UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Historiae Societatis Iesv ... Pars

Everardvs / Avctore R. P. Francisco Sacchino Societatis Eivsdem Sacerdote

Orlandini, Nicola

Insvlis, M.DC.LXI.

urn:nbn:de:hbz:466:1-98283

Visual Library

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

N. VI. Th. 1176a.
3.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV

PARS QVARTA

SIVE

EVERARDVS.

AVCTORE

R. P. FRANCISCO SACCHINO

SOCIETATIS EIVSDEM SACERDOTE.

Collegii Societatis JESV Paderborna 1670.

INSVLIS,

Ex Officinâ NICOLAI DE RACHE, sub Biblijs aureis,

Anno CIↃ. IↃC. LXI.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV PARS QVARTA

SIVE

EVERARDVS.

AVCTORE

R. P. FRANCISCO SACCHINO

SOCIETATIS EIVSDEM SACERDOTE.

INSVLIS,

Ex Officinâ Nicolai De Rache, sub Bibliis aureis.
Anno CIↃ. IↃC. LXI.

GOSWINVS NICKEL
SOCIETATIS IESV
PRÆPOSITVS GENERALIS.

CVm Quartam Partem Historiarum Societatis IESV (siue Euerardum) à Patre Francisco Sacchino eiusdem Societatis Sacerdote olim conscriptam aliquot nostri Theologi recognouerint, & in lucem edi posse probauerint, facultatem facimus, vt typis mandetur, si ita ijs, ad quos spectat, videbitur: cuius rei gratia has literas manu nostra subscriptas, sigilloque nostro munitas damus. Romæ. 8. Sept. 1652.

Goswinus Nickel.

REVERENDISSIME PATER.

LEgi, iußu Tuo, Historiarum Societatis IESV Partem Quartam, ab Anno Domini 1573. ad 1580. reperique graui, & eleganti stylo conscriptam, clarißimisque religiosarum virtutum exemplis, ad posterorum eruditionem, refertißimam. Cumque in ea omnia prorsus, sine vlla Orthodoxæ Fidei, sanæ doctrinæ, atque optimorum morum iniuria decurrant; non solum publica luce, sed & omnium commendatione digniſsimam censeo. Romæ, ex Ædibus S. Mariæ in Campitello die 15. Martij 1650.

Hippolytus Marracius Congregationis Cleric. Regul. Matris Dei, manu propria.

CVM Sanctissimus D. N. Vrbanus Papa VIII. die 13. Martij anno 1625. in Sacra Congregatione S. R. & Vniuersalis Inquisitionis Decretum ediderit, idemque confirmauerit die 5. Iulij anno 1634. quo inhibuit imprimi libros hominum, qui Sanctitate, seu Martyrij fama celebres è vita migrauerunt, gesta, miracula, vel reuelationes, seu quæcunque beneficia, tanquam eorum intercessionibus à Deo accepta continentes, sine recognitione, atque approbatione Ordinarij, & quæ hactenus sine ea impressa sunt, nullo modo vult censeri approbata. Idem autem Sanctissimus die 5. Iunij 1631. ita explicauerit, vt nimirum non admittantur elogia Sancti, vel Beati absolutè, & quæ cadunt super personam; benè tamen ea, quæ cadunt supra mores, & opinionem; cum protestatione in principio, quod ijs nulla adsit auctoritas ab Ecclesia Romana, sed fides tantùm sit penes auctorem. Huic Decreto, eiusque confirmationi, & declarationi, obseruantia, & reuerentia, qua par est, insistendo; profiteor me haud alio sensu quicquid in hoc Libro refero, accipere,

accipere, aut accipi ab vllo velle, quàm quo ea ſolent, quæ humana duntaxat auctoritate, non autem diuina Catholicæ Romanæ Eccleſiæ aut Sanctæ Sedis Apoſtolicæ nituntur. Ijs tantum modo exceptis, quos eadem ſancta Sedes Sanctorum, Beatorum, aut Martyrum catalogo adſcripſit.

Imprimatur ſi videbitur Reuerendiſs. Sacri Apoſtolici Palatij Magiſtro.

Aſcanius Riualdus Viceſg.

Imprimatur

Fr. Vincentius Fanus Magiſt. & Socius Reuerendiſs. P. Fr. Vincentij Candidi Sac. Pal. Apoſt. Mag. Ord. Pręd.

PRIVILEGIVM.

EGo infraſcriptus Societatis IESV in Gallo Belgicâ Prouincialis iuxta Priuilegium eidem Societati conceſſum, quo Typographis omnibus prohibetur ne libros ab eiuſdem Societatis hominibus compoſitos abſque Superiorum permiſſione imprimant, facultatem do NICOLAO DE RACHE, Typographo Inſulenſi, vt tomum quartum *Hiſtoriæ Societatis noſtræ* à R. Admodum P. Noſtro Generali approbatum, imprimere & ad ſex annos proximos libere diſtrahere poſſit. Datum Duaci 23. Februarij Anno 1661.

HVBERTVS WILTHEMIVS.

VIſis ſupradictis approbationibus quartæ Partis Hiſtoriarum Societatis IESV, cenſeo illam poſſe in lucem edi. Inſulis 2. Maij 1661.

LVCAS ROVSSEL *Paſtor Sancti Stephani & Librorum Cenſor.*

HISTO-

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV PARTIS QVARTÆ

A.D.1573. **Liber Primus.** Soc.34.

ANNVS Milleſimus quingenteſimus ſeptuageſimus tertius nouo Generali inſignis quartam inchoat Hiſtoriarum noſtrarum partem, annos deinceps ſeptem complexam: quo tempore adulta iam, ac robuſta Societas diſtinctiùs cœpit moribus, reuocandiſque ad vſum legibus, multiſque explicandis, quaſi quodam ciuili iure formari. Nam cùm Laynem publicæ rei Chriſtianæ occupationes, Borgiam ſuper hæc inualetudo diſtinuiſſet; Euerardus in domeſticam adminiſtrationem totus incubuit, & multa ab ijs inchoata prope perfecit. Principio anni curis vbique in Generalem Congregationem collatis, de more habiti Prouinciales Conuentus. Pro Georgio Serrano Luſitaniæ, & Ioanne Canna Boeticæ Prouincialibus aduerſa valetudine impeditis, Leo Henricius & Ioannes Plaza ſuffecti. Pro Hermanno Tyreo Rheni Prouinciali, qui poſtulatu Antiſtitis Moguntini ad conciones ſubſtitit, miſſus Lambertus Auerius. Cunctis è Prouincijs Electores ad diem Romæ affuere, præter Edmundum Augerium, atque Caſtellæ Prouinciæ Patres. Edmundum primò Rex Carolus tenuit, iuſſum in caſtris ad militem, qui Rupellam obſidebat, concionari: deinde etiam morbus. Ægidium Conſaluium Caſtellæ Prouincialem, comiteſque Ioannem Suarium, & Martinum Guterrium, cum Didaco de Rios laico intercepere in Aquitania Hugonotti. Iter, quod rectà ferè Bayonâ Lugdunum Hæretici habebant inteſtum, eò ſuper inditam ex impietate crudelitatem immaniùs, quòd circumſepti, preſſique regijs copijs; & commeatibus intercluſi ſceleratam vitam latrocinijs ſuſtentabant. Præcognito Patres diſcrimine hominem locorum peritum, qui Burdegalam, inde per Aruerniam duceret, Bayonæ aſſumpſerunt. Is temerè confiſus (namque fraudis mentionem nullam inuenio) conſuetam Lugdunum versùs viam iniuit. Itaque leucas quinquaginta progreſſos Hugonotti inuadunt, ſpoliant, propinquum in caſtellum, Cardalliacum nomine, decem ab Rhutenorum vrbe leucis abducunt. Hìc ſtatim Hæretici conſultare, mactarent ne potius, an redimendi ſui facerent poteſtatem. Nondum nôrant de Societate eſſe: verùm falſo rumore audierant vnum eſſe Epiſcopum: quo quæſtus luculenti ſpe ad mitiorem partem trahebantur. Audiebant de ſuis capitibus turbulentam conſultationem Patres. Truces vultus, & minacia ora intuebantur; paratique, ſi inferretur nex, pro catholica religione obuijs ceruicibus excipere: dubitabant, ſi libertas redimenda proponeretur, foretne ſatiùs conditionem amplecti, an occaſione duræ ſeruitutis, & glorioſarum ærumnarum, ad conteſtandam catholicam fidem, & exercendum erga Deum amorem, vti. Denique, vbi Hæreticis pars quæſtuoſior placuit; etiam ipſi congruentiùs Societatis voluntati, Sanctorum exemplis, legique diuinæ exiſtimârunt de redemptione tranſigere: ne tentâſſe Deum viderentur, ac pecuniæ potius, quàm religionis cauſa vexati. Ergo ad pactionem ventum. Vbi cùm Hæretici pro ſpe, quam deuorarant, ad immanem ſummam conarentur adigere; Patres autem (vt qui paupertatis voto cuncta abdicarant) ne eo quidem articulo vellent profeſſionem pauperum egredi, atque adeo nec ſuas quidem vitas tanti æſtimarent; nihil propiùs factum eſt, quàm vt facinus teterrimum patraretur, treſque Viri præſtantiſſimi pro viliſſimis capitibus necarentur. Inter confuſos clamores, conuicia, & contumelias turbæ circumfrementis exiliens Hugonottus

1 Generalis Conuentus.

2 Caſtellæ Prouinciæ Patres ab Hugonottis intercepti.

3 Conſultatio de Patrum capitibus.

4 Religioſæ paupertatis ſtudium.

5 Ægidius Consaluius sauciatur ab Hæreticis & Martinus Guterrius morbo corripitur.

gonottus in Ægidium, cuius obseruari à socijs nutum videbat, furore ardens, stricto mucrone irruit, ac sæpius pulsatum innoxiè, grauiter in femore sauciat. Interim etiam Guterrius graui lateris dolore, febrique corripitur. Quæ fuit causa maturandæ pactionis, cum è tribus Sacerdotibus vnus ex vulnere, alter ex morbo periculosè decumberet. In francos nummos bis mille conuenitur. Verùm diuinæ bonitati placuit Guterrium eo loco vitam claudere, vbi diuturni sui voti compos factus, palmam Martyribus proximam sortiretur. Perdiù feruens Crucis amator optauerat non in lectulo inter commoda, sed inter maximas ærumnas mori humano omni præsidio spoliatus: ac planè ita euênit. Quinto postquam decubuerat die, qui Sabbati, & (quàntùm coniectura fert) nonus ante Kalendas Martias fuit, in prædonum, eorumque Hæreticorum manibus animam exhalauit acerrimos per dolores: adeo ope destitutus omni; vt, cum sacras, religiosasque res omnes eripuissent Heretici; cruciculam ex minuta candela figurarint Patres, quam deoscularetur moriens, & manibus sustineret. Ceterùm summa cum pietate, generalique expiatus confessione excessit, vigesimo tertio ab inita Societate, septimo & quadragesimo ab ortu anno. Patriam habuit Diœcesis Toletanę oppidum Almodouar Campi nomine, Ioannis quoque Auilæ, Magistri eius celebris satis nobile. Inter eximias Martini Guterrij virtutes eminebat aduersùs Dei Parentem Cæli Reginam propè inenarrabilis obseruantia indè vsque ab ineunte ætate susceptа. Neque indulgentissima Mater clientis sui vincebatur officijs. Certum est ostendere se illi perbenignè solitam: atque inter alia aliquando visam sub augustissimo pallio Societatem vniuersam, in singularis patrocinij symbolum, contegentem. Illud quoque mirum post eius mortem notatum est, quod paucis post diebus scripsit, ac sępè deinde narrauit Ioannes Suarius; Guterrio mortuo, Socijs eò mœstioribus, quòd eo loci ne procurandi quidem cadaueris facultas afforet vlla; ingressam ad eos honestam Matronam cum linteo candido: cumque diceret auditum sibi habere eos demortui Socij corpus; rogasse, vt eius ad sepulturam componendi curam sibi permitterent: quod cum impetrasset; piè id, grauiterque composuisse, statimque egressam, nec postea inuentam: vt eorum, qui interfuere, nemo dubitarit, quin id benignissimæ Cæli Præsidis erga exuuias clientis sui beneficium fuerit. Hoc igitur modo Guterrij curato cadauere, atque humi condito, vbi ante Hæreticos Crux stetisse dicebatur, vndè & multis post annis translatum in Hispaniam est, Ioannes Suarius ad expediendam pecuniam Lugdunum dimittitur. Quæ dum lentè expeditur; Ægidium plaga, quæ deterrima curatione computruit, vehementer exercuit: ex eoque factum, vt neuter Generalis Præpositi creationi interesset. Narrabat tamen deinde Ægidius vnicum sibi in ea solitudine solatium fuisse libellum, in quo percepta in meditatione ante sensa, & illustriora lumina adnotarat: quem sæui prædones, dum alia raperent omnia, reconditum in sinu cùm non inuenissent; identidem lectitans regustabat. Ceterum præsto erat, vt solet in rebus asperis, diuina clementia oranti adeo propitia, vt in eo carcere orare se didicisse Pater referret. Aderat iam dies tertius Iduum Aprilis inchoandis Romæ Conuentibus præstitutus: nec quicquam erat, quod moram afferret. Verùm interea contigit, vt Gregorius Tertius decimus Pontifex Maximus, vbi Polancus, Salmeron, & aliquot præterea lecti petitum de more felix Congregationi auspicium, adiere; multa interrogaret, de ratione Præpositi deligendi, qui numerus suffragiorum legitimus esset, quot Hispani, quot singulę aliarum Nationum haberent suffragia: cumque multis partibus superare Hispanos cognouisset, quod non è suis modò, sed ex alijs etiam fortè lecti Prouincijs aderant, atque inæqualitatem admiraretur; instituit quærere, quot ex Hispania Præpositi Generales fuissent: editoque responso fuisse tres, quotquot ad eam diem Societas habuerat: Nunc ergo æquum est, inquit, vt ex Natione alia creetis. Quæ vox perculit Patres. Itaque Polancus modestè, sed liberè, Congregationem subijcit Romæ potissimùm celebrari, vt sub tutela Sedis Apostolicę libertatem suam obtineat. Hoc se Beatissimo Patri supplicare impensiùs, ne quando patrocinium Societatis tam propriè ipse suscepisset, sineret vllo modo libertati eius offici. Et Pontifex: At suffragia paria esse opor-

6 Moritur inter ærumnas maximas, & omni humana ope destitutus.

7 Guterrij virtutes.

8 Deipara se illi ostendere solita, ac visa Societatę sub pallio contegere.

9 Eiusdem iam mortui sepulturam curat Deipara.

10 Polancus, & alij lecti adeunt Pontificem pecituri felix Cōgregationis auspicium.

11 Ex Natione alia, quam Hispana Generalem creandum proponit Pontifex.

oporteret. Non ne ex alijs Terris idonei ſuppetunt? & nominatim Euerardum appellauit, quem fama fuit, à Cardinali Lotharingo, cùm eſſet Romæ, Pontifici laudatum. Hîc quoque Polancus quiddam volebat afferre: ſed occupans Gregorius benedixit, & addidit: Ite, & quæ factu recta ſunt facite. Horum origo motuum præcipua, fuerunt ſtudia Nationum. Etenim inter excellentia Societatis dona, præcipuum ſemper fuit, eſtque hodie, Deo iuuante, cum omnium mortalium admiratione, mutua inter omnes, quantumuis Nationum, ac gentium diuerſarum, caritas: id quod maximè eius profeſſioni congruebat, & nomini. Nam quæ Societatis IESV titulo præcipuè gaudet; eam diſcipulorum quoque IESV inſigni, ac nota potiſſimùm diſtingui decebat. Orta principiò cum diuino hoc ſtygmate eſt, cùm, ex hominibus diuerſarum Nationum conſenſione mirifica per Chriſti gratiam copulatis, coaluit vnum in corpus. Inſtituto verò ſuſcepto ſinus caritatis nullis coarctatus limitibus planè erat neceſſarius: vt qui ad gloriam Dei, quam maximam non in vna alteraue Prouincia, ſed in vniuerſo Orbe terrarum curandam ſeſe totos addixerant, ijs nulla eſſet Natio, nulla gens aliena. Planéque euênit, vt dum viribus, animiſque coniunctis, patria ſingulis Mundus eſt; cognatio, & propinquitas Chriſti ſanguis; hîc, alibiue habitandi cauſa, Dei maior laus ex obedientiæ nutu, nulloque, niſi diuini obſequij reſpectu, Hiſpani, Luſitani, Galli, Germani, Belgæ, Itali, alijſque è Prouincijs, ac Regnis permixtim alij alias excolunt gentes; præclaros toti Eccleſię Dei parerent vſus, nouique Ordinis inclyto nomine Prouincias, & Regna omnia ad extremum vſque Orientem complerent. Ceterùm præclara hæc animorum conſpiratio, atque ex immortalium beata patria in mortalibus expreſſa germanitas quantò eſt pretioſior, ac ſpectabilior; tantò difficiliùs magno tempore, magnoque in numero viget. Nam ſicut in fidibus, quæ ex neruorum omnium conſenſione efficitur harmonia, vel vno diſcrepante corrumpitur; ita in hominum cœtibus, vnus quiſpiam, aut pauci, ſiue perturbatione, ſiue errore, quaſi extra chorum abrepti, ſummam rei perturbant. Quid autem ęquè procliue eſt, quàm magno in numero, ac tempore exiſtere homines turbulentos, vel ſtudio inconſiderato tranſuersùm actos, vel Diaboli præſtigijs captos, quibus religioſorum quoque hominum labefactetur concordia? Atqui rectè conſiderantibus apparebit immodica Nationum ſtudia poſtrema perturbationum à viris bonis exui, primamque Diabolo eſſe portam ad ingentes ruinas clanculum inuehendas. Nam cùm ea propenſio non ingenita modò ſit, cum eo affectu, quo quiſque ſe, ſuaque maximè amat, vultque excellere: ac dein opinione, ac ſermonibus vulgi, geſtiſque populorum inuicem bellis roborata: adhæc morum, inſtitutorumque diuerſitate, atque adeo varia corporum habitudine enutrita; ſed etiam, ſi modus adſit, laudem, non vituperationem habeat, & caritas aduersùs patriam nominetur; indè fit, vt inter vitia cuncta facillimè honeſti ſpecie inuoluatur: atque adeo Viros ceterà optimos fallat, vel Angelorum certamina ad Nationum ſuarum curanda commoda, & ex eo Perſarum Principis, qui diu Michaëli obſtitit exemplo, ſuis perturbationibus obtendentes. Patuit peſtis huius vis in primo Eccleſiæ Sanctæ ortu, tum ipſum, cùm Dei feruebat ſanguis, ac Spiritus Sancti lapſum è Cælo incendium conflabat ex humano genere corpus myſticum Chriſti, vt multitudinis credentium cor vnum eſſet, atque anima vna, hanc Satan commodiſſimam ad irrependum partem reperit: hinc diuina illa ædificatio labem cœpit facere. Creſcente numero Diſcipulorum (diuinus inquit Hiſtoricus) factum eſt murmur Græcorum aduersùs Hebræos, eo quod deſpicerentur in miniſterio quotidiano Viduæ eorum. Quæ verò ſubinde, & quanta extiterint certamina inter Chriſtianos ex circumciſione, atque ex Gentibus, eamque ob rem inter ipſos Eccleſiæ Principes, non eſt quod fuſiùs diſputem. Hæc nimirum fuit cauſa, cur Sancti Apoſtoli toties inculcarent nullum apud Deum Iudæi, & Græci, Barbari, ac Scythæ diſcrimen eſſe. Quod poſterioribus ſenſim temporibus inter Fideles Latinos, & Græcos auctum, corroboratumque diſſidium Orientalem Eccleſiam propè omnem, tantum, ac tale membrum (quod ſine dolore ingenti cogitari nequit) ab Romano Pontifice, hoc eſt à capite auulſum, in miſerrimam non

12 Polancus Pontifici reſpondet.

13 Pontifex Euerardum proponit.

14 Diuerſitatum Nationum caritas in Societate.

15 Caritas difficilè diù in multitudine conſeruatur.

16 Primigeniæ Eccleſiæ exemplum.

animorum modò, sed etiam corporum tyrannidem rapuit. Vt Viri sanctitatis professores oculis ad hæc, aliaque nimium multa eiusmodi exempla intentis, animaduertant quantum exitium prana Nationum importent studia: hominesque Societatis pro se quisque diuinum illum magnanimæ, interminateque caritatis thesaurum, hoc vigilantiùs tueantur; quò pluribus eum machinis Satan oppugnat: existimantes non vnius, aut alterius agi commodum; sed totius salutem corporis, cùm vnum membrorum à ceteris dissidet, plusque ad se, quàm æquitas patiatur, trahit. Hac igitur eâdem ex parte, quam maximè imbecillem, atque ad tegendos dolos aptam norat, peruiamque in Sancta Ecclesia primùm inuenerat, moliri in Societate ruinam æternus pacis osor instituit, specie, vt cum Viris bonis assolet, boni maioris. In plerisque Societatis Prouincijs præcipua ad hanc diem habuerant munia regendi, docendique ferè Hispani homines. Quòd ex ijs quamplurimi scientia præstantes, & rebus agendis maturi ad Societatem accesserant: cùm ex alijs Nationibus nec ita multi initiò, & plerique adolescentes longo tempore formandi sese offerrent. Ergo principiò cùm manifestè appareret non suppetere indigenas ad ea, quę externi tractabant, paruoque in numero, ac primo in flore caritatis; nemo erat, qui rem non in eam, in quam oportebat, partem acciperet. At vbi Sodalium amplificatus est numerus, ac cœpere suis quæque Prouinciæ abundare hominibus, primusque ille caritatis vigor in multis elanguit; tum ortum est murmur. Nec longè accersenda fuit rectæ mentis simulata imago. Communis illa erat ad manus vmbra, per quam quod ipsis displicet, turbulenti homines, sæpè queruntur populo, atque Principibus offensioni esse. Iactant pessimè audire Societatem, grauique apud Nationes, ac Reges premi inuidia, quòd tam multi vbique alienigenarum ad prima adhibeantur munia; indigenarum verò in docendis pueris conterantur ętates. Quæ sanè longissimè aberant à vero. Semper enim non solum Ignatius, sed deinceps Laynius, ac Borgia eò incubuerant, quod mihi ex eorum epistolis, vitaque tota compertissimum est, nec cuiquam sine Vitorum optimorum summa iniuria suspicari aliter fas est, vt ex cunctis Nationibus ad altiores disciplinas idonei, meritosque ad gradus proueherentur. Sed pauci Hispanorum præfecturam paulò imperiosiùs exercentes, itemque pauci aliorum humanarum adhuc serui cupiditatum, alienæque non libenter potestati subiecti, serebant, alebantque eum sermonem; qui aliquot iam annis perstrepebat in Gallijs, nuperque in Burdegalensis Collegij fundatione, vt demonstraui, cœpit foras erumpere. Neque eo vacua erat Italia, non sine nonnulla Benedicti Palmij nota, qui studio commissarum sibi Prouinciarum interdum longiùs proueheba-tur. Hoc ergo sermone Pontifex nescio vndè imbutus, persuasusque, ad conseruandam in Societate Nationum inter se consensionem, aliam nullam superesse viam, existimabat in præsentia Generalem ex alia, quàm superiores fuissent, gente creandum. Accessit ad hæc quod Henricius Cardinalis qui tunc in Lusitaniâ quæstionibus fidei præerat, eiusque opera Rex Sebastianus, atque Philippus Secundus Rex Lusitanis Patribus Romam euntibus ad quosdam Cardinales literas, atque ad Pontificem dedere, orantes, ne sineret Generalatum Societatis ad Neophytorum quempiam peruenire. Has literas statim Leo Henricius Cardinalibus dedit, Pontifici autem non nisi pridie eius diei, quo eundum in suffragia erat, quemadmodum mox enarrabo. Ceterùm cùm nihil tunc Pontifex imperasset, tametsi graui cura anxij, tamen cum aliqua spe liberorum Comitiorum, ex eo Patres reuerterant. Cœtus indè prosecuti, Laurentio Magio Austriæ Prouinciali, qui Acta Congregationis ante creatum Generalem exciperet, lecto, designant, qui ex decreto Congregationis secundæ inspicerent, num qua in re passa detrimentum, vel passura Societas timeretur. Omnium primum visum est id munus præter Vicarium, & Assistentes, Salmeroni, & Bobadillæ è primis Decem committendum. Hisque communibus suffragijs quinque additi, Oliuerius Manaræus, Paulus Hoffæus, Franciscus Adurnius, Michaël Turrianus, Ioannes Plaza, pro sua quisque Natione, exqua venerat. Facta potestas ex Electoribus omnibus, ac Procuratoribus, qui duo tantùm aderant, Ricardus Tectorius Poloniæ, & Ignatius Martinius

17 Ignatius, Laynius, & Borgia ex cunctis Nationibus ad gradus & disciplinas idoneos promouerunt.

18 Sebastianus, & Philippus Secundus Reges Pontificem orant, ne sinat Generalatum Societatis ad Neophytorum quempiam peruenire.

19 Laurentius Magius eligitur ad acta Congregationis excipienda.

20 Designantur qui inspiciant numqua in re detrimentum Societas passa sit.

tinius Indiæ Orientalis, cognoscendi, cum eo tamen, vt de statu rerum Societatis, non autem de personis, neque ijs rebus, quæ ad certos homines pertinerent inquirerent. Ab ceteris prohibiti quærere: si tamen vltro quis cordatus præsertim, atque probatus vir quidpiam deferret; nequaquam repudiarent, sed non nisi scriptum, delatorisque subscriptum nomine exciperent. Notitiæ capiendæ biduum præstitutum. Post hæc latina concio Comitiorum die habenda Antonio Possevino mandatur: Petro verò Canisio, quem ad varios Germaniæ Principes pro rebus Religionis publicis missum Romam Pontifex aduocarat, itemque Procuratoribus Prouinciarum, & Christophoro Madridio Romanæ Domus Ministro Comitij delegatur custodia. Tum collecta ab designatis Patribus, in Præpositi delectu spectanda capita singulis Electorum scripto traduntur. Inter prima erat, vt optaretur is, qui Caritatis illius, quam tantopere Instituta Societatis commendant, atque homines semper in ea suspexere, studiosus fore speraretur: vt causis dissensionum summotis, seriò ad pristinam coniunctionem redintegrandam incumberet. Rite omnibus præparatis, ac Salmerone creato Assistente ad Electionis negotium, dies vndecimus ante Kalendas Maias instabat, Comitijs habendis eò libentiùs destinatus; quòd eo die Fundator Societatis Sanctus Ignatius, post susceptum triduo ante Generalis onus, solennem professionem, cum reliquis Romę è primis decem emiserat. Pridie eius diei ad Pontificem in Tusculano degentem Leo Henricius, quas tulerat ab Sebastiano, ac Philippo Regibus, & ab Cardinali Henricio literas misit. Postridie igitur eius diei vbi illuxit, Sacrificio rite peracto, sacrosanctaque sumpta Eucharistia, Patres includuntur. Iamque Possevinus dicebat, cum trepidè nunciatur adesse Ptholomæum Gallium Cardinalem Comensem Pontificis missu. Introductus, perque officiosè, quàm Gregorio curæ Societas foret, exequutus; tandem significat, iubere eius Sanctitatem, quoniam adhuc Generales Præpositi ex Hispanis cuncti fuerint, in hisce duntaxat Comitijs ex alia creari Natione, quod è sanctæ Ecclesiæ, & Societatis communi bono persuasum habebat esse. Perturbatis ad eam denunciationem Patribus, respondit Polancus Vicarius, Perspectam Societati Beatissimi Patris rectam vbique mentem, atque benignitatem erga ipsam singularem. In eo tamen iusso plurimum inesse difficultatis, de quo eius Beatitudinem admoneri oporteret. Vbi inter se aliquantum consultarint, eique pauca retulerint; totos in potestate Christi Vicarij, atque obedientia humillimè fore. His auditis Cardinalis egreditur. Patres intermissâ creatione Præpositi, magno cum doloris sensu agitare occipiunt, quemadmodum tam graui plagæ posset occurri. Atque vt cuncti intelligant, quanto pietatis studio ageretur res, quamque religiosorum hominum dissidia, quę zelus, tametsi interdum sine scientia mouet, ab ijs differant, quæ humanæ cient perturbationes; ad exemplum quod sequitur, animum aduertant. Leo Henricius vltra opinionem suam progressam videns rem, Patres omnes grauissimè commotos, ereptam planè in tam graui deliberatione libertatem; prosiliens in medium, profitetur palam tantæ tempestatis auctorem sese fuisse, minimè id tamen agentem: ac velle anathema pro Societate esse. Aditurum se repentè Pontificem, adnisurumque vt suum Societati ius integrum redderet. Placuit consilium Patribus: additisque ei Socijs Paulo Hoffæo, Laurentio Magio, Oliuerio Manaræo, ac Petro Canisio (nam ex natione Hispana modestia prohibuit mitti) eodem die in Tusculanum contendit: & admissus ad Pontificem in hunc fermè modum loquitur: Pater Beatissime, Congregatio nostra, cognitâ per Illustrissimum Comensem Sanctitatis Vestræ de Generali legendo voluntate, ac satis gnara id tantum Sanctitati Vestræ propositum esse, quod Dei gloriæ aptissimum sit; existimauit pergratum ei fore cognoscere, quid super ea re ipsi succurrat. Ac Primum hoc ego priuatim spondeo, qui Regum Philippi, & Sebastiani noui mentem, vtrumque in bonam partem accepturum, si sua relinquatur Congregationi libertas. Nec difficile est id intelligere. Nam cùm idcirco tantum vterque nostro Ordini studeat, quod suis Regnis opportunum experiatur, ac speret; profectò si quid priuatim obseruari in nostris Comitijs cupiunt, inde est, quòd eum conseruari, & quam maximè florere

21 Antonio Possevino Concio mandatur.

22 Canisio, & alijs Comitij delegatur custodia.

23 Salmeron ad electionem Assistens creatur.

24 Iubet Pontifex per Cardinalem Comensem ex alia Natione, quam Hispana creari Generalem.

25 Intermittitur Generalis creatio.

26 Leonis Henricij confessio.

27 Ipse & alij nonnulli Pontificem adeunt.

28 Rationes pro suffragiorum libertate tuenda.

rere volunt. Verum enimuero Congregationis vniuersæ hic sensus est, vt sublata Comitiorum libertate, penitus euerti putet. Nouit Sanctitas Vestra quouis in cœtu rectè institituto quantopere status rerum è summo pendeat Magistratu, ex quo, tanquam ex capite, vigor ad membra descendit: quamque necesse sit in eo auctoritatem inesse quam maximam, quæ obsequia, & studia, & animos conciliet subiectorum. Nihil enim ita conciliat hominum voluntates erga Superiores, vt opinio de eorum præstanti virtute, ac persuasio, quòd rite, diuinoque potius, quàm humano suffragio prælati sint. Quod si non libera Comitia sint; qui creabitur Generalis, non electus, sed obtrusus videbitur: si non ex omnibus potestas sit eligendi, sed ex certo genere personarum; iam non præstantissimus censebitur electus, sed quem necessitas reliquerit. Quanta autem hinc macula ipsi Præposito? quanta obsequij, reuerentiæ, amoris remissio in inferioribus? quanta tum pernicies, ac difficultas administrationis? quanta etiam porta ad inuehenda in hunc Ordinem plus nimio se insinuantia Nationum immodica studia, & dissidia inter sese membrorum? quanta demum exempli pestis? Quid enim procliuius est, Pater Beatissime, quàm vt, quemadmodum nunc vna excluditur, sic alio tempore alia excludatur natio? Quid tum si non ita propensi Reges, non ita Patronus, ac paterni animi erga nos Pontifex existat? Nostrorum Comitiorum, Pater Beatissime, ratio hæc est, vt quisque demissurus in vrnam suffragium est, sanctè iuret, eum ab se deligi, quem ex omnibus maximè idoneum arbitratur. Hanc formulam reliquit nobis noster Fundator: nec dubitamus quin, quemadmodum diuina prouidentia in creanda hac familia, eum voluit administrum; ita in describenda formula, quâ supremum caput cooptaretur (qua in re tantum momenti est) præcipuè docuerit, rexeritque: atque adeo quantò fideliùs eam nos formulam conseruauerimus; tanto liberaliùs Spiritus Sancti gratia affutura actis

29 Obsecrationes ad Pontificem.

nostris sit. Rogamus itaque Sanctitatem Vestram, & obtestamur sinat nos grauissimo in negotio satisfacere conscientiæ nostræ, vt consueta iurisiurandi verba saluâ religione liceat pronunciare. Conuenere totius Societatis prudentissimi, ac sanctissimi Viri: nihil temerè, nihil per studia partium fiet: nihil non summo consilio à cognoscentibus, quarum quisque sit virium, quid ferant tempora, quid sanctæ Ecclesiæ, ac Societatis requirat status. Vniuersi hoc Patres ad Sanctitatis Vestræ pedes prostrati, ex quibus nos lecti sumus, postulant: vniuersi, inquam, præter eos, qui ob commune damnum exempli dolentes nouitatem, gaudent potius priuatim extra sortem periculi se, atque honorum, quales quales sint, poni. Annue, Pater Beatissime, tam iustis postulatis, vt digressi per vniuersum terrarum orbem in suas quisque Prouincias, inter singularia benignitatis vestræ pignora, hoc maximum prædicantes, lætiùs, & enixiùs in Vineæ diuinæ cultura labores subeant, perferantque. Hæc aliaque non Leone modo, sed & alijs quoque Patribus memorantibus, precesque rationibus cùm graui animi sensu miscentibus, aliquantum oblu-

30 Pontifex libertatem redit Congregationi.

ctatus; eò demum descendit Pontifex, vt libera Congregatio esset: cum eo tamen, vt si fortè Hispano homini munus imponeretur, ante promulgationem sibi significarent. Cum eo responso Patres nocte intempesta in Vrbem reuersi, postridie manè Pontificis voluntatem in Conuentu renuntiant; quâ cognitâ, Decretum illico summo consensu fit, vt libera planè, ac simpliciter pro vniuscuiusque conscientia, quando id Pontifex permittebat, atque seruatâ solenni iurisiurandi formulâ, suffragatio esset. Ac protinus Comitijs repetitis, cum septem, & quadraginta Electores adessent, primâ suffragiorum latione, suffragijs septem ac viginti Euerardus

31 Euerardus renunciatur Præpositus Generalis.

Mercurianus renuntiatur Præpositus, qui diu in Germania Inferiore Prouincialis, & nuper Assistens apud Borgiam fuerat, Vir spectatæ prudentiæ, summæque moderationis. Indè cetera tractari cœpta, Polanco, qui Vicariatu abierat, inter Prouinciales recepto, decretoque addito, vt id iuris esset in posterum. Cùm de creandis Assistentibus ageretur, institere Aquitani Patres, vt quintus cooptare-

32 Assistentes, & Admonitor creantur.

tur, qui Prouincias Galliæ, & Flandriæ procuraret: quod diligenter tractatum, cùm causa appareret nulla quicquam in præsens nouandi, nemine propemodum discrepante, reiectum est. Ita septimo Idus Maias quatuor electi, Galliæ, atque

Germaniæ

Germaniæ Prouinciarum Oliuerius Manaræus : Lusitaniæ, Indiæ Orientalis, & Brasiliæ Petrus Fonseca : Hispanię, Peruuiæ, Mexici Ægidius Consaluus : Italiæ, ac Siciliæ Benedictus Palmius, eodem sub Borgia functus munere. Oliuerius simul Admonitor declaratus. His ritè gestis, vt sæpè turba turbam, quemadmodum vnda vndam conciet, cœpit quibusdam videri, neque Generalis, neque Assistentium creatio planè vitio caruisse. Mouit illic suspicionem, quòd nominatim Euerardum Pontifex laudasset ex commendatione Cardinalis Lotharingij, vt fama erat, quem Cardinalem Euerardus, dum Romæ fuit, interdum inuiserat. Hic autem quòd Lusitani Patres cùm pensionis cuiusdam annuæ aromatum, quam vltro Sebastianus Rex Collegijs aliquot Societatis Borgia viuo, cùm is fuit postremò in Lusitania, attribuerat, tabulas legitimè confectas attulissent, quidam rei ignari, nimiumque cauti, obscura donorum fama commoti, eblanditis suffragijs exprimere è sua Natione Assistentem putabant voluisse. Itaque Decretum concipiunt, quo censuris contra ambientes Generalatum ab Ignatio statutis, eos quoque, qui Assistentium munus sibi, alijsue ambirent : itemque eos, qui vllo modo post hac darent operam, vt in generalibus Comitijs quæuis persona vel sigillatim, vel communiter reijceretur, volebant obstringi. Dum igitur hinc atque hinc pugnatur, auctorum prioris Decreti impulsu, Pontifex Salmeronem renunciare conuentui iubet, videri Pontifici ad conseruandam animorum coniunctionem leges condendas, ne posthac ageretur de excludendis ab iure Comitiorum Nationibus, vel generibus hominum, neu Principum literæ curarentur : quod addebat, ne fortè voluntatem Pontificis ab hac re alienam interpretati, finerent ostium patere dissidijs. Deinde obstruendum ambitioni aditum, quæ vt cognorat, in Generalis, & Assistentium creationem irrepserat. Postremò ambitiosos, & qui dona quædam attulerant, conquirendos, ac puniendos. Commouit vehementissimè Patres ea denuntiatio. Acclamant ritè, syncerè, sanctè gesta omnia, Tamen Euerardus, quo certiora possent referri Pontifici, instituit, vt quinque ex diuersis Nationibus legerentur, quibus cognitio rei committeretur. Cumque Congregatio, quamuis perinuita, fineret bene composita tentari; tandem lectionem Iudicum ipsi Generali permisisset; is Salmeronem, Franciscum Adurnium, Paulum Hoffæum, Claudium Matthæum, Michaëlem Turrianum viros sine exceptione grauissimos nominauit. Ab his cognitio octo dierum spatio habita seuerè, ac superstitiosè est. Omniumque ad vnum summo consensu lata sententia, omnem prorsus ab Comitijs vtriusque tum Generalis, tum Assistentium vel leuissimam suspicionis causam abfuisse : nihil non liberè, & ordine, consilioque optimo gestum. Tum adiens Pontificem Euerardus, statu rerum luculenter, ac planè exposito, neque id, quod Hispani, neque quod Lusitani conabantur, opportunum se paci existimare dicens, persuasit, vt fineret cuncta silentio sepeliri. Ita ceteris deinceps consultationibus pacatè, ac diligenter habitis, ingenti cum omnium gaudio decimo sexto Kalendas Iulias Conuentui finis impositus. Apparuit toto hoc tempore indulgentia Pontificis erga Societatem, sed præcipuè Comitiorum diebus : priore enim die inter eundum ad sacrum, clara voce, vt omnes circumstantes exaudirent, Sacrificaturum sacerdotem appellans : fac de Sancto Spiritu, inquit, pro Generali Societatis legendo : idemque ob interrupta eo die Comitia, iussit postero fieri. Tota in Societate, & in Hispania maximè si perpaucos demas, de Euerardi electione singularis gratulatio extitit. Euerardum enim totum ab Ignatij disciplina profectum, sperabant in cuncta Societate, quam ipse formam ab eo acceperat, expressurum. Ad nonnullos tamen externorum manauit rumor, tanquam facta Nationi Hispanæ esset iniuria : quem, egregiæ moderationis documento, ipsemet Polancus, datis literis, & rerum serie gestarum exposita, repressit. Lusitani aiebant Euerardum ab Ignatio Azebedio olim nominatim expetitum, & quasi testamento commendatum fuisse. Itaque Mauritius Serperius vir domi, forisque clarus : quem elegit, inquit, Sanctus Ignatius, quem elegit Sanctus Lambertus, hunc elegit Dominus. Certè iam licet omnia de Societate bene sperare. Porrò Sanctum Lambertum appellat Lambertum Auerum, qui è Patribus Electoribus, quasi decumam Cælo exigente, quarto Nonas Maias Domi Professo-

33 Creationi Generalis, & Assistentium aliqua opponuntur, & diluuntur.

34 Congregationi finis imponitur.

35 Pontificis beneuolentia erga Societatem.

36 Exortus rumor à Polanco reprimitur.

37 Lamberti Auerni mors, mores, & laudes.

Professorum occidit. Quadragesimum circiter ætatis annum agebat, Rutemburgi in Comitatus Tyrolensis Oppido natus: Ingolstadij adolescentem operam nauantem literis Canisius, & Gaudanus anno millesimo quingentesimo quinquagesimo primo in Sociorum recepere numerum. Vir fuit modestia, submissione, innocentia, & candore morum eminens: quibus virtutibus vbicumque egit, omnium ad se mirificè amores traxit: Religiosæ tenuitatis, ac simplicitatis amantissimus, deliciarum maximus osor aulicarum, vt ne tum quidem, si quando apud viros principes diuersari cogeretur, ab simplicitate sua quicquam, modestiaque recederet: eoque erat Principibus carior. Collegio Moguntino indè ab exordio præfuit, quanquam perinuitus: inter cetera affirmans, vereri se ne suas ob noxas minùs bene Collegio eueniret. Narratis virtutibus prestans doctrina, eloquentia, & in proximos, præcipuè pauperes, caritas accedebat. Ex quo factum, vt eius occasum, simul Moguntiæ cognitus est; Antistes ægerrimè tulerit, & Ciuitas, tanquam orbata deplorarit. In eadem Professorum Romana Domo, vt simul vrbana reliqua digna cognitu contexam funera, Idibus Augusti Christophorus Madridius in pace Sanctorum requieuit, professos eo loco Præpositi vice, Ministri nomine perdiù moderatus: tantæ apud primos Patres auctoritatis; vt Ignatius prope tyronem toti Societati regendæ postremo tempore, quo valetudo ipsum prægrauabat, Ioanni Polanco collegam adderet: ac subinde in primo generali conuentu, antequam solennem Professionem emitterer, crearetur Assistens. Eius est libellus è Sanctorum Patrum testimonijs concinnatus de frequenti vsu Eucharistiæ. Virtutes distinctè proditas non reperi: ex auctoritate, gestisque muneribus æstimare licet.

38 Madridius moritur.

39 Ante solennem Professionem creatus Assistens.

40 Iacobi Cerruti laudes.

Plura, neque indigna posteritatis memoria, de Iacobo Cerruto extant, pleraque ab ipsomet adnotata, quæ possunt vsui esse immodicè sibi placentibus: vt habeant è nostro quoque seculo, vndè se cum pudore forsitan metiantur. Mulazzani in Subalpinis mediocri loco natus, bonam sortitus animam, adolescentiamque innocenter ingressus, interiore quodam motu vitam sibi capiebat cœlibem, in tenui re, ac Philosophorum ritu. Verùm paulò post in Montem Regalem ad studia Medicinæ profectum, iuuentæ calor, amœnior forma, sodalium (vt plerique sunt in Academijs) licentia transuersum egêre. Annum iam tertium in letifera diuinarum rerum, suique obliuione per seculi tenebras, & præcipitia aberranti ex lectione vitæ Sancti Alexij, in quam fortè incidit, prima ab Cælo lux affulsit. Post paulò

41 Eiusdem mira vocatio.

vesperi, antequam se collocaret in lectulo, dulci præter morem sensu pietatis tactus, sublata ad Deum mente, rogauit, vt Medicinæ sibi studia, quæ tractabat, fortunaret: vel certè si non id ab se, at aliud vitæ genus adamaret; quod nam id esset ostenderet. Post eam venerationem expeditis curis sese quieti permisit. Ecce autem, sopito, an vigili, non satis potuit explicare, adstitit Vir clericali habitu, cum pileo quadrato, supremaque tunica omnino in morem Societatis: totamque noctem cum eius voluptate inenarrabili perstitit visio. Nullus ei per id tempus intercedebat cum hominibus Societatis vsus. Itaque manè inter induendum reuoluens animo visum, diu quænam illa esset vestitus forma inuestigauit. Tandem secum, profectò Iesuitarum hic habitus est. Age Iacobe, te Deus huc vocat. Vixque ea locutus, rectà ad Collegium tendit. Rectore aduocato (is erat Ioannes Baptista Velatus) noua sibi ex vita Sancti Alexij nata consilia: oblatam proxima nocte speciem, quam haud dubitaret vitæ ab se ineundæ diuinum indicium fuisse, exponit, rogatque, vt ad Numen sequendum se iuuet. Rector, dum Iuuenis pertentat animum, arduaque & vilia, ad quæ oportebat paratum accedere ministeria ingerit; expeditionis quoque Indicæ mentionem fecit: quamque multum ibi ad Dei gloriam, & miserarum gentium salutem Societas efficeret. Nouum Iacobo accidit Indiarum nomen, sed non leuiter præteruolauit. Ex eo tempore nihil ardentiùs, quàm eam expeditionem, fundendi pro Christo sanguinis studio, exoptauit. Cùmque assidua flagitatione tandem vt liceret in Brasiliam Ignatium Azebedium sequi impetrasset; fortè à profectione impeditus, ægerrimè tum quidem tulit: sed mox cùm Ignatium, ac Socios martyrio donatos cognouit; ereptam sibi, & prope fractam in manibus palmam nunquam cessauit cum gemitu, & lacrimis lamentari. Sed varia sunt diuina charismata. Ro-

42 Expeditionis Indicæ desiderium.

43 Remissio primũ deinde fervor in ingressu Religionis.

mam

mam igitur ad Tyrocinium missus frigidè initiò, interdum cum tædio habebat, desertis seculi oblectamentis blandè animum remordentibus : cùm aliquando oculos per cubiculum curiosiùs voluens ad lecti caput in parua scheda reperit scriptum : Ad quid venisti? ad seruiendum, non ad regnandum. Hæc vox miro modo totum hominem commutauit. Illicò quasi noua in luce circumspiciens sese : quò veni, ad quid veni, vbi sum? inquit, nempe in Religione sum. Quid autem Religio est, nisi Domus Dei? At Domo Dei tu miser, tu sceleste dignus? inde salutari ira concitus : Procul igitur ex hoc tempore, procul Mundus, procul Caro, Patria, Propinqui, Sodales, Iucunditates, Honores, cuncta mortalia. Quæ flagrantissimo animo dicenti, ac sancienti, superna vis tanta cum vbertate adfuit; vt ex eo die nulla vllius rei caducæ molesta titillatione tactus sit : quæque antea perditè amarat; vix postea, quasi per tenuem somnij vmbram, recordaretur. Eodem in æstu, postquam abdicauerat humana, diuina assumpsit. Ex hoc tempore, inquit, pro Patre mihi IESVS erit, pro Matre Cœli Regina MARIA, sancti Bartholomæus, Petrus, Antonius, in locum Patris, ex quo genitus sum, & fratrum meorum : quia ijsdem nominibus vocantur, succedent. Quin Sancti Angeli mihi pro fratribus, Beatæ Virgines pro sororibus erunt, pro Patria cælum, pro patrimonio bona sempiterna, pro oblectamentis Angelorum carmina, ad extremum pro Terra Paradisus. Sub hæc cubiculi fenestram, ex qua in viam publicam leuiùs ante prospectabat, ita obstruxit, vt recludi ægrè posset : primamque cogitationem prosequens, quoniam in Dei Domo versabatur, ac Deus totus est spiritus, atque in spiritu, & veritate vult coli; totum se spiritui dedere constituit : vsque eò, vt ne qua mortalium rerum imagine fœdaret in oratione mentem, testificatus cunctos se propinquos, ciues, amicos, quo debebat ordine caritatis, semper commendatos Diuinæ Maiestati velle; ab commendandis nominatim singulis statuerit in posterum abstinere : quod fecit, valdeque sibi opportunum accidisse testatur. Ceterùm suorum peccatorum ad lumen diuinum clariùs fœditate cognita, ita est pudore suffusus; vt non auderet sub diuinum conspectum venire : eóque clementissimam Dei Parentem patronam sibi, qua internuntia, atque admittente introduceretur, assumpsit : semperque postea salubrem morem tenuit, vt non nisi per salutationem Angelicam ea sibi duce propitiata ad Sanctissimæ Trinitatis personas precaturus accederet. Indè rerum æternarum degustata dulcedine, quò se arctiùs Deo coniungeret, tria de more vota emittendi veniam breui ab Confessario elicuit. Crescenteque in dies magis, ac magis summo bono inhærendi voluntate; miris in suorum oblatione Votorum vsus est progressibus. Nam cùm incœpisset initiò semel in die offerre, inde bis, postea ter, paulò post quater, mox decies, tum vicies; postremò vsque ter millies processit. Quod mihi vti certum est verè narrari, vtique ipso prodente; ita incertum quemadmodum ceteras inter occupationes fieri potuerit. Crediderim formulam breuem ad Rosariorum maximè modum iterasse pernumerantem. Nec sanè moderatiùs alios frequentabat virtutis actus, Ter in die totus humi prouolutus trecenties pauimentum lambebat : bisque cum acris doloris sensu cuncta sibi membra vellicabat digitis, super alias consuetas asperitates. Religiosæ amore paupertatis eò, quæ necessitas non exigeret, detrahendo peruenit; vt pro serto orbiculorum in enumerandis Coronæ Beatæ Virginis precibus, digitis vteretur : fortasse ne ab Ethnico vinceretur Philosopho, quem ligneum proiecisse poculum ferunt, vbi cauam ad eum vsum sufficere manum animaduertit. Totus erat in Dei excelsitate, suique vilitate perueſtiganda : decemque ad id varias exercendæ mentis vias excogitarat. Cuius radium cognitionis cùm quinquennium perseuarasset exposcens, tandem ad breuissimam vsuram impetrauit : sic aliquando inter orandum Diuino radio collustratus, nouaque rerum scena aperta, ac si velum ab tabula statim subductum, protinusque reductum foret. Quo tamen momento eam de Diuinæ Maiestatis excellentia, deque sua inanitate opinionem hausit; vt videretur sibi contumeliam præstantissimæ illi naturæ facere, si auderet coram adstare, vel quicquam petere, quod in suum commodum cederet : se ob sua commissa dignum vitæ huius pœnis omnibus, Purgatorij, Tartari, atque etiam gra-

44 Eiusdem pietas.

45 Afflictiones corporis.

46 Orationis studium.

uioribus sentiens. Itaque nouo inde patiendi, moriendique pro Domino, quem ita læserat, igni flagrans, incommodis, ærumnis, atque infirmitatibus suis iucundissimè oblectabatur. Neque postea quicquam petijt à Deo, nisi vt cognoscere ipsum, timere, ac diligere super omnia: itemque nosse, abijcere, eximanire se ipsum concederet. Beatissimæ quoque Cæli Reginę obsequio multò se impensiùs dedidit postquam Lauretum venit. Mira enim, cum primum sanctissimam iniuit cellam, sibi concessa refert. Sæpe interdiu litanias in eius laudem pronuntiare solitus, cupiebat interrupta quiete id noctu quoque efficere, ac rogata Virgine, veluti cupiebat; ter ad eas pronuntiandas statis horis excitabatur. Certius illud fuit Patronæ indulgentissimæ pignus. Hostis bonorum æternus vafrè obseruato hominis ingenio, quod vidit ad studia eius Theologiæ, quam mysticam appellant, vergere; ad Carthusienses, plus in ea solitudine sancti otij habiturum, cœpit impellere. Quâ per molesta animum vrente cura, totum se Iacobus Beatæ Virgini gubernandum tradidit: eiusque beneficio, dum consuetis exercetur precibus, clarè cognouit, id acceptum Deo, prima vt in vocatione persistat: momentoque lætitia vberrima perfusus est, angore omni in sempiternum detersо. Et sanè nil opus illi solitudine. Nec enim sublimes subtilesque persequebatur orando formas, sed cuncta ad vsum actionemque referens, studebat rebus in omnibus, actionibusque frui Diuinitatis commercio: quod ita in negotio, atque frequentia assequebatur; vt in Lauretano itinere prolapso equo, cui insidebat, eiusque mole crure oppresso, hęserit immotus, planéque nil senserit, donec comitis ad periculum territi clamoribus excitatus est. Quàm verò Deum ardenter amabat; tantùm eius laudi in salute mortalium iuuanda inseruiebat. Cantiunculas pias componebat, dabatque pueris, quo ab cantitandis profanis auerteret. Libentissimè in edocendis adolescentibus occupabatur: dies noctesque, si licuisset, continuasset confessiones excipiens, & aliquando ipsas decem horas perpetuò excepit. Prętер alia incitamenta ad sedulò agendum, libenterque quicquid offerretur patiendum, assidua se mortis cogitatione extimulabat: quæ maturè adfuit. Decennio circiter in laboriosa; obscuraque Diuinitatis contemplatione exercitus, sub tertium ac trigesimum annum ad clarum beatumque eius conspectum è Romano Collegio Aprili extremo migrauit. Inter domestica Vrbana funera meritò Othonis Truscheſ Cardinalis Augustani reponatur excessus. Haud enim se aliter vnquam tulit, atque vnum è numero Sociorum. Non Dilinganam solùm Academiam Societati tradidit, plurimumque de Collegio Augustæ statuendo certauit, atque vbicumque vsus fuit, singularia officia præstitit: sed plane cura, solicitudine, lætitia, mœrore, nihilo secius, atque sua in re in prospero, aduersoue statu nostro commouebatur. Exemplum in re non magna licet capere. Anno millesimo quingentesimo quinquagesimo nono vnus Tyronum tædio victus Ingolstadio fugerat. Dum Augusta iter facit, ex vestium genere agnitus, ad Cardinalem perducitur. Is hominem emollire, & reuocare ad sanitatem aggressus, monita sancta primò, & adhortationes ingeminat: quæ vbi non proficiunt; tanquam suæ personæ oblitus, ad obsecrandum, & obtestandum vertitur: blandè fugitiuum, atque humiliter amplexatur: nullum prætermittit precum, ac blanditiarum genus: nec tamen cor durum cedebat. Tum dexterâ apprehensum in sacellum deducit: ibi ante Altare genibus flexis ad gratiam Dei implorandam inuitat, psalmos aliquot alternatim pronuntiant, quibus pias, & accommodatas orationes adiungit. His demum an clementia Numinis conciliata? an Tyronis veternum excussum? totum se arbitrio Cardinalis permittit, atque Ingolstadium reuersus, desertam militiam constantia maiore, animoque repetijt. Quæ curatio si periclitanti corpori effectu pari fuisset adhibita; miraculum, & quidem meritò, diceretur. Ceterùm Cardinali optimo non vna Societas, sed Christiana tota Respublica, atque in primis Germania quamplurimum debet. Inter hæc Euerardus continuò administrationem aggressus, prorogato ceteris Prouincialibus magistratu, Longobardiæ Franciscum Adurnium præposuit, Bœticæ Petrum Bernardum, Castellæ Ioannem Suarium, Toleto Antonium Cordesium, Aragoniæ Petrum Villalbam. Hi præcipuè lecti, quòd cùm interfuissent Congregationi, simul quid in

47 Beatæ Virginis ope Hostis insidias detegit.

48 Cum Deo vnio.

49 Dies, noctesque continuat confessiones excipiens.

50 Tertium, & trigesimum annum agens moritur.

51 Othonis Truscheſ Cardinalis Augustani erga Societatem studium.

52 Tyronem profugum ad Societatem reducit.

Societatis

Societatis administratione desideraretur, simul Euerardi coram sensum, mentemque cognorant: qui, cùm alicubi in Hispania durius irrepsisset gubernationis genus, quæ dabat Moderatoribus monita, hoc breui concludebat verbo. Vt curæ haberent eorum, quibus præessent caritatem, & beneuolentiam: eorum, ad quos Societatis labores deriuantur, salutem. Nondum absoluto Conuentu Iacobus Bracamontius Peruuiæ statum relaturus in Vrbem venerat: Indiæ quoque Orientalis necessitatem Ignatius Martinius Procurator exposuit: conquestus hominum præfecturis idoneorum inopia laborare grauissimè. Indè vniuersi Conuentus hortatu Euerardus seriò rem complexus, in Peruuiam Ioannem Plazam Visitatorem destinauit: cui, præter ceteros, ex ijs, qui Congregationi generali interfuerant, Ioannem Montoiam, qui Siciliæ Prouincialis fuerat, & Iacobum Suarium, qui diu Rector Collegij Mamertini, & Balthasarem Pinnam, qui Collegiorum Sardiniæ Prouincialis, socios addidit. In Indiam verò Alexandrum Valignanum designauit Visitatorem. Is patriâ Theatinus Iuris ciuilis egregiè peritus, multæque prudentiæ, ac virtutis vir, anno millesimo quingentesimo sexagesimo sexto, septimo & vigesimo ætatis suæ ad insigne, vt euentus docuit, Orientis bonum in Societatem venit: præter cetera dona ei expeditioni accommoda; ad conciliandam inter Barbaros auctoritatem apta conformatione membrorum, & quasi regia proceri corporis dignitate spectandus. Cui item, vt in loco reddam, præclara lectarum operarum manus adiuncta. Inter hæc Romæ Collegium Germanicum à Pontifice Gregorio certis firmari vectigalibus cœptum. Altè in animum Pontificis Seminariorum vel ad sustinendam, vel ad propagandam Religionem catholicam momentum descendit. Itaque cùm per totum Christianum Orbem, quàm posset multa instituere agitaret; in Vrbe peramplum Pontificiaque dignum Maiestatate, ac sui excelsitate animi moliebatur. Namque ad hanc diem perpaucos alumnos, emendicatis hinc, atque hinc subsidijs, maiori, quàm cogitari facilè queat, molestia, constantiaque Societas aluerat, docueratque admissis pariter virorum Nobilium, ac Principum flagitatione numero peramplo Conuictorum. Quibus cum Seminario Clericorum hoc anno coniunctis; separatim domicilium Alumnis duntaxat Germanis attributum est. Misit etiam Pontifex per Germaniam Nuntios, qui indolis bonæ, ac spei Iuuenes conquisitos in Vrbem mitterent. Ita breui plus centum in Collegio numerati. Tum id euenit, quod sæpè Sanctus Ignatius fore prædixerat, vt Collegio olim Germanico ex certo vectigali abunde rerum omnium suppeteret vsus: eaqua fiducia, ac spe emolumenti ad Septentrionem venturi, tum ipse Ignatius, tum Successores deinceps sancto illo opere sustinendo, tantum laborum tandiu hausere. Extremo Autumno Collegiola in Samnio Interamnæ, atque in Sancti Angeli Vrbe soluta sunt. In Vrbe Sancti Angeli sine certo periculo domus (adeo erat ruinosa) non poterat incoli. Censuus annuus ex collatione populi, cum omnium querelis, vt inopi in Oppido, conficiebatur, nec tamen ad vitæ suppetebat necessitates. Eædem Interamnæ angustiæ, & querimoniæ. Eas ob res ab Congregatione generali semestri præfinito tollendis incommodis, cùm ea non tollerentur; Dionysius Vasquius, rebus suo quibusque Domino, si quidem extaret, redditis, vel distributis in pauperes, salua, quantum licuit, pace, ac beneuolentia, Socios, vti habebat in mandatis, vtrinque abduxit. Collegium Rheginum Siculæ rursus Prouinciæ, quod Messana peranguſto tantùm freto dirimitur, commodioris administrationis causa, redditum. Neapoli Petrus Antonius Spinellus Ducis Seminariæ germanus Societatem auxit, adolescens pietate, atque doctrina multum promittens. Messanæ Probationis Domus seiuncta ab Collegio extrui cœpta in regione Vrbis, quam vocant Tironem, loco apprime salubri, atque amœno, liberalitate Antoniæ Rocchæ honestissimæ feminæ: quæ cùm certam pecuniam statuisset in pia opera conferre; cognita forma Domorum Probationis Societatis, nullam capere, vt aiebat, quietem animo potuit, quoad inchoatam Messanæ eam Domum videret. Ædificationi initium factum die Sancti Thomæ Cantuarienſis, cùm die Sancti Thomæ Apostoli ad noui quoque Templi Mamertinorum dignitati, ac frequentiæ paris extructionem Ioannes Rethana Archiepisco-

53 Euerardi monita a Moderatoribus data.

54 Alexandri Valignani in Societatem ingressus.

55 Collegium Germanicum à Gregorio dotatur.

56 Conuictores cum Seminario Clericorum coniunguntur.

57 Sancti Ignatij de Collegio Germanico vaticinium impletur.

58 Collegiola in Samnio Interamnæ, & in Sancti Angeli Vrbe soluuntur.

59 Collegij Rheginum Prouinciæ Siculæ redditur.

60 Petrus Antonius Spinellus in Societatem venit.

61 Messanę probationis domus extruitur ab Antonina Rocha.

62 Quinque Sacerdotes proficiuntur in Africam.

63 Franciscus Luca cum Socio magno cum emolumento laborant in classe Veneta.

64 Collegium Montis Regalis destitutur.

65 Collegium Bretanum augetur.

66 Sanctissima Eucharistia inter templi Sancti Fidelis ruinas seruatur intacta.

67 Aronæ Tyrocinium inchoatur.

68 Posnaniæ scholæ aperiuntur.

69 Vilnæ diuinissimi Sacramenti Sodalitas instituitur.

70 Sacrosanctæ Eucharistiæ cultus inducitur.

71 Hæreticorũ irritus conatus ad Augustissimæ Eucharistiæ venerationem tollendam.

72 Græcij Collegium constituitur.

73 Archiducis Caroli benignitas in Socijs excipiendis.

pus cum clero solenni agmine progressus primum lapidem statuisset. Quinque ex hoc Collegio cum Hispana classe in Africam profecti Sacerdotes: in quam & Roma missi tres cum Christophoro Rodericio: qui illum propriè insignem cepere animo fructum sui laboris; quòd capto à Ioanne Austriaco Tuneto (tametsi anno insequenti amissum est) inter vetusta barbaræ superstionis monumenta, Diuinum vero Numini Holocaustum sæpè fecerunt. Neque magno sine emolumento in classe Veneta Franciscus Luca, sociusque versati. In Subalpinis Collegium Montis Regalis prope desertum est, ambitu Arcis, quam Dux hac æstate ædificauit, situ incluso. Plerique Sociorum Taurinum translati: nec multo post omnino ex Monte Regali discessum: cùm nec prompta esset annona certa: & quamuis Dux multa polliceretur; visum tamen esset confirmando potius Taurinensi Collegio insistendum, nullamque, quam pusillam, & ægrè stantem in Monte Regali Familiam habendam. Interim Collegium Breranum Mediolani, in quo tertio Idus Ianuarij Sancto Antistite Borromæo cohonestante, cùm etiam diuinam Eucharistiam eodem die Magistris præbuisset, Academia fuerat aperta, Auditorum numero, & claritate nominis augebatur: & nouum Sancti Fidelis Templum ad fastigium peruenerat, vbi insigne documentum diuinæ tutelæ perspectum est. Nam contignatione tota, dum tectum imponitur, sub meridiem collapsa: eaque ruina quatuor opificibus, binis è Societate, externis totidem implicitis, quamuis è quadraginta duorum cubitorum altitudine inter immensam materiæ stragem præcipites concidissent; omnes vita superstite euaserunt. Tignum è maximis fornice veteris Templi illapsu deiecta, sacrum tabernaculum perfregit, fragminaque, & rudera Pixidem, in qua Sanctissima Eucharistia asseruabatur, circumstetere intactam, ne vitrea quidem læsa Pyxide, in qua claudebatur Hostia sacrosancta, quæ eo die proposita populo adoranda fuerat. Aronæ, quod vetus est Oppidum Borromeæ familiæ, triginta quinque passuum millibus Mediolano ad lacum Verbanum, quatuor Socij præparandæ Tyronibus sedi versati, addito concionatore, insignem peperere accolis vtilitatem. Posnaniæ in Polonia ineunte Iulio scholæ inductæ celebritate, fructuque non pœnitendo, sub administratione Iacobi Vuieci Vangrouicij. Vilnæ Stanislai Varseuicij Rectoris, ceterorumque Collegarum laboribus, sedulitate, & facundia Petri Scargæ præclarissimè gesta res. Complures ab hæresi, vel schismate præclari generis Viri, ac feminæ abducti: præterque cetera diuinissimi Sacramenti instituta Sodalitas, quam Legatus Pontificius Cardinalis Commendonus confirmatam Indulgentijs exornauit. Prætor Vrbanus, multique Ciuium dedere in eam nomina magno feruore, præmeditati vitam inde castigatiorem ordiri. Horum exemplo excitata multitudo Sacrosanctam Eucharistiam, cùm deferretur ad ægrotos, frequens deducebat, vt interdum plateæ complerentur (rem ab omni memoria Vilnæ inauditam) dumque æger communicaret, qnos excludebant domus angustiæ, in area genuflexi orabant, Hæreticis iam prope desperantibus. Quibus ita dolebat venerationem augustissimi Corporis Domini inualescere; vt inclytum Tabernaculum, quod ad illud in Collegij Templo decorè habendum per id tempus ædificatum est; bis conati sint, vnà cum domo, in qua conficiebatur, exurere. Publicæ Regni res quietiùs habuere, postquam in Comitijs suffectus Rex est Caroli Noni Galliarum Regis frater Henricus Valesius. In Stiria Collegium, quod diu Archidux Carolus exoptabat Græcij constitutum. Duodecim initiò incoluere. Aliquot prægressis, ceteri Magio Prouinciali duce ad septimum Idus Octobris peruenerunt. Ædificium regia magnificentia extruebatur, eaque celeritate, vt Hæreticis non raptim extrui, sed repentinò videretur existere. Princeps, postridie quàm aduenerant, ad se Socios aduocauit, porrectaque gentis more dextera, atque omni benignitatis genere excipiens, ac lętitia gestiens, initium in hæc verba loquendi fecit. Potestis mihi meritò credere, me desiderio desiderasse hunc aduentum vestrum. Postque multa, quibus de ea re sibi ipse gratulatus est; addidit: Principiò quidem non deerunt vobis difficultates, siquidem eritis veluti oues inter lupos: sed persuadeatis vobis, me fore vobis Patronum, & Patrem, & omnia. Quæ neque simulatè, neque iactanter dicta constans in eo augendo Collegio, vniuersæque Societatis procurandis commodis

modis posterorum annorum pietas fidem fecit. Georgius Pastelius, quoad Rectorem Euerardus nominaret, nouæ coloniæ moderari iussus. Scholæ tres, & duntaxat Grammaticæ initiò institutæ, cœptusque concionum, & catecheseis cursus cum ingenti Catholicorum frequentia, parique Hæreticorum dolore, ac Principis voluptate. Olomutij, Ioanne Grodesio Episcopo plurimùm flagitante, philosophicum curriculum inchoatum. Brunam in Probationis Domum ab eodem cœptam Nouitij Ioanne Paulo Campano institutore Octobri mense Pragâ migrarunt. Iam cœperat mansuefieri Brunensis populus, & diuina frequentare, & quædam festa antè ignota Patrum admonitu religiosè colere. Quotannis ferè frugiferum est Pragense Collegium. Hoc anno inter ceteras fruges alijs tempestatibus, alioque in genere partas, quadraginta in Paschalibus ferijs, triginta in Natalitijs ab hæresum infelicibus senticetis ad opimos Ecclesiæ sanctæ hortos transtulit. Haud minor Viennensis fœcunditas, sed nec leui tempestate iactatum est: vt multæ hoc anno Septentrione toto contra Societatem procellæ desæuierunt. Studiosi errorum homines ferre non poterant illam quasi Arcem inuictam stare ad præsidium veritatis, atque erroris excidium. Difficillima erant tempora: tamen, quia immensa Dei bonitas nullum finit carere malum remedio; insignis apud Cæsarem Laurentij Magij auctoritas turbulentorum retardabat furorem. Eo ad Comitia Romam profecto, quidam ex Academia vsi tempore, exitium Collegij Gymnasio moliuntur, eo consilio, si procedat res, vt funditus Collegium totum euertant, Coaceruant mendaciorum syluam: quædam haud falsa, sed siniſtra interpretatione detorta, ad auctoritatem calumniæ interserunt: exaggerant publicæ Academiæ perniciem, communis otij perturbationem: instant, vrgent, denique non absistunt, quoad triplex decretum extorquent. Primum, ne quempiam ad gradus literarios promouere in Collegio fas sit: deinde, ne eosdem, quos Academia libros exponere: postremò, ne eâdem hora docere. Quorum capitum primum beneficijs & à Ferdinando, & à Romanis Pontificibus aduersabatur Societati concessis: duo reliqua publicam Disciplinarum tractationem pænè tollebant. Quæ cùm reuersus ab Vrbe Magius Cæsari exposuisset; is censuit, veterum morum nihil mutandum: pollicitus daturum se insuper operam, vt cum Academia concordia firmaretur: superque hæc, bona Monasterij Sanctæ Annæ, quæ Collegio in biennium ante tribuerat, nullo in posterum, nisi (vt est communis Aulæ formula) quoad Cæsari videretur, temporis fine proposito, benignè concessit. In Superioris Germaniæ Prouincia Pædagogium, vt vocant, & curriculum Artium triennio antè experiundi causa ab Societate susceptum in Academia Ingolstadiana, cùm institutio quidem procederet è sententia, sed Academiæ offensio haud multùm leniretur; Monachium de voluntate Alberti Principis translatum est. De statuendo Augustæ Collegio idem Princeps, nouusque Augustanus Episcopus Knoingerus, atque adeo Pontifex Gregorius missis literis, & Gaspari Groppero Nuntio commendata re, enixè certarunt. Fuggeri, qui Fundationem moliebantur, id agebant, vt Monasterium Sanctæ Crucis Collegio traderetur. Sed Canonicis, ad quos pertinebat transactio, minimè consentientibus, nihil ex dimicatione Societati nisi inuidia quærebatur. Huius Prouinciæ Socios, & maximè Oenipontanos hoc anno, & insequentis parte vexatio haud leuis exercuit. Ioannes Nasus habitu religiosus, paupertatisque ac simplicitatis professor, non magnę doctrinæ, sed ingenio ferox, lingua promptus, dicacitate in primis, & scommatibus potens, iam diu Societatem priuatim, ac publicè perstringebat. Sed nuper commendatione quorumdam ab Archiduce Ferdinando in gratiam, atque ad conciones receptus, multo apertiùs, acerbiùsque nomen Iesuitarum, ministeria, Collegia cœpit incessere: eò nocentiùs, quò per ludibrium, & scurrilem loquacitatem dicta in audientium mentibus altiùs infigebat: qua eleuandæ auctoritatis nulla vis efficacior. Igitur breui, & Archiducem, & magnam Oenipontanorum partem ab Societatis vsu auertit. Manabatque in dies latiùs malum, lætis Hæreticis, dissidiumque inter Papistarum Monachos magno ore celebrantibus, cùm interim nutarent Catholici, incerti vtram in partem irent. Hunc ab Vrbe reuersus Prouincialis Hoffæus grauissimè sæuientem turbinem reperit: & quoniam diuturno silentio, perpetuáque modestiâ Nostro-

74 Georgius Pastelius primus Græcij Rector.

75 Olomutij philosophicum curriculum inchoatur.

76 Domus probationis Brunæ.

77 Pragense, & Viennense Collegiũ complures Hæreticos ad Catholicam Religionem traducunt.

78 Exortæ contra Societatem procellæ in Septentrione.

79 Magius opem à Ferdinando impetrat.

80 Pedagogium Ingolstadio Monachium transfertur.

81 De statuendo Augustæ Collegio agitur.

82 Ioannes Nasus Societatem vexat.

Nostrorum, videbatur Naso procacitas, Hæreticis audacia, populo catholico ambiguitas crescere; nec iam Ordinis fama, sed religionis causa agebatur; cupiebat vel cum periculo capitis descendere in arenam, & pestiferam dicacitatem veritatis vi, & grauitate retundere: sed nequaquam permissus est: verùm iussus Deo, modestiæ, tempori permittere innocentiæ defensionem. Vendelinus Volchius Oenipontani Collegij Rector mollissima, & Euangelio conuenientissima tentaturus remedia, multa hominem submissione inuisit, rogat, & obtestatur, si quid contra Societatem habeat, liberè, ac fraternè communicet secum: vel purgari, vel emendari salua caritate, ac sine populi offensione posse. Cui Nasus dicta non inofficiosa reddidit, sed facta deteriora: quoad eò processit, vt ipso offenso dicterijs Principe, gratiaque apud populum scurrilitatis in suggestu, vt nimis alieno loco euilescente, turbo cum auctore vniuersus euanuerit. Insigne damnum factum est Georgij Schoritij immaturo occasu. Quartum iam annum in restituenda fide in Marchionatu Badensi felicissimè desudabat: Oppida sex, Pagos quadraginta ad rectam fidem reuocauerat, vt nulla Prouincia eo successu, profectuque restituta Ecclesiæ ex Lutheri temporibus diceretur. Quarto Nonas Augusti prope Vrbem Badam defunctus, in Vrbe magnifico funere tumulatus: quod maximè cohonestarunt populi voces, immensos eius labores, indefessam caritatem, & virtutes ceteras prædicantes. In eius locum Hoffæus, qui cœpta prosequerentur submisit, ne tanto sudore sata exarescerent. In Rhenana Prouincia Spirense, & in primis Fuldense Collegia immanibus concussa sunt motibus. Comitis Palatini instinctu Senatus Spirensis Antistiti, & Canonicis supplicauit, vt Iesuitas expellerent: quod cùm superiore quoque anno tentasset; vehementiùs hoc arsit. In libello supplici aiebant Societatem esse pernicioſam hominum sectam, paci, libertati, religioni aduersam. Per eam, irritato vicino Principe, penuriam rerum induci, qui propterea è sua ditione ligna, & commeatum exportari non pateretur: Iesuitis electis omnia pollicens: ipsamque per se Societatem, vt in Vrbe tanto conuenarum numero pressa, grauem esse. Ad quæ Canonici respondere: Ordinem à cunctis Christianis receptum Principibus, non sine graui contumelia pernicioſam appellari sectam: nec posse dictum, aut factum Iesuitarum aduersarium paci proferri. In eosdem per inuidiam, ac sanè leuiter apud gnaros rerum annonæ grauitatem conferri, vicinorumque Principum offensionem: cùm ante eorum aduentum nihilo fuerint vicini clementiores, nec annona laxior: licere Clero suum Ordinem absque Senatus iniuria augere: nec posse Clericos prohiberi, quin suam habeant familiam. Quòd si vel ad docendum, vel ad alia munia pro Iesuitis Clericos seculares instituant; hos, vbi suam quisque conflarit familiam, quamuis paucos, Iesuitis multis fore Ciuitati grauiores. Postremò iurisiurandi, quo Clero cum Senatu facta erat concordia, seriò admonuere. Hęc Ecclesiasticorum constantia effecit, vt cùm iterum Senatus deferret querelas, contumelioſis vocibus abstinens, imò, & laudibus ornans Societatem, pacis tamen causa mitti postularet. Sed Canonicis, atque Andrea ab Obersteino in primis Decano grauissimè propugnantibus: &, si quid haberent, ad legitimam iudicij formam prouocantibus quieuere: addito Senatus consulto, ne quis Ecclesiasticum hominem, aut Papistam, aut Religiosum inquietaret. Grauior, nec longo sedanda æuo excitata Fuldæ tempestas. Collegium hoc anno tandem ibi absolutum, annuoque redditu, quem Abbas parsimoniâ maximè sua confecerat, stabilitum, Patre Osualdo Rectore fructus incipiebat optatos progignere. Tribus in Vrbe locis habebantur conciones: in vicinos subinde Pagos excurrebatur: præcipuè è puerili institutione extabant flosculi, præcocesque religionis fruges, cùm Satan in longum prospiciens, sique Regno Christi præsidium id accederet, suæ timens tyrannidi; occursurus principijs, omnia tumultibus miscuit. Præcipuè Abbatem pertimescebat, qui ętate iuuenis, exercitijs Sancti Ignatij eruditus, catholicę studio pietatis ardens, ad perpurgandam suam dilectionem erroribus vitijsque, curam seriò verterat. Quippe cùm magna ex parte hæreticis Principibus ambiretur Fulda, in ipsam quoque Vrbem, ne dum in agrum sensim ea corruptela irrepserat, vt plerique vel Hęretici, vel Hæreticis quàm Catholicis propiores essent. Fuldensis Abbas idem est Princeps Imperij, & opum magnarum.

83 Modestiâ procacitas vincenda.

84 Georgij Schoritij felices labores.

85 Exortæ tempestates in Spirense, ac Fuldense Collegium.

86 Societati falsò opposita.

87 Canonicorum benigna responsio.

88 Fuldensis Collegij fructus Patre Osualdo Rectore.

89 Fuldensis Abbas Sancti Ignatij exercitijs instructus Catholicam Religionem promouet.

rum. Quatuor ei subiacent Monachi Ordinem Sancti Benedicti professi: qui & Pontifici Romano, & Abbati obsequium iurant. Ex his Capitulum, vt vocant, constat, & Capitulares ipsi vocantur. E nobilibus cooptantur familijs, & redditus sui cuique opimi sunt. Hi quoque multum ab Professione degenerauerant. Cùm res hunc in modum haberet, qui hac tempestate Abbas erat Balthasar ex nobili familia Dermbach, sub ferias Paschales vetuit in Sacramentorum administratione ritum nisi Catholicum adhiberi. Quod iussum scilicet grauiter vulnerauit Hæreticos. Itaque tumultuantes Ciuitatem commouent, vt Abbati supplicet secundùm Confessionem Augustanam Sacramenta administrari, itemque Concionatorem eiusdem doctrinę permittat, quem suo conducturam ære Ciuitas spondebat. Capitulares ad id impetrandum Internuntios, & Procuratores adhibent: qui seu nimium studiosi concordię, seu sanctitate in publicum restituta, vitam sibi quoque mutandam præsagientes, conspiratione cum Fuldensi Nobilitate facta, communi consilio instant, Ciuiumque postulata Romani Imperij decretis deberi contendunt. Hactenus de Collegio silebatur. Quin probari sibi in formandis teneriorum ætatibus Iesuitarum industriam, Capitulares profitebantur. Quamuis Hæretici præclarum de doctrina eorum nomen circumferri grauiùs morte ducerent: eoque Matthias Flaccus Illyricus adulterandę veritatis famosus artifex, Nobilium, vt putabatur, quorumdam vocatu Fuldam venit, vt Iesuitas disputando compesceret, teneroque Collegio auctoritate imminuta, neruos incideret. Patres, quò propiora turbis cernebant omnia, hòc molliùs, circumpectiúsque cuncta administrantes, ac disputatione publica tumultus quæri causàs rati, abstinendum congressu putauerunt: Tamen super Abbatis mensam quiddam de religione est actum: atque Illyricus ita reuinctus, vt à suarum quoque partium Nobilibus, qui intererant, palàm reprehenderetur. Sed nihil intolerantius, atque impudentius homine vndeunde famam quærente. Codicillos mittit ad Principem, in quibus Fuldensis Ecclesiæ reformatorem se pollicetur: nec cessat priuatim, ac publicè scriptis, & dictis nobiles iuxtà, ac plebeios ad seditionem concire. Quò vehementiùs Ciues instabant, vt Abbas ad postulata responderet. Is cùm præcisè negasset contra Iusiurandum ire sibi licere (nam de more Fidei professionem emiserat) addidisseque, haud ipsos intelligere quid peterent: rogans, vt sibi permitterent sese, de ipsorum [illegible]ute nullo non tempore cogitanti, quamquam nouo solicitatus libello fuerat, tamen res paulatim conseneſcere videbatur. Cùm ad extremum Octobrem Augustus, Elector Saxoniæ, Georgius Fridericus, Marchio Brandeburgensis, Vuilhelmus, & Ludouicus Hassiæ, & Turingiæ Principes Legatos Fuldam viros nobiles mittunt minaci flagitatu Abbatem adurgentes, vt liberam Augustanæ doctrinæ professionem concedat: ac Iesuitas Fulda, omnique territorio prim·o quoque tempore eijciat: id si faciat; omnibus ex Augustana secta Principibus gratum fore: sin minùs; inituros viam ipsos, qua postulata exprimerent. Tametsi Saxonius Legatus moderatiùs verba fecit, apertè professus, Augustum Abbati ex animo fauere, & cupere gratum facere: ac proinde nec velle impedire, quò minùs Iesuitas, si libeat, multò etiam plures in suam ditionem aduocet: ceterum, quod peteret, quorumdam precibus dare. Responsum Legatis: Agi res magnas: Abbatem deliberaturum, & Principibus responsurum: scripto ederent postulata: quod quanquam cunctanter fecere; interim tamen Capitulares, & aliquot ex nobilitate clanculum Abbatem adorti, grauia comminantes, per seditionem Nobilium, expugnare constantiam eius conantur. Tertio igitur Nonas Nouembris, Nobiles supplicem libellum offerunt, quo precantur, vt Iesuitas, homines sectæ nouæ, blasphemę, seditiosæ, seductricis (ita enim loquebantur) quàm primùm dimittat, & communionem vtriusque speciei restituat: sin minùs, sciat, se non esse merum Dominum, sed habere Collegas (Conregentes ipsi appellant) Capitulares, seque Nobiles velle auxilio esse Capitularibus Conregentibus, vt id concedatur, quod Principes petunt: ne ijs repulsa irritatis cuncta bello vastentur. Postero die libellum porrigunt suum Capitulares: dolere se vehementer, quòd adhuc Ciuium Fuldensium petitioni satisfactum non sit: timere, ne, si Principum legatio, in eorum gratiam instituta, irrita cadat; Ecclesia Fuldensis

90 Matthias Flaccus Illyricus ad concertandum de religione vocatur.

91 Fuldensis Abbas accerrimè Nostros tuetur.

densis extremum periculum adeat: itaque fontem huius mali Iesuitas quàm celerrimè submoueat: aliter se Sacramento obstrictos non solùm Abbati, sed Ecclesiæ quoque Fuldensi: se esse collegas, ac velle patrocinari Nobilitati ad Principum postulata impetranda, ne ditionem perdant. Væ, væ Mundo ab ista religionis peste, animarum carnificina, praui rectique perturbatrice, Dei interfectrice, Imperij, ac ditionis pernicies & iniuriam, retinendi libidine. Nonis Nouembris in Fuldensi Curia Nobiles, & Capitulares ad commune congregati Concilium Iesuitas citant. Quibus cùm respondisset Princeps, nihil esse, quòd irent in Curiam Iesuitæ: scripto proferrent si quid ab ipsis vellent; postridie per ignotum hominem Decani, & Capituli nomine schedulam ad Collegium mittunt, vt intra quartumdecimum diem Fulda facessant: si cunctentur, se auxilio Nobilitatis id acturos, vt, quo pacto minimè velint, excedant. Quò cùm progressam rem Abbas vidit; ad opem Cæsaris confugit, miraque facilitate, ac celeritate præter opinionem omnium mandatum impetrauit, ne quis vel Abbatem, vel Catholicos, ac nominatim, ne quempiam è Societate læderet. Quo promulgato quies non nulla redijt: atque Abbas eò curas intendit, vt Principibus, qui ad se legationes miserant, per literas satisfaceret: Capitularium sibi animos adiungeret: denique suam, & religionis causam, Cæsaris, ac Pontificis ope muniret. Ita, veluti quasdam per inducias aliquot exactis mensibus, quantò grauiùs plaga recruduerit, in loco reddam. Timor nonnullus Collegio quoque Herbipolitano fuit Antistite Fundatore vitâ functo. Hæreticos Dynastas haud erat dubium conaturos, vt ad sacras eius Ecclesiæ insulas profanarum quispiam nouitatum Magister obtruderetur. Sed Iulius Echester vir doctus in primis, ac pius, & Societatis amantissimus, qui Decanus fuerat, rite suffectus omnem timorem dispulit. Interim hîc, & Coloniæ, alijsque in Collegijs res catholica pacatè, & prosperè administrata, missis quoque in periclitantia Oppida duo præsertim, alterum Veill, alterum Forchemium nomine, opportunis auxilijs. Est Veill Oppidum exiguum in Wirtembergensi Ducatu binis milliaribus Tubinga, & Studgardo dissitum, in Antistitis Spirensis cura. Senatus magna constantia religionem Catholicam conseruarat in populo: sed Parocho ad incestas nuptias, & sacra hæretica repentè transgresso, catholicum desiderabat Pastorem, quem primum à Spirensi Præsule, cui Oppidum subest, per Legatos: dein eo negante copiam sibi adesse, atque ad Iesuitas mittente, ab Hermanno Thyreo Prouinciali petiere. Is, ne inter Luporum fauces destitutus Christi Grex fidâ custodia, æternum subiret exitium; Antonium Monrealem cum comite tribuit: qui interim, dum integer, ordinariusque sufficitur Pastor, quod breui est factum; strenuâ vigilantia sanctas oues defendit, & pauit. Forclemium propè Norimbergam est, in Bambergensi Episcopatu: vt pleraque Septentrionis, Doctorum penuria catholicorum miserè laborabat. Eo Viti Bambergensis Antistitis & Canonicorum rogatu Christianus Haluerius, & Matthias Suchtulensis, cum adiutore socio profecti, in Oppido, vicinoque Pago contentione ingenti, & pari successu diuinam rem procurarunt. Effecere, vt Catechismus Lutheri ex omnibus Ciuitatis Scholis Senatus consulto eijceretur. In cuius locum editus à Canisio inductus: cuius exempla, quotquot venalia Bambergæ prostabant, Episcopus ad Patres misit distribuenda. Vtilem quoque Nouiomagi, quę Metropolis Geldrię est, huius, & superioris anni parte, Ioannes Zantenus nauauit Religioni operam; dum in rerum terrenarum possessione, cuius causa iuerat, expediendâ immoratur, animis popularium suorum, & à vitijs, & aberroribus expediendis mirificè salutaris. Inde Episcopo Ruremondensi Willhelmo Lindano, cuius in Diœcesi Nouiomagum est, cupiditas incensa habendi Collegij. Nec minor exarsit in Ciuibus, vt propè certatim, alij Bibliothecam, alij certam pecuniam, alij annuos reditus sponderent: si quomodo stabilem apud se hominum Societatis impetrare Sedem possent: quæ tamen res difficultate temporum, quæ consecuta sunt, dilata, nondum maturuit. Moguntinus Antistes cursum pristinæ suæ benignitatis tenens, cùm summę Ædi concionandi munus vni è Socijs demandasset; fuit tandem persuaderi sibi, vt consuetum Concionatoris stipendium, ne eleemosynæ quidem nomine (cùm id quoque aduersari Societatis legibus videatur) Collegium reciperet: addens tandem sibi compertum

92 Cæsaris mandatum pro Nostrorum tutela.

93 Missiones Veillana, & Forchemiana.

94 Ioannes Zantenus Nouiomagi nauat Religioni operam.

95 Concionatoris consuetum stipendium, ne eleemosynæ quidem nomine Collegium Moguntinum recipit.

tum hoc institutum magna laude dignum. Idem conscientiæ, professioníque Sociorum, & paci cum Academicis consulturus, ab Academię legibus exemptos Societatis Magistros, tantùm in Præsidum suorum obsequio reliquit. Duaci Sodalitas B. Virginis instituta, quam Atrebatensis Antistes Franciscus Richardotus confirmauit, eademque statim Romanæ Sodalitati concessis paulò antè à Pontifice Indulgentijs donata est, omnium quantùm comperio prima: cœpitque fructus edere, quos sperare æquum est è patrocinio clementissimæ Dei Matris, Abbate Aquicintensi Fundatore Collegij, aliisque primarijs in eam conscriptis. Ad hanc diem Duaci Philosophicas disciplinas, magno domesticæ tranquillitatis incommodo, grauiore in posterum imminente, tradiderant Magistri externi. Cuius auertendi incommodi, in Prouinciali Conuentu, qui habitus Tornaci fuerat, communi Patres consensu, vias omnes inuestigandas decreuerant. Ecce autem, quod tantoperè expetebatur, vltrò Deus obtulit. Collegij, quod Regium vocant, Regens in Doctorum Academiæ concilio proposuit agendum cum Patribus, vt domesticos Collegij sui, & Conuictores Collegij Marchianensis, itemque, si qui adirent pauperes, per Magistros suos docerent. Quod cùm Franciscus Costerus Collegij Rector non abnuisset; Abbas Fundator, semel dato aditu, ab Academia impetrat, vt non domesticos modò, sed etiam externos diuites, ac planè omnes liceat docere, idque gratis. Atque die S. Remigij initium fit. Inde Doctores Artium irritati, nec potuisse illud ab Academia concedi, sed pertinuisse ad Artium Facultatem dumtaxat contendere. Orta ergo lis. Aditum initiò est ad Bruxellensem Aulam, ex eáque responsum, vt Episcopus Atrebatensis componeret, vel Academia planiùs rem, ac Facultatis Artium iura cognosceret, ac doceret Aulam. Denique multorum commodorum priuatim, ac publicè noua hæc disciplina, simulque discordiarum cum Philosophis Magistris multos in annos iacta semina. Adeò nihil humanis in rebus omnino vacat incommodo. Parisijs quoque tempestas ferox extitit, ex Francisci Iannelli ad Societatem accessu orta, cumque insigni constantiæ eius documento breuì collapsa. Is duodeuiginti annorum adolescens, Auxoniæ, quę Burgundionum est Ciuitas, Patre hæretico, Matre catholica, & admodum honesta natus, diu multisque lacrimis Societatem efflagitabat, singulari quadam, & admirabili penitùs ratione vocatum sese affirmans. Elucebat in eo excellens omnium virtutum indoles, atque egregia in primis obedientia, modestia, & animi, corporisque virginitas: cuius tuendæ potissimùm causâ aiebat se ad Religionem fugere, quasi tutam in arcem. Maldonatus, qui tum Prouinciam pro Edmundo Haio ad comitia Romam profecto moderabatur, iussit cum Præceptore suo, homine Societatis minimè amico, cumque necessarijs Patris, qui multi, magnarumque opum Lutetiæ agebant, communicare consilium: ne quis subornatum, pellectumque illecebris postmodùm dictitaret. Quod cùm fecisset, neque potuisset ab eis, siue bonam impetrare veniam, siue vllis absterreri suasionibus, aut vinculis retineri, permissus est mense Maio subsistere in Collegio. Post diem quartumdecimum prima probatione exacta cum maximo fructu, editisque virtutis firmissimæ documentis, nescio quid tumere turbarum Maldonatus præsentiscens, nondum Societatis cultu vestitum repetere Patriam, salutare Parentes, ac veniam ab eis reportare sequendæ Societatis iubet. Ille contrà, totus perfusus lacrimis, impensè rogare, ne se in salum conijceret: nunquam id ab suo Parente impetratum iri: præstare id statim facere inuito illo, quod aliquando tandem, nihilo magis volente facturus esset: ei, si fortè Parisios veniret, facturum satis, ita vt suâ causa nihil detrimenti Societas pateretur. Permouit ea oratione Patres, nec vrgere in præsentia grauiùs voluerunt, ne animum eius mæstissimum nimio angore conficerent. At postero die Præceptori, qui iam turbulentos ciebat fluctus, ad Collegium accersito tradunt, ad Parentes, aut quò vellet ducendum. Verùm Franciscus negat se cum Præceptore iturum, aut omninò elaturum è Collegio pedem: conuersusque in Præceptorem, asperè castigatum verbis dimisit, quòd conaretur se ab eo instituto vitæ auellere, quod & Christi consilio, & cælesti, ac diuina quadam vi compulsus elegisset. Biduo post Mater iam literis Præceptoris admonita, Parisios venit. Mittitur ad eam Franciscus incomitatus,

96 Ab Academiæ legibus Nostri eximuntur.

97 Duacensis Sodalitas omniū prima Romanæ Sodalitatis indulgentijs gaudet.

98 Duaci Philosophicas disciplinas tradere incipiunt Nostri.

99 Hinc orta lis, atque discordia.

100 Francisci Iannelli ad Religionem vocatio.

101 Eiusdem indoles.

102 In vocatione constantia.

tatus, atque præmonitus, planè in eam libertatem restitui, quam, antéquam Domum reciperetur, habebat: licere per Patres, de se, arbitratu suo consulere: eos tamen eò vergere, vt ad Matrem iret. Mater verò, tametsi furore ardebat, simulato tamen vultu, verbisque ad fallendum compositis, excepit benignissimè. Id tantùm auere se ex eo scire dictitans, quo consilio Religiosa Instituta capessiuisset, ne quid leuiter per ætatem, & imprudentiam faceret. Ille, vt erat inflammatus ardentissima in Deum caritate; ita de rebus diuinis, déque æterna salute quærenda disseruit; vt Matri, multisque magnæ auctoritatis Viris, qui aderant, lacrimas, vel inuitis excusserit. Intellexit ex ea oratione Mater, si verbis agendum foret, operam se haud dubiè perditurum. Itaque dolos meditans, laudare Adolescentis animum cœpit: beatum prædicare, cui Deus tam sancta, tamque salutaria consilia iniecisset in mentem: nolle se studium eius, quod agnosceret honestissimum, impedire: quin se illum potiùs Deo, Societatique penitùs deuouere, in qua, ipsa quoque, si muliebris, coniugalisque conditio pateretur, ætatem agere præoptaret: fidem suam dare, effecturam, vt vellet, nollet Pater, ad optata rediret claustra. Illud vnum pro materno, paternoque iure petere, vt Patrem inuisat, quem aiebat propterea accurrere Lutetiam nequiuisse, quòd eo audito nuncio in periculosum incidisset morbum, ex quo non posset aliter, quàm viso filio conualescere. Addebat filium alterum, quem habebat, ante paucos dies extinctum: se Parisijs potiùs immorituram, quàm vt sine eo Domum rediret. Franciscus quanquam ex animi sui simplicitate alios metiens, fraudem minimè sentiebat; tamen magna virtute resistebat: contestans nolle se quippiam, eorum iniussu spondere, in quorum potestatem se, suamque voluntatem dediderat. Redijt itaque ad Collegium toto antemeridiano tempore exacto cum Matre, cumque ea pransus. Horâ post meridiem tertia remittitur, vt cœna quoque eam consoletur: quod cùm fecisset, velletque Mater apud se ea nocte versari; nullo modo prohibere potuit, quin raptim ad Collegium reuersus, Maldonati voluntatem cognosceret: à quo confirmatus, vt Parentem consolaretur; ad eam protinus redit. Ceterùm dum tanquam in hostico trepidus, & anxius peruigilat, precandóque Deo insistit; tum dolos, quos parabat Mater, vt per vim carpento impositum auferret, persentit. Nec mora: proripit se multa iam nocte: ad Collegium euolat, præ gaudio, quòd effugium patuisset, exultans, & mirabiliter exclamans: O Pater quàm callidus, & malignus est mundus: sentio velle mihi meam Matrem imponere: sed citiùs discerpet me, quàm ad Patrem ducat. Tamen luce prima, audito sacro, & sanctissimo Christi corpore susceptо, quia Maldonatus omninò volebat Matronæ satisfactum; rursus ad eam mittit. At ille nouas insidias veritus abdit se, datque è sua latebra ad Matrem literas. Certum sibi in patriam non reuerti: se è Collegio dimissum visendæ eius causâ, sed noluisse ire, ne abriperetur in Patriam. Decreuisse ad aliud Societatis Collegium se conferre, quo longiùs ab importunis eius querelis abesset. Hæ literæ in furorem scilicet ægram egêre feminam. It præceps ad Collegium. Post completa clamoribus, & conuicijs omnia: spargere, quibus deflagrabat, ignes aggressa: Senatores non modò Societati antè infensos, sed amicos quoque, ac penè omnem Ciuitatem contra eam commouit. Dies confestim dicitur Patribus, quo die Iannellum in Senatum adducant. Dicta die Senatus conuênit frequentissimus, & apparebat mirè nostris esse infensus. Patres permodestè adfuerunt, ac rogante primo Præside, vt Iannellum Matri redderent. Responderunt Patres, neque se habere Iannellum, neque scire vbi terrarum foret, neque videre qua id ratione possent cognoscere: dum fuit in eorum potestate ter ad Matrem misisse. Quid autem Mater ab ipsis reposceret, quem neque ipsa, neque quisquam alius tradidisset? Ipsum se se, cùm sui esset arbitrij, ac iuris, eâque ætate, quâ statuere de vitæ posset genere, vltrò in potestatem Patrum dedisse. Ab eis in eam planè iterum libertatem assertum, quam ante aditum Collegium habebat: reique gestæ seriem audiente Matre narrarunt, petentes vehementer ab Senatu, vt conquiri adolescentem, atque interrogari iuberet: eius testimonio stare ipsos velle. Hinc aliquantùm sedati Senatorum animi sunt. Tamen quia plerique habebant liberos, atque ex humanis legibus, & paternis affectibus, de rebus etiam diuinis, prout mortalium plurimi, iudicabant;

103 Cum Matre concertatio.

104 Senatus instantia de remittendo ad parentes Iannello.

bant; Senatusconsultum fecere, vt Patres omnem darent operam, vt tertio die Iannellum Senatui sisterent. Qua formulâ declarare videbantur, non tam iure adigi eos exhibere Iannellum, quàm aliquid concedendum dolori Matris. Octauum iam diem Adolescens non apparebat, & tempestas inhorrescebat. Quare ab ijs, apud quos latebat, quanto in discrimine ipsius causâ Societatis Collegium versaretur admonitus; prodit è latebris: Primum Præsidem adit: profitetur se esse Iannellum, de quo tanta lis gliscceret: auditum sibi, quantum innocentibus Patribus exhiberetur molestiæ: se auctorem eius vnicum fuisse, velle & vindicem esse. Nunquam se, vt Mater fingebat, pellectum à quopiam è Societate fuisse: nunquam retentum vi: nunquam abditum: nunquam persuasum, vt fugeret. Quin potiùs multis expressisse lacrimis, vt Collegio reciperetur: sæpè impulsum, vt ad Patrem iret: ter ad Matrem missum. Postremò verò fugisse, ne ab eâ dolo, quem persenserat, circumueniretur. Patres, vbi ille delitescceret, ignorare, neque vnquam scituisse: rogare, vt coram Senatu sistatur, quo causam per se ipse suam defendat. Admiratus Præses animum adolescentis, atque virtutem, respondit: Patres non ita multùm à Senatu premi; tamen postridie horâ septima matutina cum ijs in Senatum accederet, eaque loqueretur, quæ Spiritus Sanctus suppeditaret. Ergo postridie in Regiam, vbi Senatus habebatur, inductus, cùm vndique nunc in homines Societatis, nunc in illum inaudita contumeliarum genera causidici, qui ante fores Regiæ consistebant, magno tumultu iactarent; Franciscus de proposito suo, deque sectandâ arcta Consiliorum Domini via, dicere exorsus; tantâ animi magnitudine, tantoque pietatis sensu perorauit; vt obstupefacti Iudices, & Mater ipsa, quæ propè aderat, & Aduocatus, ac Procurator regius, qui aduersabantur acerrimè, penitùs obmutescerent. Nec postremò abstinuit acri obiurgatione in Matrem. Atque inter cetera. Quid? inquit, Nonne tu ipsa ante paucos dies mihi dixisti, te non consentire modò consilijs meis, sed vehementer etiam gratulari? Non ne tu ipsa memet Deo, & Societati deuouisti? Quid à Deo repetis, quod Deo dedicasti? Si id, quod tuum est, quodque aliquando mihi dedisti, quæris; ecce meum corpus: & exporrecto collo, caput, inquit, meum auelle. Vbi cum Iudices interfati, seruandum Dei mandatum dicerent, quo iubet Parentibus obedire: Idem, inquit, iubet sibi magis, quàm Parentibus obediri. At iudicibus, inquiunt, qui à Deo constituti sunt, parêre debes. Iudices, respondet, à Deo constituti sunt, vt quæ consentanea sunt diuinæ voluntati iudicent: quod si feceritis; nihil repugno. Vobis parendo, parebo Deo. Denique cùm vijs tentatis omnibus, nec rationes, nec minæ, nec preces procederent; censet Senatus eat ad Patrem, vt morigeretur Matri. Hoc perfunctus officio, sibi, vt libitum fuerit, consulat. Ad quæ Franciscus, iturum se, ne contra Senatus auctoritatem peccare videatur. Ceterùm neque paterna, aut materna vincula, neque rerum quicquam impeditura se, quominus genus vitæ, quod instituerat, sequeretur. In Patriam vbi peruenit, Pater in hæreticis perditè obfirmatus erroribus, omnes admouet machinas, non solùm vt ab religiosâ disciplina, sed omninò ab catholicâ fide remoueat. Eius oræ nobilissimos quosque Hæreticos cum adolescente committit solo, & quodammodò inermi: sed diuina manus Luporum in faucibus ouiculam suam protexit. Ad hæc verberibus, plagisque ipsemet contudit, in carcere habuit, etiam voluit inuitum matrimonio implicare. Ad extremum cùm aspera in irritum cadere cuncta animaduertit; equo generoso impositum, cum fidâ custodia in loca varia circummisit, vt terrena dulcedo gustum cælestis extingueret. Ille autem ita sanctæ paupertati, & Cruci cogitatione, atque animo inter omnes mortalium rerum illecebras inhærebat; vt quanquam facilè posset cum equo, & pecuniâ; tamen noluerit, nisi pauper, ac pedes fugam capessere. Itaque cùm aliquando per Vrbem inambularet, nihil e domo paternâ ferens; custodes, quos ad omnes portas dispositerat Pater, furtim elapsus, per occulta, & auia cursum intendit. Non diu latuit solicitos Parentes fuga: insectatorum illicò manum in equis mittunt, qui Diuione eum consecuti, Carthusiani Monasterij, quo se receperat, præcipuas portas obsident: sed à Monachis viatico instructus, & postico per tenebras noctis emissus, Parisios, & rectâ ad Collegium venit. Ingens ad eius

105 Ipse Senatores adit, suamque causam perorat.

106 Matrem modestè obiurgat, atque conuincit.

107 Patrem ex obedientia, adit, à quo variè tentatur.

108 Pedes aufugit.

conspectum ex ingenti solicitudine obortum gaudium Patribus : tamen noluit Maldonatus continuò domum admittere : sed iussit adire Senatum, vt ab eo restitueretur. Ne verò Procurator regius per vim comprehensum ad Parentes remitteret ; placuit Cardinali Lotharingo commendari. Diligenter, ac seuerè Cardinalis explorauit adolescentis animum, solus solum diu versans : tum professus certò credere se vocationem eius à Deo esse ; Patrisque in eâ re non modò non teneri potestate ; sed potiùs debere nullo modo sequi voluntatem ; patrocinium suum pollicitus, Viro nobili tradidit, per quem ad primum Præsidem, & Procuratorem regium duceretur. Illi cùm impensè, quod fecerant, excusarent : placereque sibi affirmarent Collegio reddi ; eodem die reductus est. Deoque iuuante primò rudimenta posuit, tum ad extremum vsque diem militiam militauit, quæ omni ex parte exordijs adeo præstantibus consentiret. Inter hæc Edmundus Augerius in Castris ad Rupellam (Santonum Portum latinè vocant) summos apud & infimos præclaram posuit operam. Concionabatur frequenter : confessiones excipiebat indefessus : inuisebat ægros : sepeliebat mortuos : pauperum necessitatibus consulebat : multorum quoque, qui clanculùm fouebant errores, sanabat mentes. Dein vbi Henrico dedita vrbs est, & pax quædam cum seditiosis inita ; eius iussu Augerius Romam Gregorio Pontifici gestarum rerum rationem redditurus, & ad limina Apostolorum, ac Lauretanam Virginem ex itinere, vota quæ initio belli Princeps conceperat, exsoluturus perrexit. Quâ peregrinatione perfunctus ad Bituriges Euangelicâ prædicatione excolendos profectus, magno in Ciuitate pietatis ardore excitato, Collegij quoque, quod pridem expetebatur, studia mirum in modum inflammauit. Non omittam Collegij recens Niuerni instituti præclaram famam. Prætor, & Iudices profitebantur publicos mores ita mutatos, vt multò esset administratio expeditior. At in populo ea de Sociorum sanctitate increbuerat opinio ; depositos vt à Medicis ægros, si quis vellet sanare ; dicerent Patrum precibus commendandos. Præter morem aspera fuit hyems in Hispaniâ : ex eo aliquot Sociorum ex præcipuis properata funera. Madriti pridie Idus Ianuarij Petrus Azebedius, postridie Antonius Araozius extincti : ibidemque paucis post diebus conditus Marcus Valdesius septimo Kalendas Februarij in Oppido Toriasone mortuus, dum ad Orepesanum Collegium, quod regebat, è prouinciali conuentu, regreditur vir pius, atque in Italia quoque cum fructu versatus. Azebedius Toleto oriundus anno millesimo quingentesimo quinquagesimoquarto Hispali Societati adiunctus est, Collegij eius primitiæ, ceteris disciplinis, atque in primis Humanitate, latinaque & græcâ lingua insignis : sed clarior summissione animi, atque modestiâ : per quas virtutes, licet honoratiorum capax functionum, nunquam nisi Humanitatem, & Eloquentiam doceret : gaudens orationes, & carmina, quæ ipse elaborasset, tradere alijs vtenda, vt plausum à se auerteret, labore contentus. Ac sanè constat non potuisse accidere illi tristius quicquam, atque intolerabilius, quàm si fortè suarum quid laudum audiret. Quin socium impetrasse ab Moderatoribus ferunt, à quo de noxis identidem suis increparetur. Ac ne quando is materiæ inopiam prætenderet ; tradebat ei legendas obiurgationes, quas ipsemet culpis singillatim notatis suâ manu scripserat : interimque dum ille legeret, ipse nixus genibus, retecto capite, magnâ cum pietate, iucunditateque audiebat. Tantùm ab hominum seculi gustu discipulorum Christi discrepant voluntates, tamque diuersis acroamatibus delectantur. Ex hoc sui contemptu iucunda cum diuinitate consortio, & ad eius præsentiam assiduè intenta mens : tum ceteræ virtutes, promptissima obedientia, immensa diuinæ gloriæ propagandæ cupido efflorescebat : quibus factum est, vt Madritum ad docendum, atque ad ordinanda studia aduocatus, quanquam præsensisse ex mutatione cæli, vt in ætate iam graui, periculum vitæ dicitur ; tamen nihil moræ obiecerit. Quo in itinere cùm Toleto transiret, vndè multos annos abfuerat ; neque visere sororem, neque amicorum quempiam voluit : supervacaneum ratus eos salutare, quibus iamdiu obierat. Demum Madriti cùm paucis diebus literarias classes sapientissimè ordinasset, antequam destinatam sibi Magistri sellam inscenderet ; Beatitatis æternæ sedem iniuit. Araozius omnium post Decem, Profes-

109 Edmundi Augerij ad Rupellam labores, & fructus.

110 Bituriges excolit.

111 Niuerni de Sociorum sanctitate præclara opinio.

112 Hispaniæ res.

113 Petri Azebedij summissio animi.

114 Ceteræ eiusdem virtutes.

115 Araozij prudentia, & in concionando vis.

Professorum primus, & S. Ignatio cognatione iunctus, in præcipuis fuit statuendæ in Hispaniâ Societatis auctoribus. Vis Apostolica in concionando, & prudentia in eo præstantissima, eluxit. Quarum præcipuè merito virtutum, auctoritate in vniuersa Hispaniâ, & apud Principes gratiâ, quàm potest optari maxima, floruit. Permagnæ in Societate quoque existimationis fuit. Apud Ioannam Lusitaniæ Principem, & Rodericum Gomem à Syluâ præcipuè valuit: qui cùm eius desiderium peregrè tulissent; paucis post mensibus pariter necessitati cesserunt. Ioanna cùm præclarum de Societate iudicium expressisset verbis in testamento, certum vectigal Madritano legauit Collegio: quo tamen nonnisi trigesimo ferè post anno licuit frui. Placido iam gymnasium Madriti, dissipata superioris anni nube, fruebatur sereno: iamque additis Theologiæ duobus Magistris, & aliquot auditoribus, domestica familia ad numerum quinquagenarium peruenerat, re familiari admodum angustâ. Auxit & Collegij celebritatem, & publicam pietatem Iosephus Ayala, qui ab Hernando Toletano Aragoniæ Prorege grauibus de rebus ad Philippum Regem Barcinone missus, nunquam intermisit varijs in Templis, tantâ frequentia, quantam longo tempore non recordabantur, diuina tractare: Deoque propitio etiam prosperè, cumque Aulæ approbatione, mandata perfecit. Hoc anno Toletanæ Domûs diuturna, & permolesta lis, quam è Prædicatorum Ordine Fratres Cœnobij Sancti Petri Martyris intenderant, tandem absoluta. Ac ne odiosa, & nihil profutura in exemplum refricem; illud satis sit adnotasse, vndè visa est diuina suffragatio intelligi. Cùm Pius Quintus iussisset omnino earum ædium possessione excedi, renouato Prædicatorum Priuilegio de finium iure; planeque Natalis tum Romæ Vicarius Generalis, & Borgia in Hispaniâ iussissent Socios voluntati Sanctissimi Patris obedienter, & modestè obtemperare, idque illi facere parati essent; Pio ex humanis ablato, Gregorius Tertius decimus successit: qui cùm retractari causam iussisset, tandem ritè possessio confirmata est Societati. Hoc item anno effigies Pueri IESV, quam magna dein religione, ac studio populus, nec sine multis diuinæ præsentiæ documentis coluit, collocata in Templo. Hanc Maria Elisabeta, & Agnes Ortiziæ honestissimæ feminæ donarunt. Cuiusdam suasu ex Sancti Francisci Paulani Religiosis, Melchior Pierrius inclytus Hispali Sculptor duas eiusmodi effigies elaborauerat: quarum alteram, quas dixi, Matronę Toletano Templo, alteram Complutensi Petrus Manricius Toletanus Canonicus donauit: qui magnæ Vir auctoritatis, iamque natu grandis, hoc eodem anno se Societati adiunxit. Abulense Collegium duos egregiè de se meritos amisit, P. Ludouicum a Medinâ, qui cùm Bellimarensi Domicilio præesset, Burgis, quò ad Prouincialem Congregationem iuerat, Nono Kalendas Februarij curriculum vitę confecit. At in ipso Abulensi Collegio postridie Iduum Septembris Franciscus Gusmanus excessit, homo nobilis, & Canonicus eius Ciuitatis. In Collegium æger delatus, vt postulauerat, quò apud eos vltimum exhalaret spiritum, quos dum viueret singulari pietate, obseruantiâ, & liberalitate coluerat, & moriens scripsit hæredes: ibidem honorificè est conditus, magno Ciuium omnium, ac Pauperum maximè luctu. Nam quanquam non ampliùs mille nummûm aureorum annuo explebat censu; tamen eam in cultu sui corporis, in victu, in domesticis administris parsimoniam adhibebat; atque eius ita rem tuebatur, cumulabatque Deus: vt vnicum esset pauperum omnium perfugium. Testati sunt Medici, vno duntaxat anno, cùm seruerent in Vrbe graues morbi; trecentas triginta octo Pauperum familias, in quarum plerisque seni, septeniue iacebant, eius impensâ curatas. Et quamuis pestiferum esset malum; neminem tamen ex ijs, quos curandos ipse susceperat, præter anum, quam moribundam repererat, excessisse. Cognita eius pietas magis est, vbi cœpit desiderari: tum & laus percrebuit: & aliquot viri nobiles excitati, qui sancta eius cœpta prosequerentur, maximè P. Balthasaris Aluarij studio, sub cuius disciplinâ Canonicus tantùm profecerat. Cęsaraugustâ missus in Insulam Inixam (olim Ebissum) Raphaël Pellegrinus, cum duobus Socijs, egregias Insulanis tradendâ in primis catechesi commoditates attulit. Pari euentu per maioris Balearis Pagos, & Villas P. Ioannes Cussola, qui & sancta Crux, & P. Ioannes Lopez peregrinati.

116 Ioanna Lusitaniæ Princeps, certum vectigal Madritano Collegio legat.

117 Iosephus Ayala magna frequentia diuina tractat.

118 Toletanæ Domus lis cum Fratribus ex Ordine Prædicatorum absoluitur.

119 Effigies Pueri Iesu magna populi religione in Templo collocatur, & donatur.

120 Ludouici à Medina obitus.

121 Franciscus Guśmanus in Abulensi Collegio moriens Nostros hæredes instituit.

122 Eius amor in pauperes.

123 Raphaëlis Pellegrini, Ioannis Cussolæ & Ioannis Lopez Missiones.

In

124 Bracarensis Collegij fructus, & eorum causa Archiepiscopi beneuolentia.

In Lusitaniâ, tametsi res rectè vbique procedebant, Bracarensis tamen Collegij in Vrbe, Agroque eminere videbatur culturæ felicitas. Haud modica eius causa Archiepiscopi beneuolentia, & præclara existimatio Sociorum: quorum operâ vetus inter ipsummet, atque Clerum dissidium cum vniuersę gratulatione Ciuitatis componi permisit. Ea passim per Diœcesim fama vagabatur, ficubi non vulgari remedio afflicta pietas opus haberet, eo mitterentur Patres. Et planè, diuina aspirante gratiâ, affirmabant experimenta famam. In Vrbe Portus cœpta noui Collegij ædificatio tertio decimo Kalendas Septembris, celeberrima supplicatione vltro ducta ab Ciuitate, Clero, & Religiosis Familijs. Nec solùm gratulatione, publicaque hilaritate; sed etiam liberali ad impensam pecuniæ collatione, gratam sibi accidere Societatis operam Ciues declararunt. Suus ex Collegijs Funchale, & Angræ positis, in Insulâ Materia, & Tertiâ extitit fructus: multo tamen maximum retulit ex Angrensi Collegio profectûs vicinas in Insulas Petrus Gomius cum Socio Catechistâ. Ad Insulam, quam Gratiosam vocant, sat honestis frequentem accolis primo cursu delati, planè deformatam atque horridam multiplici vitiorum genere inuenerunt. Cuncta habebant inimicitiæ: rara Domus, cui non cum aliâ quapiam inueteratum & graue dissidium. Super quâ re institutâ oratione Gomius ita propitium habuit Numen; vt mediâ in dictione commoti Auditores primò in gemitus, communemque complorationem erumperent: tum suos quisque agressi in turba quærere inimicos, mutuos ruerent in amplexus, ac positis humi genibus veniam vicissim precarentur. Strepebat pulcherrimo tumultu Templum: idem ardor viros, idem fœminas habebat. Nec primo impetu sancta flamma euanuit: sed egressi mox Templo, tanquam diuino perciti œstro, quærebant sibi offensos, palàmque in compitis ad pedes eorum abiecti pacem poscebant. Inter quos vnus excelluit, Vir admodum honesti generis: qui etsi iniuriam non fecerat, sed acceperat; tamen vltrò conuênit aduersarium, ac veniam suppliciter rogans, solum, quodille calcarat, palàm osculari sustinuit. Haud interim minùs prosperè aduersus cetera vitia Christi Athleta depugnauit. Negociationes iniustas, & iniqua lucra dissoluit, magnâ vi pecuniæ ad iustos Dominos reuoluta: vt fuerit, qui cùm longè, ac latè equitatem violasset, diuino tactus spiritu copiosum argentum circumferens, Insulam circumiret, suum cuique vltro restituens, non minore curâ, quàm ad lucra discurritur. Et quia cum vitijs fœcunda eorum parens recti, prauique dominabatur inscitia; præter conciones, instituit Pater quotidie disputationem super Diuinis Præceptis: eo profectu; vt tum primùm videretur sibi gens aliquid præter nomen Christiani habere. Iam facilè intelligitur, quæ sacrum Confessionis tribunal ambiret frequentia: vbi Pater distributis temporibus, diurna expiandis fœminis, nocturna viris tribuebat. Postremò, quò quasi solum perpurgatum sentibus conseruaret, fœcundaretque; preter alia, Sancti Rosarij, cuius nulla erat ibi memoria, explicatâ ratione eius cum fructu vsurpandi, consuetudinem induxit. Quæ breui totam impleuit Insulam: vt summi, infimi, viri, fœminæ, pastores etiam per agros suis incederent ornati Rosarijs. Rebus hoc pacto in Gratiosâ compositis, ad Insulam, quam Fayalem vocant, transgreditur. Percurrere ipse Pagos: è Pagis haud minore motu cateruatim multarum spatio leucarum concurrere Insulani ad eum. Odia, iniusta negotia, vitia alia non absimili euentu, atque in Gratiosa, sublata. Verùm Confessiones cùm excipere vnus cunctas nequiret; plerisque àprima ætate reordientibus, eam rationem iniuit; vt nobiliores, & quibus facultas adesset, Angram mitteret in Collegio audiendos: tenuioribus aures ipse præberet. Multum quoque Clericis attulit adiumenti explicatione Conscientiæ Casuum, cui & Cœnobij Sancti Franciscí Custos vniuersis cum suis Fratribus semper interfuit. Indè ad Insulam Picum, & Sancti Georgij breuiter excurrit: anno insequenti eas, quòd iam perigrinationis huiusce tempus exibat, accuratiùs reuisurus. Nulli hoc anno in Indiam nauigarunt è Societate: sed iam insignem manum, cum quâ anno insequenti discessit, destinatus, vt supra retuli, Visitator Alexander Valignanus cogebat. Ceterùm eam Prouinciam grauiores in dies premebant angustiæ. Sublato superiore anno Antonio Quadrio Prouincia-

125 In Vrbe Portus Collegium ædificatur.

126 Petri Gomij in Insula Gratiosa labores.

127 Conciliata dissidia mutuis amplexibus.

128 Honesti generis vir solum, quod calcarat aduersarius palam osculatur.

129 Iniqua lucra dissoluuntur.

130 Disputationes super Diuinis præceptis instituuntur.

131 Rosarij consuetudo inducitur.

132 Conscientiæ casus explicatur.

li,

li, suffectum ei memorauimus Franciscum Rodericium, quem post anni ferè mor-
bum mors etiam abstulit decimo quinto Kalendas Octobris. Tum perspecta Pro-
uinciæ difficultas. Nam cùm Prouincialem quamprimum substitui res postularent,
quatuor tantùm ad id munus per Societatis leges idonei, vt quatuor professi Vota,
putabantur superesse, Emmanuel Texeira Rector Cocinensis, Consaluus Aluarius
Visitator, eiusque socius Emmanuel Lopius, & Franciscus Capralius: sed is in Ia-
ponia aberat amplius anni distans itinere. Ibidem credebantur esse Visitator & So-
cius, non cognito naufragio, per quod in Cælum, vt infra dicam, abierant. Ita
factum est, vt vnus in India restaret Emmanuel Texeira necessariò legendus, par
ille quidem muneri, iamque tertium ac vigesimum annum cum laude agens in eo
tractu. Sed præterquam quod necessitas illa erat ingrata; facilè potuit euenire, vt
ceteris religiosi Viri ornamentis abundans, rerum gerendarum, & prudentiæ dono
careret. Quas qui consideret angustias, animaduertet admiranda diuinę prouiden-
tiæ consilia. Deus enim (haud dubiè Deus) cuius oculis cuncta terrarum subiacent
spatia, impellebat Euerardum tantę calamitatis ignarum, vt tam copiosum in Euro-
pa, tamque eximiorum hominum compararet auxilium, delecto Visitatore Vali-
gnano: qui deinde ampliùs triginta annorum spatio, vsque eò res Societatis, & fidei
Oriente toto promouit. Optimus ille Pater, qui aduersa in medicamentum attem-
perat, dum plagam illic inferebat, hîc præparabat remedia, nostram erigens in
Cælum fiduciam, quamque curæ sibi sit, acceptumque conuertendarum ad fidem
illarum Gentium opus ostendens. Interim Indiæ Patres trium Votorum professi ex
toto tractu ab Vrbe Dio ad Commorini Promontorium de orbitate Prouinciæ ab
Ioanne Brauo Goani Collegij Rectore admoniti, vel Goam profecti, vel si legiti-
mè distinerentur, suffragio misso, pridie Nonas Decembris, eodemprorsus die,
quo superiore anno Rodericium suffecerant, Texeiram Prouincialem renunciant.
Sic enim ex facultate ijs oris à Paulo tertio concessa Præpositum deligendi, nomi-
nandum potiùs, quàm Proprouincialem putarunt. Emmanuel præter lacrimas,
quas multas cùm renunciatus est fudit, memor Christi vocis: Qui maior est ve-
strum erit Minister vester: cùm se priùs in publico acri flagello verberasset; ve-
niam culparum, & auxilium orationum ad sarcinam nouam ferendam precatus, ac-
cumbentibus ad mensam Socijs pedes exosculatur: tum in Cœnaculo, & Culinâ
ministrat: eo efficaciore exemplo; quod verum erat, & cum cetera eius vita con-
gruens. Sed reddenda est sua Francisco Rodericio, quem sublatum dixi, iusta com-
mendatio ad Posteros. Duodeuiginti annos sic res promouit Christianas in India,
præsertim in Vrbe, & Insula Goa; vt inter primos fidei eius oræ Auctores meritò
numeretur. Fauit semper constanter nouellæ Christi soboli, & patrocinium com-
modauit aduersùs omnes veterum Christianorum iniurias. Præfuit, & cum laude,
Goano Collegio, nisi quòd valetudo aduersa non permittebat documentis præire se-
uerioribus. Didacus quoque Magallianes multis rebus in Molucarum Insulis latè ge-
stis, contracto ex ærumnis morbo, cùm ad curationem Goam venisset, non cadu-
cam, sed æternam à Deo salutem consecutus est. Accessit Balthasar Arausius fra-
ter Coadiutor, specimen nobile humilitatis, obedientiæ, caritatis erga omnes, qui
negotiorum Collegij causâ in Lusitaniam venerat: tum Aluarus Phiallus, qui octa-
uum iam annum spectabili lenitate, exemplo, animique sui tranquillitate prima lite-
rarum elementa pueros docebat: præterea Petrus Dinis, qui relicto tum seculo, cùm
maximè habebat secundum, inter Salsettanæ Ecclesiæ primos fundatores, in euer-
tendis Idolis operâ egregiè posita, tandem Pagum, quem curabat, totum ad Chri-
stum adduxerat, plus quingentis baptismo recens lustratis. Cognito eius obitu,
tanta vis lacrimarum, & comploratio consecuta est in filijs, quos Christo peperе-
rat; vt tribus continenter diebus, ac noctibus, gemitu, eiulatuque Pagus totus
strepuerit. Inter hæc funera quanquam annus valetudini fuit infestus, tamen inter-
missa antè, propter calamitates publicas obsessæ Vrbis, & pestilentiæ, fidei propa-
gatio repetita est. Maximéque in Salsettis profectum. Nam super ducentos quin-
quaginta in Collegio Goano cælesti vnda perfusos; in Sanctorum Philippi, & Iacobi
Ecclesia, quæ in Pago Curtali prima occurrit, Goâ in Salsettas euntibus, trecenti
viginti:

133 Franciscus Rodericius Goæ Prouincialis moritur.

134 Emmanuel Texeira Goæ Prouincialis renunciatus eximia animi demissionis documenta exhibet.

135 Francisci Rodericij commendatio.

136 Didacus Magallianus moritur.

137 Petri Dinis in idololatris ad Christum traducendis egregia opera.

viginti : In Ecclesia Sancti Andreæ ad Pagum Murmuganum, quingenti septuaginta
138 Ethnici complures ad Christum traducti. septem : In Ecclesia Sancti Spiritus ad Marganum plus septingenti : in quibus & Salsettarum omnium Gonzares Maximus (nomen id potestatis). In Sanctæ Crucis ad Pagum Bernam, quadringenti abluti, magnâ vbique ceremonia : quam interdum Prorex Antonius Noronia, & Inquisitor, aliæque illustres personæ cohonestarunt, multis residuis Cathecumenis, quos vestium inopia remorabatur, nolentes, pro recepto iam more, in Ethnico vestitu, sed tantùm Lusitanico habitu ad sacrum fontem accedere. His circa Goam consignatis accessere mille sexcenti in Bazainensi Collegio : totidem ferè partim Coulani, partim Cocini. Hîc Gaspar Pais non
139 Gaspar Pais ardor iuuandis proximis. Sacerdos, sed caritate, labore, industriâ eminens, amplificandæ Ecclesiæ insistebat. Ille nouum Christi populum ab Ethnicorum vexatione protegebat, instituebat in fide, subleuabat in egestate, curabat in morbis. Ac nuper diffusis pestiferis in Pago Palurtensi pustulis quę tum ob fœditatem mali horrendam, tum ob contagij periculum ab morbidis, quamuis carissimos, & coniunctissimos auertebant; aderat Gaspar omnibus, non minore Ethnicorum, quàm Christianorum admiratione, medi-
140 Ægrotis ministrat. camenta præbens, sanguinem minuens, præparans cibos, consolans, & erigens ad spem, fiduciamque diuinam : cuncta Patris, Pastoris, Medici, famuli munera obiens : hoc alacriùs, quòd non rarò in Tyronibus illis veteranæ virtutis facta spectabat : vt cùm aliquando ad Porcaënse Regnum tendens ad Arelum christianum, (Arelos appellant homines dignitate eminentiores, Comitibus ferè nostratibus similes) quem ægrotum cognouit, flexo itinere, animam propè agentem reperit, ac recusantem carnes attingere, quòd Sabbatum esset. Sed cùm ipse explicasset Sanctæ Matris Ecclesiæ in ea necessitate indulgentiam, & præparasset escas, & alia addidisset præsidia; extra periculum reliquit. Hæc Gasparis officia quo æquum erat amore excipiebant Indi : eóque factum est, vt multum ad victoriam quoque
141 Zamorinus Malabarum Rex Sancti Iacobi patrocinio vincitur. contra Zamorinum contulerit. Ingenti cum exercitu Cocinensium fines ingressus Zamorinus Malabarum Rex, Castra ad Cranganorem posuerat, Arcem Lusitanorum, vt fama erat, occupaturus. Cui obuiàm facti Rex Cocinensis, & Ioannes Fonseca Lusitanus Præfectus, in terris Marganati constitêre : vbi sæpè inter se Reges antè conflixerant. Vtrinque supra Regum tentoria elatis in hasta galeris, signo militibus, ne tela eò conijcerent, cùm veteri more sancta vicissim Tabernacula Imperatorum habeantur. Committitur pugna : inque multos dies pro mollitie gentis continuatur, quoad fugâ tandem Zamorinus recessit. Aderat cum Lusitano milite Sacerdos è Societate. Suos Indos non deseruerat Gaspar : in quo tantum illi reponebant momentum; vt dimidium virium, si fortè abiret, decessurum dicerent. Iam Sancti Iacobi nomen, quàm & ipsis esset religiosum Ethnicis, illud in Vrbe ostendit. Arma tractandi Magistrum (Guripos Indi appellant id professos magisterium, inclytum inter eos, & à Parentibus permanans ad Posteros) alter magnæ in armis famæ ad singulare certamen coram Rege cùm prouocasset, Rexque eis præsens ipse cum nobilitate spectaturus arenam destinasset; Guripus ad Sancti Iacobi patrocinium confûgit, vicinum se ei habitasse contestans : & pueros adduxit, qui quoties aduersarius irrueret, Sanctum Iacobum inclamarent. Ita factum est, vt quamuis Prouocator non arte solùm ac vi, sed etiam veneficijs multis armatus in arenam descendisset; victoria à Guripo staret, aucto inter Ethnicos, Christianoque Sancti Iacobi cultu. Magnum ad rem christianam factum momentum est Procaënsi in Regno Arelo restituto totius maritimæ plagæ Domino : qui tertio ab hinc anno, quòd fidem suscepisset, ditione spoliatus ab Rege, exilium, & paupertatem cum vxore, & filijs pro Christo constantissimè tolerabat. Ioannes Fonseca in eo restituendo fideliter laborauit : cuius, ac ceterorum rectè factorum mox præmium
142 Ora Piscaria bellicis motibus turbatur. recepturus è vita sublatus est. Ora Piscaria tertium iam annum coortis in piscatione gemmarum inter Christianos Parauas, & Careas motibus turbabatur. Sed multò fuit maius periculum ex coorto cum Ethnicis bello, ob iniurias vltrò citróque religiosis rebus oblatas : quibus cùm venissent in auxilium Mauri, & Christiani grauissimè premerentur; præstò fuit diuina clementia, sparso rumore Mauris tendi insidias ab Ethnicis, quorum in auxilium venerant. Quo metu ad suas Mauri regressi terras,

ras, Nostros periculo liberarunt. At in Molucis res tum Lusitana, tum, quod iis locis proximum est, Christiana, in discrimen supremum venerat, perseuerantibus bellis, inualescentibus hostibus, christianosque propugnatores ærumnis, fame, vi, in dies carpentibus. Inter quos etiam Pater Hieronymus Olmedus hostium manu sagittis confixus interiit. Nec vllum interim idoneum ex India submittebatur auxilium, quod quidem vt curaret, tandem Pater quoque Marcus Prancudus Goam aduenerat. Sed Goæ item res arctæ erant, cùm expeditio in Insulam Somatram compararetur; quam quia Prorex adhuc distulerat, eum Sebastianus ab administratione summouit. His successibus, tanquam corroborasset audaciam Dæmon, nusquam quiescebat, nusquam desistebat religionis sanctæ progressui sese opponere. Atque, vt sunt iudicia Dei abyssus multa; ingens ab Iaponiâ auxilium interuertit. Octo, non plures Sacerdotes tota habebat Iaponia, cùm latissimè sparsi Christiani, cultoribus animarum, & Sacramentorum administris carerent: præterquamquòd retardabatur operarum inopiâ Euangelij cursus. Consaluus Aluarius Visitator, postquam res in India composuerat, & in Macaensi Sede ad Sinarum fines primarum literarum scholam instituerat, cursu in Iaponiam intento, tres egregios Sacerdotes Ioannem Vellium, Didacum Ferdinandum, Antonium Nunnium, opportunum supplementum ducens, in conspectu Portus cum ijs, & Emmanuele Lopio suo Socio tempestate perijt. Duodecimo Kalendas Augusti sereno Cælo, violentissimus turbo coortus, qui in terra magnas edidit strages, Nauim, in qua vehebatur, duabus fermè horis demersit, iacturâ maxima. Nam ad hominum capita septingenta: merces pretio sexcentorum millium aureorum nummûm amissæ. Vnus dumtaxat Nauta Maurus euasit, qui altero die in Malacense Nauigium natatu incidit: ex quo, simulque ex eiectis ad littus naufragij reliquijs, & cadaueribus cognita est calamitas. Ibant Patres quemcumque in casum parati, ac præsertim Consaluus, vt hæc ostendunt sub profectionem Macao ad Patrem Generalem scripta. Omnes, inquit, mihi denunciant, profectionem Iaponicam ob Cælum frigidius mihi periculosam, præsertim ob inualetudinem, quâ super ceteras aliquot iam mensibus ex continuo lateris dolore conflictor, adeoque infirmarum sum virium, vix vt pedibus ad sacrificandum insistam: tamen Obedientiæ vi confirmatus pergo, ac præparatus ad id, quod Domino placitum fuerit, præcipuum ex ijs verbis, quæ ad me tua Paternitas scripsit solatium capiens: si eueniret, vt in incœpto morerer, non fore malè positam vitam. Sanè iam ob perpetuos illos dolores, tam parum præsentibus bonis commoueor; vt ipsa, quæ tantùm contra interitum pugnat natura, multam iam vitam nequaquam requirat. Hinc apparet, quàm suauiter Dominus Deus famulos suos ad migrationem paret. Erat Consaluus Lusitanus ex Villâ vitiosa, anno millesimo quingentesimo quadragesimo nono ineunte in Societatem admissus. Diu in religiosis officijs, præsertim in Tyronibus instituendis cum pietatis, & prudentiæ laude exercitus. In Indiam Visitator missus, ita rem suscepit; vt quadragenario maior discceret cantum, quo maiore cum ceremoniâ ad nouæ Ecclesiæ maiestatem sacris operaretur. Socius eius Emmanuel eodem seculi anno quadragesimo nono in Societatem se dedit spe Indicæ profectionis: cùm alioqui interno instinctu ad religiosam vitam inuitatus, ad alias magis omnes, quàm ad hanc, propenderet familias. Vir erat & ipse spectatæ virtutis, & prudentiæ, & animarum salutis appetentissimus. Quem Euerardus arcanis literis Valignano Visitatori, si quid humanitus ei eueniret, primo loco suffecerat. Tanto auxilio interuerso: simulque amissâ totius anni annona, ad alimenta Sociorum, & Ecclesiarum instrumenta, quæ aduehebantur ex India, cùm Rex Bungensis vltrò obtulisset quicquid pecuniæ ad id opus foret; Patres contendendo acriùs vires, conati sunt aliquâ ex parte numerum supplere. Pater Franciscus Capralis, conscripto Iaponicè catechismo, in quo non modò christiana explicabat dogmata; sed etiam Ioannis Facatensis doctissimi antea Bonzij aditus operâ cunctas Iaponicas euertebat sectas; ex Regno Figeni peregrinationem rursus Meacum vsque suscepit. Cocinoco vna cum Ioanne Iaponio de Societate, septimo Idus Septembris profectus, Ximabaram venit: vbi iam triennio antè cœperant christiana sacra restitui: inde Tacaximari,

143 In Molucis Religio periclitatur.

144 Hieronymus Olmedus sagittis confixus interit.

145 Operarum inopiâ Euangelij cursus in Iaponia retardatur.

146 Missi supplementi naufragium.

147 Consalui Aluarij in expeditionis Iaponicæ periculis obedientia.

148 Eiusdem patria ac munera in Societate.

149 Emmanuelis Lopij virtutes.

150 Francisci Capralis laboriosa itinera.

mari, post terreno itinere in Bungum, non sine periculo, ob infesta latrocinijs itinera: cùm Finguensis oræ accolæ sæuissimi inter Iaponicos haberentur, qui, vel vt sola detrahant vestimenta, homines necent. Cutamensibus ex itinere salutatis Funaium attigit: Vbi Pater Ioannes Baptista Ferrariensis sedem habebat. Hîc transactis è sententia, cum Prętore Facatensi, quæ cupiebat; ipse, & Ioannes Iaponius Euangelium vbique promulgantes, recreatis ex itinere Christianis, quos

151 Facatæ Cosmus nobilis Christianus sacram ædem, ac domicilium Patribus excipiendis extruit.

passim reperere multos annos Magistro destitutos, & aliquot præterea baptizatis, Facatam venêre. Iam noua Vrbs stabat admodum frequens: & Cosmus nobilis Christianus sacram ædem, ac domicilium Patribus excipiendis extruxerat. Facatæ mensem subsistunt repurgandis Christianis, Idololatris ad religionem inuitandis: ex quibus triginta participes diuinæ lucis effecti, non sine aliquo patientiæ lucro. Bonziorum, vt ferebatur inductu, per speciem diuini verbi audiendi, ad

152 Ethnicorum in Christianos conspiratio.

octoginta Ethnici conspiratione inita, ad sacram ædem venerunt. Post concionem ex condicto, tanquam minimè sibi foret satisfactum, strepere, & vociferari, & inuocare Amydam, nempe eâ arte, vt Christianis aliquid mouentibus, per occasionem cuncta vastarent. Sed admoniti Christiani à Patribus, vt patienter contumeliam ferrent, coniurati nil vltra clamores, & tumultum in pręsens ausi, tantùm insequenti nocte obiectum domui murum, ac portam deiecere. Capralis, &

153 Capralis, & Ioannes Amangucium veniunt, & excolunt.

Ioannes Facata Amangucium pergunt, vbi ex Iaponicæ Ecclesiæ primitijs aliquot Christiani degebant à Sancto Xauerio initiati; annum iam propè vigesimum nullo de Societate conspecto, quo auidiùs, latiùsque excepti. Ad Vrbem appropinquantes, cùm fama præcucurrisset, obuios ad quatuor leucas aliquot habuere, ac subinde alios lętitiæ plenos, ac lacrimarum. Supererant partim in Vrbe, partim in vicinis circa Villis Fideles numero fermè trecenti, qui tandiu cultore destituti, nil pœnè præter voluntatem integram conseruarant. At eâ auiditate diuinum verbum excipiebant, tanquam collectam ex longo famem saturaturi. Catha-

154 Catharinæ à Miano pietas.

rinæ à Miano Ethnicis iuxtà & Christianis in sanctitatis opinione eminebat ardor. Hæc erat anus octogenaria in Pago Miano degens, tribus ab Vrbe passuum millibus: vbi ad centum alumnos Ecclesiæ Sanctæ pijs monitis, & exemplis ipsa genuerat. Tempestas erat hiberna, & frigora ingentia, cùm inter Iaponias Amanguciana plaga perfrigida sit. Cùmque Pater Capralis non nihil ab se præstitum putaret, quod ea Cæli inclementia noctu surrexisset ad preces, vt ipsemet scribit; ecce Catharina trium millium passuum itinere confecto, gelido flumine bis tranato, solo niue operto, & multa sæpè tum ipsum labente, ante lucem apparebat, vt Sacro, quod diluculo fiebat, non festis modò diebus, sed & operosis quotidiè interesset. Noti, quòd ante lucem properaret, deterrebant metu luporum: sed ipsa, nil timendum aiebat ad Sacrificium Sacrosanctum eunti. Eadem, ante restitutam Amangucij sacram ædem, Dominicis diebus ad orationem pergebat in eum locum, vbi olim ea steterat: atque vt intelligas, quâ in diuino obsequio animi liberalitate, nobilitateque vteretur; quæsiuit ex P. Caprali, num peccatum foret nocte somnum repetere post orationem. Nam cùm ipsa lassitudo interdum ad modicam quietem adigeret; verebatur ne parum humanum esset, ac pium, posteaquam ad orationem quamlibet multa nocte surrexisset, à congressu diuino rursus somnum ad-

155 Ethnici ad Christum conuersi, & sacra ædes excitata.

mittere. In Vrbe centum septuaginta duo ad Christianos addici: duo & quadraginta in Pago Catharinę Miano, sacra ędicula hîc quoque ex paleâ, & canna palustri excitata. Quidam duorum dierum itinere baptismi causâ aduenit: cuius amo-

156 Quidam duorum dierum itinere Baptismi causa aduenit.

rem nouem ante annis ex Matthæi sermone conceperat. Matthæus Vir bonus erat, ac simplex è Xauerij Christianis, qui per Pagos venalia circumferens vtensilia quædam minuta, acus, pectines, & similia his, religionem pariter Christi disseminabat: admonens homines, vt Patres conuenirent: interim nonnisi vnum Deum colerent: quodque rectum suaderet conscientia, facerent: quod secus, vitarent. Nam se nihil

157 Matthæi Viri simplicis in Ethnicis edocendis industria.

amplius scire: & is diligentiùs edoctus multo exinde vtui fuit. Doctior erat, & acer bonus cæcus Tobias, qui circumiens emendicans, ac lyrâ gentis more non inuenustè canens: aditumque inde ad Proceres quoque habens; Bonzios ipsos animosè lacessebat. Et ferunt Bonzios, cùm certamen sustinere ipsi nequirent, Nationem

Venefico-

Veneficorum, Iamabuxos nominant, Dæmonum assuetos congressibus, incitasse, vt certamine cum cœco suscepto, si aliter non succedat, Dæmonibus in eum immissis victoriam extorqueant. Nec abnuêre Iamabuxi: victique facilè differendo, palàm magicas artes aggrediuntur, audiente, ac ridente cœco: nec quicquam posse ea monstra aduersùs Christianos prædicante: cùm repentè ipsosmet Iamabuxos tremor horrificus occupat. Et iam haud dubiè Dæmones inuadebant, nisi ad Tobiæ pedes prostrati veniam facti postulassent, nil in posterum tale commissuros polliciti. Ex hac hominum indole renascens Amanguciana Ecclesia ad exitum vsque anni Capralium tenuit, acceptis à Nobunanga literis, in quibus de misso ad se Clypeo grates agebat. Sed nulli vspiam tot, tamque varijs agitantur fluctibus Eurypi, quot per id tempus iactabatur motibus Meacense Imperium. Organtino apud Sangam degente, præsertim ad solennia maioris Hebdomadę, & Paschæ, cùm ex finitimis eò locis Christiani conuenirent, Meaci Aloysius Froës diuinam rem procurabat. Huc inter cæteros sancta Hebdomadâ è Regno Voari aduenere quatuor Christiani cum Constantino, qui statim Templum ingressi, prostratique, ac soluti in gemitus, ac lacrimas, cunctos vehementer commouerunt. Constantinus instruxerat comites, & baptizarat. Nam in Oppido Fanamasa, cùm alij deessent Magistri, prædicabat sanctam Fidem, disputabat cum Bonzijs, & humilitate, fideique præstantiâ cunctos superabat, baptizabat quos erudierat, sepeliebat mortuos. Oratorio etiam Domi suæ excitato conuocabat fideles ad preces: cuncta demum Viri optimi, multa seduli Pastoris ita obibat munia; vt ibi Christianos Constantini discipulos appellarent. Commodùm Paschalibus solennibus aduersùs quemcumque casum Christiani sese munierant, cùm omnia cœpta turbari. Nobunanga, post restitutum Cubosamam, identidem suis è Regnis vel per se, vel per Legatos reuisebat Meacenses res: tanquam ius, aut certè patrocinium obtineret. Tandem siue occasionem quærens, siue studio superuacuo boni publici, perperàm administrari Imperium iactans, certa mittit capita ad Cubosamam, in quibus administrationem corrigeret. Non deerant Nobunangæ osores, vel qui ægrè ferrent adeò illi obnoxium Cubosamam, quòd ipsis quoque eò minus loci relinqueretur, quò ille plus occuparet. Horum vocibus priuatarum rationum studio, quid in commune expediat, vt sæpè vsu venit, minus aduertentium, instinctus Cubosama, iussa Nobunangę detrectans, bellum præoptat. Diditur continuò rumor in Vrbe, adesse Nobunangam, & miserabilis ex vano metu oritur tumultus: vt aliquando etiam totam noctem clamore edito à latronibus, adesse hostem, quò impuniùs ipsi prædarentur, omnia inanis terror permiscuerit. Ceterùm Cubosama inito fœdere cum fratris sui interfectoribus, cum Sotaio Sannixu, Mioxindono, Bonzio Vocazensi, & alijs potentibus, hos inter populi terrores agebat propè securus: eò præsertim quòd Bonzius Vocazensis Xinguen Cainocuni Rex, Regnis aliquot ex ora Bandoënsi, ac postremò Totomi, & Micauæ occupatis, in Nobunangam tendebat. Hic cùm suum Parentem deiecisset è Regno, ac filium maximum squallore carceris enecasset, abraso vertice se Bonzium fecerat: postea Parricidia profitens Iaponicarum legum custodia Xacam ipsum velle supergredi, ter in die Idolis sacrificans, ac sexcentos ad eam rem Bonzios in exercitu ducens. Hanc vitæ viam, ac sectam sequens Nobunangæ eo nomine erat infestus: quòd is planè contrariam sequebatur. Figenoiamæ Monasteria, & Sacomoti Fana euerterat: Bonzijs vbique spoliatis vectigalia eorum transferebat ad milites: irridebat Iaponios Deos, se se ferens Fotoquium viuum multò potiorem lapideis: ad quem cùm Bonzius Xinguen literas quoque dedisset, cum hac inscriptione: Summus in stirpe Regum Tendaxiorum, ac religiosissimus Xinguen. Ille respondit: Regnator Dæmonum, Sectarum impugnator Nobunanga. Hos tam diuersis ingenijs committebat inter se Numen verum: vt inter ea certamina lux veritatis emicaret: cœciique mortales ab inani superstitione animos ad religionem veram conuerterent: præsertim dum Nobunanga tantus Deorum contemptor, tantùm crescit. Igitur Cubosama sciens Nobunangæ Regnis imminere Xinguem; de sua socordia aduersarium promptissimum metiens, nunquam putasset fore, vt ille in Meacum eo rerum articulo veniret: cùm repentè prægressus celeritate famam, cum exercitu non magno, sed

158 Insignis de Veneficis victoria à cœco Tobia relata.

159 Meacensis Imperij motus bellici.

160 Ioannis Naitodoni religio.

robusto conspicitur. Summa in Vrbe trepidatio, haud paulò maior ex re, quàm nuper fuerat ex rumore. Ioannes Naitodonus ex Regno Tambæ in auxilium Cubosamę venerat cum quadringentis equitibus, peditibus mille sexcentis, Cruces in insignibus, IESV nomen latè emicans in clypeo gestans: inque iurandâ fide, se vnum venerari Deum Cæli, terræque Procreatorem professus, non nisi christiano ritu iusiurandum conceperat. Venerat dehinc ad Ecclesiam, acceptoque libello noxarum monitore Confessionem peregerat. Is, cùm adfuit Nobunanga, in primis curarum habuit res Ecclesię tutari, missis, qui asportarent in Tambam. P. Aloysius trepidè compositis rebus, partim etiam in horto defossis, quia si direptioni Vrbs traderetur, in odio Bonziorum, in anaritia, & licentia militari summè periclitabatur; ipso die Ascensûs in Cęlum Christi, pauculis Christianis, Cosmo in primis, & Antonio comitantibus, Vrbe excessit. Quo die Nobunanga ad Meaci progressus mœnia, edicto proposito capitali, si quis militum suorum in Vrbem irrumperet; octo, qui id ausi erant, obtruncat. Cubosama cum Ioanne Naitodono, ac militari multitudine in Arcem se receperat. Ciues in circumiecta oppida, ac Villas, impuberes, filios, mulieres, pretiosissima quęque rerum summouerant, rati hostem haud dubiè ferro, igni, rapina in Vrbem desæuiturum. Fœderatorum Cubosamæ nemo ausus in conspectum Nobunangæ venire: tantus in nomine eius Viri terror inerat. Qui, quò honestiùs sæuitiam exerceret; primùm allegasse homines ad Cubum de pace: & cùm pertinax allatum esset responsum; illacrimasse dicitur, quòd cogeretur asperiora tentare: ac protinus in omnem circa agrum, ad ternas, quaternasue leucas septem cum singulis agminibus Duces dimittit, vt populentur, incendant, peruastent omnia, Villas, Cœnobia, Oppida. Strages maxima, præda immensa fit, cùm res, pueri, fœminæ, quæ ex Vrbe summota dixi, vel igni perirent, vel venirent in

161 Nonaginta Oppida vno die comburuntur.

hostium manus: inuento ibi exitio, vbi perfugium quæsierant. Nonaginta numero Oppida, quadringentarum, quingentarumue familiarum, præter minora innumera, vno die igni consumpta: nonnulla calamitatem pretio redemerunt. Hic Ciuitas haud dolore magis rerum, carorumque in agro pereuntium perculsa, quàm impendentis in horas sibi tempestatis concussa metu, cœpit Nobunangæ animum tentare pecuniâ. Duæ veluti Vrbes Meacum constant: quarum alteri inferior Meacus: alteri superior nomen est: & hæc duplo maior inferiore, nobilitate, & opulentia pollet. Vtraque seperatim Internuncios mittit, cum sponsione pecuniæ. Nobunanga superiori Meaco siue, vt iactabat, iratus, quòd ędes ab se ibi cœptas disturbauerant, siue quòd amplior esset præda; pretio nullo placari potuit. Qua in desperatione quidam è Ciuibus, vltrò igni subiecto, noctu tertiam tectorum partem absumpsere: postridie reliquum confecit hostis. Ad septem tectorum millia, & magnificentiæ memorandæ Bonziorum Cœnobia viginti conflagrarunt. Meaco inferiori pretio quoque, vt pauperibus, remisso pepercit: Deo sic permittente, quòd ibi plerique versabantur Christianorum, ædesque sacra, & Patrum domicilium stabat. Quod si contra euenisset, vt in partem hanc, saluâ altera, incidisset calamitas; iam Diabolo, ac

162 P. Aloysius Froës cælesti tutela seruatur.

Bonzijs paratæ erant calumniæ, quasi ab Iaponicis Dijs immissa, christianæ religionis odio, strages foret. Inter hæc Aloysium sic Agro, sic Vrbe infesta, per ingentia discrimina, cælestis tutela seruauit. Simul Vrbe exijt, ad Pagum suburbanum Cungium nomine ducitur ad Benedictum Antonij fratrem: inde in aliam nepotis Antonij, quæ videbatur tutior, domum transfertur: cùm repentè trecenti irrumpunt milites. Tum Christiani fluctuare, nec satis videre quemadmodum Aloysium conseruarent; alijs aliò trahentibus, de eo, non de se se solicitis; tandem ad Virum inter Paganos Principem ducunt: qui, quòd parentem christianum habebat; non illibenter excepit, occuluitque in pusillo paleario à tergo domus. Hiç & à plumbeis globulis periclitatus est, dum milites altilia sclopetis omnia interimunt: & multò magis à fraude Paganorum, qui, ad conciliandam sibi gratiam militum, indicant adesse

163 Christiani impauidus animus in tuendo P. Aloysio.

Christianorum Sacerdotem, ac posse occidi, vel si magis placeat spoliari, ac magno vendi. Quam, ad vocem globus militum citato ad eum, qui Patrem absconderat, accurrunt gradu. Is negare apud se esse, sique sit, citiùs fusurum sanguinem, quàm proditurum: suum enim Patrem christianum esse. Quin cauerent ipsi hominem

nem attingere, quòd notus Nobunangæ, & in gratiâ esset. Ita in præsens periculum excussum. Vbi nox terris incubuit, Christiani metuentes, quod euenit (Nam mox totus Pagus redactus in cineres est) in Oppidum quadringentis familijs frequens ad celebre Tosi Monasterium transferre constituunt: in quo vnus è Christianis Alexander nomine, tres consobrinos habebat. Inclinatâ iam nocte perueniunt: ingressique arte propinquorum Alexandri; dum fossam Oppido iniectam in humeris sublatus Aloysius traijcitur; adsunt mulieres duæ christianæ, monentque seriò ne Patrem vltra inferant certam in mortem. Indicio Ethnici Cugiani Bonzios de Patris aduentu præmonitos, iussisse occidi, cùm primùm aduenirent, & domum in quam reciperetur euerti. Itaque cùm nec regredi, nec progredi tutum esset, & vector laboraret sub onere; incertus quo se verteret; vnus ex Alexandri propinquis, in se periculo recepto, domum suam audenter adduxit, vbi dies octo delituit: neque id Oppidum euersum in deuastatione est, salute pretio ingenti redemptâ. Inter hæc miseranda species agri, & Vrbis, cùm auxilium nusquam affulgeret, Cubosamam ad pacem, & ad obsequium inflexit. Protinusque in Regnum Vomi Nobunanga copias reduxit. Ex itinere florentissima nobilitate, & opibus longissima pace collectis Academia Bonziorum Facusansi nomine, vbi multa cœnobia, ac mille inter se singulis Bonzijs domicilia discreta, cum omni deliciarum apparatu direpta primùm, tum funditus igni consumpta: vt hæc quidam Ethnicorum cernentes in eam venirent opinionem, Nobunangam christianum esse: non enim alioqui tantum in Bonzios, ac Deos Patrios odium posse gerere. Aloysius octauo postquam Tosi latebat die, inuentus à Christianis, quos Darius Tacaiamadonus Arcis Tacaccuqui præfectus ad eum conquirendum dimiserat, ac Meacum statim vt ab tempestate tetra diluxit, reuersus, consolandis Christianis instituit magno vtrinque sensu, sua quibusque damna, & Dei erga se pignora memorantibus. Ioannes Naitodonus paulò post in Tambam recessit optimè de Cubosama opera, & consilio meritus, quem etiam migrare Meaco turpiter cogitantem repressit. Tosa Naitodonus, qui domum Ioannis omnem administrabat, die sacro Corpori Christi baptismo expiatus, ac Thomas dictus est. Tum septimo Idus Iunij Guembadonus frater ipsius Ioannis maior baptizatus vnà cum filio: illi Iuliani, huic Benedicti nomine impositio. Dumque in Tamba copiolæ Christi augescunt patrocinio Ioannis; opportunè Iulianus apud Cubosamam potens successit, qui Meacensem Ecclesiam tueretur. Respirabat interim Brasilia curâ in primis, & virtute Ignatij Tolosæ: qui superiore anno aduectus è Lusitania Prouincialis, rebusque in Vrbe Sancti Saluatoris, & in Colonia Pernambucensi compositis; ad visendas austrinas Prouinciæ sedes egressus, quarto idus Ianuarij ad Vrbem Sancti Sebastiani aduênit, comites ducens, quorum accessu id domicilium absolutiorem Collegij formam indueret. Diuinæ fuit clementiæ, quòd in manus Anthropophagorum non deuenere. Qui cùm ostium fluminis, quò ad Vrbem subitur, cum lintribus quinquaginta obsiderent; ad Nauigij, quod Patres vehebat conspectum, tanquam iniecto diuinitus terrore, subsequi Classem suspicati, relictis impedimentis, lintribus confractis, in fugam præcipitem euanuere. Statim Ignatius ad Collegium formandum adiecta curâ, studia virtutis inflammauit, & ad domesticam disciplinam, & ad proximorum commoditates. Ante omnia diuinissimum Christi corpus perpetuò asseruandum in Templo collocauit, ornatissimâ supplicatione prægressa. Quod nunc primùm in ea Ciuitate asseruari perpetuò cœptum: & inter Ciues Sodalitatem Sanctissimi Sacramenti instituit. Dumque priuatim Domi repetuntur Exercitia Sancti Ignatij; feruet studium corpus afflictandi, & humilia tractandi munia: simul in Templo cœpta exuscitari Ciuium pietas, præsertim P. Ludouici Granæ concionibus, eò gratioribus, quòd ab excessu Nobrege Euangelico Oratore caruerant. Ipse Prouincialis catechesim ad pueros habebat, cum grandiorum quoque natu profectu. Blasius Laurentius primò Prorector, mox Rector Collegio præpositus est. Schola vnica in præsens instituta prima elementa literarum discentium, ex quibus præparati, qui latinam quoque Grammaticam anno insequenti docerentur. Inter cetera Fundum quoque ab Rege Collegio attributum, cuius magnam partem alij, atque alij occuparant, Prouincialis non sine aliquo certamine

164 Mille Bonziorum domicilia igni cõsumpta.

165 Aloysius Meacum reuertitur.

166 Tosa Naitodonus, eiusque frater Baptismo expiantur.

167 Brasiliæ res.

168 Ignatius Tolosa Prouincialis in Vrbe S. Sebastiani Collegium format.

169 Catechesim docet.

170 Schola instituitur.

171 Fundus ab Rege attribuitur Collegio.

tamine recuperauit. In eo Fundo Pagus erat Brasiliorum, Sancti Laurentij appellatione: quos Patres ab se eruditos in fide curabant. Ex his Neophytis primarius lateris dolore graui correptus, sic vt animam nequiret trahere; egit se in sacram ædem, bacillo innixus: postque peccatorum confessionem, dum se solum credit (audiente Fratre Consaluo Oliueria) ante Altare genibus flexis, clarâ voce hunc in modum orauit. Domine, tu nosti, posteaquam Christianus sum, nunquam me vixisse improbè, nec ad meorum maiorum mores redijsse, meque coniugi fidem seruasse. Omnino tibi, Domine, sanandus sum. Credo enim ita fore; quia tu Pater meus es.

172 Lustralis aquæ contactu æger sanatur.

Quo dicto ad Lustralis aquæ vas progressus, latus dolens abluit, ac statim liberatus dolore, relicto bacillo, domum valens reuertit: ex eoque tempore beneficij memor, multò studiosiùs Sacellum, resque frequentauit diuinas. Sed paulò post non leuiter in eo Pago Patres periclitati sunt. Nam cùm cœpissent quibusdam potentiorum abstrahere pellices; quidam Europæorum præ compendio mortali, nec conscientiam suam, nec bona, seu mala æterna quicquam pensi habentes; vt eos sibi obnoxios redderent, solicitare instituunt: quidnam finerent sibi eripi amicas, & vitæ omnem dulcedinem verbis Patrum? Eis neque sagittas, nec telum esse vllum: vterentur igitur sua libertate securi, & defenderent. Diabolica persuasio ita rudes animos concitauit; vt tutum non fuerit, feruente illo motu, Pagum adire. Quin etiam qui in Collegij ædificatione laborabant, abstulere furtim se fuga. Sed tandem, Deo iuuante, patienter, ac molliter tractando, feroces animi ad pristinam modestiam reuocati. Rebus noui Collegij constitutis ad Præfecturam Sancti Vincentij Tolosa progreditur. Ibi reperit P. Iosephum Ancietam, quem destinauerat Collegio Sancti Sebastiani Rectorem, meritò apud omnes in opinione sanctitatis, eoque auctoritatis maximæ. Itaque tum propter felicem ibi rerum administrationem, tum quia vt in valetudine claudicante, eam regionem maximè salubrem experiebatur; abstinuit loco mouere. Diuisâ autem Prouincia in partes duas, ceteras sedes Collegijs subiecit. Collegio Fluminis Ianuarij sedem Sancti Vincentij, Piratiningæ, & Spiritus Sancti: Collegio Sancti Saluatoris Illæos, Portum securum, Pernambucum. Piratiningæ quoque iussit perpetuò asseruari Sacrosanctum Christi corpus: vbi valde delectatus est populi pietate. Nam cùm Parochum nullum haberent, nisi duos de Societate Sacerdotes cum Laico; sic erant instituti cognitione rerum fidei, & moribus; vt Religiosorum familia Pagus omnis videretur. Non hîc diu moratus, quia festinabat ad Vrbem Sancti Saluatoris regredi Congregationem Prouincialem habiturus, Procuratori Prouinciæ, qui Romam mitteretur, legendo: quam ob causam, vt nunquam nauigij inopiâ retardaretur; nauigio coëmpto vtebatur. Salutatis in reditu Socijs Fluminis Ianuarij, Nono Kalendas Maias Sancti Spiritûs Portum ingreditur, quartoque post die repetit cursum. Eo die sub vesperam oborta tempestas dum magis, ac magis inhorrescit, adultaque iam nocte Nautæ per tenebras non agnoscunt loca, sed existimant se vento, qui incumbebat à puppi, per altum agi compelluntur ad littus. Nauigio vadis infixo, desciente mari, ac procellâ, Nautarum quidam ausi natatu tentare, & explorare loca, fecere animum alijs ad fortunam eandem experiundam. Actum de se se Patres rati consuetis animos munimentis curarunt. Aderant Sacerdotes Ludouicus Grana, Antonius Rocca, Vincentius Rodericius, Ferdinandus Ludouicus: duoque non Sacerdotes Ioannes Sosa, & Benedictus Lima. Monebat Ignatium Nauclerus, vt positis vestibus maturaret desilire in mare, dato negotio Nautis aliquot, qui illi præsto essent. At ille peritum se nandi negans, perseuerabat genu flexo in puppi, auxilium implorans diuinum. Cùm ecce tibi vasto abreptus fluctu, qui totum nauigium cooperuit, in mare prouoluitur. Rem conspicati Antonius Rocca, & Ioannes Sosa nonnihil nandi periti, & ipsi opem Patri laturi se se deijciunt. Locus erat maximè periculosus, omnibus infra ipsum lapsis nauigium. Sed Deo opportunè suam porrigente dexteram, Prouincialis, vbi aliquandiu fuit in profundo, & aquæ aliquantum hausit, iterum abreptus ab vnda eiectus in littus est, planè incolumis, vt erat vestitus, cumque Rosario in manu, & reliquiaria theca ab collo pendente. Plus periclitati, qui periculum eius propulsaturi desilierant. Tandem, cùm aqua non esset alta, omnes cum vectoribus

173 In Pago S. Laurentij periclitantur Patres.

174 Piratiningani Populi pietas.

175 P. Tolosa Prouincialis ab vndis ereptus incolumis ad littus ejicitur.

numero

numero quinque & triginta, impetus fluctuum eluctati, in littus euaserunt. Vnicus restabat in Nauigio Aloysius Grana: quem nonnihil cunctatum, continuò vndarum illisu interiora Nauis disiecta intercluſere. Tabulata soluta, ac dissultantia, capsæque, & lignum Brasilicum, quo erat oneratum Nauigium, non solùm moueri loco prohibebant; sed grauiter tundebant, ac vulnerabant, nec ferri auxilium poterat. Tum Prouincialis tam præsentem sibi diuinam expertus clementiam, abiectis in littore genibus, precatur cælestem Patrem, vt velit sibi, in Beatę Virginis gratiam, vitam illius sui famuli condonare. Et ecce Nauigij alueus, qui solus iam supererat, dissilit duas in partes, & Aloysius in vado relinquitur. Eâ re sumpto animo, vt in supremâ necessitate connitens, vbi paululum promouit; tandem auxilio Nautarum ipse quoque euasit. Ita rerum duntaxat damnum est factum. Transactâ in littore tota nocte, plerisque nudis, alijs malè tectis, & vuidis; cùm diluxit, vbi locorum essent circumspectantes; noua deprehendunt Dei cum misericordia irascentis argumenta. Si paululùm ante naufragium progrediebantur; in fluuium dulcem incidebant, qui tanto cum impetu in mare effunditur, vt ex eo nouem ab ostio millibus passuum aquam in mari dulcem nauigantes hauriant. Ergo illuc vsque progressis, haud dubiè inter vortices, & colluctantes maris, ac fluminis gurgites omnibus fuerat pereundum. Si naufragium paulò citiùs faciebant, loca erant vadosa, cœcisque saxis, & cautibus ita obsepta, & ita procul ab littore; vt nulla relinqueretur salutis spes. Patres, ac ceteri naufragi ad Oppidum Sancti Spiritus, vndè sexdecim leucis aberant, grauissimè cum fame, sitique, & viarum asperitate conflictati rediere: salutata prius, vti in discrimine promiserant, æde Beatæ Virginis, quam vocant à Rupe: sita enim est præcelsa in rupe secundùm mare latè conspicua, magnumque solamen præter nauigantibus, à quibus religiosè aditur ad exoluenda vota. Fertur ædificasse eam Religiosus è Franciscanâ Familia Petrus nomine, rudis literarum, nec Sacerdos: qui Moderatorum suorum permissu in Brasiliam animas Deo lucrandi studio transgressus; in nostrorum Patrum comitatu Pagos Brasiliorum circa Vrbem Sancti Saluatoris aliquandiu iuuit. Deinde ad Præfecturam profectus Sancti Spiritus, in Pago, qui dicitur Villa vetus, pietate accolarum iuuante, ædem quam dixi, extruxit, additâ domuncula in Sancti Francisci honorem, in quâ cum sanctitatis argumentis decessit, semper Sacerdotum Societatis opera in Sacramentis suscipiendis, & tota sua vita temperanda obedienter vsus: cùm ea tempestate nulli præterea essent in Brasilia Franciscani. Hìc ergo Patres Sacrosanctâ Eucharistia Deo rite oblata, ac prope omnibus impertita vectoribus, magnis à domesticis, & vniuersâ Colonia Sancti Spiritus excipiuntur officijs. Cuncti initiò ex erumnis tentati morbis: mox recreati, coactique quinque menses subsistere Nauigij inopiâ, intellexere quid in ea calamitate indulgentissimus Deus spectasset, Nam cùm primò ad pias meditationes menstruo alij spatio, alij quod ferebat valetudo, secessissent; nunquam dies sibi affulsisse meliores postea referebant. Deinde conuersâ opera ad iuuandos proximos, vt ipsi calebant, & ad manum diuinam se aptiùs accommodarant; magno & conatu, & successu tum Lusitanos, tum Brasilios, & mancipia Æthiopica excoluere. Lusitanorum quamplurimi vitam Confessione generali retractatam ita mutarunt; vt benè exempta naufragio tanta conuersio videretur. Inter cetera, quod ante persuaderi nequibant, adducti, vt mancipiorum, quæ habebant planè neglecta, sinebantque vel sine baptismo, vel post baptismum in pellicatu degere, curam Christianis Dominis necessariam susciperent. Ita vel abstractis, vel rite copulatis concubinis, flagitiorum immensa seges remota: & multi post catechesim cælestis aquæ iniectu facti Christi liberti. Ad hæc cùm vetus peranguſtum, ac ruinosum esset Templum, exædificatum est nouum admodum capax, & firmum, lapideis fundamentis, parietibus, ob fabrûm lapidariorum inopiam, terreis, sed ligno ita duro solidatis, vt ex lapide, cœmentoque confectis non multùm cederent. Sancti Iacobi insignitum est nomine. Arcta erat in populo annona, ac prope fames: & tamen è collata vltro stipe, non tantùm ad ædificij expensam, duodecimque è Societate alendos, ac præterea operas ferme quinquaginta; sed etiam ad multorum pauperum leuandam inopiam facultas præstò fuit. Quam Dei, populique benignitatem in alijs quoque

176 Aloysius Grana B. Virginis ope ex vndis euadit.

177 Petrus è Franciscana Familia ædem B. Virginis à Rupe ædificauit.

178 Homo rudis in fide multos erudijt.

179 Tolosa cum Socijs Lusitanos, & Brasilos excolit.

180 Templum ædificat, dicatque S. Iacobo.

quoque sedibus eodem tempore Patres experti sunt. Nam cùm statuisset Prouincialis, vt vbique, præterquam in Collegijs, emendicato victitarent; ostendit Deus quàm ipse melior sit œconomus, quàm mortales: cùm quos ante magnis curis ex agro malignè legebant fructus, affluenter, ac sine cura ex piorum liberalitate ipse domum mitteret. Inter hæc ad Vrbem Sancti Saluatoris nouus Brasiliæ Præfectus Ludouicus Brittius è Lusitania appulit: quem apparatu magno, elegantique dramate, ac cetero Musarum ornatu Collegium excepit. Ille autem primo quoque tempore in colloquium venire cum Prouinciali cupiens, ratus quod erat, eum Nauigij inopiâ intercludi, ad conquirendum mittit, ac deducendum: & id Numinis haud obscuro impulsu. Nam cùm Pater inclinato tandem Septembri vela fecisset, dieque Sancto Michaëli sacro, ter cæcis saxis Nauigio illiso sic, vt videretur diuinitus ab exitio defensum, præsertim cùm vetustate laboraret, nec crederetur vllo modo illisus nouos toleraturum, & tamen multum vadosi freti supereffet; in tempore missos à Prætore cum leuiore Nauigio obuios habuit, in quod transgressus ad portum securum applicuit. Est in eo tractu ædes Beatissimæ Mariæ Adiutricis, prima ibi Sociorum sedes, nobilis fonte diuinitus concesso, & salubritate aquæ, propter quam aditur è longinquo, veleadem asportatur. Hìc Prouincialis iussit domum ædificari, eoque singulis Sabbatis Sacerdotem ad solatium accolarum, tametsi pauci sunt, sacrificatum accedere. Nocte proxima in priore Nauigio relicti homines, dum rectà ad Sancti Saluatoris pertendunt, grauiter à tempestate periclitabantur: & plerique animum desponderant, cùm vir inter eos primarius ad bonam spem omnes erexit, clamitans: Confidite Socij, ac benè sperate: Patres pro nobis Beatam Virginem Adiutricem precantur. Et ita profectò erat: nam ad strepitum procellæ Prouincialis, eorum recordatus, magno studio clementissimæ Reginæ instituit commendare: nec ij postea dubitabant salutem suam precibus Patrum acceptam referre.

181 Dei prouidentia in rerum penuria

182 Nouus Brasiliæ Præfectus litterario apparatu excipitur.

183 Petri Leytonis Episcopi virtutes, & obitus.

Sospes tandem etiam Prouincialis septimo Idus Septembris ad Vrbem venit, lætus noui Prætoris aduentu, sed multo magis mœrens Episcopi Petri Leytonis desiderio: quem paucis ante diebus vita perfunctum reperit: erat enim planè, qualem Brasilia requirebat, Pastor laboriosus, vigil, amans sui gregis, ad pascendum indulgens, ad defendendum fortis. Totum Brasiliæ tractum à Pernambuco Piratiningam vsque, ampliùs quadringintarum leucarum spatio, per æstus, pluuiasque inuisit, comitantibus semper aliquot de Societate: quam benignè vbique adiuuans, cunctis in rebus adiutricem volebat. Patri Quirito de erratis confitebatur, quamdiu agebat in Vrbe: idque pietatis, & exempli causa publicè faciebat in Templo. Cunctâ vita generali confessione repurgata, summaque cum religione lacrimis totus madens, diuinissimo Sacramento munitus, non vt optabat in Collegio, sed in suis ædibus, Sociorum tamen coronâ precibus iuuante, tanquam seruus fidelis, ac bonus in Domini sui gloriam intrauit, bibliothecâ sua Collegio, supremo paterni animi monumento legata. Populus non secus ac Parenti communi lacrimas dedit. Ex multis, quos olim conflarant Patres Brasiliorum Pagos, quatuor circa Bayam superarant hac tempestate Sancti Spiritus, Sancti Iacobi, Sancti Ioannis, & Sancti Antonij. In his hoc anno ad pietatem gentis promouendam duo momenti summi inducta. Primum Sacrosancta Eucharistia cœpta idoneis præberi. Spectabatur autem idonea præparatio non solùm ex mysterij captu, & cognitione; sed etiam ex vitæ genere. Non facilè explicatu est quantopere diuinus ille cibus mores hominum immutarit: vt sanè iam Angelicę vitę elucerent vestigia in ijs, qui pane Angelorum vescebantur: & sancta æmulatio coorta, dum certat pro se quisque, quàm se maximè idoneum reddere. Ita pietas multis modis augebatur, dum hi ad tanti mysterij susceptionem se comparant; illi iam suscepto præstare se dignos conantur. Deinde instituta Sodalitas misericordiæ præcipuè est ad mortuos humandos, eorumque animas precibus adiuuandas. Hisque Sodalibus id datum quoque honoris, vt accensos sustinerent cereos, dum corpus Domini in Sacrificio eleuatur. Fuitque vir antè ferox, & inquies, qui totus in virum alterum conuersus est ex eo, quòd iam, vt ipse aiebat, candelam Dei soleret manibus sustinere. Impetrarunt alicubi boni Neophyti, vt singulis mensibus Sanctorum nomina ipsis quoque distribue-

184 Sanctissima Eucharistia hominum mores immutat.

185 Misericordiæ Sodalitas ad humãdos mortuos instituitur.

186 Vir ferox accensam in Sacrificio candelam sustinens immutatur.

stribuerentur: polliciti eo die se diuina mysteria vsurpaturos. Iucundumque erat accedentes ad capiendam schedulam spectare, quàm piè prouoluti in genua aliquantùm precarentur. Verùm, quia Sacrosanctam Communionem vulgari non oportebat; eius loco, vel ieiunium, vel flagellatio, vel quid simile concessum in diem Patroni. Omnino Azebedij, & Sociorum precibus tribuebatur, vt quibus in regionibus paulò ante dira, & flagitiosa barbaries dominabatur, atque adeo execrandæ ex humanis corporibus epulæ in delitijs erant; tam floreret pietas, tantoque cœlestis gustu dulcedinis diuina mensa frequentaretur. Sancti Antonij accolis etiam christianæ pietatis exercendæ materiam nobile naufragium attulit. Procurabat eum Pagum P. Gaspar Laurentius, vir pusillus corpore, sed animo, & virtute par maximis: qui Iulio Mense cùm ad Pagum Sancti Ioannis transisset celebri baptismo multorum Brasiliorum interfuturus; en trepidus nuncius, Nauem Lusitanam immanis molis, ex ijs, quę per Oceani vastitatem ad Indiam aguntur, ad Sancti Antonij littus fractam, cum rerum, & hominum summo damno. Quòd seriùs nauigationem instituerat, tempestate compulsa ad Brasiliam oram, supra Vrbem Sancti Saluatoris ad triginta passuum millia, post tres amissas ancoras, latenti sub vndis scopulo illisa perierat, è victoribus quadringentis, paulò plus centum viginti elapsis. Ad calamitatis nuncium Gaspar, & frater Stephanus Ferdinandius, quanquam præcipiti in occasum die, iter raptim corripiunt. Tetra nocte incertam, asperam, & salebrosam viam, incitante, ac duce caritate emensi; aliquot tranatis lacunis, cruribus ad vepreta laceratis, hora vna antequam Cælum exalbesceret, ad littus funestum venêre. Luce subinde orta miserandum spectaculum aperitur: constrata arena cadaueribus: hæc tumida hausta aquarum, illa cautibus lacerata, alia lignis ac tabulis Onerariæ oppressa, & quædam eiusdem clauis transfixa: inter quæ non pauci pueri cernebantur, & adolescentes. Non minùs miseranda erat superstitum species, nudi, frigore confecti, tristitia, & desperatione obruti, aliqui etiam sæuis vulneribus saucij iacebant, omnes mortuis, quàm spirantibus propiores. Ergo, quod res postulabat, Gaspar, & Stephanus represso dolore, & cohibitis lacrimis, iniecta humo raptim defunctis; superstites in Pagum deducunt, saucios Brasilijs gestantibus: certatumque in Pago Antoniani digna primo feruore caritate adesse omni officio miseris, pedes calida abluere, cibos proferre & quicquid è sua paupertate suppetebat. Indè naufragi ad Vrbem deducti. Qui si quos in itinere intuebantur de Societate; ruebant vltro in amplexus, cum lacrimis beatos se prædicantes, quòd eo loco naufragium feciissent, vbi eorum inuenissent solamen: ac Regem Lusitanum multò plus huic Ordini debere prædicantes, quàm in Lusitania notum esset. Quæ in Vrbe confirmata, & aucta est admiratio, dum Collegij Patres, Fratresque, siue in curandis in Nosocomio saucijs, siue in leuandis ceterorum calamitatibus, vestitu conquisito, cibatuque, & recuperandis naufragij reliquijs constanter insudant. Non abhorret ab hac narratione, quæ extremo anno fratres duo Emmanuel Castrius, & Pantaleon Consalnus obedientiæ causa, & religionis tulere. Pernambucum missi diebus quadraginta cum aduersis luctati ventis, cùm soleat quinque dierum nauigatio esse, eo redacti inopiæ sunt; vt aquę, & quidem ita vitiatæ, vt necessitas modò tolerabilem faceret, vix tantùm singulis in diem diuideretur ad potum; quantum oui gallinacei crusta caperet. Cibos marina præparabant: sed & hi tandem consumpti coëgerunt descendere. Quadraginta leucis procul à Pernambuco in littus egressi adigente fame, cùm quicquid se offerebat vorarent, agrestium quorundam fructuum fabis similium esu perniciabili grauissimè vexati, ac prope extincti sunt. Dum deinde terrestri pergunt itinere, ad sexaginta traiecere flumina, & multa natatu, sarcinula ceruicibus imposita, cùm in traiectu & Cocodrillos prope se cernerent, & pisces, quos Lusitani Tubarones vocant, ita feros, vt vnico morsu coxam homini, aut tibiam auferant. Non minùs à Pantheris, Tygribusque periclitati, & à fera Barbarorum ingluuie: cuius passim cernebant vestigia, solo ossibus, & caluarijs sparso eorum, quos Barbari deuorarant. Cùm per œstus immanes iter facerent, & tam crebrò siue tranandis fluminibus, siue rore matutino madescerent; non solùm pars inferior pe-

187 Neophytis singulis mensibus Sanctorum nomina distribuuntur.

188 Azebedij precibus instituitur. Neophytorum pietas.

189 P. Gasparis Laurentij, & Stephani Fernandij labores & præsidium in naufragos.

190 Emmanuel Castrius, & Pantaleon Consalnus Religionis & obedientiæ causa extrema sustinent.

dum, sed etiam superior vnica erat plaga. Quin & ab vmbilico ad verticem, deformem, & acerbum in modum vstulatis membris, exciderat cutis. Hæ sunt verè viuentes Hostię per obedientiam, & studium diuinę laudis, & proximorum salutis mactatæ. Interim famulis Christi ita per ipsum abundabat cælestis consolatio, vt possent comitibus, qui ad tres & triginta simul ibant, solatio esse. Quorum non pauci se se desperantes exanimati substitissent in via, nisi ipsi alloquio, & opera sustentassent. In Regnis Philippo Regi nouo in Orbe subiectis Societas duas hac tempestate inchoatas habebat Prouincias: alteram in Peruuia, quæ adultior anno millesimo quingentesimo sexagesimo octauo cœpta: alteram in Hispania noua cœptam superiore anno: nec dum nisi Mexici, quæ prima Regni Ciuitas est, ac Regno nomen dedit, certo domicilio constitutam. Supererant è Socijs in Floridam missis, quæ fuit prima nouum in Orbem, præter Brasiliam, Societatis expeditio anno millesimo quingentesimo sexagesimosexto susceptа, bini Patres, Fratresque, quos, cognita Floridæ desperata spe, Petrus Sancius Prouincialis Mexicanus, tantisper iussit Habanæ subsistere, dum Regis, Patrisque Generalis voluntas exploraretur. Degebant Mexici in ædibus ab opulento viro, pioque Alphonso Villasecca donatis: prope quam cùm sacram ædem ex tempore ædificassent; in eam octauo die Paschæ ceremonia maxima, ac supplicatione, qua solet die suo solenni, diuinissimum Sacramentum ab Templo principe illatum est. Porrò dum Prouincialis, quid maximè pro rerum statu promouere, pietatem posset, circumspicit; nihil reperit magis necessarium, quàm idoneos Ecclesię ministros, ac bonam educationem iuniorum. Iam enim cunctus indigenarum populus baptismum susceperat: Sed primis Magistris morte absumptis, paulatimque sequentium laxatis moribus, apparebat horum incuria, & interdum non rectis exemplis, pietatem non altas in gente radices immittere: potiùs partem magnam non nisi externam Christiani professionem habere. Nec verò deerat ijs indoles, aut voluntas, si rectè instituerentur, ad virtutem. Ad hæc Hispana iuuentus nullo cultu educata primam naturę facilitatem ad virtutis disciplinam à Deo concessam, vitijs imbuebat. Ergo vtrique huic incommodo eadem opera posse obuiam iri Sancius intelligens, rectè formanda literis, ac moribus tenera ætate; de Scholasticorum Collegijs Complutensium, ac Salmanticensium instar excitandis pro concione disseruit; ratione proposita, qua certa collata pecunia ad perpetuum parandum vectigal, qui aut liberos, aut cognatos, aut quosuis ex pietate vellent alere, ius perpetuum ad heredes transiturum Patroni acquirerent. Volentibus excepta animis cohortatio. Inchoatur Collegium Apostolorum Petri, & Pauli nomine, appositо Rectore prudenti, ac pio: & additi aliquot Collegis Conuictores: & alia subinde Collegia eiusdem Sancij hortatu, & magno labore extructa: quod primum ornamentum, & adiumentum ab Societate Ciuitas, & vniuersitas Mexicana accepere. Cùm verò tantum inter Hispanos celebraretur Societatis nomen, eorumque tanta esset ad Patrum domicilium, Templumque frequentia; Mexicani indigenæ vltro se se obtulere: quasi expostulantes, quòd ipsis operæ suæ nihil impertirent. Quibus Sanciùs cùm per Interpretem respondisset id fieri, quòd non dum quispiam Sociorum linguam eorum maternam nosset: illique nullo verbo addito, sed tamen non contenti abijssent; Deus ad eos quoque consolandos, iuuandosque opportunè Socios misit. Aggregati ad Societatem nouem sunt, in quibus nonnulli linguę gentis periti, vnus in primis Sacerdos iam notus Mexicanis, ac venerandus. Quo auxilio, post breuem Tyrocinij fecessum, visum est Prouinciali nouellæ eius Vineæ culturam aggredi. Primo igitur sacri Aduentus die, cùm pro concione Sacerdos Nouitius denunciasset, vt vesperi supplicationi per vias Vrbis ducendæ interessent; vbi tempestiuum fuit. Crucem præferente ipso Prouinciali; quibusdam è Nouitijs Mexicana lingua catechismum canentibus, aggregati sunt ad quinque millia Neophytorum. Itum est ad eorum Parœciam, & appropinquantibus Parochus obuiam processit cum sua multitudine prælato Crucifixo, Pater Nouitius verba iterum fecit in Parœcia, pro plausu vberem audientium fletum reportans. Indè ad Collegium per plateam maiorem cum agmine vniuerso reditum: statutumque, vt in posterum

191 Peruuiæ, Nouæque Hispaniæ res.

192 Mexicana expeditio.

193 Collegium Apostolorum Petri, & Pauli inchoatur.

194 Supplicationes & Conciones vberi cum fructu instituuntur.

posterum ad Patrum Domicilium conuenirent Dominicis diebus erudiendi: vt saltem ea ratione duobus Vicis præcipuis Indigenarum, qui Mexici sunt, pro virili consuleretur. Ea res indè perpetuò continuata, ac per hebdomadam paruuli catechismum doceri cœpti, assuetique inter se interrogatiunculis concertare, sanè magna spe maximi commodi. Illud maximam faciebat spem, quòd insigni quadam, ac notabili propensione amabant Societatem, eique se totos formandos, docendosque præbebant: quod non ex nouitate modò, ac fama secunda, sed indè reor maximè ortum, quòd cùm humili admodum ingenio, ac seruili sint, nec solùm, vt ea postulat indoles, sed etiam sæpè duriùs tractarentur, vbi Patrum benignitatem, ac mansuetudinem degustabant; ad eos tanquam pueri in Matris sinum confugiebant. Cœpit hoc anno Societas breues per excursiones latè per Prouinciam conspici. Nam in Mechuacanam Prouinciam per occasionem suscipiendi sacros Ordines aliquot profecti; alij in nouam Galleciam, alij ad Iasquenses argenti fodinas, Missionum Societatis specimen præclarum dedêre. In Peruuia duo erant Collegia, Limæ vnum, alterum Cusqui, quæ sunt principes Regni totius Vrbes. In Vrbe Pacis, vbi Collegium Ioannes Ribius meditabatur, cum duobus socijs, tanquam in statione, agebat P. Ioannes Zuniga, singulari profectu, præcipuè continendis in pace, ac Regis obsequio Ciuibus. Quæ dum maximè vrget, Satan moram, vndè minùs consentaneum erat, obiecit. Præcesserat quædam seditio: cuius in auctores, & conscios dum Proregis iussu acris exercetur quæstio; inuentus est, vt non rarò euenit, iniquus delator, qui quoscunque libitum esset, in discrimen summum vocaret. Quem cùm Pater pro caritate Christianâ monuisset, vt conscientiæ suæ, innoxiorumque vitæ rationem haberet; neue creare animæ suæ multò perniciabiliùs, quàm aliorum rebus, & capitibus exitium vellet; homo perditus ipsum Patrem arripuit, detulitque, tanquam conatum prohibere quæstiones, & noxios tegere. Prorex Cuquisaquæ tum versabatur: auditâ calumnia, vt nimis importuno versabatur in crimine; iubet Patrem comprehendi, cumque fida custodia primo quoque tempore in Hispaniam asportari. Quam sententiam tametsi, rebus breuì illustratis, recusauit; tamen exire illa è Prouincia Zunigam iussit: qui cùm singularem modestiam, & humilitatem tota in ea re præstitulisset; Cusquum secessit. Subinde Cusquum venit Iosephus Acosta Portilli Prouincialis loco id Collegium inspecturus. Ea prima fuit inspectio. Inuênit apud Hispanos, & Indigenas laborantes vtiliter Barzanam in primis, qui communem linguam ita callebat; vt alter in eo idiomate Demosthenes haberetur. Scripseratque magno labore opus Hispanoperuuicum, non adiuuandos modò populos, sed etiam Pastores complexus: Catechismi vniuersi expositionem in sermones, seu homilias digestam. Domestica non nihil disciplina claudicabat. Nam Iacobus Lopius, qui præerat, alijs fortasse plus æquo rebus intentus; ad continendam in officio rem minor erat. Eius loco Zunigam Acosta præfecit: domique ac foris studia pietatis hortatibus, & exemplis incendit. Non sacris modò diebus in Templo, sed etiam die Iouis in foro verba faciebat ad concionem frequentissimam, approbationem conuersione morum prodente. Multi etiam commoti ad Societatem capessendam: ex quibus cùm septem legisset, experientia affirmauit, quod iam ante quoque cœperat apparere: natis in ea regione, bonis in inceptis deesse constantiam; quatuor eorum spatio semestri dilapsis. Rebus Collegij compositis, secum Aloysium Lopium ducens, & Consaluum Ruitium Peruuicè doctum, Arequipam septuaginta circiter ab Cusquo leucis discessit. Ea est colonia non magna: sed loco sita peramœno, ac salubri, non procul à mari, ad montis radices, tantùm tremoribus terræ interdum obnoxia. Fœcundus est ager, vitibus abundans, & arboribus pomiferis, lætissimisque prospectibus patens. Inuênit magnam de Societate expectationem, quæ fuit ad benè gerendam rem præparatio vtilis. Continuò solennia Missionum munia aggrediuntur. Acosta ter, quaterque per hebdomadam in Templis ac foro verba facere: tertio quoque die post Sacrum in Xenodochij Templo, vbi diuersabantur, Christianæ doctrinæ capita explicare. Consaluus Peruuos edocere, singulis Dominicis in primaria Æde: iuuare Lopius vtrumque, & Ioannes Casasola ab Vrbe Pacis accitus. Pulchrum erat cernere agmina Peruuorum,

195 Catechismi exercitationes.

196 Variæ per Prouinciam excursiones.

197 P. Ioanni Zunigæ falsò imposita.

198 P. Barzanæ vtiles labores.

199 P. Ioannes Zuniga in Templo, & in foro ad Concionem frequentissimam verba facit.

200 Mexicani in bonis inceptis, inconstantes.

201 Missio Arequipana.

rnuorum, mancipiorum, Æthiopum, ac puerorum, qui per Vrbem ad Xenodochium canentes fidei summam deducebantur. Itaque facilè cuncta commota est Ciuitas, ac tenouata, præsertim confessionibus, quas plerique opulentiorum Ciuium ab multis retro annis replicauere. Ex his vehementi oborta Collegij habendi cupiditate, rei conficiendæ Vrbis Præfectus, Patre prorsus ignaro, hanc viam iniit. Iussit post eius concionem fores Templi occludi. Tum ipse, ac Primores, quę visum est, præfari, hortari vniuersam multitudinem cœpere, vt ad Domicilium Arequipæ Societati ponendum pro se quisque conferret: eoque die, ac proximo ad septendecim castellanorum nummûm confecta: cuius summæ oblationem, cum Senatus literis Prouinciali misêre, vehementer instantes, vt Domus quamprimum statueretur. Extremo hæc anno gesta. Ex quo in nouum transgressi annum, sermonem Romam ad Societatis caput referamus.

202 Animarum fructus.

203 Collegij fundatio.

HISTO-

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV PARTIS QVARTÆ

A.D.1574. Liber Secundus. Soc.35.

PROSPERE Euerardus in omnes vigilans commissæ sibi familiæ partes, recognoscendisque singulorum officiorum, ac ministeriorum regulis interim elaborans, in illud præcipuè dabat operam, vt regiminis formam vbique simplicem, atque suauem statueret. Romanæ Prouinciæ Ioannem Nicolaum de Notarijs Collegij Perusini Rectorem præfecit: & quia quantum momenti in recta Collegij Romani institutione, pro Alumnorum numero, ac ceterorum exemplo Collegiorum foret, intelligebat; quadraginta dierum spatium in eius cognoscendo, componendoque statu posuit. Quo tempore cùm singulos humaniter, ac patienter audisset; priuatimque ad virtutem perfectam, ac nominatim ad caritatem fraternam incitasset; ad extremum discessurus vniuersos publicè inflammauit. Gratulatus initiò quòd multa in eo interiore cum Socijs vsu præclara reperisset: quinque capitibus, quæ ad incedendum rectè per Instituti Societatis viam necessaria duceret, explicauit, allegoria à re bellica ducta. Nam, cogitate, inquit, eximium virtute, ac robore exercitum, qui ad excellentem expeditionem, nempe ad asserendam in libertatem pressam tyrannide, iustoque reddendam Domino nobilem Prouinciam ducatur. His egregijs bellatoribus, si fortè grandæuus vir, idemque perbenuolus, ac militiæ non imperitus obuius fieret; in hanc opinor sententiam eos alloqueretur: Quàm suscepistis, expeditio, digna est vestra virtute, Milites: quam ingredimini viam, commoda, & plana est. Sed quia in itinere longo euenire multa possunt; accipite monita, quæ vobis vsui in tempore sint. Ante omnia vnicuique vestrum necesse est deliberatum sit, ac fixum persequi, atque exequi cœpta. Qui non ita obfirmato ante pectore hanc viam capessit; is non durabit inter ærumnas: & leuia quoque omnia intoleranda ducet. Deinde necesse est constituatis vestra omnia, rem, vires, vitam, & quicquid opus poscet, huc impendere. Sic decet Viros tantæ generositatis. Itaque si ad hæc quispiam, cùm domo profisciceretur, minùs animum confirmarat; nunc planè hoc loco confirmet. Sed necesse præterea est, illud seriò in animum inducatis, nutum, ac ductum vestri imperatoris cura intenta sequi. Indè vestrę spes victoriæ pendet. Nam, quæ Ducis ad nutum multitudo non paret; non exercitus, sed turba est. Contumax miles non refert ex victoria palmam, sed vitam relinquit in pugna. Ac nostis capitalem contumaciam esse. Quod sanè meritò fit: nam obsequium tanti est, quanti victoria, & vita: quia vbi obsequium labat; neque victoria acquiritur, nec vita seruatur. Non igitur solùm iussis contraria committere non debetis; sed insuper cauere, ne iussa prætermittatis. Vt autem ad vestri Ducis imperium, ac nutum prompti, expeditique sitis; impedimenta, & sarcinas necesse est deponatis: quo vestris duntaxat fortibus armis, & pectorum ac propositi firmitudine instructi; cetera, contubernium, commeatus, stipendia Ducis arbitrio permittatis. Postremò illud iterum, atque iterum monendi estis, vt coniuncti, consentientesque non modò cum Duce, sed etiam inter vos sitis. Nihil conspiratione hac vtilius, quæ infirma fortibus, vnum cætui æquat vniuerso: cùm vnusquisque omnium viribus, tanquam suis, vtens, suas ea re in immensum multiplicet. Hunc reor in modum milites ille senex alloqueretur. Sed credite, Fratres, hæc quinque monita: Propositum certum ad extremum vsque perseuerandi: Voluntatem

1 P. Io. Nicolaus de Notarijs Prouinciæ Romanæ præficitur.

2 Euerardi cura in recta Romani Collegij institutione.

3 Euerardi adhortatio.

4 Quinque salutaria monita.

tatem deliberatam ardua, quæ se cunque obijciant, peruincendi, eamque in rem se, suaque cuncta impendendi: Obedientiam insignem: perfectam abiectionem externarum, internarumque sarcinarum: Consensionem denique inter vos, atque concordiam, multò magis necessaria vobis in hac spirituali, atque cælesti, quàm in terrenâ, mortalique militia esse. Hinc singula per se capita enucleatiùs pertractare exorsus; cùm obedientiæ necessitatem exponeret; vocationis Religiosæ gratiam bipartitam sibi dixit videri: & alteram quidem partem, id est lumen ad vitæ religiosæ genus cognoscendum, ac deligendum impertire Deum statim homini, quem vocat: alteram partem reseruare, ac deinde per Moderatores, vt sese offert vitæ vsus quotidianæ, conferre. De concordia verò extrema oratione agens, cùm in primis Societatis, sanctisque Parentibus inenarrabilem viguisse dixisset; addit in præcipua Vrbe Germaniæ, in qua vehementer Societas vexabatur; aduersarios, concordiâ Sociorum animaduersa, animum despondisse: atque publicum Doctorem palàm professum, præ tanta coniunctione animorum huic hominum generi obsisti non posse. Hisce monitis edoctos, inflammatosque cunctos relinquens, ac Ludouico Masselio, quem ex Lauretani Collegij administratione accitum, Rectore impositio, recessit. Duorum ibi, alterius prope tyronis, alterius planè emeriti memoranda obtigere funera. Ioannes Baptista Archintus Mediolanensis genere, quatuor & viginti annorum iuuenis, obedientia in primis, odio sui, orandi vsu quadriennium in Societate, raro omnibus exemplo, ac potiùs miraculo vixerat: qui etiam in sæculo degens, Sanctissima IESV, & MARIÆ nomina, quo se mancipium eorum stigmaticum profiteretur, & assiduè cogitaret, sibi in pectore candenti ferro inusserat: ea fine vlla intermissione iterans diuina nomina, & quâdam diuini amoris ardentissima colliquescens flamma, ad amplissimum, vt omnes augurabantur, Cælestis gloriæ fastigium in Natalis Deiparæ peruigilio euolauit. Subinde tertio Idus Octobris Sebastianus Romæus, Patria Aretinus, eum sequutus est. Is opinione omnium excellentis vir sanctimoniæ habebatur, omnibus ex eo carus, & venerationi: quem & Sanctus Ignatius magnificiebat: etiam postquam Romano Collegio præfecerat, grauibus interdum, & in speciem absurdis exercens laboribus, ac pœnis ad eius lucrum, & ceterorum exemplum. Modicus erat sermone, consideratus, sincerus, in consuetudine mixta comitate grauis. Si quem obiurgare opus foret: id ita exequebatur; vt qui deliquerat, simul fœditatem noxæ, simul emendationis viam disceret: ac postea nullam animo offensionem, nullam commissi memoriam, præ se ferebat. Perdiu graui vlcere, quod Medici fistulam vocant, sub læuâ axilla, tanquam occulto martyrio cruciatus est: ex quo identidem punctionibus torquebatur acerrimis: tanta animi constantia; vt nullum pænè ederet vultu doloris indicium, neque idcirco de laborum assiduitate quicquam detraheret. Ad vltimum cùm annos complures in Collegij Romani, deinde Germanici administratione insigni cum laude posuisset; lenta febri correptus, menses aliquot spectanda cum animi demissione, patientiaque decubuit: quóque propiùs ad extremum vitæ accedebat; hoc lætitiæ clariora promebat signa: nullum vel faciens verbum, vel sustinens audire; nisi de cælesti Beatorum Domicilio, quo se propediem euolaturum sperabat. Iam Beatæ Virginis Sodalitates, lectique ex ijs Academici pietate florebant, ac literis. Certam vltro pecuniæ summam in ferijs Maioris Hebdomadæ contulerunt, quâ Rosaria pauperibus, & rusticis distribuenda magno numero compararunt. Atque ipsimet nobiles adolescentes per fora, & compita conquisitos rudes, atque agrestes homines fidei summam saluti necessariam edocebant, pellectosque ad Confessionem partim ad Professorum Domum, partim ad Collegium ducebant expiandos. Post Cardinalem Augustanum Academici Cardinalem Alciatum sibi cooptarunt Patronum. Hunc, & Cardinalem Paleottum, qui cùm ad Romanæ Sodalitatis, & Academiæ exemplum, ijsdem planè legibus cœtum Bononiæ instituisset, in Vrbem Profectus, Academicos salutare coram voluit; apparatu magnifico ex ingeniosis Musarum operibus ijdem Academici excepere. In Collegio Germanico iam centum triginta quinque Germani Iuuenes educabantur. Tres ibi quoque institutæ Beatæ Virginis Sodalitates ex disciplinarum gradibus distinctæ: plurimique Alumnorum vel in Collegio ipso Germanico, aut Romano,

5 De obedientia sententia.

6 Concordiæ exemplum.

7 Io. Baptista Archintus candenti ferro Iesu, & Mariæ nomina sibi in pectore inurit.

8 Sebastiani Romæi virtutes.

9 Nobiles è Sodalitate B. Virginis adolescentes rudes cathechesim edocent.

10 Cardinalem Alciatum Academici Patronum asciscunt.

11 Is, & Cardinalis Paleottus magnifico apparatu ab Academicis excipiuntur.

mano, ac in Domo Sancti Andreæ magno cum fructu spiritualibus exercitis exculti. In Seminario Tragœdia, Christus Iudex, Stephani Tuccij opus, apparatu, frequentia spectatorum, & pietatis bono memorabili data. Adeo cunctos supremi illius Iudicij, quanquam simulatè, propè admotus terror impleuerat. Per Italiæ Prouincias, atque adeo alias omnes, plurimæ hoc anno in agros, & oppida, vbi Societas domicilia non habet, susceptæ conatu magno, fructuque expeditiones: eoque libentiùs in oras Maritimas, quòd imminente Italiæ Turcâ, vti alij firmandis Arcibus; ita Patres expiandis populorum animis, ad propitiandum Numen erant intenti. Aletinos in Primis P. Marius Fabritius concionator, & vir egregius, annua opera inflammauit. Vrbs est Aletium in Salentinis, vbi vetus Calabria describitur, Brundusium inter atque Hydruntum, octauo à mari lapide, opulenta, & nobilis, ciuibus ad omnem humanitatem, atque virtutem factis. Sed non carebat factionibus, in quas facillimè ingenia excelsa degenerant. Indè cùm partium altera paulò ante mentionem Societatis aduocandæ intulisset; altera, quæ tum gubernacula tractabat Vrbis, per studium aduersandi, Decretum edidit, ne quando Iesuitis Domicilium præberetur. Quod tristissimum accidit vulgo. Simul verò sancto Marij ardore, assiduisque laboribus incensi sunt: commune Concilium cogunt, Decretumque illud Diabolicum, & hominum peruersitate inuentum appellantes, antiquandum, abolendum, penitus obruendum decernunt consensu maximo. Contraque Patri Generali publicè supplicandum (quod item humanissimis fecere literis) vt errato paucorum Christiana caritate condonato, publicis omnium precibus Collegium, aut certè Professorum Domum concederet. Nec mora: bona animo præceptâ spe, ipsi inter se auctores, & hortatores, triduo plus tria nummûm aureorum millia ad coëmendam sedem conferunt. Qua permotus humanitate Euerardus, Patrem Bernardinum Realinum insignem virtute, & rebus agendis Virum, exeunte anno, qui rem spectaret, interimque velut instatione operam Ciuitati nauaret, misit. Cui decimoquarto Kalendas Ianuarij, quo die peruênit; extra Vrbem ad mille passus obuiam prodiere Gubernator Vrbis, Sindicus, Electi, Auditor, cum Primoribus è Nobilitate vniuersis: atque exceptum, licet tergiuersantem, perhonorificè deduxerunt in præparatum domicilium publico ære: ac cœna, quam adornarant, tanquam faustissimum Vrbi diem agentes, se præbuere conuiuas. Nec sanè facilè explicarim, quæ inter omnes gratulatio extiterit, quæ passim Bernardino, & Iacobo Abbati, qui paucis post diebus accessit, priuatim, ac publicè exhibita officia. Vt tandem constabilitum Collegium sit, longamque ibi ætatem cum singularis opinione sanctitatis egerit Bernardinus memorabitur in tempore. Nascente Collegio Aletino, Neapolitanum iam æuo, frugibusque maturum, senio propulsando, & conseruandæ æternæ viriditati præclaram adhibuit religiosæ disciplinæ culturam. Cœperant ex loci delicijs, & liberali beneuolentia Ciuium quædam à priuatis haberi paulò curiosiora. Oberat in commune Antonij Soldouillæ exemplum, vetusti in Societate, & magnæ foris auctoritatis; qui cùm ad annos viginti Neapoli vixisset, eiusmodi rerum paulatim non nullam copiam contraxerat: vndè in hospites offensio, in domesticos, præsertim iuniores licentia oriebatur. Ea re cognita, Euerardus grauiter Salmeronem admonuit, maturè vt nascenti malo consuleret; nec sineret paupertatis muro labem afferri. Salmeron eas publicè literas recitat. Ceteris vehementer commotis, Soldouilla, qui se designari intellexerat, palàm profitetur ducem cunctis in præclaro opere præiturum: iret suum ad conclaue Præses, & quicquid libêret auferret. Indè orta pulchra æmulatio graphiarias thecas, libellos inauratos, icunculas paulò lepidiores, idque genus alia ad Rectorem deferentium: vt Salmeron illud tempus renouatum diceret sibi videri, cùm Fideles sua omnia ad pedes Apostolorum adijciebant. Cum Classe ad Tuneti defensionem aliquot hinc, alij è Sicilia missi: qui quanquam irrito Classis conatu; sue obedientiæ, impensæque Classiarijs operæ mercedem non amisere. E Prouincia Longobardia Catarum oræ Illyricæ Vrbem, Asciriium ipsi latinè appellant, Episcopo flagitante, duo Sacerdotes Thomas Radius, & Saluator Armius cum Iacobo Belardo Laico missi: qui per bella inter Christianos, & Turcas iam diu sæuientia afflictum populum, atque idoneis

12 Sodalitates in Collegio Germanico instituuntur.

13 Tragœdia in Romano Seminario data.

14 Fructuosæ per Italiam expeditiones.

15 Aletini Collegij primordia.

16 P. Bernardinus Realinus ad fundandum missus honorificè excipitur.

17 In Neapolitano Collegio Euerardus detrimento paupertis occurrit.

18 Cum Classe ad Tuneti defensionem Nostri mittuntur.

19 Catarum oræ Illyricę vrbem Thomas Radius, & Saluator Armius excolunt.

idoneis planè orbatum Magistris consolarentur, & recrearent. Die Sancto Ioanni Baptistæ Natali Vrbem ingressi, plus anno, cum omnium priuatim ac publicè lætitia, atque vtilitate in consuetis Societatis laboribus perstitere. Iacobus Gusmanus, qui iam diu prima doctrinæ Christianæ spargens semina, Italiæ incultiora lustrabat loca; Socijs veneration, populis quos adiret saluti, omnibus mirè gratus, pro solidarum vsu virtutum, in Corsicam cum Gaspare Loarte subsidio Socijs tertium ibi annum saluberrimè versantibus transijt. Quos, itemque Sardiniæ Collegia Iulius Fatius, qui Genuense Collegium iamdiu regebat, iussus est inuisere: vt quantò à Barbaris pericula impendebant maiora; tanto Domi, forisque solertiùs diuina munimenta excitarentur. Per id tempus Mediolani in Vrbe, totaque Diœcesi Sanctissimi Antistitis Borromæi sedulâ custodia, saluberrimis institutis, atque efficacibus exemplis florebat pulcherrimè religio, frugesque fundebat vberrimas. Ex eo multa Societati laborum, ac messis copia: cùm amplum ijs campum simul ad exercendam industriam Sanctus Præsul præberet: & impetum, ac vires ardore suo, studio, ac patrocinio adderet. Itaque præter operam multiplicem multis locis Vrbi impensam, in suburbanos Vicos, & Oppida ampliùs vigintiquatuor subinde ad catecheses, adhortationes, expiationesque populorum egressi. Nobilium quoque Conuictorum per hæc tempora institutum Collegium enixè contendit Antistes, vt Societas regendum susciperet: cùmque tandem persuaderi sibi passus esset, quòd iam bonus Sociorum numerus in regendo Seminario occuparetur: pertinere ad rem publicam haud plures eiuscemodi curis illigari; satis habuit, si primis quatuor mensibus duo saltem Sacerdotes, ad formam deinceps præfuturorum, moderarentur; deinde interdum viserent, & consilia Administratoribus darent, & Conuictorum confessiones exciperent, ijdemque in Brerano Collegio literas docerentur. Nouellariæ Tyrones ampliùs, quàm pro numero, vix enim viginti numerabantur, Nouellariensibus, circumiacentibusque populis consuetis militiæ suæ rudimentis proderant. Eorum opera in Oppidis Rhegio, & Conrhegio doctrinæ Christianæ Scholæ apertæ: quarum inter Procuratores, Rectoresque Rhegij, Antistes ipse, & Vrbis Præfectus: Conrhegij verò ipsi Illustrissimi Comites adscribi voluêre. Itaque iucundissima erat species cernere Illustrissimos viros inter puerorum, ac rudium cœtus inuitare munusculis, addere hortatibus animos, præsertim idiotis, quos vel propter ætatem, vel professionem pudebat edisscere, Ac breui sancto operi ex honestissimarum personarum præsentia dignatio addita, vt iam cuncti promiscuè non modò sine verecundia, sed potiùs cum quadam ostentatione, ordine ceu pueri procedentes, passim Oppida solenni catecheseos carmine personarent. E numero Tyronum Nicolaus Coccius Nouocomensis ad emeritos beato compendio transcendit: adolescens, in quo nec Sociorum quisquam, nec Antonius Valentinus eorum Magister, quod reprehenderent, poterant reperire. Vt profiteretur Antonius, si quando vellet eum ad patientiam, atque humilitatem exercere; noxarum, quas exprobraret, inopia, quæ laudabilia erant, fuisse sibi per calumniam, & simulationem carpenda. Qui ad Euerardum de eo scribens: Crediderim, inquit, semestri spatio (nam tamdiu in Societate vixit) id consequutum, quod alius vix consequi longo vitæ cursu poterit. Adeo erat simplex, humilis, caritate feruens, obediens, atque in omni virtutum forma insignis. Nobis sanè omnibus miraculi instar erat. Vita, & conuersatio eius irreprehensa: norma non Tyronum modò, sed etiam Veteranorum. Paulò ante exitum vitæ, adhortante Prouinciali, vt agnosceret beneficium ad se vocantis Dei: Quin adeo duplex est beneficium, inquit, quod ab vna domo Dei in alteram vocor. Vndecimo Kalendas Octobris placidè expirauit. Neque fas est tacitos prætereire Andream Lypomanum, atque Aleramum Becutum magnarum virorum laudum. Illum Patauini Collegij, ac Veneræ domus, hunc Taurinensis Collegij fundatorem sub huius anni exordium vita functos. Sed Lypomanus proprio dignus Elogio est: qui primam Societatis orientis infantiam suscepit, omniumque primus reditus ei certos ad Collegia obtulit. Vir planè misericordiæ, concessis sibi facultatibus in omnibus cuiusuis generis indigentium leuandis necessitatibus liberaliùs, quàm in suis vsus. Namque eius mensa, cultus corporis, familia, supellex domestica erant mendicorum

20 Iacobus Gusmanus, & Gaspar Loartes in Corsicam transeunt.

21 Iulius Fatius Corsicam, & Sardiniam visitat.

22 S. Carolus Borromæus Mediolani laborum, ac messis copiam Societati præbet.

23 Collegium Nobilium instituitur.

24 Tyronum fructus in Nouellarienses.

25 Rhegij illustrissimi viri doctrinæ Christianæ Scholas frequentant.

26 Nicolai Coccij Tyronis innocentia.

27 Andreæ Lypomani Patauini, & Aleramj Becuti Taurinensis Collegij fundatorum laudes.

rum simillima: quò cuncta solidiùs, in peregrinorum, præsertim Religiosorum, ac Sacerdotum hospitia, in periclitantium Virginum matrimonia, in ęgrotantium cibos, ac medicamenta, in adolescentium ad Religionem idoneorum disciplinam conferret. Quod quàm occultissimè faciebat: vt alienas calamitates, suamque pietatem obtegens; neque illis erubescendi, neque sibi gloriandi causâ offerretur: studiosissimus quippe erat humilitatis: cuius parentem dicebat paupertatem, quo magis nil sibi reliquum facere gaudebat. Præ humilitatis studio abstinuisse Sacerdotio dicunt: sed ter in hebdomadâ diuino Sacramento communicabat, orando Deo plurimùm deditus: eamque ob rem plurimos annos haud egressus domo, cùm ad Templum Societatis proximum diuinæ rei causâ aditu occulto transiret. Ad hæc insignis eius prudentia, ac prope diuina in pernoscendis hominum ingenijs proditur. Posnanienſe quoque Collegium in Poloniæ Regno suum Fundatorem amisit Andream Conarscium Præsulem, ac virum præstantem. Magna gratulatione à Posnanienſibus Ianuario extremo exceptus Henricus Rex, & ab Collegij Discipulis oratione, ac varijs carminibus salutatus. Ea fuit Collegia Polonica maturiùs abiungendi ab Austriacis, & constituendæ Prouinciæ causa nouissima, præter opportunitatem inuisendi; ne literarum commercijs eo rerum Polonicarum publico statu struendarum causa calumniarum auidis sermonum daretur. Tametsi breui euanuit ea causa, Henrico ob Caroli Fratris Gallorum Regis obitum reuerso in Gallias. Nouæ ergo Prouinciæ Franciscus Sunyrus, qui adhuc fuerat Vicarius, cum ordinaria potestate, præpositus. Is cùm Iaroslauiam per æstatem veniſſet; extruendum ibi Collegium, quod Sophia Voinicenſis Castellana, pietate haud minùs, quàm stirpe eminens femina, dudum offerebat, receptumque testabatur à Borgiâ, Euerardi consensu rite admisit. Oppidum est Iaroslauia non admodum amplum, sed in Russiâ ingeniorum prestantium, & ad pietatem pronorum feraci Prouinciâ, in quam vniuersam è Collegio, quod primum in ea ponebatur, manaturam vtilitatem spes erat. Simon Fridelius ibi relictus cum quatuor Socijs, qui quod feliciter inchoarat, dum familiæ pleniori sedes comparatur, vineam nouellam excoleret. Iam Vilnæ noua planè videbatur rerum facies. Qua in Vrbe nuper vix apparebat species Religionis catholicæ; iam rara vidisses errorum vestigia. Nicolaus Christophorus Radiuillius Lithuaniæ Marescalcus, post euersam pestilentiæ cathedram, quam pater in suis ædibus statuerat, dedit operam, vt fratres natu minores hæresi innutritos ad Catholicos verteret conatu secundo. Namque anni insequentis initio apud P. Stanislaum Varseuicium & Petrum Scargam eiurarunt errores magna cum voluptate Catholicorum gratulantium, ita cecidisse irritos conatus impios Palatini demortui eorum Parentis: vt qui totum Orbem terrarum, si potuisset, voluisset peruertere; eius tota domus breui spatio ad verum Religionis cultum redijsset. Præcipua rerum benè gerendarum pars erant Pater Stanislaus Varseuicius Rector, & Petrus Scarga. Ille per æstatem in Sueciam nauigauit: Petrus, qui pro Rectore mansit, insigne dedit religiosæ modestiæ documentum. Nam fortè ab pio officio redeuntem domum, non multo ante tenebras, homo hæreticus, & insuper ebrius Albertus Sleponronscius vocabulo, cœpit maledictis incessere, atque equo, cui insidebat, proximè admoto ad parietem premere, forè diem iactans, quo capita Iesuitarum omnia cum pileis quadratis ab ceruicibus velleret. Dein Patre nil nisi quàm modestissimè precante, vt suum prosequeretur iter cum pace; illudens, & faciem ei manu mulcens, non cessabat nunc contumelias, nunc ludibria ingerere, quasi iam, iam caput secturus. Tandem inflicto graui colapho, atque equo concitato discessit. Pauci interfuere è plebe, sed pro celebritate in eâ Vrbe, atque adeo toto Regno Petri Scargæ, continuò diuulgatur indignitas rei: vt quamuis ipse lætissimus hoc sibi è Iesuitę, & Catholici nomine proueniſſe, noxam impunitam vellet; haud planè potuerit prohibere. Exarsit in primis Episcopus. Ipsi Hæreticorum duces sese purgarunt, veriti ne consilio suo editum facinus crederetur. Seriò & Palatinus Vilnensis, ex cuius familia Albertus erat, vindicem se pollicebatur: adeo vt sacrilegus percussor, cum totâ Palatina Aula, & aliquot Catholicis veniam supplex rogatum ad Collegium venerit, ebrietatem accusans. Cui Petrus

28 Henricus Rex à Posnaienſi Collegio excipitur.

29 Franciscus Sunyerus primus Poloniæ Prouincialis.

30 Iaroslauienſe Collegium admittitur.

31 Lithuaniæ Marescalcus fratres ad Catholicos vertit, & hi apud Nostros errores eiurant.

32 Petri Scargæ insignis modestia.

cùm ostendisset facinoris grauitatem, subiecit: quantum ad se pertineret; dolere peccato eius, & populi offensione: ceterò gratias potius agere ei, quòd coram Deo summo se honore affecisset, quàm condonare quicquam debere. Duplex inde captum emolumentum. Primum cautiùs ex eo tempore sub vesperam domo Socij, nisi graui causa, egressi. Dein editum in tam insigni personâ facinus, dum tanto tumultu perstrepit, cetetorum incolumitati seruiuit. Varsouicium in Sueciam Gregorius Pontifex misit, tentaturus num posset ad catholica reuocari sacra Ioannes Rex, quem haud pessimè affectum cognorat. Ergo Varsouicius septimo Idus Iunias Vilnâ profectus per Liuoniam, Reualiam versùs iter fecit, atque inde post finum maris transmissum, impedito inter scopulos errore, quibus veluti canalibus ora Sueciæ maritima abrumpitur; quadragesimo die Stocolmiam regiam sedem tenuit magnis perfunctus periculis, primùm Moschorum, qui sub ipsos Reualiæ muros cuncta ferro, & igni vastabant, deinde Pyratarum: in quorum conspectum cùm venisset; repentè ventus quasi diuinitus conquieuit, vt spatium ipsi in scopulos reniigio elabendi fuerit, dum sine ventorum præsidio Pyraticum nauigium agi nequit. Quanquam expeditius comperit fuisse iter futurum, si quod in reditu fecit, Vilna Gedanum profectus in Prussiam, inde Stocolmiam soluisset. Catholica erat Regina, nempe Sigismundi Poloniæ Regis filia. Eius operâ in Arce diuersorium assignatum Patri est, quo facilliorem aditum ad ipsam, atque ad Regem haberet. Visus initiò Rex ægriùs ferre hominem Iesuitam ad se venisse, ne Regnum eo nomine turbaretur. Magnis quippe in periculis versabatur, viuo adhuc in vinculis eius Fratre Erico, qui ante ipsum regnauerat, & desiderabatur à multis. Multa de Societate, secundùm consuetas salutationes, quæsiuit, ex qua hunc se primum vidisse hominem aiebat: quem mirabatur quòd cùm audisset in Aulâ ante versatum, gratiaque florentem; id vitæ genus amplexus esset. Cùmque respondisset Varsouicius, haud nouum, rarumue id in Societate esse; multò admirabatur magis, ac super cœnam Aulicorum quosdam per iocum interrogauit, an ipsi quoque vellent esse Iesuitæ. Varsouicius duo habebat in mandatis à Summo Pontifice: alterum ad Hispaniarum Regem: ad Religionem alterum pertinebat. De illo nil comperi. De hoc agere aggressus exposuit, se à Pontifice missum, cui spes foret Regem ad Sanctæ Ecclesiæ gremium cum suis popularibus rediturum. Nihil Deo gratius, nihil sibi, ac Regno magis salutare, ac honorificum facere posse: nec aliâ ratione Regnum sibi, ac posteris stabilire. Permulta vocantis Numinis habere documenta per prospera, per aduersa: nam de veritate Religionis nihil esse quòd ambigeret. Deque ea deinceps multis diebus sine arbitris, ternis ferè, aut quaternis horis est actum. Quippe cùm ingenio, ac eloquentia multâ esset Rex; volebat docere magis, quàm doceri. Non negabat vnius in Ecclesia primatum, eumque à Sanctis Patris Romano Episcopo deferri confitebatur: eius tamen volebat certis limitibus potestatem includi. Auctoritatem Sanctorum Patrum permagni faciebat: perabsurdum asserens, vt Hæretici horum temporum cum illis conferantur. Eò etiam venit, vt Sanctorum, eorumque Reliquiarum diceret cultum posse concedi. Ad vltimum recepit, se lentè ac secretò conaturum, vt ritus priscos instauraret. Nullâ tamen ratione apparere spem ad Romanam Ecclesiam reditus Suecorum, nisi Pontifex Communionem sub vtraque specie, & Sacerdotum daret coniugia. Ab hoc responso Varsouicius animaduertens moram suam non vsquequaque gratam Regi esse; ne quid populo suboleret; Reginam, aliosque Catholicos consolatus, & quibusdam Aulicorum ad meliora præparatis, discessit, insignes Reliquias ex Templo Sanctæ Birgittæ Vvastenensi ab Reginæ Sacerdote dono datas ad Vilnense Collegium ferens: Deo tranferente amicorum suorum ossa in ea loca, vbi merita cum veneratione haberentur. Exeunte Augusto Gedanum, inde Bransbergam sub Natalitia Beatæ Virginis venit: eo prorsus tempore, quo octo ante annis in eodem Collegio per exercitia spiritualia à sæculi fluctibus emerserat. Quę Dei dona magno cum sensu animi reputans, quasi de integro repetito ad religiosum curriculum impetu, Varsauiam ad Reginulam (sic appellabant Sigismundi Regis Filiam Suecæ Reginæ Sororem) postremò ad suum Vilnense Collegium reuertit.

33 Varsouicius à Gregorio Pontifice ad Ioannem Sueciæ Regem mittitur.

34 A Regina in Arcem admittitur.

35 Cum Rege de Religione agit.

36 Suecorum difficultates ad Romanam Ecclesiam redeundi.

37 Reliquiæ ex Suecia ad Vilnense Collegium translatę.

Initio

Initio anni Viennæ Seminarium Pontificium inchoatum est Conuictorum, domicilio partim Pontificis, partim Cæsaris impensâ ad eam rem amplificato, insigni curâ Ioannis Delphini Apostolici Nuncij. Quatuordecim initiò numerati Alumni: quibus accessit & vetus quidam zizaniorum sator, cum multis filijs ab insaniâ euolutus, omnibus Pontificis liberalitatem celebrantibus. Ingens erat Collegij Scholas frequentantium numerus: inde auctus, quòd Vitembergæ, ob enascentes quotidie Religionis causa perturbationes, Magistrorum plerisque Lutheranorum Caluinizantibus, gymnasium clauserant. Nimirum pessima erant tempora, atque Viennensi Collegio, post inflicta ante vulnera, additum ne dramata ederet, aut publicas de Theologia disputationes: quæ coram Vicecancellarius vetuit, dramata inuidiosa prætendens, disputationes verò supernacaneas, post sancita in Concilio Tridentino fidei dogmata. Quasi verò id loci, ac temporis Tridentino Concilio multum tribueretur. Ceterùm summa, ac præpotens est Dei clementia. Quo plus fouebatur impietas à potentibus paucis; eo procliuiùs vulgò deferebatur. Nec ad cætera leue factum est lucrum in vicino Vrbi Nosocomio: in quo Socij, per caritatis officia, multos variarum nationum varijs exemerunt erroribus. Olomuicienſe Collegium, ac Probationis domus inchoata Brunæ proximè ab interitu abfuere, Ioanne Grodecio Episcopo Olomucienſi, neque Collegij, neque domus sat firmatis rebus, immaturè defuncto. Sed Collegium nouus Antistes Thomas Albinus, & Vratislai Pernestani supremi Boëmiæ Cancellarij fauor breuì constabiliuit. Diutius, grauiúsque nutauit Brunenſis domus. Quædam ei fundandæ tradita bona Cononici inuaserant, negantes in Episcopi potestate fuisse ea abalienare. Super alijs intentauere litem: neque Albini, cui Nuncius Apostolicus causæ cognitionem permiserat, stare voluerunt arbitrio: sed perfugerunt ad Cæsarem. Vndè relatione haud sincerâ plusquam vellent retulere, vt Iesuitæ Brunâ eijcerentur. Quod mandatum Morauiæ Subcamerarius Ioannes Haugbitius, tanquam iniquitate plenum, & furtim ereptum Cæsari, remisit ad Curiam, indignans locum Iesuitis, qui Iudæis, omnibusque promiscuè Sectarijs in Imperio permitteretur, negari: citiúsque concessurum se in alias terras affirmans; quàm vt iniuriæ esset administer: potiùs de suo Domui Brunenſi, si opus foret, alimenta præbiturum. Ad vltimum biennij induciæ concessę: Cononicis interim, quæ occupauerant, obtinentibus. Domûs autem causam, tanquam suam, demortui Episcopi frater Venceslaus Grodecius, cum egregio erga Societatem studio, suscepit. Inter hæc ab Stephano Batorio Transyluaniæ Principe tres ad P. Magium Legati venêre, deducturi aliquot in Vngariam è Societate, qui egregios Vaiuodæ conatus, in Religione ab hæresi vindicanda iuuarent. Sed, vt mansurum institueretur opus; nondum maturum visum est Prouinciali mittere. At è Superiore Germania, mandato Summi Pontificis, & postulatu Lucernenſis Senatus, duo Sacerdotes Martinus Leubensteinus, ac Vitus Linerus cum adiutore laico Lucernam missi. Heluetiorum id Oppidum est, non amplum mœnibus, sed frequens Incolis, trium ferè dierum itinere ab Vrbe Constantiâ, ad lacum maximum, loco prope palustri. Populus minùs multò, quàm in cetera Germania deprauatus, religioni natus, & militiæ; duos Patres vbi audiuit, ac tractare familiariter cœpit, perspecta eorum virtute, & doctrinam admirans, sanctos appellabat. Illi ad cetera religiosa munera, etiam aliquot puerorum susceperе disciplinam, quæ potissima fuerat Lucernenſibus causa eos aduocandi, spe Collegij, cuius instituendi nondum ratio apparebat. Hæc æstate P. Natalis Româ Halam venit. Quippe ætate iam, & saluberrimis peregrinationibus pro Societate, & communi bono susceptis, fessus ab rerum administratione publicarum, requietem spectans, Germaniam, quam semper præcipuâ quadam propensione animi adamarat, delêgit. Rem seriò illic agi dicebat, ac desudari pro pretio. Gratissimus Reginæ Magdalenæ (nam Helena paulò ante vitam exuerat) cunctisque è Societate peruênit. Ibi perficiendo, quod pridem meditabatur, operi, in quo Euangelij historiam imaginibus, & pijs commentationibus explicatam illigauit, præcipuas curas impendit. Aliquot iam annos Patres agitabant inter alias catholicæ Religionis defendendæ vias, vt certi homines è Societate libris conscribendis addiceren-

38. Viennense Seminarium inchoatur.

39 Viennense Collegium exagitatur.

40 Olomucienſe Collegium, ac Probationis domus inchoatur Brunæ.

41 Morauiæ Sub. camerarius Brunæ Societatem conseruat.

42 Venceslaus Grodecius Societatis causam suscipit.

43 A Stephano Batorio Transiluaniæ Principe Societas expetitur.

44 Martinus Leubensteinus & vitus Linerus Lucernam missi.

45 Pater Natalis Româ Halam petit.

dicerentur. Et quidem Natalis censebat multos eiusmodi idoneos homines in vnam congregandos domum, vt consilio sibi, atque operâ vicissim præsto essent. Quanquam Hoffæus eò potius ibat, vt exemplo vitę innocentis, ac voce viua, & tanquam conferendis in acie manibus certaretur. Vtrumque erat optimum factu, si hominum affuisset copia, Verùm quia non suppetebant, qui transferendis ad stylum succederent in cathedrâ; præclara illa, quæ mente figurabatur, Scriptorum Academia, data in conspectum non est. Cùm tamen ex eâdem Prouincia, qui tum florebant Viri, Petrus Canisius, Hieronymus Turrianus, Theodorus Peltanus, Alphonsus Pisa præclara ediderint monumenta. Iamque Gregorius Valentia superiore anno ex Hispaniâ accitus Romam, inde in Germaniam missus, Dilingæque Theologiam auspicatus, Ingolstadium mox translatus, virtutis, ac scientiæ clarissimum specimen dabat. Rhenana Prouincia nihil hoc anno memorabilius habuit, quàm funestam planè, ac miserandam stragem Coloniæ editam à furioso. Gerardus Peschius ex oppido Kempi Diœceseos Colonienſis, ante quatuordecim annos in Societatem admissus, multiplici pollens doctrinâ, tandem intempestiuis, vt aiunt, lucubrationibus, studiorumque contra moderatorum iussa tractatione immodica, offenso cerebro, quarto ante hinc anno mentis impos effectus, ipso Simonis & Iudæ Apostolis sacro die, ne quid per insaniam committeret, in cubiculum ad id idoneum inclusus fuerat. Post aliquot menses, quòd mitior, & constantior videretur; in adornando Triclinio occupatur, quò maior ex labore corporis quies menti esset. Tribus annis in eo ministerio exactis, fortè hoc anno sub idem tempus, quo olim fuerat inclusus, cubiculum idem instaurabatur. Ergo siue indè vinculorum renouato metu, tanquam ad se coërcendum pararetur carcer; siue aliâ dira specie ab Dęmone menti hominis iniecta; tria non Collegij modo, sed totius Ciuitatis præstantissima lumina momentò extinxit. Leonardus Kesselius Collegij Rector, & Ioannes Rhetius simul inambulabant in horto, & literas quasdam legebant. Ad hos Gerardus ab opificibus, qui instaurabant cubiculum, rectà accedens, cùm quiddam quæsisset, ac pauca respondisset Kesselius (quod quid fuerit rescitum non est) cultrum escarium, quem secum tulerat, magnâ vi in latus eius infigit, vt intestina diffluerent: nec planè sensit Rhetius, nisi cùm vnum, aut alterum gradum progressus Pater, sublatis in Cælum oculis, collapsis è manibus literis, in terram exanimis concidit. Nicolaus Faber domus Minister, rem è proximo speculatus, morienti Patri, si quam posset opem laturus, accurrit: in quem subitò furiosus cum impetu versus; cultrum per costas in cor adegit, atque è vestigio mortuum humi prostrauit. Vix spiritum præ stupore trahens Rhetius, quoque se verteret ignorans; delinire hominem, & mulcere comiter nitebatur: cui repentè pari euentu, regente nimirum dexteram Diabolo, pectus confôdit: ita tamen, vt aliquid spiritus, & confessionis spatium supereſſet, quanquam omnes eodem die sacrificarant. At furiosus etiam Dominicum Leodiensem domesticum coquum, à quo comprehensus est, graui plaga perculit. Hæc septimo Kalendas Nouembris sub horam pomeridianam quartam gesta. Funditur ex templo per Vrbem tristis fama: concursus ingens omnium Ordinum fit ad Collegium: qui cùm tria illa congesta talium Virorum ita miserabiliter sublatorum spectarent cadauera: nec lacrimis, nec gemitibus abstinentes, dirum prodigium, atque irati Colonienſibus Numinis ostentum interpretabantur. Nempe erat Kesselius vir longè, ac latè sanctimoniâ inclytus, assiduus vsu orandi, excellenti erga Deum, ac proximos caritate, singulari modestia, ac summissione: ad hæc etiam occulta, vel futura prænoscendi dono ornatus. Accurrebant sanctitatis opinione commoti iuuenes quamplurimi ex omnibus Gymnasijs, totaque Ciuitate, vt apud eum peccata deponerent: ac semel illi confessi; vix ab eo vnquam diuellebantur. Adeo Sancti Spiritus flamma à Sacerdotis ore, ac pectore intimo emanans ad illum accedentium incendebat mentes. Aliquando intra semestre supra ducentas generales totius vitæ confessiones audiuit, easque potissimùm dissolutorum, atque in fide vacillantium, qui antea nunquam rectè erant confessi. At nuper, cùm inter Collegij nostri Auditores periculosa irrepsisset licentia; illud remedio fuit, omnium confessiones (erant plus

sexcen-

46 Scriptorum Academiam instituendam censet Natalis.

47 Scripta à Nostris præclarè in Germania.

48 Gerardus Peschius furiosus. tres occidit.

49 Leonardi Kesselij sanctimonia.

50 In confessionibus audiendis assiduus.

sexcenti) vt Kesselius audiret. Mira indè in omnibus morum consecuta mutatio, mira modestia. Neque tam insigni Magistro vsi consistebant in medijs virtutibus; sed permulti iter arripiebant ad summa. Certè ad Societatem ex eius disciplina tam multi, insigneſque Viri accessere; vt Patres Romani ferrent, Romano excepto Collegio; nullum æquè, atque Colonienſe de alienis Prouincijs bene meritum, ob collata eximiarum auxilia operarum. Quibus nimirum Kesselius non suam modò Prouinciam, sed & alias quoque complebat. Et Colonienſe Collegium à primis exordijs suâ ipse pietate, industriaque sustinuit. Cuius in diuino patrocinio fiduciam dicebat Rhetius longè se pluris æstimare, quàm pecuniæ magnæ certum vectigal. Illâ vtebatur singulari diligentia, quò absolutiùs tota Instituti ratio, ac vitæ forma conseruaretur. Alternis diebus ipsemet, aduocato Ministro, vnà cùm eo officiorum monita (nam tum absolutæ leges non erant) legebat, plurimùm ei commendans, vt obseruanda curaret: ac ficuti oporteret, propria tradebat monita. Denique anno quinquagesimosexto ętatis, trigesimo ab Societatis ingressu, vigesimo ab quatuor Votorum Professione, vitam, quo diximus, ipsi optando, ceteris miserando fine, conclusit. Ioannes Rhetius Consulari ortus familiâ Colonię, & cui regimen Collegij demandauerat Senatus, in ordinandâ Historia temporum, contra Hæreticos concionibus, ad hæc etiam exhortandis per literas viris insignibus, & aduersùs Hæreticos incitandis occupabatur. Præstantis & ipse virtutis, ac suam apud domesticos pariter, atque externos industriam, cum religiosâ simplicitate, modestiaque coniunctam satis probabat. Nicolaus, duodetriginta annorum iuuenis, Leodienſis natione, in Ministri, ac Procuratoris munere, quod iamdudum obibat. Collegij orbitas etiam parùm ante benenolos ad commiseratione flexit, suamque prolixè opem pollicebantur. Quanquam non defuere, vt in magnis Vrbibus vsu venit, qui id factum pessimè interpretati, ad Societatis infamiam vertere conarentur. Verùm Senatus sapienter, ac piè, cùm Typographos accersisset omnes, vetuit suo iniussu rei gestę historiam euulgare: se enim daturum operam, vt cum fide narratio in manus hominum perueniret: quod fecit euulgans, vti res erat, ab homine furioso, qui longam indè vitam inclusus egit, facinus adeo atrox admissum. Die Simoni, ac Iudæ Apostolis sacro ingenti hominum multitudine, qui vias, domos, ac tecta complebant, humati sunt. Kesselius & Faber in Diui Maximini, cùm eâ tempestate non dum Coloniæ proprium Templum Societas, sed tantùm Sacellum haberet: Rhetius in Diui Pauli maiorum suorum sepulchro: atque in exequijs concionem funebrem aptè, & sapienter habuit eximius Doctor Nicolaus Elgardus. Patres quoque Carthusiani, qui Coloniæ in primis florent, pro singulari suo erga Societatem amore, solenni sacro iusta ijsdem solennia celebrarunt. Porrò ad Collegij administrationem Franciscus Costerus, quòd is & sustinere rem auctoritate poterat, atque è tribus erat, quibus initiò Collegium Senatus attribuerat, in sequenti anno reuocatus est. Atque obseruatum deinceps Collegium, quod penitus, Kesselio ac Rhetio subductis euersum videbatur; ijsdem haud dubiè è cælo patrocinantibus, maiora accepisse incrementa. Illud postremò adijciam, totam hanc stragem nocte, quæ eam præcessit, Petro Michaëli Rectori Collegij Spirensis per somnium obiectam: quam cùm per iocum mane domesticis exposuisset; paulò post nuncius Spiram allatus, fidem somnio acquisiuit. Statio Eisfeldiensis hoc anno cœpta. Regio est Eisfeldia Moguntini Archiepiscopatus propè Erfordiam, inter Saxoniam, & Hassiam iacens: quam cùm Antistitum nullus diu coram inspexisset, inuisurus hoc anno Daniel, tum vt haberet in rebus ad Religionem spectantibus monitorem, adiutoremque; tum vt per eam occasionem notior Societas Principibus hæreticis fieret; Hermannum Thyræum Prouincialem secum duxit, præter Ludouicum Berchelium, cuius iam diu Princeps opera assiduè vtebatur: expertus in grauissima valetudine adeo sedulum; vt ei secundùm Deum conseruatam salutem se debere profiteretur. Fructus ex peregrinatione vberrimus extitit. Eilingelstadio, quod est è præcipuis Oppidum, duos Concionatores hæreticos Princeps amouit, octauum iam annum cathedram nequitiæ insidentes, catholicis substitutis. Eidem Oppido

51 Confessionum fructus.

52 Singularis diligentia vt suas quisque Regulas seruaret.

53 Ioannis Rhetij præstantia.

54 Nicolaus Elgardus in Nostrorum funere concionatur.

55 Petro Michaëli peracta à furioso strages per somnium obijcitur.

56 Statio Eisfeldiensis hoc anno cœpta.

57 Hæretici Concionatores amouentur.

pido nobilem Virum præfecit genere Saxonem, quem bonus Pater Lambertus in itinere cum Cardinali Commendono olim obito ad catholicam fidem conuerterat, & familiarem Moguntino fecerat. In rebus quoque Ecclesiasticis admodùm acrem, ac strenuum Virum præposuit: aliquot indè adolescentibus Fuldam, quæ minimè distat, missis, sumptu suo in Sacerdotum idoneorum sobolem instituendis. Exarsit multò magis commissum sibi gregem iuuandi studio, vbi oculis hausit miserum gentis statum, Pastorumque inopiam summam. Quare & Collegij, quod dein paulatim fecit, Heilingenstadij erigendi, curam suscepit. Auxit in Eisfeldia Societatis famam res non valde nostris hominibus quæsita. Rustici vxor duodevigesimum annum ab Dæmone obsessa, diuque circumducta hæreticos Ministros in diuersis Saxoniæ, Hassiæ, Turingiæ, Franciæ Orientalis, Bohemiæ, atque Eisfeldiæ locis curationem aggressos fatigauerat. Hanc per ludibrium irrisores ad Archiepiscopi aulam mittunt, iactantes habere secum Principem Sanctos Iesuitas, per quos liberaretur. Seriò mulier Principibus Apostolorum festo die ad Templum venit, exeuntemque Archiepiscopum conspicata furens, & clamans accessum quærebat. Pater Ludouicus, vt erat Archiepiscopo proximus, cœpit abigere (solebat enim in Sacerdotes maximè furibunda irruere, si posset, illatura perniciem) Tum illa, omisso Archiepiscopo, Ludouicum, à quo abigebatur, ignem, ac rabiem spirans inuadit. Sed valentes viri, obluctantem licet, comprehendêre. Ac Ludouicus ira in Dæmonem, miseratione in mulierem tactus, iubet vexatorem iniquum ab eo corpore facessere: qui protinus, miserâ violenter ad terram afflicta, cum furore abscessit. Ita planè liberata post biduum de omnibus anteactæ vitæ peccatis cum Patre Prouinciali, qui hæc scripsit, confessa est. Rei fama eò celebrior fuit, quo temporis spatio longiore, pluribusque peregrinationibus cognita vulgò Energumena erat: resque cunctâ aula spectante Principis, & conferto multitudine Templo, gesta est. In Eisfeldia item est Dudmestadium Oppidum: vbi post hæreticos Concionatores eiectos, Princeps, quia non reperit quos catholicos sufficeret Sacerdotes; duos è Societate postulauit: concessique sunt Ioannes Michaël, atque Euerardus Colonienſis, qui hoc & insequenti anno, suffectis iam Pastoribus, fructuosè lustrationem cum Stephano Episcopo Misienſi prosecuti. Neque solùm optimus Præsul pietatis, sed armorum quoque, vbi fuit vsus, vires adhibuit: magnumque cuncto populo terrorem intulit, Bertoldo quodam Dynasta Lutherano præferoci cædibus, ac latrocinijs infami, & obsequium Principis abnuente per vim capto. Vtrumque Lantgrauium in hac excursione conuênit: Guilielmum, qui morabatur in Cassel, & Ludouicum, qui sedem habebat Marpurgi: Ducem præterea Saxoniæ, cui Societatem, & maximè Collegium Fuldense commendauit. Is multa conquestus est de suorum Concionatorum, ab Augustana confessione ad Caluinismum transitu: nunquam enim sibi constat impietas. Iamque videbantur illuc cuncta tendere in Hassia: ac metus erat, ne eodem, quo in Gallia Vgonotti, in Belgio Geusij, vt est sanguinaria secta, debacchari furore inciperent. Interim Fuldæ, Spiræque Collegia pacatiùs haud sine fructu procedebant. Herbipoli, quod demortuus Antistes flagitare cœperat, Successore vrgente, vna Philosophiæ schola instituta. At Prouincia Belgica tribus locupletata Collegijs, vnum Brugis, alterum Traiecti, tertium Antuerpiæ inchoatum. Brugæ Vrbs est post Gandauum comitatus Flandriæ princeps, inter alia Emporio nobilis. Franciſci Costeri sedulitate perspecta Remigius Diuitius Præsul, & cuncta Ciuitas iamdiu Collegium expetebant, præsertim quòd & olim Cassander quidam Ludimagister, atque in præsens alij, simulatione humanitatis, puerorum mentes impietatis inficiebant veneno. Empta domus est prope Episcopi Templum loco sita optimo. Vicinum domui Sacellum Clerus Sancti Donatiani ad vsum concessit. Fundatio ex variâ Ciuium liberalitate expedita, magnoque studio, vbi spes affulsit Collegij, ne quid mox interpellaret, omnia properarunt. Iacobus Pamelius vir pereruditus, ac nobilis, qui in Tertullianum scripsit, studio ac sedulitate in primis enituit. Interim prima Collegij exordia Franciscus Costerus ordinabat. Traiectenses, ex quo tempore Henrici Dionysij operâ supremum prope exitium euaserant,

58 Energumena miro modo liberatur.

59 Io. Michaël, & Euerardus Colonienſis Dudmestadium fructuosè lustrant.

60 Prouincia Belgica tribus Collegijs locupletatur.

euaſerant, ad Collegium flagrantibus ſtudijs inhiabant. Denique iam prompto nonnullo cenſu, ac domicilio, Ioannes Aſtenſis, & Arnoldus Heſſius cum Socio primi incolæ dati. Antuerpiæ cùm adhuc in conducto ad Hiſpanorum maximè culturam mercatorum, aliquot è Societate vixiſſent; domus hoc anno perampla in medio Nationum ſita, Aquiſgranenſis nomen, vbi Carolus Cæſar fertur ſolitus diuerſari, ex piorum liberalitate coëmpta, Ludouicoque Requeſenſi Commendatore maiore, qui Belgio præerat, apud Senatum iuuante, ad manum, vt aiunt, emortuam tranſijt. Inde cùm ambigeretur, Domum Profeſſam, an Collegium inſtitui oporteret; reſpondit Euerardus, vt ad Collegij initia tres liceret primarum literarum aperire Claſſes. In hanc domum ſub Petri, & Pauli ſolennia migratum eſt. Grauiſſimâ per id tempus inferior Germania iactabatur procellâ bellorum. Ac Principi Auriaco multa nimium ſecunda veniebant. Itaque multiplex religioſis quoque erat labor, non in Hæreticis modò refutandis; ſed in continendis etiam in officio populis, in incitandis, inter ſeque pacandis militibus, in propitiando denique Numine. Atque Antuerpiæ ſeditionem cœptantibus militibus, Patrum opera præſentiſſima fuit. Inter quos præcipuo momento pollens apud Deum & homines gratiâ Chriſtophorus Rodericius ex Italiâ miſſus in Vrbibus, ac regijs Caſtris Sacerdotalia, & Societatis propria obibat munia. Nec pacatè agebant in Gallià Hugonotti, à quibus capto in Aruerniâ Mauriaco; eius Oppidi Collegium circa medium ver diſſipatum eſt: ac mox reddito Regi Oppido reſtitutum, contentione Mauriacenſium: cùm Claramontani ad ſeſe conarentur traducere. Ad Prouinciam Franciæ Claudius Matthæus tranſlatus ab Aquitaniâ Prouincialis, & Aquitaniæ Annibal Codrettus; qui Collegium Toloſanum olim regebat, impoſitus: cui tanquam Vicarius, qui ad Rhodanum Collegia curaret, Guilielmus Creytton ſubiunctus. Iam tum de eâ diuidenda Prouincia agebatur, præſertim quòd inter ciuilium tumultus bellorum itinera, viſendorum Collegiorum causâ, ſummis interſepta eſſent periculis. Augerio Burdegalenſis Collegij, & aliquot aliorum delegata cognitio. Verùm nouæ turbæ Pariſijs ortæ indè eum recedere vetuerunt. Patefacta enim primò eſt coniuratio in Regem grauiſſima: deinde ipſe Rex Carolus pridie Kalendas Iunij, magno omnium bonorum dolore, & rei Chriſtianæ publicæ incommodo, ceſſit è vita: cùm ad cetera in Societatem merita, nuper ei poteſtatem feciſſet ſua quæuis obeundi miniſteria, Domoſque etiam profeſſas toto Regno ſtatuendi. Rebus adeo turbulentis, dum Henricus è Poloniâ expectatur, verſis ad placandum cæleſte Numen bonorum animis, auctor fuit Pariſienſi Epiſcopo Augerius, vt perpetua oratio inſtitueretur, Sanctiſſimo Chriſti Domini prolato corpore. Quod cùm ceteris in Templis, Religioſorum primùm hominum, dein Parœciarum octonis diebus fieret, magno Ciuitatis vniuerſæ profectu (vt nunquam deeſt, qui rectè fluentia quà per errorem, quà per prauas animi affectiones incurſet) extitit vnus è Parochis, ſacris codicibus vernaculâ lingua vulgatis notus, Renatus Benedictus nomine, qui multa cœpit in priuatis ſermonibus, in circulis, è ſuggeſtu pietati noxia ſpargere, quæ referre nil attinet. Inter cætera ſuperſtitioſum affirmabat ad orationem habendam Diuinum Chriſti corpus in populi conſpectum proferre. Quod peſtiferum ſemen cùm ſerperet in dies magis, nec obuiam iretur; Augerius palàm pro concione redarguit. Tum demum excitatus Antiſtes Theologorum Concilium conuocat, cui Augerium & Maldonatum voluit intereſſe citato Benedicto. Is pro ſui purgatione, vituperationem in Augerium texit, tanquam ab eo iniuriâ notatus. Facilè ſuam Augerius cauſam egit. Sed eo mox, & Benedicto ſummotis è conuentu, Pellettarius inſignis ceterà Theologus reum facere Augerium aggreditur. Maldonatus reſpondere iuſſus; tam luculenter, tamque appoſitè Societatem, atque Edmundum defendit, ac Parochi demonſtrauit errata; vt cunctæ eius propoſitiones damnatæ à Concilio ſint, atque ipſe prohibitus alibi, quàm ſuo in Templo verba ad populum facere. Augerio quoque, ad turbas euitandas, ac leniendum Benedicti dolorem, interdicta concio ijs in Templis, in quibus publica haberetur oratio, vagandi per alia, vt liberet, poteſtate relictâ. Haud paulò grauior, nec ſimplex Burdegalenſe Collegium turbo concuſſit. Perinique ferebant Hugonotti Burdega-

61 Antuerpiæ tres primarum literarum apertæ claſſes.

62 Chriſtophori Rhodericij labores.

63 Caroli Galliarum Regis in Societatem merita.

64 Augerius auctor eſt, vt Pariſijs perpetua oratio inſtituatur Chriſti Domini prolato corpore.

65 Parochus obnoxia de huiuſmodi ritu ſpargit.

66 Maldonatus huiuſmodi ritum, & Augerium defendit.

67 Burdegalenſis Collegij turbines.

Burdegalę, totoque eo tractu Ieſuitarum humeris, vt paſſim aiebant, Religionem catholicam potiſſimùm ſuſtineri. Indè cuncta mouere, vt machinis, ſiue cuniculis præſidium illud, atque arcem euerterent. Fame primùm aggrediuntur, acerba Franciſci Bartolonij fundatoris morte, qui pridie Nonas Ianuarij teſtamento haud condito deceſſit, in occaſionem acceptâ. Ergo fratrem eius heredem per ſe non admodum pietati fauentem vrgere, vt cuncta Fundatoris acta dirimat: ſimul Magiſtratum, Iuratoſque Ciuitatis ſolicitare, ne Prioratum Sancti Iacobi Regiâ, & Pontificia voluntate ſuperiore anno adiunctum Collegio ſinerent capi. Sed truſtrà fuere. Egregio tum Archiepiſcopi, tum Regij Aduocati (Dominum à ſaltu vocabant) ſtudio, Prioratûs inita poſſeſſio eſt, Aduocatus adeo grauiter in Senatu pro Societate, prolatis diplomatibus Pontificijs, Concilio Tridentino, atque teſtimonijſe Surij Hiſtoriâ dixit, vt multi Senatorum mutatâ mente palàm faterentur, ad eam diem ignoratione factum, vt eam inſectarentur. Maius indè diſcrimen excepit è vana ſuſpicione. Carolo Rege demortuo in eius labem ab Collegio, quod vocant Aquitanicum, multarum linguarum carmina (Apotheoſis inſcripta) prodiere non ſine mendis: quæ incertus auctor acutis epigrammatibus irriſit. Eam cenſuram aduerſarij Societatis, atque Apotheoſeos auctor noſtro Collegio tribuunt: affixiſque per Vrbem famoſis libellis ſeditionem tentant. Et quanquam calumnia præ manifeſta vanitate paulatim per ſe ſe innoxia obſoleuit; tamen infixus aduerſariorum animis reſedit aculeus. Quare, exacto iam in Gymnaſio noſtro Philoſophiæ curriculo, inſtant apud Academiæ Rectorem, ne ſinat Auditores ad ſolennes euehi gradus. Societatem ab Academiâ Pariſienſi reiectam, nec vſpiam ab vllâ receptam mentientes. Quæ vertêre omnia in contrariam ac volebant partem. Quippe cùm re cognita Senatus decreuiſſet, vt aliquot è Præſidibus & Conſiliarijs regiæ Curiæ intereſſent celebritati creandorum Magiſtrorum, tumultibus ſuâ præſentia prohibendis; nunquam poſt Burdegalenſem Academiam conditam pari nobilitate conſeſſus dicitur ſpectatus ad ſapientiæ honeſtamentum. Archiepiſcopus, duo Præſides, quinque & viginti Conſiliarij, Aduocati, & Procuratores Generales Regij. Locumtenens generalis, Iudices Præſidiarij in Viennæ Prouinciâ, maximus ad hæc Iuriſperitorum, ac Medicorum numerus, aliæque præſtantiſſimę perſonæ interfuere. Die Mariæ Magdalenæ cultu ſolenni acta celebritas. Aderat & Collegij Aquitanici Rector, qui cùm cœptę diſputationes bellè procederent; inſterſtrepens, inuectiuam domo allatam ex improuiſo orſus effudit. Sed nihil fecit lucri, niſi vt reſpondendi neceſſitate Patri Carolo Sagerio impoſitâ, plus extemporaria huius dictio gratiæ, & plauſus, quàm meditata eius oratio haberet. Igitur magno omnium conſenſu repetitæ diſputationes, atque ad finem vſque perductæ. Tum Vicecancellarius Academiæ publicæ interueniens, quanquam Rectoris Aquitanici criminationem non audierat; tamen laudationem Societatis vltro exorſus, non poterat accommodatiùs dicta ab eo confutare, ſi de induſtria orationem contra adornaſſet. Ita demum ingenti plauſu diſcipulis Bacchalaureatûs, ac licentiæ honores rite collati. Ioannes Pugetus à Sancto Marco vndecimum circiter annum in Societate agens primum hoc Burdegalæ Philoſophiæ curriculum peregit: è quo, proximâ nec dum compoſita, odioſior cohorta tempeſtas. Is, cùm diuina nunquam animo penitus hauſiſſet, poſt abſolutas Philoſophiæ Scholas, cœpit, quod iamdiu meditabatur, palàm exequi, vt ab Societate deficeret. Doctrina non admodum excellebat: tamen communi Societatis nomine ſuffragante, deinde iactatione quadam, cunctiſque moribus ad nuncupandam auditorum gratiam factus, vulgò habebatur in precio. Eâ ſibi vmbrâ, tanquam re placens, exiſtimabat vno ſe ſtare Burdegalę Societatem: ſi ad Collegium Aquitanicum tranſiret; eo ſecum opinionem ſcientiæ, & auditorum frequentiam tranſlaturum. Eâdem ſpe dicuntur etiam aduerſarij impuliſſe. Quæ cùm cognouiſſet Sagerius, ne pateret fuga deſertori, quoad reſponſum à Prouinciali referretur; Collegij fores iubet diligenter aſſeruari, nec fruſtrà. Impatiens moræ Pugetus duodecimo Kalendas Sextiles conatur erumpere, renitentemque Richardum Flaminium Theologiæ Præceptorem etiam vulnerat. Verùm per diſcipulos Pugeti, qui eum ex compoſito ad fores Collegij opperiebantur, ad Magiſtratum defertur indicium, inter-

68 Societas defenditur.

69 Iterum oppugnatur.

70 Defenditur iterum.

71 Io. Pugetus Philoſophiæ magiſter Societem turbat.

interfectum ab Iesuitis Philosophum. Ecce tibi accurrit cum armata manu Gubernator, ac Iurati Ciues, qui nisi exhiberetur, renuentes credere Pugedum viuere, tandem perpulêre Sagerium, multa de vi, contumeliâque quòd eo pacto in Collegium irrupissent conquestum; vt eum illis traderet apud Archiepiscopum asseruandum, quoad Præsidum Societatis voluntas cognosceretur. Incredibilis interdum est hominum an inscitia, an peruersitas? Cum passim probra, & conuicia in Societatem Pugetus spargeret, Collegij Aquitanici procuratores litem instituerunt, vt eum haberent Magistrum. Iamque totâ Burdegalâ Societas eâ opprimebatur inuidiâ, tanquam Pugetum, & Collegium Aquitanicum per summam iniquitatem, ac fœdum liuorem insectaretur, Hæreticis vlcus exacerbantibus, vt dè ea exturbanda seriò agitaretur. Bis acta causa in Senatu est. Nec puduit pro se Pugetum fari: pro Societate Sagerius dixit: cui ita bonitas causæ, solida & vera sapientia, Deus denique adfuit; vt ostentator, ac vanus Philosophaster, qui cunctos mortales, ne dum Burdegalenses Socios præ se stipites, atque vmbras rebatur, planè infans, elinguis, atque id quod erat turbulentus, & Apostata apparuerit. Accessêre ad Societatis causam Patronus Archiepiscopi, & Aduocatus regius: quorum auctoritate in auram secundam versa tempestas. Rector ipse Academiæ, qui in Senatu causam Apostatæ aliquando egerat, errore agnito, ad nos patrocinium vertit. Denique frequentia discipulorum, quanta nunquam antea, vt millenarium numerum superarent, instaurata sunt studia: quanquam à Sagerio indulgendum Academicis fuit, vt insignia Doctoris acciperet: negantibus se Disputationibus Collegij affuturos, nisi Doctor Præses esset. Pugeti opinio sensim euanuit: præsertim cùm ad colligendam eximij Oratoris famam è Perpiniani Orationibus vnam tanquam suam pronunciaturus, cùm is fortè rumor emanasset, ac multi in auditorio cum exemplaribus eius orationis constitissent, in furto manifesto deprehensus, risum pro plausu tulit. Tandem è Societate penitus segregatus vitam non malam inglorius egit. Hos inter Burdegalensis Collegij fluctus, aliquot antè annis accepta Mussiponti Academia cœpit institui. Mussipontum iam frequens vsus nominat Oppidum in Lotharingia (quod Pontem Amasonium alij, vel Mutionis vocabant) Mosella interfluente, amœnitate, ac feracitate soli aptissimam multis sedem, atque conuenarum frequentiæ vndique opportunam, Carolus Lotharingus Cardinalis, vt in loco memorato, suæ ditioni, viciniisque præsidium moliens, ibi sub disciplina Societatis generale doctrinarum Gymnasium statuit. Ergo rebus iam prope maturitatem, ac festinante Cardinali; ineunte Nouembri latinæ linguæ palæstra tribus distincta classibus, & quæstionum conscientiæ explicatio cœpta: duobus & viginti Collegium incolentibus, quibus Edmundus Hayus, Franciæ Prouincialatu defunctus, præpositus est, Franciæque nouum Collegium subditum. Ceterùm optimus Cardinalis de tota re catholica, déque Societate, cuius in Gallia patrocinium vltro assumpserat, plurimùm meritus, vix primos Academiæ huius degustauit flores, ingenti damno publico, ereptus exeunte hoc anno mortalibus. Collegium Lugdunense Henricus Tertius Rex, vbi primùm in eam Vrbem è Polonia venit, Regina eius Mater, alijque viri nobiles præsentiâ sua cohonestârunt. Prolata in scenam à discipulis Iuditha Tragicomœdia, quatuor Cardinalibus Borbonio, Estensi, Guisio, & Lotharingo adhuc superstite, cum Episcopis, ingentique Virorum Principum corona spectantibus. Turnone quartodecimo Kalendas Iulias noui Sacelli ædificatio inchoata. Camberij multùm valuit, & ad leuandas Pauperum necessitates, & ad beneuolentiam Collegio publicam demerendam, quòd in caritate annonæ multis vulgò præ inopia pereuntibus, Socij vltro per Vrbem ostiatim stipem emendicarunt. Pacatè, atque ordine cunctis in Hispaniæ Prouincijs fluebant res. Eoque minor annalibus noua amantibus materies. Cuncta vbique calèbant nouorum ardore Prouincialium. Sed Antonius Cordesius rationem quandam orandi à se inuentam spargens, vetitus alium docere modum, quàm à Sancto Ignatio in Exercitiorum libello descriptum. Vnicuique enim Religioso Ordini, vti proprium est destinatum, & vltimum quod spectat; ita eo perueniendi propria est via. Oratio in Societate non finis, sed adminiculum est ad perfe-

72 Sagerius pro Societate dicit & euincit.

73 Mussiponti Academia instituitur.

74 Henricus Tertius Galliarum Rex ad Lugdunense Collegium venit.

75 Camberij pauperum necessitates leuantur.

76 Hispaniæ res.

77 Antonius Cordesius nouum orandi modum introducere vetitus.

perfectam cupiditatum victoriam, atque ad agendas res in proximorum auxilium, & maiorem gloriam Dei. Libello Exercitiorum, quæ ei oratio, meditatio, contemplatio apta sit, sat planè explicatur; neque captanda ex vna, alteráue vocula in eo fortè inserta occasio alienæ rationis ingerendæ; sed regiâ, atque vsitatâ incedendum viâ, vt diuinus ad nos fauor per ea, quæ nobis propria voluit esse, præsidia delabatur. Plurimæ in agros, & Oppida, singulari cum accolarum bono, habitæ excursiones. Duo quoque ad redimendos captiuos pecuniâ, quam Magdalena Vlloa suppeditabat, Algerium missi, Pater Franciscus Turrius, & Franciscus Simonius. Nouem postulatu Regis, cum copijs in Belgium transportandis ituri ad Sancti Andreæ Portum, quò exercitus erat edictus, venêre. Præerat Classi Petrus Menendes, is, qui Floridæ præfuerat, quo sparsis morbis consumpto, multisque militum alijs infirmis, dilata expeditio est. Verùm Socij, cùm expiandis militum animis, prohibendis criminibus, inferendis virtutibus, conatu maximo desudassent; multò tamen collegêre maiorem ex opera ægris corporibus præstita caritatis famam: se se enim obliti, suasque vitas pro aliena salute deuouentes; nullum vel sordidum, vel arduum prætermisere ministerium, quod posset solatio miseris, ac leuamento esse. Alijque deinceps submissi, vbi nonnullos eorum commune malum, vel laborum magnitudo afflixerat. Et quidem sancto sub fasce Pater Andreas Martinus, cuius laboriosa eminebat industria, animam posuit. Mortuus & Didacus Canizares Gandiæ multæ virtutis, atque doctrinę. Trigueri Ferdinandus Guillenus quarto & sexagesimo ætatis anno, cùm iam magnus natu ad Societatem se recepisset: vir potius supra, quàm infra modum asperitati, paupertati, despectui sui, precibus, ac meditationi deditus: cùm tamen libentissimè Moderatorum se nutui subijceret, atque in proximorum procurandam salutem, pauperum ante omnes, agrestiumque effusè impenderet, Vicos ac Villas pedes peragrans, sarcinula sua onustus, durissimo victu, humi cubans in tugurio aliquo, vel templo. Quas res ea, quę par erat, auctoritas, & sanctitatis existimatio, & gentium ad meliora conuersio sequebatur. Ipsis Ianuarij Kalendis decessit. In Lusitania dudum multi ab recta administrationis via in seueritatem nimiam aberrari conquerebantur. Paucorum arbitratu longo iam tempore vniuersa geri, Ludouicum Consaluium, Michaëlem Turrium, ac Leonem Henricium in primis notantes: qui, quanquam non præessent, tamen ipsos Prouinciales, atque Rectores regerent. Fontem autem erroris Ludouicum. Quippe is nascente Societate sub disciplina Sancti Ignatij aliquandiu eruditus, vt erat excelso animo, & perfectæ studiosus virtutis, quicquid seuerius viderat, audieratque; dicebatur pro rectæ administrationis vnica lege de prædicare. Noxas nullas ferendas in Societate, sed omnes, & quidem pœna, sensuque corporis vindicandas. Aliud homines bonos, aliud bonos Religiosos esse. Qui ad profectum non corrigerentur; amandandos: nec lenitate, sed seueritate vtendum. Sanctum Ignatium, cùm audisset quendam leni tractatione ad officium redactum: pro pessimo id in religioso viro accepisse ingenio: nec multò post eum ab Societate defecisse. Superioribus cauendum; ne familiariter cum inferioribus agerent: & hos de industria exercendos pœnis, & mortificationibus. Hunc esse spiritum Sancti Ignatij: atque adeò Superiores nullo modo contentos debere esse pœnis, quas subiecti vltro sibi assumant; sed ipsos iniungere inopinatas. Hunc autem administrationis modum necessarium, præsertim in Lusitania, propter ingenitam hominibus animi excelsitatem: neque lenitatem Italicam ibi trahendam in exemplum. Et quanquam multi conquererentur Lusitanorum de duritie nimia; tamen re vera potius indulgentia peccari: quòd vel adolescere noxæ permitterentur impunitæ, vel non statim eijcerentur, qui corrigi nollent. Hæc, & his similia, vt multùm dicendo valebat Consaluius, & per se ipsa speciem pulchram perfectionis mentibus religiosis offerebant; facilè Prouincialibus, alijsque Præfectis persuadebat. Quæ eò iniquiùs accipiebantur à subiectis; quòd cùm adhuc tantum in Aula vsum habuisset Consaluius; non solùm ægrè ferebant in alienam se prouinciam obtrudere; sed etiam aiebant aulicum hominem aulicam, & quasi regiam gubernandi formam in religiosam simplicitatem inuehere, ac timoris leges in imperium caritatis.

78 Franciscus Turrius & Franciscus Simonius ad redimendos captiuos Algerium missi.

79 Ægris inseruientes Socij moriuntur.

80 Ferdinandi Guillenj laboriosæ missiones.

81 Lusitanorum nimia seueritas.

82 Ludouicus Consaluius eius rigoris præcipuus auctor.

caritatis. Tentauerat huius remedium mali Borgia, cùm proximè in Lusitaniam venit, Iacobo Mirone visere Prouinciam iusso: quem cùm ad meliorem vsum multa flexisset, acriter, quasi disciplinam religiosam planè soluisset, plerique ex illa austeriore disciplina accusauerant. Igitur cùm inualesceret morbus, ac præter quandam quasi discessionem multi ab Societate descisceren: neque defectionis causa appareret vehementior, quàm quòd beneuolentiâ mutua, quæ Superiorem inter, atque inferiores, tanquam inter Patrem ac filios necessaria est; mox fiduciâ, & communicatione simplici imminuta, ostium alendis animo amaritudinibus, prauisque consilijs coquendis patefactum erat, ac remedio obseptum; Euerardus florentissimam Prouinciam, fœcundum Brasiliæ, atque Orientis Seminarium, tantùm auiditate immodicâ summi officij, & naturali animi altitudine, si fortè peccantem, moderari, ac perficere studens; Prouincialem Emmanuelem Rodericium, ex eo hominum genere, qui remissiores habebantur, delêgit, propter existimationis suffragium. Nam cùm aduersa opinio inualuit, ægrè vnquam conuellas, quamlibet ipse facta commutes, prooccupatis animis cuncta in deterius interpretantibus. Et addidit monita Euerardus, quæ adscribam, vt quales ipse optaret Præsides documento sint. Statuebat in primis ad perfectam administrationem, neque caritatem, aut alias virtutes (quanquam in cupiditatum, suique victoria plurimum sit) satis esse, nisi diuinitus donum, quod Sanctus Paulus inter gratis data enumerat, accedat: ac proinde ei dono impetrando insistendum. Et quoniam id nusquam imminutâ viri boni laude, possit abesse, non inde virtutem æstimandam: atque adeo, etiam si quid in administratione cuiuspiam desideretur; neque idcirco opinionem de eius virtute, aut reuerentiam minui oportere. Deinde statuebat Superiores, atque inferiores ita inuicem animatos debere esse; vt in Superioribus ad ferendas, curandasque inferiorum imbecillitates animus cerneretur planè paternus: postulare enim caritatem, & quodammodo iustitiam, vt qui ex amore se, tamque insigni liberalitate vltro subiecerunt; item amanter, liberalitaterque tractentur. Inferiores verò nihil de obsequij perfectione remittant, si quid humanum in Superioribus videant: quia sicut causa homini obtemperandi non virtutes eius sunt, sed Christus, cuius refert personam; ita nec vitia, si quæ habeat, modò scelesta non imperet, retardare obedientiam debent. His positis, docebat in Superioribus ad regimen religiosum, atque profectum necessariam in primis auctoritatem esse ex duplici capite: altero virtutis, altero scientiæ, atque vtriusque ad regimen accommodatæ conflatam. Et quod quidem ad virtutis opinionem pertinet; eam tibi conciliabis, inquit, si cures, vt subiecti planè intelligant, quicquid statuas, ac præcipias; eo duntaxat te consilio facere, vt Christo Domino, Societatisque instituto seruias, quòdque ipsemet ita conducere arbitreris. Si amorem æquè dispertias, ac præteferas in omnes; sine discrimine personarum. Quibus ex rebus fiet, vt cum vsus monita, increpationes, aut pœnas exiget; ea sentiant abs te ex caritate, ac mente rectissima adhiberi. Deinde cauebis diligenter, ne subiectorum quispiam suspicetur, te de se minus rectè sentire, suæque virtuti diffidere. Hæc enim opinio beneuolentiam eius, qui subest, erga eum, qui præest, necessariam tollit, & spem infringit in eius gratiam aliquando redeundi. Quare animum despondet, atque incuratus, & insanabilis perseuerat in culpis. Atque adeo prudens Moderator, etiam admodùm imperfectis, præteritorum obliuionem, spemque eorum emendationis ostendat necesse est. Super hæc longissimè fugies humanas artes, ne locus suspicionibus aperiatur, quasi non apertè, nec bona fide agas: sed aliud foris ostentes, aliud intus recondas. Hæc enim suspicio fiduciam eneruat, quâ se Religiosus totum paterno sui Rectoris animo debet credere. Neque calliditatis artibus potest mutuæ nexus beneuolentiæ contineri, nec reuerentia, quæ ad absolutam propriæ voluntatis abdicationem, perfectionemque Religiosi obsequij requiruntur. Nec verò contineas in officio, & ad solidam virtutem instituas astutiæ magisterio homines Societatis ingenio, alijsque donis naturæ tantùm pollentes: vt si agendum artificiosè sit; non facilè quispiam alteri concedat. Itaque veritas, ac solida virtus conciliet, alatque necesse est imperan-

83 A Iacobo Mirone Visitatore remedium procuratur.

84 Emmanuël Rodericius Prouincialis constituitur.

85 Euerardi monita ad perfectam administrationem.

tem inter, atque obtemperantem animorum, voluntatumque concordiam. Atque hæc quidem ad auctoritatem ex virtute colligendam pertinent. Quod autem ad scientiam spectat, illud est, vt persuadeant sibi, qui reguntur, scire eum, qui regit, suo per se fungi officio: neque aliunde pendêre eum, aut quę sui muneris sunt, alio ex fonte petere, quàm ex obedientiâ eorum, quibus legitimè subiacet. At neque hæc opinio satis vnquam in subiectis excitabitur, nisi ex vero: tuque planè noris, quæ te nosse oportet. Quæ binis capitibus continentur. Vt cognitum habeas qualis esse debeat, & vniuscuiusque familiæ, & singulorum membrorum Societatis cùm exterior disciplina, tum interior, quam Religio præcipuè spectat. De vtrâque extant certa monita, ac leges explicatæ in Ministeriorum Regulis, & Communibus, in Examine, in Constitutionibus, in libello denique Exercitiorum Sancti Patris. Quæ omnia debet Moderator notissima, atque ad manum semper habere: & curare, vt etiam inferiores, quæ ad quemque pertinent, non solùm norint, sed etiam sciant ipsi Moderatori optimè nota esse: quę item ipse, vbi vsus requiret, modò priuatim, modò publicè explicabit. Hisce præsidijs instructus administrationem animo ingenti capessat, doceat, moneat, excitet singulos, subleuet, & crebrò rationem reposcat, & quo se modo gerant recognoscat. Et quidem; quod exterioris disciplinæ est, ministeria cuique attribuat, quæ norit, ac possit exequi, adiumenta suppeditans diligenter, difficultates, quæ suboriuntur, cognoscens, cumque Deo, ac suis Consiliarijs de remedio deliberans, vt suaue Domini iugum suauiter feratur: atque constet, si remedium non adhibetur; nequaquam id per Moderatoris insciti am, & negligentiam, seu modicam caritatem stare. Quod verò ad disciplinam spectat interiorem; quia hæc præcipuè consistit in exuendo amore earum rerum, quas relinquendas Religiosa perfectio docet, in exercitatione, & conatu ad virtutes adipiscendas Societatis muneribus necessarias, in nutriendis, promouendisque bonis voluntatibus, ac desiderijs, quæ Deus Dominus noster famulorum suorum cordibus immittit; hisce inuigilet procurandis, obseruans cuiusque statum, quantùm ei desit, vndè lapsus, quâ curari, ac prouehi ratione possit, adhibens idonea medicamenta modò cum vino, modò cum oleo: simul emens, vt quisque sese exploret, atque pernoscat, & interiorem hanc disciplinam magnificiat, cupiatque progressum in ea facere, & suscipere suis infirmitatibus medicinam, sine qua præparatione animi nihil promoueas. Atque hæc exercitatio, veluti perpetuum quoddam tyrocinium, perpetua esse debet totâ vita, sicut perpetuæ sunt infirmitates, ad quas cognoscendas præcepta ex libello Exercitiorum de spiritibus discernendis, atque curandis animabus habere ad manum oportet. Denique quemadmodum alijs in rebus, ita in pastorali hac curâ, atque industria, vbi quod in te est feceris; spei, ac fiduciæ summam repones in Deo: qui pro suâ bonitate sui Spiritus vnctionem subministrabit, vt omnia dirigantur ad eximiam vtilitatem animarum, & ad præparanda hęc eius instrumenta ad insigne ipsius diuinæ Maiestatis obsequium. Hæc in præsentiâ mihi se obtulerunt scribenda, quibus spero & te diligenter vsurum, ac ceteris, qui præsunt, impertiturum. Romæ octauo Idus Octobris. Hæc Emmanuelis Rodericij electio inopina, vt dixi, mirè omnibus grata accidit, etiam Patrum primis, qui videbantur seueritatis auctores, sperantibus vel meliorem administrationem Prouinciæ, vel clariorem eius aptè regendæ prudentiam orituram. Itaque adeo non timuerunt ex altera, quasi factione delectum hominem, vel commodis, vel nomini suo obfuturum; vt vltro subiectâ Patris Generalis voluntati sua sententiâ, totos ei sese dediderint, elaborarintque, vt auctoritatem ei conciliarent apud illos, apud quos plus pollebant. Præiuit egregio exemplo Ludouicus Consaluius, humillimè scriptis ad Prouincialem litteris, eique sese, perinde atque olim Sancto Ignatio, pariturum professus, & reuera præstitit. Neque eâ re minus obsequentis Religiosi specimen edidit, quòd cùm iamdiu ab aulicis expediri negotijs percupisset; vbi hoc intellexit Euerardo gratum fore, qui diligenter aduigilabat, vt Socios omnes ad religiosa claustra, & negotia ab aulis reuocaret; ita Sebastiani animum pertractaüit, ac suauiter inflexit; vt missionem bonam concederet. Itaque Mauritio suo relicto, iam bonus senex,

86 Ludouicus Consaluius ab aula recedit.

87 Euerardus ab aulis suos abesse volebat.

tanquam

tanquam vnus è numero, in Eborensi Collegio audiendis discipulorum præcipuè confessionibus sedulus insudabat. Ceterùm cùm Rex profectionem in Africam cogitaret, ad suas, vt aiebat, Arces recognoscendas; teneri Ludouicus non potuit, quin grauiter ab eo consilio deterreret: & quia parum profecit, incerta humanorum casuum reformidans nullo reliquo Regni subsidio, præ ægritudine in morbum lapsus, trahentem moras Regem in Africâ rursus institit obsecrare, & obtestari per literas, tanquam supremis verbis, ac votis, vt primo quoque tempore se Lusitaniæ suæ mœstissimæ ob eius desiderium redderet. Tum Rex commotus animo est. Continuò in Lusitaniam reuersus, Ludouicum iam Olyssiponem deportatum cum ijs literis inuisit. En, inquit, literæ tuæ: Ecce me: Vide quo apud me loco sis. Sed Pater ex eo morbo nunquam planè conualuit. Hoc anno Garzia Simonius, & Balthasar Alphonsus Sacerdotes, itemque Constantinus Rodericius, & Cosmus Gomius laici ad Angolanam expeditionem missi. Id Regnum in secunda harum Historiarum Parte descriptum est: atque expositum ab Rege Angolano Patrem Franciscum Goueam, veluti in custodiâ retentum, eius opera multùm vtente. Iamque tradiderat ei è suis nobilibus duos, quos Christianos efficeret, spem suæ quoque conuersionis haud modicam præbens. Ergo Rege Sebastiano, ac Præfecto Classis eodem Paulo Diaz, qui primùm anno millesimo quingentesimo sexagesimo illuc tetenderat, instantibus, atque, si nihil aliud, certè vt Patris Goueæ Barbaro eripiendi via tentaretur, concessi, quos dixi. Præfectus pridie quàm conscenderet, Classiarios omnes ad Sancti Rocchi domum adduxit, vt Sacrosancti panis robore vnà præmunirentur. Duos in Brasiliam profectos Sacerdotes, Didacum Mendem, & Franciscum Lopium Hæretici Galli cepere, ac spoliarunt, salute pro insigni beneficio donata. Interrogati num Papistæ essent; affirmarunt, atque adeo è Societate Iesu Sacerdotes. Aliquot dies sub nauis tecto prope ieiuni, nec sine vexationibus habiti, expectabant in horas, quid de se Hæretici statuerent. Trierarchus, in cuius erant potestate, vitâ donabat: Rostratæ alterius Dux deposcebat ad necem: incaluitque vsque eo eius perseuerantia, huius pertinacia; vt iam se ad decernendum armis accingerent. Tandem noluit Deus seruorum suorum causâ quemquam damnum facere. Hæretici inter se pacantur. Illi edito fidei præclaro testimonio Olyssipponem incolumes redeunt. Tres alij eodem submissi cursum prosperum tenuere. Sed in Indiam cum Valignano Visitatore egregia operarum manus transmisit. Cui expeditioni Deo, qui earum regionum summam necessitatem norat, ita res temperante, cuncta fauerunt. Nam cùm lectum ex Italiâ manipulum ducens, in Hispaniam P. Alexander venisset; hîc, tanquam cœlitus demisso igni, plurimorum corda eiusdem profectionis studio flagrantia reperit: & parem in Prouincialibus alacritatem, vel cum suæ Prouinciæ incommodo, lectissimum quemque tradendi. Ergo cùm ad quadraginta Olyssipponem conuocasset, eos, dum expectatur conscensio, in Domus Professæ parte, propria mensâ, ac reliqua vita ab vsu ceterorum secretos instituit. E Prouincijs, Nationibusque diuersis congregatos gratia Christi, & secundus in Religione sancta natalis, veteri abolito nomine, maiorem in consensionem, ac germanitatem copulauerat, quàm inter fratres dulcissimos natura conciliet. Toti ad comparandam profectionem intenti, spatio precationum longiore, exercitiorum spiritualium repetitione, crebris flagellis, alijsque asperitatibus, adeundis Noscomijs, & Custodijs, ita omnia obliti erant mortalia; vt cùm tantæ celebritatis Olyssippo sit, nemo vnus ex tanto fuerit numero, qui eius Vrbis videndæ voluntatem Valignano significarit. Quod non sine causa ille admiratur: imò ne ad captandam quidem auram, ac liberiore in Cælo respirandum volebant egredi: nempe superuacuum existimantes, qui iam animo omnes noui terrarum Orbis erumnas præceperant, hæc querere laxamenta: sed potius studentes Europæ commoda vsu priùs, quàm migratione relinquere. Valignanus, qui bis in hebdomada vniuersos publicè cohortabatur, eo præcipuè insistebat; vt in singulis animarum Christi Domini emptarum sanguine sitim alens, magnam ad ministeria, & loca quæuis indifferentiam enutriret. Nescio enim quomodo magis blanditur Iaponiæ nomen, & illuc vota plurimorum feruntur. Itaque ille docens

88 Angolana expeditio.

89 Didacus Mendes, & Franciscus Lopius ab Hæreticis capti.

90 In Indiam egregia operarum transmittitur manus.

91 P. Valignanus indifferentiam commendat Indias petentibus.

docens in animo sibi esse totam constituere Prouinciam, familias paulò numerosiores interponere, vndè & peterentur disponendi in stationibus, &, quo subinde ad renouandam religiosæ disciplinæ seueritatem, & spiritualis militiæ, quasi exacuenda arma, receptum haberent; omnes admonebat, vti planè persuaderent sibi, quàm necessaria ad id esset summa cuiusque obedientia, eademque quàm Deo grata sit, quàm propriè, & publicè salutaris. Cùm ita suos Valignanus institueret; ipsimet salutaria monita Pater Michaël Turrius dedit. Nam cum eadem, quæ alicubi in Europâ, item in Indiâ inualuisse austerior gubernatio ferretur, ad eamque rem mitigandam egregiè animatus Valignanus iret; monuit eum sapienter Michaël: Primùm, vt quam conceperat mente lenitatis viam re potiùs teneret, quàm prædicatione vulgaret. Ne si tanquam Iobelæum annum denuncians adueniret (vt est procliuis lapsus ad mollia) subiret pro moderatione remissio: atque inferiores, præterita cum præsentibus comparantes, notare, atque damnare gesta Præsidum, cum simplicis obsequij detrimento, edocerentur: quòd minùs cautè id in Lusitaniæ inspectione seruasset Miron; plus incommodi peperisse, quàm commodi. Deinde consilijs plurimùm vteretur: neque ad id adhiberet homines ad suum ingenium factos; sed publicâ virturis, & prudentiæ fama commendatissimos: atque in consultationibus ita rem proponeret, suo occultato sensu; vt libera cuique relinqueretur in omnes partes sententia. Nam qui secus, inquit, facit, nequaquam lumen diuinum per Consiliarios quærit; sed priuati sui iudicij comprobationem, & auctoritatem aucupatur. Rex quoque Sebastianus benignè concessit non modò tanto numero viaticum; sed etiam assignauit, vndè possent in Indiâ noua domicilia excitari. Ergo rebus è sententia gestis, relictoque in Lusitania Patre Alexandro Villaregio, qui res Prouinciarum Indiæ, & Brasiliæ in eam vnam intentus rem, procuraret; duodecimo Kalendas Martij duo & quadraginta de Societate in quinque distributi Naues, octodecim cum Valignano in principe euntibus vela fecere. In altum indè prouecti tam facilè Guineæ transmisere oram, plagamque torridam, ac bonæ spei promontorium; vt Valignanus hoc eam nauigationem habuisse mirum diceret, quod nihil experta esset rerum, quæ alijs admirandæ contingunt. Mozambicum appulsi, hîc primùm ex Ioanne Baptistâ Ribera, qui nauigabat in Italiam, cognito Prouinciæ afflictissimo statu, tot ereptis columinibus, admirati sunt diuinam prouidentiam, quæ tantum adeo opportunè auxilium summitteret: incitatique ad sequendum, qui tam euidenter ducebat, omni conatu Deum. Reperere ibidem Franciscum Monclarum, ac Stephanum Lopium, sedulos, piosque Sacerdotes, aliquot ante annis cum Francisco Barretto in expeditionem Monomotapicam missos. Quæ expeditio, quia funditus prope conciderat; ipso, cum plerisque militum, & Sacerdotum etiam Nostrorum comitibus Barretto morbis extincto, vtrumque Valignanus, moræ pretium Mozambici præsertim tam laborante India nequaquam fore existimans, secum Goam peruexit. Ita quatuor & quadraginta è Societate, & eorum sex & viginti Sacerdotes, tanquam è Cælo missi, cum res propè deploratæ habebantur, Goam appellunt. Valignanus quàm facilè, atque è sententia in Italiâ primùm, tum in Hispaniæ Prouincijs, ac præsertim in Lusitaniâ, postremò in longissimo ad Indiam cursu quicquid se obiecerat difficultatis cessisset, ac denique perpetuum quendam, præter morem humanarum rerum, auræ secundę afflatum reputans, quanquam Deo gratias submissione animi maxima agebat; tamen tantam prosperitatem vix amabat. Apostoli Pauli verba formidans: Quis enim filius, quem non corripit Pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes; ergo adulteri, & non filij estis. Aggreditur statim administrationem: distributionem diurni, nocturnique temporis in statas, ac certas actiones ad Europæ formam reuocauit, ex voluntate tum veterum, tum maximè recèns aduectorum Sociorum: quæ res in posterum optimè cessit. Tyrones à Veteranis etiam mensa secreuit. Salsectanarum Ecclesiarum regimen, quod nuper Roma admonitus Emmanuel Texeira Archiepiscopi curæ permiserat, tum rogatu Antistitis, cui Pastores idonei non suppetebant, tum Christianorum, quasi communi comploratione recepit; ita tamen, vt haberet Racioli

92 P. Michaëlis Turrij monita ad P. Valignanum.

93 Sebastiani Lusitaniæ Regis liberalitas promittendis ad Indos.

94 Felix Nostrorum nauigatio.

95 Valignanus cum Socijs Goam appellit.

96 Multa ad religiosam formam decernit.

Archie-

Archiepiscopus Vicarium, ad quem iurisdictio pertineret: & Nostros constaret non ex iustitia eo munere, sed ex caritate fungi. Collegio ibi Marganensi initium factum, vectigalibus à Sebastiano Rege attributis: vbi ludus literarius ad primam indigenarum puerorum eruditionem: nec multò post etiam moralium quæstionum, & Canarinæ linguæ in Sociorum vsum schola inducta. Ibidem corpus Patrum habebatur, vndè per Paræcias distribuebantur. Ei Collegio Antonium Acostam perstudiosum Sallettanorum præfecit, Baziano reuocatum: quò Franciscum Monclarum Rectorem eius loco misit. Ad hęc Roderico Vincentio ex his, quos secum ab Lusitania duxerat, Prouinciali declarato, missoque Cocinum, ipse destinabat in Borealem partem proficisci, visitationem auspicaturus: cùm Deus consolari famulum suum voluit, & ostendere carissimi filij loco se illum, nequaquam extra disciplinam habere. Namque Octobri mense graues morbi iam reflorescens Collegium inuadunt, ipso in primis Valignano afflicto. Species erat miseranda, cùm ad quinquaginta pariter ferè decumberent, & malum contagio serperet, & alij super alios quotidie inficerentur, éque semel prostratis ęgrè recreari quisquam posset. Quartum iam annum Goanum Collegium hisce morbis conflictabatur: & quanquam cuncta Vrbs post obsidionem admodùm insalubris fuerat; tamen cum salubritas alibi redijsset, perstabat in Collegio mali vis. Franciscus Riera magnæ vir virtutis, ac prudentiæ è Prouincia Aragonia nuper aduectus, quem iam Collegio Valignanus præfecerat, ingenti omnium dolore extinguitur. Nec post multò Emmanuel Leytonus iampridem ipsa in India Societati additus eloquentiâ, auctoritate, ac ceteris ornamentis præstans: mox alij duo fratres. Ex vicinis quibusdam lacunis oriri vitium putabatur. Itaque consilio Dymę Medici, qui & paruam ad id insulam suam commodauit, Valignanus iam non nihil releuatus, distribuit in varia loca malè valentes: tum animo ad remedia simul diuina conuerso, reliquos in Collegio Socios hunc in modum alloquitur. Plaga, quæ annum iam quartum hanc Prouinciam, & hoc præcipuè Collegium vexat, sanè grauis est, Patres, Fratresque. Quid enim grauius, quam hoc breui spatio, in tanta operarum penuria, cùm tot vndique, gentes auxilio destitutæ pereant, ampliùs octo & quinquaginta nobis, & in ijs præstantissimum quemque ereptos? Respirare videbamur subsidio nuper tam copioso, ac lecto ex Europa summisso: sed iam quo loco sit res videtis: paucis diebus magnarum partium,, atque virtutum par Sacerdotum, ac Fratrum amisimus: de ceteris, quid futurum sit, Deus nouit. Gratię infinitæ sint summæ bonitati, quæ cum tanto bono eorum, quos ad se euocat, nos erudit, quos relinquit. Nam mihi quidem pro euidenti hoc pignore est Dei Societatem, & præcipuè hoc Collegium, ob res insignes ab eo, ex quo conditum est, in Religionis propagationem gestas amantis. Corripit enim Deus, quos diligit. Verùm æquum est, nos filiorum instar obsequiosorum ita hæc monita excipere; vt quid ex nobis postuletur inuestigemus: ne fortè Patris correctio in animaduersionem Iudicis euadat. Quid ergo est? Ad placandum succensentem Patrem, ad preces, ad ieiunia, ad sacrificia confugiamus. Expiemus confessione generali susceptas maculas, vota, vitamque totam instauremus: hoc petit Deus flagellis hisce: hoc est paternæ eius seueritatis efficacissimum placamentum, & idem saluberrimum nobis. Quod vt ordine, coniunctisque vniuersi animis, ac viribus exequamur; præter macerationem corporis, precesque, & sacrificia (quæ certo numero visum est indicere) id, in quo emendando, ex horum Patrum sententia, quos consului, vnumquemque summum adhibere conatum velim, quatuor capitibus complectar. Nam tametsi, Deo gratia, nec inesse multis, nec admodum grauiter confido; tamen vitia sunt per sese grauissima, diuinæ beneficentiæ summè aduersa, & quæ cælestium donorum ad nos fluentium, vt Sancti Viri docent, non solùm quasi canales interrumpunt, sed etiam fontem exsiccant. Primùm igitur in se quisque inquirat, erga alias Religiosorum familias quomodo se habeat, quemadmodum de ijs loquatur: ne fortè videamur nobis interdum, quam debemus Deo, explere iustitiam: &, si quæ alibi incidunt infortunia, sic intueamur, narremusque, tanquam dicentes: Non sumus nos sicut ceteri hominum: assumentes nobis quodammodo in sanctitate, in literis, in

97 Collegij Marganensis initium.

98 Graues morbi Goanum Collegium inuadunt.

99 Valignani ad Socios adhortatio.

100 Quatuor corrigenda in Nostris, vt Deus placetur.

in auctoritate primum locum : qui nos omninm minimos profiteri, & existimare legibus nostris, atque adeò euangelicis institutis iubemur. Nemo sibi imponat. Vera sanctitas grata est Deo, misericors, & pia erga proximos, denique in vera, solidaque humilitate fundata. Connexum huic vitio est nimia, quam fortè sibi assumunt quidam, auctoritas in proximorum animis siue Lusitanorum, siue Indigenarum tractandis, tanquam dominari velint in populo. Nil contra suam voluntatem pati possunt, nullum austerius verbum, nihil quo perstringi, notariue videantur, fallaci quodam nomine decepti, quasi Societatis agatur dignitas. Latet sæpè sub hoc communis commodi inuolucro priuatum studium, quo quisque se, ac sua non salua modò vult, sed etiam excellere. Mementote quid professionis nostræ sit. Nonne studia nostra contraria studijs seculi debent esse? Nonne dummodo per nos causa nulla præbeatur, iniurias, & contumelias optare debemus, & Christi Domini insignibus indui? Tertio loco id velim quisque scrutetur sedulò caritatem adeò Societatis propriam quemadmodum aduersùs tum æquales, tum superiores conseruet. Num querimoniæ nimiùm liberæ, num altercationes, num suspiciones, num delationes irrepant : in quo præire velim qui præsunt, cohortatione, & exemplis paterna erga omnes præseferentes viscera : multùm cauentes, quantùm saluo officio fieri potest, ne cui graues, aut vllius amaritiei causa sint. Postremò, quæ potissima hisce Patribus causa videbatur huius plagæ, animaduertite, per Deum, Patres, Fratresque, quàm vigeat, ferueatque amor, ac studium misellos hosce populos Indigenarum siue adhuc iacentes in tenebris, & potestate Satanę, siue iam baptizatos iuuandi. Num quis sit, qui detrectet linguam addiscere, ne illorum commodis, tanquam viliori ministerio addictus, consuetudine Lusitanorum, & gloriolâ suggesti careat. Absit longissimè ab Societatis Alumnis sensus hic, & spiritus non Dei, sed Satanæ. An lucem Europæ reliquimus, vt in hoc Mundi angulo superbiæ seruiremus? Id vocatio Dei, id Regis voluntas, qui nos alit, id opinio de nobis concepta in Europa, & expectatio excitata postulat? Agnoscite in pusillis istis Christum Dominum : & quidem quò humiliores sunt, magisque destituti, & contempti; hoc in ijs magis eminentem. Singulæ illorum animæ pari pretio, atque maximorum Regum, & hominum sapientissimorum emptæ sunt. Spero diuinam Maiestatem, quæ nobis benignè admonitis hanc voluntatem noui de integro cursus ad omnem virtutem capessendi iniecit; & modum supplicio posituram, & daturam vires, vt penitùs renouemur : quo sancta cum humilitate, modestia, patientia, caritate, Apostolicum hoc, & diuinissimum animorum negotium cum fructu vberrimo nostro, & proximorum, ad gloriam Dei tractemus. Hæc Goæ cùm dixisset, in eandem sententiam ad vniuersos Prouinciæ Socios literas dedit. Respexitque filiorum pia corda cælestis Pater, tanta in melius conuersione facta valetudinis; vt initio anni Collegium restitutum, studia, ac cetera munia repetita sint. Interim Rodericus Vincentius Prouincialis Cocinense Collegium ordinauit, loco Ioannis Capralis pessimè valentis, Rectore præposito Patre Francisco Perio. Bonus hic senex, dignusque Xauerij sanctitate, cui fuit carus, in Sancti Thomæ Colonia quartum annum agebat, magna in veneratione nostris, & externis, multa pro Christo faciens præclarè, ac perferens. Nec multò antè cùm rediret ex Pago Christianorum inter Coloniam Sancti Thomæ, & Nagapatanum sito, in manus Ethnicorum prædonum inciderat : qui, cùm mitissimum Dei famulum nudum expoliassent, dein pugnis, calcibusque, & hastis, ac fustibus cecidissent, saucio capite semianimem reliquêre. Quibus digressis ille tum pudore, tum noui metu periculi in dumeto delituit, quoad postero die ab Christiano adolescente totus cruentus, & latronum plagis, & laceratione spinarum repertus, eiusque vestium parte aliquantùm tectus, reductus est domum. Interim in Amboino, ac Molucis, vt res Lusitana, ita & Christiana pessimo erat loco, ob diuturnam obsidionem, quâ Lusitani, cumque ijs Patres iam diu grauissimè premebantur. Haud meliùs habebant res inter Abissinos : apud quos P. Consaluus Cardosus simílem martyrio vitæ finem inuênit. Ob Turcarum, & Galassorum incursus dissipati, vt anno millesimo quingentesimo septuagesimosecundo memini, Lusitani, reliquique Catholici, cùm alij ad regiam cum Francisco Iacobo Lusitanorum Præfecto

101 Rodericus Vincentius Prouincialis Cocinense Collegium ordinat.

102 Franciscus Perius ab Ethnicis Prædonibus male tractatur.

103 Consaluus Cardosus simílem Martyrio vitæ finem inuenit.

cto, alij Dambæam seceſſiſſent; ne præſidijs carerent Sacramentorum, Patrem Cardoſum, & Franciſcum Lopium ad eos Patriarcha, & Emmanuel Ferdinandus miſêre. Multi poſtea teſtati ſunt, ingredientem iter Cardoſum, planè denunciaſſe, ſe quidem ire, quoniam ſic mandaret obedientia; ceterùm nequaquam peruenturum: erant enim cuncta obſepta periculis. Deinde in via iterum affirmâſſe: ſe diem poſterum nequaquam egreſſurum: quod planè euênit. Nam poſtridie irruentibus latronibus occiſus eſt in obedientiæ, & caritatis ſacrificium. Vir erat eximiæ virtutis, & labentis Abaſſinæ Eccleſiæ columen: ſtrenuè in adiuuandis non ſolùm Luſitanorum reliquijs, ſed etiam Abaſſinis laborans, quorum linguam rectè iamdiu perceperat. Franciſcus Lopius leuiter vulneratus euaſit. Et quidem, vt teſtatur vnus comitum Abbaſſinus, nomine Emmanuel, ideo non eſt confectus; quòd cùm peruenisſet ad viuum ferri mucro retortus eſt. Cardoſo ſublato, in ſolatium, & auxilium Patris Lopij Pater Emmanuel Dambæam migrauit: Patriarcha, & Antonius Ferdinandius Fremone ſubſtitere: tum vt reliquias in eo Pago Catholicorum curarent, tum vti cœptam agriculturam ad aliorum quoque Patrum, & pauperum Catholicorum leuamentum, ne intermitterent, cùm aliunde ſperanda ſubſidia non eſſent: tum maximè, vt ſi fortè auxilium Luſitanorum ex India, quod ſummè exoptabant, & flagitabant, appareret; præſtò eſſent rebus ordinandis. In Iaponia Pater Franciſcus Capralis, vbi hyemis inclementia ſe infregit, Amanguciane Eccleſiæ rebus compoſitis, ſuſceptam ſuperiore anno peregrinationem cum Ioanne Iaponio comite Meacum verſus repetit. Iter primum ad Regnum Aqui conuertit ſalutaturus Moridonum, omnium circa eum tractum Regnorum potentem. Omnia erant terrâ, mariſque infeſta prędonibus. Nec temerè alij ea maria attingebant, quàm Pyratæ: vt vni ex ijs permittere ſe Capralis cogeretur: quem non fidelem modò, ſed officioſum adeo expertus eſt; vt latronem bonum appellaret. Nam & humaniter vexit, & accuratè ab injurijs aliorum texit prædonum, & graui implicitum morbo domi ſuæ dies octo hoſpitaliter habuit, dum Ioannes ad Moridonum Regem excurrit: poſtremò ſimilem ſibi nautam reperit, à quo Sacaium vſque peruehérentur. Reliquere eum meliorem Patres, pollicitum miniſterio infami renunciaturum, & tamen miſerum, quòd inuentum Regnum Cælorum occupare neſciuit. Capralis, & Ioannes ſtatim Sacaio in Sangam profecti, quòd inſtabat ſanctior Hebdomada, quæ in ea Inſula confluentibus vndique Chriſtianis ceremoniâ magnâ celebratur: iamque ad eam rem Organtinus, & Laurentius aderant. Exanguis, & longâ valetudine, quâ nondum explicari potuerat, Capralis miſerè confectus peruênit: ſed breuì tum Chriſtianorum humanitas, tum ex eorum feruore lætitia recrearunt. Ipsâ Palmarum Dominicâ Nobiles quinquaginta ſeſe in Templo publicè verberarunt: in quibus Sancius Sangandonus, & Simeon Iquenda Tangodonus, vnus è Præfectis Arcis Vacai, fuere. Die Paſchæ quatuor & viginti baptiſmo conſecrati, & ſeptem in Caſtello vicino. Tum Patres ambo, Fratreſque Meacum conceſſere gratulatione maxima Chriſtianorum. Salutato Nobunanga, qui fortè in Vrbe aderat, rebuſque cum Dynaſtis è ſententia geſtis, Capralis domeſticis componendis inſtitit. Puſilla erat familia: tamen alij poſt alios ad ſpirituales commentationes ſinguli octiduum ſeceſſerunt, inque vilibus miniſterijs, aſperioribuſque corporis afflictationibus exerciti, poſtremò repurgatis generali confeſſione animis, inſtaurarunt magno feruore vota, recenti ad ſe totos, alioſque diuino cultui ſummittendos impetu capto. Dum Nobunanga Meaci fuit, multi ex Principibus audiuere catechiſmum: quanquam nonniſi primarius è Foſocauadoni domo veritatem complexus eſt. Poſtea apud Sangam gener Sangadoni Præfectus Arcis baptizatus eſt. In Arce Vacai, quæ Mioxidoni fuerat, poſtulatu aliquot ibi degentium Chriſtianorum, Laurentius miſſus; cum inciperet catechiſmum explicare; irridebant Ethnici Chriſtianos, quòd tam magnificis renunciarent Numinibus Xacæ, atque Amidæ, vt ſeſe homini virgis cæſo, & Iaponiorum inſtar latronum cruci ſuffixo proſternerent. Sed placuit Deo, vt mox diuitias Crucis Chriſti ſentirent. Nam vbi Laurentius ad eam venit catechiſmi partem, in qua immenſum explicabat amorem, quo Ieſus Chriſtus Dominus Noſter, non coactus,

104 Iaponiæ res.

105 Publica in Templo nobilium Iaponum verberatio.

106 Plures Ethnici die Paſchæ Baptiſmo conſecrantur.

107 P. Capralis domeſticam Noſtrorum diſciplinam curat.

108 Catechiſmi fructus.

sed volens, libensque salutis humanæ causâ, tot ærumnas, adeoque acerbam mortem pertulit; illi ipsi modò vituperatores mysteriorum Crucis, vt est gens elatiore animo, sed liberali, & nobili; caritatis magnitudine capti, dedêre manus: incensisque superstitionis patriæ symbolis, serio applicauere aures ad voces veritatis, rectéque instituti numero quadraginta, Crucis sacrosanctæ, quam iam supra modum amabant, augustissimis insignibus decorati sunt. In Regnum Tambæ Ioannis Naitodoni accitu, cupientis nouum catechismi volumen à Caprali editum cognoscere; Aloysius, idemque Laurentius missi, cùm ad quindecim leucas viginti Christianos equites habuissent obuios: dein ad radices Montis, cui imposita est Arx, ipsum Naitodonum, octidui spatio ad septuaginta militum confessione expiatis, & aliquot eorum, & ipsi Naitodono nunc primùm sacrosancto Christi corpore, quod magna cum lacrimarum copia susceperit, impertitis, quatuordecim præterea ad Ecclesiam adscripsere: dum Ioannes ad Christianos Arcis Vacai Catechistam iterum postulantes profectus, corroboratis veteribus Christianis, tres insuper & viginti baptizat, non sine summo discrimine. Nam obsessâ interim ab hostibus Arce, non nisi inde post multos dies nobilis Christiani insigni cura, & quidem prope miraculo, ereptus est. Inter hæc admonitus literis Patrum ex oris Ximi nunciantium aduenisse Nauim ex India, & inde, atque ex Europa literas: vnàque Patrem Ioannem Franciscum Stephanonium, modicum, sed peropportunum subsidium, dum reditum parat Capralis, cum Patre Aloysio, & Laurentio ad arcem Tacaccuqui, quæ fuerat Vatandoni, septem à Meaco leucis, Darium, & eius filium Iustum Arcis eius Dominum confirmaturus excurrit. Postquam omnes è familia Christiani haud ampliùs viginti, confessiones peregêre; Darius, vt ardebat studio fidei propagandæ, & quodammodo pudori sibi ducebat Euangelium tam alibi frugiferum, tam apud se sterile esse: certum ante, ac post meridiem tempus dicit, quo Primores edito signo ad catechismum conueniant. Laurentius Euangelistæ opus aggreditur, Capralis, & Aloysius precibus, & sacrificijs, & vitæ exemplis adiuuant. Quippe maior, quàm pro audientium numero agebatur causa: cùm arx in præcipuis totius Coquinai illa esset: & auditores plerique omnes è flore nobilitatis. Sub quintum catechismi diem, iam ferè sexdecim ad salutis partes vergebant. At vbi ventum ad amabile mysterium sanguinis Crucis Christi; quatuor & quadraginta veritatem amplexi, die memoriâ Sancti Apostoli Bartholomæi venerando, in nouam vitam è fœcundatarum cælesti spiritu aquarum sinu prodiere. Tacaccuqui Sacaium Patres reuersi, & hîc septem recèns Domino genitis; alij Meacum, ad oras Iaponiæ extimas Capralis octauo idus Septembris iter intendit. Iam porta ingens Euangelio pandebatur in Bartholomæi Regis ditione, victoriâ, quam is ex hostibus planè admirandam retulerat. Vndique Ethnicis claudebatur Regulis Bartholomæus, qui iam diu Christianæ in primis religionis odio bellum aduersùs eum gerebant. Importunissimus omnium erat Isaphaës Vxoris eius germanus. Is acerbissimè oderat Christianam religionem: inter cetera viles, imbellesque per eam fieri animos iactans. Quare Bartholomæo sæpè verbis frustra concusso, sæpè insidijs ad necem appetito, tandem ad bellum apertum descendit. Sabbato secundæ hebdomadæ magni ieiunij, ex improuiso per noctis tenebras, Bonziorum præcipuè proditione, Omuram Vrbem ingreditur. Agebat in Arce Bartholomæus, nec satis munitione, multò minùs militari præsidio firma. Viri non plus septem aderant, ac fœminæ in Vxoris obsequio ad quadraginta. Ita deprehensus, Fratrem de Societate Iaponium in proximo habitantem accersit, si non vitæ præsidium, certè solatium mortis. Quem cum duobus præterea viris, vt ad se venientem conspexit; obuijs occurrens vlnis, & arctè complexus; bono sum animo, inquit, quòd scio eâ potissimùm causâ, quòd Christianus sim, dominatum mihi, ac vitam eripi. Sub hæc pro more Iaponiorum, qui instante morte dant, & accipiunt quidpiam ab amicis; in monumentum beneuolentiæ piacularem globulum, gemmas in Ecclesiæ Iaponiæ primordijs preciosissimas, cum Fratre permutauit. Frater tantam pietatem perspiciens, non ad fortiter modò obeundam necem, si opus sit, incipit confirmare; sed ad eximiam quoque spem de Dei ope, ac virtute concipiendam:

109 Ethnici quadraginta Crucis insignibus decorantur.

110 Alij multi Baptismo abluti.

111 Variæ per Iaponiam excursiones.

112 Patientis Christi caritas, valdè Iapones afficit.

113 In Bartholomæi Regis ditione Euangelium propagatur.

114 Rex bellum pro Religione patitur.

dam : eo verborum pondere ; vt profiteretur postea Bartholomæus, indefe, quamuis adeo humano nudum auxilio, victoriæ spem ingressum. Auxit eam spem sacrilega hostium impietas. Nam simul vidit subiectas Christiano Templo faces ; Ecclesia, inquit, conflagrat, ergo victoria nostra est. Nec Bonzium incendiarium diu pœna remorata est. Nam cùm inter prædam templi repertum candidum amiculum, quod superpelliceum vocant, sibi induisset ; eóque habitu exultans, & insultans incederet ; ab Ethnico milite, rato Christianorum Magistrum eum esse, mactatur. Isaphaës, quò Ciues ad sese pelliceret, reuocato à rapinis milite, promulgari iubet, se non aduersùs Ciuitatem, sed contra Bartholomæum adesse : concederent igitur ad sua tecta Ciues, & munia. Quo præconio cùm populus se ei dedisset ; tamen fermè viginti fide nobiles, ac virtute penetrarunt in Arcem. Post meridiem admouente ad Arcem copias Isaphaë, Bartholomæus diuina plenus fiducia, dispositis per propugnacula mulieribus, quæ speciem bellatorum præberent, viros omnes, quotquot aderant, nec aderant nisi circiter triginta, in hostes emittit. Tollit clamorem muliebris ex Arce acies, IESV & MARIÆ sanctissima nomina inuocans : cum eâdem inuocatione repentè glorioſus globus erumpit, maius quiddam humana virtute spirans : isque terror hostes inuadit ; vt in fugam præcipites actos, Christiani ampliùs mille passus insecuti, cum vno, alteroue quisque hostilium capitum in manu victores reuerterint. Hac tam insigni victoria Ciuitate ad officium reuersa, quadringenti præterea cum armis Bartholomæo se aggregant. Quo ille numero instandum territo hosti ratus, ad Isaphaën profectus, turpissimum proditorem, cum malè mulctato exercitu, ex omni Omurana ditione abegit. Hæc conspicati populi, ac Dynastę, qui à Bartholomæo desciuerant, ad eum sese paulatim retulêre. Post hæc cùm terrâ Isaphaës, Firadensis Fixus mari repararent bellum ; noctu tam sęua extitit tempestas ; vt tam Classiarij, quàm terrestres milites, quodam cœco impetu, quasi lymphati, fugâ sparsim captâ, impedimenta, armáque in medio relinquerent. Contra quos Christiani egressi, multis interemptis, onusti spolijs redière. Tum Bartholomęus quicquid ditionis amiserat recepit ; quædam etiam cepit ex hostibus, qui paulò post de pace cupidè conuenerunt. Non prætermisit occasionem commonendi Principis Pater Gaspar Coëllius in proximo agens. Iubet diuinam manum agnoscere ad ipsius defensionem extentam : gratum de beneficio esse : & quoniam tam præsens experiatur Numen ; ingenti animo contra impietatem tendat : quæque à Deo accipit, Deo reddat. Valuêre hortatus. Bartholomæus ipso Sanctorum omnium festo die, præcipuo Fano Omuræ in Templum Dei donato, iussit subinde Ciues omnium ordinum, interesse catechismo : quem cùm Gaspar, & Michaël Vasæus è Xiquio aduocatus, exponerent ; tum qui antè defecerant reuersi ad Christum, tum alij ampliùs mille reliquo huius anni tempore conuersi : inter quos Dynasta Nagaiæ, cui Ioannes nomen impositum. Is magna pro Christo meditans, statim erectâ suis in terris Cruce, paulò post baptismum morbo captus, cum seuerè testamento mandasset, vt sui vniuersi domestici, ac populares vel Idola, vel patrium solum desererent ; per eos dies, quibus inter nos Natalis Christi recolitur, cælestem patriam natalem habuit, breui spatio ab impietate ad fidem, à fide renatus ad gloriam. In Brasilia ex Collegio Sancti Saluatoris ad beatam Societatem duo migrarunt, Ambrosius Regus adhuc tyro post longum morbum : non modò sine conquestione, & morositate ; sed etiam hilaritate mirâ toleratum. Ceterarum quoque virtutum specimen præclarum antè valens ediderat, præsertim humilitatis, vehementer rogato Patre Prouinciali, vt liceret ei in Coadiutoris simplicitate vitam omnem ministerio culinæ addicere. Et Ludouicus Mesquita, qui ex Lusitania cum duobus Fratribus Emanuele Dia, & Ioanne Solonia aduectus, ex nauigationis ærumnis causam mortis traxit. Visum est diuino factum consilio ad hominis declarandam virtutem, vt relictus per obliuionem in Naui ; quâ aduenerat, libellus nequaquam periret. Bis ea Nauis in Insulam Diui Thomæ intento cursu è Brasilia soluerat, bis vela tempestate intercluſa retorserat, cùm ad manus venit cuiusdam Nautæ libellus incomptus, & obsoletus, eoque ad Collegium delato pridie quàm Pater Mesquita expiraret, Nauis deinde prosperè

116 Sacrilegia pietatem vindicant.

117 Insignis Christianorum victoria.

118 Bartholomęus Rex gratum se Deo ostendit.

119 Nangaiæ Dynasta Christianam fidem in suis domesticis exigit.

120 Brasiliæ res.

121 Ambrosij Regi in morbo constantia.

tenuit cursum. In eo libello reperta est cuncta eius expressa vita, multæque, & insignes perfectæ virtutis exercitationes. Inter cetera Dialogus legebatur, in quo An-

122 Ludouici Mesquitæ virtutes.

gelus custos docet religiosum de Societate, in quo sita sit Societatis perfectio, & quâ ratione possit verum se eius filium præstare. Multa etiam legebantur vota, quæ consuetis addiderat, & illud maximè: si quando eueniret, vt potestas sibi fieret à Summo Pontifice ad alium quemuis religiosum Ordinem transeundi; se ei beneficio penitùs renunciaturum: sique Societas vellet expellere, tamen in eâ vitam, saltem tanquam vnum ex famulis, finiturum. Anno ineunte longa in mediterranea suscepta peregrinatio est. Fama dudum ferebat esse in Brasilia interiore venas auri. Id exploraturus Ludouicus Brittius Prætor institit à Prouinciali, vt ituris in expeditionem militibus duo adderentur de Societate: quia ex Brasilijs Christianis nemo erat iturus, nisi eorum patrocinio tegerentur. Prouincialis, quanquam rem non probabat; tamen tum vt militum prohiberent iniurias ab innocentibus, & ipsis militibus auxilio essent diuinarum rerum administratione, ac præcipuè, vt suas ipsi multò pretiosiores auri venas, hoc est animas cælo inferendas interim indagarent; Sacerdotem Ioannem Pereriam, & Fratrem Georgium Vellium ei laborum

123 Ioannis Pereriæ, & Georgij Vellij laboriosa, & fructuosa Missio.

generi idoneos, & linguæ Brasilicæ peritos misit. Pereria eo tempore in Philosophiæ studijs versabatur, post annos multos in Brasiliorum conuersione transactos: sed humanæ Philosophiæ Cælestem, & Aristotelicæ Christianam præposuit, quæ homines docet non tam alia, quàm se nosse: neque animos inanitate inflat, sed caritate implet. Perrexere igitur ambo, vel vitam, si res posceret, pro Dei gloria, & adiumento proximorum parati fundere. In conseruanda inter comites pace, in Litanijs quotidie decantandis, in tradenda mancipijs Christiana doctrina, in facienda diuina re, sed maximè in coërcenda militum intemperantia, & iniqua vi occupati mille terrarum leucas pedibus fermè nudis ob crebro intercurrentia flumina processêre, assidua ferè per bella: & quamuis aurum non reperêre suum milites; suo ipsi voto penitus fraudati non sunt. Nam spatio quatuordecim mensium, qui in ea peregrinatione consumpti, super cetera ex pietate gesta, pueros ad quingentos grauiter animam agentes salutari aquâ ablutos thesauris cælestibus addidêre. Multa dictu admiranda de gentium forma, ac moribus: multa de solo, arboribus, lapidibusque narrarunt: quæ piget prodere, ne supra fidem sint: præsertim cùm

124 Excursio circa Vrbem Sancti Saluatoris.

multa eorum ne ipsi quidem, nisi auditu cognorint. Minoris operæ, sed frugis vberioris fuit excursio circa Vrbem Sancti Saluatoris. Habet ille sinus recessus varios, atque multiplices, per quos sparsi Lusitani opulenti familias habent magnas, partim è Brasilijs, partim ex aduectis Æthiopibus in conficiendo saccaro, quo Brasilica negotia præcipuè continentur, occupatas. Ceterùm diuinis subsidijs eæ familiæ prorsus carebant: multi ne baptizabantur quidem: plerique in pellicatu consenescere sinebantur. Per has igitur bini Sacerdotes, Laicique vagati Villas laborum, & ærumnarum, quas susceperе maximas, præclarum tulere pretium. Et quidem alter Sacerdotum, qui ad remotiores villas tetenderat, nullum faciebat finem deflendi tot animarum calamitatem, peroptans totam vitam ita peregrinando conficere. Adeo vsurpata oculis necessitas, & operæ vtilitas commouebat. Sparsit Satan institutam hanc peregrinationem à Prouinciali, vt exploraret, quo quisque iure, & quæ possideret mancipia, num quæ ex Pagis Patrum curæ subiectis: quæ causa fuit, cur ad ergastula nonnulla accessus non patuerit: plerique tamen excepêre, & habuêre hospitaliter: nec suo fine lucro, non animi modò, leuato conscientiæ ipsorum onere, sed etiam rei familiaris. Mancipia enim, quæ frequenter fugâ se auferebant in syluas, vel deuoratâ præ desperatione terrâ se se vltro perdebant; multò commodiora sunt reddita. Iam in quatuor Brasiliæ Pagis ita adolescebat humanitas, & quædam Europæa etiam vrbanitas; vt mirum videretur ex tam barbaris antè hominibus tam cultos euadere potuisse. Sed nimirum christianæ pietatis hoc est mansuefacere feros, & ex lapidibus

125 Barbarorum in Brasilia mores immutati.

Abrahæ filios excitare. Iam pudebat sine vestibus conspici, iam tractare incipiebant negotia, salutare inuicem in occursu, seruare ciborum tempora, primores deducere, suam quisque etiam euntem, ac redeuntem ab Templo coniugem comitari:

tari: maximè autem frequentare diuina officia, ieiunia, & flagellationes. Inuisentem Patrem Prouincialem gratulatione, & celebritate maxima excepere: nec minori humanitate abeuntem: sed alio vultu, ac tantâ quasi pertinaciâ prosequuti, vt ægrè post longum spatium remitti domum possent. Instituit Prouincialis, vt per Quadragesimam singulis hebdomadis, reliquo anni tempore singulis mensibus feriâ sextâ pro conuersione gentium agmine procederent se flagris cædentes: quod eo animi ardore præstabant, & copiâ tantâ sanguinis; vt sine lacrimis spectari nequiret. In Pago Sancti Antonij, vbi pietas in primis florebat, visum est sanctæ hebdomadæ solennia celebrare. Ex Vrbe, ceterisque Pagis Patribus multis congregatis, confluxere item aliorum Pagorum Christiani, non pluuiâ, non fluuijs retardati. Hos cùm appropinquabant supplicantium ritu compositos, egressi obuiam item agmine Antoniani excipiebant summâ lætitiâ, ac rectà deducebant in Templum. Hîc vtrosque accommodatâ tempori oratione Gaspar Laurentius alloquebatur, laudans peregrinorum pietatem, atque hospitalitatem erga eos suis commendans. Valuere hîc, & in alijs Pagis pia spectacula ad rudes animos sensu religionis pellendos. Nihil tamen ita efficax comperiebatur atque vsurpatio mysteriorum diuinorum. Itaque hoc anno, cùm priore tantùm semel concederetur; quater permissum est diuinam Eucharistiam sumere; tantam diuini cibi præseferebant famem, tantus apparebat ex vsu fructus. Ipse tamen Prouincialis seuerè ante pertentabat petitores, num cælestibus mysterijs idonei essent: lætissimis, qui probabantur: è contrario mœstissimis, quibus spes vltra protrahebatur. Fœminarum duarum, vt in gente ea notabilis fuit vox, dum contendunt, vt sæpiùs anno communicare liceat; Altera si Deus, inquit, tantâ erga me vsus est liberalitate; cur tu Pater adeo eris parcus? Altera, si corpus toties suo reficitur cibo; cur animus reficiatur suo tam rarò? His lætus processibus Prouincialis Sodalitium Sanctissimi Sacramenti, & Valetudinaria pauperibus curandis in singulis Pagis instituit. Cœmeterijs quoque solenni cerimoniâ lustratis, & addito institutę superiori anno Sodalitati Misericordiæ, vt lecti singulis diebus Pagum circumirent, inquirentes ægrotos, egenosque, ac renunciarent Patri. Vniuersis quoque hoc præscriptum, ne quem diem abire sinerent, quo die non aliquod ex misericordiæ operibus exercerent: iucundumque erat de legis huius custodia interrogatos audire respondentes hos, aquam se eo die ægroto deportâsse: hos dedisse cibos, quos præparauerant sibi: alios colloquio piarum rerum consolatos, & id genus. Multa, etiam tum ad catechesim spectantia, tum ad animum rite Pœnitentiæ, & Eucharistię præparandum Prouincialis composuit. Quæ Pater Leonardus à Valle Brasilicè omnium peritissimus, magna ex parte in eam linguam conuertit. Aliquot etiam Fratres ediscendę Brasilicæ linguæ in Sancto Antonio collocati. Ipsa in Vrbe instituta est propria catechesis ad mancipia Aethiopica. Aperiebatur multis locis ianua Euangelio: sed maximè obstabat Brasiliorum formido, non audentium ad maritima descendere, ne ab externis redigerentur in seruitutem. Vt huic occurreretur incommodo, cùm Sebastianus Rex è Lusitania Antonium Salemium misisset, diuisâ inter eum, & Ludouicum Brittium totius Prouinciæ administratione, eique Australiore attributâ, iussissetque vtrumque Prætorem cum Patre Prouinciali de iure mancipatorum ab Lusitanis Brasiliorum cognoscere, eorumque in posterum libertatem munire; præclara in eam rem decreta condita sunt. Interim magnam Prouinciæ partem calamitates duæ vexabant, vna homines, altera belluas. Inter has desæuijt pestifera lues, vt strata passim occurrerent in syluis, agrisque Ceruorum, Aprorum, Pantherarum, Tygrium, & Antarum cadauera tetro odore latè oram fœdantia, & mortifera vescentibus non solùm hominibus, sed etiam feris. At homines sæuissimè fames exercuit, Est cibus vulgo Brasilijs radix, quam Mandiocam vocant. Namque tritici solum præ tenuitate potens non est. Inuectitio primi duntaxat Lusitanorum vtuntur. Pleraque terrarum syluæ habent. Vbi sylua succisa est, ibi Mandioca seritur: neque rursus in eodem loco, tanta est soli ignauia, nisi postquam se iterum sylua induerit. Seritur autem surculis vtrinque præcisis. Hi multos in stolones fruticant, longitudine fermè tricubitales, crassitudine pollicis;

126 Eucharistiæ in Christianis fames.

127 Sodalitia, atque Valetudinaria instituuntur.

128 Brasiliorum cibus.

pollicis; qui rursus reciſi pro ſemine ſunt. Ac radicem ſub terram agunt bulboſam, arundinum modo, quæ annuo ſpatio eruitur: ſi differas; putreſcit. Ea radix macerata aquâ, tum ad ferreas laminas crebris foraminibus aſperas, perinde atque apud nos Caſeus, affrictu in farinam diſtrita, ſine alia præparatione locum panis ſupplet: non iniucunda dum recens eſt: ſi paulùm inueterauit; ſeu palato, ſeu ſtomacho arenæ, quàm eſcæ ſimilior. Itaque in bellorum, & longarum modò peregrinationum vſum reſeruant. Cuius tanta hoc anno fuit inopia, vt nulla prope mercede parabilis inueniretur. Quę fuit Collegio exercendę tum caritatis occaſio, conſuetis eleemoſynis longè auctis: tum verò etiam tolerantiæ, cùm ne militari quidem mandioca veſcentibus affatim ſuppeteret. Itaque cùm fames præſenti malo populum vexaret, & ante oculos graſſans in feris lues metu terreret; ad propitiandum Deum ipſi adoleſcentes Collegij auditores pio exemplo, multiſque hominum, & mulierum nudo pede comitantibus, quater ſupplicationem inſtituêre, in ſua acriter ſæuientes terga, & ſanguinis innocentis multùm fundentes. Pernambuci hoc anno ad claſſem elementariorum, altera grammatices addita. Apud Illeos ad famis incommodum acceſſit bellum ab Aymoribus natione omnium maximè inculta, & fera, & humanis veſci corporibus ſueta: eoque inexpugnabili; quod nunquam in eodem loco conſiſtat, repentinis incurſionibus hominibus, & annonæ infeſta. Minimè optanda, ſed tamen opportuna erat hæc materia Patri Pinnę, domicilio illic Sociorum præfecto: cuius diligentiam, & caritatem ita populus amabat, ac verebatur; vt cùm aliò transferre eum Prouincialis vellet; alijs, atque alijs inſtitutis publicè legationibus inſtiterint, ne tam difficili tempore vnico ſe illo remedio ſpoliaret. Quippe valebat multùm dicendi vi Pater, efficaciſſimè hortabatur ad labores, mirâ autem dexteritate afflictos animos erigebat. Deinde inuiſens oſtiatim pauperes, & ſacculos humero geſtans, quod ab opulentioribus exorârat, ijs diſtribuebat. Ex ijs verò, quæ habebat domi, ſine vllo diei craſtini reſpectu, largiebatur, ſemper habens in ore, quod & res confirmabat: Date, & dabitur vobis. Itaqne cùm ad oſtium domus magnæ confluerent pauperum cateruæ; tamen ex piorum liberalitate ſuppetebat nihil habentibus vndè multos locupletarent. In Prefectura Portus Securi deſcendentibus è mediterraneis ſyluis ad maritima indigenis aperiebatur porta non modica Eccleſiæ propagandæ. Sed licet gentis ferociam æſtimare. In vno populorum, qui recèns aduenerant, cum Pater ſermone de rebus diuinis inſtituto ad pœnas Infernas diſputando veniſſet, eaſque vehementer cauendas contenderet; quidam è turba in medium proſiliens: Sine, inquit, me illuc deſcendere. Quid? Non ne is ſum ego, qui cum ipſis Dæmonibus poſſim congredi? Si me cremare ipſi conentur; & ego illos comburam. Viſus eſt autem infeliciſſimus exitij ſui vates. Nam paucos poſt dies repentinò occidit: quo reliqui in ſtuporem acti, aliquid obſeruantiæ erga Patrem, & aduersùs diuinas res hauſere. In Prouincia Mexicana inductæ hoc anno literariæ ſcholæ. Non ſolùm Moya Contreras electus Archiepiſcopus Mexici à Patre Generali, ſed etiam Rex Philippus datis ob eam rem literis, vt Magiſtros mitteret, contenderant. Ob eam cauſam ſex non Sacerdotes, cum Patre Vincentio Lenocio Siculo miſſi. Tempeſtate, vt fama fuit, poſt eam nauigationem apertam, iactati ſunt maximâ. Die Viſitationis Deiparæ in altum euecti proſperè vſque ad nonas Auguſti tenuerunt curſum. Eo die ad Inſulam Dominicam, ventis ex aduerſo flantibus, in periculum adducti ſeſe ad omnem euentum confeſſione comparant, Fratribus Nautas, vectoreſque prædocentibus, Vincentio, qui vnus aderat in ea Naui Sacerdos, noctem, diemque audiente. Sed id præludium potius calamitatis fuit, quæ ad Inſulam Iamaicam Cubæ ad auſtrale latus oppoſitam excepit. Feriebant carcheſium fluctus: cùmque aduerſi inter ſe magno ſtrepitu venti concurrerent, immenſæque nunc aperirentur voragines, nunc aquarum montes exſurgerent; item Nauis nunc abripiebatur in ardua, nunc deijciebatur in præceps: laceratis interim, abreptiſque velis, malis cunctis infractis, tota nauis corpore quaſſato, à puppi, vbi ingens hiatus tanquam feneſtra patuerat, rapido veluti flumine decurrente, iam non tam in mari Nauis, quàm mare in ea natabat:

129 Ciborum inopia pietatem excitat.

130 Inſtitutæ ſupplicationes.

131 P. Pinnæ caritas in pauperes.

132 Inferni pœnas ſpernens experitur.

133 In Prouincia Mexicana Scholæ literariæ inducuntur

134 Ingens tempeſtas.

arcas,

arcas, Nautasque nunc rapientibus vndis, nunc ex mari in Nauim reiectantibus: precipuum è septem, qui ad clauum laborabant, illisa vasta vnda occæcauit. Nec melior ceteræ Classis erat conditio. Duas videre naues pereuntes, alteram haustam fluctibus, alteram vadis infixam, tertia quoque mox perijt. Totidem in diuersa raptæ incerto diu euentu. Sedatâ post biduum tempestate, cùm vnum è tabulatis Nauis dcieciſſent ad aliquid mali componendum, & in vexillum vestem, quę ferebatur in mercibus consuissent; aliud minus euitabile malum propè consumpsit. Cibaria vel abstulerant vndæ, vel salso infecta tabo corruperant. Aqua tam tetrum odorem conceperat; vt cùm admoueretur ad os, oporteret manu præstruere nares: neque ex ea nisi ex dimenso, parceque dabatur. Ita grauissimas inter incommoditates, longo diuinæ clementiæ experimento, cùm vel secunda aura violentior, ita labefactatum, immunitumque nauigium potuisset demergere, menstruo cursu in nouam Hispaniam peruenere. Horum aduentu, aliorumque ibidem admissorum accessu ad septem & quadraginta Mexicani Socij peruenere, aduocatis quoque, qui Habanę è Floridana expeditione supererant. Nam cùm ea expeditio non procederet, præsertim postquam Petrus Menendes, qui constantissimè ad hanc diem sustentarat, ab Rege Catholico primùm classi, quam apparabat in Belgium, impositus, ac deinde mortuus est; neque Habanę in præsentia idonea labori materies offerretur, Sancius Prouincialis Mexicanus Patrem Antonium Sedennium, & Ioannem Rogerium, duosque Fratres Ioannem Carreram, & Salsedum expeditionis eius reliquias ad paratiorem messem vocauit. Postridie diei Sancto Lucæ sacri prægressâ solenni Musarum pompâ, quam Prorex, Magistratusque Vrbis cohonestarunt, Scholæ apertæ quatuor. Eas etiam scholastici frequentare cœperunt Collegiorum, quæ Prouincialis instituerat: qui prosperum videns eorum successum; in eo erat, vt proprium Mexicanis quoque indigenis, qui summè id optabant, moliretur. Interim cœpta superiore anno eam gentem ad pietatem excolendi studia, non solum retenta, sed aucta sunt. Destinatus Sacerdos est, qui sanctioribus diebus verba illis faceret: alter, qui confitentibus aures præberet: aliquot etiam Fratres, qui per Vrbem incedentes, ac magna ducentes agmina, fixo identidem gradu sanctæ fidei capita in compitis explicarent, magno audientium iuxta ac spectantium bono. In Peruuiam nullum penetrare hoc anno subsidium potuit. Ioannes Plaza destinatus superiore anno eius Prouinciæ Visitator Madritum cùm venisset, Indici consilij Præsidem reperit, acceptis ex Peruuia literis, nonnihil querimonijs, quæ ibi feruebant, imbutum: præsertim quòd Peruuorum cura abnueretur. Sed cùm Pater exposuisset causas, quæ Societatem remorabantur, ac præsertim eam ob rem se à Generali mitti, vt iniretur via quàm saluberrimè in eius gentis institutionem incumbendi; tandem Præses benignè subiecit: ite, ac degite vbi vultis, & quomodo vultis: nam vos, vbicumque sitis, fructus feretis. Deinde Rex non solùm in viaticum; sed etiam ad parandos libros largè suppeditauit. Rebus ita comparatis, sextodecimo Kalendas Februarij Classis vela fecit. Vnam, eandemque Nauim è Prædicatorum Ordine Fratres ad quadraginta, decemque è Societate cum Plaza conscenderant. Patres Balthasar Pinna, & Iacobus Suarius in magno Almirarchi Mioparone vehebantur. Nam cùm successurus in Plazæ vicem, si quid ei humanitus eueniret, Pinna proficisceretur; iussit Generalis diuersis ire nauigijs. Ceterùm Diabolus illam quasi sacram Nauim tot Religiosis, contraque ipsum tendentibus refertam præcipuè notâsse visus est. Postridie quadraginta leucas prouectis, inclinato in noctem die, gubernaculum frangitur. Continuò Nautæ edunt bombardæ signum, quo de more laborantia naüigia ab Classis Præfecto auxilium petunt. Ausus quin etiam est, quanquam turgido mari, Gubernator in Scapha pergere coram casum nunciaturus. Interim vehemens stridebat ventus, & oneraria clauo destituta, aquæ multum recipiebat: sic vt non Religiosi modò; sed ceteri quoque vectores, ac Nautę non de conseruanda magis vita cogitarent, quàm de morte in Dei amicitia oppetenda. Nec post multo Præfecti missu Mioparo Almirarchi, in quo Pinna, & Sancius vehebantur, aduênit solamen, ac spes magna periclitantibus. Sed erat difficile remedium, præsertim iam se intendentibus tenebris, ac pelago sæuiente.

135 Studia instauantur.

136 Catechesis in compitis explicatur.

137 Nauigationes in Peruuiam.

138 Tempestates inuadunt.

Illud

Illud in præsens consilium visum est commodissimum ; vt oneraria Mioparoni alligata traheretur. Magno igitur labore alligatur. Verùm iam ob vim venti, & aquam, quam oneraria plurimùm hauriebat , Nauigium vtrumque periclitabatur. Itaque explosis bombardis ad auxilium iterum ab Classe petendum , retinacula maturè soluunt. Tum verò planè de se actum rati, qui clauum amiserant, etiam destitutos suspicantes, totam noctem egêre insomnem, in leuanda sentina occupati. Vbi rarescere cœperunt tenebræ, reuixere, conspecto iuxta Mioparone, quod Nauarchus vir bonus suapte sponte, & rogantibus Suario, & Pinna optimâ fide subsiterat. Is vbi aliam restare nullam salutis viam vidit; vectores onerariæ omnes in suam Rostratam scapha traiecit. Ita illa cum rebus vniuersis, ac mercibus ad centum millia aureorum nummûm æstimatione , fluctibus hauritur. Iam Classis longè præcesserat : quam consequi frustrà conati, quia aduersus retardabat ventus, tantumque hominum acceserat, nullo addito commeatu, velis retro conuersis, postridie Gaditanum in portum inuehuntur. Tandiu deinceps aduersa tenuit tempestas; vt amissâ spe assequendæ Classis, cùm iam etiam timor à Pyratis increbresceret, dilata sit in Septembrem nauigatio. Religiosis , vt ait Plaza , eo periculo non voluntas imminuta est pretiosas animarum merces quærendi ex altero Orbe , sed aucta conscientiæ custodiendæ cura. Et Rex vbi rem cognouit, multùm delectatus Seruorum Dei alacritate, atque constantia; iussis iterum , & benigniùs præberi viæ subsidijs , alijsque adiumentis ; dixit non se dubitare, quin ea calamitas cessura esset in maiorem Dei gloriam. Apparuit etiam Comitissæ Nieblæ , & Ducum Methymnę Sidoniæ caritas in alendis magna ex parte Patribus, dum nauigationem expectant. Petrus Guerrerius Archiepiscopus Gratanensis, vt qui ante multùm rogarat Euerardum, ne abs se Plazam, cui plurimum tribuebat, abiungeret ; voluntatem Numinis ex illo euentu interpretans, nequaquam occasionem prętermisit rursus instandi : sed eâ optimus Antistes præparatione animi , & æquitate ad partem vtramuis ex nutu Generalis pendebat ; vt non grauatè repulsam nunc quoque tulerit. Tertiodecimo Kalendas Nouembris repetitâ nauigatione , tribus ad priorem numerum additis Socijs, quindecim discessere. Tum etiam nonnulla Visitatori obiecta mora. Sic enim , quod ille conscenderat nauigium, ipso in portu vado inhæsit , vt non nisi postero , quàm Classis abierat, die potuerit vela facere : ad Insulas tamen Fortunatas Classem assequuti sunt. Indè digressi in noua Carthagine Natalitia Domini celebrarunt. Interim in Peruuia magna erat Visitatoris expectatio, non tam turbarum domesticarum causâ, quæ die consenescebant, quàm vt de Collegijs, quæ multa petebantur , transigeretur. Primo anni die Circumcisione, ac Sanctissimo nomine IESV insigni,nouum in Templum Collegij Limensis Sanctissimum Sacramentum translatum est. Templum nulli erat eorum Regnorum inferius. Ad dexteram Arę maximæ ornato in fornice collocatum est Lignum Sanctæ Crucis, Roma cum idoneo testimonio olim missum. Ad læuam Beatæ Virginis effigies Roma item deportata. Prouincialis Portilli opera etiam Cœnobium Sacrarum Virginum, sub Diuinissimæ Trinitatis appellatione , extructum est. Mortuo enim opulento iuuene nullâ relictâ sobole , auctor fuit Matri eius, & Coniugi eo suas facultates conferendi : quod fecere , seque ipsas in primis dicarunt : certâ insuper decretâ pecuniâ ad octodecim inopes puellas alendas. Iosephus Acosta susceptam superiore anno peregrinationem prosequens , Arequipam Alphonso Barzana aduocato , qui populi studia conseruaret , atque ipsius leuaret desiderium ; ad Vrbem Pacis cum Patre Ludouico Lopio, & Fratribus Consaluo Ruitio interprete, & Ioanne Casasola iter intendit. Ex itinere ingressus Prouinciam Ciucuiti , quæ colonis Peruuiæ totius frequentissima est ; lacum in eo Regno celeberrimum Titicacam, octoginta leucarum circuitu, vidit : ex cuius fossa emissaria alter lacus efficitur, quem Pariam vocant. Is ibi intermoritur, vel subterraneis aquâ meatibus delabente, vel sensim euanescente in exhalationes. Accolunt hunc populi , quos Vros vocant, omnium mortalium simplicissimi, qui in Totora penè habent omnia. Totoram autem vocant genus Innci in lacu proueniens. Eius radicibus , tametsi minimè laudato cibo , victitant. Ipsis verò Iuncis non solùm storeas conficiunt ; sed & domos ædificant, & contexunt scaphas, earumque vexilla : denique eosdem vrunt pro lignis : tamen

139 Comitissæ Nieblæ , & Ducum Methymnæ Sidoniæ caritas in Nostros.

140 Collegij Limensis recens Templum.

141 Cœnobium Sacrarum Virginum extruitur.

142 Variæ per Peruuiam excursiones.

men & ex his habet Deus, quos destinauerit Cælo. Vnum grauiter ægrotantem, tanquam minùs mysterij capacem, nondum expiatum baptismo, cùm vehementer expeteret, Pater Ludouicus Lopius lustrauit: alteroque post die expirauit; ea tantùm iterans verba: Domine quando me fecisti Christianum; etiam voca in Cælum. Reperere post hæc ad oppidum Tinguamacum, quod indigenæ habent, vestigia veterum ædificiorum sanè mira. Nam visebantur lapides egregiè perpoliti duorum & triginta pedum longitudine, lati vndeuiginti, alti decem. Vbi ferunt initiò, spe ingentis cuiuspiam thesauri, explorantes Hispanos inuenisse caput inane aureum, cum persona item aurea, notis inscripta, quas nemo vnquam potuit explicare. Ad Vrbem Pacis Ianuario abeunte venêre. Hic dum iam tertium mensem eodem, quo nuper Arequipæ, modo pietatis vrgent negotia; accersitur à Prorege Acosta Ciuquisacam, octoginta leucarum itinere, quam pridie Kalendas Maias intrauit. Est Ciuquisaca caput Prouinciæ Ciarcarum, alio nomine, Vrbs argenti dicitur. Ibi forum regium est, Cathedralis Ecclesia, ac Cæli temperatio commoda, tametsi in montanis. Circa sunt opulentissimæ eorum Regnorum argenti fodinę. Indè est transitus in Prouincias Tucumani, & Sanctæ Crucis, ac plana, quæ immenso tractu ad mare protenduntur: perque flumen magnum Paraguai, quod ampliùs quingentis nauigatur leucis, potest habere commercia cum Prouincia Fluminis argentei, cumque Brasilię. Quibus in locis hominum adhuc Deum ignorantium innumerabilis multitudo degebant: & alicubi Christiani, sed solùm tincti: cùm trecentarum leucarum spatio, nonnisi vnus inueniretur Sacerdos. Ad eas Nationes commeandi porta est Ciuquisaca: sed eadem supra modum tonitruis, ac fulminibus obnoxia. Hoc enim habent Peruuiæ montana, imbribus, fulgoribus, tonitribus subiacent: plana potiùs rore, quàm pluuia madescunt: tonitru ac fulgur portenti simile est. Exceptus est Acosta perhonorificè: spatioque bimestri, quo substitit; in platea, Temploque, ipse hispanicè, Consaluus autem comes peruuicè differentes, ceteraque exercentes munia Euangelicarum operarum, prędarum fecere moræ pretium: ac Senatus statim ad Prouincialem de Collegio instituendo scripsit. Causam, cur à Prorege accersitus esset, eam reperit, quòd expeditionem aduersùs Ciriguanos ferocem, ac barbaram gentem meditans, vellet secum abducere. Sed Acosta milite ad Pilcomaium amnem expiato, quia alia habebat Prouincialis mandata, iter Potosium vertit. Potosium viginti ab æquatore in austrum gradibus iacet, in adeo infelici tractu, frigidoque, & procelloso; vt prorsus esset inhospitale, nisi frequentaret argentum, quod ibi maximâ copiâ effoditur. Quid enim cupiditati asperum, aut formidolosum in viscera terræ, & proximas Tartaro latebras penetranti? Ergo & Indigenarum ad quinquaginta millia ferebantur incolæ, & externorum negotiantium magna vis. Sed vt eam frequentiam cupiditas maximè, quæ omnium malorum radix est, conflabat, ita fama ferebat vitiorum illic tanquam colluuiem esse: prędertim cùm ea esset ratio maximi quæstus, si externus vir Peruuam fœminam assumeret concubinam. Tum illa multò impensiùs ei, quàm quodlibet mancipium laborans; magnas breuì parabat diuitias, Coca in primis legenda, quæ maximam Peruuiæ mercaturam continet. Ea est herba pusilla, Saligno folio similis, tam perditè Indigenis in amoribus; vt nonnisi in ore ferant, ac sese, si opus sit, venditis parent. In facili igitur est cogitare vbi intemperantiam extimulabat auaritia, infamique commercio iungebantur, quis locus virtuti relinqueretur, quæ monstra existerent. Tamen ea, Deo miserante, consecuta mutatio est; vt fieret, quod Sanctus Paulus ait: Vbi superabundauit delictum, superabundauit & gratia: adeo vt non solùm abigerent pellices; sed etiam rationum tabulas ad Patrem certatim ferrent recognoscendas. Illud tanquam miraculum vulgò spectatum est, quod cùm neque Quadragesima esset, neque Iobelæum; tamen homines circiter centum diuinæ mensæ eodem die accubuere. Diuersabantur in ædibus Parochi, qui populum Carangam curabat, per cuius absentiam etiam Parochi munia exequuti componere, quod tota in ea peregrinatione obseruarant, Peruuorum exiguos in religione profectus maximè ab penuria Magistrorum esse. Iuuit vehementer apud hos Christianum opus, accitus ad auxilium Barzana: postquam per Cincuiti Prouincias, & Omasui vtilem peregrinationem habuerat: qui statim cœpit habere conciones lin-

143 Tinguamaci Veterum ædificiorum vestigia reperiuntur.

144 Acosta Ciuquisacam venit.

145 Ciuquisaca magnis tonitribus obnoxia.

146 Potosij situs, & argenti fertilitas.

147 Coca herba maximam Peruuiæ mercaturam continet.

148 In Peruuia operariorum penuria plures non proficiunt.

guâ Aimaricâ, quæ ab communi multi discrepans totum per Collaum, spatio ducentarum leucarum funditur. Eam Barzana nullo magistro tribus mensibus didicit. Sanè donum linguarum videbatur diuinitus consecutus: adeo confidebat quamcumque linguam breuì se percepturum, & redacturum in artem. Exemplo eius incitatus Acosta, & ipse communem linguam breuì perdidicit. Summa enim profectus cum indigenis in linguæ scientia vertitur. Barzana, & Lopio, & Consaluo Potosij operi vrgendo relictis, Limam extremo Octobri accitu Prouincialis Acosta rediit. Dum hæc in australi Peruuia hi gerunt, in borealem excurrit cum Socio Pater Ioannes Gomius. Mari primùm Quaiaquilum tetendit ducentis quinquaginta leucis Limâ: indè Concham, Loxam, Piuram, & alia Oppida interiora fructu insigni: septem mensium spatio, plurimis vitæ totius exceptis confessionibus, materiâ ingenti peccatorum summotâ, excitato Sacramentorum vsu, percurrit.

149 P. Gomius in Americam transit cum insigni fructu.

HISTO-

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV PARTIS QVARTÆ

A.D.1575. **Liber Tertius.** Soc.36.

ANNVS iam Iobelæus, & Sanctus adest, qui Romanæ Societati, vti ceteræ Vrbi, ex confluentium vndique Peregrinorum vi, copiosam latè explicandæ caritatis materiam obtulit. Opportunè Pater Generalis prouiderat, vt ex varijs Nationibus lecta idoneorum Sacerdotum adesset manus. Hi Professorum in Templo, & ad Sancti Petri Pœnitentiariorum auxiliares, diuersarum linguarum peritiâ, & tractandarum scientiâ animarum pro virili contenderunt: vt peregrinantes suscepti laboris, atque impendij pretium quàm vberrimum ferrent: non sibi modò, sed & suis, & Patriæ. Immensus confessionum magnam partem à prima recti, prauique notitia, exceptus est numerus, labore sanè inæstimabili: cùm assiduè ingens præstolantium corona sellam confessionalem obsideret: nullo, quàm longus fuit annus, laxamento, nec discrimine festi, profestique diei. Multi aduenarum ad Sancti Andreæ per Exercitia spiritualia reformati, qui totos se nouos homines, & sanctitate plenos ab sancta Vrbe domum referrent: graues plerique viri, ac transmontani, quorum inter populares multum habitura vsum religio speraretur. Ex Romano Collegio supra vsitata vulgaribus annis in publicum studia, longo tempore terni, quaterniue in Sanctissimæ Trinitatis Xenodochio Peregrinis inseruiêre, vbi frequentia hospitum prima. Nam cùm semper prompta sit aduersùs aduenas Romana benignitas; tum sancto illo tempore largè se prodit: probatque se Roma cunctarum gentium, si non satu patriam, pietate certè parentem. Itaque super id, quod Cardinales, Dinastæque Romani, & passim priuati Ciues ad se perquam liberaliter suos populares, aut quapiam necessitudine obstrictos, ad hæc multos omninò alienos recipiunt; Sodalitia multa sunt, quę hospitalitatem publicè exercent, præsertim in aggregatos sibi per Italiæ Vrbes, & Oppida eiusdem instituti cœtus. Verùm, quæ ab Sanctissima Trinitate nomen habet Sodalitas, hanc propriè assumpsit prouinciam, nemine vt reiecto, cuiusuis ætatis, atque ordinis seorsim viros, ac fœminas gratuitò excipiat: quod non tam profitetur magnificè, quàm exequitur pulcherrimo spectaculo caritatis. Etenim dena interdum hominum millia, eoque amplius (nam oppidatim ex vicino concurritur) eodem die confluunt, ordineque miro, prouidentiâ summâ, caritate splendidâ, constantiâ indefessâ omnibus satisfaciunt; lauant singulis pedes, & osculantur: nec solùm lauant; sed purgant refectis vnguibus, & callos ex via contractos, & pustulas curant, ad mensam ministrant, sternunt lectos, lacrimantibus plurimum præ pietate, quibus talia exhibentur officia, vel pudore confusis. Etenim viri honestissimi è Sodalitate sunt, ceterique auxilio sponte accurrunt è prima nobilitate, ipsique Cardinales, & non rarò Sanctissimus Pater: qui, quæ dixi, ministeria suis tractare manibus non exhorrent ergà vel infimæ sortis homulos, & turbam agrestem. Tanta vis est gratię Saluatoris, tantumque in generosis pectoribus habent pondus verba, quibus quæ in minimos è suis conferuntur, collata in se ducturum recepit. Horum igitur præstantium operum Collegij Romani alumni, vt venirent in partem; non solùm prædicta obsequia adhibebant corporibus; sed etiam in edocendis per circulos rudioribus necessaria scitu Religionis dogmata, in explicanda Iobelæi rite suscipiendi forma, in præparandis ad confessionem rectè instituendam, in exhortandis ad nouum vitę cursum ineundum occupabantur. Quam per occasionem non modò Catholici multi

1 Iobelæum incipit.

2 Scholares Collegij Romani in Sanctissimæ Trinitatis Xenodochio peregrinis inseruiunt.

3 Sanctiss. Trinitatis Sodalitas quæ soleat exercere.

4 Ipse Sum. Pontifex peregrinis inseruit.

5 Collegij Romani Alumni peregrinos instruunt.

6 Catholicorum, & Hæreticorum conuersiones.

multi ab inueteratis, atque enormibus vitijs; sed etiam ab errorum profundo Hæretici non pauci abstracti: & eorum quidam magisterium, præconiumque fallacis doctrinæ diu professi. Quippe horum etiam hominum turba ingens affluxerat, seu visendi studio, seu mores mox Romanorum grauiùs ex oculato testimonio apud inscium vulgus infamandi. Sed vicit consilij peruersitatem vsurpatum oculis catholicæ specimen sanctitatis. Dum vident maiestatem, ornatumque Templorum, continentia supplicantium agmina, perennia quædam varijs portis Vrbem ineuntium Peregrinorum

7 Boni exempli efficacitas.

flumina, ac subinde longo ordine Sodalitates indutas saccis nudo pede acriter sibi terga flagris proscindentes: dum confertas multitudine Basilicas, gemitusque, & lacrimas, & tunsiones pectorum, & inuocationes ad Sacrarum Reliquiarum conspectum: super omnia dum Romanorum in excipiendis honorificè, hospitaliterque habendis aduenis liberalia pectora: & alia de genere hoc, tanquam gestientis, ac triumphantis pietatis pompam intuentur: pulcherrima ea species (vt est virtutis facies supra modum amabilis) lætiferum deceptarum mentium gelu disiecit, & pertinacia corda molliuit, vt cupidè ad tam sanctæ, ac benignæ parentis gremium recurrerent, Quod eo etiam proniùs fecere; quò magis, quæ ipsi spectabant, ijs quæ nebulones

8 Laurentius Gambara sua inhonesta carmina Posseuino suadente comburit.

Ministri deblaterare de Romanis ad inuidiam solent, aduersabantur. Sed non omiserim, ad specimen vtilitatis Catholicis viris allatæ, dignum æterna memoria exemplum. Laurentius Gambara Brixiensis, poëta non ignobilis multorum lucubrationibus annorum elaboratum opus amatorijs refertum fabulis iam prælo destinabat. Posseuino rem indicauit. Is luculenter expositi, quàm certum sibi crearent exitium, qui ea scandalorum genera Christi pusillis offerrent. Quæ cùm Laurentius diuino intus illustrante Spiritu intellexisset; die Veneris sancto dena carminum millia ignibus dedit: præoptans malè insumptos labores perituro expiari igne, quam æterno puniri. Studium inde ad canenda Christianis digna Vatibus transtulit. Dignus profectò non solùm meliore fama, quòd improbum partum abolere sustinuit; sed etiam

9 Librorum lectio quantum prosit, vel obsit.

maiore, quàm si seruâsset. Et sanè nec quàm noceant mali, nec quàm prosint boni codices facilè est cogitatione assequi. Sunt enim socij, sodalesque assidui, qui sine rubore, ac metu concinnè, & acriter monent, mouentque: quales ipsi sunt, tales breuì lectores efficiunt. Quamobrem tantopere Societas semper siue componendis, siue edendis, vulgandisque, quę alij perscripsissent, instituit. Enituit hoc sancto

10 Gregorij Tertij decimi in Societatem beneficentia.

tempore, tanquam in amplissimo christiani Orbis Theatro Gregorij summi Antistis pia beneficentia, quam latè in omnes fundens, nihilo quàm superioribus annis in Societatem deriuauit augustiùs, largâ stipe Collegij Romani penuria, ac Pœnitentiariorum leuatis incommodis. Collegium quoque Germanicum, quâ cœpit munificentiâ prosequens, Templo Sancti Apollinaris admodùm Romæ celebri, adun-

11 S. Apollinaris Templum, adiunctasque ædes Collegio Germanico donat.

ctisque ædibus donauit. Ita demum per conducta domicilia id Collegium vagari desijt. Templum vetustate deformatum, dum Pontificiâ item benignitate restituitur, ipsique è nobilitate Germana Alumni, egerendâ humo, & ruderibus, comportanda materiâ, & cœmentis, alijsque vsibus opus iuuant summâ alacritate; ea species Ciuem Romanum, vt non modicam conferret pecuniæ summam, commouit. Voluit quoque Pontifex, vt planè Societas in Clericorum Seminarij, & Conuictorum administratione, rei familiaris procurationem susciperet. Vtramque initiò

12 Societas in Seminarijs rei Familiaris cura se exonerat.

hanc, & instituendorum Adolescentium, atque alendorum procurationem Societas gesserat. Verùm cum Congregationis secundæ Patribus visum esset ab re familiari administranda, vbicumque Seminaria, & familias discentium iuuenum necesse esset regere, abstinendum; Congregationis postremæ Patres eo decreto confirmato impetrauerant à Gregorio, cùm vniuersi supplices accessissent, vt illâ curâ Societatem exoneraret: ne præter propria incommoda, externas per Prouincias Vrbanum exemplum noceret. Quod cùm Pontifex perbenignè concessisset;

13 Card. Sabellus à Pontifice impetrat, vt eam curam Societas rursùs assumat.

Cardinalis Sabellus, in quem recidit onus, procuratoribus appositis, spinosum negotium, ac tricis innumerabilibus implicatum expertus est. Itaque tum ad sese expediendum, tum rem quoque animorum multò geri constantiùs posse persuasum habens, si cura vtraque coniungeretur; impulit Pontificem, vt eam rursus Societati sarcinam imponeret: quamuis verbo, & scriptis Euerardus modestè, sed

acriter

acriter repugnaret. Ceterùm quantùm huius quieti Ordinis, auctoritatique faueret Gregorius; præclarè ostendit, datis ad suos Internuncios, præsertim in Hispaniam, literis: quibus vetabat Sociorum operam ad inuidiosa munera, neque Instituti propria adhibere: cuius rei causam planiùs infra reddemus. Nunquam aliàs Roma plures è Societate amisit. Nam & morbidus latè fuit annus, & laborum moles immensa nonnullorum vitas præcipitauit. Octodecim excessere, in quibus præcipuè memoria digni Ioannes Tristanus, ac Hieronymus Azailla Domi Professorum defuncti. Hic natione Hispanus vndecim in Societate versatus annis, sexennio Tyronibus instituendis præfectus, religiosæ sapientiæ haud magis præceptor, quàm forma. Ille inter Ferrarienses ædificiorum Magistros facilè primus, anno millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto ad Societatem accessit, ita dulci sensu iam tum in seculo ad verbi Dei auditum solitus colliquescere; vt inter concionem perenni lacrimarum fluuio totus cooperiretur. Initâ Societate, vt Architectura quoque ægregiè pollebat, huc, atque illuc assiduè per Italiam, ac Siciliam discurrens ad habitandum, & tractanda Diuina ædes, vt eorum ferebant temporum angustię, in religiosum vsum concinnans; quocunque pergeret multò præclariora humilitatis suæ, mansuetudinis, obedientiæ, orationis, ac ceterarum virtutum exemplis, quàm fabricandi, architectandique scientiâ ædificia excitabat. In Romano Collegio Ioannes Maiorius, Laurentius Amodæus, Curtij, & Fabij item è Societate Frater, & Iacobus Ledesma supremum diem expleuere, morbo in Pœnitentiariæ laboribus hausto, raræ omnes virtutis. Sed præcipuum in Ledesma factum est damnum, tertiodecimo Kalendas Decembris erepto. Apud Pœnitentiarios agebat, ab Romano Collegio, vbi iam diu studia temperabat, translatus; vt in Conscientiæ causis, quæ plurimæ, & implicatissimæ per sanctum illud tempus vndique afferuntur, domesticis, externisque perfugium esset. Ibi laborum, vt creditum est, mole superatus, decubuit, haud obscurâ sui exitus præsensione, quem statim aduocato Rectori, abnuentique credere, tertiò constanter prędixit. Cùmque demum Rector contenderet, etiamsi eiusmodi reuelationes veræ essent, oportere ipsum à Deo breuem vsuram lucis exorare Peregrinorum causâ, Nihil opus esse, respondit, quòd Iobelæi iam finis appeteret. At tua, inquit, scripta tam varia, tamque vtilia; quæ magna ex parte sunt imperfecta? Ne id quidem quicquam refert, inquit: fuerunt etiam imperfecta Patris Laynis, fuerunt Diui Thomę, & aliorum. Hâc securitate curam bonus Pater ab hac vita ad immortalem traduxerat: tamque tranquillo animo se, & sua ab diuino nutu penitus suspensa habebat. Malo inualescente ad Collegium Romanum defertur: ac vegetus adhuc sensibus consueta Sacramenta impetrat. Vbi verò sacrosanctum Christi Corpus pro Viatico allatum est; manibus, atque oculis in Cælum sublatis, clarâ voce longam habuit orationem, quâ diuinissimam Trinitatem, omnesque cum Regina Cæli Sanctos, ac Beatos inuocans, etiam Societatis Parenti Ignatio, quem cum summa veneratione sanctum appellare semper consueuerat, suam animam commendâuit, multùm lacrimans, & collacrimantibus, qui circumstabant, quorum viscera, ad conspectum, & verba tantæ pietatis, insolitis ignibus æstuabant. Paulò post Confessario impensè interroganti diu tergiuersatus, quæ de vocatione eius anno millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo, cùm euenere memorauimus, enarrauit. Nec ambigitur, quin addere multa potuerit. Quorum illud vulgatum est, præuisum ab eo Toleti Cardinalatum. Nam cùm is aliquando sub Scholarum porticum inambularet, viso eo procul Ledesma, vicinos inclamans, inambulare domi Cardinalem admonet. Qui cùm prospectassent, ac neminem apparere, nisi Toletum dixissent; admirabundus Pater: Deus bone, exclamat, Toletus Cardinalis. Sed non hæc tam mira sunt, quàm eius virtutes. Adnotabant Patres in eo quatuor eminentia laudum quasi paria: eò illustriora; quò difficiliùs copulantur: Scientiam singularem cum summa humilitate: Ingenium natura acutum, & perspicax cum pietatis cultu simplicissimo: Sedulitatem in rebus gerendis exactam, cum summa patientia, & tolerantia molestiarum: postremò Zelum eximium, eoque censorium cum sui submissione iudicij: Scientiæ opinionem rarò alius parem consequatur. Doctissimus

14 Io. Tristani, & Hieronymi Azaillæ mors & laudes.

15 P. Ledesmæ morientis, ac viuentis virtutes.

16 Permagni fit à Patre Laynes

ctissimus eum quisque suscipiebat maximè, & Laynes in primis, qui scripta eius ad se Tridentum de controuersis rebus, quæ in Concilio agitabantur, iubebat perferri. In Romano Collegio cùm aliquando è proponendis ad disputandum thesibus vnam iuberet induci, & Magister, qui proponebat, probabilem affirmaret, quòd Auctores multi, grauesque tenerent; ostendisse dicitur sextodecimo syllogismo tandem ex ea propositione peruenire ad aliam in vno Conciliorum damnatam. E tanta verò scientia nil assumebat sibi, nisi laborem, nullâ ambitione premens eam, ac promens. Nam si caritas requireret; absque personarum discrimine nulli parcens labori, communicabat largè, candideque cum omnibus: de cetero agebat quasi vnus è numero.

17 Simplicium, & indoctorum nullum reipuebat pietatis genus.

Porrò cùm ingenia acria, experrecta, latè capacia haud ferè ad simplicem quandam pietatis formam descendant; Ledesma piacularibus calculis, aquę sanctæ, paruis imaginibus, pijs precatiunculis, atque horum similibus, perinde ac rusticanus quispiam, aut anicula addictus erat. Scilicet non partiebatur pietatem, sed totam amplectebatur: alteque in animum demiserat, nihil habendum vile in Religione, vbi cultus refertur ad summum, ac præpotens Numen: hoc excellentior, quò maiori cum mentis humanę subiectione. Atque hæc, quæ segnis, ac fastidiosa quorundam religio vocare minuta solet; illud inter cetera habere momentum, quòd assiduè vigorem pietatis, & gustum virtutis iucundum alunt, præparantque ad maxima. Certè, qui in rebus hisce occupatur animus, vt frequentissimè occurrunt, eum non dubites assiduè habitare in cælo: quod apertè erat videre in Patre Ledesma: qui etiamsi quid scriberet multùm, parumue; singularum pagellarum in fronte Sanctissima IESV, & MARIÆ nomina, & quidem maiusculis literis figurabat. Super hæc, cùm is, qui admodùm natura sedulus, & acer est, feruidior idem plerumque sit, ac stomachosior; Ledesma in exequendo suo munere mirę sedulitatis, in perferendis, si quæ obstabant, miræ erat patientiæ: vt qui non commotione efferuescentis circa præcordia humoris ad opus incitabatur; sed rationis imperio, & prudentis caritatis: quæ vti docet adhibendam curam; ita remouendam acerbitatem. Atque adeo, si quid pro suo munere existimaret quempiam admonendum; parcebat nemini: sed legum more, sine ira, sine odio, ceterisque perturbationibus, quantumuis quis obluctaretur proteruiùs, quod postulabat vsus, exequebatur. Ex eadem cupiditatum victoria, & rationis perfecto dominatu oriebatur studium perfectæ disciplinæ vigil, atque solicitum, cum placidissima obedientia, & verecundia aduersùs Moderatores, quasi Nouitij. Ita vt cùm ijs, quod opportunum in publicum duceret, diligenter exponeret; si non persuaderet, aperto stans capite, demissisque oculis, nec verbum quidem contra adderet: ab nutu obedientiæ non solùm facto, sed nec mente audens discrepare. Neque alias virtutes, quamuis ęgrè sociabiles, minùs prudentia, & caritate coniunxerat. Parcus verborum, ac suo tempore copiosus, noscens tempora, & linguę potens: subridens idem semper, atque subtristis: vt pacem beatam animi intelligeres, sed nequaquam solutam, atque incustoditam: ac Socios neque fugaret tristitia, neque leuitate dissolueret; sibi austerus, alijs indulgenti propior. In erigendis, consolandisque mœstis, & pusilli animi, aut quos scrupuli angerent; pro auctoritate, ac dexteritate efficaciæ maximæ: eamque ob rem adibatur à multis. In Gymnasio, præsertim in refellendis erroribus Hæreticorum, altissimæ, fœcundissimæque doctrinæ: at in domesticis exhortationibus modicus doctrinæ: in explicando vsu virtutum multus: non tam eas acutis, abstrusisque referciens sententijs; quàm pijs, & ad vsum spectantibus: eoque præsertim, quòd nil dicebat ab sua discrepans vita, magno erat vox eius cunctis emolumento. Nemo vnquam cessantem, aut ab opere vacuum vidit, nec nisi perrarò concessis laxamentis vtebatur. Hactenus ab communi vsu Prędum concessu nonnihil deflectens: de cetero, ne extremo quidem tempore, cùm iam senecta & languor vrgerent, adduci potuit, vt exors communis seueritatis vlla re fieret. Magnificiebat Societatem, atque amabat dulcissimè. Et multa in ea obseruabat miracula, vt verbis ipsius vtar, stupenda, non particularia, sed vniuersalia, non singulorum, sed omnium, neque alicuius temporis tantùm, sed continua: quæ Dominus, inquit, IESVS augere dignetur, & magnitudine, & numero, Virgoque gloriosa Sanctissima MARIA. Amen. In his miraculis reponebat coniunctionem

18 Hæc quæ minuta vocantur ad maiora disponunt.

19 In suis scriptis semper Iesu, & Marię nomina præponebat.

20 In admonendo pro suo munere nemini parcebat.

21 Erga Superiores reuerentissimus.

22 In Scholis multam, in domesticis adhortationibus modicam præfert doctrinam

23 Otiolus nunquam fuit, nec à legum obseruantia immunis.

24 Societatem magnificiebat.

ctionem caritatis inter omnes : vt longè plus Societatis filij se inuicem diligant ; quàm si ex eodem vtero prodijssent : tum pacem ex hac coniunctione. Donum Castitatis in iuuenibus, & olim prauè assuetis, vt nec odor fumi in eis sit. Zelum tantum in omnibus conuertendarum animarum. Quod plerique spirituales sint æquè iuuenes, idiotæ, ac docti : cùm tamen spiritualem re vera hominem vel vnum fieri tam ardui operis sit. Tantam per Orbem terræ Societatis propagationem tam breui tempore, idque cum mutatione morum in Regionibus, ac Ciuitatibus, apud quas agit. Eximium profectum in pietate simulatque quis ingreditur, cum tanta firmitate, atque constantia ; vt statim peregrinationes à Tyronibus obeantur, & virtus in occasionibus quoque persistat. Humilitatem adeo insignem nobilium, doctorum, atque eorum omnium, qui alioqui in pretio habentur. Indiæ miracula, & conuersionem. Diuinam vim mouendi corda, non verbis modò, sed & solo aspectu, & incessu. Quæ omnia aiebat aduersùs proteruos demonstrari posse planè in Societate esse, & esse admiranda, atque à Deo. Quibus adijciebat mirabiles conuersiones è spiritualibus Exercitijs : cùm tamen ea Sanctus Pater Ignatius ante literarum studia composuerit. Et vt intelligas quàm sedulus esset obseruator diuinæ clementiæ ; admirabatur domesticas quoque conciones hominum adolescentium, & rudium propè ex improuiso habitas, tamque feruentes, ac rerum diuinarum plenas. Quia verò intelligebat quanta in vnico Romano Collegio totius corporis agatur vtilitas ; peroptabat id Collegium virtute cum primis florere. Atque idcirco, qui virtutibus abundarent ; eos haberi in pretio : contemni verò, & parui fieri, si cui cassâ pietate inesset scientia : quò, vti par est, dominaretur religio, scientia seruiret. Multum reponebat in eo, vt præter consuetas remissiones, nulla inter collegas essent commercia : colloquia autem remissionum nonnisi ex præscriptis à Patre Natali capitibus ducerentur. Summi item existimabat momenti ne liceret cuiuis cum quouis agere : eoque necessarium arbitrabatur ; vt recens ab Tyrocinio producti curæ veterani hominis sanctitate præstantis committerentur, qui eos ab Tyronum, ac ceterorum Collegarum vsu segregatos, in oratione, ac deuotione proueheret. Nec Collegiorum Rectores rei familiaris cura quicquam implicari ; sed tantùm inspiciundo assiduè, lustrandoque Collegio, & conseruandis, promouendisque in virtutum studio singulis, apta cuique suggerendo præsidia, intentos voluisset. Præceptores autem diuinarum rerum eam cupiebat docendi viam tenêre vt in huiusmodi quæstionibus adhiberent Christianæ fidei, ac veritatis probationem, non fusam, sed firmam : atque aduersaria argumenta contra veritatem, neque cum amplificatione proponerent, neque simul vniuersa si multa essent : sed vel singillatim, vel per partes proferrent, ac refutarent. Huc volebat intendi vires, vt in tota disputatione eluceret vigor fidei, quemadmodum ipse loquitur, & affectus pietatis : adeo vt etiam, qui scriptam disputationem legerent ; piè afficerentur. Laudandum in primis Diuum Thomam, eiusque doctrinam : ac ficubi ab eius discedendum sententia, quod nonnisi perrarò (si quando communis Doctorum opinio contraria est) excusationem, seu interpretationem, vel distinctionem adhibendam, vt semper Doctori sancto auctoritas illibata perstaret. Nec verò Auctorum Scholasticorum quemquam irridendum, quamuis opinio eius oppugnaretur : abstinendum à facetijs in gymnasio : nec risum datâ operâ excitandum : sed inter docendum subinde pios ad pietatem locos inserendos, vt semper oratio benè morata sit, & auditorum non magis scientiam, quàm pietatem educet. Denique nouas opiniones, etiamsi magna cum probabilitate sese offerant, nonnisi de Studiorum Præfecti consensu, maturaque consultatione inducendas. Quæ ego præcepta eò libentius ex eius autographo excerpsi ; quòd & percommoda sectantes experientur, & quam ipse docendi formam sequutus sit, planè demonstrant. Is verò tantus rerum altissimarum Magister, cùm vsus poscebat, vt in Romano Collegio celebritatis cuiuspiam causâ carmina, & id genus hilariores scriptiones indicerentur ; tum vt exemplo suo ceteros incitaret, tum vt ostenderet quanti faceret communium laborum participem fieri, ac denique quanto animi studio domesticas res amaret, atque complecteretur ; etiam ipse aliquid acutè, ac iucundè pangebat. Quin etiam teneræ ætatis iuuandæ causâ non modò catechismum concinnauit breuem ediscendum pueris, & alterum paulò

25 Quædam prædicabat Societatis miracula

26 Collegium Romanum virtute præstare peroptabat.

27 Quales cupiebat Collegiorum Rectores.

28 Quales Præceptores diuinarum facultatum.

29 Quam erga S. Thomam reuerentiam.

30 Quam in docendo grauitatem.

31 Quam cautè nouas opiniones proponendas.

32 Carmina cum iumentibus affigere solitus.

33 Catechismum, atque grammaticam ad puerorum vtilitatem scripsit.

paulò fusiorem ad Magistrorum institutionem; sed etiam artem grammaticam scripsit, vtens vocabulis, & phrasibus christianis; quò faciliùs vnà cum doctrina pueri christianos spiritus haurirent. Quibus, alijsque laboribus si non in terris, certè in Cælo gloria pari fruitur, tantoque cumulatiore, quantò terrenam pleniùs spreuit.

34 Fueardus Congregationis generalis decreta per Prouincias mittit.

Dum verò anni sanctitate cuncta Romæ feruent, Euerardus ad vniuersam Societatem conseruandam, perficiendamque producens curas, quę in Congregatione generali decidenda Patres ei permiserant, magno labore cum Assistentibus maturè transacta, in Prouincias misit, vt in Congregationibus Prouincialibus, quæ sub anni exitum ad legendos Procuratores coactæ sunt, vsui forent, pro gentium varietate iudicanda. Illud propriè panpertati sanctæ prospiciens ad Hispanię Prouincias scripsit, ne finerent

35 In Hispania paupertati prospicit.

Præsides quemquam Sociorum quicquam capere ab propinquis, vel in conducendorum scriptorum pretium, vel quosuis priuatim vsus. Quippe exitiosa est multis modis ea licentia: æqualitati officit, ignauiam, arrogantiam, contumaciam capientibus ingenerat, ceteris offensionem, atque æmulandi libidinem, præter ostium, quod sensim ad maiora panditur. Anno extremo Antonium Vinchium, qui ex Rheni

36 Antonium Vinchium Visitatorem in Longobardiam mittit.

Prouincia lectus Procurator Romam iussus præfestinârat; ad Longobardiam Prouinciam inspectandam misit: & Claudium Aquauiuam ad regendum Neapolitanum Collegium, Dionysio Vasquio, cui non admodum cum Salmerone conueniebat reuocato, moxque remisso in Hispaniam. Sanè Hispanica domicilia, ob multos, egregiosque ad nouum Orbem transmissos, operarijs indigebant: neque admodum in

37 Claudium Aquauiuam Collegij Neapolitani Rectorem.

Italia carus habebatur Dionysius. At Claudius ab tyrocinio inter Philosophiæ, Theologiæque studia partim ijs è Societate, qui alterum Probationis annum cum literarum studijs coniungebant, partim sodalitati Beatæ Virginis egregia cum laude præfectus, indè iussus docere Philosophiam, excreato post semestrem sanguine; quæ fuit causa præfecturas illi approperandi, Seminarium Romanum regebat, cùm ire Neapolim iussus est. Vere ineunte cùm Genuam periculosis factionibus scissam Gre-

38 Benedictus Palmius Cardinalem Moronum Genuam committatur.

gorius Pontifex Ioannem Moronum Cardinalem pacificatum mitteret, adiutorem ei Benedictum Palmium addidit: cuius loco cùm in longum abiret mora, ad consultationes inter Assistentes Pater Generalis Lucium Crucium aduocauit. Multę preterea per Italiam excursiones habitæ, & Laureti permultis Peregrinis summo labore nauata

39 Lucius Crucius pro Palmio P. Generali assistit.

opera, Sanctam Deiparæ Cellam ex itinere Romano visentibus, & quibusdam Sodalitatibus Maceratensium, ac Perusinorum, qui præstò essent in via, Socij attributi egregio cum fructu. Extra Italiam in Cretam Insulam, atque in Illyricum operarij

40 Missiones variæ per Italiam, & extra.

missi. Catarensis Episcopus cùm diceret, sat quidem Sacerdotum superiore anno missorum operâ excultum populum; sed quò permanens vtilitas foret, Clerum restare instituendum, flagitatu propè extorsit, vt rursus auxilia sibi in eam rem darentur. Itaque Thomas Radius, & Balthasar Sfondratus natione Illyricus concessi. Pari

41 Thomas Radius & Balthasar Sfondratus Catarum missi.

studio Epidaurienſis Respublica auxilia postulauit: institit quę Vicentius Porticus recens ad eum Archiepiscopatum euectus, vir & pro sua dignitate omni dignus obsequio, & pro eximio studio, quo Nuncius Pontificius Societatem in Polonia fouerat, omnia meritus. Ergo Sacerdotum egregium par Emerius de Bonis, & Iulius Man-

42 Emerius de Bonis, & Iulius Mancinellus Epidaurum.

cinellus cum comite, in eam lecti prouinciam. Hi cum Archiepiscopo, & Legato ab Republica ad Pontificem misso, naui conscensâ quotidiano Litaniarum vsu inuecto, Nautisque, ac Vectoribus piaculari grano donatis, perque eam opportunitatem ad venerationem diuinæ Matris, ac frequentem precandi vsum excitatis felicem cursum tenuerunt. Magnâ voluntate à summis, medijs, infimis accepti, illud primum

43 Horum fructus.

tempore admonente pietatis incitamentum admouere. Pridie Kalendas Septembris, cùm paulò ante peruenissent, inter Canonicos, & Clerum numero ampliùs sexaginta, post sacrum maximum, menstruam distributionem Sanctorum fecere, adhibitâ

44 Menstruam Sanctorum distributionem instituunt.

explicatione accommodâ vtilitatis, quam ex eo religionis genere par esset decerpere. Atque Archiepiscopus vt in sibi subiectis Monasterijs, quæ numero quinque sunt, ea consuetudo induceretur, imperauit. Quin etiam vbi emanauit in vulgus, adeo est libenter excepta; vt vltrò Franciscanus Pater in suum quoque Cœnobium ab ditione Archiepiscopi liberum, ac priuati Ciues permulti, magno cum animi sui fructu, & gaudio in suas domos induxerint. Piacularia grana Monasterijs ex ditione Archiepiscopi

chiepiſcopi eius nomine diſtributa, atque accepta perlibenter, additâ cohortatione loco aptâ. Duo ſunt extra mœnia pauperum vtriuſque ſexus ætate feſſorum receptacula, vbi gratuitò attinentur, collatâ etiam ad alimentum ſtipe. Hos item ſæpius inuiſendo, adhortandoque ad cultum pietatis Patres plurimùm recreârunt. Primo Septembris Dominico die, cuncti magno cum ſenſu pietatis, atque vberi fletu ad ſacroſanctum Euchariſtiæ epulum acceſſere, permultis etiam è nobilitate ad ſpectandum affuſis, vt quorum oculis ea rerum ſpecies noua accidebat. Id fuit ſanctioris exordium inſtituti: nam decreuere in poſterum idem Diuinum Conuiuium menſibus ſingulis frequentare, ſinguliſque diebus aliquantum ſpatium matutinæ precationi in Templo pariter impendere, atque Litanias ſub veſperam exequi. Interim conciones ad populum ſacris quibuſque diebus perpetuatæ, ſolido, fœcundoque pietatis plauſu: à quibus nunquam Illuſtriſſimus Rector, & Senatus, quantumuis grauis cauſa interueniret, abduci ſe paſſi, egregio tum ſuæ Religionis documento, tum publicæ ſtudio. Illud non mediocriter proderat, quòd media in concione aliqua, ex populo opportunioribus, conſcientiæ quæſtio tractabatur; quanquam id munus bis inter hebdomadam etiam Iulius Mancinellus ex inſtituto obibat. Ad hæc ſemel quâque hebdomadâ, omnes, cum ſuis quiſque auditoribus, Ludimagiſtri in Templum primarium, multis præterea è nobilitate, ac populo, ad catecheſim conueniebant. Ibi mirus puerorum animis ardor iniectus (geſtientibus ad ſpectaculum parentibus) neque ab ea ſchola voluit Archiepiſcopus præſentiam vnquam ſuam abeſſe: cùm & pias imagines, & cereos Agnos, aliaque munuſcula diſtribuens ſtimulos currentibus adderet Illud etiam nouum, & mirum accidit vulgo, Iuuenum nobilium inſignem manum ad frequentem Diuinorum myſteriorum vſum pellexere. Bis ſingulis hebdomadis ad Emerium conueniebant, qui eos (vti fit in Sodalitatibus Beatiſſimæ Virginis) piorum lectione librorum, opportunis adhortationibus, collocutionibus, ceteriſque de more pijs exercitijs ad omnem pietatem informabat. Tribus in Templis, quò latiùs pateret, Sodalitas Sanctiſſimi Dei Nominis inſtituta, ad temere iurandi vſum abolendum: nam dicta impia, atque execrationes neceſſe non erat arcere: quòd ne nomina quidem in gentis lingua dicantur ineſſe talium ſcelerum, inuidendâ felicitate. Neque intra Vrbem ſtetit labor, & fructus: ſed cum Archiepiſcopo ad vicinas profecti Inſulas; noua lux ijs quoque allata: vbi tantùm piacularia profuere grana; vt poſtea per Inſulanos ſparſa, paucos cerneres, quorum è manibus precatoria ſerta non pendêrent. Haud minore pietatis renouatione, & auctu in Creta Inſula par alterum Sacerdotum, Franciſcus Lucas, & Angelus Latinius deſudârunt. Venetijs medio vere profecti, percommoda vſi nauigatione, quam ſecundiorem religioſis exemplis, ac miniſterijs, adhortationibus, catecheſibus, confeſſionibus audiendis, pijs collocutionibus reddidere. Inſulę primum Cephaleniæ portum inuecti ſunt; vbi Templum Turcarum ſcelere incenſum, Vectorum, atque Inſulanorum collatitiâ pecuniâ reconcinnatum, opportunum fuit ſolennibus Paſchalibus peragendis. Omnes ad vnum expiati vectores: atque vnus præ cæteris, quem grauia propter ſcelera multos annos à confeſſione deſperatio abſterruerat. Ad Inſulam indè Zacynthum progreſſi, dum nauis colligendis mercibus moram trahit, ſuis & ipſi coacernandis animarum mercibus inſtitere, tanquam diuinitus ad Iudæi iuuenis ſalutem appulſi: qui inter ſuos Doctor, & multarum peritus linguarum, cùm chriſtianæ veritatis amplexandæ causâ Theſſalonicâ Zacynthum veniſſet, in Græcorum ſchiſmaticorum manus inciderat: iamque dies inſtabat baptiſmi; cùm Patres re cognitâ Leonardum Hemum Inſulæ Prętectum, qui olim Alexandriæ Patrem Ioannem Baptiſtam Romanum protexit, admonent. Is Catechumenum corruptoribus ereptum inſtituendum Patribus in Catholica fide volentem tradidit; quem diligenter excultum celeberrimo apparatu, præſente, cum Principibus, Leonardo, Kalendis Maij ſacro fonte luſtrârunt. Ac Neophytus ardentiſſimæ fidei ſtatim redarguere in Synagogis Iudæos exorſus, ab ijs patienter etiam verbera pro Chriſto pertulit: moxque perfectæ vitę ſtudio Venetias nauigauit. Patres multis quoque inter ſe, cumque Deo reconciliatis, nec paucis mulierculis, quas è flagitiorum cœno extraxerant, nuptui traditis; perrexere in Cre-

45 Sanctiſſimæ Communionis frequentiam.

46 In concionibus conſcientiæ quæſtionem proponunt.

47 Ad catecheſim concurſus, & ardor.

48 Iuuenes ad pietatem inducuntur.

49 Sodalitas nominis Ieſu inſtituitur ad abolendum temere iurandi abuſum.

50 Franciſcus Lucas, & Angelus Latinius in Cretam Inſulam mittuntur.

51 In Inſula Cephalenia Templum reſtaurant, & animos renouant.

52 In Inſula Zacyntho inſignem Hebræum baptizant.

tam. Insulæ faciem superstitionibus, ac vitijs miserè deformatam inuenere. Tria præcipuè habebant hominum genera, Græci schismatici, quorum amplus numerus: Græci orthodoxi: & ritus Latini cultores. Per absentiam Pastorum latè regnabat insscitia, præsertim inter Catholicos. Nam Græci Sacerdotes inopia pressi, & numerosa plerique filiorum sobole, ab domo Dei ad suas domos auerterant curam: Latini verò Pastores, locatis plerique reditibus, in Italia agebant. Ita syluescentibus moribus, & schismaticis haud omnino dormientibus, innocentia, verusque Dei cultus in dies magis deterebatur. Hæc inter mala illud erat optimum, quod Insulæ præerat Clarissimus Foscarinus, vir virtutis egregiæ, & adiuuandi populi perstudiosus: cuius auctoritate nixi Patres cuncta proniora habebant. Vrbes hâc tempestate solùm tres habet Creta, quam prisci Vrbibus centum inclytam cecinere: Candiam, vnde toti Insulæ nomen, Rhetimum, & Canæam. Has Nostri præcipuè sibi instituendas, renouandasque susceperе. Post duas lustratas; Candiæ, vt in Vrbe omnium principe, fixâ sede, visendis valetudinarijs, concionibus frequentibus, pijsque sermonibus, vsu Diuinorum mysteriorum, explicandis conscientiæ difficultatibus, vinctis ad triremes edocendis, solandisque, & cetera turba nautica instituenda, multùm profectum. Sed præcipua vtilitas extitit è catechismo, quem in literarijs ludis discentibus pariter, & Magistris explicabant. Multos secum deportârant libellos, & rosaria, Multo maiorem dein numerum religiosa Sodalitas, quæ Venetijs est pauperum erubescentium procuratrix, Augustino Barbarico impellente, summisit. Horum distributione factum, vt latissimè sacra doctrina propagaretur à filijs, in Parentes quoque, ac domesticos omnes permanans. Per Ægæi quoque maris Insulas plurimos eorum sparsere libellorum, opportuna aduersus insscitiam leuamenta. Eundem græcè transferendum curarunt: & quidem eò sensim incumbebat Franciscus, vt Sacerdotes Græcos comitate pellectos ab errore diuelleret. Iamque multa allexerat capita, quorum auctoritate sperabat fieri posse, vt in cuncta Insula catholicæ fidei vnitas redintegraretur: præsertim, si quod etiam moliebatur, vti Germanorum iam stabat, ita Græcorum adolescentium statueretur in Vrbe Seminarium: quod Gregorius Pontifex statim magnanimâ suâ caritate complexus, hoc ipso anno de eo instituendo in Purpuratorum Patrum Senatu retulit. Duo ex confessione peccatorum etiam corpori remedium adepti. Alter nobilitate conspicuus in graui morbo, deque eius salute penè omnibus desperantibus, cùm offerrentur ad expiandum animum Sacerdotes; negauit se cum quopiam confessurum, nisi cum Patribus Societatis: affirmans id si faceret; sperare sibi valetudinem redituram. Neque aliter euêni: protinus à confessione releuatus breui penitus valuit. Alter, neglectâ per annos viginti pœnitentiâ, iamque depositus iacens, clariórem expertus est indulgentiam Diuini Parentis. Vt enim ex animo peccatorum virus eiecit; prorsus, tanquam omnem malæ valetudinis causam vomuisset, qui pridie moribundus iacuerat, postridie sanus per Vrbem inambulauit. Quo ex genere exempla, licet multa passim præteream, interdum quedam aspergere, ad perennem Diuinæ clementiæ memoriam, pertinebit. Interim rerum, quæ in Creta gerebantur, præclara fama etiam Venetijs celebrabatur, & cariorem viris Clarissimis Societatem reddebat: cùm tamen & ipsa in Vrbe Socij egregiè vires contenderent. Die Iouis, Lunæ, ac Martis Quadragesimæ exordio proximis, proposito publicè Diuinissimo Sacramento in splendidè ornato altari, precatione assiduâ, antemeridianis, pomeridianisque concionibus, secundo Ciuitatis murmure, & magno concursu, fecêre ne tam latè debaccharetur temporis eius licentia: vtque dum passim exitiabilis dominatur hilaritas; alicubi sanctæ hebdomadæ salutaris mœstitia repræsentaretur. Mario Beringuccio Domum regente, Pater Ludouicus Gagliardus modò Venetijs, modò Patauij rerum pars maxima gerendarum erat. Ea virtutis, doctrinę, facundiæ vi, atque opinione pollebat, sed in primis exercenda spiritualibus meditationibus nobilitate proficiebat. Quo adminiculo Augustinus Triuisanus, vir nobilis quadragenario maior, cuncta in Republica gestis præclarè muneribus publicis, prudentiaque, & rerum multarum scientia clarus, nuncium remittere mortalibus curis animum induxit. Ad Clericos Regulares Theatinos studio ante propendebat:

53 Creta in misero inuenta statu.

54 Foscarinus Cretæ Præ:or Nostris fauet.

55 Creta tribus constat Ciuitatibus.

56 Nostrorum Candiæ labores.

57 Christianæ doctrinæ propagatio.

58 Collegium Græcorum a Gregorio Tertiodecimo Romæ instituitur.

59 Duo grauiter ægroti confessione animam corpusque curant.

60 Venetijs tribus ante Quadragesimam diebus Sacramentum splendidè exponitur.

61 Ludouicus Gagliardus Venetijs strenuè operatur.

62 Augustinus Triuisanus in Societatem ingredi deliberat.

eorum

eorum vitam sibi, vt negotia fugienti, ratus aptiorem: nam in Societate in literis, agendisque rebus tota versante, se id ætatis inutilem fore. Inuitabat & illuc eius perfamiliaris, virque magnæ famæ Surianus ingressus. Sed dum Augustinus considerat nouissimum mortis momentum, atque vtram in eo articulo mallet egisse vitam; diuino quodam collustratus radio, intelligens, quæ ab Societate auerterent causæ, ab existimatione sui, & proprij commodi studio proficisci; eam sibi omnino statuit suscipiendam, in qua lateret, in qua, quemadmodum ipse ratiocinabatur, vt in tanta Doctorum hominum multitudine, postremus haberetur. Eoque magnifico animo Nouellariam profectus ad Tyrocinium, ad Patris Antonij Valentini pedes postratus, dixit, adesse se propè iam senem, sed vt Christi causâ repuerasceret, paratum quidquid iniungeretur exequi. Sed exoptare, vt se Patres infimis laicorum Fratrum obeundis ministerijs, quod vitæ superesset, adijcerent. Neque deinceps minorem animi submissionem, simplicitatem, ardorem præstitit: vt vel adolescentes præiret ætatis mollitudine ad cuncta flexibiles. Leuauit clarissimi viri ad Societatem accessus desiderium Fuluij Androtij, qui in Ferrariensi Collegio, quod iam pridem regebat, sexto Kalendas Septembris decessit, optimè de ea Ciuitate meritus. Plurimùm apud nobilissimum quemque poterat, quorum animos pertractabat. Magni & à Duce fiebat, qua ille gratia duntaxat in commoda animi eius vtens, malebat, si quando interrogaretur, consilijs, quàm audiendis confessionibus præsto esse, seueritati propior: vt dicerent quidam Aulicorum aureum Collegium posse per eum effici, si paulùm indulgere nosset. Ciuitatis animos tum rectæ vitæ exemplis sibi adiunxerat, tum præcipuè nauandâ moribundis operâ quoties à quouis accerseretur. Complures sexus vtriusque ad vitam seueriorem traduxit, in quibus etiam nobilem fœminam, in ætatis flore, & forma præstanti viduam: ob cuius rei dolorem iuuenes quidam dissoluti, si fortè loco minùs frequenti Patrem deprehenderent, exsibilare cœperunt, quoad tandem & ipsi Christianâ famuli Dei patientiâ fracti, eundem sibi conscientiarum suarum magistrum assumpsere. Nec minùs ille pollebat in Socijs suę curæ commissis, & ad perfectionem promouendis. Quin & mirâ dexteritate, si cuius labaret constantia; in propositi sanctitate firmabat. In sui corporis cultu nullum adhibebat, nisi sanctæ paupertatis, & humilitatis ornatum, vilissimas sibi, & maximè detritas vestium legens, auctoritatemque vnicâ sanctitate sustentans. Ex vsu quem habebat cum Deo, resque diuinas meditandi, libellos meditationum scripsit, qui extant, admodum pios, & legentibus salutares. Taurinensi Collegio ineunte anno insigne additum decus quinque sacris corporibus. Tria erant Martyrum ex illustrissima Thebæorum legione Solutoris, Aduentoris, atque Octauij: Quartum Iulianæ Virginis, quæ magna per miracula, cùm fortissimi Heroës pro Christo cecidêre, reperit, seruauitque eorum reliquias. Quintum Gussolini, qui Abbatiæ Sancti Solutoris olim Abbas sanctitatis famam virtutis excellentiâ meruerat. Diuina hæc pignora ab annis ferè quadraginta, cùm Templum Dui Solutoris, & Abbatiam inter belli impotentiam Galli excidêre, depositа asseruabantur in Sacello Beatæ Virginis, quam vulgò Consolatam vocant, in Prioratu Sancti Andreæ. Iam Abbatia Sancti Solutoris ad Vincentium Parpaliam virum antiquæ religionis deuenerat. Is ægrè ferens beatos illos Patronos, tanquam inquilinos, & propè ignotos in commodato hospitio degere; dum quammaximè illustrandæ eorum memoriæ viam vestigat; statuit certam redituum Abbatiæ partem ad Collegium Societatis transferre: cum eo, vt sub nomine Solutoris, & Sociorum Templum extrueretur, vbi meritis afficerentur honoribus. Cuius rei ab Pio Quinto Pontifice (apud quem pro Sabaudiæ Principe Orator agebat) potestatem facilè impetrauit. Iamque Templi ædificatio adornabatur. Sed incerta casuum præuenturus Abbas translationem Sanctorum pignorum maturauit. Sancti huius anni exordio cùm Hieronymi Roborei Archiepiscopi Taurinensis mox Cardinalis iussu totâ Ciuitate præcessisset ieiunium, quartodecimo Kalendas Februarij cerimoniâ maximâ supplicatio instituitur, præeuntibus ordine Ciuium Sodalitatibus, quæ circiter viginti sunt. Sequebantur Religiosæ familiæ cum apto tempori cantu, & carmine. Post eas tres à quaternis Sacerdotibus in Diaconorum habitu gestabantur arcæ inter-

63 Nouellariæ Tyrocinium aggreditur magna sui demissione.

64 P. Fuluij Androtij mors, & dotes.

65 Nauando moribundis operam Ciuitatem sibi summè conciliat.

66 Paupertatis, & humilitatis studium.

67 Quinque Sanctorum corpora ad Taurinense Collegium translata.

68 Supplicatio instituitur solenni pompa.

intertextis auro stragulis tectæ sub vmbellis, quas primi Ciuium sustinebant. Prima Gussolini, secunda Iulianæ corpora, tertia cineres, ac minutiora ipsiana trium Martyrum Thebæorum habebat. Et hanc Collegij Sacerdotes, Seminarij illas gestabant. Quibus redintegrato ordine supplicantium succedebat Seminarium, Clerus, Canonici, cum Symphoniacorum choro præstantissimorum, claudente hunc Ordinem Archiepiscopo in Pontificali ornatu. Nouum indè, nec ante spectatum Taurini excipiebat agmen. Recens ab Duce instituti Equites Sancti Mauritij, ijsque Sancti Lazari adiuncti procedebant bini in purpureis togis gemina Cruce viridi, candidaque distinctis. Hisce cingentibus, plurimas inter faces, latè maiestatem spargens, quatuor Sacerdotum ex Equitibus ijsdem humeris gestabatur Arca, ad vrnarum priscarum formam, artificio, & precio nobili fabrefacta Romæ Parpaliæ impensâ: in qua seuis è fenestellis eleganter sita spectabiliora Sancti Solutoris, & Sociorum ossa per christallum visebantur, proximè sequentibus Duce Emmanuele, Carolo Principe, & Amedæo eius liberis. Sua cuique purpurea toga longo cum syrmate crucibus magnis fulgens: spectaculum planè Taurinensibus nouum. Tum Apostolicus Nuncius, Ferrariensis, Venetusque Legatus, Archiepiscopi duo, totidem Episcopi. Magnus Cancellarius Ducis, Senatus, ac ceteri Proceres ibant postremi, inter vias populi multitudine, qui plurimus ex vicinis quoque Pagis, & Vrbibus affluxerat, impeditas. Fauit, præter opinionem, tempestas ex horrida, & ninguida, tanquam applaudente cælo, repente ad supplicationis incessum in mite serenum explicata. Rector Collegij Achilles Gagliardus; cum ceteris Patribus, area, Temploque textilibus, & multâ vi carminum decôrè exornatis ad Sacelli fores in amiculis candidis, lucente quisque cum face diuinos hospites multa cum religione excepere. Postridie quæ præcipua Sanctis Martyribus Taurini festa lux agitur, pridianæ par acta celebritas: quam Archiepiscopus inter diuina, quæ Pontificali peregit ceremoniâ, præclaro Martyrum panegyrico cumulauit. Triumphantibus inter sacras gratulationes Taurinensibus, Genuæ cuncta ciuilibus dissidijs miscebantur. Quo vbi venit Cardinalis Moronus, quem prædixi à Pontifice legatum, nullam reconciliandæ concordiæ viam prætermisit. Benedictum Palmium, cuius operâ & ad confessiones, & ad capienda consilia plurimùm vtebatur; iussit apud se principiò diuersari: sed ille pro veteri suo more, & religiosarum amore latebrarum, breuì expressit bonam veniam in Collegium demigrandi: vbi laborem adeundi quotidie Cardinalis necessitate geminatum religiosæ consuetudinis condiebat iucunditas, & abundè pensabat. Iussit quoque eum Cardinalis in Matrice Ecclesia populum alloqui. Ter ad id se Benedictus comparauerat, ter prohibitus est varijs tumultibus: ita rerum statum perturbauerat, Satan, ac nationem in primis deditam pietati à se ipsa diuersam fecerat. Nihil enim perinde publicam pietatem labefactat, quàm de dominatu certamina, vel mentes alioqui religiosas occæcantia. Tandem perseuerantia Legati vicit: cœptasque prosperè Benedictus conciones cum approbatione communi Ciuium prosecutus est, ita dictionem attemperans, quæque vtriusque partis maximè interessent in medium afferens; vt vtraque pars ab se stare eum arbitraretur. Differebat de Rerumpublicarum nostratium, externarumque discrimine: quæ leges, instituta, mores christianas decerent: quæ pacis commoda: quæ damna, & causæ dissensionum: quæ inimicitiarum intestinarum remedia: quæ ratio, ac via otij honesti, & pacis innoxiæ conseruandę. Hæc, & id genus alia vt vera, & vulgo grata, propensis auribus accipiebantur, & animis. Cum fructum reformidans Satan interuertere tanti boni causam tentat. Coorto inter populum tumultu, & quadâm coniurationis suspicione; post captos sex, qui capita putabantur, dum alijs quærendis insistitur; serpit rumor inter Iesuitas latêre. Cingitur vndique Collegium. Certi homines conquirendis Coniuratis destinati; præterque eos vis magna irrumpunt. Inter quos & designatos ipsum intra Collegium iurgio exorto, dum strictis se telis petunt, parùm abfuit, quin ira diuina permitteret religiosarum domorum importunam solicitationem fœdâ cæde nobilitari. Vbi interpositu Nostrorum, aliorumque compressus furor; ad conquisitionem versi, angulos, recessusque scrutati omnes, etiam sepulchra explorarunt,

69 Equites Sancti Mauritij, & Sancti Lazari comitantur.

70 Adsunt & Sereniſſimi Principes, ſacriſque Proceres.

71 Noſtri ſupplicationi cum facibus occurrunt.

72 Taurinenſis Epiſcopus laudatione feſtum cumulauit.

73 Card. Moronus Genuam diſſidijs turbatam inuenit.

74 Benedictus Palmius à Cardinali ductus in Collegium demigrare mauult.

75 Concionatur cum Prudentia, ac fructu maximo.

76 Collegium turbatur præinani ſuſpicione latentium ſeditioſorum.

Ac

Ac ne fruſtrà tantum edidiſſe ſtrepitum viderentur ; poſtquam alij ſuper alios iterum, ac tertiò cuncta peruestigando fatigarant ; cum indignatione abeuntes , alij dicebant penitus abſtruſos, & ſubiectis Collegio facibus exciendos, alij clanculum aliquo poſtico dimiſſos, alij alia, per quæ erroris ab ſe pudorem in innocentes auerterent. Ea res Senatum, electoſque à populo grauiter offendit. Misêre qui ipſos purgarent, denunciarentque ſuo iniuſſu euenisſe : plurimùm ſe deferre Collegio : velle omnino ſaluum, ac paratos tueri. Suſpiciones fuere varię, neque illa in leuibus, ad intercidendas conciones Palmij, ab ijs, quorum intererat perſeuerare diſſidia, callidè ſtructam calumniam. Nam literæ quoque vulgatæ ſunt, quibus nunciabatur, ſi indigerent pecunia, ad Benedictum irent : quanquam eo nomine ſe ipſum notari Legatus Pontificius interpretabatur. Quidquid ſit, tantùm ſemel ab concione Palmius abſtinuit : adeoque non eſt deterritus; vt cùm parùm, quæcumque tentarentur viæ, procederent, paucorum peruicacià , vel cum exitio publico ad priuata emolumenta graſſantium, in hos Euangelici pectoris expromendam libertatem ratus, non dubitarit acerrimè palàm inuehi : affirmans omnium, qui clariſſimæ ei Reipublicæ perniciem , atque interitum molirentur, nota ſibi planè eſſe nomina : ac ne quiſpiam coniecturà erraret; protracturum eos in publicum , ac ſudarij iactu deſignaturum è ſuggeſtu. Quorum quidem perditam audaciam, & arrogantiam, citiùs quàm religioſiſſima Ciuitas corrueret compreſſum haud dubiè iri diuinitus. Quæ ardenti animo dicta, ac libero, quanquam turbulentos acriter pupugere, vt admurmurantes, obſtrepenteſque, etiam deiecturos eum de ſuggeſtu minitarentur , tamen ab ſeditionum ducibus, magnum ad cetera momentum trecentos ad pacis conſilia, ad auctoritatem Senatus, ac Principum traduxere. Pridie Idus Septembris pro concione alloquens populum, ſperare ſe dixit Beatam Virginem , quæ eo ipſo die quadrageſimoſeptimo ante anno pacem impetrârat, intra diem octauum Natalis ſui , qui fuit mundo pacis exordium, item nunc impetraturam : atque adeo pro ſua benignitate facturam, ne dies octauus, ac ne vigeſima quidem quarta hora exiret, priuſquam optatis annueret. Omnes hanc domum cogitationem, hanc ſpem referrent. Et quidem quod ad Vrbem pertinet , diuinauit. Eodem die ſub horam ante noctem ſecundam duo Reipublicę Collegia Cardinalem adeunt : ſuam ei cauſam vtraque permittunt. Acclamatur pax : ſpargitur per Vrbem acclamatio , ac lætis vbique vocibus frequentatur. Feſtis cuncta ſub noctem collucent ignibus , & campanarum tinnitibus perſonant. Pro compoſitis res habebantur, & erant , modò qui ab Vrbe exierant conſenſiſſent : ad quos miſſus à Legato Palmius; nihil retulit præter verba. Recruduere mox turbę, mota arma, ægrè expreſſæ quadraginta dierum inducię , per quas Pontificius, Cæſaris , & Catholici Regis Legati conditiones pacis componerent. Eam ob rem ad Caſale Montisferrati egreſſi , ab ijs ad partes vltro citroque commeante ſępe Benedicto : qui inter tot ærumnas , animique dolores multis à Deo ſolatijs roboratus, non exiguum habuit leuamen ex Hiſpani Legati pietate. Is erat Carolus Gandiæ Dux Franciſci Borgiæ poſtea Societatis Ieſu Præpoſiti Generalis dignus Sancto Parente filius. Interim peſtilentia, quæ magnam Italiæ partem anno inſequenti deuaſtauit, ſæuire in Sicilia cœpit ; mercibus, vt opinio fuit, ex Turcarum terris inuecta. Panormum , Montem Regalem , Bibonem inſecit. Vbi primùm Panormi ſuſpicio dira inualuit; extra mœnia receptaculum Ciuitas ſtatuit, in quod ab integrorum commercio quotquot malum contingeret, ſummouerentur : & procurandis ægrorum animis ab Rectore Collegij Paulo Achille Auxilio imploratо; Paulum Mantuanum Sacerdotem, cum Socio Nouitio impetrauit. Qui dum ſedulò in languentium vtilitates inuigilant, Nouitius periculosè decubuit, Paulum peſtis abſumpſit. Eorum loco Pater Didacus vir ſtrenuus, & Templi Panormitani veluti columen ſucceſſit, quem item paucis diebus melior vita excepit. Nec tamen conterrita eſt Sociorum caritas : & miſſa denuo eò ſubſidia ſunt : ac malo per Vrbem increbeſcente , cum ad alias contagij periculo vacuas infirmitates alij Sacerdotes aſſiduè accurrerent; duo inſuper à ceterorum vſu ſecreti , Franciſcus Conſtantinus, & Gabriel Puteus, quorum opera tantùm in peſtilentibus poneretur. Et Franciſco Conſtantino ſumma bonitas ſtatim æternæ vitæ præmia repræſentauit.

77 Inconſulto Senatu id factum dolent Primores.

78 Palmij vis ac libertas in dicendo.

79 Vrbem ſedandam prędicit, atque diuinat.

80 Turbatur iterum Ciuitas.

81 Palmius pro pace allaborat.

82 In Sicilia peſtis excitatur.

83 P. Paulus Mantuanus peſte contactis inſeruiens moritur.

84 P. Didacus in eodem munere, ac morte ſuccedit.

Gabriel,

85 Item P. Franciscus Constantinus, Gabriel Puteus, & Io Ant. Oliuerius.

Gabriel, postquam rarescere per Vrbem malum cœpit, in suburbanum cum tribus Socijs non Sacerdotibus, qui ipsum, & Constantinum iuuerant, diu expiandis, solandisque ceteris, quos Ciuitas segregârat, perseuerauit incolumis, donec & ipsum cumulatum generosis laboribus mors percelleret: cuius cùm ceteras virtutes, tum in primis obedientiam eius ætatis Patres commendant. E tribus, quos dixi, Socijs Ioannem Antonium Oliuerium sæua febris, incertum an pestilens, intra quadraginta horas extinxit, probati virum exempli domi foriſque: reliqui duo, quanquam calamitate communi tacti, superfuere. Haud multo melior Messanę sors. Sed quia Ioanne Baptista Carminata Rectore cautiùs res administrata; Deo pariter auxilia superstitibus populis conseruante, minus damnum acceptum. In suburbanum secessum, cui nomen Sanctus Rainerius, segregabantur lue contacti. Prima ibi palma caritatis Patrum Capuccinorum fuit, & mortui aliquot. Additi mox è Societate, qui partem laborum, & periculi ferrent, duo Sacerdotes, cum Laico: quibus intactis, vnus tantum Laicus Aloysius Calligares cui subsidia morbidis procurandis Ciuitas negotium dederat, infectus occubuit. Per occasionem contagij translata Catanam grauiorum studia doctrinarum: & Politium (Pentiam quidam latinè vocant) aliquot Sociorum iuuenum summoti primarum literarum aperto ludo: namque iam diu tres ibi è Societate tanquam in statione morabantur, præbente Ciuitate impensas, & cerram coloniam postulante. In Monte Regali, ac Bibone, quanquam nihil è caritate in publicum detractum est; nihil tamen domi pestilentia imminuit. Siracusas calamitas communis in præsens non attigit: hîc tamen Michaël Ochoia Nauarrus, quem sæpè memorauimus sanandarum dono infirmitatum fuisse diuinitus præditum, Kalendis Octobris, dum ex frugifera excursione per Siciliam habita redit, morbo ex lapsu contracto decessit. Amplius anno in postrema hac excursione posuerat, montana, & asperrima, & maximè auxilio egena obiens loca: concionabatur frequenter, pueros, ac rudes collectos tintinnabulo diebus singulis ad christianam sapientiam informabat. Expiabat inueteratas in scelere conscientias, excidebat Satanicas superstitiones, quarum adeo immanem syluam reperit, vt diceret nulla in Indiarum solitudine æquè necessariam validorum Sacerdotum securim. Interdum etiam depellebat morbos ab ægris corporibus, testante Ioanne Antonio Blondo Iosephi, & Dominici Sacerdotum in Societate germano fratre, qui ei comes ibat, etiam fœdum cancrum sanatum, qui misero homini inferius labrum, mentumque depascebatur. Genus autem vitæ eius erat eiusmodi, vt nihil indigeret ad auctoritatem miraculis, summa comitas, indefessus labor, suauissima caritas. Vbicumque publica hospitalis domus adesset, nunquam alio diuersorio vtebatur: si ea non adesset; casâ contentus, quam Oppidani commodarent, vitam tenuem, & asperam oblatâ, vel emendicatâ stipe sustentabat. Hisce recentibus, ac veteribus multorum annorum auctus laboribus; consentaneo religiosæ vitæ exitu ægram, & collacrimantem vniuersam Ciuitatem reliquit. Mœstę solandæ Prouinciæ opportunè Ioannes Polancus aderat, quem Inspectorem antè missum commemoraui. In beneficio singulari reposuere Socij eius hominis se præ omnibus Prouincijs dignatos esse præsentia, gratulationeque, & obseruantiâ, quantâ par erat, excepere. Ille publicè, ac priuatim agens comiter ac paternè, alios monitis opportunis, plerosque exercitijs spiritualibus, alios aliter correxit: omnes nouo religiosæ perfectionis amore succendit. Ducentos septuaginta reperit in Prouincia, quos singillatim omnes allocutus est. Plurimùm commendabat, vt dederent se orationi, & subigendis cupiditatibus, maximè existimationis: atque in consuetudine familiari modum religiosum tenerent: nequaquam naturali tantùm quodam vsu, humanoque contenti: quam præcipuè rem vt inculcarent, Prouincialem, Rectores, Præfectos rerum spiritualium, & Confessarios, tum in hebdomadarijs cohortationibus, tum quoties se opportunitas daret, admonuit. Prouinciæ Professorum Domus deerat, cui procurandæ vehementer institit: sed nihil transegit. Illud prudenter excogitauit cùm ad discipulorum animaduersionem non inuenirentur qui vellent è secularibus nomen Correctorum subire, tanquam subinfame; homines reperit, qui idem munus honestiore titulo exequerentur, Adiutores Magistrorum cognominatos. Haud minùs curam Franciscus Sunyerus no-

86 P. Constantinus in obedientia excelluit.

87 Messanæ eadem lues crassatur.

88 P. Io Baptistæ Carminatæ incaute sedulitas.

89 Fr. Aloysius Calligares morbidis occurrens obit.

90 In Monte Regali, & Bibone pestis non obfuit Nostris.

91 Siraculis P. Michael Ochoia ex lapsu moritur.

92 Eius feruor, & fructus.

93 In sanandis infirmitatibus potens.

94 Ad conciliandam sibi auctoritatem virtutes.

95 P. Io. Polancus Inspector in Siciliam opportunè venit.

96 Eius industrię, ac monita, vt in Prouincia spiritum renouaret.

97 Correctorum Scholarium nomen odiosũ lepidè mutat in Adiutorem Magistrorum.

nus Poloniæ Prouincialis in circumeunda, ordinandaque sua Prouincia intendebat. Hoc anno Iaroslauiense Collegium formari cœptum. Tres latinitatis institutæ palæstræ. Georgius Phrysius præpositus Rector. Profectum & in religione restituenda permultùm: atque prænobilis femina post diuturnam disceptationem, vt publicè vana dogmata execraretur, adducta. Sed nusquam lætiùs, quàm Vilnæ, vt annis quoque proximis, regerminabat catholica seges. Memorandum spectaculum edidere quatuor germani fratres Radiuilij, cùm in Collegij Templo die Iouis sancto ad sacrum epulum pariter accessêre; Nicolaus Christophorus natu maximus, idemque Lituaniæ Marescalcus: Georgius ætate ei proximus Vilnensis Episcopi Coadiutor: Albertus, & Stanislaus nouellę stirpes sub anni exordia in diuinos Saluatoris translati hortos; eosdem paulò post magna cum familiæ parte gestiens Catholicorum grex vidit publicè Antistiti sacro chrismate consignandam frontem præbentes. Vndè aucta ad vulgus Diuinis mysterijs veneratio: quem si saperent mortales, pulcherrimum nobilitatis, opumque vsum ducerent, posse diuinis rebus commendationem afferre. Hinc Vilnæ magna in vulgus ad ortodoxa inclinatio, quòd nobilissimus quisque pelliciebat præcedens. Atque adeo sub Paschales ferias in Vilnensi Collegio septem & quadraginta Hæretici, viginti Schismatici Ecclesiæ redditi: quibus mox incredibili Hæreticorum dolore Minister accessit, duodecim Satanæ annos ad circumueniendos mortales strenuâ impietate famulatus. Per Henrici in Galliam profectionem, iterum Polonia ad interregnum redijt, & longa certamina. Post quæ ad Stephanum Bathorum transiluaniæ Principem insequenti anno sceptrum delatum. Is, quam dudum expectabat, Sociorum in Transyluaniam expeditionem, dum maximè vrget, tumultibus bellicis nequiuit exequi. Primùm, Bechesio quodam Vngaro è Trinitariorum hęresi coactâ turbulentorum manu, nouas res moliente: tum eo compresso prementibus Turcis, qui se per intestinorum motuum occasionem ad Transyluaniæ fines effuderant. Viennæ quoque pestilentiâ laboratum saluo Collegio: vbi cùm Cæsar Maximilianus Pragam venisset; Carolus Archidux pro eo suffectus veterem domus Austriacæ pietatem affirmauit: præsertim cùm die solenni Christi corporis, vna cum coniuge, in Collegio & rei diuinæ religiosissimè interfuit, atque in supplicatione incessit, quasi refundens aquas fonti, & quam ab immortali Sole lucem accepit in obsequium eius latentis impendens. Quæ lux vt noua, quàm Hæreticorum momordit, tam Catholicorum oculos exhilarauit. Et multi hîc quoque ad exuendos opinionum impiarum laqueos adiuti: duo præ ceteris illaqueandorum aliorum artem tempore longo professi. Alter ab orci faucibus planè extractus, septuagenario maior, veneno ex ipsius tartareo Lutheri ore, quasi ex fonte hausto, adeo iam annis eneruatus, vt sedens impia dogmata recantârit. Magister Vitembergicus alter, grandis & ipse natu, prudens, ac doctus, &, si hæresim demas, minimè malus. Is perdiu ministerium verbi Lutheranici exequutus Viennam venit iu Styriam profecturus, pertæsus, quemadmodum dicebat, Ministrorum, apud quos agebat, improbam vitam. Sed Viennæ thesaurum, quem non quærebat, inuênit. Pellectus à Patribus, reuictus, dedoctus errores, vnà cum coniuge veritatis lucem respexit. Et sanè si qui sunt non planè plumbei, nec flagitijs corrupti; non magno negotio (adeo absurda est hæresis, & auxilium Dei promptum) orthodoxæ veritati se reddunt. Nec à Pragensibus cessatum Socijs. Sodalitia duo instituta sub clientela diuinæ Parentis: cœpti quoque hoc anno admitti Pontificij Conuictores: sic enim appellant, quod Gregorius Summus Pontifex, vti cœperat alibi, etiam Pragæ ad certum numerum alendum paternę benignitatis partem deriuauit. Sed curâ maximâ laboratum in exposcendo Numinis patrocinio. Nam in comitijs Bohemicis, quæ hîc habebantur, quatuor menses vna religionis causa exagitata. Lutherani contra Regni decreta Catholicos duntaxat, & Hussiticos ritus permittentia sese conabantur intrudere, tanquam ab Hussitis non discrepantes. Sed Hussitæ non è suo ipsos grege; sed Lupos rapaces vocabant. Quare adiuncti Catholicis strenuè dimicârunt. Egregium patrabatur facinus, si potuisset ferri sententia, decernique, vti fas postulabat, pellendos. Sed quia multitudine superabat ea pestis, turbarum metu, in proximum conuentum controuersia reseruata. Pragæ Rodulphus Maximi-

98 P. Franciscus Sunyerus, Poloniæ Prouincialis.

99 Georg. Phrysius Iaroslauiensis Collegij Rector.

100 Vilnæ Radiuilij fratres res Catholicas suo exemplo promouent.

101 Hæretici, atque Schismatici in Paschate Ecclesiæ redditi.

102 Stephanus Bathorus Poloniæ Rex denunciatur.

103 Austriacorum pietas erga Sanctissimam Eucharistiam.

104 Duo insignes Hæretici resipiscunt.

105 Pragę Nostrorum labores.

106 Gregorianum Seminarium.

107 De re catholica dimicatio.

108 Rodulphus Maximiliani filius Pragæ Bohemiq Rex coronatur, Ratisbonæ Rex Romanorum, creatur.

Maximiliani filius Bohemiæ Rex coronatus, mox Ratisbonæ Romanorum etiam rite Rex creatus est. Vbi Franciscus Antonius Auellaneda, Hoffæus, & Theodorus Peltanus, quos ad Comitia Viri principes duxerant, obeundis Societatis muneribus, multos priuatim, ac publicè peperere vsus. Habitus est & Græcij Prouincialis Styriæ conuentus: in quo cùm recens Collegium, contendentibus industriam Socijs, prompto ad omnia Principis studio corroboraretur, & vbertatem messis primitiarum lætitia præmonstraret; vehementer ab Hæreticis certatum, vt maturè malum Luthero impendens auerteretur. Propè miraculo fuerat, quòd Paschalibus ferijs quingenti sub vna specie communicârant: cùm ante circiter viginti numerarentur. Collegium quoque ibidem Lutheranum ruebat, non solùm Archiducalis incremento, sed etiam irâ, vt apparebat, cælesti: nam Rectorem, ac tres Magistros, alioſque multos extinxerat: ac nullum ferè Auditorum præterierat intactum lues, quæ extra id Collegium non emanauit. Cuius etiam calamitatis, vt solenne est Hæreticis cuncta mala in Iesuitas referre, non dubitârunt eosdem facere auctores, quasi putei illorum aquas vitiassent: quod nemo, nec ex Hæreticis quidem non risit. Neque in conuentu, quem dicebam, dum Prouinciales Domini, ne Iesuitæ pellantur, negant in bellum Turcicum se pecuniam collaturos, quicquam attulere, quod criminis speciem haberet; sed id duntaxat vniuersè: Nullam se bonam fortunam, post eorum aduentum expertos. Imò, ob receptos eos, apparere & Deum, & Turcas iratos. Quæ cùm dicerentur; non defuit, qui inepto ioco, seu per socordiam diceret id factu optimum fore, si Iesuitæ ipsi mitterentur ad Turcas. Quo loco Seccouiensis Episcopus stultum dictum irridens: Profectò, inquit, Domini Prouinciales non benè sibi consulunt hoc modo. Nam si Iesuitæ, qui sunt viri mirabiles, & plurimùm valent ad homines conuertendos, mittantur ad Turcam; nihil habebitis certius, quàm fore, vt conuertant eum ad fidem Papisticam. Quod si fiat; malum capitibus vestris. Idcirco magis expedit vobis, vt vestros Verbi Ministros ad eum mittatis, qui persuadeant illi Lutheranismum vestrum: atque tum vobis Turca erit clementior, & vobiscum contra Iesuitas pugnabit. Quæ in tempore dicta, cumque multorum risu excepta, aduersarijs pudore suffusis, quauis seuera oratione grauiùs calumnias diluêre; vt iam ipsosmet pigeret, puderetque incepti, Sed multò tamen grauiùs, diplomate edito eos coërcuit religiosissimus Archidux. Non ita quanquam paulo ante prorsus intractabiles, Hæretici se Brunæ gerebant: sed ad sustinendam eam Domum ipsi quoque stipem, ac subsidia conferebant. Persimilis hîc, atque Græcij Paschalia inter solennia notata rerum mutatio in frequentia Diuinæ mensæ. Sed quantùm iam esset profectum alter Paschæ dies ostendit. Mos erat Brunæ (hodieque non angustè per Septentrionem viget) fortassis olim ab religione ortus, sed in intemperantiam magna ex parte degenerauit: vt secunda Paschalium feriarum egressi ex Vrbe dicerent se in Emaus proficisci: cùm ad Popinas suburbanas, & compotationes irent. Quam indignitatem cùm Pater Alexander Hollerus Concionator die Sancto Paschæ grauiter exagitâsset; postridie populus, nec inuitatus, nec vllo edito campanæ signo, pro ebrioso illo egressu, in Sacellum Domus Nostræ conuênit magnâ frequentiâ: quibus ne deesset sua hilaritas sobria & salubris; Concionator quanquam extemporariam, lautam verbi Diuini cœnam è suggestu dedit. Atque Hollerus quidem Vrbanos maximè tractabat: at Pater Bernardus Coccius in suburbanum Templum desertum, olim Benedictinorum, cui loco vulgò nomen Cumarof, singulis diebus festis excurrens ad rem diuinam, atque Euangelij explicationem, magno fructu, quatuor Pagorum rusticos conuocabat. Dilingani interim, atque Augustani Socij in maximis versabantur angustijs. Augustæ iam pridem vulgò, ac sine scrupulo dabant fœnori pecuniam, quinos è centenis vsuræ nomine exigentes; cum ea duntaxat condictione, vt qui recuperare sortem vellet, debitorem sex ante mensibus appellaret. Quod negotium Romæ diligenter expensum Theologi multi pro iniquo damnârant. Hinc Antistes cùm ab huius initio anni Societate interiùs vtens, reformandæ suę Ecclesiæ manum seriò admouisset, & publica in primis scandala amoliri exorsus, ampliùs trecentas Concubinas ab Sacerdotum sinu abstraxisset; illum quoque publicæ iniuriæ mercatum

109 Græcij Nostrorum labores in reducendis Hæreticis.

110 Lutherani quasi ex miraculo deficiunt.

111 Ridicula in Nostros calumnia.

112 Seccouiensis Episcopus Hæreticos argutè redarguit.

113 Brunæ Hæretici mitius se gerunt cum Nostris, & ad pietatẽ trahuntur

114 P. Alexander Hollerus Concionator abusum Brunæ tollit.

115 P. Bernardinus Coccius rusticos catechesi, & concionibus iuuat.

116 Augustæ vsurarius contractus inoleuerat

117 Concubinæ trecentæ à Sacerdotibus abstractæ.

118 Contractus vsurarius prohibetur ab Episcopo.

euersurus,

euersurus, edito diplomate, eo quæstu implicitos vetuit ab Confessarijs absolui. Commouit vniuersam Augustam id edictum, & pars inuidię maxima in Dilinganos Socios vertit: quòd se ei negotio Pater Gaspar Enuodus Anglus immiscuerat: eoque populi tumultus processit; vt coactus sit Episcopus reuocare edictum: qui paulò post etiam è vita concedens omni liberatus est cura, quæ geminata est Confessarijs. Nam de qualitate contractus consultus Romæ Pontifex; planè iniquum respondit. Neque absoluendos, qui non abstinerent. Sed neque in suggestu, neque in cathedra eam rem tractandam, ne daretur turbis occasio: Quæ cùm respondisset Pontifex; Episcopus, qui demortuo successit, iussit absolui: ex quo & in Collegium, quod consuetis etiam subsidijs ex Episcopali mensa spoliauit: atque in multos Parochos posthabentes conscientiæ suæ vexationes quaslibet, grauis insectatio coorta. Et hoc anno Spirense Collegium exagitarunt Hæretici, Senatus expoliare ope conati. Itaque Natali Sancti Ioannis Baptistæ die, dum concordiam cum Clero initam Senatus in principe Templo instaurat; publicè professus est, se eius fœderis vi nullam debere Societati defensionem. Addidere causas ex adeo frigidis, atque imprudentibus calumnijs mendicatas, vt pro seditione, odioque Iesuitarum, quod spectabatur, rei indignitas commiserationem pepererit aduersùs innocentes, odiumque retorserit in auctores iniuriæ. Commouit ea res grauissimè Ecclesiasticos. Canonici publicè in Senatu conquesti sunt, sibi, ac Societati illatam temere iniuriam, miro Decani studio se priùs, quàm Societatem Spira eijciendum dictitantis. Episcopus accito statim Rectore Collegij, suoque patrocinio largè delato, insuper à Cæsare literas exoranit, per quas Senatui Societatis defensionem mandabat. Ita Senatus paulatim emollitus, capitale statuit, si quis Iesuitas dicto, factoue violaret. Hac exagitatum procella Collegium pestifera lues arripuit: tres extincti: ceteros fuga seruauit, qui extremo Nouembri, malo iam emortuo, regressi munia intermissa repetiere. Nec Treuiris sat quietæ res, tentante Senatu nouam inducere scholam, repugnante cum Academia Antistite, plerisque ex improbissimis dissidij causam in Societatem conuertentibus: coniecturâ tametsi falsâ, non tamen absurdâ. Nempe è sua ipsorum conscientia: quia non ludum literarium, sed magisterium impietatis moliebantur. At Coloniæ, post luctuosum anni superioris casum, supra opinionem, ac vota fluebant omnia placidissimè, cum fructu, & gratia Ciuitatis. Hoc anno primùm ad domesticum Sacellum iam non nihil auctum, aditus externis datus est, & germanica ibi concio instituta. Duæ quoque conflatæ Sodalitates: altera Sanctissimi Sacramenti, altera integerrimæ Dei Matris, quæ in eximiam breuì molem creuere. Stationes in Eisseldia, & Badensi Ducatu etiamnum continuatæ. Heilingestadij in Eisseldia, iussu Principis Collegium præparantis, sub annum extremum gymnasium apertum. Sed Forchemio discessum, fructibus, qui ex eo genere temporariarum Stationum expetuntur abundè lectis, ampliùs biennij culturâ. Nam Pater Christianus, & Matthias, cum domestico adiutore, ætates omnes, ordinesque complexi, laudabili artificio, & constanti labore cuncta ad Religionis florentissimæ faciem renouârant. Pueri, puellæ, ac rudior populus catechismum Canisij, adiunctasque preculas, & rosarij tractandi viam rectè perceperant. Ambigui religionis, nutantesque dubitationem, plurimi hæresim exuerant. Vniuersè omnes Diuinorum eloquiorum, & sacramentorum pabulo saginati: Sacerdotibus ad ea subministranda inflammatis, edoctisque, ac directorio Polanci donatis. Ad hæc publicas Misericordię domos, siue in quibus ægroti, siue in quibus peregrini alerentur, celeberrimis quibusque diebus diuinorum vsurpatione curauerant: quanquam fuit cum leprosis aliquandiu altercandum: quorum peior fœdabat animum lepra, quàm corpus. Hęretica femina Nosocomij procuratrix ferebat, nutriebatque diram pestem: adeo facilè deterrima propagantur. Quâ Senatus iussu amandatâ, perpurgato animo elephantiaci calamitate corporis pro segete ad æternam totius hominis felicitatem vti cœpere. Inopes quoque, ac mendicos huius, æternæque vitæ subleuauerunt bonis: quibus quòd festis diebus, ad mendicandum, & suam colligendam annonam dispersi, catechesi non interessent; diem Veneris propriè destinarunt: additâ post solennem institutionem, & cantum, quæ ad conueniendum pelliceret, commodâ stipe: præ-

119 Nostri propterea malè audiunt.

120 Episcopus edictum reuocat, & mox moritur.

121 Episcopus successor vsurarios absolui iubet.

122 Abnemes Nostri vexantur.

123 Spirense Collegium ab Hęreticis exagitatur

124 Defenditur à Canonicis, & ab Episcopo.

125 Collegium pestifera lues corripit.

126 Treuirense Collegium à Senatu perturbatur.

127 Coloniæ res prosperæ.

128 Heilingestadij Collegium.

129 Dissoluitur Residentia Forchemiensis fructu collecto.

130 Ad mendicos iuuandos inducitur.

claro inuento, vt idem & leuamentum egestati esset corporis, & succurrendi animo inuitamentum: quæque nimium stimulat mortalium rerum inopia, rerum diuinarum, quæ languidè mouet, fami quodammodo obsonaret. Iam libellorum catholicorum ingens vulgatus erat numerus, ingens hæreticorum incensus: & ad sanctam æmulationem vicini vndique Pastores allapsâ boni odoris suauitate erecti. His ergo, & id genus Forchemij perpetratis, quanquam tanquam peractâ messe maturus erat Euangelicis Colonis ad sua regressus tecta, quò vires ad nouos labores in domestico religiosæ disciplinæ otio repararent; tamen populus Forchemiensis, eque ac Bambergensis, tanquam in sementis opportunitate deserti, condoluere.

131 Malè fundatum Dionantinum Collegiũ dissoluitur. Haud minor Dionanti gemitus Collegij discessu: quin eò etiam acerbior; quo bono diutius, pleniusque possesso priuabantur. Id Præposito Generali inscio, olim Socij in excursionem missi, aperto ludo, inchoarant, nullis fundamentis innixum: deincepsque precarium steterat populi rogatu. Sed cùm iam Collegium Traiecti adoleseceret in propinquo, breuique surrecturum Leodij speraretur; Dionantinis eâ spe recreatis, supellectili vel in pauperes, vel domos pias distributâ, & quæ maioris momenti priuati donauerant, suis cuique fideliter redditis, ad Collegia, quæ magis capacia incrementi essent, firmanda, ex Congregationis postremæ generalis mandato, operarij traducti: plerique Traiectum: vbi ineunte Iulio tres latinitatis apertæ Scholæ. Anni iam initio secundissimo euentu totidem patuerant Antuerpiæ; & nouum ibi Templum dedicatum; Ludouico Requesensi Belgij Præfecto, Senatuque, ac populo Antuerpiensi spectantibus, additâ concione ab Episcopo. Dictæ etiam sunt inter Clerum, & Collegium ad semina elidenda discordiarum, certæ conditiones. Ibidem Pater Christophorus Rodericius præclaro erga Ciues functus est officio caritatis, dum Requesensem mitigat, proditionis consilijs detectis acerrimè animaduertentem in conscios. Sed mox infestum valetudini cælum expertus, simul cupiens à familiaritatibus Principum quàm longissimè abesse, & confessionum eorum tricis expediri, reuocatus in Italiam est, atque Lauretano Collegio præpositus: quam sibi ipse ærumnis, atque ætate iam grauior, eoque magis operæ sedentariæ, quàm peregrinationibus aptus, præcipuè sedem optarat. Iam Collegium Mussipontanum in Lotharingia maiore fama tollebat caput. Conuictores admissi externo eis Oeconomo probatæ virtutis præfecto. Accurrebant è vicinis quoque Germaniæ Ciuitatibus auditores ab Hæreticorum disciplina elapsi. Cardinalis Guisius inchoatam à Carolo fundationem expleuit. Rerum Collegij componendarum præcipuus administer fuit Salmæus Virdunensis Episcopus: qui dum supplicationibus instat, adeundis nudo pede Templis, distribuendâ populis inter sacra quotidie dape cælesti, alijsque pijs laboribus ad auertendos diuinâ ope Rhetos, qui Condêo Principe magno numero Lotharingiæ imminebant, morbo correptus, quinto die sanctissimè obijt, ingenti pecuniæ vi pios in vsus legatâ, nec leui summâ Collegio, quod Virduni ipse instituerat ædificando. Autumno nouum in Biturigibus Collegium inchoatum est, institutis Scholis Bernardino Castorio Rectore. Id egregiæ vir pietatis Abbas Niquettus iam diu moliebatur, qui quò res certiùs exitum sortiretur, & faciliùs confirmationem à Senatu Regio exoraret; effecit vt Archiepiscopi, ac Senatorum rogatu Henricus ipse Rex noui se Collegij fundatorem diceret. Et quidem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis sese tradere Societati optabat: cuius voti ne compos fieret ætas ipsius, & valetudo, diuinique maioris obsequij respectus obstitit. Bellici interim tumultus maiori mole hoc anno resurrexere: transgresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Nauarræ secuto. Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per proditionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem procurantium externorum Sacerdotum vnum Hæretici interfecere. Fortè euênit, vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religiosi duo ex Monachis Casæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vitæ innocentissimæ, Stephanus nomine, flexis ad carnificum conspectum genibus, spatium deprecatus, dum formulam suæ Fidei pronunciaret, in eiusdem fidei odium interimitur. Comitem quanquam brachio mutilatum, redimendum non leui

132 Traiectensis Collegij exordia.

133 Antuerpiæ nouum Templum dicatur.

134 P. Christophorus Rodericius Belgio relicto Lauretano Collegio præficitur.

135 Collegij Mussipontani progressus.

136 Salmæi Virdunensis Episcopi virtutes, & mors.

137 Biturigensi recenti Collegio Bernardinus Castorius præest.

138 Abbas Niquettus eius Collegij fundator.

139 Galliæ Bellici tumultus.

140 Sacerdos Monachus ab Hugonottis pro fide interimitur.

summa

ſumma propoſuere. Non multò poſt recepta ab Regijs Andauſa eſt. Quos inter tumultus, Henrico enixè patrocinante, Socijs per Galliam ſat fuit quietis. Vni Maldonato Pariſijs nimia, vt opinio fuit, fama obfuit: quæ cùm iam æmulorum officere rationibus videretur; procellam ei moleſtam potiùs, quàm periculoſam excitit. Biennio antè inter diſſerendum de peccato originis; de integerrimæ Dei Matris Conceptione id tradiderat, quod Eccleſia Romana docet: non conſtare fidei Catholicæ dogmate ab communi eam lege fuiſſe exemptam. Hanc placuit æmulis, tanquam Sorbonę decretis aduerſariam ſententiam, pro hæretica notare: vt intelligas, quàm deeſſet auidis calumniarum opportuna materia, qui adeo ab ſuis rationibus alienam arriperent. Quod ne ipſos quidem omnino latuit: eoque mox alteram de Purgatorio Maldonati opinionem adiecere. Deniſetus quidam vnius Collegiorum Rector multis dubiæ fidei notis inſignis ſiue vltro, ſiue aliorum inductu publicè contra ſententiam de Conceptione inuehi cœpit: ac Maldonatum ad Academiæ Præſidem accerſere. Qui cùm reſpondiſſet in corpus Academiæ Collegium Societatis cooptare nondum Academicis placuiſſe; res ad Antiſtitem defertur. Is pronunciat, quę de ea re Maldonatus docuerit, cùm Romanę, Catholicæque Eccleſię ſenſu congruere, & mandatur typis ſententia. Tum potentiores aduerſarij exorti Claudius Sanctes Ebroicenſis Epiſcopus, Pellettarius Academiæ Prodecanus, ac Faber Doctor & ipſe inſignis. Claudius cum ante Maldonati doctrinam admiraretur, eiuſque Scholas per amanuenſem exciperet, atque multa ex ijs in editos à ſe libros tranſtuliſſe profiteretur, quòd anno ſuperiore delatus ad Pontificem fuerat, quaſi contra eum concionaretur; timens ne id confirmationi Epiſcopatus incommodaret, falſoque ab Ieſuitis delationem ſuſpicatus profectam; mutatâ continuò voluntate, perſcrutari Maldonati ſcripta cœpit, næuoſque notare, demum ducem ſe æmulorum efficere. Non neceſſe eſt referre quemadmodum ſuam contra communem Romanæ Eccleſiæ ſententiam confirmarent, ne pijs, ac doctis viris videar obtrectaſſe. Sed mala cauſa, quoquomodo tuearis, malè defenditur. Tridentinum Concilium obijcientibus; reſpondebant id non eſſe receptum in Gallia. Gregorius Pontifex controuerſiâ cognitâ auctor fuit Epiſcopo Diplomatis Pij Quinti promulgandi. Sed obſtitit Maldonatus ne nimis acerbum Doctoribus vulnus imponeretur. Quæ cùm Pontifici moderatio temporis causâ placuiſſet; dedit ad Nuncium ſuum, ad Cardinales Borbonium, & Guiſium: itemque Epiſcopos Altiſiodorenſem, & Andegauenſem Apoſtolicas literas, per quas poteſtatem faciebat controuerſiæ componendæ: quod & Rex nonnullis Præſidibus, atque Senatorijs viris demandauit. Annum propè ipſum moleſta cauſa tenuit: dum hinc ipſa pro ſe res, inde multorum auctoritate pollentium pugnat exiſtimatio. Tandem ſenſim mitigatis animis, neque Maldonato, qui ſanè hoc in certamine egregia dedit modeſtiæ, atque obedientiæ documenta, inſtante, rem conſeneſcere paſſi ſunt. In eo Maldonatus non ſatisfecit, quòd gliſcente tempeſtate, ſcholas intermiſit, vt quidem ſe ipſe purgabat, ne poſtquam pro ſe Epiſcopus pronunciârat, ſi docere pergeret, canere triumphum videretur. Romani tamen Patres ne id commoti animi, ac minus patientis ſpeciem haberet veriti, repetere labores iuſſere: quod anno inſequenti miro omnium plauſu, atque approbatione fecit, honoratiorum auditorum, inſigniumque perſonarum pulcherrima corona, in quibus ipſe Pelletarius bono cunctis exemplo ſpectabatur. Vt verò diſcordiarum ſemina penitùs, ſi fieri poſſet, exciderentur; Rex, ac viri Principes multi vehementer vrgebant, vt in Academiæ corpus Societatis Collegium cooptaretur: cuius rei exitum in tempore memorabo. Adnectantur turbæ turbis, Hiſpanicæ Gallicis. Adminiſtrabat Valentiæ Regnum Ignicus Lopius Mendoza Mondoxaris Marchio, inter quem & Ioannem Riberam Patriarcham, & Archiepiſcopum Valentinum iam diu præcellendi æmulatio gliſcebat: quo nullum habet Satan acrius diſcordiarum telum. Nuper Prorex, quodam ſacrificante Epiſcopo, Sacerdotem, qui ab Euangelio recitato ſacrum volumen ſibi deoſculandum attulerat; quòd ſtans porrigeret, coëgerat ſpectante populo manu iectâ porrigere flexo genu, haud ſine aduerſo murmure, periculoque diſſidij grauiſſimi, Sed Petrus Villalba Prouincialis, quo Prorex Confeſſario vtebatur, cùm

141 Maldonati de Conceptione B. V. ac Purgatorio iudicium Sorbonici Pariſijs calumniantur.

142 Deniſetus eundem Maldonatum taxat.

143 Item Claudius Ebroicenſis Epiſcopus Pellettarius Academiæ Prodecanus, & Faber.

144 Tumultus ſopiuntur.

145 Hiſpaniæ res.

eum perpulisset, vt in Metropolitanæ Ecclesiæ Sacrario coram multis rite satisfaceret; scintillam incendij fumantis extinxerat. Haud multò post inter Sancti Nicolai solennia in Templo eius nomini dicato superioris anni exitu Michaël Gubernius concionari iubetur. Siue meditatus, siue repentino instinctu de Sacerdotalis fastigij Diuina præstantia orationem grauissimam texit. Vera, sancta, vsitata Sanctis Patribus cuncta erant, quæ dicebantur, & plausum habitura, si mortales vera, quàm placentia mallent audire. Intererat Prorex, qui designari se suspicans supramodum excanduit. Accersit extemplò Villalbam: iubet protinus Gubernium Valentia amandare: cumque ille respondisset rem esse deliberatione dignam, quòd iussu Generalis non suo illic versaretur Gubernius; postridie certiùs daturum responsum; in præsens visus acquieuisse: sed mox, vt res docuit, iræ impotens, per publicum administrum Prouinciali, Rectorique denunciat, intra tres dies Valentino territorio, intra decem toto Valentiæ Regno Gubernium amoueant: si reluctentur Collegij bona se inuasurum. Ad hanc denunciationem, vt res publicè gerebatur, vniuersa Ciuitas oculos arrexit, spectatura quid consilij Patres caperent. Apparebat iussum iniquum, extraque secularem potestatem. Qui Patriarchæ à consilijs aderant, libertatem agi Ecclesiasticam clamabant. Venisse tempus, quo verum de Societate mundus experimentum caperet: rectum necne, ac sincerum honestum, & catholici iuris propagationem, an possessiones, quod vulgus loquitur, & agros, & priuata commoda consectetur. Hic si vacillaret; nil amplius dubij futurum, quin quam profitetur religionem, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ defensionem, verba inania sint, & vilia, vbi cum latifundijs proprijs, opimisque reditibus in contentionem veniant. Hisce sermonibus non solùm inter Ecclesiasticos, sed cuncto in populo feruentibus, statuit Villalua, misso ad Regem edocendum Alphonso Romano, Gubernium extra Valentiam, dum quid certius ab Rege cognosceret, haud quoquam mittere. Interim dicta à Prorege dies exit, ac protinus bona Collegij occupantur. Archiepiscopus anathemate Iudices obstringit, cessationem à diuinis indicit: tota Ciuitas scinditur in factiones. His ab Rege interuenerunt literæ. Nil iubens, significabat optare se Gubernium tantisper Valentia abduci: Proregem ab occupatis bonis facessere: Patriarcham diuinarum rerum restituere libertatem. Quæ ad effectum deducta reddidere pacem: ac Proregem tum alij, tum præcipuè Franciscus Mendoza eius filius, iuuenis omnibus virtutibus ornatissimus, toti Societati placauit: ita vt cùm eodem anno Neapolim Prorex venerit; Salmeronem suæ, cum tota domo, conscientiæ arbitrum legerit. Ægerrimè hunc casum tulit Euerardus Generalis, dolens, inconsulto vnius hominis studio, Familiæ vniuersæ conciri odium, & affirmari maleuolorum voces tumultuum causam in Societatem auidè conijcientium. Itaque cùm ipsum Gubernium, vti erat meritus, accepisset; vehementer Prouinciales admonuit, vt in zelo suorum scientiâ temperando inuigilarent. Non defuere, quibus à Diuino spiritu fuisse ille impetus videretur. Necessariam enim libertatem, & constantiam esse, quæ praue palàm facta magnarum quoque personarum corripiat: quod omnibus ætatibus Sanctissimi Viri fecere: ne Euangelicis canibus obmutescentibus per impunitatem roborentur, & serpant. Ea animi firmitudine si Concionatores ceteri vtantur; nec tam crebra fore ab laicis Magistratibus certamina, nec tot populorum scandala, nec sacras dignitates ita passim proculcatum iri. Id genus multa multi iactabant. Ceterùm hominum sub obedientia viuentium haud dubium peccatum est, vbi in rebus adeo grauibus, non interrogatis Moderatoribus, suo velificantur arbitrio: præsertim cùm vnius hominis conatus, vt nunc sese habent humanæ res, multum habeat strepitus, momenti parum: atque instar eorum medicamentorum, quæ vitiatos corporum humores excitant, non egerunt; longè magis obsint, quàm prosint. Eam ob rem Societas, quæ in turbulento rerum mortalium quasi Oceano, opem si possit, naufragantibus allatura versatur; summoperè abstineat necesse est ab ijs attrectandis, à quibus plus vlceris faciat, quàm medicinæ. Quod Deo aspirante, excubantibusque Moderatoribus diligentissimè totum corpus custodit. Quanquam vt ne quis vnquam è tanto numero quicquam siue prudens, siue imprudens committat, dum hac infirmitate circundamur, optandum

146 Petrus Villalba Prouincialis nascentem tumultum sedat.

147 P. Michaele Gubernio concionante Prorex offenditur.

148 Prorex P. Gubernium Valentia discedere iubet.

149 Minis impellit.

150 Archiepiscopi Consiliarij Societatis causam defendi curant.

151 Alphonsus Romanus mittitur ad monendum Regem.

152 Prorex Collegij bona inuadit.

153 Archiepiscopus Iudices anathemate, Ciuitatem interdicto obstringit.

154 Regis responso omnia sedantur.

155 Prorex Societati reconciliatur.

156 Euerardus Prouincialibus mandat vt inuigilent in suorum concionibus.

157 Non est Societatis, quæ Principes offendunt tangere.

optandum magis, quàm sperandum est: & potius quòd non crebrò eueniant scandala, quàm quòd aliquando eueniant, admirandum. Quàm verò Societas ad inuidiosa munia, quamuis specie blandientia, se non solùm non inserat, sed oblata repellat; idem sub tempus in eadem perspectum Hispania est. Rex, & Apostolicus Nuncius Religiosorum quorundam, & Cleri emendationem toto Regno moliebantur. In eam rem Societatis operam destinabant: atque ad res tacitè cognoscendas Consaluum Menendem Madritani Collegij Rectorem, licet multùm reluctantem, coëgerunt pergere. Quod vbi Patri Generali innotuit, Gregorium Pontificem diligenter admonuit, quantùm ea res cetera Instituti Societatis perturbaret munera: quàm parùm ad emendationem, quæ intendebatur conferret: rogat bono Societatis nomini, concordiæ, pacique cum sacris Ordinibus, vtilitati omnium consulat. Indè permotus, quod supra significaui, ad suum in Hispania Internuncium literas dedit, quibus iubebat omnino abstinere ab Societatis hominibus tum in ea, tum in eiusdem modi causis ab instituto ipsius alienis occupandis. Quod in alias quoque scriptum est partes: & multa eius generis negotia inuidiosæ pompæ excisa. Nec tamen, quod saluis institutis priuatim conferri ad correctionem publicam potuit, prætermissum est. Nam cùm ad excidenda nefanda sacrilegia, quæ alicubi per occasionem sacrę confessionis existebant, id crimen fidei Quęsitores sibi excepissent: & Pontifex simul ac Rex nouâ formâ, Italicorum instar, Confessariorum subsellia ædificari iussissent; ceterorum plerisque cunctantibus, Societas obedientiæ præiuit exemplo: addiditque monitum Pater Generalis, vt cuncti Societatis Sacerdotes studerent eò feminarum pietatem redigere, vt singulis Dominicis satis haberent de peccatis confiteri. Extitit & Naualcarneri turba non leuis super committendo ædibus Collegij eius Oppidi templo: vbi illud tantùm notârim, & hunc inde ortum turbinem, quòd Alphonsus Sancius Collegij Rector, non exploratâ suorum Præsidum voluntate, transitum à Collegio ad Templum aperuerat. Tanti momenti est obedientia. Nec immeritò finit eos errare Deus, qui se ab eius ordinaria prouidentiæ ratione subtrahentes, suæque innixi prudentiæ à regia deerrant via. Granatæ hoc anno ædificatio noui Templi inchoata. Petrus Guerrerus Antistes initium fecit: qui benè magnâ ad ædificij, alimentorumque Collegij impensam, pecuniæ collatâ summâ, suo magno gaudio Collegij fundator declaratus est. Collegij quoque Compostellani semina iaciebantur. Cùm enim annum iam Consaluus Consaluius fructu vberrimo versatus in ea Ciuitate esset: eique ægrotanti Paulus Hernandus successisset, qui & Archiepiscopo Francisco Blanco Diœcesim lustranti, pari cum laude, & populi commodis adfuit; bonus Antistes nihil ardentiùs, quàm stabilem Societatis familiam apud se habere optabat. Collegium interim Numantinum longo ante fatum tempore maturitatem accepit. Soriam hodie vulgus appellat, quæ Latinis fuit Numantia. Vrbs priscis quoque seculis clara in veteri Castella. Cælum saluberrimum, agrum peramplum habet, magnam partem montanum. Primus Numantiæ Societatis notitiam præbuit Pater Ioannes Baptista Martinius indidem oriundus domesticorum causâ negotiorum missus: qui semel auditus è suggestu, probatusque, retentante Ciuitate, Moderatorum consensu ad sex perstitit menses apud Bernardum Molinam doctrinæ Christianæ Præfectum, eximiæ bonitatis virum, qui institutionem Collegij cùm pro virili iuuisset, eiusdem in Templo demum mortuus requiescit. Ex probato Martinij experimento multis Numantinorum Collegij voluntas exarsit: in primis nobili Virgini Ioannæ Mendozæ. Hęc Ioannis Turrij Mendozæ viri inter suos primarij, & Ioannæ Toletanæ filia, Matris consilium sequuta, quę post viri obitum in Berlangense Cœnobium secesserat, cùm perpetuam Deo integritatem consecrâsset, suam quoque rem domesticam religioni statuerat dedicare: eoque Collegij Societatis institutionem auidè arripuit. Verùm quia voluntatem eius minimè adæquabat facultas; his anno millesimo quingentesimo sexagesimosexto gestis, quod deinceps interceſſit temporis, renouatis per interualla missionibus transmissum est, donec Ioannam Mariam Sororem suam viro, susceptaque ex ea filiola orbatam impulit, vt fundationem expleret. Itaque admissum hoc anno Collegium est: atque initio aliquot Patres in ædibus ad Sanctæ Mariæ

158 Neque in inuidiosis muneribus se ingerere.

159 P. Generalis Pontificē rogat ne ad Cleri per Hispaniam reformandum Societatis Patres adhibeantur.

160 Obtinet à Pontifice.

161 Subsellia Confessariorum in Hispania reformata.

162 Feminarum confessiones ad ostiduum Nostros redigere iubet P. Generalis.

163 Sine obedientiæ ductu faciè turbæ succedunt.

164 Petrus Guerrerus Episcopus Granatæ Collegij fundator.

165 Consaluus Cōsaluius, & Paulus Hernandus Collegij Compostellani semina iaciunt.

166 Collegium Numantinum, fundatur.

167 P. Ioannes Baptista Martinius in concione auditus Collegij desiderium excitat.

168 Bernardus Molina Collegium promouet.

169 Ioanna Mendoza suis facultatibus iuuat.

170 Maria Mendoza fundationem explet.

171 P. Ioannes Osorius primus Rector.

172 Multa incommoda cuicit patientia.

173 Tarraconæ Domus probationis à Card. Ceruante instituitur.

174 P. Alphonsus Romanus cum Socijs proximos iuuant.

175 Cardinalis moriens Collegium suo ære subleuat.

176 Domus Professa Xerensis inchoatur per P. Io. Frias, & Laurentium Alphonsum.

177 P. Consalui Esquinelij indiarum procuratoris mors, & laudes.

178 Iacobus de Luna illi sufficitur.

179 P. Io. Castanedæ, mors vocatio, & virtutes.

180 Raphaël Peregrinus occumbit ex morbo.

181 P. Christophorus Colladus ex fulmine.

182 Religiosos mors non inuenit imparatos.

Marię de Spino diuersati, mox in conductam domum ad Sancti Sebastiani migrârunt, Ibi primùm ordinatum Collegium duodecim incolarum, & litteraria institutio cœpta, Ioanne Osorio primo Rectore. Fuere & hîc, vt alibi solent, ardua initia, multaque ab æmulatione, non bona, multa ab rerum egestate, domicilijque difficultate tolerata: quæ, Deo tandem propitio, constans patientia, efficacisque virtutis nunquam interruptus, aut hebetatus fulgor euicit. Tarraconæ Domum probationis Cardinalis Ceruantes instituebat. Iamque ad captandum situm, atque interim Tarraconenses iuuandos ineunte æstate cum Sacerdotibus binis, ac laicis Alphonsus Romanus eò contenderat. Qui omnes in Vrbe, agroque præclaras fecere operas. Sed extitit pretium maximè è moribundis. Nam cum tria essent Tarraconę Cœnobia Religiosorum, sed extra Vrbis mœnia, quæ eo tempore amplificabantur, & muniebantur; si necessitas noctu ingrueret, quòd alij clausis Vrbis portis excludebantur, ad nouos Religiosos perfugium omnes habebant. Hi commodatis in Vrbe ædibus ab honesto Sacerdote, vicinoque ijs Sancti Laurentij Templo vtebantur: Cardinalisque, ac Prioris Neboti viri virtutis amantissimi alebantur impendijs: eâ curâ, vt Cardinalis paternam prouidentiam, Prior maternam indulgentiam exhiberet: cùm repentè quindecim spatio dierum orbati vtroque sunt. Sed Deus, qui famulos suos ad immortales voluit spes erigere, ac docere sibi nequaquam necessaria ea præsidia, quibus nos maximè nitimur, opus prouexit. Nam & Cardinalis testamento commodum addixit censum: & Ciuitas multâ voluntate situm, quem Cardinalis Templo, domuique extruendis destinauerat, dedit, & multa insuper perstudiosi animi pignora. Xerensis quoque Domus (Assidonam olim dictum Oppidum putant) inchoata habendis Professis: non magno aliquo inuitamento Ciuium priuatim, aut publicè, sed cuicumque opportunam manum inijciendam Bœticis Patribus existimantibus propter eximium vsum, quem illic domus, vt Sancti Lucæ Portui vicina, habere poterat, præsertim ad nauigationes Indiarum Occidentis. Itaque Nouembri mense, conducto in domicilio Ioannes Frias, & Laurentius Alphonsus docti, experientesque Sacerdotes, cum domesticę operæ administro, eam sedem inchoauere. Magno Indiarum Occidentis incommodo Pater Consaluus Esquinelius Procurator earum primus, dum in ordinando illo officio sedulus elaborat, Hispali pridie Idus Augusti decessit. In Madritana Curia aliquot annos cum laude Prouinciarum Hispanicarum causas procurarat. Quippe ad Societatem iuris scientiâ clarus, natuque iam grandior accesserat. Quo etiam incitatiore cursu, atque æquabiliore constantiâ, vt ferè fit, ad perfectam virtutem, præcipuè ad existimationem sui proculcandam capessiuit, supremumque ad vsque spiritum tenuit cursum. Procuratoris munus post eum Iacobus de Luna excepit. Obijt & Pinthiæ pridie Idus Iunij Domi Professorum Ioannes Castaneda post quinque & viginti annos in diuino famulatu exactos: ad religiosæ olim vitæ voluntatem incensus pij lectione libelli, in quem fortè in libraria taberna incidit: Tanti refert copiam in Ciuitatibus esse piorum voluminum, quæ vel non quærentium in manus incurrant. Valebat in suggestu. Cunctas virtutes, sed studiosiùs pudicitiam, obedientiamque coluerat: sed proximo anno cùm inconsiderato abreptus zelo instituendi Guadalaxarę, vndè erat oriundus, Collegij Præsidibus inconsultis negotium mouisset; idque Ciuitas, & multi Principes acriter susceptissent; neque in eo refutando, quod ita oportebat, molestiæ parum Superiores hausissent; iam moribundus, cùm sincerius iudicium est, eâ re grauissimè doluit, rogauitque Ioannem Emmanuelem Domus Præpositum, vt nomine suo à Patre Generali veniam precaretur. Raphaël Peregrinus dum Cæsaraugusta, vbi Collegium regebat, Valentiam pergit, vitæ cursum peregit sexto Nonas Maij, vir magnæ modestiæ, & iuuandi proximos auidus, vel supra vires: in Maiore Baleari natus, annum circiter vigesimum in religioso conuictu agens. Hos per consueta morborum tela mors rapuit. At Christophorum Colladum magnæ virtutis; atque expectationis Sacerdotem in ipso iuuentæ flore collapsum fulmen Barcinonæ pridie Idus Septembris extinxit. Paulò antè diuinam rem fecerat, tuncque lances in culina tergebat. Itaque quanquam ex improuiso aggressu, tamen optimèpræparatum, inque sanctę humilitatis, atque obedientię ministerio mors deprehendit: quæ inter ceteras religiosæ vitæ commoditas

est

est amplissima: vt nisi planè perire vltro velis; supremo illo articulo, quo de beata, vel misera æternitate deciditur, nequeas imparatus offendi. Lusitania Ludouicum Consaluum de Camera amisit è prima nobilitate virum, sed haud dubiè virtutibus clariorem. Percarus olim vixit Sancto Parenti Societatis Ignatio: & sub eo aliquandiu Romanæ Professorum Domui Minister præfuit, diligens eius virtutum obseruator idem & imitator: ex cuius etiam ore multa de eius vita excepta in commentarios retulit. Electus inde in prima Congregatione Assistens, perinuitus, vt in loco memorauí, translatus est in Lusitaniam ad Sebastiani Regis institutionem: cuius & confessiones audijt vsque ad proximum ante hunc annum, cùm se ab aulicis expediuit tricis: quod reliquum erat vitæ sibi victurus. Frequentibus totâ vitâ exercitus morbis, & oculis propè orbatus; non solùm patiendi captus tedio non est; sed cùm mortales consueuerint facilem è vita exitum inter votorum prima expetere; ipse Deum rogauit, vt diutino se ante mortem, ac molesto languore cruciaret, vnde proficeret, inque suæ vtilitatis cognitionem penitus descenderet: quod consequutus, longâ quartanâ, quæ tandem in hecticæ euasit, consumptus est. Dum sacra vnctione præmuniretur, Fratres magno numero circumfusos ad perseuerantiam, vtque veri, ac germani essent Ignatij filij, & sui ipsorum victoriæ studiosi: ante omnia, vt sibi condonarent, quæ minùs recta præbuisset exempla cohortatus est. Interrogatus quoniam tantum habuerat cum Rege vsum, nunquid apud eum ad animi sui leuamen curandum censeret; nil planè esse respondit: alioque in sermone adiecit; grates se Deo maximas agere, ob multa in se collata beneficia: sed præcipuè quòd cùm duorum Regum Ioannis Tertij, ac Sebastiani confessiones audisset, multoque apud eos in honore, multaque fuisset in gratia; nunquam tamen hinc solicitatus esset, vt vel suis priuatim commodis, vel consanguineorum seruiret. Cum hac tranquillitate conscientiæ, tandem vti semper vixerat, piè vltimum spiritum in Sancti Antonij Collegio Idibus Martij magno Regis dolore, magno pauperum, quorum semper amantissimus Pater fuerat, exhalauit: non leui etiam Indiarum detrimento, quarum commoda habuerat semper carissima. Ipsemet inde ab Societatis ingressu Brasilicam expeditionem, nondum quoquam illuc Sociorum transgresso, optauerat: ac sæpè instituit postea, præsertim supremis annis Aulæ tædio, vt eò secedendi potestas fieret. Dicebat insignia beneficia in Lusitanam Prouinciam à Deo conferri tum maximè; cùm maximè in mittendis ad Indos subsidijs: eamque ob rem magnæ spei hominibus vltro se spolians liberalitatem expromeret. Tum enim in sufficienda sobole excellenti, ceterisque Prouinciæ commodis augendis, quod Pater Diuinorum operum sedulus obseruator notatis probabat exemplis, nesciam vinci beneficentiam summi boni quàm largissimè respondere. Tertio idus Februarij in Angolam missi superiore anno Patres, cum Paulo Dia Præfecto Classis, in Loandæ Insulæ portum inuecti sunt: quem portum ferunt omni opportunitatum genere ornatum, interque primos terrarum Exscensione factâ cum vniuerso milite, supplicantium ritu, præeunte tubarum concentu, ad sacram ædem Conceptionis Deiparæ progrediuntur: Patre Garzia cum Sacris Reliquijs è Sanctæ Vrsulæ comitatu, sequente sub vmbella. In ea Socij æde, quam & ab Lauretana Domo nuncuparunt, postea diuersati. Oppido Sanctus Paulus est nomen impositum, haud dubiè à Præfecti Classis obseruantia suum erga cognominem. Iam initum erat ieiunium magnum: quò impensius statim Patres, tum maritimos Insulæ, ac Mediterraneos, tum confluentes ex Insula Sancti Thomæ, docere, adhortari, expiare. Ceterùm inter veteres Insulæ accolas Quadragesimæ tempus nonnisi fastorum indicio noscitabatur, inolito more, Cæli inclementioris obtentu, nunquam ab carnibus abstinendi. Ipsos Patres, quia abstinebant, paulo mox, dicebant, scabie, atque elephantiasi coopertum iri. Sed illi nulla re territi, tum seueritate in neganda contumacibus absolutione, tum hortatibus, & exempli sui constantiâ, non cum detrimento, sed potius commodo valetudinis, absurdam consuetudinem sustulere. Triplex hominum genus illic degebant, Lusitani indigenæque Ethnici, & aduecti ex Regno Congi Christiani: quos tamen ex nominibus potiùs, quàm ex vita suspicarere Christianos. Omnibus hisce dispertiri suam cœpere operam. Certo tempore Aethiopibus propriè excolendis, quod postea semper factitatum est, die-

183 Lusitaniæ res.

184 Ludouicus Cõsaluus ex Ministro Domus Professæ Assistens electus.

185 Ante mortem longum molestumque morbum exceptat, & imperat.

186 Ante extremam vnctionem circumstantes hortatur.

187 Ex duorum Regum gratia nihil in suum, aut consanguineorum commodum deriuauit.

188 Pauperum amantissimus.

189 Brasilicã Missionem ante Nostrorũ illuc accessum optauit.

190 Ad indos mittendo non minuuntur Prouinciæ, sed augentur à Deo.

191 Angolæ Missio.

192 Supplicatio à Nostris instituta ad Deiparæ Templum.

193 Abusus inuentus vescendi carnibus in Quadragesima.

194 Non vescentes scabie inficiendos putabant.

195 Nostri abusum tollunt.

196 P. Franciscus Goucanus quæ-

bus

tuordecim annis in Custodia ab Rege Angolano detentus.

bus Dominicis attributis. Annum iam quartumdecimum apud Dambem Angolanum Regem Pater Franciscus Goueanus habebatur in Custodia: qui admonitus, vt significaret, quâ posset viâ vindicari in libertatem; respondit omnia potiùs, quàm arma experirentur: ne se, & Lusitanos reliquos in discrimen conijcerent. Hoc edito responso neutiquam tamen discrimen effugit. Legati ab vicino Regulo superueniunt:

197 Lusitani de proditione culpantur.

monentque plurimùm Dambem, caueat sibi ab Lusitanis, quos circa se habet: moliri eos proditionem, & conspirare cum Paulo Dia, vt Regnum eius, & argenti sodinas inuadant. Rex vehementer eâ oratione commotus, quid consilij capiendum sit, in alterum diem differt: quod spatium fuit Lusitanis ad opem diuinam confugiendi.

198 Dei opem implorant.

Conueniunt in sacram ædem, quam Cabazæ Pater Franciscus extruxerat, & super alias preces magno sensu solenni formulâ Dei, & Beatorum tutelam implorant. Tum ad Regem profecti innocentiam ita suam probarunt; vt Rex, quò sibi satisfactum ostenderet; ipsosmet legatos falsi indicij auctores vinctos tradiderit. At

199 Rex suspicionem deponit, & impostores punit.

Patrem ex cura (vt fuit opinio) pacandi Regis, grauis inuasit morbus. Et quamuis Rex omni curâ habuerit, & circumire assiduè domum noctes, & dies iussisset Cantores suos, qui voce, & pulsatis organis, pro vana opinione gentis, mortem deterrerent, ne accederet; tamen quarto Kalendas Sextiles mors adfuit, magno ipsius Regis dolore, & Lusitanorum, qui & rerum, & vitæ in eo tutelam habebant. In Sacello, quod nuper dixi, ab ipso extructum, datus est sepulturę: ad quam honorandam Rex boues permultos Lusitanis donauit. In Indiam quatuor è Lusitania discessere egregiæ operæ Bernardinus Ferrarius, Georgius Castrius, Emmanuel Claues Sacerdotio præditi, & Thomas Anglus nondum Sacerdos. Sed & hoc, & Emmanuele sublato in itinere, Bernardinus tantùm, ac Georgius peruenere. Ea Prouincia iam Valignani Visitatoris, ac Roderici Vincentij Prouincialis sedulâ curâ sensim excitabatur. Valignanus rebus Goæ compositis, multisque circa in supplementum dimissis, ac præcipuè Alphonso Consaluio, Antonio Lopio, & Christophoro Leone Sacerdotibus; in Iaponiam ad visendas oræ meridianæ Domos Aprili mense egreditur. Interim dum ille abest, Archiepiscopus Prouincialem synodum Goæ habuit: cui Pater Prouincialis cum tribus Theologis è Societate interfuit: quibus & perscribendi decreta negotium datum. Sed præcipuè in eo, coniunctis cum Bartholomæo Fonseca Inquisitore viribus, adnisi sunt, vt primi Concilij acta, quæ quidam labefactare in Ethnicorum fauorem conabantur, immota conseruarentur, ingenti bono christianæ rei. Franciscanis quoque Patribus theologo præceptore carentibus toto hoc anno Pater in eorum cœnobio, illuc quotidie ab Collegio tendens, sacram doctrinam explicauit, magno non solùm Ecclesiæ Indicæ, tantùm penuria Magistrorum laborantis, adiumento; sed etiam caritatis religiosæ documento, ac nexu. Valignanus vbi Cocinum venit ei Ciuitati, quia ab Sancta Cruce inditum à Lusitanis cognomen habet; particulam è ligno Sanctissimæ Crucis à Patre Generali missam, ac certis à Pontifice indulgentijs ornatam, donauit. Quæ summâ voluntate accepta, magno omnium Ordinum concursu, & celeberrimâ supplicatione in Templum maximum perlata est. Hìc duos inter Malabarum christianorum maximè potentes inimicitias graues sedauit. Tum domesticis rebus ordinatis Conlanum venit. Vniuersam Trauancoridis oram, inde viginti quinque spatio leucarum vsque ad Promontorium Commorinum secus mare porrectam, plus quindecies mille Christianorum complexam grauiter laborantem reperit. Biennium ferè ob bella Christianos inter & Ethnicos orta, & Christianorum Ecclesias ab hostibus vna cum Pagis exutas, cultura prope omni caruerant. Itaque non Socijs modò consolandis: sed & Neophytis instituendis operam dedit, Templis, eorumque ornamentis magnam partem restitutis, è corrogata aliunde stipe, (Nam gens ipsa summè inops est) & aucto numero Sacerdotum. Vbique summis obseruantiæ argumentis, occursu festo canentium, ac tripudiantium more gentis, excipiebatur. Ille vbique sacra faciebat, perque interpretem habebat adhortationem: tum conciliabat dissidia: quæ cùm reperisset supra centum; nullum planè reliquit. Summi autem momenti fuit id, quod Conlani inter Sodalitatem Sancti Antonij, sub cura Franciscanorum Patrum, & Rosarij sub cura Nostrorum sustulit. Nam cùm ex veteri lite mutua offensio coorta, cum malo exem-

200 Mortem arceri posse cantilenis putat.

201 P. Goueanus moritur, ac sepelitur.

202 P. Bernardinus Ferrarius & P. Georgius Castrius in Indiam veniunt.

203 P. Valignanus Visitator P. Rodericus Vincentius Prouincialis Indiarum.

204 Prouincialis cum tribus alijs Theologis è Societate Goanæ Synodo interfuit.

205 Franciscanos Theologiam Magistri ex Nostris docet.

206 Sanctissimæ Crucis particula Cocinum donat P. Valignanus.

207 P. Valignani excursiones, atque labores.

208 Excipiebatur vbique cum gaudio.

209 Centum, & plus dissidia sedauit.

plo

plo populi, ad ipsos Religiosos sensim quasi contagio permanaret; Episcopo Cocinensi, & Conlanensi Lusitanorum Præfecto frustra sedare conatis; Valignanus non solùm lite dirempta Sodalitatum inter se gratiam redintegrauit; sed etiam, confectis rite tabulis, fraternitatis iure constabiliuit. In Pago Mampoli, cùm conuocatos in Ecclesiam Christianos grauiter obiurgasset, quòd more Ethnicorum viuerent; illi positis humi genibus, clamoreque sublato veniam cœperunt poscere. Cui rei cùm interfuisset Arelus Ethnicus, publicè interfatus dixit: Vera Patrem Christianis obijcere, præsertim quòd festis diebus piscatione non abstinerent: ac se curaturum vt Ethnici quoque posthac eos dies feriatos haberent, ne æmula lucelli cupido Christianos solicitaret. Intellexit Pater hominem à regno Dei non procul abesse: ac subinde seuocatum, facileque pellectum, tertio post die cum suis ad viginti baptizauit. In Pago Puducurucæ eodem modo reperit Christianos permixtos Ethnicis vsu vitæ communi, & moribus; quos cùm in Templum vtrosque congregasset; ostendit quàm in ea diuersitate religionum pax coalescere, conseruarique non posset. Proinde quoniam Ethnicorum, & Mahometanorum falsi, & impij cultus erant; animum seriò cuncti ad vnam christianam religionem conuerterent. Ita pacem cum Deo, interseque habituros. Quæ cùm diceret, statim Ethnici clara voce omnes paratos sese professi insistunt rogare baptismum. Tum Pater, quia moram trahere ipsum, dum cuncti rite instituerentur, non erat operæ; quatuor ex honestioribus Arelis, qui tanquam sponsores ceterorum loco essent, crine, quem superstitionis ergo in vertice ferunt, secto, catechesi fieri initium iussit. Progressus ad ipsam Commorini frontem, eamque partem, quæ Piscariæ ora nominatur, multò meliores Christianos inuênit, ac numero amplius quinquaginta millia, tanto populorum gregatim concurrentium, ac certantium ei pedes exosculari studio; vt necesse esset Patagantinos circumstare, ac summouere turbam, ne penè opprimerent. Punicali, vbi præcipua sedes erat Sociorum, amplificauit numerum vsque ad viginti: vt seni minimùm ediscendæ linguæ nauarent operam, senescentibus, & morientibus successuri. Quibus omnibus magna alacritate se Christiani suppeditaturos recepere. Hîc enim, & quidem ex tota India nonnisi hîc ex indigenarum Christianorum eleemosynis Patres victitabant. Resque, vt ijs locis, habebant pulcherrimè, curâ præcipuè Patris Henrici Henricij, qui iam indè ab Xauerij temporibus ei regioni præerat. Punicale ad Insulam Manariam, indè ad Sancti Thomæ coloniam Visitator progressus, inter cetera Hieronymum Concham, & Franciscum Pinnam ibi degentes in Coadiutorum spiritualium numerum adscripsit, iucundo cunctis spectaculo: cùm viri ob multorum annorum labores emeriti, quasi vegeti animi tyrones de integro militiam Christi capesserent. Præfecti, ac Ciuium flagitatu, qui se domum amplificaturos, & scholam exædificaturos receperant, Magistrum ibi collocare elementariorum, ac numerum Sacerdotum amplificare constituit: quòd ea peropportuna sedes erat expeditionibus in Pegu, Bengalam, ac Nagapatanum suscipiendis. Ad Christianorum indigenarum institutionem, quæ proprij ad eam rem templi, & hominis linguâ periti inopiâ claudicabat: Templum stipe ab Cocinensi Episcopo concessâ inchoauit: vnum Sacerdotum Neophytis propriè instituendis imposuit, accito ex Manaria Insula interprete peridoneo. Demum veneratus Templa Thomæ Apostoli memoriâ, & martyrio inclita, inque regressu vehementer periclitatus à latronibus, Goam reuertit, quò Patres conuocauerat præcipuos ætate, prudentiaque, multa consultaturus: quæ pro experimento, quod iam locorum ceperat, habebat in animo nunquam in posterum conuellenda sancire. Octauo Idus Decembris in Ciorani secessu consultatio cœpta. Intererant, præter ipsum Visitatorem, Rodericus Vincentius Prouincialis, & Collegiorum Rectores, Nunnius Rodericus Goani: Franciscus Monclarus Bazainij: Antonius Acosta Salsettani: tum Emmanuel Texeira, Bernardinus Ferrarius, Henricus Henricius, Franciscus Dionysius, Marcellus Vazius, Ioannes Mesquita, Balthasar Gugus, Petrus Vazius, Martinus Syluius, Petrus Ramon Tyronum Magister, Gomez Vazius. Horum decreta, adscriptis, vbi variatum est, pro vnaquaque sententia rationibus, & auctoribus: præter Valignanum, qui seorsim epistolâ suam de singulis sententiam explicauit, missa Romam sunt. Primum omnium

210 Obiurgatus ab eo populus veniam petit.

211 Ethnicus christianas leges approbat, & amplexatur.

212 Inter diuersos religione homines pacem consistere non posse ostendit.

213 Ethnici ex hoc Christiani fiunt.

214 In ora piscaria honorificè excipitur.

215 Punicali Nostrorum numerum auget, qui Christianorum eleemosynis aluntur.

216 P. Henrici Henricij opera omnia hic benè habent.

217 P. Valignanus in Visitatione progreditur.

218 In S. Thomæ colonia Magistrum collocat, & Sacerdotes auget.

219 Templum stipe ab Episcopo concessa exædificat.

220 Goam reuertit.

221 Prouincialem Conuentum hic cogit.

222 Eius Conuentus decreta Romam mittit.

223 Prouincias non diuidendas statuunt.

224 Malacæ non instituendum magnum Collegium.

225 Superintendentes destinandos Trauancoridis atque Piscariæ oræ.

226 Marganensi Collegio in Salsettis Rectorem dandũ.

227 Seminaria ad discendam linguam instituenda.

228 Ecclesiarum curam cum potestate iudicandi non esse deferendam.

229 Retinenda gymnasia elementaria.

230 In Indiam operarios ex Europa mitti curandum, & flagitandum.

231 P. Martinus Syluius Romam procurator mittendus eligitur.

232 P. Valignani exacta sui muneris cura.

omnium Prouincia nequaquam visa est diuidenda in duas: quarum altera citra, altera vltra Gangem Domicilia contineret. Sed constituendus Prouincialis Vicarius vltra Gangem, vt eo inuisente ea loca, occurreretur domesticorum necessitatibus, & ab vno, eodemque capite pendentibus vniuersis Domicilijs vtriusque oræ meliùs commercium, coniunctio animorum, mutuum auxilium conseruaretur. Neque Malacæ magnum Collegium instituendum, in Molucarum, Sinarum, & Iaponię Seminarium: quòd Malaca admodùm exiguum oppidum sit, & annonâ omni longè importata vtens, & crebris expositа oppugnationibus hostium, maximè Acenorum, à quibus & hoc ipso tempore obsidebatur. Quanquam eius Collegij eâ quoque causâ fundatio concidit: quòd cùm Rex Lusitanus ei alendo Delubrorum Ethnicorum reditus attribuisset: reditus eiusmodi inuenti nulli sunt. Visum quoque est Trauancoridis oræ suum, itemque suum Piscarię attribuendum Præsidem, qui dispositos per Ecclesias Patres regerent; neque eos Cocinensi Rectori debere subijci: sed omnibus hisce vnum Superintendentis nomine præficiendum, ad quem paratum esset perfugium in subitis casibus. Item Marganense Collegium in Salsettis suo commendandum Rectori, qui nequaquam Goano Rectori, sed tantùm Prouinciali parêret. Præterea curandum diligenter, vt Sociorum Seminaria ad discendas linguas instituerentur, quandoquidem sine linguarum præsidio fructus nec vllus referri, nec solidus posset: cùm per Interpretem languerent adhortationes, & confessionibus locus vix esset. Certatum nonnihil est, vtrum Ecclesiarum cura retinenda esset, quemadmodum ad id temporis, cum cognoscendi etiam causas iure, & animaduertendi: an curandum, vt Antistes certos procuratores præponerent, ad quos iurisdictio, & animarum cura ex iustitia pertineret. Eò tamen discessere plurimi, quò necessitas impellebat, nihil mutandum esse, quòd Episcopis nulli essent idonei administri. Quippe cùm perpaucis indigenarum indoles eius negotij capax esset; nec ferè, si qui adueherentur ex Europa, eos animarum magis studium, quàm pecuniæ duceret. Itaque in tanta necessitate nefas declinare id onus, quod non ex iustitia, nullo cum quopiam intercedente pacto, sed ex caritate susciperetur: & iurisdictio in noxis Neophytorum vindicandis animaduersionem magis paternam ob leuitatem culparum, gentisque simplicitatem, quàm Iudicum exempla requireret. Porrò in sedibus retinenda puerorum indigenarum contubernia, & habenda gymnasia, vbi prima literarum, atque etiam arithmeticæ rudimenta traderentur, quòd nulli præterea essent Magistri, apud quos hæc possent adeò vitæ commercijs necessaria edisci: & fructus è teneræ ætatis conformatione vnicus extaret. Illud quoque visum est in deliberationem vocandum, an alios præter Lusitanos expediret in Indiam ex Europa Socios mitti: vbi summo omnium acclamatum consensu, non modò ex alijs quibusuis Prouincijs, cum gratiarum actione excipiendos libentissimè; sed etiam inuitandos, rogandosque, & supplicandum Patri Generali, vt quando vna Prouincia Lusitania nequaquam sibi ipsi, Brasilięque, & Indiarum tot, tamque amplis regionibus posset sufficere; nullo modo Spiritui Sancto, Dominoque messis Operarios in messem suam mittenti, præcludi aditum sineret. Absolutâ Visitatoris consultatione, ex qua vsus extitit sanè maximus, non in Indiam modò, sed etiam Romæ, ad cognoscendum, & tanquam præuidendum oculis rerum statum; habuit subinde Prouincialis Congregationem Prouinciæ ad legendum qui Romam Procurator mitteretur. Delectus est Pater Martinus Syluius, cum quo Melchior quoque Diaz missus est, qui res Indicas in Lusitania procuraret. Quam procurationem, quia secerni à reliquæ Prouinciæ negotijs necesse erat; Euerardus Patri Alexandro Vallaregio tradiderat. Addidit autem alteram subtilissimam curam Valignanus permagni momenti, ad penitus rerum statum Patri Generali significandum, Capita præcipua literarum, quas Præpositi Generales, indeusque à Sancto Ignatio, miserant, excerpta misit, adnotatis ad marginem quid vsus haberet, ferretue. Ad hæc cùm prolixè de Prouincia in vniuersum, singulisque domicilijs scripsisset; addidit etiam epistolam, in qua singillatim persequebatur capita traditorum sibi mandatorum: omnia tam subtiliter, & clarè; vt non solùm promptissimam obsequendi voluntatem, sed mentem quoque cuiuis parem moli ostenderet. Quanquam autem annus

nus totus salubris admodum fuit; tamen vt nunquam certæ sunt cum morte inducíæ, Petrus Touar post sacræ militiæ annum vigesimum Ormutij, Malacæ, in ora Trauancoride, præterea in extraordinarijs Missionibus, singulari innocentię documentis exactum, iamque Procurator Prouinciæ à Valignano destinatus, sublatus est. 233 Petrus Touar moritur.

At Ioannes Capralis, & Ioannes Brauus ex vetusto languore consumpti. Ille annos sexdecim in Societate, & aliquandiu Magister Nouitiorum Goæ versatus, tum missus in Iaponiam, ac postea sanguine excreato reuocatus ad curandum, Cocinóque præpositus, tandem Goæ religiosè decessit. Brauus iam inde à Beatæ memoriæ Francisco Xauerio receptus Malacæ, quem & comitem perigrinationis in Sinas sibi delegerat, sex annos Goæ Magistrum Nouitiorum, totidem Collegij Rectorem egit, magna cum prudentiæ, ac ceterarum virtutum laude, visus post obitum Quadrij ad res Goani Collegij difficillimo tempore sustinendas reseruatus, quoad Valignanus cum tam bono comitatu succederet: adeo statim vt ille adfuit, valetudo, qua semper vsus erat tenuissima, in aquam intercutem euadens, penitus pessum ijt. Ceterùm anni sanctitas, dum in Europa Religio ardentiùs pertractatur, visa est etiam Barbaris gentibus cęlestem clementiam conciliasse: Iaponiæ præsertim, in qua multum hoc anno promotum. In Ora Meacensi, Ecclesia præcipuè Tacaccuqui adoleuit insigni pietate Darij. Ipsis Ianuarij Kalendis sub felici Nominis IESV auspicio septuaginta illic nobiles consignati. Rursus quinque & triginta, post alij, atque alij. Nam Darius iam ætate, & acceptis in bello vulneribus minùs sufficiens ad bellica opera, & Reipublicæ munia, Arcis administratione in Iustum Vcondonum filium translatâ, totum se quærendis Christo animis addixerat. Delegit opportunissimum in Arce locum, vbi nuper Fanum Idolo Iaponico steterat: ibique Templum è materia, vti cuncta sunt Iaponiæ ædificia, satis amplum, & Patribus recipiendis diuersorium condidit, mira vtrumque munditie, ac nitore. Addidit hortulum iucundissimum, vt mos est in præcipuis Bonziorum Cœnobijs (Niuas illi nominant) multa amœnitate arborum, florum, stirpium longè aduectarum artificio, & elegantiâ vel Europæ inuidendâ dispositarum. Circa Templum patentem aream aperuit, consitis vndique ad marginem arboribus ad ornatum, & opacitatem cùm supplicatio duceretur. In areæ loco maximè spectabili Crux stabat, consitis circùm multorum generum floribus, & fonte manu addito, aquâ perductâ canalibus, vt blanda hæc leuamenta fessos aduenas primùm omnium ad adorandam Crucem alliceret. His omnibus in primo nitore conseruandis tres Christianos ætate graues, ad id ipsum vnà cum vxoribus, ac liberis alens, custodes apposuit: tametsi suâ ipse manu gestiebat, pleraque concinnare. Quicumque baptizarentur ipse ab sacro fonte suscipiebat, eruditatque, Cruciculis, ac pijs Icunculis donans, vt quisque in orationibus edisscendis operam approbabat, quorum & conseruabat omnium in Codice ad id confecto nomina, & suum cuique gaudebat initio suâ scriptum manu tradere. Quin & Torni peritum, qui precatorios conficeret globulos, quos gratuitò diuideret, victu, ac mercede de suo attributis acciuit: qui illud supra mercedem incomparabile donum adiecit assiduitate hortationum, & comitate; vt fieret ipse quoque Regni heres cælestis. Ad Templi ædificium nil fuit adhiberi, quod alius defloraſſet vsus: cùm diceret non corda solùm, sed & cetera noua esse oportere, quæ diuino cultui dicarentur. Quo tempore nullus in Arce Patrum aderat; Pastoris ipse locum implebat. Quotidie manè edito signo, itemque sub vesperam conuocans in Templum Christianos, vbi præter ea, quę pro sua quisque addebat pietate, pariter vniuersi positis genibus elatâ voce orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam quinquies pronunciabant. Diebus verò sanctioribus addebat adhortationem, vel de suo ingenio, vel de volumine pio. Quatuor singulis annis legebat tanquam Procuratores, qui propagationem fidei vrgerent: pauperes, & ægrotos inuiserent: mortuos humi darent: necessaria compararent ad festos dies: exciperent hospites, & id genus obirent munia: prima sibi in his quoque & laborum, & curarum assumens. Quicumque Christianorum aduenirent, quamuis antea ignoti, obuijs excipiebat vltis, ore, vultu, verbis lætissimis: planè tanquam indulgentissimus Pater suauissimos liberos diu desideratos reuiseret: nec modò cunctis benignè hospitium; sed &

234 Item Io. Capralis.

235 Tum Ioannes Brauus S. Xauerij Socius.

236 Meaci multi baptizantur Darij militis opera.

237 Ab eodem Templum, & Domus Nostris ædificatur.

238 Et Viridarium ad Templi ornatum.

239 Darij in baptizatos pietas, & liberalitas.

240 Sacræ Templi supellectilis studium.

241 In pastorum defectu assiduitas, & zelus.

242 Christianos aduenas benignè excipit.

243 Quid de operibus misericordiæ sentiret.

tenuioribus vestes præbebat. Hoc suæ vxori non multùm ipsi dissimili assiduè occinens, vt pietatis, ac deuotionis suæ studia in operibus misericordiæ, vel proprias largiendo vestes, fundaret, si vellet se, & liberos curæ esse Deo. Suorum militum in

244 Suorum militum in bello extinctorum vxores, ac liberos tanquam parens suscipit.

pugna cęsorum vxores, ac liberos planè tanquam parens protexit, & aluit. Et Sancium Ixibaxidonum olim potentem in Regno Voari, iam pro opum volubilitate Iaponicarum, omnium rerum egenum excepit in suas terras, attributo reditu ad totam alendam Domum: aduocans in Arcem cum sociorum quis adueniret: & ita quasi dominum suum tractans. Senibus Bonzijs adhortationem efficacissimam admouebat, vitæ alimenta spondens, ne terrena stipendia amittendi metus ab cælestibus absterreret. Et quoniam vilissimum inter Iaponios habebatur humilium hominum mortua curare corpora; vt sanctum hoc opus inter Christianos suam dignitatem obtineret; ipse non solùm feretrum cum Damasceno stragulo comparauit; sed

245 Bonzios ad fidem inuitat.

& vexilla serica octo candida, depictis in quoque sacræ Passionis argumentis, & nomine IESV aureis literis. Quæ cùm omnia Christianis cum sua quoque candela comitantibus in exequijs, vel tenuissimorum præferrentur; & ipse in agmine spectaretur Darius; clarè apparebat in mortis honore Christianæ viuacitas caritatis, quamque esset erga pauperes vitâ præditos munifica, quæ adeo erat magnifica erga defunctos. Hac igitur viri virtute, & industriâ, non Tacaccuqui modò, sed & alibi circa Meacum fide adolescente, quò tamen maiores erant in Ximo Bartholomæi opes; hoc amplior accessio Ecclesiæ facta est. Nam cùm victoria ex hostibus, tam præter opinionem, ac supra humanas vires parta, de qua supra scripsimus, diuinum adesse sibi fauorem clariùs perspexisset: suisque Proceribus, ac Bonzijs aptè denunciasset, certum sibi esse in suis terris non ferre diutius impios cultus;

246 Ad humandos mortuos multa splendidè comparat, eosque comitatur.

247 In Nostrorum excursionibus viginti hominum millia baptizantur.

Patres Gaspar Coëllius, & Ioannes Franciscus Stephanonius, ac Frater Michaël Vasęus circumire terras, euertere vbique Idola, statuere Sacrosanctę Crucis Insignia, populos baptismo initiare, vt modico interuallo ad viginti millia hominum adiuncta Ecclesiæ sint: eorumque fermè dimidium in Oppido Cori, hoc lætiùs, quò magis præter opinionem. Quippe multa hîc erant, & præcipua Bonziorum Cœnobia: quorum hortatibus ita adhærescebat superstitioni populus, vt Bartholomæus attentare in præsentia eam rem minùs auderet. Sed vbi Patre Gaspare instante incœptum probauit; inter alia præsidia famulum è suis egregię fidei misit, qui ad excludenda

248 Bonzij ad fidem conuertuntur.

Bonziorum venena Patri cibos suâ manu præpararet. Audax & pium cœptum Deus adiuuit. Propinquorum nobilium suasu Bonzij audito Euangelio plerique fidem amplexi: cœnobijs triginta exinanitis, multis delubris, vel incensis, vel ad pium cultum translatis. His Cori magnum inter ieiunium gestis; ad celebranda patientis Domini, ac resurgentis solennia, Omuram Gaspar Bartholomæi vocatu concessit. Ad vbertatem messis Capralis quoque ex Bungo accurrit, Patrem Balthasarem Lopium, & aliquot Iaponios iuuenes, qui prædicando adiuuarent, adducens.

249 Paschalia cum fructu aguntur.

Ergo post Pascha sub triumphantis Christi felicibus auspicijs diffusi omnes per Pagos, & Oppida ingenti vbique superstitioni instrumenti strage editâ, cuncta pietati, cuncta Christo subijciunt. Bartholomæo animus interim augebatur & pietas. Itaque diem Diuo Bartholomæo Apostolo sacrum magna Omuræ cerimonia honorauit: quamuis nullus interesset Patrum, habita cohortatione ad suos nobiles, vt pietatem colerent, ac potissimam omnium rationem ducerent animarum suarum: sibi quoque certum esse progressiones post hac in christiana virtute continenter habere. Haud minùs ardebant Christiani recentes. At pueros in primis gestientes, exultantesque vidisses in Idolis frangendis, comportandis, conculcandisque occupatos.

250 Idola à pueris conteruntur.

Aderat manifestis indicijs sancto operi è Cęlo Deus. Euênit, vt anus Ethnica, dum Crux magnâ celebritate excitatur, impio ore diceret: Quid, rogo, plus habet lignum illud, quàm alia? Atque illâ ipsâ nocte, præsenti Dei vindictâ domus eius igne

251 Blasphema anus in S. Crucem diuinitus punitur.

fortuito comprehenso tota conflagraret; & pariter anus in ea. Vnus diuinæ benignitati Pagus obstinatiùs obsistebat: in quem dum Pater Gaspar è proximo, quem iam expurgarat, transgredi cogitat; Diabolus in puellam ingressus cœpit clamare iam sibi ex alio eiecto populo, non nisi receptaculum illud, ac perfugium restare. Hæ voces Paganorum duritiem molliuere, vt mallent Christo Victori sedem

252 Diabolus fidei prædicatione fugatur.

apud

apud se, quàm eiecto Diabolo esse. Ita ea quoque statio erepta Diabolo est. Cetera de genere hoc mitto; non enim colligere omnia consilium est, sed subinde aspergere hoc in opere diuinæ indulgentiæ exempla, quibus cælestes in Iaponia segetes, si non vt olim, cùm vbique terrarum conserebantur, signorum admirabilium, quasi imbre largissimo; tamen quasi rore saluberrimo educauit. Inter hæc Capralis 253
missso in Indiam Balthasare Lopio; qui quàm posset maxima operarum auxilia tam P. Capralis Vsuquin Regis accitu redit.
paratum in nouale adduceret; Vsuquin Regis Bungensis accitu repetijt. Rex Tosæ, qui Bungensis Regis filiam habebat in matrimonio è suo Regno extorris Funai in Regnum Christi haud paulò melius, ac certius à Patre Ioanne Baptista sacro lauacro conscriptus, in Tosam redierat, pacatis iam Dynastis: & ille quidem ingentes ferebat animos in suas omnes Prouincias Euangelium inuehendi. Sed fides Tonis haud constitit. Statim rursus eiectus, desiderium terreni Regni spe cælestis leuauit. Lætis tamen initijs cognitis, libenter in Bungum properabat Capra- 254
lis, si quæ daretur occasio arrepturus. Sed Rex Bungensis ideo acciuerat, vt filium Rex Bungi filium, aliosque nobiles Christo consecrari desiderat.
ipsius loco secundo genitum, & aliquot nobiles Christianos consecraret. Eum filium vbi primùm venit in lucem Rex, & Regina dedicarant Pagodis. Indè tanquam Bonzium educârant, & Cœnobiorum reditus addicebat Rex, & Vsuquianum Cœnobium destinabat regia extructum magnificentia, & amplis instructum vectigalibus. Neque hæc tam superstitionis agebat studio, quàm Iaponum more Dynastarum: qui quò pacatiora heredi filio relinquant patrimonia; ceteros ferè in Bonzicam ignauiam summouent. Sed puer mirificè abhorrebat ab ea vita, multò propensior ad christianam. Quam Rex propensionem sequens, persuasum habens pro Christianorum præceptorum notitia, Regno nihilò-minus, si is Christianus, quàm si Bonzius fieret, cautum fore; ad Patrem Capralem adductum, eum se penitus dedicare Ecclesiæ ait, ac sperare eo facto magnam aliorum quoque, præsertim Nobilium, accessionem futuram. Quatuordecim erat annorum puer, indolis optimæ, & nonnihil Christianæ fidei rudimentis imbutus: quę vbi perdidicit, sacro fonte vnà cum aliquot Nobilibus lustratus, Sebastiani nomen accepit. Interfuit celebritati Rex genibus as- 255
siduè flexis, & nudo vertice, quanquam in asperrimo frigore: & mox nouellæ Regis filius Sebastiani susceptio nomine cum aliis nobilibus baptizatur.
Christi soboli conuiuium dedit. Iam instabant Natalitia Domini solennia, & Funaium Capralis, vbi præcipua vis Christianorum, aduocabatur. Voluit Rex vnà Sebastianum pergere, quamuis impeditissimo itinere, ac perincommoda tempestate. Magnâ gratulatione, ac festiuissimo apparatu celebrata Natalitia sunt. Eodem- 256
que die Sebastianus sub vesperam, accersitis Christianis nobilibus, nullo Ethnicorum admisso, iussit id facere, quod ipse faceret: ac statim suspendit sibi Rosa- Sebastiani ferruor.
rium ab ceruice: cúmque itidem Nobiles fecissent; in eorum comitatu præcipuas Vrbis vias inambulauit: iubens, si quod Idolum inuenirent, euerti. Hac ratione testatum velle omnibus dicens Christianum se esse. Hinc primùm Bungensis Ec- 257
clesia cœpit caput attollere. Namque, vt maximè per Nosocomij occasionem erat Bungensis Ecclesia subleuatur.
exorta, ad quod se debilium, vlcerosorum, aliorúmque id genus tenuissimi quique conferebant; ita ad hanc diem ferè in infima tantùm plebe constiterat. Iam verò cum filium Regis, & opibus, & sapientia inclyti, tótque insuper Nobiles cum eo Christianos videbant; non solùm Fideles erigebantur; sed & Ethnici, qui modò Christi pauperes ne sermone quidem dignabantur, adijciebant animum ad baptis- 258
mum. At Bonzij non poterant concoquere à filio Regis non modò repudiatam ip- Bonziorum offensio.
sorum sectam; sed ita, vt mallet esse Christianus. Id enimuerò summæ loco iniuriæ, & infamiæ duxere. Melchior Figeredius Insularum Goti Christianos reuisens & ip- 259
sos erudijt, expiauit, confirmauit, & duobus in Pagis quadrimestri spatio facilè ad P. Melchior Figeredius Insularum Goti Christianam fidē promouet.
Ecclesiam quingentos addidit. Præclara eodem hoc anno se spes in Brasilia ostendit religionis propagandæ: quanquam admodum impar initio exitus fuit, non sine 260
culpa Europæorum. Supra Vrbem Sancti Saluatoris ad leucas quinquaginta in Brasiliæ res.
Septentrionem Flumen Regale est. Huius accolas post gesta multis annis cum Lusitano bella; tandem pacis, & Euangelij amor cœpit. Eius rei causâ Oratores, qui Patres ad se mitti rogarent, in Vrbem venerunt. Hos Prouincialis in Neophytorum Pagis aliquandiu habuit explorandę fidei, atque constantiæ: atque vbi experi-

261 P. Gaspar Laurentius cùm fratre Io. Salonio, alijque Christianis in Brasiliam transeunt.

experimenta respondent, expeditionem Patri Gaspari Laurentio, nomine inter Brasilios claro, delêgat. Vniuersus Sancti Antonij Pagus, quem ille percurrebat, se tanquam parente orbari conquerens, cum Gaspare proficisci volebat: nec potuit prohibere, quin clanculum quatuor cum vxoribus Viri præirent. Rebus præparatis anni exordio cum Ioanne Salonio Fratre solùm viginti è Christianis Sancti Antonij, qui adiuuarent sanctum opus delectis, iter ingreditur. Vnà contendit Lusitanorum manus, exploratura num apta esset coloniæ sedes: vndè factum est maximè, vt spem

262 Iter cum pietate coniunctum.

exitus frustraretur. Iter pacatè paratum, ac piè. Summo manè antequam se darent in viam, Litanias pariter omnes, & precationes aliquot pronunciabant, vt Deus ad suam gloriam amplissimam cuncta gubernaret. Idem factitabant vesperi. Interdiu Pater nunc hos, nunc illos vel catechesi erudiebat, vel inflammabat studio pietatis, vel consolabatur, & confirmabat: præcipuè curans, ne cui pauperiorum necessaria vitæ deessent. Incedebant omnes pedibus, ac ferè nudis, ob aquas frequenter intercursantes. Quinto Kalendas Februarij ventum ad flumen est, relictisque Lusitanis in propiore mari loco, quem condendo Oppido delegêre; Gaspar, & Salonius cum Antonianis Neophytis, sex inde leucis dissitum Brasiliorum Pagum contendunt petere. Pagus ad mille capitum conficiebat: quorum dimidium erat eorum, qui anno millesimo quingentesimo sexagesimo octauo ab Lusitanis fugerant.

263 Ad Brasiliæ pagum perueniunt Fugitiuorum Lusitanorum perfugium.

Ipso in ingressu Gaspar mulieres conspicatus, quas è Sancti Antonij Oppido præiuisse dixi cum Viris: cùm optimè eas nosset, quippe quas baptizarat, & matrimonio iunxerat: deque Viris interrogans, respondent ab ijs hominibus mactatos, ac deuoratos. Hanc nimirum paci, religionique moram Satan quæsiuerat. Quod intelligens Pater, mulieribus ab seruitute iniqua liberatis, iniuriam dissimulauit. Spargebant tamen ij, qui olim ab Lusitanis fugerant, morem esse Patrum Brasilios in cœtus cogere, vt captiuos exteris tradant: & hunc rumorem augebat cognitus

264 P. Gaspar apud Paganorum primos suspicione se purgat.

Lusitanorum, qui sex inde leucis substiterant, aduentus. Quamobrem Pater conuocatos Paganorum primos iubet metum omnem ponere. Adesse se non seruitutem ijs impositurum, sed libertatem communiturum: atque ab cæcitate, qua premebantur, abductos legem sanctam edoceat, viamque salutis æternæ, & filios faciat

265 Sacellum, ac domum impetrat

Dei. Quæ cùm lætis animis accepissent; protinus extruendo Sacello, iuxtáque tugurio ad diuersandum Patri, manus admouent. Postero die absolutum est opus, diuina peracta, & catechesis inchoata: nomine Oratorio, & inde Pago Sancti Apostoli Thomæ indito. Ingens subinde Crux octoginta procera palmos erigitur.

266 Catechesis traditur.

Tum velut in Pagis circa Baijam matutinæ catecheseos, ac pomeridianę inducta forma: ac Salonius instituere pueros propriè aggressus, in schola breuì numerauit

267 Baptismus differtur.

centum auditores, christianasque preces edocuit. Baptismis, quoad res stabilitatem adipiscerentur, visum est abstinendum: tantùm nonnullis agentibus animam

268 Circumiecti Vici Patrem inuitant.

diuinum donum impertitum est: & primùm omnium infantulæ, quæ Maria vocata, protinus, tanquam Cęli tesserâ acceptâ, reliquit terras. Interim ex circumiectis vicis, etiam accolarum Fluminis Sancti Francisci, quod est flumen in Brasilia longè princeps, multi accurrebant ad Patrem, vt ipsos quoque inuisere, & Templa

269 Etiam & ferox Barbarus.

suis in Pagis excitare vellet. Horum præcipuus fuit inclytus in eo tractu Surubis nomine, latè formidatus, ob multas Europęorum cædes nunquam ad pacem inflexus. Is priùs germanum suum fratrem salutandi causâ ad Patrem misit, tum adfuit ipsemet cum magno comitatu, perterritis omnibus, qui Patri benè cupiebant: rati ad eius necem Surubim venisse. At Gaspar, cui viuere Christus erat, & mori lucrum; coram eo & cetera multitudine, antequam venirent in congressum, orationem de rebus Diuinis instituit. Cumque ij, qui Surubis aduentum, pro cognita

270 P. Gaspar oratione Barbarum mulcet.

eius ferocia, interpretabantur, nihil expectarent aliud, quàm vt iamiam sermone in medio Oratori Diuino caput abscinderet; ab concione nihil planè loquutus, nisi, Gaudeo te venisse; suum in Pagum reuertit: quo quanquam suspicionem suam

271 Accedit ad Pagum Surubis, & fundat Ecclesiam.

affirmabant, qui aduentum eius in partem deteriorem trahebant; tamen est postea cognitum eloquentiâ Patris, & præsertim vi, & magnitudine vocis obstupefactum Barbarum, plura fari non potuisse. Ad eius mox Pagum leucis ab Sancto Thoma duodecim Euangelicus præco vadit, & ipso Surubi conferente laborem, ædificat

sacram

sacram ædem, sub Ignatij Martyris nomine. Misit ad firmandam magis pacem vnum è suis fratribus ad Prætorem Surubis: quem benignè acceptum Prætor, Lusitanicè ipsum, & comites vestitos remisit. Rebus eo loco constitutis, Gaspar ad Pagos Sirigio flumini adiacentes processit, quos cùm primum ingrederetur, ante omnia interrogabat, num quis grauiter ægrotaret. Horum enim fortunatissima conditio erat: qui salutari baptismo, dum valentibus differtur, æternæ saluti præparabantur. Multa in eo excursu pericula subijt: interdum ab non amicis populis, sæpè ab rerum inopia, nonnunquam in difficultate viarum per lacunosa loca, aut lutosa, eademque hirsutis graminibus obsita, vt neque gressus promoueri, aut explicari per aquam ac lutum tectis cruribus posset, ac nuda spinæ conscinderent. Multis pacatis Vicis, trium incolas ad mare deduxit frequentem populum conflaturus, qui tutelæ Sancti Pauli commissus est: quòd pridie Anniuersarij Principum Apostolorum destinato in loco consedêre. Tam lætâ spe cognitâ Prouincialis Patrem Ludouicum Granam, & Franciscum Pintum auxilio mittit: quanquam ætate iam inclinatâ Ludouicus, recusato etiam equo, quem Lusitanus offerebat, totum pedes confecit iter. Pagani Sancti Thomæ magnâ gratulatione, festoque apparatu ornatis vijs virentium arborum ramalibus, extructisque rusticano ritu fornicibus, excepere. Ex vicinioribus Pagis statim multi conueniunt, etiam se velle congregari, & sacras habere domos testantes. In vno iam ædiculam Diuinis rebus ædificarant: quò cùm Patres accessissent, maiorem, locoque opportuniore conditam Beatæ Mariæ à Spe dedicarunt: vbi sacrificium sacrosanctum primùm Ludouicus fecit, concionante Gaspare, Brasilijs clamantibus pro se quoque, Fiam ego filius Dei: quâ formulâ baptismum petunt. Iam duodetriginta Pagi libenter in pacem, catechismumque consenserant; cùm Mamaluchus (ita appellant ex Europæo, & Brasila natos) cœpit veterem cantilenam, nimis suopte ingenio mobilibus populis, & seruitutem pauentibus occinere: Patres eâ causâ cœtus Brasiliorum cogere; vt mancipent Lusitanis. Quid enim aliud expectare milites, qui ad mare constituerant? Affirmabat hæc vehementer belli fama, quod Prætor sanè non opportunè contra nobilem Brasilium interiora solitudinis habentem, vocabulo Apiripem, adornabat. Itaque Incolę Sancti Pauli, pauculis omnino residuis, fugam capessunt: alij deinde, atque alij Pagi dissipantur, & ad Apiripem fugiunt, tribus tantùm reliquis Sancti Thomæ, Sancti Ignatij, & Virginis à Spe, quanquam fugę & ipsi imminerent. Gaspar blandè mulcere trepidos, & solari, ostendere inania timoris: perituros ærumnis, & fame in syluis: in cœtu, & Societate, atque adeò in eodem loco, vbi iam domos suas, ac Dei habebant, pacem, ac libertatem habituros: illi miserabiliter soluti in lacrimas, ter, quaterque testari, se neque Ecclesiam, nec Diuina fugere: rogare Patrem, vt secum proficisceretur, perspecturum quàm cuperent filij Dei esse. Ceterùm Lusitanorum præstolari copias non audere: En iam, inquiunt, hi pauculi prægressi infesti sunt, sororesque nostras captiuas abducunt: quid patiemur cùm exercitus venerit? Multi Nostrorum satis experti sunt quid sit seruitus. Quæ cùm dicerent, qui captiui fuerant, cicatrices, quas feruens oleum, ac verbera fecerant, ostendebant: ægrè retenti in præsentia. Rursùs Mamaluchi iniuriâ irritati, qui viro inter eos nobili vxorem eripuit, deserta petunt loca: multis tamen manentibus, qui dicebant velle se sub ipsum Templum occidi. Gaspar post profugos egressus, ad fluminis ripam confidentes, opperientesque comites assequitur. Cuius illi admirati caritatem; Quando, inquiunt, causâ nostrâ tantùm laboras, redibimus. Tu tamen etiam atque etiam vide, ne causa nobis exitij isto studio sis. Pater Prouincialis vbi res adeò turbulentas vidit, loco Patris Granæ, nec loquentis Brasilicè, nec tantis sufficientis laboribus, Patrem Ioannem Pereriam magnæ apud Brasilios auctoritatis, Brasilicéque loquentem mittit, vt omni conatu cum Gaspare sedandis concitatorum animis insisteret: cuius rei exitum annus proximus demonstrabit. Ceterùm eò præclara illa cœpta conabatur Ioannes sustentare impensiùs; quò clariora indolis ad pietatem aptæ documenta cernebantur in Neophytis Pagorum quatuor circa Bayam. Nam iucunda in his æmulatio pietatis gliscebat, præsertim inter eos, qui mensâ dignabantur cælesti. Hi iam sibi planè exitimabant

272 Inde ad Pagos Sirigij fluminis pergit.

273 Itineris pericula cuadit.

274 PP. Ludouicus Grana, & Franciscus Pintus in auxilium mittuntur à Prouinciali ad S. Thomæ Pagum.

275 Lætissimè excipiuntur.

276 Ab alijs Pagis diffidentur.

277 Templum B. Mariæ à Spe dedicatur.

278 Mamaluchi suspiciones de Patribus ingerunt.

279 Recentes in fide turbantur.

280 à P. Gaspare confirmantur.

281 Iterum à Mamaluchis terrentur.

282 P. Io. Pereria à Prouinciali sufficitur, vt cum P. Gaspare tumultus sedent.

283 Eucharistiæ fructus.

ab

ab omni peccati labe purum animum conseruandum: itaque vitam instituebant cetero populo recti exempli luce omni ex parte conspicuam: & ita existimabat populus ijs viuendum: ad eamque formam suos quisque componebant mores; vt ipsi quoque fierent tandem mensæ Diuinę participes. In singulis horum Pagorum iussu Patris Euerardi quaternos de Societate Prouincialis collocauit, quò commodiùs populum excolere, disciplinæque tueri leges Religiosæ possent. Et aduecti hoc anno sex partim Itali, partim Lusitani virtute, studioque salutis proximorum, & voluntate multa pro Christo tolerandi benè instructi, opportunum fuere supplementum. Eâ tamen re toti Ciuitati Sancti Saluatoris optatissimi aduenere, quòd multas attulere Sanctorum reliquias: in ijsque ex vndecim millibus Virginibus Capita quatuor, & Beatæ Virginis effigiem Romæ ex Exquilina Sancti Lucæ expressam: quæ ornatissimâ supplicatione Lusitanis deducentibus, non modò ex Vrbe, sed etiam ab Villis ad eam rem congregatis, illata in Collegij Templum sunt, die Sanctissimo Christi Corpori sacro post meridiem. Deiparæ effigies in Collegio Bayensi tantùm in sanctioribus per annum diebus cœpta populo magnâ pietate confluenti ostendi: Virginum capita, ac cetera sacra pignora per cetera Societatis domicilia sparsa. Huius anni exitu Pater Gregorius Serranus Collegij Bayensis Rector Prouinciæ Procurator in Italiam venit. Prosperrimè in Hispania noua Societatis labores procedebant, & inchoata superiore anno litterarum studia Mexici vehementer incitarant primis in Vrbibus Collegiorum sitim. Mechuacani, & Ciues Sancti Angeli, & Zacatecani, & Guatimalenses, & Guaxacani vehementer instabant: datis non ad Prouincialem modò, sed etiam Romam literis ad Patrem Generalem, & in Hispaniam ad Regem Philippum. Quæ fuit causa quamobrem Rex nouas ab Patre Generali Religiosorum copias postularet, laudans Societatis vitam, doctrinam, & exemplum, & nominatim quantùm nouę Hispaniæ Patres proficerent. Sed vt nunquam ab sanctis progressibus Satanæ abest inuidia; conatus est improbus non magno in spem motu maximum facere compendium. Guaxaca è primis est eius Regni Ciuitas, Hispanorum frequentia nobilium, ac locupletum, octoginta leucis ab Mexico. Huc multùm, diuque rogatus Sancius, ipsum Mexicani Collegij Rectorem Didacum Lopium, & Ioannem Rogerium misit, qui per quadragenarium ieiunium pręsto essent. Horum vsu expertâque industriâ inflammati Ciues certam pecuniam ad stabilem sedem ponendam decernunt, Quidam Canonicus ædes donat admodum opportuno situ: quarum possessio Ciuitate tribuente inita pacatè est. Sed ecce lis ex vicinitate Patrum Prædicatorum, qui priuilegijs rati suis fraudem fieri; Episcopum ex eadem familia permouere, vt etiam, interposito anathemate, eâ Sede Patres interdiceret. Lopius, & Rogerius Societatis tueri iura aggressi, quæ nouo etiam Gregorij Pontificis diplomate Societate confirmata cognorant. Idque Diploma subinde misit Româ Euerardus, iubens proferri, vt constaret æquitas causæ. Ceterùm Domum donatam remitti, ne ex litibus nouæ sedis auspicia caperentur. Sed cùm hæ peruenerunt in Prouinciam literæ; iam optimo cum populi exemplo, non modò cognitâ meliùs causâ, Antistes, ac Religiosi Societati satisfecerant; sed etiam ille Domum Societati opportuniore loco donat, eximijs cum paternæ caritatis documentis. Ita concordibus animis, viribusque coniunctis commune Religionis bonum promoueri cœptum. In Mechuacana Prouincia pascuarum adhuc sedes fuit Episcopi: nec magna ibi Hispanorum frequentia, sed permagna indigenarum. Accersiti à Clero Societatis homines per interregnum Episcopale. Templum ab eo, & reditus certos vltrò delatos accepere. Ita tanquam in statione Sacerdotes duos, cum tribus Laicis, Prouincialis ibi collocauit, quoad Visitator Plaza, cui rem Generalis commiserat, perpetuane sedes ponenda esset, statueret. Vnusque Patrum Scholasticorum Collegium à Clero ædificatum, tantisper dum rite disciplinæ vsu formaret, procurare, & pueros docere Grammaticam permissus est. Plaza cum Socijs quatuordecim in Peruuiam, quò rerum instantium aduocabat grauitas, pergens, Panamam tertio Idus Februarij venit. Nouem eorum statim, & ipsum Visitatorem graues morbi inuasere, & tanquam solenne tributum Iacobum Suarium ibidem mors abstulit,

284 Nostri in Pagis quaterni distribuuntur.

285 Ex Europa sex operarij cum Sanctorum reliquijs aduenunt.

286 P. Serranus in Italiam Prouinciæ Procurator venit.

287 Mexici res.

288 Nostra Collegia expetuntur.

289 Guaxacæ Collegium instituitur.

290 Propinqui Religiosi aduersantur.

291 P. Euerardus Domum cum litibus recusat.

292 Tandem omnia pacantur.

293 Missio in Mechuacana Prouincia.

abstulit, quinto Nonas Martij, virum prudentem, ac pium, qui multos annos Mamertinum Collegium in Sicilia rexerat. Ceteri quanquam dubiâ valetudine, repetitâ nauigatione, duodecimo Kalendas Iulij Limam attigere: Plaza terreno itinere, quo salubriùs vtebatur, prægressus, rerum statum domesticarum multò reperit meliore loco, quàm fuerat proximis annis. Tamen religiosa disciplina multa habebat laxiora: ad quæ seueriùs formanda, & Societatis legum custodiam inducendam sedulò institit. Sed nihil æquè iuuit ad incitandam domi, foriſque pietatem; atque Sociorum recens aduectorum vegeta, ac robusta exempla. Eminebat inter omnes Balthasaris Pinnę, & Ioannis Montoyæ: quorum ille Societatem in Sardinia fundarat; hic Siculæ Prouinciæ præfuerat, ardor in ætate fessa integer. Statim aggressi linguam edisce re, breui perdidicere. Ceteros inter labores bis in hebdomada verba facere Pinna in foro instituit: Dominico die ad Seruos Æthiopes: feriâ autem sextâ puerorum elementariorum agmine præeunte, cum capitum fidei concentu, deducebatur in locum fori frequentissimum: vbi superiore quopiam loco consensо contentione magna, de peccati fuga, de complectenda virtute, de nouissimis declamabat sic; vt non multitudo solùm ad audiendum plurima confluueret; sed, & ipse positâ sellâ Prorex publicè interesset. Pater Montoya præcipuè se excipiendis confessionibus indigenarum dedidit: valdè admirans vnde olim increbuisset opinio tam ineptos esse Christianis Sacramentis Peruuos: cùm perbonæ ipse indolis reperiret. Quod in Vico Sancti Iacobi magis apparuit: vbi etiam diuinissimum Christi corpus, quanquam magno delectu, cœpit præberi, maximo emolumento susciпientium. Nimirum permagni interest, ad Discipulorum profectum & nomen, præstantia Magistrorum. Interim Alphonsus Barzana, & Ludouicus Lopius cum Consalio Ruitio Fratre Potosinos excolebant: quorum consilio, & industriâ, tum Magistratus Ciuilis, tum Ecclesiastici iussu aleatores, & quęstus infamis mulierculę solum iussæ mutare: ceterorum verò siue Peruuorum, siue Hispanorum nemo propè reliquus fuit, qui generali confessione rationes conscientiæ suæ non composuerit. Bartholomæus Hernandus in Oppido Guanuco, mox etiam Guamangæ Christianam Doctrinam in compitis interpretans, sæpè perorans in Templis, & alia obiens solennia, sanctitatis nomen virtutis constantiâ adeptus, in ceteris fructibus Virorum nobilium graues inimicitias diremit. Michaël Fontius, & Christophorus Sancius ad Oppida Bracamori, & Ciaciaporę pari euentu profecti. Ioannes Zuniga Collegij Cusquensis Rector ad montes excurrit, qui Andes vocantur, & ad mare Articum spectant. Sunt ea iuga propter asperitatem inhospitalia, & conualles proximæ propter aëris inclementiam, & incubantis caloris vim valetudini pernicioſę. Tamen quia nihil imperuium, nihil formidolosum auro est, cùm Coca ibi proueniat: cuius vt supra memini, quæstuosissimum commercium in Peruuia est; valde ab externis, & indigenis celebrantur. Ceterùm, quia non tam multos Diuina, quàm humana inuitant lucra; inopiâ Sacerdotum, nunquam ferè Diuinis de rebus ibi sermo auditur: quo maiore opportunitate duos menses in earum solitudinum cultura Zuniga desudauit, Portillo interim, quem Lima Visitator misit Cusqui salubriter laborante. In Ambaris, & Caxatambi Vicos, aliquot iam annos Catechistâ, & Sacerdote destitutos, duo profecti, exceptique apparatu festo, ornatis flore vijs, & arcubus virenti fronde extructis: Hic non solum baptismum impertiere permultis, alios matrimonio Ecclesiastico copularunt, catechismo omnes erudiere; sed etiam ne per eorum absentiam Christiana doctrina in oblitionem veniret; trecentos ferè pueros diligentissimè edoctos, tanquam Præceptores futuros inter populos salubri inuento distribuêre.

294 Iacobi Suarij mors.

295 Nostrorum status Limæ.

296 P. Pinnæ, & Montoyæ in Peruuia labores.

297 Peruui Christianis Sacramentis non inepti inueniuntur.

298 Alphonsus Barzana, & Ludouicus Lopius excolunt Potosinos.

299 Eiciuntur aleatores & meretrices.

300 Bartholomæi Hernandi labores.

301 P. Zunigæ excursiones ad montes.

302 Ambaris, & Caxatambi Vicos duo ex Nostris excolunt.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV PARTIS QVARTÆ

1 Post Annum Sanctum multi per Europam morbi.

ANNVM Sanctum annus excepit, ſparſo ab Vrbe per chriſtianum Orbem Iobelęo, propè par ſanctitate; ſed Italiæ, atque adeò Europæ partibus multis funeſtus, tanquam præparatos cælo animos properaret Deus in tuta ſubducere. Societas vniuerſa, tum occaſione Iobelæi, quod Pontifex ei propriè, eiuſque gymnaſia frequentantibus impertijt, per exercitia ſpiritualia, intentioremque religioſę vitæ cuſtodiam, nouum vigorem hauſit: tum verò in populis ad eandem cæleſtem indulgentiam excolendis ſegetem vberrimam habuit diuinæ gloriæ. Æſtate ineunte primus ſub Euerardo Procuratorum conuentus eſt habitus: 2 Primus Procuratorum Conuentus ſub Euerardo. decretumque, nemine diſcrepante, nullam apparere cauſam Congregationis generalis cogendæ. Procuratorum, prętерquam Siciliæ, quem peſtilentia intercluſit, nullus deſideratus. Quin ex India quoque, ac Braſilia interfuere. In Vrbe multa in communem vtilitatem curata de nouo: inter cetera, vt magna vis Catechiſmorum grecorum per totum Orientem ſpargenda typis excuderetur. 3 Poſſeuinus curat Iudæis ſingulis Sabbatis concionem fieri. Iudæi, per abſentiam Patris Baptiſtæ Romani aliquot iam annos Laureti fructuosè laborantis, propè derelicti iacebant. Et his, Poſſeuini maximè induſtriâ, allatum eſt adiumentum: curatumque, vt ſingulis Sabbatis lex, & Prophetæ ab Chriſtiano homine eorum gentili probo, ac docto explicarentur. Qui dum 4 Bellarminus ex Belgio reuocatus ad Iudęos iuuandos. inanes cæcæ gentis ſuperſtitiones redarguit; Bellarminus ad id reuocatus è Belgio, controuerſa cum Hæreticis fidei dogmata tractare in Romano Collegio cœpit: atque hæc, ac pariter quæſtionum conſcientiæ ſchola, quæ ad hanc diem, ſolùm bis in hebdomada habebatur, in quotidianam verſa. Pater Ioannes Tellerius in cuſtodijs publicis catenulâ ferreâ ſuſpenſos pios codices collocauit 5 P. Io. Tellerius pios libros in Carceribus inducit. multiplici cum fructu: non enim ex ijs vincti multa ſolùm præclara diſcebant, ab inanibus colloquijs, ac ludis ad ſalutarem traducti diſciplinam, carcereque in ſcholam conuerſo; ſed etiam vexatione, quæ dat intellectum, pręmolliti, diuini verbi ſemen facilè excipiebant: nactique libertatem eoſdem libros prophanorum loco inducebant ſuas in domos, & amicorum. Et ſanè inæſtimabilis librorum in 6 Oſcœnos libros Bibliopolas remouere curatur. vtramque partem vis eſt: ideoque curatum eſt cum Bibliopolis, & impetratum à multis, ſuas vt tabernas obſcœnis voluminibus perpurgarent: neque amarent lucra, vendendis animarum venenis collecta. Non omittam ſpecimen fructus è 7 Per exercitia ſpiritualia S. P. Ignatij fructus collectus. ſpiritualibus Sancti Ignatij Exercitijs in multis præſtantibus viris: qui ſiue Laici, ſiue Eccleſiaſtici per ea excoli voluêre. Vnus ex vna Fundamenti meditatione, totum ſe commutatum in virum alterum fatebatur. Alius tantam in ſe efficaciam eorum ſenſerat; vt miraretur cur Societas concionando, aut alijs miniſterijs daret operam: cùm hoc vno armorum genere, ſi ſeriò vteretur; breui, quemadmodum loquebatur, totum poſſet mundum virtuti ſubijcere. Atque ille quidem ſtatim ſuam familiam trium ac triginta capitum numero, per generalem Confeſſionem expiatam, inducto Litaniarum, nonnullo etiam meditationis, atque examinis conſcientiæ vſu quotidiano, in religioſæ familiæ ſpeciem ordinauit. Memorandum inter Tyrones conſtantiæ documentum dedit Ioannes Baptiſta Cauanagus. Duo fuere in Societate germani fratres Cauanagi, quæ familia eſt

Medio-

Mediolani nobilis, Ambrosius, & Ioannes Baptista Pomponij Cauanagi, & Aureliæ Spatianæ filij. Ambrosius biennio antè receptus, superatis domesticorum tentamentis, inter ipsa Tyrocinij rudimenta ad triumphum euocatus excessit è vita. Quæ mors iamdiu religiosæ militiæ cupidum, nihil terruit Ioannem Baptistam, sed plurimùm incitauit. Itaque vbi primùm septimumdecimum annum attigit, longa flagitatione tandem expugnauit potiùs quàm impetrauit ingressum. Pupugit id acriter propinquos, post amissum Ambrosium, non hominis solùm, sed etiam pecuniæ causâ: cùm opima hereditas Ioannis Baptistæ capiti inhæreret. Ergo aduolat Mediolano Pomponius doloris, ac minarum plenus. Vbi nihil profecit: cùm Ioannes Baptista ad Sancti Andreæ, ratus extra religiosa castra victoriam magis in prono fore; vt ad ædes Alciati Cardinalis ducatur, per ipsummet Cardinalem à Patre Generali impetrat. Ibi amplius quatuor horas solus inter suos relictus adolescens versatus variè, & exagitatus, admirabili planè firmitate, & sapientiâ, blanditias, minas, rationes falsas refutauit. Cùm obijcerent imbecillitatem corporis, perpetuoque in religiosa vita valetudinarium fore; respondit supremi Iudicij die, non id quærendum ex se, qua valetudine vsus esset; sed quàm voluntati diuinæ paruisset. Cæsari Spatiano Præsuli ornatissimo, cuius erat sororis filius, amorem eius Matris obiectanti; id ipsum, quod olim Albertum pernobilem adolescentulum Ordinis Prædicatorum candidatum respondisse legimus, respondit: Tabulâ pictâ, in qua Christus Dominus cruci affixus, ex vna parte cum suauissima Parente, & Sancto Ioanne ex altera cernebatur, quæ fortè ex pariete pendebat, ostensâ: Quemadmodum neque caritas Matris, neque Consobrini fecerat, vt ad eos, quos acerrimo confossos dolore cernebat, consolandos Christus Dominus è Cruce descenderet; ita nec sibi siue Matris, siue cuiuspiam necessariorum causâ religiosam ponendam Crucem. Cumque illi iterum religionis austeritatem, mentione etiam lecti factâ, obiectarent; Aspicite, inquit, lectum, vbi Christus quieuit, Crucem demonstrans. Et ad Patrem conuersus: Crede, inquit, Domine, si tantulùm eius dulcedinis degustares, quâ ego redundo; aliter loquerêre: quamuis non hęc mihi dulcedo sit causa, cur velim Deo seruire: sed quòd id meretur ille, & postulat ex me. Demum frustrà exactâ die, ad Sancti Andreæ sub vesperam reduxere, prælio, non bello se victos existimantes: si modò iterum nanciscì solum, adoririque & quatere per ocium detur. Eo consilio Pontifici supplicant, leuitatem pueri prætendentes, & à Patribus circumuentum. Quare fineret apud Alciatum triduo, sine Patrum subsidijs haberi, ad constantiæ, & vocationis experimentum. Cùm Pontifex annuisset, tanquam ad carnificinam mœstissimus adolescens solus ducitur. Res erat totâ Romanâ Curiâ celebris: nomenque Societatis iniuriâ passim lacerabatur, tanquam ad se non tam iuuenem, quàm eius hereditatem attraherent. Et haud dubiè immensa impendebat moles infamiæ, si vocationis gratiam Tyrunculus, vt poterat abiecisset: interpretaturis perperam mortalibus, cui constantia defuit, ei humana potiùs inuitamenta, quàm diuinam vocationem adfuisse. Itaque cùm tanta res in vnius tenera adolescentuli virtute sita esset; dum ille in acie confligit, Patres ad Sancti Andreæ in Quirinali monte, quasi cum Mose sublatis manibus, diuinum auxilium sacrificijs, ac precibus assiduè implorabant. Nec sanè frustrà. Acriter ac multifariam nouus, & fortis bellorum Dei bellator, modò agmine, modò singulari certamine appetitus incruentam retulit palmam. Omnium acerrimè agens solus cum solo oppugnauit Pater, ostendens iam liberum posse de se statuere: quódque nondum vestes religiosas induerat, nullam impendêre notam: quidquid concipere votis posset, effusè promittens. Cum Cardinali mirificos habuit sermones. Interrogatus quamdiu eum habuisset instinctum; num ne cuiuspiam Sociorum hortatu in eam mentem venisset; respondit, Quartum iam annum se in petenda Societate fatigari, neque à quoquam inductum: sed ad hanc diem repulsum. Causam verò eius consilij nonnisi eam fuisse, quòd existimaret perarduum in seculo salutis æternæ negotium. At hæ, subijcit Cardinalis, tuorum propinquorum impugnationes, nihil ne te commo-

8 Io. Baptistæ Cauanagi in vocatione constantia.

9 Pia, ac sapida eius responsa.

10 Vocationis defectum perperam interpretari solent mortales.

11 Io. Baptistæ Vocationis causa.

uent ? Planè nihil, respondit. Quin potiùs magis confirmor. Quibus, alijsque permultis prudentiam senilem, & robustam virtutem spirantibus vocibus, Cardinalis, vterat conscientiæ optimæ, christianæque doctus sapientiæ, vocationem diuinitus immissam intelligens, adhortari ad perseuerantiam cœpit, benigneque complectens, ac benedicens, addens ei sese quodammodo inuidere; ad Tyrocinium remisit lætissimum: nisi quòd Pater rogauerat ne ita subitò mutaret vestes: se enim ad Sancti Andreæ, vt cum eo ageret, venturum. Venit, eoque die ibi diuersatus; postridie vbi reuertit domum, decubuit: fortè vt id, quod sæpè Ioannes Baptista prædixerat, eueniret: aliquam ei pœnam diuinitùs impendêre.

12 Oppugnans parens grauiter ægrotat.

Ægrotum valde rogatus Ioannes Baptista inuisit, modestiâ, & grauitate mirè omnes afficiens: quoque id sæpius, ac liberiùs factitaret; permisit Pater optatas Societatis vestes assumere. Qui non multò post conualescens, filij constantiâ, & innocentiâ Societatis clarè perspectâ, Mediolanum lętus reuertit. Ac Ioannes Baptista consentaneo talibus initijs progressu, post multos præclaræ militiæ annos, haud minus dedit specimen pietatis, cùm emeritus euocatus in Cælum est ad quietem, quàm dedisset in primo ad pugnantium labores. Et quidem diuina

13 Antonius, & Hieronymus Barisonij ad Societatem veniunt.

sapientia, & gratia in vocandis maximè ad religiosa castra hominibus iucundissimè admirabilis cernitur. Idem sub tempus eodem die admissi ad Tyrocinium sunt Antonius, & Camillus, qui deinde Hieronymus dictus est, Barisonij germani fratres: hoc iucundiùs, quòd alter de altero vsque ad vltimam prope diem ignorabat. Lucius vero Bencius, qui vnicum Patri solatium supererat in sæculo,

14 In Societate crebro fratres ac parentes ingressi.

cùm Franciscus, Andreas, & Hieronymus præcessissent, ad eos quartus accessit: nec inuito parente, quin læto potiùs cunctos à se liberos Deo, à quo acceperat, redditos. Quanquam hæc exempla fratrum, qui terni, quaterni; etiam quini secuti Societatem sunt, & quidam vnà cum ipso parente, adeò sunt frequentia; vt in ceteris familiæ huius singularibus ornamentis, id quoque iure possit reponi. Ceterùm dum læta hæc soboles adolescit in terris, vetusti quidam, diuque spectati duces missione bona decorati sunt. In his fuit extremo anno Ioannes Polancus,

15 P. Polanci mors, & virtutes.

vir nunquam abundè laudandus: qui cùm Romam, Prouinciâ Siculâ perlustratâ, nondum planè confirmatus è longo morbo redijsset; tertiodecimo Kalendas Ianuarias in Sancti Thomæ Apostoli peruigilio, alterâ noctis horâ decessit, quatriduo antè nonum & quinquagesimum annum ætatis egressus: quinque & triginta in Societate traductis, maiore communi bono quàm æstimari possit. Sanctus Ignatius capacem omnis laudis indolem nactus ad cor hominem sibi formauerat. Cuius opera sic vtebatur; vt sub extremum suæ vitę tempus summam ei,

16 Quanti illum faceret S. Ignatius.

adiuncto Madridio, potestatem omnium rerum permiserit. Nec Laynis, ac Borgiæ temporibus minùs valuit: qui vel impediti publicis totius rei christianæ curis, vel aduersa valetudine, pleraque eius prudentiæ committebant: gnari sub disciplinâ Ignatij enutritum, peritiâ domesticarum rerum, & consentaneis Instituto virtutibus abundare. Ille autem totum se ad Præpositorum fingebat sensum,

17 Quanti Laynius, & B. Borgia.

permissam sibi potestatem delibans parcissimè: nihil scire, nihil posse videbatur, nisi subesse, omniumque voluntatibus inseruire: laborioſus, indefessus: cui pro otio negotium. Quæ, quamque grauia eodem tempore diu tractarit munera, suo loco memoraui. Cuius rei cùm ad fratrem perlatæ essent querimoniæ, isque scripsisset cupere se, vt aliquantùm laboribus leuaretur, quò studijs literarum, quærendoque nomini vacaret; in hunc modum respondit. Video hanc tuam

18 Eius obedientia, modestia, & indefessus labor.

voluntatem ab amore proficisci; sed planè ab amore non admodum spirituali. Susceptus pro Deo labor nullus magnus est: quod si supra labores occasio offerretur vitę quoque impendendæ Dei, ac boni publici causâ; id verò eiusmodi est, vt non amoliri, sed valde expetere nobis, alijsque debeamus, quos ex norma omnis boni amoris, quæ diuina voluntas est, diligimus. Haud negarim

19 Sapiens ad fratrem responsum.

admodum me occupatum: verùm Dei gratiâ onus leuante, nihil indè molesti sentio; æquum potiùs esset, vt cuperem tandem aliquando aliquid pro Christi Domini seruitio, & auxilio animarum illi vsque adeò dilectarum, laboris assumere, quàm cogitare de quiete. Nam delicatus plus nimis forem, si aliam vel-

lem

lem quietem, quoad peregrinatio hæc perseuerat, quàm quæ in medijs ærumnis pro Christi Domini gloria susceptis mihi conceditur. Hos immenso animo labores pro Christo complectens, non solùm abundè domesticis sufficiebat muneribus; verùm etiam ad multos è Romana Curia præcipuos Viros, quorum excipiebat confessiones, instituendos, ocium, vireſque reperiebat: modestiâ, facundiâ, dexteritate: sed verâ in primis virtute, quam oris quoque dignitas decorabat, mirè in animos influens, & capiens Deo. Super hæc ad libellos pios, quorum nonnulli exierunt in lucem, scribendos curarum partem deriuabat. Nam fœcundissimo erat ingenio, iudicioque peracri, præsertim in rebus agendis, ac vitâ instituendâ. Historiam Societatis moliebatur, atque in preparanda ab eius exordio ad obitum vsque Sancti Ignatij copiosissima sylua, vnde Historia texeretur, quod habuit spatium ab creato Generali Euerardo ad Siculam profectionem, incomparabili totius Societatis beneficio posuit: tribus magnis voluminibus adeo diligenter confectis; vt nihil ferè magnum, aut parvum, ad solatium posterorum è primis illis temporibus desiderari queat. Aliorum quoque deinceps ab Ignatio temporum breue Chronicon antè scripserat, adnotatu digna in dies, vt eueniebant, perscribens; vnde & statas ipse ad totam Societatem literas excerpebat: quas literas eâ prudentiâ, pietateque conficiebat; vt tenera Societas ex ijs haud modicam ad adolescendum, tanquam ex iucundissimo, ac saluberrimo rore, vim hauserit. Tam multa, vt vnus posset efficere; præter diuinum, quo roborabatur auxilium, hęc præcipuè adiumento erant. Perturbationes, tanquam obsequentissimas administras habebat in potestate, perpetuamque animi æquabilitatem possidebat: idem semper grauis, serius, accuratus, nullam transmittens ab opere vacuam partem temporis. Ad hæc cuncta habebat in ordine digesta, eumque ordinem tenebat constantissimè: eo fiebat, vt nihil eum ex rebus agendis præteriret, neque vnquam perturbaret multitudo, aut distraheret varietas, aut grauitas opprimeret: neque postremò ad vacandum sibi, Deoque otium deficeret. Inter cetera priuatæ pietatis studia Pater Ledesma tradidit, eum cùm vitæ Christi Domini, ac necis mysteria in totius hebdomadæ dies distribuisset; solitum quotidie cuiusque diei mysteria, in tres partes iterum distributa tribus temporibus meditari, & quotidie singulorum Societatis Collegiorum, ac præterea regionum, vbi aliqui Sociorum ad euangelizandum versarentur, in precibus recordari: insuperque plurimorum nominatim, quos nosset: vt planè mirum sit in tanta, veluti solitarij, ad res diuinas attentione; potuisse coniungi tam distractas rerum agendarum curas: vel cum tanto negotiorum strepitu adeò tranquillam mentis quietem. Nam certum est, statim vt ad Deum accedebat, siue Sacerdotales exequuturus preces, siue diuinis operaturus, siue conscientiæ suæ excutiendæ, aut meditationi rerum cælestium daturus operam: curas omnes, quasi iussas, obsequioque obtemperantes, facessere ab eius cogitatione solitas: nec perstrepere vnquam, vel commoueri, donec vltrò ipse diuino persoluto penso rursus accerseret. Adeò Marthæ cum Maria in eius ordinatæ mentis domicilio benè conueniebat. Agnoscebat in se hæc Dei beneficia, & amicos, vt ad grates agendas iuuarent, interdum inuitabat. Iam verò tantâ cum animi tranquillitate euidens est priuati cuiusquam emolumenti respectum nequaquam potuisse consistere: sed solùm absolutam nutui Superiorum submissionem, quidquid statuere de ipso, & quocumque versare modo vellent. Nec ipse dissimulauit: nam rogatus aliquando per literas, vt reuisere Hispaniam vellet; istud respondit, in eius potestate est, qui me regit: nam ex quo semel addixi me Deo, sub hominum obedientia; verè affirmo non recordari me, aut petijsse, vt ducerent, aut mitterent huc potiùs, quàm illuc, ac ne optasse quidem. Quippe Deus vbique est, & vbique præsto est sese quærentibus. Propensionem adeò cuique suam erga nationem naturâ insitam, ita ad rectum perduxerat; vt fateretur, ad alienas potiùs, si quopiam, se studio propendêre. Quod tum educationi solebat tribuere: quòd tertiodecimo ætatis anno egressus è Patria, adolescentiæ partem in Gallia, reliquam vitam in Italia egisset: tum multò magis Societati, cuius propriam

20 Domi, foriſque perutilis operâ, atque consilio.

21 Libellos conscripsit.

22 Societatis Historiam scribendam meditabatur.

23 Quibus iuuabatur auxilijs ad tam multa operanda.

24 Christi vitam ter in die meditabatur.

25 Orabat pro multis.

26 Rebus agendis non distrahebatur, sed facillime Deo vniebatur.

27 Erga Deum gratissimus.

28 Erga Superiores promptissimus.

29 Ab Patriæ, ac propinquorum amore remotus.

priam hanc disciplinam dicebat. Eodem modo planè animum à propinquorum amore seiunxerat: vt si quid horum causâ agendum esset; ita non excitaretur sensu, impetuque naturæ; vt esset animi inductio, ac deliberatio adhibenda. Testimonio sunt, quas interdum ab ijs interpellatus, literas rescribebat. Conquesto per litteras fratri, quod eius filio patrocinari ad Sacerdotium impetrandum abnuerat; post alia, hunc in modum respondit: Verum id quidem est, cùm tam increbuerit absurda consuetudo in personis Ecclesiasticis, vt consanguineis studeant, eorumque causam agant: non tanquam pauperum, neque tanquam meritorum; sed planè tanquam consanguineorum: volo dicere non spirituali affectu, sed carnali, minimè decôrum videri mihi, me, qui prauitatem hanc reprehendo, id committere, quod in alijs condemno: ac meæ Religionis hominibus

30 Societatis hominibus propinquorum animæ, non bona curanda.

offerre exempla, vt propinquis suis non spiritualia curent bona, quæ sunt nostro consentanea instituto; sed terrena, quæ incertum est vtrum adiumentum, an secus illatura sint ad summi boni adeptionem. Neque verò satis est, si opiner nepoti meo inesse dotes, quare dignus Ecclesiasticis facultatibus videatur: exemplum enim valeret ad aliorum patrocinia, in quibus facultates illę nequaquam benè collocarentur. Ad vltimum neque ex me, neque ex hominibus professionis meę, siue peti, siue expeti terrenæ facultates debent: cùm omnino eâ causâ, quòd potiorem paupertatem, quàm diuitias (vt est Christi consilium) arbitrarer, animum induxerim cuncta mortalia abdicare. Quòd si eiusmodi forent mihi consanguinei, qui crederent sin minùs ad huius vitæ bona consequenda adiuuarem, cetera adiumenta parùm referre; hi planè significarent, se parùm intelligere, quid maximè referat: atque his, ac mundo fateor ego me planè mortuum. Ad eundem de instituendorum filiorum ratione scribens: ante

31 Salutaria Fratri monita ad liberos bene instituendos.

omnia monet id primum, ac summum ante oculos habeat, vt ad consequendum vltimum, ac beatum finem, ad quem Deus illos creauit, gloriamque, & obsequium Diuinę Maiestati præstanda regat, iuuetque. Et quia ad hunc finem multò plus pollent pietatis, & animi bona, quàm corporis, atque externa, propterea Patrem ita dispensare curas debere, vt primo quidem loco, & conatu virtutes, tum literas, deinde bonam valetudinem, postremò externa vitæ præsidia liberis quærat. Nam filios, inquit, relinquere diuitijs affluentes, atque adeò desides, ac circumuallatos occasionibus superbiæ, flagitiorum, & id genus vitiorum; non est magnum Parentis de prole meritum, respectu finis, quem semper præ oculis, veluti cynosuram, habendum prædixi. Ac subdit vtile monitum, vt quamdiu per ætatem perfectè non sapiunt, instituendos in timore Dei, ac literis curet. Sed nullam eo tempore vim naturali propensioni ad hoc, vel illud vitæ genus capessendum afferat: neque sinat vlli adhæresceré, antequam per ætatem, lumenque diuinitus impertitum perpendere rem satis norint. Porrò ipsi

32 Quod Fratri consilium dederit de mutatione status.

fratri consulenti de vitæ statu mutando, hoc dedit consilij. Commendaui, inquit, rem Domino, & commendabo: sed certi nihil pronunciari potest, nisi cum omnibus adiunctis statum causæ cognoscam. Hoc vniuersè dixerim, mutationem oportere in melius fieri, vel nihil mutandum. Melius autem intelligo, non honorum, atque humanæ præstantiæ incrementum, sed maius adiumentum ad finem vltimum felicitatis nostræ: & ad quem vera prudentia vias inuestigat maximè opportunas. Si sperarem te, vitæ genere mutato, rationem initurum tuæ perfectioni, & communi bono magis accommodatam; auctor essem protinus mutandi: sin autem nil præterea sperandum esset, quàm accessus dignitatis, & pecuniæ: id tibi nequaquam conducere censerem. Nam si excipias maius auxilium ad salutem propriam, atque opem proximorum, in Dei gloriam vberiorem; melior communiter, ac tutior est mediocritas, quàm excellentia, quæ solet homines vehementiùs mundi huius amore implicare, & obliuionem afferre bonorum permanentium, curasque mortalium effundere frustrà, atque abijcere multas in res, quibus solidi boni nihil inest. Christus Dominus, qui sanctam humilitatem nobis vsque eo factis, dictisque commendauit, virtutis eius amore cor tuum incendat. Testimonio hæc sunt, quàm naturalem amorem erga propin-

quos

quos in christianum, atque cælestem commutasset : quanquam christianæ paupertatis, humilitatisque studiosus verè, atque ex animo esset : qui non sibi eam modò adamasset; sed optaret quoque propinquis : experimentum enim veræ, constantisque virtutis id est. Quippe amor naturæ ingenitus homini, vel in virtutis schola præstantium mentibus imponit : vt quanquam humanarum rerum ipsi nil velint; eas tamen optent, ac sæpè curent necessarijs suis. At Polancus in omnium, ac præcipuè propinquorum animis, hactenus existimans plus debere se illis, quos coniunctiores natura fecisset, inseri penitus cupiebat efficacem christianæ veritatis disciplinam, atque eam æstimationem caducarum rerum, quam Christus Dominus edidisset. Itaque hoc in primis Matrem suam per literas adhortatur, vt in recto vsu rei familiaris, ceterâque vitâ tum suâ, tum filiorum, ac domûs vniuersæ elucerent virtutes : non solùm morales, & humanę, sed christianæ : vt appareret vitam institui secundùm lumen sanctæ fidei, & spem æternorum bonorum : atque adeò discerent à perituris bonis abstrahere animum; nequaquam ijs, nisi tanquam adminiculis ad cælestia consequenda vtentes. Sanctissimis ex hoc genere monitis, quas ille Vir totus Deo plenus siue ad suos, siue ad alienos dabat, literæ plenæ erant. Qui sanè adeò recto caritatis ordine temperauerat erga consanguineos affectum; vt ne bona quidem spiritualia ijs, nisi secundùm summæ prudentiæ legem optaret. Nam cùm aliquantò post, vnus ex eius fratris liberis Alphonsus Polancus nomine Salmanticæ literis studens in Societatem optaret admitti; ac Prouincialis ambigeret, vtrum planè idoneus ad id vitæ genus esset; fuit è Patribus Salmanticensibus, qui recipi adolescentem cupiens ad Polancum scripsit, rogans vti rem ipse Romæ cum Patre Generali transigeret. Cui Polancus id dedit responsi, non debere ad admittendum in Religionem, suffragium esse carni, & sanguini : si iudicarent idoneum, qui coram aderant Patres; illi reciperent : si illi reijcerent; non esse cur ipse commendaret Patri Generali id, quod Societati non expediret. Ceterùm fidei erga Societatem, solidæque humilitatis promendæ egregiam materiam proxima Comitia præbuere. Vbi cùm haud deessent, qui grauem ei factam iniuriam quererentur, atque is ad externos quoque rumor euasisset; literis ad eos datis, ipse omnem aduersam opinionem abstersit, vt suo loco demonstraui : grauiter contestatus cuncta ordine, quietè, ac ritè gesta. Domi autem iam planè priuatus, tanquam infimus è numero, is qui semper ab ortu Societatis maximam eius partem administrarat, spectandâ modestiâ, atque obedientiâ cœpit agere. Nec vitę supremus actus quicquam à prægressis degenerauit. Vbi sensit momentum instare nouissimum; christianis præparatus mysterijs è libello, quem ad iuuandos morientes paulò antè in lucem ediderat, iussit sibi aliquid recitari : ac lectore quærente, quid potissimùm mallet audire; recense, inquit, capita : cùmque is singulorum titulos percurrens ad illud venisset, in quo de erigenda in Deum spe agitur, istud, inquit, lege. Moxque interfistentem, ne longinquo sonitu moribundo crearet molestiam; iussit pergere : ac subinde IESV nomen inuocans, ad mansura excessit gaudia : de quibus solito frequentiùs animaduerterant Patres proximis antequam decumberet diebus habuisse sermones : cùm inclytus ille animus è corpore eminens, quò mox erat subiturus, cogitatione præcurreret. His de Vrbe memoratis; inter ea, quæ per Italiam sese offerunt relatu digna, non omiserim de Lauretano Collegio, quod Societati quò diutiùs exoptatum, eò iucundius accidit. Cùm ad hanc diem Canonici, & Clerus non admodum cum Socijs ex animo coniuncti agerent : siue quòd obstare eos commodis opinarentur suis, siue qua alia Dæmonis fraude; hoc anno mirum in modum conciliati sunt, vt inuicem verâ obstricti beneuolentiâ, éque Sancti Pauli præcepto, honore præuenientes, in diuinum obsequium operam fructuosiùs, iucundiúsque conferrent. Hanc animorum inclinationem Christophori Rodericij è spectata virtute collecta auctoritas, modestia, & comitas maximam partem fecit : & Iulius Feltrius Cardinalis de Ruuere Vrbinatis Ducis filius peramanter Collegij commoda auxit. Porrò ad Sanctam Deiparæ Domum, plerisque Italiæ locis

33 Monita ad Matrem.

34 Nepotem in Societatem admitti non vult si idoneus non sit.

35 Se ad vitæ exitum præparat.

36 Moritur.

37 Laureti Nostri cum Canonicis conciliantur.

38 P. Christophorus Rodericius ad id iuuat.

cis pestilentiæ vel malo, vel metu interseptis, populorum modicus fuit concursus; sed instar multorum fuit siue ob dignitatem personæ, siue ob religionis eximiæ documenta, Ioannis Austriaci accessus. Inter huius, ac superioris anni confinia venit, voti exoluendi causâ, quod in Nauali bello, cùm memoranda illa de Turcis reportata victoria est, quinquennio antè susceperat. Cum Rodericio veteri suo Confessatio totum animi sui statum communicauit. Sed is ne ex veteri vsu, necessitatem illi videretur imponere apud se confitendi; cùm adhortatus esset, vt rationes vitæ totius generali confessione ad liquidum perduceret, idoneumque Confessarium obtulisset, quò maior libertas Principi esset; cauit in conspectum eius deinceps venire: cúmque iam confessionis adesset tempus; summouit se secretiorem in locum familiæ eius expiandæ intentus. Quo Ioannes cognito, misit hominem, qui nunciaret, vt quando ipse tam salutariter occupatus erat; suo loco, quem mallet sibi Confessarium mitteret. Ita quod optabat suauiter Pater assequutus est. Eius tamen è manu voluit Princeps sacrosanctam Hostiam in Diuinæ Matris cella suscipere; in qua, præter alias salutationes, longasque moras, eo die continenter ad tres horas perstitit flexis humi genibus, eoque completus est rerum cælestium gustu, ac loci veneratione; vt diceret, si (quod Deus auerteret) Italię periculum à Turca immineret; eius se loci propugnationem ex omnibus electurum. Abeunti Maceratam vsque comes iuit Rodericius: non ambitiosa affectatione, nec inanibus prosequutus officijs: sed planè dignâ Sacerdote, ac religioso viro obseruantiâ. Totum iter in pijs colloquijs exegere, sanè salubriter, ac iucundè, vt sunt itinera aperiendis colloquentium pectoribus, ac pietatis negotijs opportuna. Maceratam vbi ventum, ijdem continuati sermones. Cúmque Pater exponeret, quod sit Christianorum bellatorum officium: quàm oporteat eos nominis diuini studiosos esse; statuit Princeps, vnà cum suis Nobilibus, præscribere sibi eas leges, quibus Iuramenti, vt vocant, Sodalitas continetur: vt quoties quis iuraret, tot argenteos nummos in eleemosynam largiretur. Delegata statim cura certis è familiaribus, qui obseruarent fontes, & mulctam exigerent. Quæ rectè æstimanti eò sunt materia Historiæ nobilior; quàm iniectæ Barbaris catenæ: quò pronius est homini alios, quàm se vincere: Deoque glorioſius vitia expugnari, quàm corpora. Nobilium ex hoc genere expeditionum è Collegio Perusino maximè salutares susceptæ, duobus Sacerdotibus per Diœcesim digressis. Quorum alter, cùm in Oppido inter concionem pauperis hominis summam commendaret inopiam; illapso in populum diuino quodam benignitatis æstu, initium fecit stipem conferendi Oppidi Curio, paucis pecuniolis, quas habebat ad manum in medium effusis: ac ceteris inde secutis (rem planè miram) tantum conflatum est; vt sexcentorum, & octo pauperum, non ad vnius diei leuandam famem, sed ad multorum mensium alimenta suffecerit. Perusinus Antistes Vincentius Herculanus iussus à Pontifice oræ maritimæ Senensis loca visere; Curtium Amodæum Collegij Rectorem, cui Ioannes Baptista Alexander successit, secum duxit. Et Curtius ita se attemperauit, vt simul Societatis institutis, simul Episcopo, atque Ecclesijs, quas recognouere, plurimùm satisfecerit. Ipso verò in Collegio iam bina florebant Sodalitia, præsertim iuniorum: in quo Ciuium, & iuris seu Cæsarei, seu Pontificij publicorum interpretum præcipui censebantur, non minùs pietate, quàm ceteris ornamentis insignes. Senis quoque hoc anno Academia, & Sodalitas in clientela magnæ Matris Virginis ad instar Romanæ instituta. Ex hoc Collegio Ioannes Gurrea Fulginij per Quadragesimam concionatus: & quia præter modum publicè profuerat; iussus aliquot menses subsistere. Tres ac triginta concubinas ad pudicitiam reuocatas collocauit in tuto: ipsis quoque viris, vel ad iustas nuptias, vel ad castitatem pellectis, pessimoque exemplo ab oculis Vrbis sublato. Paces duas ac viginti conciliauit: Et quidem sex inter pertinacissimè dissidentes, cùm carissimorum cædes intercessissent. Rei malè partæ summam ingentem ad dominos reuocauit: multosque fœnebres contractus distraxit. Sed precium operæ penè maximum extitit mercatus tempore, qui percelebris Fulginij ab die septimo ante

39 Ioannes Austriacus Lauretum venit.

40 P. Rodericius Ioannis confessarius ad alterum eum dirigit, vt liberiùs se aperiat.

41 Ioannes ad tres horas in S. Virginis ęde perstat genuflexus.

42 P. Rodericius Ioannem Maceratam comitatur.

43 Ioannem, & Comites ad pie viuendum instruit.

44 Missio ex Perusino Collegio.

45 Ingens erogata eleemosyna.

46 P. Curtius Amodæus inuisentem Episcopum iuuat.

47 Senis Congregatio B. V. instituitur.

48 P. Gurrea Fulginij concionatur cum insigni fructu.

te Kalendas Maias ad Iunij Kalendas habetur. Nam præter expositas Diuini verbi pretiosas merces, terrenaque sectantes lucra, de cœlestibus monitos; dedit cum Magistratibus, atque Antistite operam, ne Meretrices, quæ solebant confluere, publicéque infamem suam, ac Satanicam mercaturam exercere, vspiam reciperentur. Ac ne circumforanei quidem Mimi scurrilibus, atque impudicis dictis, ac motibus popelli animos corrumperent. Re benè gesta Fulginij, Ameriam Gurrea tetendit diu expetitus. Longè ibi diuersam faciem rerum ab ea reperit, quàm Societas olim induxerat. Cuncta subortis inhorruerant dumis: & fatebantur cum gemitu Amerini: eóque tum Ciuitas, tum Ioannes Antonius Lazarus Episcopus precari enixè cœperunt, vt vellet Societas pristinæ partem curę populo sui amantissimo reddere, rursus ædem Sancti Angeli offerentes: à qua statim Episcopus, quæ olim fuerat in causis abeundi, curam animarum ad Sanctum Proculum transtulit. Itaque Gurrea Moderatore, aliquot concessi, qui tanquam in statione versarenrur, quorum præcipuè operâ grauissima dissidia, quibus Ciuitas in factiones distracta, consumebatur, restincta. Florentinum quoque Collegium suam memorandi euentus expeditionem habuit, Christophoro Truxillo Vicetiam ad ieiunij magni conciones profecto. Sæpè euênit, vt cùm è suggestu descenderet, multi circumsisterent, qui annos multos ab salutari Pœnitentiæ Sacramento, vel ob pellicatum, vel ob inimicitias, vel ob iniqua negotia, aut alias eiusmodi causas abstinuerant. Sed ardor sub Hebdomadam Sanctam, cùm promulgatum Iobelæum est, in immensum efferbuit: tam celebri vicinas per Vrbes diditâ nouæ rei famâ; vt Veneti certos legarent homines, qui cognoscerent rem, atque idoneis testibus confirmarent. Plena pietatis inter cetera fuit supplicatio feriâ tertiâ Sanctæ Hebdomadę per Vrbem ducta, in qua Niniuitarum pœnitentia repræsentabatur. Præcedebat Ionas habitu prisco, vultu seuero, horribili voce intonans, Agite pœnitentiam: sequebatur Rex positâ coronâ, ac regio cultu, cilicio amictus, & sacco: post eum amplius mille homines nudo pede, nudis lacertis, nudo capite, cetera sacco tecti, oculis in terram fixis, viridem oleæ ramum læua sustinentes: dextra acre flagellum, quo se validè verberabant. Post eos puerorum innumerabilis multitudo, concinno habitu, varijsque cum argumentis incessit. His affinia reliquam per Italiam gesta: multis præsertim in Regni Neapolitani Vrbibus à Bobadilla, & Ioanne Victoria. Atque ipsa Neapolitana Prouincia nouam quasi formam accepit. Præfuerat illi inde vsque ab ortu, ad hanc diem Salmeron, vir ad scribenda volumina genio, ingenioque totus intentus, ac factus. Quare ipsemet intelligens, ad clauum rectum tenendum requiri gubernatorem, qui in id totus incumberet; simul quietis, & cœptum opus perficiendi cupidus; successorem ab Euerardo vehementer, ac diu petijt. Euerardus quòd in Collegij Neapolitani administratione experimentum optimum Claudius Aquauiua præbuerat, extremo Martio ei Prouinciam demandauit: quam Kalendis Aprilis, protinus vt solennem quatuor Votorum Professionem emisit, suscepit. Claudius, & vegeta iuuenta, & disciplina Romæ hausta, & pietatis egregię viribus pollens, rem placidè, sed efficaciter capessiuit, domi pariter, ac foris carus, ac venerandus. Et quoniam Hieronymus Surianus Nouitiorum Nolæ Institutor, graui, ac periculoso tenebatur morbo; missus item Roma est Bartholomæus Riccius: vt coniunctis cum Prouinciali viribus; dum ille prouehendis instat veteranis; is erudiendis insudat tyronibus; tota Prouincia, quod feliciter euênit, sese alteram gauderet. In Collegio Beatæ Virginis Congregatio instituta est: ac de domo quoque Professa Neapolim inducenda, seriò agitari cœptum. Idem sub tempus Prouincię Siculæ Iulius Fatius præfectus est: ac Hieronymus Domenechus Hispaniæ multùm petenti, ac Valentino Collegio Rector concessus, ægrâ præ tam benè meriti viri desiderio cunctâ Siciliâ. Pestilentia interim pertinaciter sæuiens, latéque Insulam peruagans, Politij Patrem Blasium Sancium, dum perculsis diuina subministrat, occidit. Messanæ Pater Ludouicus Nunnius dum circiter mille suspicione pestiferi affiatus segregatis operam Confessarius nauat; non contagione, sed laborum susceptorum

49 Arcentur Meretrices.

50 Mimi coërcentur.

51 Pater Gurrea Ameriam tendit, vbi de restituendo Collegio instatur.

52 Residętiæ Gurrea præficitur.

53 P. Christopho rus Truxillus Vicetiæ cum fructu concionatur.

54 Supplicatio pœnitentię instituta Niniuitarum more.

55 PP. Bodadillæ & Victorię per Regnum Neapolitanum labores.

56 P. Salmeron à gubernatione recedit.

57 P. Claudius Aquauiua Prouincialis Neapolitanus designatur.

58 P. Bartholomæus Riccius Magister Nouitiorum.

59 Congregatio B. V. instituta in Collegio Neapolitano.

60 Iulius Fatius Prouincialis datus Siciliæ.

61 Hieronymus Domenechus in Hispaniam missus.

62 Peste in Sicilia grassante mortui è Societate.

63 Ignatius Mulettus tyro sanctitatis odorem reliquit.

mole occubuit. Ibidem Ignatius Mulettus quarto tyrocinij mense febri extinctus: eo tamen hic nominandus, quòd, vt Rector Ioannes Baptista Carminata scripsit, odorem rarissimæ sanctitatis reliquit. Atque hoc anno Tyrones in proprijs, longéque à Collegio dissitis ædibus collocati. Adijciatur Sociorum numero Præses

64 Augustinus Ghisulphus Præses tanquam è Societate sepultus.

Augustinus Ghisulphus, qui viuens, ac moriens optimè de Societate meritus, supremo in morbo summè optauit in ea mori: & promisit Vxor, quò liberiùs se Vir

65 P. Carminata Melitam concionatum vadit.

Deo manciparet, statim in cœnobium recessuram. Itaque cùm in eo voto expirasset; habitum est id honoris cadaueri, vt cum pileo quadrato, & tunica, in morem Societatis, in Collegij Templo humaretur. At Carminata summo Equitum Melitensium Magistro postulante, cum Iacobo Basso, ad sacri Aduentus conciones Melitam protectus, eam Societatis opinionem excitauit, vt æmula Equitum

66 Melitenses Collegium postulant.

Ciuitas subsidium & ipsa flagitarit. Itaque Leonardus Capanus, & Iulius Vitus Sacerdotes cum adiutore missi. Quorum in profectione diuinæ documentum

67 P. Leonardus Capanus, & Iulius vitus ad eos vadunt.

tutelæ apparuit. Nam cùm eos paruo nauigio conscenso tempestas orta Siracusas repulisset; ac Siracusani Patres traiectionem opportuniorem opperiri iussissent; nauigiolum, ex quo descenderant, repetito statim cursu in Pyratarum po-

68 Longobardiæ Prouinciæ res.

testatem venit. Sed iam stylo citra fretum reducto, Longobardiam Prouinciam pestilentia ægram ab læta commemoratione, & veneratione cælestium ineamus. Mediolani tertio Idus Februarij nouum in Templum Professæ domus sacra corpora Fidelis, & Carpophori Martyrum illata sunt. Colebantur antea Aronæ, vnà cum Gratiniani, & Filini corporibus: vndè visum est Borromæo Cardinali, ac Visitatori Apostolico augendæ venerationi ad Mediolanensem lucem transferri debere in Templum, quod in Sancti Fidelis nomine magnificè exurgebat. Ergo cùm in Collegium Breranum pridie clanculum deportata, totam noctem perpetuis vigilijs, orationibus, ac flagellationibus, non solùm Socij honorassent; sed etiam Cardinalis, qui cum Familia, & Canonicorum parte ad decimam

69 S. Carolus corpora SS. Fidelis, & Carpophori ad Professorum domum transfert.

vsque horam perstitit; sub auroram ad Sancti Simpliciani tulere, vt mox cum publica gratulatione reciperentur. Vbi lux clara emicuit, è principe Templo, cum Clero, ac Religiosorum ordinibus, populique immensa vi, Cardinalis eò processit, nec quempiam passus est sanctæ Sarcinæ famulatum priorem delibare. Ipsemet, ac Visitator Apostolicus sublatam ex Altari aliquantum viæ gestarunt: iterumque sub vestibulum Sancti Fidelis susceptam inuexere in Templum, cùm in-

70 P. Melchior Brocha Foroliuij multa præclarè gerit.

termedio spatio Sacerdotes è Societate gestassent. Idem sub tempus Foroliuij Pater Melchior Brocha septenas doctrinæ Christianæ scholas puerorum seorsim, ac puellarum iustituit lætissima Vrbe, ac longè quàm antea quetiore: cùm puerorum greges, qui diebus feriatis modò clamoribus, lusibus, lapidationibus cuncta miscebant; iam congregati in Templis, & modestiam discerent, & laudes Deo concinerent. Binæ institutæ ad perpetuandas scholas virorum, ac mulierum Sodalitates, quas ab humilitate appellauit. Et quidem egregio exemplo mulieres, quæ iam in Sodalitatem dederant nomina, ipso postremo ante cineres die, vniuersæ ad diuinum epulum Christi corporis accessere: cælestes animorum delicias tum maximè appetentes; cùm seculum intemperantissimè in

71 Indè Bononiam transit.

corporis effunditur voluptates. Quinquaginta tum erant numero: sed breui plus alterum tantum sancti exempli illecebræ pellexere. Nec minùs virorum Sodalitas creuit: vtramque Collegij Patribus in diuersis Templi Sacellis stato tem-

72 P. Troillus Rosanoua Vercellium excolit.

pore hortantibus, ac monitis opportunè iuuantibus. Melchior, vbi res Foroliuij per se se iam stabat; Bononiam, aliasque ad Vrbes excurrit, eius generis magna dexteritate, ac felicitate scholas vbique instituens. Nam videbatur proprio quodam ad id diuinitus præditus dono: iamque latissimè florebant, quas triennio ferè ante Ferrariæ inchoarat. Lætissimas quoque laborum Societatis primitias posuit Vercellis Troilus Rosanoua cum Socio: vbi & Episcopus, & Sabaudus

73 P. Michael Botellius Faruisij à concionibus ad Cælites transit.

Dux, quod fuerat Humiliatorum Cœnobium offerentes, vrgebant, vt in Collegium exciperetur. Taruisij per Quadrageſimam Michaël Botellius magno successu diuinum verbum promulgabat: cùm occupatus morbo ægram relinquens Ciuitatem, ac suarum virtutum odore perfusam, tanquam in acie cadens, ad laborum

borum prȩmia euolauit. Vir laudatæ vitę, facundię, prudentiæque, quam in regendis haud ſemel Collegijs prompſit. Natione Luſitanus: vnum & quinquageſimum ætatis, tertium circiter ac trigeſimum Religioſæ vitæ annum decurrens: Olyſippone ingreſſus, ſed in Italiam ſtatim vocatus. At Venetijs cum primum cœpit apparere lues Hector Leonellus, & Guidus Toſcus in ægrorum curationem ſuis deuotis capitibus, glorioſam paucis diebus mortem oppetiuere: quibus contagio infectis Franciſcus Bonus Mediolanenſis Coadiutor multa caritate miniſtrauit illæſus. Hector Fanenſis erat patria, vnius, & quadraginta annorum ætatis, duobus & viginti in Societate exactis. Diu humaniores literas docuerat: dein Mutinenſe Collegium rexit, ac Brerani Collegij res domeſticas procurauit: quæcumque gereret multùm probatus. Guidus ex Oppido Romagnano Diœceſeos Nouarienſis, ætate ſeptem & triginta annorum, circiter quindecim in Societate verſatus: quorum partem maximam in docendis grammaticam pueris impenderat: iamque dabat operam confeſſionibus: ingenij probi, ac diſciplinæ religioſæ ingens amator. Hoſce Iunio raptos, pridie Kalendas Auguſti Cæſar Helmius Fulginas ſequutus eſt, qui ſex ac viginti annos in laboribus ſummis prima Societatis exordia Venetijs Rector prouexerat, iamque quinquagenario maior pro Mario Beringuccio, qui Romam ad Congregationem Procuratorum conceſſerat, Domui moderabatur cùm popularis morbus extinxit. Cadauer in Lazaretum, vt vocant, ad ſepulturam Magiſtratuum iuſſu delatum. Reliqui Socij (tametſi plerique ſalubriora in loca exierant) domo incluſi: quibus interim alendis diuina bonitas, vt inter tot anguſtias, atque impedita commercia, & beneuolorum abſentiam, abundè ſuppeditauit. Bononiæ Antonius Vinchius poſt Longobardiam Prouinciam inſpectam, ſuæque Rhenanæ mandata Romæ procurata, morbo interceptus interijt, ſeptimo Idus Septembris, magnorum vir meritorum: quę triginta annorum, quos ferè in Societate vixit, interuallo varijs in Prouincijs, grauiſſimiſque muneribus, illibatâ ſemper famâ, & communi approbatione collegerat. In Pago Buterſonio Brabantiæ natus, Louanij animo ad Societatem adiecto, Romamque miſſus aliquandiu Miniſtri munus obijt. Inde in Siciliam tranſgreſſus, ac præeſſe Cathanenſi Collegio: mox etiam cum regia Claſſe ad Inſulam Lotophagorum ægris curandis ire iuſſus, cùm diuino miraculo, vt in loco memoratum eſt, Barbarorum manus, cum Socijs euaſiſſet; in Germaniam inferiorem tranſlatus eſt. Primus Treuirenſe Collegium, mox Rhenanam Prouinciam rexit. Denique in rerum agendarum maturitate, anno circiter ſeptimo ſupra quinquageſimum viuendi curſum expleuit. Ibat tum ſuperioris Germaniæ, atque Poloniæ Prouincias inuiſurus, multùm optatus à Polonis præſertim, quos nullus vnquam ex Vrbe Moderator adierat: & erant res eius Prouinciæ bono loco. Nam cùm Stephanus Tranſyluaniæ Princeps Polonici Regni ſuſcepiſſet inſignia; vti rei Catholicæ, Regnoque vniuerſo, ita Societati ſpem optimam dabat. Suffragia hominum, quibus ille Vir creatus eſt Rex, haud dubiè Numen diuinum probauit: vti non ſolùm quæ poſtea conſecuta ſunt, ſed ſtatim exordia fecerunt fidem. Nam cum periculoſo diſſidio Polona Nobilitas diſtracta, pars ad Maximilianum Cæſarem, pars ad Stephanum detuliſſet Imperium, & vterque ſuſcepiſſet; cuncti paulatim ſine bello, & ſanguine, ad vnius Stephani obſequium conuenere. Et Cæſar paucis poſt menſibus vitâ perfunctus, Stephanus inter prima perbenigni erga Societatem animi pignora, Collegiorum poſſeſſiones, quoties tributum Pagis imponeretur, iuſſit immunes eſſe: ac ſummam, quæ exigenda ex illis foret, ex Fiſco regio compenſari. Multos è Societate varijs locis perlibenter audiuit Concionatores: ex quibus longè maximam non approbationem modò, ſed & admirationem tulit Martinus Laterna. Is ad Petrum KoſtKam Culmenſem Antiſtitem ſacro initiandus Diaconatu miſſus, cum Alberto, vtrumque Epiſcopus ad ſerendum Dei verbum, quamuis inuitos, quòd Præſidum ſuorum iuſſa non haberent, aliquandiu retentauit. Mox & Culmam, quo conuentum Pruſſiæ generalem indixerat, ſecum duxit: iuſſos in ea Nobilium multitudine cum Deo laxare retia. Qui cùm paruiſſent, in ſagenam Eccleſiæ

74 PP. Hector Leonellus, & Guidus Toſcus Venetijs peſtiferis miniſtrando occidunt.

75 P. Cæſar Helmius ibidem moritur.

76 P. Antonius Vinchius Bononiæ.

77 Eius virtutes, ac munia in Societate.

78 Stephanus Tranſyluaniæ Princeps in Poloniæ Regem eligitur.

79 Eius in Societatem amor, & munificentia.

80 P. Martinus Laterna Culmæ concionatur.

cleſiæ ſanctæ feliciſſimè concluſere ſpiritualium piſcium multitudinem copioſam, rei famâ longè diſpersâ. Eâ commotus Palatinus Sendomiriæ, cùm ſub Autumnum Rex Mariemburgum veniſſet; à Patre Prouinciali inſtitit, vt Laternam eò mitteret, inſignem ſperans, ſi ab Aulicis audiretur, rei catholicæ vtilitatem. Nec inanis euaſit ſpes. Auditus eſt Laterna ſæpè latinè, multò frequentiùs Polonicè diſſerens, cum plurimorum emendatione morum, omnium miraculo: cùm egregias animi dotes multò ſpectabiliores faceret puſilli ſtatura corporis, genæ inueſtes, gradus nondum ſupra Diaconum. Eodem tempore Pater Laurentius Nicolai Noruegus in Sueciam miſſus eſt: qui, diſſimulatâ profeſſione Societatis, Reginę conſolandæ, aperiendæque catholicæ fidei ſenſim oſtio operam prudenter daret. Pridie idus Octobris obijt Ratisbonæ Maximilianus Cæſar, vbi Comitia habebantur. Ad ea Pontifex, cùm Moronum Cardinalem legaſſet; adeſſe illi Caniſium iuſſit. Is Auellanedæ quoque, qui cum Oratore Hiſpano venerat, ad confeſſiones vſus eſt operâ. Duxerant & Franciſcum Antonium Cæſarei. Qui ſimul omnes non in aulis, ſed priuatis in ædibus honeſti Sacerdotis vnà cum comitibus diuerſantes, & domi conſuetam diſciplinam tuebantur, nec foris quicquam, quod ab Societatis abhorreret inſtituto, tractabant. Summâ enim curâ etiam, atque etiam Euerardus admonebat, ne ſe vltrà profeſſionis limites porrigerent: denuncians diuinum auxilium in ijs non affuturum, quæ Deus minimè à nobis depoſceret. Cæſare mortuo finis Comitijs impoſitus eſt: atque Imperium filio eius Rodulpho delatum. Is à Franciſco Antonio ſalutatus, oratuſque vt patrocinium Societatis vellet ſuſcipere, neque aures præbere obtrectatoribus; multâ cum familiaritate reſpondit, Societatem ſibi vnicè caram: & quamuis nullus intercederet deprecator; acrem ſe eius propugnatorem, ac perpetuum fore. Quod non verbi cauſa dictum ſuadebat inter cetera Rodulphi de Laurentio Magio excellens opinio: apud quem paulò antè, licet ſubterfugientem, ſed Pontificis voluntate adactum, confeſſione peccata expiarat Pragæ: eiuſdemque de manu ſacroſanctam Euchariſtiam ſuſceperat. Interim Viennam peſtifer morbus exercuit, haud immuni Collegio, ex quo ſeptem interemit. Olomutij diutinus languor Nicolaum Becanum Seminarij Præfectum abſumpſit, virum omnibus virtutibus, ſed ante omnes obedientiâ inclytum: patientiâ quoque inſignem, cùm in ſeſquianni quartana nullo nec geſtu, nec verbo ſignificationem vnquam defatigationis, aut patiendi ſatietatis ediderit. Ac longinquam morbi moleſtiam mortis iucunditas adæquauit. Nam cùm mente rectiſſimâ conſtaret, aliquoties exclamans properandum eſſe, quòd pulchros puellos, atque Angelos cerneret; inter eas voces expirauit: vnius & triginta annorum ætatis, è Diœceſi Buſcoducenſi, Louanij in Societatem octauo antè anno receptus. Olomutianam Eccleſiam trium Antiſtitum, alio ſuper alium rapto, funeribus mœſtam, noui Epiſcopi Ioannis Teloſenſis creatio exhilarauit, multâ Gregorij quoque Pontificis voluptate: quòd primus is Præſul è Collegij Germanici tam Gregorio cari inſtitutione prodierat. Domus quoque Probationis Brunenſis hoc Paſtore firmitatem accepit: recuperatis, quæ duobus antè annis intercepta fuerant, bonis. Iuuat, vt incrementa animaduertantur pœnitentium, & Romano ritu communicantium ſub Paſchales ferias, numerum adnotare. Circiter octingenti cenſi hoc anno ſunt: cùm vt aliàs retuli, ante Societatis aduentum citciter viginti numerarentur. In reuocantis ad catholica ſacra fuit Ioannes SloKemius, qui religioſam inſuper, atque humilem in Societate vitam adamauit. Is Traiecti loco nobili ortus, parente Senatore, in Morauiam trangreſſus, Anabaptiſtarum ſe gregi miſcuerat. Sunt magno in Morauia numero Anabaptiſtę: genus hominum Stoici faſtus, ac ſupercilij: gregatim viuunt, ac liberos communiter educant, quanquam non promiſcuè gignunt. Nemo inter eos vacuus ab opere eſt: ſua quiſque ediſcunt artificia, quæ diſcreti per claſſes in amplis atrijs, & porticibus longis exercent: barba longa, talari veſte, mira in inceſſu, ac toto corporis habitu contumacia. Atque vt innumerabilia error diuerticula habet; ſunt ipſi quoque Sectarum inter ſeſe multarum. Horum è numero Ioannes, inſigni Dei beneficio

81 Item Mariemburgi.

82 P. Laurentius Nicolai ad Sueciæ Reginam miſſus.

83 Maximiliani Cæſaris mors.

84 Caniſius, Auellaneda, Franciſcus Antonius Ratisbonam veniunt.

85 Rodulphus in Cęſarem eligitur.

86 Societatem ſe amare profitetur.

87 Viennæ ſeptem ex Noſtris peſte interemptu

88 P. Nicolai Becani mors, & virtutes.

89 Beatos Spiritus moriturus videt.

90 Io. Teloenſis Olomutij Epiſcopus primus ex Collegij Germ. alumnis.

91 Domus Prob. Brunenſis ſua per Epiſcopum recuperat.

92 Chriſtianæ religionis per Societatem progreſſus.

93 Io. SloKemius ex Anabaptiſta Catholicus.

64 Anabaptiſtarum mores.

(nam

(nam sunt omnes vti superbiæ, ita pertinaciæ extremæ) catholicâ luce perspectâ, statim animum ad perfectam virtutem adiecit: sed vxoriæ prohibebant compedes. Tamen quò Patrum vsu quamplurimo frueretur; gratuitam illis præstare operam conuehendâ domum aquâ cœpit. Nec multò post vxoris obitu solutus, inque Sociorum numerum adscitus, opificium, quod in impietatis disciplina dicerat, pietatis obsequio mancipauit. E quatuor præcipuis Moraviæ Vrbibus Snoynia est, ac propter eam percelebre Monasterium Præmonstratensium. Huc Alexander Hollerus Brunensis Domus Rector ab Abbate ductus, & populo, & Parochis, quos Abbas sub se habet ferè sexdecim, operam salutarem nauauit: ac Religiosos non solum per exhortationes iuuit; sed & vitæ quotidianæ ordine in horas singulas, Abbatis iussu, ipsis, ac Seminario, quod triginta iuuenum Abbas alit, præscripto. Græcij hoc anno Rhetorum classis inducta, & Conuictorum contubernium institutum: in quod ex prima nobilitate amplius triginta paucis mensibus recepti, fremerent licet Hæretici. Archidux suam ditionem recognoscens, duos è Viennensi Collegio Sacerdotes comites duxit, sibi & populis ad pietatem peropportunos. Iam Domini Prouinciales Stiriæ duas Societati candidè laudes attribuebant: nam & in Archiducis, quàm in ipsorum gymnasio, iuuentutem institui diligentiùs, & exuscitari in populo religionem, detersa per conciones, & catecheses inscitiæ puluere, fatebantur. Haud obscuriùs Ingolstadij apparebat quid Societatis disciplina præstaret: nam cùm ob frequentes cum Academicis contentiones aliquot antè annis, Monachium simul Philosophiæ, simul Rhetoricæ, & Humaniorum literarum studia, quod Pædagogium appellant, translatum fuisset; ea quidem Monachij bellè procedebant; sed Ingolstadij paulatim fiebat solitudo, labebanturque cuncta in deterius. Eam ob rem diu Princeps instituit, vt Ingolstadium rursus ea studia reuocarentur. Et quoniam optimè merito Principi nefas erat diutius aduersari; certis ad pacem cum Academia conditionibus editis, reditum est: eiusdemque rogatu Conuictores Ingolstadij excepti, & Monachij retenti. Erant, qui hanc Ingolstadio disciplinarum restitutionem in tempore factam, Societatis etiam causâ existimabant, vt Dilingani eò scholastici transferrentur, si opus foret. Quippe Episcopus, quòd fœnebris ille contractus improbaretur, in asperitatem intolerandam euaserat; & quanquam interdum expellendos Iesuitas esse dictitabat; tamen subtrahendis alimentis, & vexatione acerbissimâ, haud obscurè eò tendebat, vt fugam per se ipsi molestijs victi capesserent. Rhenanam Prouinciam Balduinus ab Angelo Belgicæ Prouincialis inuisit: Spirenses Fuldenseque turbulentas res præcipuè, si fieri posset, compositurus. Ac Spiræ quidem quietiora fuere omnia. Canonici communi consensu opportunas Collegio ædes decreuerunt extruere, quibus inædificaturum etiam scholas recepit Episcopus, cùm in præsentia remotis ab domicilio vterentur. Ceterùm Fuldæ, quæ iam diu aduersùs Abbatem tumebat tempestas, fœdum in modum erupit. Nam cùm ægrè ferrent Capitulares adigi se ad pudicitiam, & dignam professione vitam; ac Nobiles bona Abbatiæ, quæ oppignorata possidebant, repræsentato pretio repeti: atque ab exhaurienda plebe iniquis fœnoribus arceri: ad hęc Hæretici furerent, quòd reuiuiscerent catholica pietas; atque institutas Heilingestadij ab Moguntino scholas: ac reliqua in Eisfeldia gesta Abbatis exemplo tribuerent: quasi iam nimium catholici Principes auderent; consensu omnes noua moliri cœpere, obtendentes imminuta ab Abbate Capitularium priuilegia: Nobiles indignis modis vexatos: plebem iniquis operis obtritam. Fortè euênit, vt eodem tempore Iulius Herbipolitanus Episcopus tentaret suum, ac Fuldensem Principatum coniungere, ea ratione, vt in præsens ipse, atque Abbas vicissim alter alterum decerneret successorem: cum eo vt post alterius obitum, alter superstes vtrumque Principatum obtineret, coniunctimque in posterum habendum successoribus traderet. Quod consilium cùm Balthasar magnâ semper constantiâ repudiasset; inde Capitulares, ac Nobiles in spem venêre posse Herbipolitanum ad suas partes traduci. Exaggerant apud eum concitatos populi animos, finitimos Principes exacerbatos, atque in occasionem intentos: impen-

95 Sloxemius Societatem iugreditur.

96 P. Alexandri Holleri Snoymiæ in Moravia labores.

97 Græcij Rhetoricæ classis, & Seminarium instituitur.

98 In Stiria Societatis fructus.

99 Item Ingolstadij.

100 Dilingæ Nostri ab Episcopo vexantur.

101 P. Balduinus ab Angelo Rhenanam Prouinciam visitat.

102 Spiræ Canonici ædes Collegio, Episcopus scholas ædificant.

103 Fuldæ tumultus contra Abbatem excitantur.

impendêre haud dubiè catholicis reliquijs extremum naufragium, nisi ipse ad Principatus quoque Fuldensis gubernacula manu porrectâ, suâ pietate, ac prudentiâ cursum malè cohærentis nauiculæ tot inter procellas temperet; atque insanis, è fluctibus, ac vorticibus euolutam in tranquillum deducat. Hæc dum coquuntur, Balthasar Hamelburgum in ditione Fuldensi Oppidum, sed Herbipoli, quàm Fuldæ propinquius, concessit: conaturus illuc quoque iam diu electam catholicam pietatem reuocare: atque ipsum Herbipolitanum Antistitem cum eo communicaturus consilia, ad se inuitauit; quæ fuit seditiosorum consilijs optanda commoditas. Nam cùm per absentiam Principis liberiùs Fuldæ coiuissent, ac demum deijciendum à Principatu Abbatem, consilio habito, statuissent; cum armatis ducentis Equitibus Hamelburgum properarunt; quò postridie Herbipolitanus venit, qui erat dies decimus ante Kalendas Iulias. Abbas Antistitem mira alacritate excepit: cúmque multi id quod agebatur insusurrarent; citiùs se extrema passurum, quàm de tanto Præsule secus quicquam suspicaturum asseuerabat. Aduentu Episcopi palàm seditio patefacta, iussusque Balthasar Principatum abdicare. Aderat Hamelburgi Petrus Loppercius Phriso è Societate Sacerdos: cuius dudum operâ Abbas in literarijs studijs vtebatur, tumque concionatorem ad populum adhibebat, idem Herbipolitano familiaris, cuius fratris filios erudierat. Hic egregium constantis animi experimentum dedit. Nam cùm Cancellarius Herbipolitani Abbatem vrgeret, vt Principatu cederet, suam iussus explicare sententiam, audacter respondit, se quidem haudquaquam tantâ esse prudentiâ, vt in re tam graui quicquam pronunciare possit: hoc breuiter dicere, mori se malle, quàm id suadere, quod Cancellarius suasisset. Quæ cùm è Cancellario Episcopus cognouisset; hominem accersit, suum erga Abbatem, ac religionem catholicam, nisi maturè prospiceretur, per Saxonem, atque Hessum breuì Fuldæ delendam, studium præfatur: tum interrogat quid consilij ancipiti in causa ipse ferat: censeret ne è republica fore, si Abbatiæ Fuldensis administrationem, quam omnes obtrudebant, assumeret: adijciens de studio, quo Societatem Herbipoli, ac Fuldę prouehere cogitabat. Loppercius modestâ libertate, Quanquam supra ingenium meum, inquit, deliberatio est; tamen quando Celsitudo tua iubet, proloquar quod sentio. Nam & id fortè tempus est gratum animum pro paterno erga Nostrum Ordinem studio significandi. Nullo prorsus modo Celsitudinem tuam censeo hisce immiscerì turbis debere, nisi sedandis. Nam etsi alia prætendant turbulenti; certum est tamen id solùm eos ægrè ferre in Abbate, quod Catholici omnes, ac boni viri admirantur. Non est tuæ conscientiæ videri subitis, ac repentinis fauere tumultibus. Pessimum exemplum est per subiectos Principem prodi, abijci, pro libidine assumi. Hos motus, qui coërceri debuerant, si videaris exequutus; quæ ad alios Principes, non solùm veteris, sed nouæ quoque religionis de te fama ibit? Nam quisque vel in rebus alienis odit exempla, quæ aliquando in suam perniciem possent assumi. Grauior mouetur res, quàm vt vel Pontifex, vel Cæsar se inscijs transactam probaturi sint. Fac demum cetera absint incommoda: id sanè euidens est: quamuis Abbas Principatum abdicet; tamen id ratum non fore. Nunquam conueniunt ius, ac vis. Quidquid hîc transigatur tanto in armorum strepitu, tot inter minas; vi extortum, ac metu, qui in constantem virum cadat, putabitur. En tibi mox inimicitiæ, controuersiæ, turbæ, non in aliena ditione compressę, sed accersitæ in tuam. Hoc igitur, quantùm ego video, res christiana publica à te: hoc, quam adhuc commeritus es virtutum, gloria postulat, vt ad compescendam hanc seditionem, & conseruandum iusto Principi obsequium, curam, auctoritatem, vires conuertas. Hoc sermone videbatur Episcopus commoueri: sed tum alia afferebat contra, tum quòd multitudinis sedandæ viam non inueniret. At Petrus: Si aliæ, inquit, consilij viæ minùs placent; hoc superest vnum meâ sententiâ, vt coniunctis cum Abbate viribus, vterque ex Oppido, vel Nobilitate inuita, erumpatis. Tum Abbas necessariâ corporis instructus custodiâ Ratisbonam ad Cæsarem pergat. Sed cùm Episcopus ne id quidem probaret; in eo perseuerans,

104 P. Petri Loppercij consilia ad Abbatem.

105 Et ad Episcopum Herbipolitanum libera responsio.

non

non esse tantum sibi virium, vt Nobilibus, ac Ciuibus inuitis tentare eam rem auderet. Glisebat interim seditio, & Abbas deposcebatur ad necem : ad incutiendum potiùs, vt vero simile est, terrorem, quàm ad facinus perpetrandum. Emanauit ille quoque rumor in vulgus Petrum esse, qui Abbatis constantiam roborans concordiæ moram offerret. Quare & ipse ab armatis tanquam ad necem insanis clamoribus conquiri cœpit : quorum primos impetus cùm diuino propè miraculo ex alijs in alia fugitiuus conclauia euasisset ; tandem quòd diu nequiret fallere, post fusas ad Deum preces, vltrò se obtulit. Continuò comprehensum per compita toti Ciuitati spectandum ad ludibrium trahunt. Erat Pater, vt ab oratione surrexerat, sine pileo, & pallio, tunica tantùm breuicula, nimirum viatoria, in qua Fulda Hamelburgum pedes itabat, amictus : stipabant circa, præque, & ponè Nobiles : alijsque alia in contumeliam proclamantibus, tertio quoque passu insistebant : atque vnus admodum vocalis intonabat, Ducere se eum : qui ipsos ad extremam inopiam redigere, vitamque, & animas eorum perdere impura doctrina voluisset. Cumque Pater se purgare pro tempore conaretur ; vnus è turba ingenti cum spatha ambabus sublata manibus, veluti medium scissurus irruit : quem coërcuere proximè stipantes, pœnâ capitis denunciatâ, si quis hominem violaret. Ergo Dei præco, cùm in singulos gradus necem opperiens iret, ea diuinitus fiducia roboratus, vt iucundè, ne dum grauatè esset occubiturus, in custodiam ducitur. Petro subtracto, Abbas, vt dein ipse retùlit, vehementer animo concidit, cessitque minis. Conficiuntur abdicationis tabulæ. Hamelburgenses obsequium nouo Principi iurant : cuncta, quantùm in tali causa potuit, confirmantur. Tum Petro libertas redditur : quem Herbipolitanus perhonorificè habuit, ad iniuriam, vt aiebat, se inuito irrogatam à Fuldensibus compensandam. Mox potestate abeundi facta, Treuiros ad Prouincialem, ac Visitatorem abijt : inde statim Fuldam, vt Collegio Osualdi Rectoris decumbentis loco præesset, remittitur. Porrò tot inter tumultus pax Collegio constare non potuit. Nam etsi Herbipolitanus, vt fidem faceret rei catholicæ studio sese duci : patrocinium impensè pollicebatur ; tamen cùm administris non admodum fidelibus vteretur, & populo ex noua licentia creuisset audacia ; multa Dei famulis toleranda, atque exorbenda fuere. Erat Fuldæ homo Hispanus, Petrus nomine non indoctus, sed siue parum sanus, siue à malo Dæmone obsessus absurdissimas palàm contra Romanum Pontificem, veram Ecclesiam, & Christum Dominum opiniones fundabat : adijciens apparere sibi Christum Dominum, & mortem minitari, nisi interficeret Idololatras. Is ab aduersarijs tanquam idoneus lectus est ad Patres vexandos. Accingebant ferro, & ad Scholas, ac Templum mittebant, vbi vesano tumultu, horrendisque clamoribus cuncta turbabat. Idem quodam die, vbi diluculo potuit Templum ingressus, abdidit se, & cùm iam Sacerdos ad altare Sacrosanctum Christi corpus populo ostenderet ; horrendùm inclamans, magnis & crebris lapidibus cœpit Sacerdotem appetere. Tantùm paucæ intererant mulieres, quæ se fuga proripuêre. Sacerdos post altare, cum diuinissima Hostia, raptim fugit. Ex Patribus, dum incautiùs accurrunt, duos sacrilegus lapidator propè interemit : sed aliorum accursu eiectus tandem, ac sacrificium peractum est. Apparuit & ibi diuina prouidentia, quòd cùm quidam desperati planè ingenij homo se furijs deuouisset, ni die Sancti Stephani Protomartyris Iesuitarum aliquem interficeret ; cùm ira, & vino plenus in Templum ad perpetrandum facinus inter vespertinam psalmodiam irrupisset, sclopis egregiè præparatis ; tamen nemini detrimentum afferre potuit. Multorum quoque constantissima erga seruos Dei beneuolentia palàm facta est, præsertim discipulorum, qui vel cum periculo capitis, palàm se tot inter turbas Societati dare nomen velle profitebantur. Interim re cognita priùs Maximilianus Cæsar, mox eius successor Rodulphus Herbipolitano die dicta, dum res paulatim componeretur, maximo Teutonicorum Equitum Magistro Fuldensem administrationem delegauit. Inde omnibus meliorum temporum spes oborta. Sed dum Fulda tumultuatur ; totum Belgium rapinæ, cædesque barbara fœdi-

106 P. Petrus à Fuldensi plebe ad necem quæritur.

107 Comprehenditur ac ludibrijs afficitur.

108 In carcerem truditur.

109 Abbas abdicat se Abbatia.

110 P. Petrus à vinculis liberatus.

111 Collegium Fuldense vexatur ab insano, seu dæmoniaco.

112 Nostri à discipulis alijsque defenduntur.

113 In Belgio tumultus in populo exurgit.

fœditate infestabant. Nam cùm Ludouico Requesensi mortuo, nec dum quopiam à Rege suffecto, administrationem Ciuium ordines suscepissent; Hispanus miles, quòd stipendia non repræsentarentur, Antuerpiam, ac Traiectum diripuit. Inde coortis atrocibus inter indigenas, atque externos factionibus, vbi vbi hi illos, hos illi deprehendissent; plurimum fundebatur sanguinis, nec nisi internecione rabies explebatur. Omnia itaque formidine, suspicione, sanguine plena erant. Socij quanquam exposcendę duntaxat à Deo paci intenti sedulò operam dabant, vt in neutram partem vergerent, ac neminem è direptoribus in sacro Pœnitentiæ Tribunali absoluerent; tamen suspiciones populi tumultuantis, grauiterque exasperati euitare non potuere: præsertim Antuerpiæ, vbi Hispani multum consuetudine Patrum vtebantur, duoque è Natione Sacerdotes Petrus Trigosus, & Michaël Ferdinandus in Collegio degebant. Itaque septimo Kalendas Octobris cùm quosdam Anglos inani proditionis metu, & tanquam Vrbis incendium molientes comprehendissent; rumor in vulgus diditur, inter Iesuitas Anglos plurimos proditionis Socios delitescere, cum vi magna tormentarij pulueris. Ortum inde rumorem postea narrabant, quòd paulò ante quàm Angli caperentur, vnus eorum iussit aliquantum pulueris (nam erant regij milites) domum suam deferri, quam baiulo vt indicaret, dixit prope Iesuitas esse: isque inter eundum interrogatus, quò pulverem ferret; ad Iesuitas respondit: vnde orta suspicione, auctáque illico à maleuolis; populus satis antè concitatus, tanquam lymphatus ad hominum duo millia maximo tumultu ad Collegium concurrit. Fortè omnia clausa erant, etiam Templi ostia, quòd Dei famuli in Templo, gymnasioque matutinis perfuncti laboribus, ad prandium secesserant. Turbæ non inuento aditu, domum cingunt, parant vim, ac faces, fenestras lapidibus verberant. Exciti ad tumultum Patres nil sibi conscij, nec causam tumultus scientes, coguntur in Templum, Christo Domino sua offerunt capita, seque inuicem complexi in singula momenta necem opperiuntur: tandem emisso per tectum, qui fortè domi erat, scholastico correctore, rogatique per eum tres Proceres affuere. Otho Comes de Herbestein præfectus sexdecim vexillis Germanorum militum: Federicus Perenottus Marchionatus Antuerpiensis Gubernator Cardinalis Granuelani frater, & Gossuinus Antuerpiæ Mareschallus. Hi cùm iam ad fores Collegij faces admouerentur, interuenere: cohibitoque tantisper populo, ac rem se cognituros testati, in Collegium admittuntur. Noluerunt pro sua humanitate quicquam scrutari: sed paulùm immorati egrediuntur, ac fidem faciunt Societatis innocentiam à sese compertam, quod & confectis mox literis testatum rite voluerunt. Ita quieuit tumultus: non tamen dira suspicio prorsus occidit. Quare Comes præsidium militum, qui iniuriam arceret in Collegio apposuit, ac Trigosus Lyram leuandæ inuidiæ secessit. Nondum mensis exierat, cùm gemina Leodij tempestas exorta lætiore compressa est exitu. Nam cùm Leodienses, ob direptionem Traiecti, omnia suspecta haberent, & ad motum quemuis proditionem timerent; quibusdam armatis Oppidum ingressis, populus commotus, sensimque temerè glisscente suspicione, ad arma concurrit, proditionem clamans: latère in Iesuitarum ædibus proditores. Magistratus mitigando, vt verisimile est, populo, cum honestorum Ciuium manu milites viginti mittit, qui domum scrutentur: ingressi dum latebras quamuis repostas excutiunt; deprehendunt in Sacello rectorem Patrem Nicolaum Minutium sacrificantem, eo ipso temporis articulo in Hostiæ Sacrosanctæ consecratione occupatum: quam, cùm de more sublatam adorassent; mitiores facti, optiméque ex ijs, quæ viderant affecti, domo egrediuntur, & falsa, quę de Collegio ferebantur, renunciant. Hìc putatur ea maleuolis occasio spargendi rumoris fuisse, quòd fama ferebat, Hispanos Traiecti Collegio peperciſſe, siue religione id fecerint, nam & Sancti Francisci Cœnobio abstinuere: siue quòd vtrobique nihil sperarent prædæ. Porrò Traiecti Collegio iam florente, quanquam vt dictum est, prædatores ei pepercerant; tamen cùm omnia luctu, ac mœrore ob trucidatos Ciues squallerent, multiqne superstitum solum mutassent; scholæ tantisper intermissæ sunt. Eadem ceterum

114 Antuerpiæ in Nostros deriuatur.

115 Ex leuissima causa.

116 Collegium, obsidetur, & lapidibus impetitur.

117 PP. tanquam morituri ad Templum confugiunt.

118 A Proceribus tumultus sedatur.

119 Leodiense Collegium populus insimulat, atque infestat.

120 Satellites ad Sacrificij aspectum mulcentur.

121 Traiecti scholæ intermissæ.

Bel-

Belgium peruagata proditionis ſuſpicio eſt : ac Duaci maximè aduerſùs Societatem, & Collegium Anglorum increbuit : ex qua tamen non tantus dolor extitit, quantum gaudium ex compoſita cum facultate artium controuerſia. Quam ad rem maximè profuit Iacobus Scipmanus. Is enim vbi ad Collegij eius gubernacula admotus eſt, cùm pleroſque viros doctos è facultate prauis contra Societatem opinionibus imbutos offendiſſet, tanquam Socij cuncta ad ſe pertrahere vellent, gratis docendo; comiter, atque officioſè tractans, paulatim ita mitigauit, edocuitque opinionibus falſis abſterſis ; vt vehementer omnes viam concordiæ ineundę cuperent. Fauebat plurimùm Vniuerſitas Collegio : cui datis literis egregium teſtimonium prębuit Thomas Stapletonus Vniuerſitatis per id tempus Rector. Præter alia in hæc verba : Fidem facimus, & teſtamur ſub certa ſcientia, & longa iam aliquot annorum experientia, Patres, & Profeſſores Societatis Nominis Ieſu hîc in Collegio Aquicintenſi Philoſophiam, & bonas literas docentes maximo hactenus cum fructu, ad incredibile Vniuerſitatis huius incrementum, & ad ſummum Dei Optimi Maximi honorem, hanc docendi Prouinciam exercuiſſe. Sic enim à quo tempore hîc primùm docere cœperunt, domi in ipſo Collegio non minùs veram, ac ſanctam pietatem adoleſcentum animis inſtillarunt frequentiſſimè concionando, confeſſiones excipiendo, & ad ſacram ſynaxim adoleſcentes ſuos creberrimè perducendo; quàm bonas literas accuratè, & diligentiſſimè docuerunt : vt & numeroſiſſimam habeant intra ipſos Collegij parietes iuuentutem, & extraneorum præterea multitudinem ingentem : non minùs pietate, & bonis moribus inſignem; quàm literaria eruditione præſtantem. Sanè reliqua Collegia ſic ſua ſingulari induſtria ad æmulationem excitarunt; vt alterum quidem iacens, penéque vacuum ſub Regente nouo horum Patrum æmulo, & imitatore ſedulo, egregiè iam refloreſcat : alterum de nouo inſtitutum non aliter ſibi florere poſſe videatur ; niſi ad horum induſtriam quamproximè accedat. Plurimos ex hoc Patrum Collegio Arteſia, & Hannonia Paſtores, multos ſchola noſtra Theologos, optimè inſtitutos, & comparatos accepit. Planè ſine horum Patrum induſtria artium ſtudia iam olim in hac Vniuerſitate, aut concidiſſent, aut obſcuro ſanè, ac duro loco fuiſſent. Foris præterea ita populum Duacenſem frequentiſſimis concionibus, & confeſſionum exceptionibus ad pietatem, & verum Dei cultum inflammarunt; vt nemo pius horum Patrum ſtudio ſe meliorem factum non agnoſcat. Multi aut impij ad frugem reuocati, aut tepidi ac ſegnes accenſi, & incitati horum induſtriâ fuerunt. Quæ quidem omnia ita ſe habere publica vox, & fama loquitur, frequentiſſima populi ſynaxis diebus feſtis, ac Dominicis in Eccleſia ipſorum parochiali oculo demonſtrat. Denique boni hîc omnes, atque prudentes viri ſalutem propemodum huius Vniuerſitatis, certè artium, & diſciplinarum ſtudia ab vno Patrum hîc docentium Collegio pendêre profitentur. Quorum omnium ſuffragijs ad maiorem, & publicam atteſtationem, vt noſter quoque calculus adderetur ; hæc ita ſe habere hoc inſtrumento mea propria manu ſcripto, & ſigillo officij Noſtri Rectoralis munito, omnibus, & vniuerſis fidem facere volui. Rebus hoc curſu fluentibus, ijs, quibus commiſſa erat controuerſia, peroptabant tam ſalutari docendi officio Societatem ſine ſuarum legum detrimento fungi : ac demum varijs pertentatis vijs, ea in præſens viſa expeditiſſima eſt; vt certo ſtipendio reliquis duobus Collegijs Regio, & Marcenenſi attributo, ea quoque gratis docerent : opportuno ſanè tollendis querelis, incitandæque æmulationi, remedio. Nam vbi cetera paria erant, ad auditoria frequentanda tantùm certamen relinquebatur induſtrię. Hoc igitur pacto in Duacenſi Collegio, & paci publicæ, & priuatis legibus conſultum eſt. Ceterùm Iacobus Scipmanus, cùm propter valetudinem Ioanni de Haya Seruio adminiſtratione, relictâ, Antuerpiam fuiſſet tranſlatus; ibi ſexto nonas Maias, non morbi vi, quod & Medici adiudicarunt; ſed ob toleratos labores, ſucco vitali prorſus abſumpto, extinctus eſt. Vir fuit optimè de Prouincia Belgica, ac præcipuè de Collegio Louanienſi, ac Duacenſi, quæ rexit, meritus : patriâ Iprenſis, ſexto & quinquageſimo anno Seculi Societati additus.

122 Duacenſe quoque Collegium turbo peruadit.

123 Iacobus Scipmanus Collegij Rector turbinem mitigat.

124 Thomas Stapletonius de Collegio Duacenſi benè teſtatur.

125 P. Iacobi Scipmani mors.

126 Ab Galliæ tumultibus Societas immunis.

Haud minores per Galliam motus bellici strepuere: sed diuini Nnminis, ac Regis patrocinio stetit Societas vbique incolumis, nusquam sua aduersùs vitia, atque errorum monstra remittens bella. In Parisiensi Collegio scholastici ad menstruas confessiones, & quotidianum sacrum sensim adduci cœpti. Rex decem adolescentibus pauperibus sub disciplina Sociorum alendis, nobilium quorumdam impulsu feminarum, impensam addixit. Maldonatus præ inuidiosi auditorij magnitudine à theologica cathedra ad stylum curam traduxit, commentarios in sacras literas condens, partem operæ simul adhortationibus in Sacello Collegij gallicè habendis impertiens. Neque id diu fas fuit: nam Pontifex controuersiam de Conceptione, cùm mira prudentia ad id temporis per sese siuisset consenescere; tandem iussurus non aliter de ea, quàm congruenter Tridentino Concilio, & Sixti Quarti diplomati disputari, atque sentiri; Maldonatum tantisper Lutetia iussit facessere, ac Tolosam nominatim secedere, peropportunam in ea Ciuitate tanti viri operam ratus. Sed cùm ob impedita armis itinera penetrare eò nequiuisset; ad Bituriges abijt. Mussipontanam Academiam mirificis adolescentem auctibus, nec accurrentium modò auditorum frequentiæ, sed Lotharingiæ toti dimissis à Collegio operis fructuosam, ferre Hugonotti nequibant. Itaque Monachos Monasterij Gozziensis, quod fuerat ad Academiæ subsidia destinatum, ad intendendam litem incitarunt, gratulantes inter se, cuniculos repertos, per quos alienâ operâ occulti ipsi, atque inuisi, exurgens illud catholicæ fidei propugnaculum inter ipsa fundamenta euerterent. Sed facillimè deprehensi, elusique cuniculi sunt: bonosque Monachos non solùm ius in officio continuit; sed etiam (documentum quoddam diuinæ dexteræ) cùm Prior Monasterij, qui litis vrgendæ causâ Romam vsque contenderat, statim vt re infecta ad suos redijt, miserè interemptus sit ab homine spurio. Ceterùm etiam Argentorati Societatis, & Collegij Mussipontani nomen cum dignitate, catholicæque religionis commodo auditum est. Ioannes Hayus natione Scotus, iuuenis & virtutis, & doctrinę præstantis ex Polonia valetudinis causa translatus Mussipontum, ex itinere in catholicum Medicum incidit, qui redditurum se ei valetudinem recepit. Mussiponti Philosophiam docere exorsus, dum Cæli salubritas nihil iuuat, ad eum Medicum mittitur, qui tum Argentorati agebat. Hîc dum valetudini operam dat, publicè contra transubstantiationem in diuinissima Eucharistia disputabatur, nemine Catholicorum causam agente: cùm ea tempestate nouæ dùntaxat religionis ritus publicè Argentorati permitterentur. Opportunum itaque visum est Hayo causam veritatis suscipere: eò magis, quòd alieno tantisper vtens vestitu pro Iesuita non habebatur: & facillimum erat catholicis rebus multum existimationis acquirere. Ergo pridie Idus Iulias in schola publica apparet. Rector erat Academiæ Ioannes Sturmius: præerat disputationi Ioannes Pappus: à quibus impetrata disputandi copia, incipit. Hayus mirari se Pappum, qui Theologiæ Doctorem profiteatur, assertiones cum sacris literis, Conciliorum decretis, communi Patrum sententia, ac perpetua Ecclesiæ consensione pugnantes in publicam disputationem vocare. Addit in ipsis thesibus proponendis desiderari modestiam, cùm Concilij Tridentini decretum appellet commentum. Tum explicata argumentatione, responsum modestè expectat. Obmutuit planè, qui responsurus sedebat: nec Pappus, in quem totus recidebat labor, satis bellè se explicauit. Hærebat, ac titubabat, nodi vim subterfugiebat: cúmque interim vrgeret Hayus; in abstergendo sudore gelido, qui repentè hominem inuaserat, totus occupabatur. Eò acriùs Hayus instare, ac premere, orationem ad auditores vertere, ipsos facere Iudices: ex ipsis quærere, num Dominus Doctor Præses argumentum soluisset. Nec propius quippiam factum est, quàm vt omnes pro peregrino iuuene acclamarent. Tantùm quidam Ministrorum, scilicet ne cum dignitate Præsidis doctrinæ quoque fides periclitaretur, cœpit Hayum incessere, & obturbare dicentem. Omnium tamen iudicio, quæ causæ, ac Diuinæ clementiæ bonitas fuit, victoria penes hospitem stetit. Atque is disputatione extrema, quod initiò quoque significauerat, Catholicum se palàm profes-

127 Parisijs Scholastici dirignntur.

128 Maldonatus Lutetia Tolosam secedit, inde Mussipontum.

129 Hugonotti per Monachos Mussipontanam Academiam vexant.

130 Dei vltio in lædentes cadit.

131 Io. Hayus in seculari habitu de transubstantiatione in Eucharistia Argentorati cum Hæreticis disputat.

132 Euincit cum Ministrorum dedecore.

sus

fessus : ac non propterea disputasse , quòd fidei catholicę dogmata vocaret in dubium; sed ostenderet quàm vanis, & infirmis nitantur rationibus , qui noua sectantur. Adhortatur Auditores, vt diligenter secum ipsi perpendant quàm de necessaria ageretur re. Nam si ego, inquit, non magnæ ætatis, nec multùm in Theologicis versatus studijs , nonnihil præstiti ; quid, rogo vos , facerent Præceptores mei, alijque Doctores, qui in studijs hisce consenuere ? Memento maiores vestros hac regia ingressos via, qua christianus Orbis ingreditur, omnesque fuisse catholicos. Nec nisi ante paucos annos deerrare hanc Vrbem cœpisse. Quibus dictis agit de more gratias, quod sibi modestè audientiam præbuissent, seque è scholis proripit. Non potuit latêre in obscuro ea disputatio, & fuere ex Catholicis pars leuitate quadam, alij zelo minùs considerato, qui prodidere palàm Scotum illum iuuenem Iesuitam esse. Tum verò nec dolorem, nec ignominiam ferre Pappus. Consulem adit, victum se à Iesuita fatetur : sed non finendum cum palma discedere. Omnes Academię Præfecti eodem die conueniunt, statuuntque rem Senatui exponendam. Senatus vetat Hayum discedere, nisi rursus congrediatur. Is intelligebat tantum strepitum non illustrandæ veritatis causa fieri, sed falsorum dogmatum resarciendæ auctoritatis. Inde multùm diuque tergiuersatus, tandem postulatâ ab Senatu per literas audientium modestiâ, obsequuturum sese respondet. Septimo Kalendas Augusti iterum ventum est in certamen summo hominum concursu , & Prædicantium in primis, qui de sua religione planè actum putabant. Sed nihil actum est. Pappus, qui spoponderat Senatui, si rursus vinceretur, æquo animo passurum se Canonicatu Diui Thomæ, quo fruebatur, spoliari ; per ambages varias, ac diuerticula abusus est tempore, nec passus ad quæstionis arcem vnquam Hayum accedere. Ad hæc Magistratus ipse pro libidine designabat ex Thesibus, quas impugnari placeret : præclarum tamen eo quoque die sapientiæ nomen catholicus disputator reportauit. Nec potuit prohibere quin plurimi studiosorum ab disputatione digressum non solùm sine iniuria, verùm etiam honorificè prosequerentur. Probarunt Patres eius disputationis exitum magis, quàm consilium. Non enim placebat iuuenem in medio hæreticæ Ciuitatis solum, nec modò sine auxilio, sed etiam propemodum sine testibus, stimulare Hęreticos, vt contra Societatis famam fabulam quampiam progignerent. Nam quibus nihil pensi est religionis dogmata adulterare; quid scrupuli sit aduersùs Catholicos, ac præsertim contra Iesuitas comminisci, ac spargere fabulas ? Sed pro Dei clementia nihil nisi honorificum de ea disputatione à quoquam vulgatum est. Ceterùm Diabolus, & pro communi omnium bonorum odio : eoque, quo propriè contra Societatem, iusto bello iniquos eius conatus assiduè coërcentem ardet ; grauem per Hispaniæ prouincias in eam excitauit infamiam. Sacerdotes , quos captos in Bœtica, turpissimorumque sacrilegiorum damnatos sacri Quæsitores Hispali meritâ pœnâ mulctarant, è Societate fuisse. Id cùm multi è populo celebrarent, religiosus vir Alphonsus à Fonte vocabulo Lerenæ Estremaduræ Oppido indignos sermones populi vbi primùm extiterant, etiam pro suggestu fouebat. Eò cùm Iacobus à Sancta Cruce venisset, vir è vetustis Societatis, & virtutis antiquę, gliscentem nactus rumorem , obuiàm eundum duxit : & reddendam populo veritatem , suæ familię dignitatem. Itaque Alphonsum propalàm calumniantem propalàm refutauit. Ea re magis homo irritatus , multas Bœticæ oras contra noui ordinis homines declamando peruagatus, indè transgressus in Lusitaniam contra Societatem , & Ludouicum Granatensem , notissimum virtute , ac sapientia virum, Henrico Cardinali , & consilio Sacræ Inquisitionis libellos turpissimos obtulit, ac protinus in Castellam suffugit : vbi alios eiusdem notæ libellos sacro Magistratui à se oblatos dicebat. Cardinalis calumniâ cognitâ , reique indignitate commotus , vltro Emmanuelem Auturium è suis vnum Secretarijs , cum literis, mandatisque ad Philippum Regem , Apostolicum Nuncium , & Quæsitorem Hispaniæ misit, rogans vt iuberent causam cognosci , iustéque decerni. Accitur calumniator : cumque summa modestia, ac pœnitentiæ significatione ad palino-

133 Ad veram religionem capessendam hortatur.

134 Iesuita esse deprehenditur.

135 Ad Consulem defertur.

136 Cogitur iterum in arenam descendere.

137 Et iterum palmam honorificè reportat.

138 In Hispania Societas infamiam patitur.

139 Alphonsus à Fonte in concionibus Societati detrahit.

140 P. Iacobus à S. Cruce in eum inuehitur.

141 Irritatus Alphonsus libellos infames dispergit.

142 Calumniator Apostolici Nuncij iussu punitur.

diam se paratum offerret; iussus est in custodiam haberi Hispali in Ordinis sui cœnobio, cui nomen est Porta cæli, & aliæ additæ pœnæ. Quanquam exemplum Cardinalis Henricus magis vulgari optasset, vti fuerat calumnia notior.

143 Nostri bonis exemplis calumniam abstergunt.

Verùm aliquot è Socijs in eas maximè oras, vbi infamia ferbuerat missi; quanquam primò alieniores offenderint populi animos; tamen breuì sanctitatis veræ exemplis, dictisque ac verbis apostolicis, veram notitiam hominum Societatis magno ipsorum bono cunctis præbuere. Vallisoleti hoc anno latinitatis studia publicæ Academiæ suscepta sunt, Academicis vltro deferentibus in quadriennium. Ineunte Nouembri initium docendi factum est, vario carminum ornatu expositio: & Pater Ioannes Bonifacius præclara oratione prolusit. Auditores numerati initiò quadringenti, nec longo post tempore geminatus est numerus: exactoque quadriennio in perpetuum ea cura suscepta. Hunc in modum Vallisoletanum Sancti Ambrosij Collegium, in quo antè grauiora tractabantur, modò omnibus literarum studijs absolutum est. Collegium Complutense firmamentum rei domesticæ accepit, & Mariæ Mendozæ fundatricis honos collatus. Madriti duo integritatis nomen excellens reliquere, Ioannes Ruitius, & Bartholomæus Isla. Ioannes ex oppido Cascante Tarrasonensis Episcopatus quinto Idus Ianuarij altero & trigesimo ætatis anno, octauo ab inita Societate peregrinationem mortalitatis confecit: quem ipsemet Isla, generali eius confessione excepta, prædicauit planè in baptismali innocentia nunquam letali contactum macula obijsse. Id & morientis testari hilaritas potuit: nam post diuina susceptæ præsidia, cùm Imaginem Diuinæ Matris Filium sustinentis in manus accepisset, nunc Virginem, nunc Infantem amplectens, & osculans, rectæ scilicet conscientiæ bono fruens, quasi ludibundus, ac gestiens, animam exhalauit. Madritum anno ante quarto venerat latinas docturus literas: quod munus præstantissimè exegit, contendens haud minùs pietate, quàm literis auditorum animos expolire. Inter duos ex ijs nobiles, ætateque iam grandiores coortâ inimicitiâ, quòd alter colapho alterum percusserat: cùm læsus iniuriam condonare abnueret; frustrà adhibitis adhortationibus, ac precibus, ei se Magister ad pedes prouoluit in genua, & lacrymans cœpit vrgere, vt quando suâ causâ non mouebatur, meminisset Christum Dominum quoque alapâ indignissimè appetitum, perque eam, & ceteras Domini iniurias, & probrosam necem suæ iniuriæ inimico gratiam faceret. Quæ species ingenui adolescentis animum ita inflexit; vt ipse quoque in genua corruens, veniam de sua pernicacia precaretur. Narrant ad exemplum obedientiæ, cùm Murcia Madritum tendenti vnus veterum discipulorum munusculum obtulisset, viribus in via reficiendis, nec potuisset vllo pacto reijcere; intactum deportasse ad Collegium, ac Ministro tradidisse: cùm diceret se illud moderatorum iniussu recepisse necessitate adactum: tamen nullam necessitatem fuisse, cur iniussu contingeret: facinus non tam re magnum, quàm ad hominis de se victoriam æstimandum. Decem post mensibus Ioannem Isla secutus est pari alacritate, clariore fama virtutis. Is Osorni anno millesimo quingentesimo trigesimo, honestis ortus natalibus, initiò paulò alienior ab Societate vixit, quòd in Silicæi Cardinalis aula educatus patroni sensum imbiberat. Eo mortuo, cùm Complutum studiorum causa petijsset, in Collegium maius receptus, paulatim ad studia pietatis animum magis ac magis adiecit, religiosæ vitæ consilium coquens: quod postea narrare solebat, primum sibi ex ingenti ortum periculo, quòd Toleti adolescens euaserat. Nam cùm suum cubiculum Campanariæ turri subiectum amico hospiti cessisset; fortè euênit, vt dum ad matutinas preces editur signum, malleus ingentis campanæ delapsus, id conclaue, lectumque contereret, hospite quoque saluo, quòd sub vesperam domo egressum, alij ad se amici pertraxerant. Hinc Bartholomæus diuinam erga se, & hospitem prouidentiam venerans: & quàm multis propositum casibus genus humanum sit, reputans; cogitationem suscepit vitæ ita instituendæ, vt si non tutus ab morte, certè securus ageret. Tum verò planè in virum mutatus est alterum cùm Sacerdos effectus primam Deo Hostiam obtulit. Inde sibi seueram circundare custo-

144 Vallisoleti Academia traditur Societati ad quadriennium, & postea confirmatur.

145 Maria Mendoza fundatrix Collegij Complutensis.

146 Io. Rutij mors, & laudes.

147 Innocentia baptismalis.

148 In edocendi munere sedulitas.

149 Ad impetrandam pacem submissio.

150 Exacta legum obseruantia.

151 Bartholomæi Islæ mors, & virtutes.

152 Ad religionem vocatio.

153 Ante ingressum vitæ reformatio.

diam,

diam, plurimùm versari cum Deo, è Sacerdotij fructibus vix necessaria assumere, cetera in pauperes erogare, præsertim occultos, ad quos studiosè conquisitos ipse vltro stipem deferebat. Festis diebus exibat in pagos ad rudes instituendos, & alia id genus Socerdotis Christiani exequebatur officia. Quin etiam cùm animaduertisset in Sancti Ildefonsi ęde aliquid desiderari ad sacrificiorum commoditatem, ac decus; menstruâ mercede puerorum lectam manum de suo conduxit, qui sacrificantibus ministrarent: atque ipsemet cum suis adstabat famulis, Sacerdotes dum sacris vestibus adornantur iuuans, nec ante recedens, quàm sacris omnibus finis esset impositus. Anno millesimo quingentesimo sexagesimo tertio in Societatem adscitus, vt capax attulerat pectus; ita continuò cœpit donorum cælestium torrentem plenum excipere; neque vllum faciebat finem diuinæ erga se indulgentiæ prædicandę. Quoque dulciùs diuina fruebatur consuetudine; hoc ad eam se intentiùs præparabat: multùm rogans viros peritos, vt se docerent rite coram Deo, cumque Deo versari. Quantum licebat plurimùm perseuerabat genibus flexis ante diuinissimum Sacramentum idque cùm primùm lectulo surrexerat quotidie inuisebat, eum morem hoc exorsus initio: Instantibus sacris Aduentus solemnijs consensu Rectoris domesticum coquum simplicem, piumque fratrem rogauit, vt quippiam sibi pro arbitrio iniungeret, quo se ad Christi Domini Natalem congruè præpararet. Ac frater: quotidie manè, inquit, ad surgendi signum properè expeditus adi templum, Dominum saluta, nosque illi commenda. Quod alacriter Isla, cumque fructu eo tempore exequutus; quoad vixit, nunquam in posterum prætermisit. Præcipua etiam religione afficiebatur erga sacrum vulnus lateris Christi: ad eamque religionem quotquot poterat illiciebat. Sanctissimæ cæli Reginæ, Beatorumque omnium obseruantissimus, Sanctum etiam Ignatium Societatis parentem summo colebat studio: ad eum magnâ fiduciâ in quouis vsu confugiens, præsens patrocinium semper se expertum contestans. Habebat in cubiculo Sancti Patris effigiem, & ante eam perdiu nixus genibus persistebat. Quanquam id perpetuum erat Islæ, vt quâcunque conuenires horâ, flexis genibus inuenires. Obedientię studio anno millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, cum Collegio Madritano præesse iussus est, vehementer institit, vt præficeretur sibi Superintendens: præfectoque Consaluo Esquiuelio, qui paucis mensibus munus id tenuit; ferunt Islam ita in eo Christi Domini personam agnouisse; vt etiam suum Christum appellaret: nec diu præesse substinuit auiditate cunctis in rebus parendi. Nam & fratribus, qui dabantur comites, parebat cœco quodam obsequio: adeo vt cùm aliquando concionantem comes per errorem admonuisset exactam horam, cùm tantùm dimidiata effluxisset, idque ipse nosset; statim perorârit, ne parendi propositum violaret. Ianitorem nolebat nomina sibi eorum edere, â quibus conueniretur, sed tantùm pro potestate significare, adi Pater ad ianuam, vel in templum, est qui te opperiatur. Vixque ianitor hæc protulerat; cùm Bartholomæus ibat. Eâdemque curâ caritatis perfunctus opere, rectà in cubiculum recedebat. Iam corpori afflictando genere omni asperitatis quicquid valetudo, atque obedientia permitteret, seuerè tribuebat: tantùm aberat, vt posset quicquam ex communi disciplina secum laxius pati. Adduci nunquam potuit, quamuis personæ graues instarent, vt conuiuia aliena adiret, rogatis enixè Moderatoribus, ne hanc sibi necessitatem imponerent. At Carcerem, at Nosocomium, & quosuis calamitosos sine vlla satietate adibat: quâque auctoritate apud opulentos valebat; in leuandis calamitosorum necessitatibus duntaxat vtebatur. Et quanquam indefessus, ardens, spirans vbique pietatem mortales omnes cuperet ad cælum erigere; tamen peculiari amore mendicos, & vlcerosos complecteba-tur, subleuabat, expiabat: quod vel gemitus miserorum, & lacrimę, tanquam in parentis funere dolenter missæ, monstrârunt. Custodiam sensibus eam adhibuit: vt quamuis statim ab tyrocinio Madritum accitus tredecim ferè annos in audiendis nobilium ex Aula feminarum, aliarumque confessionibus posuisset; nullam de facie nosset: quod ipsemet Moderatori aliquando aperuit: & facilè credi-

154 In pauperes liberalitas.

155 Zelus animarum.

156 Studium cultus Templorum.

157 In Societatem ingressus.

158 Orationis desiderium.

159 Eucharistiam visitandi vsus.

160 Erga vulnus lateris Christi pietas.

161 Erga B. Virginem, alioſque Sanctos.

162 Erga S. Ignatium præcipuè.

163 Obedientiæ studium etiam erga laicos.

164 Corporis afflictatio.

165 Externa refugit conuiuia.

166 Calamitoſos iuuat.

167 Feminarum caut aſpectus.

crediderunt omnes, qui virum nôrant. Nec tamen ea seueritas prudenti comitatis temperamento incommodabat. Hoc studio, per virtutis perfectę curriculum, ad cælestis patriæ metam contendens, nec ferè aliud in collocutionibus tractans, quàm de vita beata, deque modo Deo quamperfectissimè seruiendi: quàmque fortunata illa esset hora, quâ fidelis seruus audiret, Intra in gaudium Domini tui; supremum morbum in caritatis occasione contraxit. Nam cùm ad Pardum vicinam Madrito Regum Hispanorum amœnitatem Marchioni Barlangæ, quæ cubicularia maxima erat Reginæ Annæ, morienti adfuisset; febri statim correptus est; & reportatus Madritum, intellexit sibi quoque adesse supremum diem, ac fortunatum, qualem profectò habuit. Nam cùm Sacramentis rite susceptis, commendatitias preces ordientes Patres iussissent tantisper absistere; ac posteaquam aliquandiu grates Deo de acceptis beneficijs magno ardore egerat, reuocasset, iam tempus esse ordiendi preces affirmans; inter eas ab mortali ad verè vitalem vitam placidissimè transijt Nonis Octobris. Cuius funus non inops tantùm, sicut prædixi turba, sed Aulici in primis, regijque Consiliarij multo fletu, prædicandisque viri virtutibus, & osculandis manibus honestârunt. Parem sanctitatis famam reliquit Cordubæ Pater Franciscus Gomius Collegij Rector die Sancto Thomæ Apostolo sacro: ita fratres ante complexus, ac singulis benè precatus. ac si in suburbanum concederet. Cuius ad exequias vltro Episcopus, Sacri Quæsitores, nobilitas cuncta confluxit. Ita accipio virorum grauium, qui nouere, sententia: quamuis aliquâ seperatim laude cuipiam cederet; complexione simul omnium haud facilè habuisse superiorem. Quippe cùm procêrum corpus, placidum os, ac plenum dignitate esset sortitus: vt vel ipsa oris specie, oculorum, & vultus habitu, ac decôre actionum, non solùm ad venerationem sui intuentes, sed etiam ad modestiam alliceret. In eo homine eminentissima subtilioris Theologiæ scientia, sacrarum literarum recondita cognitio, facundia abundans, visque populorum animos pertractandi peracris, ad hæc submissio animi, suique contemptus, simplicitas, prudentia, obedientia, indulgentia in alios, seueritas erga se, ardor iuuandi proximos, familiaritas, coniunctioque cum Deo, ac ceteræ virtutes, singulæ ad summum exaggeratæ, pulcherrimo inter se choro implicitæ, tanquam de principatu certabant. In Oppido Frexenali natus, & in disciplina Magistri Auilæ virtutem edoctus; eo auctore, primò Cordubæ humanam, diuinamque sapientiam docuit: dein Societati nomen dedit anno millesimo quingentesimo quinquagesimo nono, suæ ætatis annum quintum & trigesimum numerans. Ac protinus cum vitæ nouæ statu, nouo ad perfectissima decora sumpto conatu, propè reliquum vitæ in Theologica sella peregit: eâ sapientis opinione; vt Ioannes Mantius è sacro Dominicanorum Ordine celeberrimus Complutensis Academiæ Professor, si quando consulebatur è Boetica, miraretur quempiam desiderari, vbi adesset Gomius. Christophorus de Royas, & Sandoualius ea tempestate Cordubensis Episcopus, ad Concilium prouinciale, quod Toleti anno millesimo quingentesimo sexagesimoquinto celebratum est, pro Theologo, & Consiliario suo ipsum duxit. Ipse paulo post editum à Pio Quinto Diploma de Taurorum spectaculis, auctoritatemque Pontificiam Cordubæ sustinuit. Nam cùm pro varijs motibus, ac sententijs, quibus illud Diploma acceptum in Hispania est, Cordubensis etiam Antistes inclinaret, vt flagitanti iuuentuti editionem spectaculi permitteret; Gomius re domi cum doctissimis consultatâ, eorum sententias manu cuiusque subscriptas, dat operam, vt reliquæ Religiosorum familiæ confirment: tum conuenit Præsulem, ac sermonem modestè exorsus, tanquam consilium petiturus in re tam graui, atque ancipiti, rationes in vtramque partem proponit, ita argumenta pro obedientia explicans, intendensque, & obstantia euertens, ad vltimum etiam sapientum sententias in medium proferens; vt Episcopus iterum rogatus explicare", vt controuersia vellet, ac pronunciare quid hac in re populo sequendum tutò esset; ingenuè responderit, certa sibi euidentiaque videri, quæ ille diceret. Tum Gomius: gaudeo, inquit, ex ore accepisse tuo hanc sententiam,

168 Asperitatem cum comitate connuxit.

169 Mortem contrahit exercendo caritatem.

170 Placidissimè moritur.

171 Funus ab exteris honoratur.

172 P. Francisci Gomij Cordubę Rectoris mors & laudes.

173 Magistri Io. Mantij de eo existimatio.

174 Pontificium diploma acriter tuetur.

175 Episcopus alio qui repugnans eius adhæret sententiæ.

tiam, vt eam audaciæ contra Ecclesiasticas leges tendentium opponam. Atque Episcopus statim delectos Ciuium aduocat: narrat sibi non antè Pontificij iussi perceptam vim: iam cùm planè perceperit; velle omnino obseruari, & censuras ipse quoque intendit. Ita Episcopalis personæ dignitas, Pontificiæ voluntatis auctoritas, pax publica, & christiana modestia conseruata est. Eximiam caritatem erga proximos maximè exprompsit, cùm in fame, ac pestilentia, per quam Galleci post Maurorum defectionem ad Granatæ Regnum traducti, extra vrbis mœnia passim moriebantur. Eius enim operâ institutum Nosocomium est, multi in domos priuatorum recepti: & quod refert plurimùm, auxilium allatum est periclitantibus animis. Ipsemet inter ceteros ex Aethiopum genere calamitoso homini adeo sordibus graueolenti, vt nemo sustineret conspectum; suis manibus abluit totum corpus, curauitque industria, & orationibus malam valetudinem. Vni etiam fratrum Ioanni Hieronymo nomine, cùm iam phthysi contabesceret, dum philosophiæ curriculum explicaret; dicitur vel reddidisse, vel prædixisse diuinitus valetudinem. Nam cùm aliquando in eum morbo, & curis confectum incidisset; bono, inquit, esto animo, curriculum pro voluntate tuum absolues. Certè is, qui iam proximè aberat à morte, & illud philosophiæ pensum absoluit, ac dein theologiam docuit, postremò Concionatoris laboribus suffecit. Inter hæc rebus per Hispaniæ Prouincias, & maximè per Lusitaniam vno tenore fluentibus, eóque etiam silentio prætereundis, quòd huius anni, & consequentium literæ magnam partem intercidêre; Valignanus in India borealem tractum inuisens, Collegio Bazainio ceteras circa sedes Damanensem, Tanaënsem, ac Bandorensem subiecit: itemque duas hoc anno additas Sancti Thomæ, & Sanctissimæ Trinitatis. Compertoque post intermissam à Patribus curam Neophytorum iam paulatim illos ad Ethnicismum redire, ac vel ipsum baptismum contemnere; cum Archiepiscopo conuênit, vt Nostri hîc quoque, vt Curionum auxiliarij, illam procurationem reciperent, sic vt omnibus præceptis Ecclesiæ, Sacramenta apud ipsos suscipiendo, Christiani satisfacerent. Tanaa, Bandora, Trinitas in Insula Salsetta continentur. Duæ enim Salsettæ sunt continentes prope Goam, & Insula prope Bazainum circiter viginti leucarum circuitu admodum fertilis. In hac Insula ad vetustam sedem Tanaënsem nuper Bandorensis accessit per occasionem fundum procurandi Goani Collegij ad animos agricolarum excolendos instituta. In sede Trinitatis, quem Pagum Patres olim ex conuersis ad fidem Ethnicis condiderant, puerorum quoque educationem, & agriculturam restituit. Agricultura erat hæc. Pueri orbi parentibus, alijque ex indigenis, qui in contubernio educabantur, solebant olim quotidie post scholam catechisticam in agrum educi orizæ excolendæ. Quod facile erat pueris, cùm ibi orizæ sic seminaria instituantur, ac singula dein germina manu disponantur per agros: vt alibi cæpæ, aut brassicæ. Eius laboris prouentu non ipsi modò alebantur in præsens; sed etiam seponebatur pecunia, vndè victitarent adulti. Itaque considerans Valignanus exiguo vnius Fratrum labore posse in omne vitæ tempus inopi genti, & animi, & corporis quæri subsidia; neutiquam fugiendum eum laborem duxit. Sancti Thomę sedes prope Bazainum sesquileuca est. Damani, ad idoneam Indorum institutionem, dedit operam, vt proprium illis Templum ædificaretur extra oppidum. His rebus compositis Goam in aduentum nauium opportunè reuertit incendio ingenti sedando. Naues quatuor è Lusitania appulerant: supra mille & quingentos in itinere morbo absumptis, non sine damno etiam Societatis. Nam simul obiere viri lectissimi, ac nominatim lecti, vt possent alijs præesse, Rodericus Suarius, qui amplius mensem in Proregis naui febri æstuans nunquam intermisit solari ægros, & expiare: tum Marcus Pelatius, & Christophorus Soërus, & ipsi non tam vi mali, quàm laboriosa, & irrequieta caritate afflicti. Antonius verò Nigrius ita extenuatus Goam attigit; vt non multò post decesserit. Huius caritas planè in stuporem egerat Vectores, cùm vilissimis mancipijs, etiam Mauris, magna humilitate, ac summis laboribus vilissima ministeria exhiberet. His ergo quatuor egregijs

176 Caritatem erga fame, & peste vexatos exercet

177 Sordidum Aethiopem suis manibus lauat.

178 Phthysi laboranti valetudinem prædicit.

179 P. Valignani in India Boreali res.

180 Puerorum agricultura.

181 Damani Templum ædificatur.

182 P. Valignanus Goam redit.

183 Nostri in ægrorum obsequio mortui per Lusitanas naues.

184 Antonij Nigri eximia caritas.

gijs Sacerdotibus ea nauigatione amissis, duo superfuere Laurentius Pignerius, ac Iosephus Forlanettus, cum Alphonso Lucerna nondum Sacerdote. Nam tres præterea Sacerdotes, qui pariter è Lusitania soluerant, Laurentius Mexia, Matthæus Lopius, Iacobus Pintus, & Amator Acosta laicus, Mozambico Indiam præteruecti rectâ Malacam pertendêre. Goam verò ingenti ægrotantium numero aduecto, postquam ijs prisca sedulitate ad morbum excutiendum Goani Socij præstò fuerant; etiam emendicarunt per vrbem stipem, vnde inopiam, ac præsertim nuditatem leuarent. Ceterùm Roderico quoque Laurentio de Tauera in eo itinere mortuo, qui Prorex mittebatur, Goæ controuersia periculosa extitit. Num regiæ literę aperiendæ essent, in quibus dicebatur successor. Quippe literarum fasciculus ab Rege venerat ad Archiepiscopum inscriptus; in quo fasciculo haud dubiè intelligebatur inclusas literas de more plures, cum inscriptione ac nota, quo quæque loco aperiendæ essent, ad supremum Indiæ Magistratum sufficiendum, si mors palàm declaratos rapuisset. Archiepiscopus quoque iam erat mortuus cùm delatus fasciculus est: tamen eo resignato, nihil præter successionum codicillos repertum est. Post Antonium Noroniam Proregem Gubernatoris nomine administratio penes Antonium Monim Barrettum erat, non admodum Vulgo, aut Nobilitati probatum. Is verò pernegabat codicillum aperiendum, vnde intelligeretur, quem Rex Roderico Laurentio primum sufficeret, ac prorsus neminem posse iure substitui. Primum, quòd in literis regijs ad Archiepiscopum missis nihil erat adscriptum, cui nam (Archiepiscopo sublato) reddendæ essent literæ: deinde quia Rodericus Prorex obierat non modò antequam administrationem capesseret, sed etiam antequam iurisdictionis suę fines intraret. Denique sibi id tantùm à Sebastiano scriptum, vt Prouinciam Roderico traderet, nullo præterea nominato. Contrà Ciuitas, plurimique Nobilium, ac Plebis, partim odio præsentium, partim spe commodi plurimi, vt sit rerum nouarum studio, reserandas omnino contendebant: & apparere voluntatem Regis eam esse, vt postquam vel Rodericus Laurentius, vel eæ literę in Indiam peruenirent, Barrettus administratiouem non obtineret. Valignanus tum sua sponte, tum Euerardi mandatis, cùm Roma abijt, animum prorsus obfirmarat, ne se ciuili administrationi vllo modo immisceret. Itaque statim vt contentionum vidit initia, in Cioranum Insulam secedit, monitis Patribus, quos ad consilia adhibebat, vt se apud Prætorem, ac Proceres, si fortè ab ijs requireretur, excusarent. Die postero literæ in Cioranum à Prætore deferuntur, Dei, & Sebastiani Regis nomine obtestante, vt statim repetat Goam: Ciuitatem in armis esse: omnia plena perturbatione, & tumultu: nec restare nisi ab ipso remedium. Idem multi Viri principes scribunt, & multi ad ipsum conueniunt imminentem calamitatem ostendentes. Excusare se Pater, ac docere quid suæ professionis sit: testari, quamuis Goam iret, nullo pacto se decidendæ causæ interfuturum. Sed postridie à Prætore literę ita graues, & insuper tot ab ipsis Nobilibus, atque etiam Collegij Patribus obtestationes perlatæ; vt visum sit nullo modo committendum, si quid, quod apertè impendebat, calamitatis eueniret, vt videretur saluti publicæ tanto in discrimine defuisse. Goam igitur reuersus, consulit Patres quid agendum sit. Omnes summo consensu nequaquam tergiuersandum censent. Quòd ceterarum Religionum Præsides detrectabant in consilio interesse, nisi ipse quoque accederet: ac Ciuitas ita erat distracta, ac perturbata; vt necessitas, & caritas cogeret remedij viam tentare: cùm præsertim omnium ordinum mortales ipsum ad consilium vocarent. Ergo cùm rursus Prætoris animum frustrà fatigasset; coactus est consultationibus interesse, & sententiam dicere: quòd item Religiosi alij se tacituros, eo tacente, profiterentur. Ergo statuitur, vt viginti quinque Viri deligantur, ex quibus duodeni partim iurisperiti, partim theologi sint: duodeni nobiles, vnusque præterea ex Clero. In qua electione nullo pacto perpelli Pater potuit, vt suffragium ferret: publicè iureiurando testatus, se nec stirpem, nec studia, & facultatem personarum nosse. Euicit igitur hæc constantia ne eligeret: sed quominus in duodenis sapien-

185 Controuersia Goæ orta ex Regijs literis.

186 Valignanus politicis se rebus immiscere refugit.

187 Procerum iussu, & Patrum hortatu Goam reuertitur.

188 Consultores eligere renuit.

sapientibus eligeretur prohibere non potuit. Nam ex tribus & triginta, qui consilio interfuere, cuncti ad eum, vno excepto, detulere suffragium. Tum viginti quinque lecti eodem incluſi conclaui, viginti prope horarum deliberatione decernunt successionum literas nequaquam aperiendas. Omnes hunc causæ finem Valignano tribuere: neque ipse inficiatur: profitetur potius, nihil ab se ad eam diem, quod in maiorem cederet vtilitatem publicam, & Dei gloriam gestum. Nam haud dubiè arma ciuilia, quæ barbaris voluptas, & occasio essent prohibita. Et quanquam non nemo alium cupijsset exitum; tamen vulgo vtrique parti satis est factum. Hæc fusiùs retulerim, vt intelligant, qui tantopere vitio Societati vertunt publicarum causarum tractationem; quàm sæpè incidant graues casus, in quibus cessare nefas sit: atque etiam Principes, ac Ciuitates recognoscant ab se ipsis religiosos Viros ad ea negotia adigi, quæ deinde criminentur. Ceterùm in ijs vltimis terrarum recessibus ad tuendos Neophytos omnibus externorum, Ethnicorumque obnoxios iniurijs, & beneficijs etiam pelliciendos infideles, necesse erat aliquam ciuilium causarum speciem tractare. Quod officium, quia totum christianæ rei statum, progressumque continebat; quò accuratiùs fieret, cùm adhuc Goani Collegij Rectores, ac Franciscus Rodericius omnium studiosissimè, acerrimèque tractassent; certo homini nulla alia procuratione occupato, Visitator committendum ratus, Patri Georgio Castrio delegauit. Pater Christianorum is Procurator vocatus est. Totius quoque Prouinciæ Procuratorem à Goani Collegij Procuratore secretum instituit Dominicum Syluium, vt diuisa onera meliùs ferrentur, & fructuosiùs. Ad hunc non solùm Collegiorum Prouinciæ, ac domiciliorum causæ apud Goanos Magistratus tractandæ pertinebant; sed etiam vtensilia, & commeatum maturè comparare, atque, vti opus foret, transmittere etiam in Malucum, & in Iaponiam. Porrò ad Religionem amplificandam summè necessariam ducens linguarum popularium notitiam; huc maximè incubuit Pater Visitator, vt plurimi eas ediscerent. Itaque Socios octo Punicali in ora Piscaria constituit, qui linguæ Malabricæ operam darent. Totidem Margani in Salsettis iam antè locati ita in Canarinæ studium incubuere; vt sex spatio mensium conscriberent, haberentque orationem in eo idiomate. Profectum iuuit cura ab omni alia studiorum meditatione aliquanto tempore in eam vnam exercitationem collata: atque vbi primùm aliquam linguæ notitiam adepti sunt; quotidie certo tempore cum indigenis colloquebantur. Qua diligentia, itemque arctè obseruantes in domesticis quoque sermonibus ne nisi communi regionis lingua loquerentur (adiuuante ante omnia sanctos conatus Deo) breuì auditi sunt in templo Canarinè verba facientes, lætissimis, & summas grates agentibus Christianis, quòd ipsorum causa tantum laboris susceppissent, non adiutos modò se, sed & cohonestatos interpretantes. Poëta quin etiam è gente, cùm id beneficium Canarinis versibus celebrasset; publicè cocini ij versus non à Christianis solùm, sed ab Ethnicis quoque cœpere. In Colonia Sancti Thomę constituta est, quam promiserat Visitator, primarum literarum schola, & absoluta ædes sacra in vsum cœpta Neophytorum: natalique Deiparæ, cuius titulo insignita est, primùm Diuino sacrificio cerimoniâ celeberrimâ, & populi frequentiâ maximâ consecrata. Oram Indiæ meridianam Prouinciali Roderico Vincentio inuisenti vsque eò Christiani, & Patres Piscariæ probati sunt; vt scriberet, videri sibi in alteris primam Ecclesiam, in alteris primam Societatem videre. Vni Patrum Trauancorienſium non solùm recta facere, sed etiam pati iniqua propter iustitiam contigit. Nam cùm Ethnici delubrum ædificarent è regione Christiani templi, & prohibere opus Pater conaretur; illi Regulum sic incitarunt, vr repentè homo acerbus, præterquam Ethnicus, multis stipatus armatis, post indignissimas contumelias, primùm interpretem, deinde etiam ipsum Patrem immaniter contuderit verberibus. Quæ Dei famulus, cùm ille tractus in ditione Ethnicorum sit, iam pridem assuetus talia expectare, sic pertulit; vt iterum Fani ædificio disturbato nequaquam siuerit impium opus eo perfici loco. Gemina his ab latronibus pertulit Gaspar Pais. Dum materiam ex

189 In duodenis Consultoribus ipse eligitur.

190 Consultorum decretum P. Valignano tribuitur.

191 Religiosi coguntur aliquando politicis rebus immiscere.

192 P. Georgio Castrio Neophytorum cura mandatur.

193 P. Dominicus Syluius Prouinciæ Goanæ procurator instituitur.

194 P. Valignanus linguas nostros addiscere iubet.

195 Linguæ exercitationes.

196 In Colonia Sancti Thomæ literarum schola instituta.

197 In Oris Indiæ Meridianę prima Ecclesia, & Societas viget.

198 A Trauancorienſi Regulo vnus Pater vapulat.

199 Et Gaspar Pais à prædonibus.

200 Angelina arbor Cocini nunquam senescens.

arbore, quam Angelinam vocant nunquam consenescentem in Cocinensibus syluis conquirit, ex qua fores hodie Farnesianæ Basilicæ Romæ spectantur, Prædonibus irruentibus, vnà cum comitibus, planè relictus est nudus. Quod facinus adeo ipsis Ethnicis indignum visum est; vt vnus inter eos princeps statim omnes curauerit vestiendos, & pauerit liberaliter : & Christiani Palurtenses, qui Gasparem suis cariorem oculis habebant, armati concurrêre ad Pagum, in quem latrones secesserant : nec ab vi minitanda destitere, donec (vniuersà prædâ restitutâ) Præfectus Pagi etiam puniturum se noxios fidem daret. Cocini frater

201 Martinus Ochoia Architectus, & Sculptor Cocini moritur.

Martinus Ochoia Hispanus obijt, multæ vir virtutis : sed eo præcipuè memorandus, quòd architectus, ac sculptor eximius in ea peritorum artificum solitudine vniuersæ Prouinciæ ad humanas necessitates, & diuinum cultum plurimo vsui fuerat. Duo egregij Sacerdotes obiere Goæ, Marcellus Vasæus, qui post

202 Marcellus Vasçus, & Nicolaus Nunnius Goæ occumbunt.

multas Europæ Prouincias religionis causa peragratas, cum Visitatore in Indiam venerat: & Nicolaus Nunnius vnum & triginta annos in Societate Domino famulatus, eorumque in Moluchis sex & viginti in laboribus maximis, & ærumnis, earum gentium linguas callens optimè, gnauus, ac fidelis operarius, & plurimorum filiorum Christo & Cælo parens. Nam vno interdum mense infantes intra bimatum ad nongentos baptizauit : ex quibus alijsque reliquo anni tempore consignatis ampliùs ducenti annuo interuallo sæpe erepti in cælum sine dubio emigrarunt. Exhilarauit Goanos Patres Balthasaris Lopij ex Iaponia ad-

203 Balthasar Lopius ex Iaponia Goam venit.

uentus, non solùm ob paratam in ijs regnis messis vbertatem, quam narrauit; sed quia præter spem aduênit. Nam cùm mœsti omnes essent Patres, quòd nullas eo anno accepissent literas ex India vltra Gangem : quòd naues seriùs inde Cocinum appulsæ, ibidem hiemare cogebantur; Balthasar, id præuidens, cùm è regione Ceilani insulæ peruênit, descendit in littus, sexque & viginti dierum terrestri itinere, non sine graui periculo, per Maurorum, & Ethnicorum terras Goam perrexit. Adeo sedula, & audens est caritas. Visitator cognitis Iaponiæ incrementis, & prouentus spe, tredecim Lopio Socijs traditis, eorumque

204 In Iaponiam cum tredecim Socijs, & Petro Raimone à Valignano remittitur.

adolescentioribus quinque Seminario Iaponicæ linguæ inchoando, etiam Petrum Raimonem misit, vt tyrocinium informaret. Malacę quatuor accessu, quos supra nominaui, cùm iam Socij nouem, quorum sex Sacerdotes numerarentur: & Rex, quamuis assignati reditus eius voluntati non responderent, ita

205 Malacæ Collegiũ instituitur.

cuperet, quæ adhuc statio fuerat; Collegium censeri cœpta. Idque post Goanum, Cocinense, Bozainium, Marganense, quintum prouinciæ Indicæ Collegium fuit. Ipsa porrò Malaca propè diuinitus videtur hoc anno per hostem seruata. Nam cùm Aceni, qui eam obsidebant ab Zamorino parari Goæ classem

206 Malaca diuinitus ab hoste Aceno seruata.

ad subueniendum admoniti, statim recessissent, paulò post ita miserè tempestate iactata, ita afflicta peruênit classis; vt si hostis perstitisset, ipsa pariter, atque vrbs vltimum in discrimen ventura fuerit. In Insula Macao Episcopus Carne-

207 Episcopus Carnerius in Societatem admitti instat.

rius, qui vehementer instabat, vt liceret sibi infulis Episcopalibus positis vitam sub obedientia Societatis finire, insigne boni Pastoris documentum ostendit. Sinâ Bonzio adolescente Macai baptizato, Cantonienses Mandarini irati, detentis

208 Cantonienses Mandarini baptizatum Bonzium à Lusitanis repetunt.

Lusitanorum nauibus, cogunt eos polliceri se Bonzium dedituros. Hi cùm promisissent, & virum è suis nobilem vadem reliquissent; Macaum peruecti Neophytum ex Præfecto Macaënsi flagitant, quem Patres Episcopo tradunt, vt ipse videret, quid facto opus foret. Episcopus, Lusitanis, ac Præfecto instantibus, negauit fas sibi esse hominem dedere in manifestum animæ exitium. Dum hinc, atque hinc acriter certatur studijs, infert se Neophytus medium, ne damnum Christiani mercatores aliquod ingens facerent, vltro ad Mandarinos perrecturum se ait, Deoque iuuante, vitam citiùs, quàm religionem Christi

209 Bonzij neophyti ad fidem fatendam ardor.

amissurum. Episcopus animaduertens rectam iuuenis mentem, & anceps alioqui negotium; nullo suæ ætatis, & valetudinis attritæ respectu, statuit cum iuuene Cantoniam proficisci, ac sistere se Mandarinis, quamuis superbissimos nosset. Profecti, & fide publica ad Mandarinos admissi, in ipso ingressu satellites quidam Mauri manus in Neophytum injciunt, non sine periculo Episcopi, qui se pari-

pariter offerens, nullo modo à se volebat amittere. Statim tyrunculo Christi quatuor & viginti verba infliguntur. Adhibent hunc in vsum arundines igne tostas, adeo graues, vt sena modò verbera, si tortores volunt, hominem conficiant. Bonus confessor assiduè inuocabat IESV nomen, rosarij cruce ad os admota, nec quicquam ex eius ore expressum est aliud, quàm se Christianum esse: eamque legem suscepisse, quòd vnicam existimaret viam in cælum. Post verbera traditur in carcerem. Episcopus nullo modo in faucibus luporum oviculam volens relinquere, ita adnisus est; vt ad Aitanum, qui præest iurisdictioni externorum, & rebus maritimis, causa deferretur: idemque, cùm dicenda foret causa, interfuit animum iuueni facturus. Denique ita amicorum, quos Lusitani adhibuere, deprecatione, pecuniâque, efficaci vbique machina, laboratum est; vt iuuenis octoginta plagis, sed arundine tenuiore multatus, Cantoniaque interdictus, Episcopo redderetur: qui protinus ambo læti, cum præclaro alter caritatis, alter constantiæ triumpho, non inglorij apud Deum & homines, Macaum reuecti. In Molucis magnam Lusitana res cladem, Christiana non minorem accepit. Arx Ternatina, quam Babu Mahometanus Rex, ob interfectum ab Lusitano homine suum parentem, annum iam septimum obsidebat, auxilio ex India partim lentiùs misso, partim tempestate intercluso, hosti tradita est: facta potestate, arque etiam nauigijs suppeditatis, quibus Lusitani quò placitum esset abirent. In ea obsidione perseuerarunt constanter Socij terni, aut quaterni, non solùm Sacerdotum, ac religiosorum fungentes muneribus, consolando, & confirmando oratione, ac diuinis mysterijs milites, curando ægrotos, pacem & consensionem fouendo; sed etiam propugnatorum, ac militum. Necesse enim erat, cùm arctissimè premerentur in summa paucitate bellatorum, ipsos quoque nocturnas excubias agere, & statione tueri armatos. Quin etiam è commeatu, quem Goani Patres industria, & caritate constantissima vijs omnibus ad eos summittebant; sæpè non tenuiores modò obsessorum, sed ipsum quoque Præfectum aluerunt: vt haud dubiè eorum virtute, ac pietate Patrum, ceteràque ope, præsertim Marci Prancudi, qui Socijs præerat, obsidionem tamdiu arx omnibus rebus immunita sustinuerit. Et tamen, qui arcem dediderant, Præsidij Principes, ad leuandum suum pudorem, non puduit mox in Prancudum deditionis culpam referre. Adeo nulla calamitas est, quam non gaudeat infernus hostis in hanc sibi tam odiosam Sodalitatem aliquo modo reijcere. Mentiebantur adhortatum publicè eum milites, vt seruirent tempori, & ad augendam inuidiam in suspicionem vocabant Castellanam originem. Id quidem verum est, inconsideratiùs fecisse Prancudum, qui consultationi de arce dedenda interfuisset. Verùm quid ageret vir rectus, & integer, cùm illimet compellerent, qui ex eius sententia patrocinium sibi quæsitum ibant? Quid porrò censeret, nisi quòd ceteri, cum bellicus apparatus, commeatusque defecisset, neque sperari auxilium, nisi decem post menses ex India posset: hasque omnes difficultates hostis cognitas habens grauiùs obsidionem intenderet? Ceterùm non tam mirum est id quoque in Societatem reiectum crimen, quàm quemquam inueniri cordatum, qui calumniam auribus admittat. Etenim quamuis, vt dixi, non dedendæ, sed tandiu conseruandæ arcis auctor, & causa Pater fuerit; fac tamen suasisse dedendam. Num igitur si ego imbellis Sacerdos id, quod mihi videtur, pronuncio; ideo tu peritus belli, Arcique tuendæ præfectus, eam, si dedi non oportet, dedes? Ac vacare te existimabis culpa, quòd me malè sentientem potiùs sequutus sis, quàm coërcueris? Tumque etiam vocabis in suspicionem genus, quod antè vel suspiciosum non fuit, vel te certè debuit facere cautiorem? Profectò incredibilis sæpè est calumniantium inconstantia: & tamen calumniæ creduntur, fide mortalium ad deteriora procliui. Sed hîc alia defensione opus non est, quàm vt proponatur cuique quæ res Patrum, quæ militum ageretur. Illi non homini militabant, sed Christo, non stipendium mortale, sed æternum spectabant. Ad hæc longè ampliùs centies mille hominum per eas Insulas Christiani agebant, ab ipso in Christo summas per ærumnas, & discrimina geniti: plurimi paratissimi erant ad

210 Idem à Mandarinis acriter verberatur.

211 Fidem constantissimè profitetur.

212 In carcerem truditur.

213 Ab Episcopo consociatur.

214 Iterum verberatur, ac dimittitur.

215 Res Molucenses.

216 Arx Ternatina à Babu Mahometano capitur.

217 Nostri non solum Sacerdotij, sed & militum munere funguntur.

218 De suo commeatu alios sustentant.

219 In Nostros Arcis proditio ab ipsis proditoribus reijcitur.

220 Aliquam causam P. Prancudus ad id incautè dedit, sed coactus

221 Ne suspicandum quidem id erat de Nostris.

susciendum sacrum lauacrum, vbi catechistarum copia adesset. Qui igitur dolor pios Religiosorum animos conficiebat, cùm post relictam Europam, tot decursa Oceani spatia, tantasque partas cælo merces, vno ictu viderent cuncta euerti? Postremò maior fuit ipsius Prancudi virtus, ac notior fides, quàm vt ei potuerit labes vlla adhæresce re. Ac ne ceteris oris ea obesset calumnia; obstructo auxilijs externarum nationum aditu, Valignanus eo, quem supra retuli, modo, prouidit. Ternatina arce cuncti Patres pariter, ac Lusitani secessere in Amboinum. Ea vnica restabat arx Lusitanis in latissimo illo mari, & numero maximo Insularum. Christianorum multi eò sequuti. Hoc grauissimum in Molucis acceptum incommodum solabantur aliqua ex parte Iaponicæ Ecclesiæ incrementa. Frater Bartholomæi maior Rex Arimanus, cùm iam diu non abhorreret à Christi lege; tandem animaduertens rerum Bartholomæi cursum, & magnis vbique auctibus spargi Christianam fidem; Cocinoco accersijt Almeidam, quo familiariter dudum vtebatur, vt ab eo doctrinam fidei, & baptismum acciperet. Dominico die Sanctæ Passionis, cum alijs multis regni Dynastis baptizatus, & Andreas vocatus est, inde Regina, alijque super alios è populo, vt sex spatio mensium facilè ad quindecim millia peruenerint. Præcipuum Templum ex Arimanis, quę antè impietati seruierant, pietati dicatum. Multæ per Pagos, & Oppida Cruces erectæ. Filius quoque Michaëlis Amacusani Principis ad baptismum venit, cui nomen Ioannes factum. Opportunè ad tantam messis vbertatem legendam auxilio peruenere ab Alexandro Valignano missi tres Sacerdotes, Antonius Lopius, Christophorus Leo, & Alphonsus Consaluius. Et is, quia diuersam ab Socijs nauim conscenderat, ad diuidenda pericula, in ipso conuersionis Arimanæ Cocinocum præuectus, postridie ducentos magna sua voluptate baptizauit: moxque ei addictus muneri, dum Almeida & alij periti linguæ catechesibus occupantur, ante Sociorum aduentum, non sine dolore suam incusantium moram, ad quinque millia vitalibus undis asperfit. Ad Facatenses Christianos ex Insulis Goti Pater Melchior Figeredius reuisendos transgressus, præter ceteros, duobus nobilibus Dynastæ in Regno Cicugeno primarij familiaribus christiana dedit initia. Quorum alteri Leoni, alteri Damiano inditum nomen: qui statim pariter Christiani, pariter prędicatores effecti. Maioris fuit momenti conuersio vnius Cuximoti, qui sunt velut columina Sectæ Itcoxorum. In Insulis Goti cùm Princeps Aloysij Pater grauiter ægrotaret, misit Aloysius nauim in Firandum, vt vnus Sociorum illuc properans conaretur senem, vel suprema hora ad vineam Domini compellere. Profectus est Frater Arias Sancius: qui tametsi Regulum mortuum inuênit; tamen Aloysio duce loca Christianorum lustrauit: alios consolans, alios confirmans in fide, alios conuertens. Vicinum pagum iam ipse Aloysius erudiuerat. Nam cùm à Dæmonibus vexarentur diris modis; denunciauerant Domino Ethnico se velle aut sedes alió transferre, vel fieri Christianos, quòd audissent nihil contra Christianos dæmones posse. Cúmque Toparcha permisisset, ne pagum incolę desererent, Christianos fieri; Aloysius, baptizatis infantibus, ceteris nomina imposuerat, tantùm, & christiana præcepta explicarat: iussis christiano more viuere, & baptismum à Patribus postulare: quippe qui de adultorum præparatione rectiùs iudicarent. Ita omnes à Sancio perdocti baptizantur. In Regno Bungensi maximè ob Sebastiani baptismum religione florere incipiente, Vsuqui circiter viginti Nobiles conuenere quandam in Sodalitatis formam, vt diebus Dominicis post sacrum, & concionem, unus in orbem alios conuinio exciperet, ea lege, vt nulla de re fieret sermo totum diem, nisi de rebus diuinis, deque falsis idololatrarum rationibus refellendis. Quæ exercitatio ita Christi tyrones exacuit; vt nemo, vel è veteranis Bonzijs, cum eorum quopiam certamen auderet committere. Ceterùm si omnis præteriti æui lustretur animo cursus, rara occurrent sęcula, quibus dum Principum quidam egregiè virtuti, ac religioni fauent, non item extiterint, qui conatibus eorum omni ope obstarent. Nam & Dæmon, & Deus aduersarios volunt esse virtuti: ille vt opprimat, hic vt coronet. In Bungo nota-

222 Nostri cum Lusitanis Ternate in Amboinum secedunt.

223 Res Iaponiæ.

224 Rex Arimanus ab Almeida baptizatur, & vocatur Andreas.

225 Idolorum Fanum in Ecclesiam consecratũ.

226 Regis Amacusani filius baptizatur, & Ioannes nominatur.

227 Trium Nostrorum suppetiæ & fructus.

228 Quinque millia baptizantur.

229 Et in Regno Cicugeno duo Nobiles, qui prædicatores fiunt.

230 Arias Sancius integrum Pagum baptizat.

231 Viginti Nobiles sanctam Sodalitatem instituunt.

232 Rex Bungi amicus Regina inimica Christianorum.

notabile par diu certauit: Rex pro Christo, Regina vxor eius pro Satana: cui Iezabel christiani nomen fecere, ex nobili illa, vt est sacris in literis, interfectrice Prophetarum, quam hęc importunitate gemina referebat. Hęc nunquam destiterat Regem fictis criminibus contra Patres, & Christianos extimulare. Sed Sebastiani baptismo vehementiùs acta in furias, vehementiùs adoritur: occasione accepta ex religione Neophyti, cui Stephanus erat nomen. Is à Dynasta Meacensi, cui vna filiarum Iezabelis (sic enim & nos reginam appellabimus, quoniam aliud nomen non proditur, & id congruit) nupta erat, iussus Idolum apportare, negauit id sibi licere: cúmque Dominus, vt prudentior, alium è familiaribus Ethnicis ad illud afferendum misisset; Vxor matri, quàm patri longè similior notata re, iterùm post paulò occasionem quærens, ire Stephanum iubet, & quædam sacra Idolorum, quæ Maboris ibi vocant, afferre. Nihilo secius negat Stephanus id sibi lege christiana permissum, quin potiùs sanguinem effusurum, quàm talia exequuturum iussa: alia imperaret, si vellet Christianorum obsequia experiri. Quæ non solùm constans responsio, sed paulò acrior mirum quantùm impotentem feminam incitauit. Continuò ad Iezabelem querimoniam defert: hæc ad Regem fortè absentem mittit, tandem aliquando videat, quod genus hominum alat in regno. Perire sacra Iaponica, contemni cultos in tota antiquitate à Patribus, ac maioribus Deos: solui obedientiam, & imperia: nil demum peregrina religione, nisi contemptum Deorum, & Principum doceri, & contumaciam, & perturbandorum, ac perdendorum regnorum vias. Vbi apud Regem tam longinqua familiaritate Christianorum, & scientia diuinæ legis præmunitum, parùm proficit; Principem aggreditur, cui iam Pater administrationem regni cesserat. Nam vt perexigua est in Iaponia fides, non solùm inter alienos, sed etiam inter intimè coniunctos; solenne est, vt Patres maturè cedant filijs rerum potestatem, quo parricidia anteuertant. Princeps igitur Bungensis iam rerum potiens, vt erat totus in potestate Matris, & Sorores supramodum amabat; ab his, & Proceribus Ethnicis facilè impellitur, vt Stephano neci addicto vetaret imposterum fieri Christianos: quando appareret contumaciam per eos irrepere. Interim parentes, ac propinqui Stephanum fatigare cum lacrimis, ne sibi & ipsis perniciem creet. Dominę affirmanti satis sibi fore si semel iussa exequatur, semel obtemperet; contestatus nunquam obtemperaturum imposterum. Denique ne Ecclesiam Bungensem secum trahere in exitium velit. Ille firmior scopulo inter procellas, & fluctus, noctu ad Ecclesiam adibat, precibusque ad Deum fusis, & colloquijs Patrum constantiam nutriebat. Nocte, quæ diem præcessit, quo die mactandus erat, ad Capralem abijt, vt confiteretur de peccatis, & animum compararet ad mortem, certus non repugnare, neque cum armis cadere Iaponum ritu, sed Christianorum more Martyrum positis genibus expectare carnificem. Verùm Caprali multùm & precibus, & rationibus, ac demum Sanctorum exemplis vrgente, vt tantisper secederet, pactus si fortè in Christianos impetum Ethnici facerent, vt sibi res denunciaretur, quo ad partem martyrij ipse quoque accurreret, Funaium secessit. Capralis quo statu res esset videns: nec Iezabeli, deque eius factione Bonzijs, Tonisque causas defuturas; christianum populum in dies nouis tanquam violati obsequij criminibus onerandi, apertè agendum statuit. Reges patrem, ac filium edocet, quòd in ea re Stephanus iussa abnuisset, omni vacare culpa. Nam sicut ferè inter Iapones, qui vnius est cordis, nullius cordis dicitur; ita inter Christianos hominem duplici corde abominandum esse, non minùs quàm si ita natum esset monstrum. Quippe diuinam legem in vero sitam, caritatis conciliatricem, fidei, humanique commercij alumnam, virtutum omnium peremptricem simulationem, dissimulationemue, præsertim in religionis professione non pati: neque vllum è diuinis præceptis violari fas esse. Idque vsque eò esse certum, vt oporteat Christianos ad hoc dogma contestandum paratos esse vel vitam profundere. Imperia lege Dei non solui, sed contineri: cùm Deus auctor ordinis sit perque eum Reges regnent. Sed vbi homines Deo contraria imperarent; clarè

233 Regina Bungi Iezabel à Christianis vocabatur.

234 Stephanus Neophytus Idola portare recusat.

235 Iezabel cum Rege coniuge de hoc conqueritur.

236 A Rege non audita ad filium Regni administratorem exclamat.

237 In Iaponia Principes administrationem filijs cedunt, & cur.

238 Stephanus constanter se gerit.

239 Suademe Capralí Funaium recedit.

240 P. Capralis Stephani causam apud Reges Patrem, ac filium agit.

241 Fides Christiana à dissimulationibus abhorret.

242 Deo potius, quam hominibus obtemperandum docet.

clarè ipsos Reges pro sua sapientia perspicere, vtrum æquius esset Deo, an hominibus obedire. Itaque palàm denunciarent, vellent ne Christianos suis in terris hac lege viuere: vt possent Patres statuere, quid sibi consilij capiendum esset. Ad hæc senior Rex respondit æqua postulari, & iam diu sibi nota. Quòd

243 Regis Patris religio.

siminùs nobilem de diuina lege opinionem haberet; nequaquam fuisse in eam daturum filium. Verùm cùm illum baptismo subiecit, ea causa fecisse, vt quamplurimi succrescerent suis in regnis Christiani, & lex cælestis latiùs funderetur. Ceterùm in eo peccasse Stephanum, quod causam, quare non parêret, non mitiùs explicarit. Daturum autem se operam, vt cuncta tranquillarentur. Con-

244 Rex filius cum parente consentit.

similia his respondit Princeps: insuper professus se intelligere in Iaponicis religionibus nihil inesse solidi, quanquam externa specie videretur quicquam eis tribuere, ne prisci ritus omnino abolerentur: neque in animo sibi fuisse in contumacem iuuenem eò animaduertere, vt contra Dei legem iret; sed tantùm vt exemplum contumaciæ vindicaret. Sed quando iam cognouisset talia iussa diuinæ legi aduersari; neque se, neque Reginam, aut fratres in eo genere Chri-

245 Tempestas à Iezabele excitata sedatur.

stianis molestos fore. Ita sedata tempestas est, partim lætitiâ Christianorum, partim mœrore: quòd martyrij palmâ iam spe præceptâ exciderent. Addidit subinde Numen suæ religioni cæleste firmamentum. Occupatâ Vsuqui ab Dæ-

246 Iamabuxi qui sint.

mone Ethnicâ feminâ, accersitur Iamabuxus ad eam liberandam. Sunt Iamabuxi, quod aliàs indicaui, inter Iapones genus hominum pessimum, familiaritate dæmonum ita deuincti, vt ijs se videndos varijs formis, ac sæpè horrificis Dæmones præbeant: quos illi obsequijs, & sacrificijs promittendis (hoc enim amant superbissimæ belluæ) nunc immittunt in quæ volunt corpora, nunc euocant. Statim vt Iamabuxus adfuit; ingens hominum multitudo spectatum accurrit. Interfuit & Christianus Ioannes Gorus nomine: neque ille è religiosissimis erat.

247 Dæmon in energumena Ethnica Christianum timet.

Dæmon hoc sentiens, exertâ fœdè linguâ, irridens, & intuens Iamabuxum: Ades tu quidem, inquit, magna fiducia, fore vt tuis digitorum contorsionibus, ac cetera gesticulatione hinc me euoces: sed abeas licet, nemo me exturbare hinc potis erit, præter improbum illum Ioannem, qui habet in sinu quiddam, quod me vehementer terret, & cruciat: id erat Sanctissimæ Cæli Reginæ effi-

248 Deiparę imago Dęmonem ab ænergumena expellit.

gies, quam paucis ante diebus à Patribus acceperat, & Sancta Crux. Ad eam vocem, ceteris attonitis, sumpto animo Ioannes infert se propiùs, ac prolatâ Deiparæ, imagine, super energumenam signum Crucis eâ figurat, Dominicam orationem pronuncians. Tremere Dæmon, horrendos motus edere, raptim

249 Eundem acriter torquet.

torquos in sacram imaginem oculos conijcere, ac protinus claudere quasi offensos, vociferans, vt improbum illum hominem de medio tollerent: tanto oblucta-ri impetu, vt quatuor robusti homines vix continerent. Christianus territo monstro iterum ac sæpius repetenda oratione Dominica instare, nec absistere malignus ille spiritus, quoad exclamauit, se manere diutius non posse: secederet Ioannes Gorus, se illico abiturum. Cùm secessisset Ioannes versùs ostium, ac iuberet exire; iterum Dæmon stomachans, clamauit: Vnde egrediar, si tu perstas in ianua cum Cruce è collo pendente? Non erit, inquit Ioannes, quod causeris, & ab ianua se remouit. Tum mulier exanimis concidit, moxque,

250 Energumena liberata, cũ viro, ac filijs ad Christianam fidem accedunt.

continuante Ioanne preces, recreatur planè libera, ac valens, tanto omnium motu; vt ipsa, vir, filij, ceterique è familia, ac multi præter ea, etiam ipse Iamabuxus Christianam fidem amplecterentur. Et Ioannes expertus diuinam secum præsentiam, audentiùs exinde cum Dæmonibus congrediens, multos exegit. Multa

251 Meacensis Ecclesiæ progressus.

& alij admiranda perpetrarunt, quibus Bungensis Ecclesia in dies magis inclarescebat, cùm Meacensem noui templi magnificentia illustrauit. Meaci cùm adhuc pusilla vsi essent ædicula, veluti christianus quoque populus fuerat pusillus, postquam cœpit religio latiùs, perque nobiliora capita propagari; Pater Ludouicus Froës, & Organtinus existimarunt, vt in gente mirum in modum elegantiæ studiosa, & admiratrice operum splendidorum, ad maiestatem diuinæ religionis pertinere si Templum Christiani statuerent, quantùm fieri posset, sacrorum præstantissimorum nobilitate dignum. Organtinus ex Europeæ architectu-

tecturæ subtiliter descripsit. Christiani Proceres sedulitate memorabili materiam, operas, pecuniam contulere: & in primis ciues duo Meacenses, Iustinus Meosanus, ac Leo, quem prudentiâ, & ceterarum virtutum ornamentis insignem medio in opere Deus abstulit. Præter hos Matrona nobilis Philippa nomine. At ex vicinis Arcibus Sancius Sangandonus, Simeon Iquenda Tangodonus, Georgius Iafensidonus, & ante omnes Tacaiamandonus Darius, & Iustus. Hi erant arcium præfecti, Ecclesiæ Meacensis columina, Christianæque nobilitatis prima decora: sic ornati dignis christianâ personâ virtutibus; vt possint Gentium omnium Magnatibus pro exemplo, ac forma proponi. Meacenses vbi sua supra tecta, & fana excitari opus vident; adeunt præfectum Vrbi loco Nobunangæ, queruntur ad suam, ac suorum Deorum iniuriam molem sic erigi: à quo cùm nil retulissent, nisi lætari eos debere, quòd peregrini homines ædificium extruerent, vnde Meaco decus accederet; ad Nobunangam lectos quadraginta mittunt cum ingenti dono, vt iubeat opus euerti. Sed & inde mœsti rediere, non habito ad Regem aditu, Præfecti solertiâ, qui agi dignitatem suam credens, præcucurrerat. Idem Præfectus, cùm sustollenda tigna essent, & vim magnam hominum requirerent; duos misit Nobiles, qui suo loco interessent operi: quæ res fecit, vt voluntarij permulti ex Ethnicis auxilium ferrent Idem mox spectatum venit ædificium, & aliquid pecuniæ contulit. Idem cùm in opera, quæ Nobunanga faciebat, fabri omnes adigerentur; vnam duntaxat Templi christiani ædificationem excepit. Assumptæ in Cælum Virginis nomine, quo primùm die Xauerius Iaponiam attigit, dedicatum est Templum: eiusque patrocinium haud dubiè non difficultates modò sustulit, sed tantum fauorem conciliauit sancto labori. Miraculi instar habita duo sunt. Primum in caput operarij nudum, vt ferè habent Iapones, dum tectum imponeretur, lapsa tegula, existimantibus omnibus extinctum, ita leuiter perstrinxit, vt opus non intermiserit. Qui beneficium diuinum agnoscens baptismum primo quoque tempore suscepit. Deinde cùm incendium, quod Insulam depopulabatur, vento ingenti ad Templum compelleretur; vbi ad proximam domum venit, præter omnium opinionem, conuerso repentè vento, in diuersam partem retortum est. Profuit igitur non ad honestiùs modò sacra tractanda, sed & ad christianæ legis famam spargendam operis splendor: cùm iam ab aduenis spectaretur inter magnifica Meaci tecta; perque eam occasionem Christus annunciaretur. Inter visentes fuit Bonzius iam quinquagenarius, qui perspecta Patrum domestica disciplina, non solùm christianus esse voluit; sed etiam è Sociorum numero. Rochus ei nomen impositum. Incitata simul pietas est Christianorum. Itaque Natalitia Domini solennia magno ex vicinis circa locis concursu celebrata sunt. Et quoniam opportunè illa ipsa nocte aduênit Pater Ioannes Franciscus Stephanonius è Ximo à Caprali missus; statuêre Patres sacrarum quoque specimen cerimoniarum dare: Diaconoque, & Subdiacono ritè ministrantibus, diuinum sacrificium, cum apparatu quàm possent maximo exequi: quòd primum in Iaponia vniuersa peractum est sacrificium cum ea cerimonia. Completus est Ioannes Franciscus insolito gaudio, cùm vidit elegantiam, ac munditiam rerum, quas Christiani ad celebritatem comparauerant: & lacrimans, sublatis ad Cælum manibus, sæpè ingeminabat, quanta hinc voluptas esset Socijs Italiæ, atque Europæ totius, si quæ hîc videmus viderent. Concurrêre interdum etiam Ethnici spectatum Ecclesiam, admirantes hinc elegantiam, & nitorem apparatus, hinc & multò magis mutuam inter se Christianorum comitatem, caritatemque, qua tanquam germani fratres candidè, fraternèque agebant.

252 Noui templi structuram suis opibus adiuuantes.

253 Meacenses Ethnici christiani templi structuram impedire conantur.

254 Tandem ipsimet cum Præfecto Vrbis opem ferunt.

255 Templum Deiparæ Virgini dedicatur.

256 Faber muratius Ethnicus à graui periculo liberatus, baptizatur.

257 Ab igne vrbem deuastante seruatur illæsum Templum.

258 Bonzius ad Baptismum, & Societatem accedit.

259 Solenne sacrificium primùm in Iaponia celebratur.

260 Templi nitorem etiam Ethnici admirantur.

In Brasilia magnæ spei cœptæ superiore anno apud Fluuium Regalem Ecclesiæ nequaquam optatum exitum habuere: nam cùm Ludouicus Brittius Prætor Bayensis contra Apiripem copias ducens ad Oppidum Sancti Thomæ appropinquaret; Surubi ex Pago Sancti Ignatij cum suis profugit. Quo cognito Prætor ad eum, tanquam pace violata, insequendum tetendit. Leui prælio in syluis commisso, sclopeti glande fortuitò Surubi extincto, ceteri se dediderunt. Non defuere

261 Brasiliæ res in fausta.

262 Surubi mors.

defuere graues auctores, qui testarentur eò deditionem factam, quòd solùm redeundi ad Ecclesias nulla seruitutis mentio illata esset: tamen captiui omnes abducti, & in Sancti Thomę Ecclesia indignis modis pro carcere habiti. Nihil neque Oppidani Sancti Thomæ, neque Beatæ Virginis à Spe rapinæ militum reliquum fecere: qui duo ex tam multis pacatis Pagis supererant. Prætor in digressu eorum quoque Pagorum homines ad Ecclesias prope Bayam duci iussit. Ita post magnos Patrum labores, & spes propagandæ religionis ingentes, eò recidit res; vt mille ducenti Brasili ad pagos Bayenses deducerentur: quorum plerosque Deo miserante in suprema vitæ clausula sacro baptismate expiatos morbi intra annum seruitutis periculo exemere. Antonius quoque Sallemius, Brasiliæ australioris Præfectus, bellum hoc anno gessit contra promontorij frigidi accolas. Qua in expeditione, cùm primùm, quæ oppugnabatur gens, strenuè dimicans victorię exitum incertum faceret; vnius de Societate Sacerdotis voce mitigata arma posuit. Inde ceteri Pagi facilè in ditionem venêre. Ceterùm abducta, miserèque vexata mancipia facilè ostenderunt, non tam religioni, quàm auaritiæ bellum gestum, frustra reclamantibus, & obluctantibus Patribus. Quos nulla ærumnarum ita macerabat, vt angor animi, quòd viderent vbique portam Euangelio, quam Sanctus Spiritus latè panderet, cupiditate paucorum occludi. Atque opportunus aduênit sancti certaminis pro libertate miserorum, ac religione susceptæ dux, nouus Episcopus Antonius Barrerius, qui Brasilienſe ouile tertius pauit. Hoc anno Pernambuci, cùm Oppidum locupletibus, ac nobilibus Lusitanis frequens sit, expositа Romæ, & in Lusitania sedis opportunitate, à Patre Gregorio Serrano Brasiliæ Procuratore, Collegium, Rege Sebastiano fundante, institutum est: idque ea Prouincia, post Bayense, ac Fluminis Ianuarij Collegium, tertium numerat.

263 Templa profanantur.

264 Bellum in Promontorio frigido ab Antonio Sallemio excitatum.

265 Antonius Barrerius tertius Brasiliæ Episcopus.

266 Pernambuci Collegium à Rege Sebastiano fundatur.

Grauissima hoc anno lues depopulata est populos Mexicanos, Collegij quoque Mexicani Rectore vitæ, & doctrinę præstantis Iacobo Lopio erepto. Instituta est in eo Collegio Sodalitas Beatę Virginis: & Collegium ipsum ab Alphonso Villasecca, qui indeusque ab initio Societatem complexus ædes cum horto Patribus attribuerat, ac multa deinceps subsidia benignè subministrarat, annuo vectigali firmatum est.

267 Mexici lue grassante Iacobus Lopius moritur.

In Peruuia initio anni ipsis Ianuarij Kalendis declaratus est Prouincialis Iosephus Acosta domesticorum, & externorum summa voluntate: eò præcipuè à Visitatore lectus; quòd locorum erat peritior, & vulgo clarus, fama doctrinæ haud dubiè in eo tractu primus, rerum etiam spiritualium prudens, quanquam iudicio Plazæ præstantior in propositionibus, generalibusque sententijs, quàm in assumptionibus, proprijsque rerum agendarum iudicijs. Balthasar Pinna, quem animo Visitator Prouincialem destinarat, Rector Limano Collegio appositus. Celebratus est subinde prouincialis conuentus, in quo, tametsi Procuratoris, qui Romam mitteretur, lectio dilata, quoad inspectio Visitatoris lucem rebus multis afferret; tamen multa ad Societatis, & religionis Christianæ profectum tractata. Rogatus Visitator, vt adesset; ita interfuit, vt suffragij ius nequaquam assumeret. Actum præcipuè de curanda indigenarum salute, quod eo loco potissimum Societati propositum est: & cuncta circumspectantibus quadruplex eius rei via offerebatur. Primum suscipiendo Parochorum more Ecclesiarum curam, quas doctrinas vocant: quæ ad id tempus vnica erat ratio visitata ijs in regnis. Deinde per excursiones Societatis vniuersæ more. Ad hæc sedes certis regionibus statuendo, quas vocamus Residentias, nulla Paræciæ administratione suscepta. Postremò constitutis Collegijs, & Seminarijs, in quibus Caciquarum filij, hoc est nobiliores è gente pueri, piè, & sapienter educarentur. Excursiones existimatæ sunt planè fructus amplissimi: cùm plerisque in locis tenuis in admodum Euangelij notitia esset, Parochis vel necessaria doctrina vel sermonis vernaculi scientia, vel zelo animarum destitutis: imò locis multis Parocho nullo. Præterea vsus apertè docuerat, seu metu, seu alia causa populos Confessario infestos, nec audentes aperire sincerè conscientiam, abuti sacramento

268 Peruuiæ Prouincialis Ioseph Acosta declaratur.

269 Balthasar Pinna Limani Collegij Rector.

270 Prouincialis Conuentus celebratus

271 In eo decreta pro animarum salute.

272 Ex Missionibus fructus collectus.

mento confessionis ; vnde fiebat, vt magna copia generalium confessionum per eas excursiones exciperetur. Ad hæc cùm & vitæ quoque species modesta, ac religiosa, & abstinentia in primis non gratiam modò, sed etiam admirationem conciliaret euangelizantibus ; libenter se ijs quisque tradebat formandum, quorum perinde amabat, & suspiciebat virtutem. Postremò in ipsosmet Parochos magnæ redundabant commoditates tum ab exemplo, tum ab modestis exhortationibus : dum illud, qui obirent eas excursiones, diligenter cauerent, vt reuererentur, & colerent Parochos, eorumque apud plebem auctoritatem conseruarent ; neque vllo modo ingenium præseferrent censorium, neque etiam ijs molestiam exhiberent siue hospitij, siue mensæ causâ : verùm ad Xenodochia diuerterent; quod & ad conciliandam Curionum beneuolentiam, & ad liberiùs precationes, meditationesque, ac ceteras religiosas functiones obeundas valiturum esset. Tempus verò excursionum legendum, quo Parochi adiutores maximè expeterent, ac populi solutiores essent ab opere : quod tempus ferè est à Natali Domini ad solennia corporis Christi. Horum nec difficilis, neque controuersa fuit deliberatio. Illud difficultates habuit maximas, suscipiendæ necne Paræciæ, in quibus Curionum munia cuncta exercerentur. Obijciebantur ex vna parte sæpè decantata pericula ex licentia, ex occasionibus intemperantia gentis, tum auaritiæ nota in exigendo Camarico (sic vocant collatam ab indigenis ad victum stipem) & stipendio à patronis, aut regijs fisci Præfectis : vnde & lites quotidie orirentur, & grauis offensio populis, existimantibus Euangelium sibi venale proponi. Super hæc assiduè cum potestatibus secularibus religiosam administrationem perturbantibus : nec quos Præpositis Regularium videretur in Paræcijs collocari, vel abduci sinentibus : nec minùs cum Episcopis decertandum, qui in Religiosos Ecclesijs præpositos, tanquam Parochos sibi subiectos, etiam de moribus, & vita contendunt inquirere, quartam insuper partem stipendij repetentes. Ex altera parte extrema memorabatur gentis necessitas. Societatis institutum propriè ad propagationem Euangelij factum. Quid huc, aiebant, venimus ? Quid Societas in hisce regnis spectat, nisi Euangelij propagationem ? Stationes liberæ curâ, excursiones per interualla satis non sunt. Nam neque ea gentis huius ingenia sunt, quæ sine aliquo imperio ad officium pelli, ac nisi assiduè instes, diu officium ipsæ conseruent. Pueris assimiles sunt, magistri præsentiâ, paternâque animaduersione egentes. Hæc cùm dicerentur, & Proregis flagitatio magnificè explicaretur; visum est id etiam genus attentandum Euangelicæ culturæ : sed hactenus, vt testarentur Proregi, & quibus oporteret, experimenti causâ id onus suscipi. Interim incommoda leuari posse, si probatissimi quique in eam curam deligerentur, & Præsidem apud se haberent prudentem, ac vigilem : ijdemque omnes vnâ aliquâ domo religiosè viuerent. Nam cupiditatis, & auaritiæ nomen facilè sublatum iri, si conseruaretur ea ratio, quam Prorex nuper introduxerat, vt publicum esset ærarium, vndè Sacerdotibus præberetur argentum : nullo neque à populis Camerico, neque à patronis stipendio repetito. Illud quoque posse facilè impetrari à Gubernatoribus, vt ipsi Societati, cuius operam tantùm flagitant, liberam suorum curam relinquant. Causam verò cum Episcopis, quanquam sanè difficilem ; tamen cùm esset cum omnibus Regularium Ordinibus communis, & negotium Rex suscepisset : sperabatur etiam ipsam remedium habituram. Videndum igitur, si mitigarentur ad eum modum incommoda : experiundum, loco delecto, vbi posset iusta Religiosorum familia sustineri, nec proximè Vrbes, quia promptiora ijs auxilia, nec in remotissimis regni angulis, vt faciliora haberent Moderatorum adiumenta, quo oculos propiores. Statutum præterea est, vt catechismi scriberentur Quichuâ, & Aymaricâ linguâ, alijque libelli, ars grammatica, & vocabularia : quod negotium Barzanæ, qui iam affecerat, commendatum. His de gentis iuuandæ vijs magno consensu decretis, ad conseruationem Societatis versa deliberatio : ac seriò disputatum vt iniretur via, qua Societas Prouincialibus earum regionum, quò longiùs à capite abessent, hoc auxilia non communia modò, sed etiam propria quædam

273 Cum Parochis cautè agendum in Missionibus.

274 Opportunus ad Missiones tempus.

275 An à Nostris Paræciæ suscipiendæ : pro vtraque parte rationes.

276 Suscipiuntur experiundi gratia, & quibus adiumentis.

277 Decreta pro Societatis conseruatione.

suggereret. Ante omnia nemine discrepante, maximè autem Iosepho Acosta Prouinciali ita censente, nullo modo visum est expedire, vt esset Commissarius perpetuus, neque cum ordinaria potestate, neque cum extraordinaria certis in causis Prouinciali præpositus. Nam ordinaria potestas, inquit, Commissarij non expedit: tum quia decreto secundæ generalis Congregationis repugnat, tum quia incommodis, quę timentur, non itur obuiam. Sed quæ timebantur in vno, integra in duobus manent. Quippe quibus periculis subiacet Prouincialis, ijs nihilominus Commissarius obnoxius est. Multò minùs Commissarius secretus visus ex vsu est, ne ambitioni, querelis, suspicioni, turbis, dissidijsque ostium aperiretur. Itaque quod auxilij, & remedij genus Constitutiones Generali tribuunt; id proportione seruata censuerunt Prouinciali satis fore: vt quod illi quatuor Assistentes, id huic quatuor Consiliarij præstarent. Cùm ageretur de perpetuanda Prouincia perenni sobole; Primùm existimarunt, cùm futurum nunquam esset, vt posset sibi ipsa sufficere Prouincia, nisi ex Europa identidem supplementum acciperet; in consultationem venit, an expediret Collegium in Hispania excitare, quod esset Peruuiæ Seminarium. Aequum videbatur conferre Peruuiam in alimenta eorum, qui in emolumentum ipsius educarentur. Certiora etiam videri poterat eo pacto futura supplementa. Ceterùm neque ad vsum, neque ad exemplum eam rem valituram censuerunt: eò maximè, ne vulgus suopte ingenio cupidum, amplificatorque sermonum, iactaret acutè viam inuentam quantumuis argentum ex nouo orbe in Europam transuehendi. Ad hæc domesticæ inter Prouincias lites, & querelæ facilè extitissent. Nam cùm ægrè hoc tempore Peruuicis satisfieret, cum gratuito præberentur auxilia, quid tum fieret, cùm traderentur quasi mercede conducta? Nec erat facilè longo in studiorum cursu, vt quiuis scholasticorum eandem retineret voluntatem eas gentes adeundi. Itaque faciliùs, commodiúsque, si quos in illam expeditionem Deus vocaret, ipsa in Peruuia institui posse: eo quoque compendio, quòd interim & assuescerent moribus, & linguæ gentis, & vtilem subinde operam multis locis conferrent. His, alijsque Ianuario mensæ Limæ constitutis, iterum conuenerunt hoc eodem anno Cusqui ad eligendum Procuratorem, qui Romam mitteretur, cùm iam Plazæ inspectio multa illustrasset, & grauia super hæc negotia perurgerent. Procurator Balthasar Pinna lectus est. Lecto Procuratore accersitus est ad consultationes etiam Visitator, qui vti in priore conuentu, sine suffragio interfuit. Hìc rursus de indigenis iuuandis consultatione habita, visum est omnibus Paræciam, quę est in Oppido Iuli, Prouinciæ Ciuquiti, experiundi causa suscipiendam. Quòd si experimentum ostenderet extare ex ea procuratione pretium operæ; tum alias suscipi posse, sed non perpetuas: verùm ad id tantùm temporis, quod populo cuipiam rectè, ac firmiter instituendo satis foret: tum ad alium, atque alium deinceps migrandum, quo latiùs, & ad plures opera permanaret. Quòd si Episcopus vellet Societatis Paræcias visere; non recusandum esse in rebus propriè ad Paræciam pertinentibus. Quod autem ad homines ipsos attineret, modestè, & humiliter libertatem religiosam conseruandam. Dubitatum de oblationibus, missis votiuis, legatis testamentorum, quin etiam muneribus illis, quæ Camaricum vulgò dicuntur, recipienda nec ne essent. Et oblationes quidem in Ecclesia à Fidelibus fieri consuetas, nequaquam prohibendas: tum ne populus sancti eius operis fructu priuetur; tum etiam ne adeò antiqua, ac pia consuetudo paulatim excidat. Verùm res minutiores, vt fructus, ac radices, quas papas, & ciunum vulgò appellant, statim distribui pauperibus, aut ad ægrotos mitti debere, neque vllo modo Patrum in domicilium importandas. Res verò maioris pretij, pecora, ceram, & alia id genus deponi posse penes Magistratum populi: pios in vsus opportunè distribuenda, nulla re pro sacrificijs, nullo etiam legato admisso. Cantum diuino cultui adhiberi solitum, & apparatum alijs Parochis solennem conseruandum: præsertim cùm populi specie illa cerimoniarum valde allicerentur ad pietatem. Cùm Iacobus Porres Sagredus, & Anna Sandoualia illius coniux Collegij Limani: & Iacobus à Sylua, ac Teresa Orgo-

278 Commissarium perpetuum non esse instituendum, qui Prouinciali præsit.

279 An expediat in Hispania erigi Seminarium Sociorum in Peruuiam mittendorum.

280 Balthasar Pinna Procurator Romam mittendus eligitur.

281 Paræcia suscepta experiundi gratia.

282 Visitatio Episcopi in Paræcijs Societatis non recusanda omnino.

283 Oblationes quomodo acceptandę, ac distribuendæ.

284 Iacobus Porres Collegij Limani, Iacobus à Sylua Collegij Cusquensis fundationem offerunt.

Orgonia item coniuges, Collegij Cuſquenſis fundationem offerrent; viſa eſt Patribus, ſi Pater Generalis probaret, vtraque admittenda. Abſoluto conuentu Balthaſar Pinna Romam iter intendit, (eius loco Collegio Limæ Zuniga præfecto) Portillus Potoſium ad initia ibi ſedis ponenda. Bracamontius, Barzana, Iacobus Martinius, & alij nonnulli ad Paræciam Iulienſem, quam, quemadmodum dixi, experimenti cauſa, placuit ſuſcipi. Eſt populus Iuli in prouincia Ciquito ad lacum celeberrimum Inticacam, numero ad ſexdecim capitum millia, quinque & viginti leucis ab Vrbe Pacis, ab Cuſquo ſexaginta: quatuor collibus includitur, quatuor in Paræcias diſtribuitur. Cæli temperatio inclementior ob aſſiduas exhalationes, ac ventos frigidos ex adiacente lacu ſurgentes. Sterile, & ſqualidum ſolum, & nudum gramine. Lacus ipſe ex ea parte minimè piſcoſus eſt: lingua vtuntur Aymarica, quę latiſſimè ab Cuſquo ad Tucumanum ſpargitur: vt per eam occaſionem facilè Societas nanciſci Catechiſtarum egregium poſſet numerum. Illa autem maxima erat loco opportunitas, quòd ibi iuſta Religioſorum familia intra eadem ſepta poterat conſeruari: magnum religioſæ diſciplinę, & inſtitutionis populi adiumentum. Præterea inde ad complures circa populos faciles patebant excurſus. Bracamontius conſtitutus eſt Rector: Barzana præcipuè adultos tractante: Iacobus Martinius inſtituendorum puerorum laborem aſſumpſit, tantâ curâ, vt ſpatio menſtruo ampliùs quadraginta eorum Innocentium optimè totum catechiſmum tenerent, interſeque interrogando cum populi admiratione certarent. Tanta etiam alacritate animi, ac voluptate inſudabat ei operi Martinius; vt ſortem ſuam cum regia nequaquam ſe mutaturum profiteretur. Cœptus eſt ſingulis diebus catechiſmus: ſacris verò non ſolùm matutina concio inſtituta; ſed etiam narratio cuiuſpiam hiſtoriæ ſiue è ſacris libris, ſiue è Sanctorum vitis, quæ accommodata loco eſſet, quam, narrationem exempli, vocant. Idque ſermonum genus miræ vtilitatis non ſolùm nouo in Orbe, ſed etiam multis in locis Hiſpaniæ, vbi in vſu eſt, deprehenditur. Viſit ſubinde nouam ſedem Plaza, & cuncta certo ordine temperauit. Triplici maximè in genere labor illic Patrum verſatur. Primùm in inſtitutione catechiſtica gentis, ſumminiſtrandiſque diligenter, ac liberaliter diuinis præſidijs. Deinde in humanitate, cultuque politiore inducendo, barbariciſque ritibus, ac ſordibus abolendis. Poſtremò, quod tametſi plenum inuidiæ negotium eſt; tamen & neceſſarium, & maximi ad promouendam religionem momenti, in defendendis ſuæ curæ commiſſis: ne aut copiolis ſuis ſpolientur ab externis, aut oneribus grauioribus iniquè premantur. Plurimùm autem profecere non hac ſolùm fida tutela, inſtituendique conſtanti ſedulitate; ſed etiam paterna quadam humanitate, ac maximè rectæ vitæ conſtantibus exemplis: quæ admirans populus, non amare minùs, quàm reuereri tales magiſtros cœpit, & ſanctos appellare. Inde autem diſciplinam animo paratiore ſuſcipiens, ita breuì in religione, cultuque humanitatis profecit; vt in Peruuia non Iulienſium modò Patrum, ſed & populorum nomen latè celebretur. Interim inter Ciaciapoias, qui ducentis leucis Lima abſunt, Pater Chriſtophorus Sancius eò ſuperiore anno, cum Petro Michaële Fontio, profectus, vir è primis, & maximè vtilibus operarijs ſiue inter Hiſpanos, ſiue inter indigenas, laborum aſſiduitate vitam amiſit, magno gentis exemplo, ac motu.

285 Iuli deſcriptio

286 Noſtrorum labores, præſertim in catechiſmo docendo.

287 Noſtri ab admirabundis populis ſancti appellantur.

288 P. Chriſtophorus Sancius inter Ciaciapoias moritur.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV PARTIS QVARTÆ

A.D. 1577. **Liber Quintus.** Soc. 38.

1 Euerardus Regulas peculiarium munerum condit.

2 Nicolaum Lanoium Austrię, Iacobum Auellanedam Castellę visitaturos mittit.

3 Tum Antonium Ioannem Toletanæ, Bartholomęum Aluarium Aragoniæ. Garziam Alarconium Boeticæ, Michaelem Sosam Lusitaniæ.

4 Tum Posseuinum in Suetiã.

5 Iulius Fatius in Secretarium accersitur.

6 Io. Baptista Carminata Prouincialis Siciliæ sufficitur.

7 Io. Petri Maffæi consilia Euerardus non probat, etsi Secretario vtitur.

8 Religiosa castra Aulæ ritu non custodienda.

9 Posseuinus iuuandis proximis occupatus muneri Secretarij non respondet.

10 Multos Iudæos conuertit.

ANNO millesimo quingentesimo septuagesimoseptimo intentus in vnam totius Societatis administrationem, perfectionemque Euerardus, dum Romę monita, legesque peculiarium munerum cum Assistentibus condit, & perficit; Nicolaum Lanoium in Austriam, Iacobum Auellanedam in Castellam misit Visitatores. Optarat ipse coram Hispaniæ prouincias visere: sed partim valetudine, partim dissuasu Assistentium prohibitus, ne dum parti consulit, summæ incommodaret, extremum sub annum prouinciam Toletanam Antonio Iuanni, Aragonienſem Bartholomęo Aluario, Boeticam Garxiæ Alarconio, Lusitaniam Michaëli Sosæ spectandas attribuit. Misso, vt mox referam, in Suetiam Posseuino; eius loco in Secretarium summa voluntate accersebat Laurentium Magium: sed re ad Principum aures perlata; Maria Augusta, & ceteris ex Aula reclamantibus, accersitus è Sicilia est Iulius Fatius, Ioanne Baptista Carminata prouinciæ Vicario impositio. Interim etiam Ioannis Petri Maffæi cœpit opera vti: qui, vt profanæ literaturæ multum habebat, persuadere conabatur Euerardo, candidissimæ solertiæ viro, vt secularium quoque Principatuum rationem cognosceret. Quippe Generali Societatis Præposito, cui cum quouis Christianorum Principum agendum foret, eam notitiam necessariam: non vt eâ in Sociorum administratione abuteretur: neque enim tectis simulatione consilijs, sed Euangelica veritate, ac prudentia Cœtuum virtuti dedicatorum constat administratio. Nec quicquam absurdius est, quàm scholam simplicitatis, caliditatis magisterio temperare. Sed vt artem ab alijs vsurpatam, intentatamque faciliùs intelligeret: & simili clypeo tutiùs similia tela repelleret. Verùm alienam ab religiosa ratione, & simplicitate curam Euerardus respuit; nam & virtus suo ipsa præsidio tuta satis est: vtque non more castrorum dicata Numini templa; sic neque sacrata Deo claustra aulæ ritu custodienda sunt. Opportunè cecidit Posseuini ab Vrbe missio. Nam cùm se in proximorum adiumentum effunderet; locum Secretarij non implebat, cum querimonia, nec sine incommodo Prouinciarum, Tamen è laboribus proximorum causa susceptis fructus haud pœnitendos legebat. Cùm ad Iudęos diceret, iuuit multorum conuersionem: & magna pars apud Pontificem Gregorium fuit, Neophytorum domus olim Sancti Ignatij opera cœptæ, sed iacentis, erigendæ, ac vectigalibus adornandæ: vbi è recèns baptizatis per ætatem, atque ingenium apti bonis literis informarentur, & moribus, ad suorum deinceps gentilium salutem curandam. Multa ab ceteris Socijs tota in Vrbe ad pietatis publicè, & priuatim incrementum ingeniosè, & strenuè procurata. In publicis Custodijs, præter libros pios, quos in medium catenula suspensos supra memoraui, etiam sacræ imagines affixæ, impetrato Pontificis beneficio, vt ad eas orantes Indulgentias consequerentur, perinde ac si ipsas Vrbis Basilicas, & Stationum Ecclesias adirent. Data est insuper opera, vt ædicula sacra ibidem extrueretur, quò ad diuinum Missæ sacrificium vincti conuenirent, destinato in eam rem Sacerdote, & additis præterea, vrbani Gubernatoris auctoritate,

ritate, legibus ad ludos amoliendos, & alia peccatorum irritamenta, quę maximè Patris Ioannis Tollerij sagax, & laboriosa caritas excogitauit, fecitque. Nouo quoque animarum ardore per fora, & compita ad rusticam turbam, & vrbanam plebem habitæ magno vsu conciones, Iulio Mancinello è domo Professa, & Petro Braccino è Romano Collegio sancti operis ducibus, quos bonus ceterorum manipulus sequebatur. Festo die octona, denáue paria per frequentissima loca spargebantur, ad glorioſas prædas: ne ipso quidem Adrianæ molis ponte publici supplicij loco prætermisso. Immisti turbę quoad perageretur supplicium expectabant, tum repentè in celsiorem locum vnus fratrum prosiliens, signo Crucifixi prolato, ad concussam exempli spectaculo multitudinem de fine hominis, de flagitiosæ vitæ damnis, de cruciatibus sempiternis, de pœnitentiæ fructu, alijsque id generis, clamore, & impetu magno idonea tempori intonabat. Dignissima erat pijs oculis species, cùm sacri piscatores fine dicendi facto, cum sua quisque sat grauis sagena reuertebantur ad templum Collegij, vbi Sacerdotes ferè decem expiandos opperiebantur. Hìc admiranda diuinæ prouidentiæ, bonitatisque consilia in trahendis varias per artes ad salutis viam mortalibus contemplari licebat. Euênit aliquando, vt inter ceteram turbam puer annorum circiter quindecim, habitu penè mendici ad Sacerdotem accederet confitentium more: qui cùm interrogatus quampridem esset confessus; negasserque id vnquam se antè feciſſe; paulatim eò ventum est, vt fateretur se Turcam esse, Romam ab hero profugum, nescio quo rumore libertatis adito Capitolio consequendæ, profectum. Nunc autem Concionatorem cum turba ex foro secutum: quodque videret ceteros ad Sacerdotum pedes accedere, id sibi quoque faciendum putasse. Tum Pater, velitne fieri Christianus interrogat: ac volentem inter catechumenos recipiendum curat: magno beneficio, dum quærit incertam corporis, certa animi libertate inuenta. In suo quin etiam regno bellum Diabolo illatum est. Publica aleatorum loca, & lupanaria adita feliciter: non prohibitis modò permultis criminibus; sed aliquot etiam conuenticulis lusorijs, dissolutis, & multis tum ab infami quæstu mulierculis, tum scortatoribus ab letifero cœno abstractis. Accessit ad operam Professorum Patrum latiùs propagandam noui templi, quod magnifico sumptu Alexander Cardinalis Farnesius extruebat, absoluta pars, & sacris destinata muneribus. Proxima ante sacrum Aduentum Dominica, octauo Kalendas Decembris, cùm plenam Pontifex indulgentiam adeuntibus concessisset, vno & viginti Cardinalibus spectantibus, Præsulum, atque insignium personarum ingenti numero, populi verò amplissimo, primum sacrum magna cerimonia, ac pontificio musicorum choro intercinente, Paulus Odescalcus Episcopus fecit. In Seminario dirum, & miserandum facinus edidit è Conuictorum numero adolescens. Ad pœnam pueriles ob noxas de more luendam seuocatus, vtrâque manu calamarijs cultris furtim armata in famulum, à quo comprehendebatur, irruit: cui cùm Pater Stephanus Ferrarius Genuensis succurreret, conuerso in ipsum impetu, duobus ictibus bono Patri lęuum humerum, ac latus perfodit: vnde quarto & trigesimo die post cruciatus dirissimos expirauit: nobiliore fortasse corona Romæ donatus, quàm in noua Hispania, quò vt mitteretur per id tempus multùm contenderat, consequi potuisset. Socijs egregia semper præbuit sanctitatis exempla, sanus, ægerque: quartum iam annum in Seminario Ministri obibat munus, non modò sine querela, verùm etiam summa virtutis laude, & paternæ caritatis admiratione: vt ob mitem quandam, ac dulci lenitate conditam seueritatem carus omnibus, æquè ad virtutem probos accenderet, ac solutiores à vitijs deterreret. Sacrilegus adolescens, cui statim Pater benignissimè omnem iniuriam condonauit, eâdem nocte domum suam benè comitatus dimissus est. Vnius loco, quem cœcus adolescentis furor eripuit, multos Societati reddidit Seminarium alumnos egregios. Enituit in primis Innocentij Fontanę pietas, & constantia. Hunc genitor vnicam familiæ nobilis stirpem, quò certiùs in spem posteritatis educeret, etiam num sexennem, sponsalibus illigauit, sponsâ domum adductâ: quæ item parentibus vnica ampli patrimonij destinabatur heres: vt adolescente cum ætatibus caritate duarum

11 Neophytorum domum promouit.

12 Missiones per Vrbẽ institutę.

13 Carcere detenti adiuti.

14 Tũ indulgẽtijs.

15 Tum Sacello, vbi Missam audirent.

16 P. Io. Tollerij opera.

17 Iulius Mancinellus, & Petrus Braccinus concionantur per plateas.

18 Et ad pontem S. Angeli peractis supplicijs.

19 Fructus eiusmodi cõcionum

20 Mahumethani mirabilis conuersio.

21 Publica aleatorum loca, ac lupanaria non sine fructu lustrata.

22 Primum solenne sacrum in Templo Farnesiano à Paulo Odescalco Episc. factum.

23 Cardinalium, ac Præsulum concursus.

24 Seminarij Romani conuictor in P. Stephanum Ferrarium irruit.

25 Innocentij Fontanæ vocatio.

26 Sexennis sponsalibus fuerat illigatus.

duarum familiarum reſidua germina, non occaſu modò ſuas vendicarent origines; ſed ab re quoque domeſtica confirmarent. Sed nulli aduerſùs diuini ſpiritus vim ſatis tenaces nexus. Innocentius iam adultior ad Romanum Seminarium miſſus, vix anno illic exacto, feliciorum nuptiarum, beatioriſque hereditatis amore tactus eſt. Et quia Confeſſarius cunctabatur permittere vt ſe, quod anebat, ineundæ religionis voto obſtringeret; inter pſalmodiam ſextæ feriæ maioris hebdomadæ, verſiculum, Vouete, & reddite audiens, vehementi incitatus ſpiritu, eodem loco in genua procidit, caſtitatemque perpetuam vouit, & Societatem ſe ingreſſurum. Tertio inde anno votum feſtinans exoluere, quò faciliùs aditum ſibi ad tyrocinium aperiret; operam dedit, vt à propinquis ab Seminario educeretur. Nihilo tamen minus propè communi Patrum conſenſu reiectus eſt. Qui eò circumſpectiùs omnes ſermonum cauſas vitabant, quòd nondum planè ex recepto Ioanne Baptiſta Cauanago motus reſederant: & Innocentij patruus Ferrarienſis Ducis Orator ad Pontificem Romæ degebat. Vnica itaque reſtabat conſtanti petitori conſolatio, accepta moribundi amici vox, inſtar diuinæ ſponſionis. Nam paulò ante Ioannes Baptiſta Carandinus ex Conuictorum numero ad ædes Cardinalis Alexandrini æger delatus, tam religioſè obierat; vt ſtuporem Cardinali, auditoſque cunctis afferret. Inter cetera, quæ admiranda ſub eius obitum euenere; eo ipſo quo exceſſit die, cùm Pater Petrus Marcellus Seminarij Confeſſarius, vnáque Innocentius intereſſent; apparuit moribundo Dæmon: quo aquà luſtrali abacto, repentè Ioannes Baptiſta inſolitam in lætitiam os explicauit: ac Fratre, quid illud eſſet, interrogante; Sanctiſſima, inquit, Virgo hîc adeſt præſens. Innocentius ad eam vocem & ipſe lætitia, ac veneratione plenus, nihil diſertè explicans, ſed in Societate per illam impetranda fixam habens curam: Quando, inquit, adeſt Mater Sanctiſſima, bonam mihi, & adiutricem precare. Et Ioannes Baptiſta: Clementiſſima, inquit, Mater hoc ait, te id quod optas aſſecuturum. Hæc igitur Innocentium ſponſio ſuſtentabat: quoque die receptus eſt, cùm ad Euerardum pergens in Sancti Andreæ fortè verſantem, ſalutaſſet Deiparæ effigiem ad Quirinalis montis radices; cauſam ei ſuam raptim commendans, etiam Ioannem Baptiſtam, tanquam ſponſorem, ac vadem appellauit: nec ſanè incaſſum. Euerardus, quanquam ab Aſſiſtentibus repulſum, & cunctas difficultates cognorat; tamen collecto animo, & inuocato cæleſti lumine, reſpondit, videri planè à Diuino ſpiritu eum adoleſcentem ad religioſam delectum vitam: nec ſibi contrà nitendum. Ita die Sanctæ Catharinæ Senenſi ſacro, quam præcipuo Innocentius colebat ſtudio, cùm literas parentis proferret, quibus ad propinquum ſcribens, ſignificabat, ſi filius ſuus ad religioſam vitam vocaretur, ei ſe nequaquam obiecturum moram; tyrocinium adire permittitur. Vociferari continuò patruus, & cuncta miſcere. Conuenitur Pontifex, offertur licentia conſtantiæ adoleſcentis aliquot dies periclitandæ. Minas, blanditias, preces, diſputationes, diabolica etiam irritamenta, quibus vexatus eſt, parco referre. Certè, ſi vnquam diuinæ gratiæ vis in eo corroborando adoleſcentulo mirificè ſplenduit: non enim ſolùm tanqnam ſcopulo firmior ad vndarum, ventorumque perſtitit impetum ſemper immotus; ſed ipſos aduerſarios diſputando elingues reddidit, & pudore ſuffudit. Cùm aſſiduè obtunderetur à patruo, vt diceret quis è Patrum numero Societatem perſuaſiſſet; tandem veluti defatigatus, ac victus indicaturum ſeſe reſpondit: & patruus alacriter animum facturus: Age, inquit, ego rem fideli tegam ſilentio. Non ita erit ſubijcit Innocentius: quin palàm fieri volo quamplurimis. Eo lætior patruus, tanquam in propinquo iam eſſet victoria, domeſticorum multos confeſtim aduocat. Tum pacatè Innocentius: Quando, inquit, tantùm cupitis audire, quis Patrum ineundæ mihi Societatis mentem iniecerit; decreui palàm effari. Ille mihi auctor huius conſilij fuit Pater, ad quem omnes quotidie ſupplices conuertimur, cùm dicimus: Pater noſter, qui es in Cælis. Quod ſerium, verumque dictum, quàm hominum expectationem eluſit; tam animos pupugit, indignantes, ſe benè barbatos adoleſcentulo annorum ſeptemdecim ludibrio eſſe. Alio die dum delicatum

27 In Seminarium mittitur.

28 S. Spiritu inſpirante Religionem vouet.

29 PP. illum in Societatem admittere morantur.

30 Io. Baptiſta Carandinus Seminarij Conuictor piè moritur.

31 Aditat illi Dæmon, & fugatur.

32 Apparet Beata Virgo.

33 Hæc denunciat Innocentio in Societatem ingreſſum.

34 Euerardus Innocentium ab Aſſiſtentibus repulſum recipit.

35 Admittitur die S. Catharinæ Senenſi ſacro.

36 A Patruo auctoritate Pontificis experiundi cauſa è tyrocinio domum reuocatur.

37 Variè eum tentantes eludit.

38 Seria, ioculariaque reſponſa.

ei

ei indusium offerretur; à domesticis interrogatus (quod in omni occasione ad deterrendum faciebant) tale ne inter suos Iesuitas habiturus esset ; extemplò respondit : certè quodcunque haberem delicatiùs indutus essem, quàm Christus Dominus, qui nudus pependit è Cruce. Superuênit Mutina alius patruus, qui cùm commemoraret quantùm puerili eius consilio cognito hausisset dolorem, adderetque pericula grauia, quæ adierat in itinere, præsertim præceps collapsus, dum currente festinat equo; excepit Innocentius: Quid hoc est, nisi Dei vocatio, ei similis , quâ Diuum Paulum vocauit ? Quod si vocem, Quid me persequeris ? non percepisti : certè rem percepisti. Oblatâ sibi epistolâ, quam aiebant à parente missam: Ad Rectorem, inquit, Nouitiorum Sancti Andreæ deferte : nam mihi iam semel eam domum ingresso, nefas est, moderatore inscio, siue dare literas, siue accipere : ac patruo vbi religiosæ vestes essent quærente, tritum illud respondit : Monachus non existit ex habitu. Vir honestus, & grauis acre certamen in hunc modum intendit. Narrauit paulò antè se in Eremitam incidisse vestitum asperrimè, interrogatumque quis esset; respondit aliquot annos vitam sibi in Societate IESV actam : sed tandem nimia fessum duritie, coactum mutare consilium, ac secedere in Eremum : rursusque interrogatum, quæ fuisset ratio tanta loci, vestium, ac victus asperitate mutare vitam Societatis hac in re admodùm temperatam ; respondisse : quamuis prima specie Societatis vita mediocris videretur; tamen inter asperrimas numerari debere. Eas obedientiæ angustias esse, tot legum tricas, adeò perpetuos labores mentis. Huius rei commemoratio, seu vera, seu conficta ad tempus fuit, nonnihil primò deterruit Innocentium : sed sublata statim ad Deum mente, & fiducia corroboratus cælesti, respondit : credere se, Deum voluisse in Eremita illo occulta sapientiæ suæ iudicia demonstrare : ac secum sperare ea vsurum misericordia , qua vteretur cum tam multis, qui adeò iucundè, piéque perseuerarent. Hac sapientiâ , constantiâque tyrunculus Christi omnes refellebat impetus veteranorum seculi ; cùm illis, ad suprema tentanda, de nocte in rhedam impositum procul abripere molientibus, Cardinalis Vastauillani, ad quem rei Innocentius indicium misit, restitutus est iussu. Ergo victor ad sancta reuersus castra militiaque tam illustribus exordijs adnexa compare, anno millesimo quingentesimo nonagesimo primo in Romano Collegio pridie Idus Aprilis die Veneris sancto, quo religionem puer vouerat, ad Cæli triumphos excessit. Marius Fabritius in Romana prouincia per id tempus quocunque pergeret incensâ oratione cuncta diuini spiritus igne inflammabat. Tota æstate, sacrique Aduentus tempore , Perusiæ in Sancti Laurentij templo Vrbis principe, tanta approbatione , frequentiâque ac morum commutatione auditus est; quantam antea nunquam meminerant in ea Ciuitate contigisse. Vt bellicosâ in gente, ad tollendas inimicitias in primis valuit eius auctoritas. Idem cùm ad pudicitiam quasdam famosarum reuocasset, auctor fuit cœnobij eius, quod dein perfectum est , condendi : quo tanquam ex naufragio in portum perditarum id genus, si quæ emergerent, receptum haberent. Multùm quoque Pisauri Petrus Blanca quadragesimalibus profecit concionibus. Cui cùm abeunti, quòd recusabat stipendium , Dux affabrè elaboratam cerei Agni thecam, eiusque Coniux Crucifixi effigiem offerret, atque Episcopus adegisset accipere; Euerardus omnino restitui iussit : quæ Episcopus cum bona gratia recepta vni Sodalitati Pisaurien sium addixit. Ex Lauretano Collegio salutares excursiones in agrum Firmanum, ac pleraque Samnitum loca susceptæ : in quibus Ioannis Ferdinandi, eius, qui Romæ theologiam docuerat , atque Horatij Chrysostomi probata industria. Et sanè ardebat quadam vehementi lucrandi Deo animas siti Ioannes Ferdinandus, pariqúe, quod necesse est ad profectum, ardore sese, & mundi fastum Dei causa proculcabat. Adeò vt nimio abripi interdum æstu videretur minùs euangelicæ sapientiæ intelligentibus. Nam cùm aliquando leuitatem vnius fratrum reprehendisset in Lauretano Collegio : isque seueritatem, tanquam nimiam, & alienam ab Societatis spiritu incusaret ; prosiliens repentè Ferdinandus, nudo capite, multis spectantibus, volutari humi

39 Literas ad se missas legere recusat, & ad Superiorem referri iubet.

40 Acriter iterum tentatur.

41 Nonnihil commouetur.

42 Perstat tamen in sententia.

43 Victor tyrocinio restituitur.

44 Moritur in Collegio Romano eo die, quo puer vouerat religionem.

45 Marius Fabritius concionator ardens, ac fructuosus.

46 Perusiæ inimicitias tollit.

47 Pœnitentium meretricum cœnobium excitari curat.

48 Petrus Blanca in concionibus Pisauri gratissimus.

49 Euerardus indonatum illum abire iubet.

50 Io. Ferdinandus, & Horatius Chrysostomus fructuosè per agrum Firmanũ, & Samnites laborant.

51 Io. Ferdinandi feruor, & humilitatis spiritus.

mi cœpit, seque contemptum, ac despicatum reddere: identidem ingeminans: hic est Spiritus Societatis IESV. Idem, sub autumnum, cum Patre Antonio Salazario, in Petri Trigosi locum missus in Belgium; Austriaco Principi, atque exercitui Catholicorum (vt infra referam) salutarem nauauit operam. Circa Neapolim, Archiepiscopi Cardinalis rogatu, terna dimissa sunt paria Sacerdotum instituendæ plebi, & expiandæ: quod ex voto perfectum, totâ Diœcesi tres distributâ in partes. Claudius Prouincialis, domesticis rebus Neapoli compositis, Prouinciam visit: quæ, præter Nolam, duo tum habebat domicilia, Aletij, & Catanzarij. Aletij Bernardino Realino Præside pauci versabantur è Societate, sed mirè Ciuibus accepti. Iam nouum templum prope fastigium venerat: in quo sexto Kalendas Nouembris diuina fieri cœpta. Nullos dum certos hîc reditus habebat Societas, quòd initiò domum Professorum Ciuitas postularat, tametsi iam Collegium mallet. Catanzarij Collegium erat gratum vulgo, & fructuosum, nisi quod attributum illi à Ciuitate olim vectigal, conflabat inuidiam (Mastridatiam vocant) quasi Magisterium actorum, tabellionum publicum munus: ex cuius venditi precio alebantur. Inde fiebat, vt dum scribæ suas literas magnò vendunt, palâmque iactant se officium magno emisse, & pretium persoluendum Iesuitis; auctoritas Sociorum ad vulgus vilescceret. Ergo Claudius, impetrato publico Ciuitatis Concilio, hunc in modum disseruit. Societatem quam ob rem Catanzarum venisset, vt re quacunque posset, vtilitatibus publicis inseruiret: id ad hanc vsque diem enixè semper egisse: tantóque enixiùs acturam in posterum; quantò diutiùs, & alacrius Ciuium erga se caritatem, ac beneuolentiam experiatur. Ipsos quoque Ciues potuisse tam longo tempore periculum facere, essétne Collegium è Republica. Quòd si qua re non satisfieret; curaturum se apud Generalem, vt via iniretur, qua vel satisfieret, vel si mallent, onere illo liberarentur. Ceterùm si Societatem vellent; nihil se petere, præter necessaria naturæ. Victum, & vestitum habentibus, nihil vltrà religiosis viris opus esse. In assignato reditu deprehensa grauia incommoda, quæ non religiosam modò perturbarent quietem; verùm & gratiam eleuarent, magno cum pietatis publicæ detrimento. Viderent pro sua caritate, atque prudentia quid Ciuitati, glorieque diuinæ maximè aptum censerent. His dictis abijt è Concilio. Illi communi consensu, eâque alacritate, vt dicerent, se vel filios, si opus foret, in alimenta Collegij venditurosque suo delectis corpore, remedij curam delegant. Ita omnia cum pace, summotis offensionum causis; constabilita. Ex hoc Collegio ad Patriam cælestem migrauit Ioannes Petrus Pittarella senior quinto Nonas Martias: qui cùm iam Sacerdos, cognitéque vulgò virtutis ad Societatem sub eius Collegij initia accessisset; deinceps ibidem perstiterat, plerorumque Ciuium animas regens. Itaque incredibilis fuit concursus ad exequias, quas peregit cum Clero Episcopus, qui aliquandiu item Patri ad sacrum tribunal conscientiam aperuerat: postque exequias absolutas, adeò venerandum corpus conferta multitudo obsedit; vt ne Episcopo quidem, quamuis contendenti, ad osculandas ei manus patuerit accessus: neque potuerit, nisi multa nocte, post eiectum prope vi populum, ac Templi fores occlusas, sepulchro condi. Alterum & quinquagesimum agebat ætatis annum, quartumdecimum Societatis, paucarum literarum, nec admodùm excellentis prudentiæ: at bonitatis raræ, & caritatis: quibus rebus vniuersam Ciuitatem mirandum in modum iuuabat. Adeò ad res magnas in pietatis tractatione gerendas valentiora diuina sunt, quàm humana præsidia. Id Messanæ quoque perspectum est in Angelo Sibilla item seniore (nam & Ioannes Petrus Pittarella, & Angelus Sibilla iuniores superarant) Is, de quo loquor, Angelus Sibilla oriundus ex Oppido Monteforti in Sicilia, exiguæ eruditionis homo, neque eloquentiæ, neque oris dignitate, neque vlla dote humana ad captandos animos instructus, sed tantùm bona simplicitate, cupidâque parendi, ac Deo seruiendi voluntate abundans. In Societatem anno redempti Orbis millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo, suo autem vigesimoquinto adscriptus est. Ferunt cùm primùm ad Collegij fores venisset,

52 Missiones circa Neapolim, ciusque Diœcesim.

53 Claudius Aquauiua Prouinciam inuisit.

54 Bernardinus Realinus Collegij Aletini Rector.

55 Catanzarij Collegij reditus inuidiam conflât.

56 Aquauiua in Ciuium Concilio pro Societate perorat.

57 I. Petri Pittarellæ mors, & funus honorificum.

58 Exiguas dotes bonitate, & caritate compensauit.

59 Angeli Sibellæ Messanę mors.

60 Collegij fores Paradisi portam appellabat.

nisset, validis pulsantem ictibus dixisse : Hæc mihi Paradisi porta. Subinde excolendæ Domini Vineæ addictus totus in opere, quietis osor , mirùm quanta in animis, quos tractabat, virtutum alebat decora. Vltrò se Ianitori , Aedituoque offerebat, quærens laborum materiam : &, vt ipse loquebatur, num quæ adesset ouicula, quæ posset iuuari. Supremo autem anno , cùm ex annuis Romanæ Professorum domus literis audisset, quosdam Romæ Patres totos dies ad Pœnitentiæ sellam assiduos præstolari ; vt non solùm vltrò accedentibus in promptu esset beneficium ; sed & quempiam fortè ex alia omnia cogitantibus opportunitas inuitaret ; ex Patre Fatio impetrauerat , vt item sibi liceret totum diem agitare in templo. Quod dum quàm studiosè concupierat, tam constanter exequitur ; ipsis Iunij Kalendis accessit ad eius sellam vetula mulier, deque peccatis per ocium confessa, in digressu significat se pestilentiâ ictam : nondum enim id malum in Sicilia planè conciderat. Nihil Pater inde commotus est. Sed protinus sensit iam se lætifero afflatum halitu. Quare vltrò se ab commercio fratrum abiungit, versa ad exitum præparandum cura : biduoque post, cum dolore totius Ciuitatis, excessit. Cuius postea semper, tanquam viri sancti, memoria viguit. Aequum est Mariæ Principis Parmensis extare in hac Historia monumentum. Hæc enim ingens virtute, & sanguine Heroina, Emmanuelis Lusitani Regis ex filio Odoardo neptis, non solùm Ducem Raynucium, atque Odoardum Cardinalem tam insignes Societatis Patronos genuit, præcipuoque semper studio totum complexa est ipsa hunc Ordinem ; sed ex eodem conscientiæ suę magistros habuit : qui nonnihil contulere ad eam celebrem, quæ adhuc viuit , & nullo æuo abolebitur sanctitatis eius famam. Longo semestris morbi cruciatu exercita, septimo Idus Iulias ad beatum , æternumque Principatum Cæli migrauit. Extat breuiarium excellentium eius virtutum à Patre Sebastiano Morale, quo vsa confessario erat, collectum. Eas licet æstimare ex vitæ ratione, quam sibi ipsam præscripsisse, & in libellum sua manu retulisse refert. Cuius libelli prima capita erant hæc. Ante omnia semper animo versa illa Christi Domini verba ; Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur ? Deinde & vocem Sapientis, Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Ad hæc, persuadeas tibi, quod res est , honestissimum omnium , quæ habeas decorum , ac titulorum esse , quòd christiana sis. Multaque huius generis digna sanè cognitu, & Principibus viris imitanda subiunxerat : eoque clauserat, Vt nequaquam se in negotia vnquam Religiosorum hominum immiscerent : ne aliqua ex parte eorum obedientiæ impediret fructum : quod in omni vita præstitit diligenter, magno documento solidæ suæ virtutis. Nihil enim æquè pronum est, quàm feminas nobiles cuiusdam delicatæ pietatis studio, vel in deligendis sibi ad voluntatem Confessarijs, vel in alijs religiosis officijs id attentare, vnde obedientiæ perfectio, & bonum commune labefactetur. Brixiæ, cùm Ciuitatem immaniter inuasisset pestilentia, septem è Societate extinxit. In his Franciscum Stephanum multarum virtutum, qui se expiandis morbidorum animis vltrò deuonerat anno millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo, ætatis decimoseptimo, Valentiæ in Societatem, Benedicti Pereriæ potissimùm exemplo, ingressus : cumque eo non multò post in Siciliam missus, humaniores literas in Mamertino Collegio, & Rhetoricam professus, iam Brixiæ quæstiones conscientiæ explicabat magno nomine , & publico vsu , quo acerbior cunctis accidit eius occasus. Contactus est pestifero vlcere Pater quoque Antonius Marta in caritatis aduersùs morbidos munere Patris Franciſci collega : sed is nondum ad curriculi sui metas peruenerat. Suas & Breranum Collegium Mediolani clades accepit, inter ceteros Philippo Contareno orbatum. Hic clarissimo è genere, honoribusque in Republica Veneta omnium opinione destinatus amplissimis, & iam ex parte potitus ; quarto ab hinc anno trigesimum primum vitæ percurrens, flore iuuentæ, ac seculi blandimentorum Cruci Domini posthabito, ad Societatem transgressus, vitam instituerat planè priori contrariam. Quò honoribus in seculo, & famulis magis abundarat ; hoc se postea gaudebat

61 Laborum studiosus.

62 Corripitur peste audiendo confessionem infectæ vetulæ.

63 Mariæ Principis Parmensis mors, & laudes.

64 Sebastianus Morales, eiusdem virtutes compilauit.

65 Vitæ ratio, & salutaria monita ab eadem sua manu descripta.

66 Specie pietatis Principes feminę religiosæ obedientię negotium sæpe lacessunt.

67 Brixiæ Septem è Societate peste sublati.

68 P. Franciſci Stephani obitus, & laudes.

69 P. Antonius Marta peste ereptus.

70 Mediolani in Breriano Collegio Philippus Contarenus virtutibus prę-stans moritur.

71 Eius abiectio.

debat contemni magis, & subijci, & fratrum vel minimis inseruire. Scripsit ad sororem nunquam tibi ita iucundè fuisse pretiosa vlla in veste, vt gaudebat sordida tunica, qua Coquo inseruiens vtebatur. In alijs præstantibus eius viri virtutibus ea quoque numerabatur, quòd nulla de re vnquam in confinetis animi remissionibus, nisi de diuinis habebat sermones. Genuense Collegium Paulum Doriam patronum optimè meritum, & virum multis nominibus clarissimum amisit Kalendis Maij: qui, cùm multa Collegio testamento legasset; Euerardus, ne filios offenderet, legato remisit. Taurini die Sancto Gregorio Pontifici sacro, Emmanuele Duce auspicante, fundamenta posita noui Templi. Veronæ nouum Collegium à quatuor Sacerdotibus, duobus Laicis inchoatum, maximo Ciuitatis fructu, gaudioque Augustini Valerij Episcopi, partim ipso, partim Vberto Sacromoso vitæ subsidia suppeditantibus. Ceterùm pestilentiæ flammâ Mediolani, Venetijs, alibique per Italiam magna ex parte restinctâ; pristina & pietatis, & doctrinæ munera sensim reuocabantur. Quo tempore in Poloniæ Regno Catholica religio, vnáque Societas, Stephano Bathorio Rege in primis adnitente, quanquam non sine aduerso impiorum reflatu prouehebatur; suum Rex aduersùs Societatem animum satis aliunde notum, datis quoque ad eam literis testatum voluit: quas ego gratæ memorię duxi hosce in annales ad literam illigare.

72 De rebus diuinis frequentia colloquia.

73 P. Euerardus Legato Collegio Genuensi relicto remisit.

74 Taurini nouum Templum fundatur.

75 Veronensis Collegij initia.

76 Poloniæ res.

77 Stephani Regis de Societate honorificæ literæ.

Stephanus Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæque, &c. necnon Princeps Transyluaniæ.

Venerabiles, deuoti, nobis dilecti. Significatio præclarę voluntatis vestræ erga nos, quam partim ex literis vestris, partim ex prolixa Ioannis Zamoisci Secretarij nostri relatione cognouimus, gratulatio item, & preces pro vniuerso successu rerum nostrarum fuere nobis, & sunt gratissimæ. Talibus enim præsidijs potiùs, quæ ex diuini auxilij fonte promanant, res nostras communiri, quàm vllis humanis viribus, quæ fluxæ, & caducę sunt, optamus: quæ ad hoc vsque tempus, Dei beneuolentiâ; non mediocri rerum nostrarum profectu, magno nobis adiumento fuisse; est quod Dei clementiam laudemus, illique gratias agamus. Quòd verò Ecclesiæ Dei, atque vniuersę Reipublicæ christianæ causam nobis diligenter commendatis; id, quemadmodum à pio, laudabilique vestro affectu proficiscitur; ita nobis pręcipuę curæ semper fuit, ac longè maiori in posterum futurum erit. Nam nobis quidem, & existimationi nostræ, vltra etiam merita nostra iam olim diuino munere satisfactum est. Nunc eò labor omnis conferendus erit, quò ornamenta hæc, quæ liberalissimâ manu in nos Maiestas diuina contulit, ad eum fontem, cui in primis debentur, relabantur, diuini scilicet nominis laudem, & propagationem, & Reipublicæ christianæ incrementa. Ad quam rem meliùs ex animi sententia conficiendam, cùm vester Ordo vel in primis nobis apprimè sit necessarius; meritò nobis & est, & erit semper gratissimus: quod tum re potius, quàm verbis declarabimus, vbi primùm Regni huius nostri negotia composuerimus, ac ad optatam quietem omnia perduxerimus: quod vt quamprimùm fiat pijs precibus vestris effici debet: quibus nos etiam atque etiam diligenter commendamus. Benè valere deuotiones vestras cupimus. Ex Castris ad Gedanum die vigesimaquarta Mensis Iunij. Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimoseptimo, Regni nostri Anno secundo.

78 Idem vouit se Collegium fundaturum si victoriam contra Hęreticos consequatur.

Tendens contra Hæreticos Gedanenses, ac perduelles, qui numeroso exercitu regnum infestabant; vouit Rex si Gedano potiretur, catholica ibi restituturum sacra, & Societatis Collegium positurum: pauciſque post diebus præclaram retulit ex hoste victoriam decimosexto Kalendas Maias. Verùm cùm rebelles per Autumnum reparatis viribus, eò ferociùs, quòd Classe plus poterant, hostiliter in regia oppida grassarentur, iamque vicino lacu traiecto, ignem, ferrumque Varmiæ, & Branspergæ minitarentur; non expertes calamitatis fuere Socij Branspergenses. Nam cùm Ciues pecuniâ se, suaque redemissent; postularunt Hæretici, vt Iesuitas insuper eijcerent, aliter se cuncta promiscuè euersuros.

79 Hæretici Iesuitas eijci instant & ad modicum tempus obtinent.

ſuros. Itaque Senatu, & Capitaneo rogantibus, filij pacis, ne Ciuitas, cui vel ſuis capitibus conſultum optabant, ipſorum cauſa periclitaretur ; vno & altero ad Collegij cuſtodiam relicto Fratre, vicina in Oppida , & Pagos migrarunt. Nec longum exilium fuit. Quartodecimo poſt die, cùm de pace ageretur , reuerſi. Interim dum Rex coërcendis Gedanenſibus diſtinetur ; trepidatum eſt in Lithuania, ingreſſo in Liuoniam finitimam ei Moſchorum valido exercitu, & multis arcibus occupatis. Timebantur & Tartari. Adeò Tyrannus infernus per omnia ſuorum adminiſtrorum genera , per Hæreticos, per Schiſmaticos , per prorſus à Chriſto alienos barbaros Regis optimi conatus ab erigenda religione conabatur euertere. Interim tamen ſpes blandiſſima affulgebat è Suecia, Ioanni tertio eius gentis Regi veritate clariùs in dies illuceſcente, Patris Laurentij Norueguij, poſt Deum, operâ. Antè narraui Ioannem haud prorſus abhorruiſſe ab Catholicis, cum coniugem haberet in primis catholicam Annæ Reginæ Poloniæ ſororem, & ipſe vetuſtis Sanctis Patribus, quos ſtudiosè peruolutabat , multùm tribueret : eóque faciliùs adeuntem ad ſe Laurentium priore anno ſuſceperat. Verùm metu rerum nouarum, non perinde ad profitendam veritatem fortis erat, atque ad intelligendam acutus. Frater, quem habuerat in vinculis , ille quidem nuper obierat : adhuc tamen ab ſuperſtite Fratre Carolo Sudermaniæ Duce reſtabat metus , ac Rege Daniæ, quem fœdere , cum fratre coniunctum ſuſpicabatur. Ergo ſenſim, ac pedetentim viam vetuſtis ſacris ſtraturus, auctor Laurentio fuit diſſimulandæ in præſens religioſæ profeſſionis, & literas ab Miniſtris StoKolmienſibus, & Germanis ibidem degentibus exorandi, quibus Regi ipſi commendaretur. Hoc enim pacto, & ſuſpicionem opprimi poſſe , ne qua contra hoſpitem in vulgus iret : ſique quid mouere vnquam aduersus Regem Miniſtri ea cauſa tentarent ; ſuamet commendatione eos refutatum iri. Laurentius nullo negotio literas , quales optabat, à Germanis conſequutus , Miniſtros ſolers aggreditur, ſermonem familiariter miſcet varijs de rebus : diu ſe in regionibus exteris dediſſe operam ſtudijs ſapientiæ : Fuiſſe Louanij, Duaci, Coloniæ : quòd audiſſet regiæ Maieſtati in animo eſſe nouum inſtituere Collegium, veniſſe , vt ſi cui vſui foret, labores ſuos Regi deferret : malle enim patriæ, aut finitimis, quàm alienis, & longinquis prodeſſe terris : ferant ipſi auxilium , & qua apud Regem auctoritate pollent , eam benignè ſibi accommodent. Miniſtri, homines oppidò indocti latini ſermonis, promptam copiam , atque elegantiam admirati, operam omnem pollicentur , virumque Regi impensè commendant. Rex gratum ſibi officium eorum demonſtrans , Laurentium Theologiæ profeſſorem cooptat , imperatque , vt ſcholis eius vniuerſi StoKolmienſes Miniſtri, erant autem fermè triginta , & ſummæ claſſis adiutores penè numero pares interſint. Non potuit præclaris cœptis aduerſarius diu deeſſe. Homines duo erant cuncta in Suecia celeberrimi, ac tanquam columina ſacræ , profanæque doctrinæ StoKolmiæ vterque, Olaus paſtor Ciuitatis , & Abrahamus gymnaſij publici Rector. Hi ſe potiſſimùm obiecere. Sed vtrumque Rex, quòd natalem Beatiſſimæ Dei Parentis celebrare neglexerant, primò ſuis ſpoliatum muneribus, deinde quia Miniſtros, populum , & Scholaſticos in Laurentium , & Regem ciere pergebant, vrbe expulit : non auſus in vincula dare metu tumultus. Gymnaſio , Abrahami loco, primùm vnus Miniſtrorum præfectus eſt : mox Miniſtro per ætatem, atque doctrinam minùs oneri ſufficiente , ipſe Laurentius , cum Socio Florentio, ſcholas omnes ſuſcepit : cui tamen illa erat ſumma curarum, vt Regis animum penitus ſibi adiunctum ad cæleſtes molliret ſatus. Deterrimè Rex de Eccleſiaſticis Præſidibus & ſentiebat, & loquebatur, opinione ex Hæreticorum hauſta ſermonibus, qui noſtratibus è terris profugi , Præſulum vitam impudentiſſimè proſcindentes, per alienam infamiam vitijs ſuis obtentum quærunt. Hoc animaduerſo Pater ad prauam euellendam opinionem captare tempora, inferre opportunè ſermones , confutare calumnias , religionem multorum Antiſtitum catholicorum prædicare. Gregorij in primis Pontificis Maximi beneficentiam, ac virtutes ceteras celebrare. Quod adeò ceſſit è ſententia ; vt

80 Sueciæ res.

81 Ioannes tertius Sueciæ Rex ad Catholicam religionem inclinat, ſed non facilè flectitur.

82 Laurentius Noruegius commendatitias literas à Miniſtris hæreticis impetrare conſulitur ab Rege.

83 Facilè obtinet.

84 Theologiæ Schola ei committitur.

85 Duo Primates ſe opponunt.

86 Rex vtrumque punit.

87 P. Laurentius à Rege malam de Eccleſiaſticis opinionem ab Hæreticis hauſtam remouet.

iam Patrem sanctissimum Rex magnificaret, amaretque. Ceterùm siue restituendæ religioni instans, vt aiebat, siue nouæ de suo ingenio condendę, nouam Liturgiam edidit. Ea non ita multos, vt vulgaris Sueca, continebat errores. Quamobrem Abrahamus, & Olaus statim impugnare aggrediuntur. Propugnationem monitu Regis Noruegus suscepit, aliquid sperans posse valere ad veram; & catholicam sensim introducendam. Sic autem aduersarios Laurentius fregit; vt apertè reuicti hostes ad Concilium Episcoporum, ac populi pronocarint.

88 Rex duos Romam ad Pontificem legat.

Concilio in huius anni exordium indicto, Romam Rex interim duos legat, Petrum, quo maximè in religionis causa vtebatur, quemque tametsi vxore illigatum, creari Episcopum cupiebat, & Pontum à Guardia, vt certam pecuniam in Regno Neapolitano sibi vxoris nomine debitam, Pontifice opitulante, redimeret. Hinc quidam suspicati sunt, nunquam Regem Suecum bona egisse fide, sed

89 Suspicio de Regis fide.

callida simulatione, nonnisi ad pecuniam tetendisse. Quæ, mea sententia, suspicio infirma est: cùm tam multa in regno mutari necesse non fuerit pecuniæ non admodum magnæ cupidine: & constet inter omnes non indoctum, neque hebetem fuisse Ioannem. Ad hæc Sanctorum Patrum in primis studiosum, & magnum æstimatorem, vt facilè ex ijs nouarum vanitatem sectarum potuerit intelligere, quamuis parem constantiam ad rectè intellecta defendenda, ac profitenda non adhibuerit. Ex duobus legatis Petrus in mari Balthico tempestate perijt: Pontus Romam profectus, vt in arcanis habebat mandatis postulauit, vt quoniam

90 Regis per Legatum mandata ad Pontificem.

haud dubiè Danus, Moschus, Fraterque Regis Carolus, si religio mutaretur, arma erant Sueciæ illaturi, ac Ministri ipsos ad defectionem Suecos solicitaturi; Sanctissimus Dominus, pro paterna omnium Ecclesiarum custodia, Cæsaris, Regisque Poloni auxilia ipsi conciliaret. Insuper ab sancta Vrbe Sacerdotem mit-

91 Possevinus à Pontifice ad Regem Sueciæ mittitur.

teret, per quem de religione vera cognosceret. Hæc fuit Possevini, quem Pontifex per occasionem negotiorum Societatis norat, & probabat, causa mittendi: qui nonnisi insequentis anni exordio, vt eo loco dicetur, peruênit. Interim

92 Regis concio ad populum.

Rex sedulò animis populi captandis instans, vbi dicta conuentui dies adfuit sic fertur locutus. Audistis, populares, quid conseruandæ paci, & tranquillitati publicæ gestum à me sit: quid aduersùs Moschi impetum sit statutum. Nunc pauca de ijs accipite, quæ ad animarum salutem pertinent. Negligentia Mini-

93 Ministrorum in res sacras negligentia.

strorum vestrorum in cultu religionis obscura vobis non est. Videtis, vt sinant collabi templa, vestes sacras sordescere, ac destrui: demum omnia diuina quàm nequiter tractent: domi argenteis vt scyphis, in sancto altari calicibus, è luto, & ligneo orbe sacrę patenæ loco: ad hæc fingere sibi quemque ritus nouos, & cerimonias ab alijs alias pro libidine vsurpari. Ad quæ singula cùm populus acclamaret, ita planè esse; Rex subijcit: Decretum igitur mihi est, non meo duntaxat, sed & Archiepiscopi, & Episcopi Arosiensis, aliorumque doctorum virorum iudicio Clerum reformare, religionem puram sequi, augere pietatem: & alia, quæ ad Dei Optimi Maximi cultum pertinent in hoc regnum inducere. Ministri vestri, quæ eorum est impietas, spargunt in vulgus nos hæresim, falsamque doctrinam velle inuehere, nolle nisi latinas conciones ad populum haberi: Ministros ab vxoribus velle seiungere: atque adeò iam centum millia Monachorum aduentare huc accersita à nobis. Nolite, Viri boni, nolite, per Deum, hisce obtrectatoribus fidem habere: nolite aures vestras hisce mendacijs dare, quibus inuidi isti

94 Populus Ministris assentiri abnuit.

nihil agunt aliud, quàm vt vos ab Rege vestro abducant. Tum plebs contentâ voce contestatur nullam se ijs habituram fidem. Ac Rex: Vultis ne, inquit, quotquot hîc adestis Liturgiam modò editam vnà mecum, cumque alijs spectata probitate Viris, vel inuitis Ministris, probare? Hac si estis sententia, manus su-

95 Rex abstinentiam à carnibus in Quadragesima restituit.

stollite. Absque mora populus vniuersus magno plausu manus in Cælum extulit. Iisdem in Comitijs statuit Rex, vt antiquo ritu Quadragesima carnium abstinentiâ celebraretur, quod & populus approbauit. Ita præmuniebat religioni

96 P. Varseuitius ad Reginam Sueciæ mittitur.

catholicæ viam. Eodem tempore & Catharina Iagellonia Regina Sacerdotem catholicum è Societate postulante ex Anna sorore sua Regina Poloniæ, huius rogatu, Pater Varseuitius iam Suecæ Reginæ notus ei profectioni destinatus est: &

Pater

Pater Laurentius sex præclaræ indolis Suecos iuuenes Romam in Collegij Germanici disciplina docendos misit. Ex quibus idonei, catholicique suffici pastores tempore suo possent. Ita spes vndique bona sese monstrabat Regni amplissimi Ecclesiæ sanctæ restituendi. Neque minorem faciebant spem ditionis Cæsareæ penitus ab erroribus vindicandæ insignia catholici Principis documenta, quæ Rodulphus edebat. Olomucij, cum primùm eam Vrbem iniret, exceptus est à Collegio extructo fornice musarum operibus, ingeniosisque emblematibus conuestito: comiterque Princeps dispositos in eo pueros liberalium artium, speciem referentes, dum salutaretur, audiuit. Pernestanno Cancellario, & Ioanne Haugbitio Morauiæ subcamerario precatoribus Monasterium Sanctæ Mariæ in Vrbe Bruna Domui Probationis addixit: Sanctimonialibus paucis, ad maiorem religiosæ vitæ custodiam, cum alijs item paucis, ex eodem Sancti Dominici Ordine, in Sanctæ Annæ cœnobio coniunctis. Porrò ita traditum est Societati Monasterium; vt literariæ quoque Classes instituerentur. Quippe vrgebat necessitas sinceræ, integræque doctrinæ: præsertim quòd finitimi Dynastæ nouorum mancipia dogmatum ad auertendam ad se iuuentutem, nec sustentandum modò, sed & proferendum regnum impietatis scholas duas in propinquo extruxerant. Græcienſi quoque Collegio Templum Sancti Aegidij est traditum, in proximam Sanctæ Catharinæ ædem paræciæ iuribus translatis. Pontifex non modò libens auctor fuit; sed & ad Seminarium Pontificium Græcij quoque condendum annuum vectigal attribuit. Pragæ initio anni compar Antuerpienſi rumor, de quo supra memini, & periculum extitit. Sacerdos è popularibus pro concione dixit: Vsitas non tam rationibus edomandos, quàm armis. Is, quia nonnullum habebat cum Societate vsum, existit rumor Iesuitas in Vsitarum necem coniurationem molitos, armatorumque ingentem manum partim in Collegio habere, partim ad Villas. Mirùm quantùm plebis animos sua sponte mobiles, & inanibus credulos, ea vanitas concitauit. Nihil propius factum est, quàm vt in Collegium impetu irruerent, ferroque & igni delerent. Senatus in tempore occurrit, qui planè fabulam ridiculam sciens, veritusque ne turbulenti causam tumultùs arriperent; custodes appositi; iussos nocte præsertim domum circumire, ne quà impetus fieret. Cæsar ad extinguendam rei memoriam, sermones de ea edicto vetuit. Rumoris auctores iussos inquiri, ijs quoque, qui insimulabantur, in quæstione pernegantibus, nulli inuenti. Lucernæ in Heluetia admittendum tandem Collegium fuit. Cuius gentis fortis, ac piæ erga Societatem, & religionem catholicam insignia studia posteritatis memoria nefas est fraudare. Schultetus (id genti Prætoris est nomen) maius item, minusque Concilium Lucernense, prolixâ ad Euerardum epistolâ, præfati summum dolorem indè haustum, quòd audissent Patres Lucerna reuocandos; subijciunt à se nequaquam eo consilio accersitos, vt vnquam dimitterent. Nam id, inquiunt, non modò ingens nobis detrimentum, verùm etiam probrum afferret, tum apud Hæreticos circumiectos, qui gauderent antesignanos veræ fidei, & satores germanæ doctrinæ, quæ ipsi maximè horrent, à nobis amissos: tum apud fœderatos nostros, qui dolerent nos tanto præsidio spoliatos. Et sanè cùm hæc veneranda Societas instituta sit ad sustinendam, ac propagandam religionem catholicam, pietatemque amplificandam: nosque hac re non minùs, quàm alij indigeamus; speramus non magis nobis, quàm alijs denegatum iri auxilium: cùm parati simus ijsdem, & fortè amplioribus, quàm alij, eam officijs prosequi. Nam quàm vberem hic habeat materiam, id quod intendit consequendi; compertum est hoc breui missionis tempore, quo fructus tam singularis apud senes æquè, ac iuuenes partus est. Nos verò (quod sine iactantia dictum sit) ij semper fuimus, sumusque hodie, qui catholicam fidem defendimus, adducta in discrimen dignitate, re, vita, & sanguine: neque id solùm in patria nostra, sed vbicunque nostra opera expetatur: parati id vel cumulatiùs in posterum, iuuante Deo, præstare. Æquum igitur est, vt qui religiosis laboribus summè contendunt, vt sustineant, & amplificent veram fidem, pietatem christianam; adsint nobis, qui idem profitemur,

97 P. Laurentius sex Suecos iuuenes in Collegio Germanico instituendos mittit.

98 Germaniæ res.

99 Rodulphus Imp. in Collegio Olomucij literario apparatu excipitur.

100 Brunæ Monasterium pro Nouitiatu attribuitur.

101 Templum S. Ægidij Græcienſi Collegio attributum.

102 Ibidem Seminarium instituitur.

103 Pragæ contra Collegium rumores excitantur.

104 Lucernę Collegium fundatur.

105 Lucernenſium literæ ad Euerardum de Collegio stabiliendo.

temur, & efficimus armis, vitæque periculo. Et quamuis, Deo gratia, vsque adhuc in fide nulla appareat imminutio apud nos; tamen (quod Deus ignoscat) excepto hoc, multa, & varia crimina, scandala, praui vsus, erroresque increbuere: vt nisi maturè succurratur; verendum sit, ne, quod alijs in locis fieri videmus, medicina sera sit. Etenim in ea sumus opinione, quemadmodum conciones, & cetera spiritualia officia non possunt magni esse momenti ad conseruationem, incrementumque publicæ pietatis, nisi auxilium secularis potestatis accedat; ita diligentiam ciuilem, & secularem perseuerare diu non posse in conseruando religionis cultu incorrupto, nisi doctos, sinceros, rectique exempli nanciscatur magistros. Super hæc permagni nobis momenti est nostram iuuentutem in bonis artibus, ac præcipuè in vita, ac deuotione christiana rectè institui: idque si consequi domi possent; ex vsu foret non priuato solùm, sed etiam publico: quòd ijs carerent vitijs, quæ sæpè ex regionibus exteris reportantur. Cuius specimen fructus iam nos summo cum gaudio nostro, exiguâ huius missionis vsurâ experti sumus. Obstabit fortassè perlatus ad Tuam Paternitatem rumor de nostri cæli insalubritate. Ceterùm certus esto planè experimento compertum, qui aliquandiu patriæ huius ingenio, cibisque insueuerit; si non commodiore, certè nihilo minus commoda, quàm vbiuis locorum valetudine vti. Itaque quicquid in nobis est prolixè, sincerè, fideliter, sine omni fuco, & fallacia promittentes, Paternitatem Tuam etiam atque etiam precamur, vt primo quoque tempore aliquod nobis subsidium mittat. Nam, cognita operariorum paucitate vestrorum, nolumus incommodo esse plenam semel coloniam postulando. Hanc verò tam insignem beneuolentiam, dignationem, & officiosum obsequium, quod nobis Societas, vt indubiè expectamus, exhibebit, vnà cum ijs meritis, quæ adhuc contulit, pro singulari beneficio in omnem æternitatem colemus: paratissimi cunctis viribus nostris promouere, atque amplificare commoda eius, dignitatemque: nosque ipsos impendere in quemcunque vsum, vbi Paternitati Tuæ, Societatiue communiter, aut priuatim honori, aut commodo esse possimus: non curæ, non labori, non facultatibus, non corporibus nostris parcentes. De qua re nihil Paternitatem Tuam volumus dubitare. Has ob res, & quia singularem Tuam erga nos propensionem iam pridem nouimus; expectamus cum gaudio benignum, votisque nostris consentaneum responsum. Vale. Ex nostro pleno Concilio huius rei causa coacto, decimoseptimo Kalendas Februarij.

106 Responsio Euerardi ad eorum voluntatem.

Tam pronis studijs, religiosisque voluntatibus pari caritate respondit Euerardus susceptо Collegio: præsertim cùm Pontifex ipse vrgeret, qui Lucernensis Senatus rogatu ad instruendam Collegij bibliothecam bonam pecuniæ summam donauit. Interim & Ingolstadianum Dux Albertus Collegium auxit, vbi pacatè iam cum Academicis degebatur. Hic Ioannes Rastellus Rector, natione Anglus,

107 Ingolstadij Io. Rastellus Rector à Deo impetrat mori vt Hoffæus Prouincialis conualescat.

Anno millesimo quingentesimo sexagesimooctauo in Societatem adscitus, vir bonus, nec malus theologus occubuit: sic vt posset videri pro caritate mortem ab Hoffæo Prouinciali ad se transtulisse. Nam cùm Hoffæus periculosè decumberet; Ioannes, susceptа pro salute eius religiosa peregrinatione, in itinere morbo correptus, paulò post decessit, & Prouinciali redijt valetudo. Treuirensis Antistes, veritus si quo ipse casu præriperetur humanis; ne gymnasium,

108 Archiepiscopus Treuirensis reditus Collegio perpetuos assignat.

quod iam videbat mille auditoribus florens, subsidij penuria concideret; Collegij fundationem perpetuam decimo iam septimo anno Canonicorum cunctatione dilatam per se transegit: industria vsus, vt ex bonis ab se quæsitis, ad quæ alienanda non requirebatur Canonicorum voluntas, vectigal addiceret.

109 Moguntiæ Collegium in commodiorem locum trãsfertur.

Moguntinus suum Collegium in dudum desertum Franciscanorum Patrum Cœnobium in Vrbis vmbilico situm, de Patrum eius Ordinis voluntate transtulit. Eò Socij migrarunt pridie natalis Deiparæ; atque in Templo proprio, cùm adhuc commodata Sancti Christophori æde vsi essent, nouo impetu, maiore Ciuium concursu diuina prosequuti. Haud segnior, minusque munificus fuit Præsul Haudomaropolitanus in Collegio suo firmando: qui paulò post generali confessione apud Patrem Ioannem Crochinum præparatus, sextodecimo Kalendas

das Aprilis promissum ijs, qui in pauperibus, eiusque famulis Christo Domino fœnerantur, regnum percepit, cadauere Collegij Templo relicto.

110 Belgij res.

Belgium per id tempus assiduis bellorum fluctibus miscebatur. Quas inter conuersiones, atque procellas gratias Euerardus Generalis ingentes agebat Deo, tum quòd famulos suos benignissimè tueretur, tum quòd ipsi religiosorum virorum nullam officij partem omitterent. Nec desinebat vigil Pater filios incitare currentes: præcipuè adhortans, vt simplicitatem, caritatem, patientiam, & constantiam obtinerent, neque vllam stationem desererent, nisi publica auctoritate compulsi. Et quia Petrus Trigosus Austriaco perfamiliaris nonnullam præbebat sermonum causam, & reliquæ Societati conciebat inuidiam; in Hispaniam redire iussus est. Eius loco, vt supra demonstraui, cùm pax confirmata, nec restare inuidiæ causa videretur; Ioannes Ferdinandus, & Antonius Salazarius ex Italia missi sunt. Hi cùm Luxemburgum venissent, vbi tunc Austriacus agebat, in Nosocomium protinus concedunt, vt ægrotis militibus officia pietatis impendant: multis etiam militum seminudis emendicant aliquid tegumenti. At multò impensiùs in subleuandis animis insudant, Principe talibus officijs plurimùm læto. Cui ausi etiam sunt, aditum humanitate eius aperiente, munusculum dare. Flagellum nacti non inuenustum augustissimis IESV, & MARIAE nominibus decòrè intextum, serico coopertum inuolucro donant: addentes telum se ei præbere, quo inimicorum suorum maximum edomare posset. Et gratum fuit id teli genus christiano bellatori. Ecce autem noua repentè conuersio, & Belgij totius turbulenta concussio: vndè quanta ad Societatem cladis pars pertinuerit, proximus annus ostendet.

111 Petrus Trigosius ab Austriaco in Hispaniam redire iubetur.

112 Et succedunt Io. Ferdinandus, & Antonius Salazarius.

113 Pium donum Austriaco offerunt.

Nec quietæ erant in Gallia res, nec Collegia nostra diuinum Numen solenni fauore protegere, inque salutem publicam promouere cessabat. Quanquam Parisiensi Collegio, Petro Hannequino Præside mortuo, magnum columen cecidit. Vehementer optabat patronus religiosissimus vndecunque Collegium in morem Societatis absolutum: eóque pecuniam obiens ad comparandum in Templi ædificationem solum legauit. Id scilicet deerat, florente gymnasio auditorum numero supra ędium amplitudinem. Quos omnes, cum id placere Senatui Patres intellexissent; induxere vt togas, pileumque gestarent, non secus ac Collegia cetera: idque nullo negotio impetrarunt, præter opinionem multorum, qui in vestium libertatem celebritatem gymnasij referebant. Hoc demum anno Camberij certa sedes inuenta, documento notabili, vnde intelligeretur cordi, curæque esse Deo, vt Socij in ea Ciuitate consisterent. Nam cum indè à primo accessu per alienas ædes, vel precariò, vel pretio erassent incommodissimè; eò iam ventum erat, vt repetente dudum hero domicilium, quod in præsentia incolebant, finis diuturno errori relinquenda penitus Vrbe quæreretur. Hoc rerum articulo ædes mirè Collegij vsibus opportuna, quam Bressiacam à Domino vocant, venalis offertur: eo maiore omnium admiratione; quòd Dominus vir potens, & opulentus antè de ea vendenda interpellatus, cum indignatione, ac stomacho mentionem rei respuerat. Lugdunum, & Auenionem pestilentia exercuit, sed modicè Lugdunum, Auenionem grauissimè. Certè hîc in Socios, ex eo, vt credidere multi, quòd in ægrotorum militum passim per Vrbem morientium cura, sibi nullo modo pepercissent; ita atrox malum incubuit; vt cùm vix tres, quatuorue contactum dirum effugerint, vndecim extinxerit. In his Ioannem Beatricetum Nouitiorum Magistrum, virum simplicem, ac rectum orationis, ac ceteris deuotionis studijs apprimè deditum: Petrum Rostillum eiusdem Magistri Nouitiorum Socium: & Michaëlem Nognium quæstionum conscientiæ explanatorem: Matthæum Thomam Prorectorem, egregiæ viros caritatis, & Sacerdotes: reliquos non Sacerdotes, ac partim Nouitios, & ipsos digna cœlo virtute. Collegio ita afflicto, antequam Lugduno succurreretur, Capuccini Patres, virique è Sodalitate Beatæ Virginis opem tulere. Ruthenis, cùm hoc anno sæcularis anni indulgentiam Ciuitas impetrasset, illustrissimam pietatis facem prætulere Collegij auditores. Ipso initio suas distributi in classes quinde-

114 Galliæ res.

115 Petri Annequini Collegio Parisiensi legatum ad Templum excitandum.

116 Collegij Parisiensis Scholares ad aliorum morem togam, ac pileum ferre incipiunt.

117 Collegio Camberij firma sedes inuenta.

118 Lugduni, & Auenione grassante peste vndecim ex Nostris occumbunt

119 Capuccinorum, & Sodalium B. V. in Nostros peste infectos caritas.

120 Pia Rutheni Collegij Discipulorum supplicatio.

cim

cim diebus quatuor destinata Templa adiere. Incedebant bini: suus cuique cereus lucens in manu, suus quaque in Classe chorus vel concinentium psalmos, vel cælites ordine inuocantium. Totum agmen Crucifixi effigies ardentes inter faces præcedebat: cuncto populo cum pietatem, tum multitudinem admirante. Nam mille, & quadringenti ferè numerabantur. Tribus verò supremis diebus triginta ex omni numero lecti sunt, qui saccis induti, nudis pedibus, interiecti per interualla agminis totius ordinibus, sacræ Domini passionis præferebant mysteria. Quibus singulis denso luminum ministerio puerorum nobilium circumfundebatur cohors cum pietate, modestiaque mirabili. Eaque commotio erat in populo; vt plurimi plenis lacrymarum oculis perspectarent: alij prouoluti in terram non sancta modò adorarent mysteria, sed & nudos gestantium pedes oscularentur. Nobilis quin etiam Vgonottus ita emollitus eo spectaculo est; vt protinus ad Confessarij pedes, eiecto scelerum, & impietatis veneno, incorruptæ se religioni reddiderit. His initio anni ab vniuerso discipulorum cœtu gestis, subinde peculiares quædam institutæ Supplicationes ab certo eorum numero. Vna fuit Sanctæ hebdomadæ quarta, quinta, & sexta feria, in qua longo ordine incessêre multi sacco induti, & nudi pedes, & sacrorum cruciatuum argumenta postremo die gestarunt. Alter post paulò cœtus eodem vestitu, itemque nudis pedibus iuit, vnoquoque mortui hominis caluariam manu gestante isque terror quindecim deinceps diebus circum latus. Pari dierum numero, pari corporum, ac pedum habitu Supplicatio ducta nouissima; in qua singulis supplicantium crux atro tincta gestamen fuit: & quinquies Sanctæ Passionis interiecta mysteria: quæ eximij adolescentes sumptuosè ornati Angelorum figura, & sanè dignitate faciei, cultusque modestia simillimi Angelis ferebant: ea populi voluptate; vt non contenti semel spectasse, per compendia properarent ad loca, vbi iterum, ac tertiò pio spectaculo fruerentur. Hæc à discipulis gesta Collegij, præter nomen, & gratiam gymnasio partam, etiam pulchras æmulationis faces in animis Ciuium incenderunt. Ac Patres non solùm auctores erant, cohortatoresque earum rerum; sed etiam adiutores. Euntibus, ac redeuntibus, tum audiendis confessionibus, sacro faciendo, opportunis adhortationibus præstò erant caritate promptissima: tum demum ijs, qui excalceati incesserant, abluendis calida, fouendisque vestigijs. Multæ hisce sanctis inuitamentis morum factæ conuersiones, multorum in fide confirmata constantia, librorum noxiorum numerus ingens exustus. Is ad Collegij sacellum, præsertim expiandorum animorum causa, excitus concursus; vt non minùs, quàm destinata Iobelæo Templa frequentaretur. Et quia tantæ discentium multitudini septem præceptores ægrè erant pares; duo per Autumnum sunt additi. Non est, quòd immorer memorandis latè per Galliam peregrè gestis, cùm fuerint prioribus consimilia annis. Illud eximium, propriéque notandum est. Valentiæ Patris Ioannis Grangeani operâ Episcopum eius Vrbis, olim ob hæresim de fede deiectum, ad sapientiam reuocatum: sic vt die Iouis sancto in concionem progressus, quę Pater de sacrosancto Eucharistiæ mysterio docuerat, palàm comprobaret omnia: deinde post confessionem catholico ritu publicè inter populum, magno cum populi gaudio, communicarit.

121 Ad eius aspectum Nobilis Vgonottus conuertitur.

122 Aliæ supplicationes.

123 Populus cum voluptate admiratur.

124 Fructus ex supplicationibus percepti.

125 Discipulorum numero præceptores adduntur.

126 Valentiæ Io. Grangeanus Episcopum olim à fede, ob Hæresim amotum, ad castra Ecclesię reuocat.

127 Hispaniæ res.

128 Comes Sedilli Busaquij Collegium fundat.

129 P. Georgius Passius primus eius Rector.

130 Fracisscus Blancus Episcopus Collegij Compostellę auctor.

Duo noua Collegia hoc anno Hispaniæ Prouincijs accessere: alterum Aragoniæ Prouinciæ, cui Sardinia subiacebat, in Oppido Busaquio, quod Comes Sedilli præcipuè fundauit, Vxore eius, Decanoque iuuantibus. Primus rexit Georgius Passius. Sed non diu ea colonia stetit, vt in loco scribetur. Alterum Castellæ in Vrbe Compostella ad Hispaniæ fines Franciscus Blancus, qui alia multa Collegia iuuerat: & Malacense dum ei Ciuitati præesset Episcopus, excitarat, ad Compostellanum translatus Archiepiscopatum instituit ad Galleciorum, & peregrinorum opem, qui ex omni christiano Orbe Sancti Iacobi Apostoli sacra ossa salutatum accurrunt. Vuete nunc primùm, & Numantiæ latinæ literę tradi cœptæ. Conchæ prima elementa. Sodalitates Beatæ Virginis Vallisoletana, Madritana, Belmontensis cum Romana coniunctæ, & Indulgentiarum participes

ticipes factę. Compluti pridie Idus Ianuarij decessit Petrus Manricius Antonij Manricij, & Aloysiæ Padillæ clarissimorum, & opulentorum parentum filius. Is ab adolescentia religiosæ vitæ incensus cupidine, diu salutare propositum traxit: voti etiam, quo se obstrinxerat, commutatione impetrata. Anno deinde millesimo quingentesimo sexagesimoquinto iam Toletanæ Ecclesiæ Canonicus, & Quæstor à Philippo Rege ad Carolum Regem Galliæ ad deportandum Sancti Eugenij corpus primi Toletanæ Ecclesiæ Archiepiscopi Legatus, dum secum in itinere cogitat si fortè dignus esset, qui quippiam pateretur pro Dei causa, & ad honorem Sancti Eugenij, qui tam multa pertulerat; corruit ex equo, & osse spinæ perfracto, dolores hausit acerrimos: quibus totâ exinde vitâ identidem tentatus est. Eo casu rursus animum obfirmauit ad religiosum secessum. Et quia multi propinqui, & Magnates Hispaniæ deterrebant; longa ijs epistola satisfecit. In ea prolatis, solutisque rationibus, quæ poterant suadere, vt maneret in vita communi; multas congessit, & magnificè explicauit, quę suaderent vitam seueriorem. Quarum vt paucæ delibentur: Quintodecimo ab hinc anno, inquit, voui me Societatem intraturum: ac tametsi votum commutatum est Romę; tamen conscientia nunquam silet: ac præcipuè tum me horrendis timoribus torquet; cùm morbo aliquo tentor. Quòd si alijs in rebus quàm tutissima sequimur; quæ prudentia id in æternitatis negotio negligat? Porrò via tutissima æternæ salutis est, collocare in tuto rationem, ac voluntatem. Rationem autem planum est in tutum recipi credendo, quod docet Catholica Ecclesia: at voluntas in tuto ponitur obediendo Moderatori, qui loco Dei suscipiatur. Fac aliud nihil lucrarer mutatione vitæ, quàm vt exonerarem conscientiam meam, ac remouerem quicquid scrupulum posset afferre, & tanquam mihi superstes testamentum ipse meum exequerer; vel id vnum quicquid abdicari in terris posset ampla mercede compensaret. Nam videmus quàm pauca testamenta ex auctoris mente obseruentur, Fieri posset, vt hoc articulo moriendum mihi esset, vti tam multi iuniores, firmioresque moriuntur. Quanti ergo æstimarem, si ab ipso transitu Deus me reuocans spatio donaret, quo animæ meę rationes constituerem? Atqui hoc factum arbitror. Nostra lex docet, ne eo quidem pretio quanti creata omnia æstimantur, venialem noxam admitti debere. At quantum numerum noxarum eiuscemodi singulis diebus euitarem Religionis complexu, quas nunc committo? Quot crimina letifera in sacris Claustris declinassem, quæ in seculo perpetraui? Ergo si Deus in tantùm horret peccatum, vt redempturus ab eo hominem homo factus ita vixerit, ita occubuerit; num magnum est, si ego, vt à tot me redimam vel susceptis, vel susciendis criminibus, ad religiosum statum migrem? Equidem si abdicatione seculi id modò proficiam, vt vnam tantùm leuem noxam suffugiam; non requiro uberiorem mercedem. Illa abundè est, propterquam, quicquid in terra est, posthaberi benè existimo, vt vnam, quamuis leuem iniuriam, Deo non inferam. Interrogentur singillatim quotquot Religiosi moriuntur suis in claustris: Malles ne vitam finire Sacerdos, honoratus, & opulentus? Omnes negabunt. Interrogentur item viritim quotquot honorati Sacerdotes moriuntur in seculo: Malles, ne vixisse Religiosus, ac despicatus? Nemo erit, qui non affirmet. Igitur si ratum est in iudicijs forensibus, quod quatuor comprobant testes, vel etiam duo; cur de eo dubitetur, quod æquè seculi Sacerdotes, Religiosique cuncti testantur? Prudentia inter homines ducitur, si quis intelligens se ab hero dimittendum, præoccupet, & Dominum ipse prior dimittat. Ego ex annis, & infirmitate, ex ijs, quæ in ceteris mortalibus video, intelligo propè esse, vt à Mundo dimittar: me igitur ipse præripiam, saltem vt tester Domino me duro, intolerandoque seruisse. Si benevalentes ad Religionem concedunt, ut benè viuant, ego valetudinarius adibo, vt benè moriar. Nam id demum est ultimum quò cuncta referuntur. Erit quippiam tolerandum? Eâ causâ accedo. Valebit ad firmitatem præuidisse, quæ imminent dura. Fortè non usque adeò sentio voluntatis impulsum? Stabilius est consilium, quod intelligentiæ luce, rationumque

131 Vuete, & Numantię Scholarum initium.

132 Item Conchæ.

133 Sodalitia B. V. Vallisoleti Matriti, Belmontis Romanæ aggregantur.

134 Compluti moritur P. Petrus Manricius.

135 Eius vocatio mirabilis.

136 Literæ quibus rationem reddit quare Religioni se addixerit.

vi suscipitur : quia tempore elanguescit commotio , rationes diutius manent. Voluntates adolescentium, quia hi carent experientia , nec admodùm rationum momenta perpendunt; solet Deus vehementiùs pellere. Id mihi satis est, quod sæpe numero sincerè, nullâque perturbatione commotus perspexi, haud rectum me iter tenere : ac prorsus expedire , vt ad Religionis ductum me applicem. Hæc, & multò plura in ea epistola persequutus, Idibus Ianuarij Anno millesimo quingentesimo septuagesimotertio ingressus , qualem mente præceperat , sanctitate plenissimam vitam instituit. Sub Crucifixi effigiem, quam habebat in cubiculo, scripsit : Quoniam mortuus es, sepelire : alioquin malè olebis. Vt significaret Religiosum, qui per discessum à mundo mortuus est ; nisi sepeliatur in intima sui, ac peccatorum suorum cognitione, ac perfecta humilitate ; fore , vt malè oleat, vitæ exempla non religiosa præbens. Quod ipse ne committeret, illud ante oculos sibi monimentum statuerat, inque mortis cura viuebat assiduè. Eam ob rem summo labore in libellum versiculos è psalmis retulit, & Sanctorum dicta insignia, quibus nouissimo tempore siue legendis , siue audiendis ad agendum cum Deo, & curam omnium grauissimam excitaretur, vti fecit : eoque opportuniùs, quòd diem excessus sui aliquot ante diebus præuîdit , prædixitque. Petijt à moribundo Dominicus Ferdinandus, qui modò ei famulus, iam conseruus in Christo, vt cùm ad Dei conspectum veniisset precaretur, vt ipsum quoque ex hac vita placeret abducere : quod Pater recepit sese facturum. Paucis post mensibus Dominicus Madritum translatus, Franciscum Porrium in Madritana curia causarum Societatis procuratorem comitabatur : à quo dum simul aliquando eunt, interrogatus, num satis valeret , quòd mœstior videbatur ; respondit : quartum iam ire mensem, nec Patrem Manricium promissa complere, vt solutionem sibi quoque è vinculis corporis exoraret. Eoque die se in matutina precatione , & dum sacrificio adesset, miserias huius vitæ reputantem , summissè precatum à Deo , vt vellet famuli sui fidem exoluere. Hos inter sermones ad Collegium reuertuntur. Continuò Frater decumbit , atque octauo Idus Maij diuinis mysterijs communitus, vti optauerat, Patronum , quem secutus erat ad laborem, secutus est ad mercedem. Insignem operarium amisit Prouincia Bœtica. Ignatius Fonseca vir in primis religiosus , prudens , moderatus , caritate flagrans, post diuturnam Nouitiorum institutionem, alibique, & Villaregij, Cordubensisque Collegij rectionem , ad regendum Hispalense translatus , magno omnium dolore Kalendis Decembris decessit. Ex Oppido Guadix in Bœtica honestis ortus parentibus, Salmanticæ cùm studeret, iam tum vitam pro Christo, & vtilitate proximorum fundendi cupidus, Societatem , spe potissimùm adeundi Indias, adamauit. Septimancas paulò post quàm ingressus fuerat missus ad Tyrocinium, Anno millesimo quingentesimo quinquagesimooctauo, quo primùm die peruênit, vbi cubitum fessus abijt, crepitum verberantis se in proximo cubiculo Fratris audiuit (fuisse Toletus fertur, qui dein fuit Cardinalis) atque idem præstandum sibi ratus, flagellum & ipse expedijt. Nec multò post iterum à Fratre tumultus verberum personat : iterum hospes respondet. Tertiò demum ille præit, hic tertiò sequitur. Felicia tecta vbi tam suauiter virtus ad aspera per exemplorum blandicias rapit : nec solùm torporem segnibus excutit, & robur integris excitat; sed & fessis vires instaurat , elaborans è cruciatu quietem. Id potuit, quàm Fonseca ad Christi militiam generosum pectus afferret, ostendere : quod clariùs deinde perspectum est, cùm, familia propè vniuersa decumbente , Culinam exercens , totum mensem nunquam in lectulo fessa membra reposuit, quò prompta in omnes horas subsidia ægrorum haberet. Demum breui non excellens modò discipulus; sed & magister euasit. Eo maximè tempore , dum Nouitijs præerat, indulgebat animo suo , cælestium commercio largiùs fruens, atque inter sacrificandum, quod in priuato faciebat sacello, duas horas ferè quotidie in sacrosanctis illis excessibus permanens. Fuisse gratam Numini eius consuetudinem, quę indè referebat adiumenta proximis, testimonio sunt. Villaregij homini periculosè calculo laboranti , ac propè deposito , valetudinem ita impe-

137 Sapiens, ac pium monitum.

138 Sui obitus diem prædixit.

139 Dominico Ferdinando mortem se impetraturum promittit.

140 Ignatij Fonsecæ mores, & virtutes.

141 Calculo laborantem oratione liberat.

impetrauit; vt eiecta statim noxia materia, annos plurimos superfuerit, nunquam postea eius generis morbo tentatus. Ibidem Patrem Garziam Rodericium dolores inuasere acerbissimi: quem Fonseca dum inuisit commiseratus: En, inquit, rectà abeo ad sacrum Altare pro te rogaturus: & quanquam æger respondit, vt non precaretur dolorum sibi leuamentum, sed ad perferendos patientiam; tamen quantùm in sacrificio procedebat Fonseca, tantùm dolorum sæuities mitigabatur: adeò manifestò sensu; vt æger mitteret vnum è Fratribus spectatum, quem ad locum sacrificij Pater veniſſet: eoque renunciante iam ad eum veniſſe locum, vbi priuatim Sacerdos orans, quos libitum est Deo commendat; continuò quod reliquum erat dolorum abscesserit: nec postea, quamdiu Pater vixit, redierint. Alia de genere hoc narrantur. Nec minùs mira fuit medicina, quam militis non corpori, sed animo fecit. Hispali homo ferox ab vno è Sacerdotibus nostris in confessione, quòd nollet legitimè satisfacere, non absolutus ad Fonsecam Rectorem pergit, ægrè sui præ ira potens, mirari se infremens, quòd rustico illi Confessario pugionem non centies adegerit in viscera. Fonseca supra insitam facilitatem eò blandior, quò miles magis furebat; cum quadam liberalis animi excelsitate: Ades dum, inquit, confessionem ipse excipiam. Vbi totum ille virus euomuit, sensim Pater exorsus, & ad seueram paulatim increpationem delapsus, diuina aspirante vi, glaciem duri pectoris in fluuium lacrimarum soluit: cognita suorum grauitate criminum totum se potestati Patris permisit, mitiorque agno recedens, qui accesserat leone ferocior, emendatiorem indè vitam ad finem vsque peregit. Sed quàm hoc lenitatis amabile exemplum est; tam illud iustę indignationis formidandum. Eadem in Vrbe homo prænobilis, mulierem antè fratri suo nuptam vt duceret, adulterinas Româ literas abstulit. Cognouit id Hispalensis Prouisor, indignoque flagitio efficaciùs prohibendo, iussit eum hominem cum Rectore Collegij consultare rem. Vbi adfuit, & garrulitate magnifica ad suam libidinem distorquere Patrem tentabat; is solenni sua mansuetudine, ac religiosa modestia ostendere facultatem, quam proferret, haud dubiè illegitimam esse, furtimque, & iniustè ereptam: neque per eam contrahi tales nuptias vllo modo licere. Contra ea argumentari, altercarique procus: tandem cùm proficeret nihil, truculentus, & minitabundus vim corripit execrans, deieransque matrimonium illud, quibus quibus inuitis, perfectum iri. Tum Pater graui, ac seuero vultu: Atqui ego, inquit, Dei nomine denuncio impendêre atrox supplicium tibi, & qui id tibi negotij fouerint. Non abfuit comminationi fides. Haud multò post eo nobili ad fores amasiæ stante, cursu illuc defertur Aethiops lictorum manus euitans: quem statim recipi domum, & occuli nobilis iussit, quia erat amici sui mancipium. Clauso die Aethiopem proripere se volentem prohibuit amasia, ac malè insuper verbis accepit. Cuius ille rei dolore percitus, nocte intempesta feminam aggressus, repetito sæpius pugione confecit: tum ad eius consobrinam versus, quæ matrimonium maximè tractabat; & ipsam lætiferis plagis confôdit: cui tamen ad confessionem vita superfuit. At ipsi proco subinde nuncius affertur Onerariam, in qua totam penè suam rem ad Indiam negotiationis causa transmittebat, perijsse: omnibus diuina iudicia cognoscentibus, & salutari terrore concussis. Fidelem quoque amicum, & propugnatorem Societati mors Madriti rapuit, Nicolaum Ormanettum Pontificium ad Regem Internuncium. Vel ex hoc licet metiri, quàm sapienter religiosas tractaret causas. Non multò ante obitum à Prorege Barcinonensi rogatus, vt curaret Iosephum Ayalam traduci Madritum ad conciones; statim Alphonsum Sandoualium Madritano Collegio Præfectum super ea re allocutus, dixit sibi quidem nullo modo probari, vt Religiosi homines quærerent ex vno loco in alium migrationem: nam id contumaciæ genus esse: seque super Proregis postulato ad Præpositum Generalem scripsisse adeò languidè, vt latam portam relinqueret liberæ eius voluntati ad id decernendum, quod maximè consultum censeret. Ipsi verò Proregi respondisse, cogniturum se nunquid obstaret, cur Ayalam minùs expediret Madritum acciri. De reliquo absurdum sibi

142 P. Garziam Rodericium dolorib. oppressum sacrificio perfectè sanat.

143 Ferocem militem ob negatam sibi absolutionem ad confessionem disponit, & absoluit.

144 Inualidum matrimonium contrahere volenti, diuinam vltionem denunciat.

145 Denunciata eueniunt.

146 Nicolai Ormanetti Nuncij Apostol. mors & laudes.

147 De Religiosorum migrationibus non à secularibus, sed à proprijs Superioribus disponendum.

admodum videri, in transferendis Religiosis hominibus vias alienas, atque extraordinarias iniri. Quod ad religiosum bonum spectat nequaquam hunc, vel illum ambire, vel præferre locum, sed in eo libentissimè degere, vbi Moderatores collocent. Hoc caput aiebat se Proregi scripsisse, vt cognosceret erratum suum, & ab eiusmodi curis abstineret in posterum. Deinde vehementer cœpit Sandoualio necessitatem ostendere obedientiæ in Societate ex parte omni perfectæ, vt Apostolicis functionibus cum fructu, & recto exemplo se impendens, nequaquam sineret alio quopiam auerti. Id docuisse Fundatorem Ignatium, & id curæ potissimùm habuisse, vt hunc in ea spiritum ingeneraret. Mortuo Ormanetto, inter eius scripta, libelli inuenti sunt quidam, quos homines turbulenti è Societate, & infideles filij suam contra parentem obtulerant. Qui quoniam nunc primùm prodiere in lucem, multisque deinceps annis hanc Domini Nauiculam insanis tempestatibus agitarunt; operę pretium est fontem mali aperire. Incesserat desiderium in quorundam animos Hispanorum, habendi caput in Hispania, à quo penderent. Causas afferebant rectæ administrationis opportunitatem. Nam, quanquam viuo adhuc Ignatio Commissarius fuit in Hispania Borgia, & post eum sub Lainio Araozius; tamen his nonnisi, quæ Prouincialium, erat potestas: eò duntaxat amplior; quòd ad plures Prouincias pertinebat. Itaque tantùm ad dissidia inter ipsos Commissarios, & Prouinciales valebat: tamen quanquam suspicionem aliquam mouit Araozius, & rumor fuit libellos per eum Regi oblatos ante hanc diem; tamen id certum est, si quod vnquam fuit vlcus, non ante Euerardi tempora erupisse. Causa maturitatis fuit præcipuè duplex: altera quòd turbæ in proxima Congregatione generali quorundam animos exacerbarant. Deinde quòd per id tempus reformandis quibusdam Religiosorum ordinibus Rex, cum auctoritate Pontificis, insistebat, & Commissarios illis cogitabat imponere ex nullo capite externo pendentes. Hinc filij illi degeneres ingressi spem suis querimonijs locum fore, & præclaro hoc conscisso corpore fœdum posse monstrum creari; perlongum scriptum Nuncio Ormanetto, eiusque breuiarium Regi, ac Præsidi regij consilij offerunt, additâ epistolâ, in qua, suum scilicet boni publici studium contestati, grauitatem causæ commendabant. Tria accusabant in Societate. Primum inæqualitatem graduum: eam esse multarum iniquitatum originem, & amaritudinum, tentationum, defectionum, dum alij alios vident sibi præferri virtute, & literis inferiores. Coadiutores temporales, quantumuis virtute abundent, nunquam peruenire ad professionem: ac Generalem tantùm ex relatione hunc in Coadiutoris, illum in Professi gradum collocare: planè incommodissimè, cùm fieri possit, vt Prouincialem, eiusque Consiliarios odium, seu qua alia perturbatio fallat. His incommodis obuiam iri posse, si post certum tempus, omnes, etiam temporales Coadiutores, ad Professionem recipiantur: neque eos eligat Generalis, qui paucos nouit, sed Prouincialis, & maior Professorum in quaque Prouincia pars. Deinde querebantur de ratione Superiores eligendi. Nam cùm Generalis tantùm ex acceptâ à Prouinciali notitia, pauciſque alijs cunctos eligat; necessariò sæpè aberrare, cùm ipsemet homines ignoret. Quin fieri posse, vt Prouincialis odio, vel studio Generalem minùs sincerè edoceat: atque adeo ijs, quos inferiores minimè velint, administratio demandetur, sub quibus, quonam pacto possent proficere? Cumque Rectoribus definitum spatium nullum sit, multique longùm dominentur; fore tempus, cùm Prefecturæ perpetuæ sint, contra Concilium Tridentinum. Ergo Prouinciales suffragijs Prouinciæ, Rectores suffragijs cuiusque Collegij eligendos ab ijs, qui quartum annum in Societate peregerint: & Rectores, vti Prouinciales, tertio quoque anno creandos nouos. Querebantur postremò in dimittendis è Societate grauissimè peccari, cùm leuissimâ causâ multi dimitterentur. Quare non eijciendum quenquam, nisi cuiusque Collegij, domusue suffragijs. Hæc erat scripti summa, & apparebat auctorem non indoctum, sed grauissimè perturbatum, & Societatis legibus, atque institutis infensum esse. Auctor ignoratus est. Neque hæc curam admodum grauem

148 Libelli contra Societatem ab Ormanetto suppressi.

149 Eorum libellorum causa.

150 Commissarij in Hispania qui, & quantæ auctoritatis.

151 Tria crimina Societati ab ipsis Socijs obiecta.

Patri-

Patribus iniecere : quippe quæ non ad immutandam Societatem, sed funditus destruendam, ac nouam prorsus formandam religionem pertinebant : quod nullo modo vero simile erat quenquam attentaturum. Ex ea solùm parte metum faciebant, quòd capiti præficiendo ab Generali seiuncto viam præmuniebant : quod præcipuè Dionysius Vasquius moliebatur. Nam cùm is pacis, & tranquillitatis causa ex Italia fuisset remittendus in Hispaniam; adeò dolorem impatienter tulit, ut in consilia periculosa prorueri. Ergo, tanquam de accepta iniuria, se contra Euerardum, & Palmium, quem suspicabantur homines perturbati Nationi Hispanæ aduersum, vlturus, libellum scripsit in hanc sententiam. Necesse est, vt Societati Hispanienſi suus adsit propriè Generalis. Nam si vnius capitis membra sint Italia, & Hispania, & reliquæ Prouinciæ; cùm tam exacta sit obedientia in Societate, & quosuis ad loca etiam infecta hæresibus, vel iuuenes mittat; fieri poterit, vt indè interdum redeant in Hispaniam, & hæresim importent. Quin etiam fieri potest, vt vel Generalis, vel aliquis Assistentium hæresi inficiatur : cúmque obedientia in Societate cœca sit; irrepat in Hispaniam, sub obedientiæ obtentu, hæresis. Deinde ex coniunctione cum Italia, communique Generali, id tantùm lucratur Hispania; vt pecuniam cum dolore dominorum, & operarios cum detrimento suarum Prouinciarum, quæ eos molestijs, & sumptibus magnis aluere, Generales transferant in alienas oras, atque ipsi Hispaniæ, & Indijs desint subsidia. Indè etiam fit, vt cùm quis periclitatur, ne veniat in sacrum Quæsitorum fidei iudicium, quamuis suspectus in fide sit, & notatus hæresi, & flagitiosus; non luat pœnas, sed traducatur ad aliena regna. Quòd si quid prodest Romæ esse Generalem, ad tractanda cum Pontifice, quæ ex vsu in dies se offerunt; id poterit Societas Hispana per Procuratorem consequi. Nec verò Societas est vti ceteræ Religiones, quæ paucissimis rebus à Generalibus pendent. Nam hîc Rectores, Prouinciales, Visitatores, horumque Consiliarios Generalis constituit : idem ad Professiones deligit : idem ad sacros Ordines. Demum nihil est paulò grauius, quòd ab illo non pendeat. Quæ cùm per literas tractanda sint; primùm literæ nunquam res satis exprimunt : deinde suscipiuntur impensæ grandes : ad hæc cognitio ex paucis capitur, qui quod libitum est efficiunt. Ita peccata committuntur ingentia, eo quod is, qui res decernit, rerum statum Hispanienſium ignorat : & rerum agendarum opportunitas excidit, quòd in articulo rei conficiendæ non adest potestas. Et quanquam Fundator Societatis genus hoc administrationis instituit; eius tempore tolerandum erat, quòd pauci tunc erant Socij, eique planè perspecti : nunc autem satis apparet intolerandum esse, cùm tantùm Sociorum numerus, & negotiorum creuerit; vt omnino nequeant ab vno cuncta administrari, idque per cognitionem ex literis. In alijs Religionibus, præterquamquod pauca ab Generali pendent; ipsemet suos Religiosos coram inuisit, & consolatur, & vindicat innocentium iniurias, quas à Præsidibus acceperit : at in Societate semper desidet Romæ Generalis, nunquam eius faciem intuentur Hispani, totum per scripta conficitur, magno cum periculo famæ : neque vnquam vindicantur inferiorum iniuriæ, & tyrannicæ vexationes : nam quicquid Præpositi nunciant, id demum fit. Etiam cùm Rex ad Indias, vel in alias oras mitti operas iubet; continuò occinunt non adesse Romæ potestatem : preteritque tempestas, & Rex obsequio, regna subsidio fraudantur. Ad hæc cùm creandus est Generalis, adeunt Romam Hispani Patres : postque sumptus, ærumnas, pericula maxima; eam ob rem tantùm eunt, vt audiant contumelias nationis Hispanę, vel certè vt testes modò sint rerum, quæ geruntur. Nam cùm Italię, ceterarumque Prouinciarum Electores coniuncti superent numero, quodcunque placitum fuit, efficiunt. Quin & assentationes, & dona adhibent, vt votorum suorum compotes fiant : quod apertè in proximo generali conuentu perspectum est : idemque atque adeò deterius creditur fore imposterum : quia vnus Assistentium, is, qui Italiam procurat, intimus Generalis, & per quem plerisque in rebus regitur, magnas iecit radices ad Generalatum

152 Dionysius Vasquius præcipua turbationum pars.

153 Conscripti ab eo libelli argumentum.

tum aucupandum : atque is manifestus est Hispaniæ, & Hispanorum hostis, & multa eorum commoda impedit. Quæ cùm ita sint, supplicatur, vt à Pontifice potestas impetretur Hispanorum habendi conuentum in Hispania, vbi Generalem sibi creent è suo corpore: vel Pontifex concedat Regi, vt sine Congregatione ipsemet eum eligat, & nominet; vel certè id agatur, quod Fundator, & Generalis, qui ei successit, instituêre, vt sit in Hispania Commissarius, qui ex Italia non pendeat, vt incommoda, quæ dicta sunt, remoueantur. Hæc Dionysius, seu quis alius (neque enim disertè nomen est proditum) cùm scripsisset; ostendit per amicitiam, fortè solicitandi studio, Petro Ribadeneiræ: qui grauiter commotus, cùm acerrimè verbo contradixisset, quo planè suum homini errorem aperiret, sententiam suam accuratè scripto & ipse comprehendit. Societatis Institutum, inquit, sicut aliarum Religionum ab Sede Apostolica probatarum, non est hominis inuentum, sed Dei, qui solus nouit genus obsequij, quod ab quoque suorum famulorum cœtu velit: proque temporum varietate varios ad suam vineam operarios, alios aliorum operum causâ mittit. Itaque vti operariorum est sequi Domini voluntatem; sic Religiosi cuiusque ei inhærere spiritui, quem singulis Ordinibus à principio Deus tribuit. Ille enim est veluti canalis, per quem, quasi è fonte, diuina dona ad Religiosos permanant: quo sublato, etiam diuinus feruor tollitur. Societatis Instituta, saltem in rebus præcipuis, & quæ pertinent ad ordinis naturam, non dubium quin Ignatius parens diuinitus hauserit. Nam, præterquamquod nunquam prudentia, aut scientia humana potuisset, quæ decreuit, consequi; constat ex eius libellis multas habuisse diuinas reuelationes inter Constitutiones condendas: & ipsemet Patri Lainio hoc idem affirmauit. Ergo germani tanti parentis filij magnificerè, quæ ille scripsit, debent, venerique, tanquam dona Dei, ac se veros probare filios, leges ab eo conditas, spiritumque, & modum regendi traditum fideliter conseruando. Post Beati Parentis finem, tres ad hanc diem habiti sunt generales Conuentus: atque in his omnibus Constitutiones, tanquam rem cælitus concessam amplexi sunt præcipui totius Societatis Patres: eo studio; vt cùm in secundo Conuentu quædam ab Hispano homine immodici zeli scripta cœpta essent recitari, in quibus Instituti natura labefactari videbatur; vniuersus consessus obstruxerit sibi aures, & exclamarit: Comburantur literæ, comburantur. Quid verò tam præcipuum in Societatis Institutis est, quàm administrationis forma vno sub capite, cum tanta potestate cunctis in rebus vt cùm Societatis corpus vna ex parte maximè dispersum sit locis vniuersi terrarum orbis, ex altera maximè cohærens, compactumque sit, propter vnitatem, & influxum eodem ex capite, & eundem vbique spiritum, animum, & agendi modum? Igitur si totum Societatis bonum in eo est, vt sequamur Dei ductum, lucemque primam Ignatio Parenti nostro impertitam; clarum est graue scelus esse noua moliri, venerationem, amoremque, quem tali parenti debemus, violare, auctoritatem tot, taliumque vniuersalium Congregationum damnare, & contumelia afficere. Quæ peccata eò sunt grauiora; quò clariùs contra diuinam prouidentiam sunt. Nam cùm Deus hac regiminis formâ propagarit Societatem totum per Orbem terræ, magna cum sui nominis gloria, atque vtilitate Ecclesiæ Sanctæ; profectò significat eam, qua via creuit, & fructus fecit, eâdem conseruari debere. Ad hæc, vt in Confirmationis diplomate dicitur, instituta Societas est potissimùm ad defensionem fidei, atque propagationem. At si Societas vnum haberet per se caput in Hispania; neutrum efficeret: neque cum Hæreticis ad defendendam fidem dimicaret, neque cum Indijs Orientis, & Iaponia, vbi præcipuè propagatur ad Ethnicos fides commercia haberet: tantoque Sancta Ecclesia subsidio, tot animæ salute fraudarentur. Hęc autem Hæreticorum, Ethnicorumque conuersio ea est, quę maximum nomen Societati tota in Ecclesia Dei peperit, cùm tam laboriosum, & salutare negotium enixius, quàm Religiones aliæ, susceperit. Neque aliæ Societatis occupationes, tametsi sanctæ, & fructuosæ parem habent admirabilitatem. Atque adeò decus est ingens Hispaniæ, eius filios non ad auri, argen-

154 Petrus Ribadeneira verbo, & scripto libellum confutat.

155 Præcipua ex Instituto S. Ignatius diuinitus accepit.

156 Constitutiones tanquam cælestes à Societate semper habitæ.

157 Societati sub vno esse capite maximè conuenit.

argentiue fodinas, neque ad quærenda terrenis Dominis regna ; sed ad fidem Christi, & signum Crucis tam remotis regionibus , ac barbaris gentibus inuehendum è patria egredi : neque solùm conseruari integram in Hispania, sed alibi terrarum ad integritatem reuocari, alibi conseri catholicam fidem eos per homines : qui si mansissent in Hispania ; vni è numero essent, ignoti, atque obscuri, de quibus vti de alijs plurimis sileretur. Super hæc cùm Professi quartum votum ad eiusmodi præcipuè missiones concipiant; si Hispani haberent suum in Regno Præpositum à Pontificis Romani vsu segregati; id votum inane foret, meritumque ex eo, & fructus periret. Quod tamen nunc maximè est necessarium; cùm se tam multi à Christi Vicario seiungunt. Nec verò Christus Dominus Sancto Iacobo, neque Ecclesiæ Hispanensi ; sed Petro , eiusque successoribus dixit: Rogaui, vt non deficiat fides tua ; ac propterea neque tam securi esse possumus, si Præpositum haberemus in Hispania, quàm cùm apud Petri successorem habemus. Ipse quin etiam æternus Pater, cùm, vnà cum Filio Crucem gestante, apparuit Ignatio ad sanctam Vrbem appropinquanti, dixit : Ego vobis Romæ propitius ero : vt significaret , quanquam toti Societati propitius erat futurus in terris, atque Prouincijs omnibus; tamen futurum præcipuè Romæ, vbi resideret caput, ex quo Societas tota pendêret. Vt planè abscindere hoc caput velle, & aliud statuere, nihil sit, nisi velle intercipere hunc cælestem influxum, reddereque tantam Societatis partem, quasi emortuam, ac proiectam, indignam patrocinio singulari, cuius in hac tam indulgenti, benignâque pollicitatione adeò fidum pignus est. Non enim aliunde ad hanc diem fluxit benignitas illa tam insignis, ac peculiaris summorum Pontificum aduersùs hunc Ordinem : quam profectò conseruare benignitatem , & alere nostra quamplurimùm refert. Alendi autem duæ sunt viæ. Altera est opera, quam Societas Summis Pontificibus in conuersione Hæreticorum, atque Ethnicorum strenuè nauat. Ex quo fit , vt quasi pro sua cohorte habeant, vt, audiente me , Lusitano Oratori Pius Quartus dixit : & Farnesius Cardinalis solet dicere, cùm quis ingreditur in Societatem; debere ei Pontificem, tanquam suo militi , stipendium pendere : & Iulius Tertius dixit sibi Societatis operam necessariam esse. At hæc alendæ Sanctissimi Domini benignitatis via Societatis Hispanæ , si se à cetero corpore auelleret , nulla, vt supra demonstraui, restaret. Altera via est præsentia nostri Præpositi sancta in Vrbe. Quodque multas graues causas Sedis Apostolicæ Societas tractat in Concilijs, in bellis, vbicunque vsus postulet, quæ item via obstrueretur. Neque dicas fuisse initiò tutelam hanc necessariam : iam Societatem stare posse per sese : nam planè falsum est : indiget enim adhùc Pontificijs firmamentis, quæ in dies Sanctissimi Patres subministrant. Hinc ipse Pontifex restituit nobis Instituti libertatem, exemit nos ab Episcoporum ditione in supplicationibus, ab visitationibus fratrum , alijsque beneficijs spiritualibus ornauit. Dedit nobis tam benignè Toletanam domum : & tria millia aureorum nummûm, quæ ipsi debebantur, donauit : & Prioratum Collegio Barcinonensi , aliaque beneficia Salmanticensi, & Complutensi : idque totum, propter eos è Societate , qui degunt, eique inseruiunt Romę. Multos præterea habemus aduersarios , qui nos numero, potentia, antiquitate, auctoritate , meritis opprimerent , nisi sub alis Christi Vicarij tegeremur. Quid verò illud quanti tandem faciendum est ? Conseruari in Societate decus illud summæ consensionis, quę eam ex tot Nationibus conflatam omnibus gentibus admirabilem reddidit : multisque siue alumnis, qui tantùm ob eam rem illi se adiunxere, siue patronis , ac defensoribus auxit? Qui pro manifesto insigni , illustrique diuini operis nota habuerant tantam conuenientiam : cùm viderent vnum cor in filijs tot matrum, vnam animam , vnum, idemque nolle , ac velle inter homines tam diuersarum Nationum ? Quæ sanè illustrissima est beatæ vitæ imago : & quandiu perseuerabit, etiam stabit : Societas, eâque sublatâ; nitorem, ac decus suum amittet : nosque erimus sicut ceteri hominum. Quod damnum tantum est ; vt nullis compensari queat commodis : quia hæc consensio intima est , penitusque naturam contingit , & continet rerum publi-

158 Societatis caput Romæ esse debet.

159 Quę Pontifices reddant erga Societatem beneuolos.

160 De Societate honorificè dicta Pij Quarti, Cardinalis Farnesij, & Iulij Tertij.

161 Societas semper indiget Apostolicæ Sedis tutela.

162 Consensio, atque vnio Societatis maximè propria.

publicarum: cetera extrinseca sunt. Hac consensione restitimus aduersarijs, & Deo iuuante, vicimus: iamque minùs inquietamur, quòd comperêre, & prædicant, vno è Societate appetito, vniuersos insurgere. Hanc ob causam Constitutiones tantùm commendant coniunctionem animorum, cor vnum, & animam vnam, iubentque, tanquam membrum putre, ac pestilens, recidi quicunque causam inter Fratres schismatum ferat. Quid ergo illi faciendum esset, qui non inter duos, pancosue fratres vnius domicilij, aut Prouinciæ, aut Nationis; sed vniuerso in Orbe terrarum vellet membra inter se, contraque suum caput armare, destruere, & laniare hoc corpus tam artificiosè, aptéque diuina manu constructum; & monstrum biceps progignere, vnamque voluntatem, vnum cor, vnam animam in tam multa diuidere? Hæc qui attentaret; quid esset, nisi tartarea fax incendens, absumens, voransque quicquid est boni? Nam quæro, si alterum caput in Hispania statuatur; eiusdem ne potestatis sit futurum, atque Romanum, an non? Si eiusdem; fortè deteriùs illo potestate vtetur: quia cùm præsens sit, magis studio, priuatisque affectionibus commouebitur, quæ non item ciere solent longinquos. Si potestatem ei mutilemus, auferimusque Prouincialium, Rectorum ceterorumque Præsidum creationem; tum verò Societas deterior fieret ordine quouis dissoluto: tum ambitio, prensatio, subornatio, inuidia, detractiones, falsa testimonia, factiones, coniurationes, & cetera id genus mala magno agmine irrumperent: ipsique Præsides humana formidine, studijsque priuatis, & inanibus respectibus occœcati, huc atque huc traherentur: quæ vna causa satis esse posset ad vnum caput retinendum: ne quæ in alijs quibusdam cœtibus videmus, ac deploramus incommoda, nobis accersamus. Principijs obsta. Nam si oculos ad solutiorum quosdam Ordinum conuertamus; sensim, pedentimque videbimus tam longè à spiritu prolapsos primo; vt iam alij sint, & planè mutatus sit color optimus. Et tamen in eiusmodi Ordinibus, in quibus fieri non potuit, quin & longinquitas temporum, & multitudo Religiosorum multa, & grauia schismata, & scandala afferret; nunquam eò ventum videmus, vt duplicanda capita fuerint. Et nos ipso initio, rebus, per Dei gratiam, rectè procedentibus, quicquam istiusmodi attentabimus? Non ne faciliùs est vnum idoneum Generalem Præpositum, quàm duos inuenire? Et ex vniuersa Societate, quàm è sola Hispania? Age verò, cur potius suum sibi caput velit Hispania, quàm Italia? quàm Germania? quàm aliæ Nationes? Iam non biceps monstrum, sed Cerberum, aut Hydram, & si quid est magis prodigiosum efficiemus. Quid quod ne Regno quidem expedit hoc fieri dissidium. Nam cùm in Italia, & Belgio Rex tantam habeat ditionem, ibique necessarij sint, non qui armis solùm contineant in officio populos, sed etiam qui incorrupta doctrina, & rectis exemplis; non ne planè absurdum foret tantum campum nostris hominibus iuuandæ Ecclesiæ claudi? Clarum est quid in Belgio, quid Mediolani, quid in Sicilia, quid Neapoli Hispani fecerint. Adde quòd bonorum virorum ex nostro genere inter eas nationes vsu, & consuetudine vehementer mitigatur illa communis nominis Hispani inuidia. Et planum fit, quamuis Hispania multos ferat asperioris ingenij; tamen etiam multos ferre tractabiles, faciles, pios. Quæ omnia luce clarius ostendunt, nihil noui tentandum. Est etiam cur hoc tempore minùs conueniat, post nouissimum generalem Conuentum. Nam si nunc Hispani sibi propriè Generalem postulent; nemo erit quin existimet, id agere eos ex perturbatione, ac dolore acceptæ iniuriæ, ad vindictam, & ambitionem pallio zeli tectam: atque esse inquietos, superbos: qui velint semper, instar olei, superstare, neque norint præesse, quòd sint supramodum imperiosi: neque subesse, quando nolint quenquam pati superiorem. Ac simul euerteremus exemplum humilitatis, & patientiæ, quod nos, qui interfuimus in ea tempestate, præbuimus: periretque fructus, quem de corde bono, & optimo fert patientia. Nec verò Pontifex, cùm in creatione huius Generalis auctoritatem suam interposuerit, eumque, tanquam suam rem, protegat, ac defendat; vllo vnquam modo pateretur tantam illi contumeliam irrogari, ab eoque rebellare Hispanas Prouincias.

163 Societati vnum conuenit caput.

uincias. Itaque cùm Deus, quem habemus Generalem, haud dubiè dederit, sitque ritè, ac liberè electus, receptus, & delatâ obedientiâ comprobatus; habeamus eum loco Dei, illique, ac Deo subditi simus. Non enim potest non esse contra Dominum, quod est contra eius Ministrum, & totam Societatem. Nec, si qui hoc tractarent, possent non ire contra conscientiam suam, cùm ipsimet obsequium ei detulerint, & obedientiam voto professi sint. Apparet igitur neque hoc tempore, neque planè vllo hanc rem attentandam, nec posse huiusmodi motus ex recto zelo, sed solùm ex perturbatione, dolore, & offensione susceptæ nasci: nam ratio vera nulla potest subesse. Neque enim dici potest auctum Sociorum, & negotiorum numerum id postulare: cùm Ignatius cuicunque multitudini, ac posteritati Instituta condiderit, & præuiderit augendam Societatem, & viderit suo tempore fusam latissimè: neque ignorarit posse in ea esse non bonos. Nam periculum, quod timetur, ne fortè si Generalis alienigena sit, irrepant in Hispaniam hæreses; inane, ac futile est. Neque rectè instituta, prudentiæ est mouere, incerti periculi metu. Gregorius Tertiusdecimus, cùm restitueret Societati Professionis differendæ libertatem; hac est maximè ratione ductus, quòd quamuis periculum foret, ne quando cum dedecore Sacerdotalis dignitatis quispiam è Societate dimissus mendicaret; nunquam tamen id adhuc euenerat. Neque æquum erat incerti incommodi metu rectum fructum intercipi, & cursum tranquillum Societatis abrumpi. Id ipsum valet in re præsenti. In Germania, & Francia multi adhuc Hispani, cum earum regionum bono, nullo Hispaniæ detrimento, quin potius magno decôre elaborarunt. Quare nequaquam consentaneum diuino Spiritui esset trepidare timore, vbi nullus est timor. Metuere autem, ne pecunia, aut operarij extrahantur è Regno; planè absurdum est: cùm regia decreta nunquam ita obseruata sint, quemadmodum post quàm Generalem habuimus alienæ nationis: iamque alienæ Prouinciæ sobole sua instructæ externa ope minùs indigeant. Quòd si quam opem adhuc præbuimùs; ea paruo nobis stetit: magnum verò fuit adiumentum proximis, decus Maiestati diuinæ, nostræ Nationi, & Societati ornamentum. Et fortè eam ob rem tam clementem erga nos habuimus cælestem fauorem; quòd liberales fuimus in Sancta Ecclesia adiuuanda: eoque pro paucis operis, quas ad defensionem, & propagationem fidei extra Hispaniam misimus, Deus nobis tam insignes, atque idoneos alumnos submisit. Illud postremò, quod tantùm vrgetur, non posse tam ex longinquo rectè administrari res, notitiæ defectu; nequaquam tantum incommodum est, vt vllum habeat momentum aduersùs ea, quæ disputata sunt: neque planè incommodum erit vllum, cui non facilè sit adhibere remedium, si Constitutiones seruentur. Hæc Ribadeneira cùm Dionysio ostendisset; ita commotus est ille vir, nondum planè callo aduersùs rectam rationem obducto; vt libellum, quem scripserat, tametsi iam exempla extarent, statim concerpserit, certo consilio nunquam imposterum eiusmodi quippiam moliendi: sed, vt suo refertur loco, ad ingenium redijt. Haud leuis est mihi coniectura hoc anno gesta in Lusitania memoratu digna. Sed quia literæ omnes intercidêre: nec nos in hoc opere, nisi comperta sequimur; narrationem ad res Indicas traducamus.

164 Satisfit contrarijs rationibus de statuendo in Hispania Commissario.

165 Ribadeneiræ rationes ita Dionysium conuincunt, vt ipsemet suum damnet libellum.

166 Lusitaniæ res hoc anno mandatæ literis non sunt.

Initio Anni Salsettanæ prope Goam Ecclesiæ, Ethnicis rebellantibus, magnum subiere discrimen. Causa rebellionis ea fertur. Iam dudum Brachmanes, ac primores Ethnicorum instabant, sibi vt libertas restitueretur suos ritus impios palàm, ac publicè obeundi. Id se impetraturum missus ab Idalcane in Lusitaniam Legatus, magna accepta vi pecuniæ, dicitur spopondisse. Is nuper è Lusitania reuersus, ac re non impetrata, ac fortè ne tractata quidem, vt nulla est Barbaris mentiendi verecundia, respondit Salsettanis, egregiè ab se eorum causam gestam, ac Sebastianum omnia dedisse. Sed morte Proregis Roderici Laurentij, quem superiore anno sublatum in itinere demonstrauimus, qui ferebat mandata, venisse literas in Gubernatoris potestatem, ab eoque supprimi: facilè tamen intentatis armis exprimi posse. Probant consilium Barbari, arma repentè corri-

167 Indiæ res.

168 Salsettanæ Ecclesiæ turbines.

piunt, imparatos Christianos vexant, spoliant, mactant. Non dubium fuit, quin sedari initiò tumultus, si maturè occurreretur, non amplius ducentis militibus posset: sed ita cessatum est; vt non leuis manarit suspicio acriùs Rebelles in Vrbe Goa bellum pecuniâ, quàm in agro armis facere. Certè, vbi tumultus increbuit, non defuere, vel è sapientiam profitentium numero, qui contenderent tantum motum causam iustam esse non nihil Idololatris indulgendi. Adeò occœcat animum cupiditas, & semper prodendo Christo pecunia sequestra est. Hinc multiplex Patribus labor, variumque certamen fuit. Alij Christianos ex hostili vastatione elapsos, omni spoliatos re, ac spe, in Goanis Pagis excipere, ac sustentare Collegij impensâ. Alij assidua inter capitis discrimina, & inter arma ad defendenda templa, coacto ex ipsis indigenis, vel Lusitanis præsidio, excubare. Prouincialis, ac Visitator conniti, ac mouere omnia, ne delubra, & idola, impiæque cerimoniæ restituerentur. Ostendere quàm facilè sedari perduelles possint. Denique ijs, quorum intererat, cunctantibus, atque inter cetera exhaustum ærarium iactantibus, ipsimet tria aureorum nummûm millia ad conducendos ducentos milites mutua sumpta tradunt: quo præsidio, quanquam etiam militum quidam, cùm grauiùs nemo potentum vrgeret, accepto stipendio in Vrbe substitêre, defensæ Ecclesiæ christianæ, ac motus magna ex parte compressi. Interim Marganense Collegium, quod intutum erat, atque ex vastatione annona perierat, vacuum factum, Socijs Goam reuocatis: tantùm Antonius Acosta ibi, & suo in quaque Ecclesia Patre relicto. Rebus iam quietioribus, Valignanus ad visendam Borealem Indiæ partem egreditur, ducto secum Emmanuele Texeira, quem Rectorem Bazaini, subiectarumque ei Collegio sedium præposuit. In Sede Sanctę Trinitatis Salsettæ Insulæ quinque addidit Socios, qui ediscendæ linguæ operam darent. Bazainensis Templi ędificationem iussit promoueri, valde incensa Ciuitate ad opus iuuandum, & nonnullo subsidio à Prætore collato. Damani, cùm pro templo adhuc fuisset Mesquita Mahometanis erepta, iamque ruinam minaretur; noui Templi, summâ incolarum alacritate fundamenta posuit. Tanaę Patrem Ioannem Diam præfecit, hominem septuagenarium, æuoque, ac laboribus attrito corpore, sed virtute vegetâ, integràque, quem paulò post ad sedes æternas Dominus euocauit. Venerat is olim cum Cosmo Turriano in Indiam ex noua Hispania: Xauerioque, ante susceptam Societatem, multo vsui fuerat, ac deinceps tot perseuerarat annis Indicam vineam laborum assiduitate excolens, & exemplorum sanctitate fœcundans. Visitator, Socijs vbique, & Christianis Indis admodùm incitatis, Goam reuertit Vere ineunte, Dominicum Aluarium ducens, quem statim præfuturum in Sinarum Insula Machaënsi Sedi misit, cum comitibus nouem in Iaponiam perrecturis. Et quia proxima Autumni nauigatione ipse pariter statuerat in oras vltra Gangem traijcere, festinans adire Iaponiam; statim ad recognoscenda iterum australia Indiæ domicilia contendit. Impetrauit ab Trauancorensi Regulo, vt duobus in Pagis, in quibus aliquot agitabant Christiani, sed moribus propè Ethnicis, quippe qui æde sacra, custode, ac magistro carebant, liceret singula Templa extruere: vbi habere pios conuentus, preces facere, ac doceri possent. Ab Manaria arce, quia Præfectus asperrimè Christianos vexans, spolianque, eamque ob rem Patres, qui miserorum patrocinium suscipiebant, accipiebat pessimè; duos Sacerdotes, quos ibi antè locarat in Christianorum Pagos transtulit. In Montanis Cocinensibus Vaipicotæ, nouam sedem ad Christianos Thomæos inuandos instituit, magnarum rerum initia, Bernardino ibi Ferrario, & Petro Aloysio Malabare, Sacerdotibus locatis. Eorum Christianorum numerus millia fermè centum explebat. Archiepiscopus (vt adhuc semper fuerant) natione erat Armenus, Abrahamus nomine. Iamque posteaquam Armenię Patriarcha Romano Pontifici obedientiam detulerat, hi quoque Christiani Romanam Ecclesiam cunctarum principem fatebantur: quanquam Nestorianismo nonnihil infecti. Sacerdotum inter eos numerabantur facilè centum, quos Catenares appellant, Chaldaicè preces, & sacrificia peragentes: quam linguam habebant

169 Prouincialis, ac Visitatoris in imminente calamitate præsidium.

170 Collegij Marganensis angustiæ.

171 Valignanus Borealem Indiam inuisit.

172 Bazaini, ac Damani templa excitat.

173 Io. Diæ mors, & laudes.

174 Valignanus Goâ reuertitur.

175 Dominicum Aluarium mittit ad Sinas cum Socijs nouem in Iaponiam profecturis.

176 A Trauancorensi Regulo multa impetrat.

177 Residentia in Montanis Cocinensibus instituta.

in

in pretio, quanquam non multùm intelligerent, latinè prorsus ignari. Iamdudum cupiebant Patres cum ea gente inire commercia: non solùm quòd cùm inde vsque ab Sancto Thoma, quem suum Apostolum prædicant, cuius & Sepulchrum Meliapore ostendunt, christianam religionem tot inter barbaras superstitiones obtinuissent, omni digni erant obsequio; sed etiam quia cùm admodum nobilis natio sit, auctoritatem conciliare poterat ad ceteras nobiles Indorum nationes: quæ ideo horrebant Patrum consuetudinem; quòd eos promiscuo cum vilissimis populis vsu, tanquam contaminatos existimarent. Quos verò Thomæi reciperent, nemo erat posthac fastiditurus. Præterea cùm indolem hi admodùm virtutis, doctrinæque capacem præferrent; educari indè poterat præclara Sacerdotum copia ad Indiæ totius grauissimam inopiam subleuandam. Itaque cùm Romæ Gregorius Pontifex anno superiore eam gentem Euerardo commendasset; is Visitatori: iamque Prouincialis, ac Rector Cocinensis benignitate; & obsequijs aliquam familiaritatem cum Archiepiscopo contraxissent; ad eum Angamalam Visitator, cum decoris donis profectus, literas elicuit; quibus liberaliter potestatem faciebat Societati inter eos Christianos manendi, & sua munia obeundi: populum simul adhortans, vt obtemperantem se cunctis in rebus præberet. Porrò locus optatissimus stationi ipsa erat Angamala. Sed quia ea Vrbs duorum Dynastarum Ethnicorum ditioni suberat, quorum alter parebat Zamorino hosti Christianorum acerbissimo; tutior visa in præsens, & ad mollem aptior ingressum, Vaipicota Oppidum recens, ac prope Cranganorem Lusitanorum arcem Regi Cocinensi subiecta: qui tametsi non christianus; tamen nunquam se asperum præbuerat. Nunc etiam acceptis à Gregorio Pontifice super hac re incitatus literis, libenter concessit, vt vbicunque suarum terrarum Sedem Societas poneret. Ergo excitata Ecclesia extempore, cui ab vera Cruce nomen factum: indè ad alios quoque populos cœptum excurri. Obuijs animis, ac prompta humanitate excepere Thomæi Patrum labores, eóque auidiùs ad Catechismum ediscendum intendêre curam; quòd Patres Malabaricâ editum linguâ, quæ ibi vernacula est, euulgarunt. Hoc primùm anno vidit India libros domi natos. Iampridem latinos typos Goanum Collegium ex Europa transuectos acceperat: sed Impressorum inopia non exercuerat. Verùm necessitate, quæ semper quidem acris, & perspicax est, sed maximè ingeniosa, cùm diuina caritas exacuit, vrgente; frater Hispanus natione, Ioannes Consaluius nomine, Malabaricas formas excûdit, quibus hoc anno primùm, non minore Indorum miraculo, quàm vsu, catechismus editus est, alijs mox libris edendis. Malabaricos fecit characteres: quòd ea latè per Indiam sparsa lingua sit. Canarinos moliens, quia sermo ille angustis clauditur finibus, ac partim etiam difficultate operis, ob literarum barbaram formam, ac sonum, destitit. Opportuna igitur etiam fuit hæc aeditio ad Thomæorum animos nouitatis gratia demulcendos. Inter hæc Iulius iam mensis irrepserat, & properare Goam Visitatorem ad res componendas, & profectionem Iaponicam adornandam necesse erat. Itaque ne longo in circuitu tempestiuitas periret; Meliapore terrestri perrexit itinere, cum Patre Georgio Castrio, & Oliuerio Toscanello suo comite, latitudinem totam Indici Cunei secans, dissimulato tantisper habitu, ne in Ethnicorum, ac Maurorum terris periclitarentur. Quin etiam, quòd sua ipsum quocunque in habitu insignis proceritas satis prodebat; suspectioribus locis, tanquam ægrotus, gestabatur in feretro. Denique rebus Goæ, perque Indiam constitutis, duodecimo Kalendas Octobris Malacam versùs discessit: quò breui cursu, & prospero quartodecimo Kalendas Nouembris delatus, dum nauigationis repetendæ idoneam tempestatem opperitur, Collegium ex materia non tam amplificandum, quàm propè de nouo ædificandum curauit: adeò angustum, maléque compactum, & abnorme reperit. In Amboino Marcus Prancudus, dum reliquias Christianorum, vt inter cuncta bellis infesta summo cum vitæ inuisit discrimine, vt Christo Domino paruulos sacro fonte dedicet; contracto morbo, eóque diu cruciatus, tandem communitus supremis Ecclesiæ Sanctæ subsidijs ad Cælum plenus laborum

178 Valignanus ab Angamalæ Archiepiscopo multa impetrat.

179 Rex Cocinensis literis Gregorii XIII. motus sedes Societati in sua ditione concedit.

180 Catechismus Malabarica lingua primum impressus.

181 Io. Consaluius primus Malabaricas formas ad libros imprimendos excudit.

182 Valignanus Goam repetit mutato habitu inter infideles.

183 Malacam appulit.

184 Collegium male materiatum renouandum curauit.

185 Marcus Ptacudus in Amboino moritur.

rum, ac rectè factorum migrauit. Septem & viginti annis sub Crucis vexillo
186 Eius labores, ac laudes. exactis in religiosa militia, strenuus Christi ducis cruce cum sua sectator. Sedecim annis in Molucensibus Insulis infracto laboribus animo, inter crebra vitę pericula, grauissimos morbos, in fame, ac vigilijs, ceterisque humanæ vitæ tormentis vixit. Cœpit non nulla spes in eo tractu meliorum temporum affulgere. Nam cùm Rex Tidoris, quæ Insula est Ternati proxima, timeret sibi à Ternatino Rege Babu; vbi vidit ab eo Lusitanos Ternate eiectos; in Amboinum perre-
187 Tidoris Rex inuitat Lusitanos ad arcem in sua ditione exstruendam. xit, inuitans, vt arcem in Tidore excitarent. Quò cùm iissent Lusitani, paritérque Petrus Mascarenia, Socijs, post Prancudum, præfectus, cum altero Sacerdote; cœpere reliquias Christianorum per literas, & nuncios, partim etiam coram consolari, & confirmare. Sed ecce rursus extructum ab Lusitanis aggerem Babu obsidet. Iamque Nostri in vltimum venerant angustiarum, non inopia, sed fame pressi, cum Iaorum hostium Iuncus, qui ad Ternatem cursum intenderat, vento reflante ad Tidorem compulsus, tanquam ab Cælo missum leuamentum attulit. Nec multò post ipsemet Babu inducias postulauit. Ita præter omnem spem cœptum propugnaculum stetit. Quidam petitas vltrò ab Ternatino inducias credidere, quòd seditiones populorum metueret, ipsius imperio, ac potius tyrannidi ægerrimè subiectorum: alij quòd vellet planum facere,
188 Arx occupatur à Babu Rege Ternatino. se non odio Lusitanorum bellum gerere; sed tantùm, vt parentis cædem vlciscceretur. Quam ob causam Goam quoque Legatum misit, per quem facti sui rationem exponens, addidit, Arcem ab se eò captam, vt Regis interfector meritas daret pœnas: continuóque, si ille dederetur, eâ cessurum, nec Lusitani Regis imperata minùs fideliter, quàm antè facturum. Cuius exitum rei, Deo volente, suo loco reddemus.

189 Mox restituere nititur. In Iaponia Arimanam Ecclesiam huius anni initio violentus turbo tum maximè efflorescentem propè funditus perdidit. Andreas Rex superiore anno conuersus ad fidem, in eiusdem exitu anni, carcinomate in latere enato, excesserat:
190 Iaponiæ res. 191 Arimæ Andreas Rex christianus moritur. qui quanquam ad ægrotum, exclusis Patribus, intromissi Bonzij fuerant; perstitisse in fide dicitur, & Crucem, quam illi Pater Capralis dederat, nunquam è manibus amisisse. Eo sublato adolescens filius Bonziorum instinctu propinquorum, & affinium minis in Ecclesiam irruit, Oratoria disturbauit, comminuit
192 Eius filius Ecclesiam persequitur, ac turbat. Cruces, populi magnam partem ad impietatem retraxit. Cedere in præsens tempestati coactus Capralis, iter Bungum intendit, diuinitus vt apparuit, ex
193 Capralis Bungum tendens insidias sibi paratas euitat. via quam instituerat digressus: quod ni feciisset; in insidias, quas illi ad necem struxerant Barbari, incidisset. Funaium sub anni Iaponici initium attigit. Eodemque tempore Aloysius Froës Meaco reuocatus, vt tantisper labores temperans valetudinem afflictissimam recrearet, peruênit. Sed nullum est operarijs
194 Funaium venit. Christi otium negotio gratius. Subinde ad visendos circa Neophytos, cum Roccho Fratre abijt, atque inter sex & sexaginta Ecclesiæ ex eo tractu additos,
195 Et Aloysius Froës Meaco. fuit agricolæ filia, quæ septem iam annos ab Dæmone torquebatur. Hæc dum Aloysius audit confessiones, & Rocchus explicat catechismum, ad mentionem
196 Hic inuisit Neophytos. Christi pro gentis humanæ salute in Crucem sublati, extulit clamorem terrificum: insilire in ignem malle iactans, quàm ea audire. In tumultu, ac strepitu accurrit Aloysius. Eo solennes Ecclesiæ adiurationes adhibente, sedatur. Audit deinceps placidè reliquum catechismi: susceptoque baptismo, nunquam postea vel ipsa, vel duo fratres eidem antea vexationi obnoxij, vllâ sunt molestiâ
197 Dæmoniacam baptismo liberat. lacessiti. Vsquin deinde, vbi tum Regia erat, Capralis, & Froës concessere.
198 Capralis & Froës Vsquin concedunt. Hîc Ecclesiam atrox procella corripuit, quæ tum ceterorum eximiam; tum planè memorabilem adolescentis, atque adeò pueri constantiam palàm fecit. Reginæ Bungensis, quam Iezabelem vocamus, frater, nomine Cicatondonus, opibus, & ditione potens, orbitati solatium, adoptauerat puerum nomine Cicatoram, Meacensem origine, & nobilitate Cungium (Hi sunt intimi Dayris admi-
199 Vsquin persecutio. nistri) ijs abundantem tum corporis, tum animi ornamentis; vt quod deerat caritatis ab naturæ necessitudine, id pueri indoles egregia, suauitas morum, profectus in Iaponica humanitate satis superque compensaret. Itaque etiam

Rex,

Rex, ac Regina vnam è filiabus destinarant ei vxotem. Ipsemet Cicatondonus, vbi Meaco Vsuquin puerum aduexit, ad audiendam christianam catechesim ad Ecclesiam duxit: quocunque id animo fecerit: nam nunquam admodùm Christianis rebus fauit, dignus planè Iezabele germanus. At Cicatora cùm statim catechesim admodùm probasset; euênit, vt sermone hominum passim celebrante, quod supra narrauimus, eiectum à Ioanne Goro dæmonem, hoc facilùs ad Cicatoræ aures perueniret, quòd Ioannes ei Magister erat. Quam rem cùm ægrè puer crederet, ipsum Iamabuxum accersijt, qui, vt iam catechumenus, dedit libenter gloriam Deo, remque totam sanctè confirmauit. Tum Cicatora dixit omnino velle se ex ea religione esse, quam complexi homines tantùm supra dæmonum vires pollerent. Id vbi Iezabeli pernotuit; en furor, en pugnæ. Non minùs Cicatondonus obsistere. Habebant puerum velut in custodia, & diligenter à congressu Patrum arcebant: cùm ille ingeminaret se cognitæ veritati non posse obluctari: finerent fieri Christianum, tum conijcerent quas vellent in tenebras, vel Meacum redire ad suos permitterent. Denique, vt ab sancto deijciant consilio, procul ab vsu Christianorum summouent extra Regnum Bungense: quanquam non fuit Satanæ ministrorum, quàm seruorum Christi maior industria: & illuc, licet omnia septa essent, Patrum literæ, ad solandum rabidos inter lupos relictum Christi Agnum, penetrarunt. Post aliquot menses, cùm putaretur iam voluntas nouæ religionis euanuisse; reuocatur Vsuquium, & recipitur honorificentissimo Principum occursu, quò minùs priscis cogitationibus vacaret animus. Illi tamen prima curarum fuit, furtim Caprale adito, flagitare baptismum. Accessit ad incendendam cupiditatem nocturnus in eius cubiculo fragor. Audiebantur vehementes ictus lapidum incussorum: nullo (quamuis diligenter inquireretur) auctore vnquam inuento. Quæ terriculamenta post baptismum penitus euanuere. Vnà cum tribus Nobilibus adolescentibus suis familiaribus in peruigilio Sancti Marci Euangelistæ cælesti vnda conspersus est, nomine sibi delecto Simonis, quòd id nomen caracteribus expressum Sinarum, quos elegantissimè figurabat, significaret, eum qui docetur à Magistro. Post baptismum multa locutus pietatem summam spirantia; addidit vnum modò restare sibi ad cumulum votorum, vt intra quadragesimum diem tolleretur è vita, priusquam cælitus indutum animo suo nitorem labes culpæ cuiuspiam fœdaret. Paucos post dies rure, quo domestici animi causa abduxerant, densam inter pluuiam pedes reuertit in Vrbem, vt diuinis rebus interesset Dominico die: interfuitque supinis, ac iunctis assiduè manibus, & flexis genibus, specie Christianis veteranis lætissima. Nondum sacrarum cerimoniarum rationem perceperat: tamen cuncta sibi videri sancta, & diuina profitebatur: & inuidere se ijs, quibus pro suo arbitratu, & palàm facultas esset Ecclesiam frequentandi: nam ipsi captanda erant tempora. Cuius demum & seruitutis, & damni impatiens, vltrò sibi precatorium sertum è collo suspendit, vnde Cicatondonus intelligeret iam esse Christianum, & semel causa decideretur. Cicatondonus, re cognita, ira æstuans, cùm per internuncium vetuisset Ecclesiam adire: arctiùs cum Regina coniurat: atque vnum primò, mox & alterum ex ijs, qui cum Simone baptismum susceperant, quòd per eos nonnulla haberet cum Patribus literarum commercia, eijcit: vitæ se parcere affirmans, quòd essent adolescentes. Summouit dein etiam tertium nomine Fabianum, vno tantùm puero relicto Meacensi, quem item eandem ob causam tandem exterminauit. Ita spoliatus fidorum comitum solatio, legendâ Sancti Sebastiani vitâ, quam Iaponicè versam Patres summiserant, crebrisque precibus sustentabat se Christi athleta, assiduas inter, & acerrimas administrorum Satanæ impressiones. Primi quique & astutissimi Procerum etiam atque etiam monere, agnoscere suas opes, ac spes: ipsum ab Rege primum, aut alterum esse, delectum filiæ Regis sponsum, Cicatondoni filium, & heredem: habere duodecim, aut quindecim hominum millia sub suis signis in bello, ad octoginta aureorum millium vectigal: præterea ingenij dotes præstantissimas, quibus expectationem de se amplissi-

200 Cicatondonus Iezabelis frater ducit ad catechismum audiendum adoptiuum filium Cicatoram.

201 Cicatora catechismum approbat.

202 Christianam religionem se profiteri velle declarat.

203 Iezabel, & Cicatondonus se opponunt.

204 Cicatora in sententia permanet.

205 Amandatur à Regno Bungensi.

206 Partes eius confiantiam per literas fouent.

207 Vsuquin iterum reuocatur.

208 Baptismum flagitat terricula mentis impulsus.

209 Baptizatus cum tribus alijs Nobilibus Simonis nomen accipit.

210 Cupit dissolui & esse cum Christo antequam Baptismi gratiam amittat.

211 Eius pietas in Templis, ac rebus diuinis.

212 Palam se Christianum profitetur precatorium sertum è collo suspendens.

213 Cicatondoni, ac Reginæ in illum furor.

214 Familiarium commercio priuatur.

215 Sacrorum librorum lectione se consolatur.

216 Proceres mala ei suggerunt consilia.

217 Ad Proceres sapienter, constanterque respondet.

218 Cicatondonus Capralem aggreditur ad expugnandam Simonis constantiam.

219 Capralis responsio.

amplissimam Iaponiæ vniuersæ concitarit. Videret igitur, ne non ea solùm tam ampla, sed etiam vitam in exitium offerret. Quibus ille respondebat, se, generum esse Regis, filium Cicatondoni, immensum habere censum, & quemlibet magnum bellatorum numerum, præ Christiana fide nihili facere: maiores ibi thesauros, illustriora decora possidere. Sinerent Christianum esse: cuncta ea reciperent: quin velut mancipium suo arbitratu vexarent: iam se, cùm baptismum susceperit, ad ista omnia salutis suæ, & Dei gloriæ causâ perpetienda animum confirmasse. Ergo, cùm aliæ non procederent viæ, Cicatondonus de christianis Sacerdotibus, ex Bonziana leuitate iudicans, Patrem Capralem statuit attentare. Verbis non inhumanis nunciat tria. Primùm, Cicatoram suum filium, qui ante susceptam christianam religionem in potestate patris obsequenter fuisset, postea multis in rebus contumacem sese præbere. Quare dolere se, quòd Capralis eum initiasset. Deinde, cùm suus filius tam illustris esset persona, indignum esse adeò frequentare Ecclesiam, & globulos pendentes ab collo ferre. Postremò cùm in Regno Bungeno, ceterisque terris suæ ditionis multa essent Camium, & Fotoquium templa, & sacra; si Christianus foret Cicatora; ea euersum iri. Quare se etiam, atque etiam orare, & obsecrare Patrem, vt omnino illum à christiana religione reuocet: ac de cetèro certus sit Cicatondonum christianis rebus non fauturum minùs, quàm fauturus esset Cicatora, si Christianus perseueraret. Respondit Capralis Cicatoram ab ipsomet Cicatondono ad Ecclesiam primùm adductum, vt christianam disciplinam cognosceret. Quare de nemine queri posse, quòd baptismus ei impertitus sit, ad quem ipsemet voluerat præparari. Nec contumaciam in schola Christi doceri, sed obedientiam. Ad hæc Meacensi in Regno Cungios, & Voiacatas esse Christianos, nihilo Cicatora dignitate inferiores, & ipsum filium Regis Bungensis Sebastianum, voluntate Patris summa, initiatum esse. At in Europa, cui comparata Iaponia pusilla erat Insula, potentissimos Reges Christianos esse, quorum summum decus esset frequentare Templa, ad venerandum vnicum mundi Procreatorem, ac Saluatorem, & opem ab eo suppliciter exposcendam. Globulos ab collo pendulos ferre, nullâ christianis lege præceptum. Quare posse Cicatoram abstinere. Si ad Templum veniret; nunquam indè, nisi consilia optima reportaturum. Regni Bungeni Dijs non admodum ex proximo imminere cladem, quam timerent: nec vtcumque eueniret quicquam indè pertimescendum, cùm ante oculos vniuersæ Iaponię versaretur Nobunanga, quamuis non Christianus, tam felix Imperator, tam acer Camium ac Fotoquium euersor. Demum Cicatondonum non satis intelligere quàm simplex, ac pura sit Dei lex: qui putaret eius prædicatores adeò turpiter præuaricari debere, vt suaderent deserendum, quod amplectendum, vel cum periculo vitæ docent. Itaque quamuis non solùm quotquot in Iaponia Socij sint, sed Ecclesiæ per eos instituendæ omnes perichitarentur; nunquam consilium tam perfidum, tam impium ex eorum ore proditurum. Ad hæc Cicatondonus primùm ingentia promissa ostentat: tum grauissimas intentat minas, easdemque Regina aggranat, nunquam credentes fore vt constantia christiana tanto interuallo Bonzianam transcenderet. Sed cognouerunt longè aliam esse virtutem, quam Sanctus Spiritus deuota sibi pectora ex alto induit, atque eam, quæ de terra, seu tartaro nascitur, adumbrata, fluxa, inanis. Responsum est apertè, & grauiter, nec spem vllam posse cum rebus, quæ sperantur in cælo, comparari, nec Christi discipulos consuesse minas hominum pertimescere, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Si armata manu in Ecclesiam irrumperent, vt pauculos peregrinos, qui rectam salutis viam errantibus populis monstraturi ex alio mundo aduenerant, enecarent; inuenturos cunctos non armis ad repugnandum instructos, sed precibus, & diuina fiducia communitos: paratiores ad excipienda vulnera, quàm esset futurus miles ad inferenda. Rex interim aberat, cum Principe filio, ad nouem millia passuum venationi intentus, initioque turbarum noluerat suam imponere auctoritatem, sperans Cicatondoni impetum per sese casurum. Tantùm iusserat nunciari sibi quem causa progressum

220 Cicatondonus promissa, ac minas intentat.

221 Reluctat Capralis constanti animo.

gressum haberet. Itaque admonitus à Capralí quid comminatus Cicatondonus esset, vtque de ea re nihil caperet molestiæ, quòd summam felicitatem pro catholica fide mori Patres existimarent; respondit: Non esse cum Cicatondono rationibus agendum sublimibus, & magni ponderis: sat esse dicere baptismum non esse rem eiusmodi, quæ semel suscepta posset reijci: nec debere Patres in se recipere Cicatoram ei obediturum. Nam quicquid is faceret, nunquam ita satisfacturum, quin plurimas inueniret Cicatondonus querelarum causas. Ceterum bono essent animo, vitas ipsorum, & Ecclesiam sibi curæ esse. Christi inter hæc simplex tyrunculus penè circumuenitur fraude hominis multæ apud eum auctoritatis: qui spoliatum omni auxilio, consilioque adolescentem his verbis aggreditur. Cicatondono patri tuo hæc certa stat sententia, hodie, vel cras irruere in Ecclesiam, & igni, ac ferro delere omnia. Hîc Patres magistri tui haud dubiè mactabuntur. Itaque tuâ causâ ipsi peribunt, Templum euertetur, Christiani de medio tollentur, perturbabitur regnum, tuus Pater in tumultu fortè simul peribit, aliæque calamitates imminent, quæ te singulæ emollire deberent. Alloquutus ego sum Patres: dixi id tibi consilij esse, ductâ Regis filiâ, eam ad christianam legem pellicere, & in Regno Bugeno multas excitare Ecclesias. Quare renunciant Patres, fas esse tibi tantisper dissimulare, ac religione in conscientiæ abdito retentâ, tantum malum imagine obsequij auertere, tantæque spei seruire. Hac machina optimus adolescens vehementissimè conquassatus, neminem mortalium habens, quem posset consulere, alto plenus mærore abdidit se in conclaue, & totum diem perseuerauit lacrimans, miserè curis distractus: nunc ambigens an vera narraret internuncius, quidque saluo officio liceret exequi, nunc impendentem Patribus, & Christianis calamitatem formidans. Demum respondit se parenti Cicatondono nequaquam aduersaturum. Hac enulgata voce internuncius, ne si fraus, quam adhibuerat, veniret in lucem, præsens fœdè redargueretur; vrbe statim exiuit. Interim celebrari pro victoria ab Ethnicis simplex adolescentis dictum. Regina, eiusque domus, & impiorum turba omni exultare lętitia, ac triumphare. Nec minor ex altera parte Capralem pupugit dolor, pertimescentem ne ea re Christianorum sacrorum existimatio euilesceret. At grauissimè Simon indoluit, vbi se tam fraudulenter circumuentum cognouit, edoctusque est quàm eo rerum articulo dissimulandum non esset: siquc duo illi Sacerdotes christiani morerentur; optimè cum ijs actum iri, ac loco eorum magno numero successuros ex India. Itaque confestim Cicatondono significat, quod promiserat ei se non aduersaturum; sic acciperet, salua christiana religione. Ceterùm quamuis cuncta Iaponiæ regna verterentur in tenebras; nunquam in suo corde legis diuinæ lucem obscuratum iri. Eodemque tempore, sagacitate virili vsus, viam inuênit, qua filium Regis Sebastianum alloqueretur: qui miseratus adolescentem, squallore, & macie ob ærumnas confectum, recepit se ita causæ eius affuturum; vt si ille ejceretur, comitem se exilij adderet. Cùm repentè dira fama manat, actum de rebus christianis. Cicatondonum supremis irritatum Simonis vocibus magnam armatorum manum immittere ad Patrum necem, ac Templi, domusque euersionem. Narrauitque postea Sebastianus datum duobus Nobilibus propriè negotium, vt Capralem necarent: duodecim militibus, vt Fratrem Ioannem in frusta conciderent: quòd is, cùm Iaponius esset, causa, & fomes constantiæ Cicatoręhaberetur: ad eum confirmandum vel occultè penetrans, vel literas furtim transmittens. Ceteræ multitudini alij promiscuè trucidandi domestici, Templumque, ac domus diruenda destinata erant. Hac fama vulgata, Patres ad inuocationes Sanctorum confugere, ad ieiunia, preces, sacrificia: & huc conferre omnia, vt Deus id ageret, quod gloriæ suæ conuenientissimum esset, ac robur Simoni inspiraret. Gestientibus lætitia Bonzijs, & passim Ethnicis, Christiani, ob excellentem martyrij opinionem, ad Templum concurrere: nusquam tristitiam, nusquam hæsitationem, aut metum; sed in omnium ore, oculisque christianam fortitudinem, & gaudium cælesto vidisses. In magna multitudine, quæ conuenerat, varij fiebant cir-

222 Bungi Rex de his certior à Capralí factus sapienter respondet.

223 Paruulus Simon, ac simplex vafrè circumuenitur.

224 Nutat puerulus consilij inops.

225 Cicatondono se non aduersaturum respondet.

226 Ethnici illum expugnatum canunt.

227 Capralem æstus percellit.

228 Simon deceptum se dolet.

229 suum responsum explicat ac temperat.

230 A Sebastiano Regis filio auxilium implorat.

231 Cicatondonus in Patres, ac Christianos furit.

232 Martyrium expectantes Christiani ad Ecclesiam confugiunt.

233 Nouis vestibus ornantur.

234 Ab Ecclesia se retrahere recusant.

235 Christianus iuuenis martyrij occasionem amittere renuit.

236 Eius vxor, aliæque mulieres martyrium refugere nolunt.

237 Noctu nobiles mulieres ad Ecclesiam accedunt spe martyrij.

238 Rex Iezabeli repudium minatur, nisi à Christianorum persecutione desistat.

239 Capralis mortis se, ac suos paratos offert pro publica quiete.

240 Regis ad eum responsum.

circuli, nec nisi de contestanda fide, de Triumpho Martyrum, de felicitate æterna sermones. Quin, ad clarius sui gaudij documentum, venerant vestimentis nouis ornati. Iubente Capralí abscedere, ne quis suspicaretur arma comparari ad repellendam vim; responderunt Nobiles: Si Rex iuberet mori; absque mora oblaturos ferro ceruices. Sed cùm hanc impiam vim per summam iniuriam moliretur Cicatondonus nihilo ipsis nobilitate superior; se intelligere ipsi Regi gratum facturos, si vim vi conarentur repellere. Itaque se adesse ad subeundam gloriosam mortem, verùm certando paratos, & gladios proferunt; quos tectos attulerant. Patres vbi præmuniuere se precibus, & generali confessione; legunt è sacrario calices, reliquiarias thecas argenteas, & reliquam pretiosam Ecclesiæ supellectilem, duabusque inclusa capsulis, christianum iuuenem rogant domi suæ asseruet, vt post mortem Patrum Vsuquianorum Patri Ioanni Baptistæ Funaij degenti traderet. Hic respondit sibi eam custodiam nefas excipere, quòd statuisset pro defendenda Ecclesia mori: sed rogaturum vxorem, vt ipsa conseruaret. Hæc, audita re, penè cum stomacho: Id enimuero nouum planè est, inquit, Patres hac nocte expectare martyrium, teque gaudere tam beati finis consortem esse, ac mihi suadere, vt martyrij expers ad argenti custodiam domi sedeam. Reuertere in Ecclesiam, iam ipsa quoque adero. Erant domi fermè mulieres decem christianæ: has vir, & vxor singillatim rogant, vt velint capsulas asseruare: sed singulæ respondere, cum sua Domina, ceterisque Christianis martyrium subituras. Itum ad alios, idem respondent: vt demum oportuerit ad hominem Ethnicum, ceterà minimè malum, transmittere. Ethnici domicilio Patrum vicini, nudatis suis domibus, translatis in tutiora rebus, ne eas quoque, tanquam contagio, vel prædator, vel ignis inuaderet; ipsi secta ferè Foquexi, hostes diuinę legis teterrimi, armis succincti auidè opperiebantur primas motus scintillas veteri explendo furori. Nocte intempesta dum Christiani in Templo ad omnes auras intenti excubant, Ecclesiæ fores pulsantur: & ecce nobiles feminæ aderant honesto cum comitatu, quoniam illic ipsarum viri martyrij causa vigilabant, se quoque venisse tam glorioſæ palmæ consortes futuras. Quarum vna, quò parentes Ethnicos lateret, in contiguam Christianæ domum rupto pariete transierat: nec potuere persuaderi, vt remigrarent domum. Ipsius Cicatondoni propinquus Christianus vnicum filiolum fermè septennem, postquam blanditijs, & gremio fouens consopiuerat, collocauit in lectulo, & properauit in Templum. Nocte insomni exacta, vbi illuxit, Patres diuino sacrificio, & cohortatione solatos dimittunt. Sed illi, si fortè dilata esset in lucem cædes, non in sua tecta, sed ad proximos quisque amicos, & cognatos digrediuntur protinus accursuri: ac nocte insequenti eodem feruore reuertuntur in Templum: quæ nihilo minore martyrij spe traducta; præsertim quòd Regina nunciari iussérat dilatam eo die cladem, si fortè animum Patres inducerent Cicatoram ad officium adhortari. Sed placuit Deo sacrificia illa fidelis populi incruenta suscipere. Rex quo progressa Iezabelis importunitas esset edoctus, seriò christianam causam capessiuit, palàm denuncians mulierem prorsus intolerandam, nisi absterreretur maiorum metu malorum, se eodem momento repudiaturum. Et sanè nihil hac tanta in tempestate admirabilius fuit, quàm Regis animum calumniarum atrocitate, & multitudine in christiana causa nihil intepuisse. Qui cùm Pater Capralis, expositâ vitę christianæ formâ, legisque diuinæ præceptis, quidque Patribus in Iaponia propositum esset, docuisset, non per ipsos excitatam turbam, ex qua totum regnum in discrimen veniret, quod inimici iactabant, sed per Cicatondonum: Neque æquum fuisse ab diuinę legis iniuria peti eius impotentiæ medicinam. Quanquam si procella remissura esset Patrum nece, paratas ipsi haberent ceruices. Rex in hunc modum excepit. Non solùm septem ac viginti annis experimentum vitæ vestræ feci, quamque pacem, & caritatem christiana lex doceat, sed initio nauigationis Lusitanum hominem nactus, qui per occasionem curandi Regis Amanguciani mei fratris è sclopeti vulnere, mecum tres annos fuit, ex eo dissimulanter Lusitanicas, & Indicas res volui cognó-

gnoscere, & super omnia Religiosorum mores. Deinde quò certiùs ex illo, alijsque Lusitanis audita explorarem, certum misi hominem in Indiam, qui rediit Christianus, ac retulit quæ Lusitani narrarent, inferiora esse vero. Regnorum clades satis noui vndè oriantur. Potentium iniuriæ, qui quæ iniqua sunt, contra fas tueri obstinant animos, tumultus cient omnes, ac seditiones, eóque gratum est, quòd me Cicatondoni factorum admonuisti. In Dei tuendis Templis mea dignitas agitur: quòd si non impendio, at iussu extructa sunt meo. Cicatora quoque mei patrocinij est: quóque res faciliùs componatur, statim illi filiam despondebo. In summa bono este animo. Nam si quæ in alienis Prouincijs contra vestros fiunt iniuriæ; pro meis duco: vos, quos complexos sinu teneo, profectò nemo priùs quàm me lædet. Videbatur inclinata tempestas, cùm rursus propè violentiùs incitatur. Sebastianus tenêri non potuit, quin grauiter apud Cicatondonum expostularet: quando iam ipse esset Christianus, ita pugnare eum ne Cicatora legem eandem profiteretur; quid esset aliud, quàm suum, Regisque factum condemnare? Cùm sibi ipse Patres tanquam magistros adsciuerit, & Templum tanquam scholam frequentet, ijs necem, huic excidium moliri; quid aliud esse, quàm sibi ignominiam irrogare, bellum indicere? Postremò quòd necem familiaribus ipsius interminatus erat Cicatondonus, si quis ad Simonem literas ferret, similiter se eius domesticos accepturum. His verbis non grauiùs Cicatondonus, quàm Regina Iezabel soror eius exarsit. Iam Sebastianum nequaquam pro filio sibi fore dictitans: & facto agmine, vnà cum alijs primis è Regno, de integro Regem vtrumque, ac magis iuniorem aggrediuntur. Ne parui momenti ducerent rem: sibi cognitum coniurare clanculùm Christianos, Sebastiano, & Cicatorâ ducibus. Si iam nunc tam pauci numero hæc auderent; quid fore mox aucto numero, corroboratis viribus, audaciâ confirmatâ? Aspicerent Icoxorum facinora, qui deiectis è solio Regibus, quorum erant imperio subiecti, homine Bonzio sibi præposito, iam tertium, aut quartum annum contra Nobunangam bellum gererent. Maturè igitur execrandam sectam exciderent stirpitus, antequam in regni exitium inualesceret. Quibus calumnijs feruentibus, & Matre apud filium, totque alijs necessitudine summa coniunctis, eas inuidiosissimè exaggerantibus, Bonziorum vniuersa natione, etiam populo contra pugnante, quis non diuinæ tutelæ pauculos Agnos tot inter Lupos protegentis numen agnoscat? Deus igitur, qui olim dixerat: Ego pugnabo pro vobis, & vos tacebitis, Patribus iam nonnisi in diuina ope sacrificijs, maceratione corporis, & precibus exposcenda occupatis, Regis vtriusque corda contra adeò vasti, violentiqúe torrentis impetum fixit: vt quamuis Ethnici aduersùs homines tanta necessitudine coniunctos, pro Christiana Lege, & peregrinis homunculis certamen susciperent. Iunior tantùm Rex, ne tam atroci in crimine secors videretur, voluit quæ de coniuratione dicebantur cognoscere, libensque cognouit Christianos in vinculo pacis, caritatisque coniunctos bello non contra Principes, sed contra vitia susceptо, conspirare ad rectè facta, studiumque virtutum. Interque diuina præcepta, in primo ex ijs, quæ pertinent ad coniungendos ritè, ac piè homines inter sese, obsequium, & obedientiam aduersùs Reges, ceterosque Præfides contineri. Iam erat debellatùm, cùm tanquam vltima subsidia Bonzij quinque, quorum è nutu cuncta administratio regni pendebat, coniunctis animis, & consilijs ad Simonem circumueniendum tendunt. Sed cùm ille per internuncium, qui significarat eos adesse, respondisset libenter se venturum in colloquium, si posset, quod petitum veniebant, concedere: ceterùm cùm iam esset Christianus, ne in sermone vltrò citróque aliquid minùs iucundum auditu excideret; vtrique parti expedire abstinere congressu; Bonzij ante teli coniectum victi abscesserunt. Extitit ex vniuerso hoc certamine gloria Dei maxima, animus ingens Christianis accessit. Eorum constantia Ethnicos multos baptismi amore succendit, quorum tres & viginti claro genere Dominica Sanctissimæ Trinitatis expiauit. Vnus item Nobilium iam antè Christianus, sed cuius deplorata habebatur salus, ad officium reuocatus, ac Sebastianus ipse vehementer

241 Noua exorta tempestas ex Sebastiani in Cicatondonum inuectiua.

242 Iezabel, & Cicatondonus magis irritantur.

243 Christianos de coniuratione contra Regem insimulant.

244 Rex coniurationem inuestigat.

245 Christianos contra vitia, non contra Principes coniurasse reperit.

246 Quinque Bonzij Simonem alloqui petunt.

247 Non permittuntur accedere.

248 Christianorum perspecta constantia.

249 Ethnici multi baptizantur.

250 Iezabel doloribus Deo vindice, æstuat.

ter incensus. Ad hæc cùm Reginam, quo tempore maximè laxis habenis Ecclesiam incursabat, dolores corripuissent acerrimi, & vt manifesta prodebant indicia, Diabolus inuasisset, quamuis domestici studerent arcanum habere; tamen res emanauit, diuinæque vindictæ tributa est. Vti etiam incendium, quo sororis eius ædes eodem tempore penitus conflagrarunt, tantùm residuo cubiculo, quod Sebastianus post christianam fidem susceptam ædificarat. Senior Rex vbi omnia in tranquillo constituit; monuit sapienter Patres, vt Christianorum lætitiam temperarent: ne si insultare victis viderentur; malè obductum vlcus rescinderent. Interim in ditione Bartholomæi penitus extirpata Idololatria est: vt iam in ijs terris nulla argumenta impietatis, sed solùm Templa christiana, & frequentes Cruces cernerentur, quas populo moris erat in transitu genu posito adorare. Atque, ad firmamentum pietatis, hoc simul tempore dirus ille Bartholomæi, & Christianorum hostis Isaphaës impurum spiritum tartareis potestatibus dedit: è conuiuio, quod celebrabat, coactus repentina necessitate exurgere, ac repentè extinctus. Bartholomæus grati animi ergo nouum Templum Omuræ, sumptu haud modico, posuit. Haud paulò maius firmamentum fidei rebus, & gaudium Christianis accessit ex aduecto ex India Sociorum auxilio, vt ijs angustijs ampliſſimo. Nam Balthasar Lopius ad postulanda missus auxilia, quod supra narraui, cum tredecim Socijs ab Valignano acceptis, in quibus octo erant Sacerdotes, quinto Nonas Iulias Cocinocum appulit, quod in terris Arimanis Oppidum constanter in fide perstabat. Gratulatione summa Christianorum excepti immittentium se in aquas, vt osculum manu admouerent: tum puerorum, puellarumque sacra cantica modulantium occursu. Capralis tempestate Bungensi in tempore sedata, statim accurrit: alioque alijs disponens sedibus, ipsum Balthasarem Lopium, cum Aloysio Almeida, in regnum Saxumanum Cangoximam, quò primùm olim Xauerius appulit, Regis accitu misit: quanquam, Rege à Bonzijs peruerso, nihil profectum est, nisi vt laboraretur. Petrum Ramonem tyronibus præfuturum Funaium duxit, cum socijs iunioribus, vt aliquod Collegio, ac tyrocinio exordium fieret. Adeò per aduersa proficit Dei lex, Deique famuli ex ipsa dæmonum, eorumque satellitum vexatione animos & robur ducunt. Porrò iam pridem summè expetebatur Collegium, ac Tyrocinium in Iaponia. Nam cùm experimento constaret nonnisi post multorum annorum vsum ad explicandum pro concione catechismum cum aliqua dignitate alienigenas Iaponicam linguam edisсere, & suos Iaponios prædicatores libentissimè Iaponij audirent, genisque cuiusuis capax virtutis esset, ad promouendum opus nihil erat consultius, quàm Societati lectæ indolis Iaponios adolescentes adiungere. Hos autem tum disciplinæ religiosæ formare rudimentis, tum sacris imbuere literis oportebat: quæ fieri sine Probationis domo, Collegioque non poterant. Præterea esse domicilium oportebat, vbi recèns ex Europa aduecti linguas, ritusque Iaponicos discerent, & quò fessi, sparsique varijs sedibus, ad animi vires & corporis colligendas, receptum haberent. Denique vt ipsa Iaponiorum tenera ætas, quæ nullâ culturâ, summa in licentia, & vitijs fœdissimis educabatur; christianæ sanctitatis lacte imbueretur, vnà cum literarum initijs. Quibus omnibus tam copiosi auxilij leuamento aliquod exordium factum. Omnium verò Iaponiæ Orarum, in quibus tum Christiani versabantur, ob patrocinium, ac potentiam Regis Bungi, Funaium opportunissima sedes est visa, quam sedem in eo Regno Societas primam habuerat. Iusserat Pater Generalis considerari, num domus quoque Professorum statui posset: sed nullo modo ei locum in præsentia esse existimatum est: maximè ob gentis paupertatem. Nam Principes, si paucos è potentissimis demas, ditione vniuersa distributa in populares, hisque operas Dominis quotidianas, militiamque præstantibus, vix è vectigalibus colligunt, quod ad sustinendam dignitatem, neque id admodùm abundè satis sit. Itaque non solùm suis impendijs necesse erat victitare Patres; sed ferè etiam excitare Ecclesias, sacram supellectilem, & quæcunque forent vsui comparare, & insuper, qui ea curarent, mercede conducere: quod pecunia

251 Sororis eius ædes igne cremantur. Sebastiani cubiculo intacto relicto.

252 Regis consilium ad Christianos.

253 Felices successus Ecclesiæ in ditione Bartholomæi.

254 Isaphaës, misera mors.

255 Balthasar Lopius tredecim Socios adducit.

256 Benignè excipiuntur.

257 Balthasar, & Almeida Cangoximam mittuntur.

258 Necessitas Collegij, ac Tyrocinij in Iaponia.

259 Domum Professam in Iaponia statui non expedit.

Almey-

Almeydę efficiebant, cuius parte certos reditus in eam rem coëmerant in India, partem adhuc negotio exercebat. Quod quanquam cuperent Patres deseri; tamen quia nulla præterea erat via eius Ecclesiæ initia sustentandi, & negocium nullas habebat sordes: ac Mercatores, qui norant, quàm sancto operi ea pecunia inseruiret, non modò nihil offendebantur, sed libenter iuuabant; aliquandiu retentum est. Nec solùm Euangelici præcones indè alebantur, & diuino cultui necessaria parabantur; sed etiam multos ad fidem eleemosynæ alliciebant: & ipsum Bartholomæum inter difficultates bellicas sustentarant. Quæ pietas sic perstringebat plerorumque oculos; vt alij non crederent è tam longinquis oris, tot per discrimina nauigare homines in Iaponiam, vt suâ ibi impensâ victitarent: sed vel fame pulsos, ac rebus ad vitam tuendam necessarijs in solo patrio destitutos: vel certè eam speciem abstinentiæ non fore perpetuam, sed tanquam escam adhiberi, dum se penitus insinuarent, ut postea cùm inualuissent, ipsos Iaponios spoliarent. Ita mendicitatis Euangelicæ lucem nondum sustinere poterat Iaponum acies, præsertim in Ximo, ubi præcipuum Christianorum, & Patrum corpus. Nam Meacensis Ecclesiæ maior erat splendor. Sed cuncta illic adeò turbulenta bellis; vt nihil certum, ac stabile moliri posses. Felicissimè tamen hoc anno progressa Religio. Iuuit celebritas Templi nuper in Vrbe ipsa Meaco extructi: iuuit fauor eximius Nobunangæ. Itaque non solùm alię sacræ ædes cœptæ magnificentiores, altera in arce Sangæ, altera in Vocaiamæ; sed etiam multæ statutæ Cruces, & iuxta Meacum circiter passuum millibus tribus ædes Sancto Michaëli Archangelo erecta: quem Organtinus, ad expugnandos Iaponiæ Diabolos, sibi ducem assumpserat. Baptismi verò nunquam antè ijs in oris habiti splendore, ac numero candidatorum celebriores. In ditione Sangadoni ampliùs duo millia capitum, nullo reliquo Ethnico, expiata. Item nullus reliquus Ethnicus factus est Vocaiamæ, ubi centum supra mille abluti. Tacazouqui ampliùs quater mille, alij alibi. In singulis arcibus Christianorum celebrata insigni cerimoniâ diuina mysteria. Sangæ die Ascensionis Domini, Tacaccuqui die Pentecostes, Vocai die Corporis Christi, Vocaiamæ die Assumptæ Virginis concursu maximo, non Christianorum modò, sed etiam Ethnicorum, & in singulis hisce Ecclesijs noua erecta Crux: Præfectique arcium vniuersæ multitudini epulum dedêre. Mirùm quantùm gaudebat Organtinus Cruces erigere, dicens sentire se quodammodo fugam Dæmonum ad earum conspectum. Idcirco etiam gaudebat ubi populos è conuentibus pijs dimitteret, sat grandi Cruce manu susceptа, ter, & quater eis benedicere, magna signa figurando.

260 Almeyda permissus est mercaturam facere ad subleuandas Ecclesiæ res.

261 Quid sentiant Iapones de Europæis ad illos accedentibus.

262 Christianæ rei felices successus.

263 Sangadoni, & Vocaiamæ omnes baptizati: alibi multi.

264 Cruces publicè eriguntur, Dæmonesque fugantur.

Hoc statu Iaponię, inter Abassinos magnum illud Aethiopię, & Societatis lumen Andreas Ouiedus extinctus est. Cùm calculi dolore, unde & consumptus, cruciaretur acerrimè, vsquè eò, vt quidam inuisentium miserati, ipsam præoptandam mortem dicerent; Ne, inquit, ita loquimini filij: nam equidem, si hoc in Dei seruitium cederet, gauderem vel annos triginta sic viuere. Literæ Sociorum de eius excessu, haud dubiè cum magna rerum magnarum iactura periere. Fremonenses Christiani nimia quadam, sed condonanda simplicibus, & dolentibus comparatione, in literis ad Proregem Indię publicè datis, Sancto Paulo æquiparant: & adijciunt nunquam eum destitisse dictis, & factis perpetrare miracula. Hinc potest intelligi quantus cunctos luctus oppresserit. Isaacus Barnagazius ad funestum nuncium percussisse frontem sibi manu dicitur, cum gemitu clamans: Occidit Patriarcha: omnes occidimus. Et sanè non dubitabant Abassini sanctitate eius regiones illas sustineri. Certè anno post, Barnagazius contra Regem, à quo rebellarat, pugnans occisus est. Ad sepulchrum viri Dei non solùm venerationis, sed etiam beneficiorum impetrandorum causâ, continuò etiam Schismatici itare cœperunt, thusque, triticum, & alia dona offerre: ablatum ex eo puluerem, vel epotum cum aqua, vel laborantibus membris impositum, mirè salutarem sibi, atque adeò frugibus, & armentis suis experientes. Abassinus, nomine Xaxa, idem medendi peritus, cùm vlcere in ilibus

265 Andreæ Ouiedi mors, & laudes.

266 Eius in summis doloribus tolerantia.

267 Populi de eo æstimatio.

268 Isaachi Barnagazij dictum ad eius obitum.

269 Ad eius sepulchrum etiam Schismatici confugiunt.

270 Graue vlcus ex eius ſepulchri puluere ſanatur.

bus graui periclitaretur, quod fiebat curatione atrocius, auditam ſibi vocem in ſomnis iuratus aſſeruit: Quid fatigaris medicamenta fruſtrà conquirens? Adi Patriarchæ tumulum: indè puluerem lege, aquâ mollitum obline, perſanaberis: cúmque paruiſſet; terno oblitu vlcus obductum. Eodem modo puellæ, cui apoſtema pedem putrefaciebat, reddita valetudo: & parturientibus, puluere inaqua epoto, feliciter expediti partus. Nec Hæretici pauci, quod magis mirandum eſt, eâ miraculorum vi incitati, fidem catholicam dicuntur amplexi.

271 Ad eius ſepulchrum iuramenta nuncupata.

Itaque tumulus Patriarchæ non ſolùm viri ſancti monumentum; ſed etiam diuinorum fons beneficiorum eſt: Quin etiam in controuerſijs ara ſanctiſſima: nam in grauibus diſceptationibus, qui iuſiurandum exigunt; ad tumulum Patriarchæ iuraturos deducunt: idque grauiſſimum habent iuſiurandum: & exempla in peierantium vindictam commemorant. In pluuiæ quoque inopia, cùm ad Patriarchæ ſepulchrum Hæretici oraſſent, polliciti ſe fidem, quam ille docebat, ſi votis annueret amplexuros; eo ipſo die largus imber effuſus eſt. Nec verò tanta ſanctitatis opinio viri merita, ſi ex vero æſtimentur, tranſcendit. Inde vſque ab inita Societate æquabili tenore ad virtutem eximiam contendit. Vſu prorſus vini ſibi interdixerat, ſed repetere ab Ignatio eſt iuſſus. Ceterùm optatum illi Aethiopicus Patriarchatus ærumnarum prouentum tulit. Cibo vtebatur è ſeminibus quibuſdam ſubamaris, nonniſi infimæ, ac tenuiſſimæ plebi vſitato. Et eſt, qui quatuor annis apud eum verſatus, nunquam carnibus eo tempore vidiſſe veſcentem confirmat: vt facilè ſit intelligere omnino abſtinuiſſe. Quòd ſi quid vnquam apponeretur minimè ingratum guſtatui; ipſemet, quò illecebram omnem extingueret, ſaporem de induſtria confundebat. Nec rarò ſacrarum literarum pabulo intentus, appoſitâ iam menſâ, eſcas patiebatur fugere, ac perdi. Quin ita memorant ſolitum in diuinorum librorum ſtudio attentionem figere; vt interdiu ingreſſis domum pueris, ac luſitantibus, &, ſi quid inueniſſent, auferentibus ſub oculos eius; Pater nunquam ſentiret. Itaque non immeritò ab Catholicis iuxta, & Schiſmaticis Eremi priſcis cultoribus comparari ſolebat: cùm tamen etiam paſtorales virtutes in ipſo admirabiles elucerent. Erga pauperes miſericordia fuit tanta; vt ad duorum iter dierum pedes circumiret maxima inter pericula (nam fuit inter alia, vt ab ferocibus Elephantis propè conficeretur) emendicatò, ab Hæreticis quoque ipſis corrogans, quod ſuos in pauperes diſtribueret. Quicquid verò nanciſcebatur, præire amans precantium verecundiam; ſtatim diſtribuebat: nihil ſibi reponens, ſed arctè ſimul ac lætè victitans in diem. In puellæ orphanæ dotem mulam ſuam dedit: cúmque grauiùs ſæuiret fames, ac cetera tradidiſſet omnia; vnicum bouem, quo Pagos inuiſens ad ſacrum inſtrumentum deferendum vtebatur (namque boues per ea loca pro iumentis adhibent) occidi iuſſit, & diuidi pauperibus. Et interrogantibus, cur occideret bouem, qui poſtridie erat vſui futurus; reſpondit: Hodiernæ neceſſitati occurramus, cras Deus prouidebit. Et idem ſub tempus Monachus Abaſſinus vltrò adiens Barnagatium, commendanſque Patriarcham, quem ſanctum appellabat, & cuius cauſa eas Deus terras protegeret; impulit, vt ad releuandam inopiam aliquantum ei veſtium, & multos boues dono mitteret. At Patriarcha, more veteri vſus ſanctiſſimorum hominum, ne ſacris quidem parcebat veſtimentis, ſi pauperum egeſtas premeret, diuinæ parens voci, quâ miſericordiam ſe, quàm ſacrificium malle bonitas ſumma teſtatur. Ex qua cura corporum pronum eſt intelligere quo ſtudio animas procuraret. Fertur homini Hæretico non indocto, plagis grauiſſimè olentibus cooperto, complures dies inſeruiſſe, in miniſterijs etiam infimis: ſic, vt ab vtroque & corporis, & animi morbo admiratione caritatis hominem liberarit. Quàm conſtanter catholicam Religionem profeſſus, tutatuſque ſit apud Reges Abaſſinos, quam ob rem ſuper alias injurias exilium tulit; ſuo dictum eſt loco. Nec dubium erat, ipſiſmet profitentibus Abaſſinis, tantùm eius diſputationibus, ſcriptiſque voluminibus, ac præcipuè exemplo vitæ profectum; vt niſi deterreret vel rerum, vel vitæ amittendæ metus; populi paſſim, quod tam ſanctus vir docebat, ſine mora complexuri

Hæretici veram fidem ſpondent, vt pluuiam per eum obtineant.

272 Abſtinuerit à vino conſuetudinem.

273 Vili cibo vſus.

274 A carnibus abſtinuit.

275 Ad res diuinas intentiſſimus.

276 Miſericordia in pauperes.

277 Sua mula orphanam puellam dotat.

278 Bouem, quo ipſe vtebatur in pauperes diſtribuit.

279 Ne ſacris quidem veſtibus parcit.

280 Malè olentem ſaucium hæreticum ſanat corpore, & animo.

xuri essent. Denique quamuis per Pontificem liceret ad oras transire meliores; maluit inter tot ærumnas, periculaque, victum sibi interdum manu quærens perseuerare, ne relinqueret paucas illas Christi ouiculas sine pastore. Et tamen Patriarchę titulum, vel tot ornatum miserijs semper cupijt exuere, non otij amore, sed vt quemcunque Pontifex suffecisset, ei in sancta humilitate fidele ministerium exhiberet. In miraculis, quæ Fremonenses, vt suprà retuli, in literis ad Indiæ Proregem testati sunt, quandiu vixit, nunquam cessasse & dictis patrare, ac factis: quæque alij deinde distinctiùs enarrarunt, illud celeberrimum fuit. Cùm tanta vis locustarum irruisset, vt arborum rami præ pondere incuruarentur, & cunctis desperatio incessisset, miserrima strage impendente satis, & quidam Abassinorum suos vellent accire Monachos, qui execrationibus abigerent; Patriarcha conuocato in Templum populo, supplicationem instituit ad Crucem iuxta positam. Ecce autem postridie vniuersa illa multitudo reperta est ipsis in arboribus, in quibus consederant, arida, & exanimis, ne vnâ quidem superstite. Nec semel postea eandem pestem vel extinxit, vel ab finibus Catholicorum abegit. Quin ferunt Hæreticos finitimos interdum conquestos, quòd ipsorum in terras exitium immitteret: quos cùm audisset Monachus, acriter increpitos, quòd Viro sancto malè dicerent; veniam petitum ab eo misit: & illi maioris mali metu protinus paruere. Certum est multos pueros ab eo, recitato Euangelio, valetudini restitutos. Homo Schismaticus filium grauiter laborantem captato tempore, dum Patriarcha sacrum faceret, delatum in Templum, in solo iuxta altare deposuit, sperans Sancti Antistitis promeritis conualiturum: & pariter, cum fine missæ, puero mala valetudo decessit. Xaxa (cuius ante memini) de se testatur, cùm ab Turcis captus ad Mahometismum adigeretur, se pileolum, quod gestabat in capite, ad Patriarcham misisse, monumentum ut pro se preces faceret, ac subinde noctu fugisse: & quanquam nandi imperitum, sinum maris tranasse feliciter, ac redijsse ad Patriarcham. Aser natione Abassinus sanctè asseuerat, sibi adhuc hæretico quinque & triginta dierum viam absenti visos in quiete Patriarcham, & Patrem Emmanuelem Ferdinandum, cùm videretur sibi è sacro calice bibere, quem Patriarcha porrigebat: duobusque post annis, cùm mercaturæ causa in eum locum veniisset, vbi Patres erant; statim ex figura, quæ menti insederat, in somni animaduersionem veniisse, & ad fidem catholicam conuersum. Vni Lusitanorum filiolus erat cœcus, ac cetero corpore pessimè affectus: itaque & suam, & filij calamitatem miserati parentes, ad Patriarchæ preces confugiunt, vt filio vel valetudinem ab Deo impetret, vel, si ita expediat, calamitatis finem. Deus clementissimus non quod optatius parentibus, sed quod puero opportuniùs perêgit, non breuem vitam, sed æternam largitus. Vbi ad finem sacrificij venit, quod ob eam rem sanctus Præsul obtulit, infantulum vita reliquit: & conuersâ ad lacrimas Matre, vt mos est feminarum, Maritus: Quid est, inquit, quod ploras? nonne id petiuimus à Patriarcha, vt alterum è duobus vel valetudinem, vel finem calamitatis impetraret? En voti compotes facti sumus. Multa etiam narrantur prædicta ab eo diuinitus. Inter cetera, cùm Rex Claudius, qui Atnasaqued nominatur contra Turcas expeditionem pararet, monitos à Patriarcha Lusitanos, ne in eam expeditionem irent. Nam neque Imperatorem, neque ipsos, si proficiscerentur, euasuros: quod planè euênit. Cùm verò Adamante Saguedo victo venerunt Patres in Turcarum potestatem; prædixit, vti item euênit, nihil passuros. Diximus alibi de Pagi Fremonæ prænunciata incolumitate: sed singula persequi non vacat. Demum, etiam postquam terris excessit, suos Abassinos curare, tùm de sepulchri puluere narrata, tum alia, quæ ad se confugientibus beneficia impertit, testantur. Ipsummet sibi apparuisse clausis custodiæ foribus Abassinus, nomine Bailu Gorguis, affirmauit, cùm captus à Turcis, & stipiti infigendus ei se commendasset, & manu apprehensa dixisse: Bailu Gorguis ne formida mortem, non enim moriêris: eo dicto euanuisse ab oculis: seque postridie, præter spem, liber-

281 Ad meliorem transire Ecclesiam renuit.

282 Patriarchę titulum quærit deponere.

283 Miracula dicts, ac factis operatur.

284 Locustarum magnam vim supplicatione exterminat.

285 Pueri ad Euangelij lectionem sanati.

286 Captum à Turcis libertati restituit.

287 Vitus apparet absenti hæretico, qui propterea conuertitur.

288 Cœco, & malè affecto puero impetrat id, quod ei secundum parentum petitionem expedit.

289 Futuram cladem Lusitanis prædicit.

290 Alia prædictio.

291 Apparet post mortem in vinculis detento, & liberandum prædicit.

292 Quando mortuus.

libertate donatum. Obijt Sanctus Patriarcha Menſe Septembri : diem, ob interceptas, vti ſupra dixi, literas, non reperi. Annum circiter quintum & vigeſimum agebat cùm in Societatem Anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimoprimo adſcriptus eſt, & octo poſt annos quatuor vota Gandiæ profeſſus. Eius obitu, Patriarchatus ad Melchiorem Carnerum Nicenum Epiſcopum labebatur, qui iuſſu Pij Quinti in Machao Sinarum inſula Sinicæ, & Iaponicæ Eccleſiæ præerat. Sed iam Gregorius Tertiuſdecimus prouiderat, vt in ijs, quæ ad ſacrum tribunal pertinent, in auxilium puſillæ Eccleſiæ reſidentis in Aethiopia, tota Patriarchæ poteſtas ad eum transferretur, qui de Societate Socijs ibi præeſſet : is erat Pater Emmanuel Ferdinandius : qui cùm Dambeæ eſſet, quo tempore mortuus eſt Fremonæ Patriarcha, anno inſequenti Regem, qui in Tigarim contra Turcas, & Bernagatium venit, comitatus, poſt victoriam Regis Fremonæ ſubſtitit. Hîc ille, & Franciſcus Lopius, & Antonius Ferdinandius, qui ſoli reſtabant, mutuo ſibi ſolatio, ac leuamento, nullos tulere vberiores, quàm patientiæ fructus. Quam verò ſanctitatis famam reliquit Patriarcha Oviedus in Aethiopia decedens ; hæc iam in Braſilia Patrem Ioſephum Ancietam celebrabat. Paulò ante, Patris Generalis iuſſu, Collegio Bayenſi Rector præpoſitus, dum longâ epiſtolâ onus, honoremque enixè deprecatus bonam immunitatem expectat; literas accipit, quibus abſque tergiuerſatione iuſſus Prouincialatum ſuſcipere. Itaque neceſſitati parut. Ignatius Toloſa, cui ſucceſſit, tyronibus inſtituendis, explanandiſque conſcientiæ quæſtionibus, in Collegio Bayenſi præfectus eſt. Totâ Prouinciâ nihil maioris lucri per id tempus, quàm conſtantia in tuenda libertate Braſiliorum, & ſuſtinenda patienter eam ob rem inuidiæ mole, & obtrectationibus hominum exterorum, eſt factum. Admiratus eam conſtantiam Epiſcopus palàm in Vrbe Bayæ pro concione commendauit : conuerſoque ad Patres ſermone, & ſolatus, inſuper confirmauit, ne vnquam ab ſuſcepto patrocinio terrore vllo deſiſterent. Bini Sacerdotes, ac Laici ingenti multitudini barbarorum ad oram maritimam deſcendentium occurrerunt. Ad Illæorum præfecturam iter intenderant. Quibus Patres per ardua, per aquoſa, per omni cultu, & commeatu deſerta loca ærumnas perpeſſi maximas, tanquam miſſum Cælo Numen, adfuere. Multis vel infantibus, vel grandibus natu paſſim pereuntibus (fame autem plerique cadebant) cæleſti lauacro ſuccurrêre. Multos etiam à certa morte curâ, conquiſitiſque, & diſtributis cibarijs liberarunt. Nec multò poſt iterum duo occurrêre cum aliquanto farinæ mandiocanæ, quod è piorum liberalitate corrogarant. Quæ vbi cœpta diſtribui, tum neceſſitas cognita miſerorum. Auidè arripiebant ſimul ac vorabant : ac ſi cui quid imprudenter excideret; circa poſiti cum impetu deiecti terram certatim ſcalpebant vnguibus, ſi quod poſſent granum præripere. Itaque cùm ſatis leuandæ calamitati delata eſca non eſſet; ad curandos morientium animos deriuanda fuit cura. Infantes ſupra ducentos, grandiores centum & viginti, in vltimo vitæ habitu, vitæ peperierunt æternæ. Nec deinde in progreſſu itineris grauiſſimos famis, ac ſitis cruciatus ipſi effugerunt, ſed magis tamen angor animi conficiebat : cùm vbique ſpectarent hominum cadauera vel in fluminibus merſorum præ virium tenuitate, vel ſub arboribus, ad quas ſyueſtrium fructuum cauſa acceſſerant. Vnicum erant ſolatium apertiſſima ſubinde diuinæ erga electos prouidentiæ documenta, quę miro modo vitam hominibus prorogabat quoad baptiſmo abluerentur, & greſſus Patrum nil tale cogitantium ſæpè per errores ad quempiam moribundum agebat : qui ſtatim vt pro tempore inſtitutus notam immortalitatis acceperat, nexu corporis ſoluebatur. Res Collegij Fluminis Ianuarij triennio propè proximo neutiqnam conſueto cum fructu, neque apud Luſitanos, neque apud indigenas proceſſere. Nam cùm is, qui præerat ei Regioni, nihil magis curaret, quàm quemadmodum benè nummatus Europam repeteret; quà iure, quà iniuriâ mancipare, vendere, expoliare Braſilos aggreſſus; Patres quoque, quia conatibus eius obſta-

293 P. Ioſeph Ancieta Braſiliæ Prouincialis renunciatur.

294 Epiſcopus Bayæ Patrum tolerantiam publicè prædicat.

295 Noſtrorum in miſeris iuuandis labores.

296 In mortis articulo baptizati multi.

297 Collegium Fluminis Ianuarij ſolitos fructus per triennium non dedit.

obstabant, acerbè arripuit. Indè nec apparere in Templo ipse, neque Nobilium quisquam eius exemplo. Propagatio quoque fidei multò lentior, deterritis seruitutis metu Brasilijs. Ad hæc conflata Patribus infamia, tanquam Dei verbum, & sacramentum non ritè tractarent: sed è suggestu certas personas describerent, & arcanum confessionis vulgarent. Quarum rerum cùm vellet Præses conficere tabulas; ad calumniam confirmandam non solùm interrogauit, quos libuit, sed ipsemet, testibus repugnantibus, quæ libuit Scribæ dictauit. Respirauit tamen res noui Prætoris aduentu: ac præcipuè administratoris eius Vrbis: qui, cognitis calumnijs falsorum libellorum, quoniam aliter non poterat, anathemate intentato, eos Præsidi abeunti eripuit. Cetertim ita seruebant aduersi rumores, presertim in Vrbe Sancti Saluatoris contra Societatem, defendendæ libertatis Brasiliorum causa; vt Patres consultare seriò cœperint, vtrum expediret quatuor Pagorum curam in Episcopum, & Prætorem transferre, & Brasilios per excursionum modum iuuare: quod insequenti anno, cùm missæ Romam in vtramque partem sententiæ sunt, fusiùs referetur.

298 Calumniæ in Patres.

Hoc anno primùm Congregatio prouincialis in Collegio Mexicano habita est. Quatuor interfuere numero Petrus Sancius Prouincialis, & Petrus Dias quatuor votorum professi, quot ea tempestate Prouincia numerabat: Alphonsus Camargus, & Petrus Morales Consiliarij Prouincialis. Nam nullum adhuc erat propriè Collegium, vndè essent conuocandi Rectores. Sed qui degebant Pascuari Residentiæ, qui Guaxacæ Missionis nomine versabantur, nondum perlatis ab Generali literis, quibus ea in Collegia admittebat. De legendo Procuratore non consultarunt: rati, quia vnicus erat Petrus Dias quatuor votorum professus, ante eum neminem legi fas esse. Id modò deliberarunt, esset ne quod profectionem eius legitimè impediret: quod vbi visum est nihil esse; tum ad cetera progressi, præcipuè de Religione promouenda egère, ac propter multiplices fructus Collegiorum ad iuuentutis educationem, quæ iam quatuor numero instituta erant, visum est postulandum à Patre Generali, vt sineret nonnullorum ex ijs curam suscipi interiorem, ad Collegij Germanici, quod Romæ est, modum. Nam cùm adhuc nonnisi regerentur per externos; sperati fructus pars non modica intercidebat. Simul postulandum existimarunt ab eo, sique ille probaret, etiam ab Rege, vt sineret excitari Collegia ad institutionem puerorum indigenarum. Primùm vt periculum fieret, num ex ea quoque gente possent formari, qui deinde administri Ecclesiæ, ac ceterorum magistri essent: spes enim erat id posse fieri, vt est diuina gratia nullis alligata nationibus, & vis ab tenera ætate educationis permagna: ac præter Ecclesiæ ministros possent educari Patres familias, qui humanitatis cultum, politioresque mores in barbarie illa inducerent. Postremò etiam nonnulli, qui medendi artem ediscerent, ad suorum gentilium leuamentum omni ope in morbo carentium. Itaque lues anno superiore exorta octingenta iam numero millia Mexicanorum toto in Regno absumpserat, magnis alicubi solitudinibus factis, ingenti etiam regiorum vectigalium detrimento. Amisit Peruuiensis Prouincia Patrem Ioannem Zunigam Limani Collegij Rectorem, virum & domesticorum, & externorum consensu cumulatæ virtutis, nec dubiè illibato pudicitiæ flore insignem. Præmatura in puero & prudentia, ac religio effloruit, eóque receptus in Societatem Anno millesimo quingentesimo sexagesimoprimo, nondum ætatis quintumdecimum egressus. Integerrimum animum pulcherrimis exornare virtutum omnium coloribus instituit, non magis ad annos, quàm ad sanctimoniam addens. Mirâ sese tractabat duritiâ mitissimus alioqui erga alios, & suauissimus. Meditatione rerum cælestium, & studio orandi apprimè deditus, vndè liquidissimis voluptatibus complebatur. Quadraginta, quibus ægrotauit, diebus Limæ in omnibus Monasterijs sacrificia, preces, flagellationes, aliaque magni amoris argumenta ad impetrandam ei valetudinem sine intermissione vsurpata. Tantum ei cognita virtus publicæ beneuolentiæ conciliarat. Tantum in vna illius vita situm

299 Prima Congregatio Prouincialis in Collegio Mexicano in qua quatuor tantum fuerunt conuocati.

300 Acta Congregationis.

301 Eiusdem postulata.

302 Pestis grassatio.

303 Io. Zunigæ Collegii Limani Rectoris & mors, & laudes.

tum communis boni omnes rebantur. Inuisit iacentem Prorex ipse. Die Purificationis Deiparæ, vti habuerat in votis, hora ante lucem, Deo spiritum reddidit. Cunctæ Religiosorum familiæ Limæ degentium, & insuper Clerus sponte sua funeri adfuere. Nono indè anno Pater Ioannes Sebastianus, vir siue cultu religionis, siue prudentiæ laude memorandus, quo primùm die Limensis Collegij creatus est Rector, extractum è sepulchro Zunigæ caput in suo cubiculo collocauit: & præsidium sibi, & incitamentum: vt qui eius virtutes à primis norat annis condiscipulus, & contubernalis, dum vnà Compluti literis operam darent.

304 Ad eius funus accurtus.

Idem sub tempus, quo Zuniga obijt, cùm Arequipam Prouincialis venisset, eius comes Camacius apoplexia correptus sexto post die decessit. Dimidiâ ante mortem horâ Christus Dominus conspiciendum se ei corporis oculis præbuit magna fulgens gloria: quo è conspectu Frater mira voluptate recreatus testificans se ingenti cum lætitia, & consolatione vitam relinquere, supremum spiritum efflauit.

305 Camacio morienti Christus Dominus gloriosus apparet.

Ad res Lusitanas huius, & superioris anni quod attinet; quoniam suo loco nihil afferre potuimus, defectu literarum, vt diximus; hic extra ordinem Prouinciarum, non tamen extra propositum vniuersalis historiæ adijcere operæ pretium duximus quiddam vnum, quod ne fas sit posteritati subtrahere: & dum hæc ipsa, quibus illud atteximus, excuderentur, seriùs, quàm inopportuniùs allatum est. Id fuit donum memorabile Sebastiani Regis, qui Paroeciale Sancti Pelagij Templum Regij patronatus in Oppido Caria Diœceseos Lamecensis situm, Societati concessit, & Gregorij Tertijdecimi auctoritate, vnà cum prouentu, ac iure vniuerso, nominandique præsertim Vicarij potestate, antiquis Collegij Conimbricensis facultatibus, nouum & beneficentiæ suæ, & nostri subsidij additamentum adiungendum curauit. Cuius beneficentiæ securitati, ne quà interuerti posset; abundè prouisum etiam postea est auctoritate, sapientia, suffragio inclytę Rotæ Romanæ, proponente Illustrissimo, & Reuerendissimo Domino Verospio. Eiusdem etiam muneris vi, nobilis accessit appendix eidem Templo implicitum Eremitorium, à Lapa vulgò appellant: in quo sacra Virgini Beatissimæ colitur ædes, toto Regno venerabilis: quippè quâ nulla celebrior & peregrinorum multitudine, & religione frequentior in Lusitania visitur, ob crebra inuitamenta insignium miraculorum, quę in eo Deiparæ Magnæ Sacrario, eâdem apud Filium deprecante, ac sequestra patrantur. Quare plurimam anni partem Patres Societatis aliquot illic commorantur, non sine ingenti animarum fructu, confluente vndique, velut ad salutis suæ perfugium, cæliqúe in terris sanctuarium, magno numero conuenarum, vt in eo præteritæ vitæ peccata confessione deponant, atque æternitati se præparent.

306 Lusitaniæ res.

307 Sebastianus Rex S. Pelagii Templum Societati concedit.

308 Tum Eremitorium à Lapa.

HISTO-

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV PARTIS QVARTÆ

A.D. 1578. Liber Sextus. Soc. 39.

ANNVS hic toti Ecclesiæ funestus, & turbulentus excipit, non experte earum calamitatum Societate. Quanquam nec defuêre ab rebus benè varias per oras gestis solatia. Euerardus ne quam Societatis partem relinqueret, quam certi homines non recognoscerent, dum destinati antè Visitatores Hispaniarum Prouincias lustrant, Sebastianum Moralem iussit Prouinciam Romanam inspicere. Hinc Diabolo, abutenti ad nocendum sæpè remedijs, ansa domesticæ pertentandæ pacis oblata. Inter Achillem Gagliardum Theologiæ in Romano Collegio professorem, & quosdam Patrum extiterant offensiunculæ ex re leui, quòd alij Pererij libros philosophicos iudicarent vulgandos, alij nequaquam, Auerroisticum philosophiæ genus eum sequi iactantes minùs accommodatum veræ, piæque sapientiæ. Achilles erat in his, qui à Morale Collegium recognoscente paulò duriùs se tractatum ob eam rem existimans, initâ cum Ioanne Petro Maffeio, & Benedicto Iustiniano conspiratione, querimoniam ad Pontificem detulit contra Euerardum, tanquam in Societatis administratione multa peccantem, alentemque dissidia, vt qui Visitatorem minùs gratum, & partes fouentem legisset. Multò antè exierat Romæ fama Gregorio Pontifici in animo esse Franciscum Toletum in Cardinalium Collegium cooptare. Quam rem pro suo munere, Sancti Ignatij legibus, & exemplis, vt prohiberet, sedulò Euerardus adnisus erat. Ea re Toletum suboffensum rumor increbuit: non quia sibi honorem interuerti doleret, de quo omni ope declinando sacramentum Deo solenni ritu iam dixerat: neque enim vel ex eius diuturno aulæ vsu, & longa ab religiosis castris absentia, mihi quis facilè persuaserit, tantum virum, piumque, & amantem in ceteris rebus religiosæ modestiæ, ac seueritatis, hac vnâ peccasse, passum sibi perstringi oculos varijs honorum, purpuræque fulgoribus. Sed potiùs crediderim veritum ipsum (vt suspiciosa res est boni nominis cura, ac studium) ne per occasionem, ac modum amoliendæ ab se dignitatis eius, fortè Præpositus sinistram aliquam de se, suisque promeritis vniuersè Pontificis animo infixam opinionem nolens reliquerit. Vtcumque fuerit, certè fama tenuit, Toletum siue bono publico sincerè studentem, siue aliqua animi perturbatione commotum Achilli aditum ad Pontificem aperuisse. Fuit suspicio Benedicto Palmio duce gestam rem, dolente Euerardum ab ipso, cui plurimum initiò tribuebat, ad Oliuerium totum conuersum. Sed falsam eam suspicionem comperi, vtique ex ea parte, quòd Palmius, quanquam in Euerardi administratione quædam minùs probabat (vt ferè nunquam omnes hominum sententiæ congruunt) nec interdum satis temperabat sibi, quin etiam discrepantiam, quo loco minimè oporteret, expromeret; longissimè tamen aberat, vt existimaret quicquam propterea Patris Generalis mentem optimam contristandam. Ceterùm non extitisse prorsus de nihilo, temeréque suspicionem, indè liquidò constat. Nam quærenti mox Euerardo auctores querelæ, vltrò professus Achilles est ex ijs fuisse se: verùm communis boni studio adactum, quòd eas querimonias ex ipsis Assistentibus cognouisset: & indè sibi persuasisset, cùm tales viri talia

1 Hic Annus toti Ecclesiæ funestus.

2 Sebastianus Morales Prouinciam Romanam visitare iubetur.

3 Achilles Gagliardus, Io. Petrus Maffeius, & Benedictus Iustinianus cum Pontifice de Euerardo conqueruntur.

4 Inanis de Benedicto Palmio suspicio.

talia palàm dolerent; satis remedij in Societate non esse: vnde communis Pastoris, ac Patris, quæ patère omnibus debet, implorandam opem existimarit. Hinc ergo suspicio aduersùs Palmium haud satis honorifica extitit: atque ex eius maximè sermonibus vel re, vel in speciem sumpta turbarum materia. Quo prouidendum est cautiùs ijs, qui munera gerunt publica, & in illustri loco sunt constituti: quorum facta, dicta, nutus obseruantur, ac plerisque pro sentiendi, agendique sunt norma; vti sua cetera omnia, ac potissimùm linguam intra cancellos rectæ rationis, humilisque, & obsequiosæ prudentiæ teneant. Haud dubiè magnam se plagam imposuisse æternus bonorum hostis Societatis credebat obedientiæ, caritati, rectorum famæ, minimè abhorrentibus à spe exordijs, nisi in Gregorij Pontificis tempora eius incidissent conatus. Nam Beatissimus Pater, pro eo studio, ac patrocinio, quo cohortem hanc Domini tuebatur, nequaquam auribus delatori prębitis, nisi vt aduocaret ad se Euerardum, ac paternè commoneret: rerumque statu sincerè ex eo cognito, quicquid imminebat cladis, sapienti benignitate, religiosissimâque prudentiâ auertit. Eius auctoritate turbatores Româ summoti. Ioannes Petrus Maffeius in Lusitaniam missus, vt Historiam promulgati in Indiam per Societatem Euangelij scriberet, opportunitate hominum, & literarum ad eam scriptionem spectantium, quæ abundabant in eo regno, vsurus: quanquam ille à capite apertarum Indiarum narrationem exorsus, in ea, quam scripsit Historia, alia quoque multa complexus est. Achilles Patauium: Iustinianus Panormum missi ad Theologiam docendam. Qui deinde tam perseuerarunt domi, foriscque non pacatè solùm, sed etiam religiosè, ac nauiter; vt multùm & Societas, & res Christiana publica illis debeat: nequaquam Satanæ fraudibus segniores, sed cautiores effecti. Romanæ Prouinciæ accessit Collegium Recineti, & Seminarium Anglorum ipsa in Vrbe, de quo anno insequenti, cum planè suscepta est eius procuratio, referetur. Tribus ferè passuum millibus distat Laureto, ac Beatissimæ Dei Parentis venerabili Cella Recinetum, loco edito in primis amœno, ac salubri: quam ob rem æstiuo tempore, cùm grauius est Lauretanum Cælum, iamdudum Patribus Lauretanis illuc erat receptus, non sine emolumento Ciuitatis, cuius in culturam necessarium illud otium vertebant. Nam strenuorum hominum nunquam otium negotio vacat. Ergo cùm perpetuam apud se coloniam exoptarent; Nicolaus Leopardus, vir inter suos honestus, ac locuples, vectigal ad Collegium instituendum attribuit: simul Templum Sancti Viti antiquum, & amplum, adnitente Ciuitate, impetratum est. Primus familiam rexit Curtius Amodæus. Hac primùm æstate, iam numero operarum paulò laxiore, tertius Probationis annus reuocari ad vsum Romæ cœptus. Is est annus (vt minùs quoque periti Societatis institutorum intelligant) quem Sanctus Ignatius, post absoluta literarum studia, iussit ab suæ disciplinæ alumnis in recolligendo ad Deum animo, & tanquam de integro in affectus schola reformando, insumi: vt iam & doctrina armati, & pietate corroborati integri, vegeti, ardentesque ad pugnanda Dei prælia procedant in aciem. Huiusmodi vi, ac robore tum alij alibi, tum præcipuè in Campaniæ Oppido Baucco, & in Vrbe Aquila Franciscus Florius: in Abbatia Sancti Saluatoris Simon Bartolus: Assisij Carolus Mastrillus: Ferentini Bernardinus Confalonerius, & Hieronymus Rodaldus magna pro pietate aduersùs Satanam, & scelera hominum gessêre bella, vehementer amplificato regno virtutis, viqúe mortalium omnium Ordinum maximâ è fœda tyrannide in filiorum Dei libertatem transcriptâ. Pari ardore in Neapolitana Prouincia, cùm alibi alij, tum Hieronymus Surianus Cirinolæ in Appulia vergatus, vbi Collegium quoque receptum Carolo Caracciolo Comite, eiusque vxore, itemque cuncta Ciuitate annuis oblatis subsidijs summè certantibus. Prouincia Longobardia, cùm vnius Præpositi superaret curam, iamque domos Professorum, & Probationis, & Scholasticorum Seminaria vniuersalia haberet gemina, diuisa est in duas. Altera Veneta, altera Mediolanensis dicta: atque huic Ioannes Baptista Perusçus, illi Marius Beringuccius attributus Prouincialis. Mediolanensis Domum Professorum, Collegium Breranum, Seminarium Archiepiscopi

5 Gregorius Pontifex res benignè componit.

6 Gagliardus Maffeius, & Iustinianus Roma dimittuntur.

7 Collegium Recinetense institutum.

8 Collegium Anglicanum Romæ.

9 Nicolaus Leopardus Collegij Recinetensis fundator.

10 Curtius Amodæus primus illud regit.

11 Tertius Probationis annus Romæ instituitur.

12 Missiones Patrum tertij anni ex Prouincia Romana.

13 Missiones ex Prouincia Neapolitana.

14 Prouincia Longobardiæ diuisa in Venetam & Mediolanensem.

15 Io. Baptista Perusçus Mediolanensis Prouincialis.

scopi ipsa in Vrbe Mediolani, domum Probationis Aronæ, Genuense, Comense, & Taurinense Collegia complexa est. Veneta domum Professorum Venetijs, Tyrocinium Nouellariæ, Collegia Patauij, Bononiæ, Ferratæ, Mutinæ, Foroliuij, Parmæ, Brixiæ, & institutum hoc anno Veronæ, præceptoribus tribus inductis. Parmæ Iosephus Martinius omni cumulatus laude adolescens, ad cælestes, quibus erat similior, quàm terræ accolis emigrauit. Niciæ illustri ortus genere, ac præter cetera ornamenta in arithmetica disciplina à puero excellens in Emmanuelis Filiberti Allobrogum Ducis aula primùm, tum quatriennium in Taurinensi Nobilium Conuictu educatus, anno millesimo quingentesimo septuagesimoquinto, ætatis suæ duodeuigesimo Societatem iniit. Iam in Conuictu, tanquam singulare exemplar, in oculis omnium, & ore versabatur. Itaque Patres quo feruidiores adolescentes in officio continerent, nihil habebant eius auctoritate potentius. Nec minori statim in Societate venerationi fuit. adeò vt iussi aliquando Tyrones Nouellariæ publicè effari, si quid emendandum in Iosepho notassent; nihil planè quisquam protulerit: cùm tamen adeò sagax, ac delicatus in hoc genere Nouitiorum sensus sit. Quin etiam affirmabant priuatis sermonibus, ne per imprudentiam quidem ipsorum iudicio, excidisse vnquam Iosepho verbum, quod vel minùs religiosum, vel otiosum vocari posset. Ab Tyrocinio traductus ad studia literarum Parmam, sensim intabescens, tertiodecimo tandem mense consumptus est, nunquam languore ad virtutem operosam languidior factus. Obedientiam, præsertim eam, quæ prudentissima quadam cœcitate mentem Deo sacrificat, adeò coluit; vt miraculo Deus eam comprobasse narretur. Antequam Parmam ab Tyrocinio discederet, ad Patrem Rectorem præmisit epistolam in hanc sententiam. Parmam mittor ex obedientia: rogo, Pater sic excipias me, sic tractes, quasi mente imminutum: neque aliam mei curam suscipias, quàm vt contra voluntatis meæ appetitiones cunctis in rebus tendens, ad memet peruincendum assiduè exerceas. Sub mortem roganti Socio, vt aliquod monitum sibi relinqueret; duo commendauit: primum, nullum vt diem sine Christi Domini Passionis memoria labi sineret: deinde obedientiam vnicè amaret: addens, experimento se didicisse hanc viam esse, qua homo diuinæ prouidentiæ singulares effectus sentiret. Inter morbi initia iuterrogatus, num crederet sibi natale solum fore salubrius; nequaquam se tam valetudinem optare respondit, quàm inter Fratres, Patresque amantissimos spiritum vltimum exhalare. Indè ab studiorum occupatione ad corporis labores translatus, Cœnaculoque apparando appositus, id non tanquam pro aberratione à grauiore opere susceptit, egitque molliter; sed planè tanquam opus Dei, cui in eius famulis seruiebat: non cetera modò diligentissimè procurans; sed angulos omnes, & subter ipsa subsellia cuncta diligenter rimans, ne quicquam sordium, vel araneārum è telis resideret. Quæ mihi, & id genus sæpè in hoc opere persequenti, subijt interdum vereri, ne ego, resque ipsę risui sint mortalium quibusdam grandia quædam, quæ stupet vulgus in profanis historijs, euersiones Regnorum, excisa Oppida, oppleta classibus maria, constrata cadaueribus arua, cruoris flumina legere assuetis. Sed veri æstimatores è Christi, non è Mundi disciplina, quàm grandia in illis sublimibus narrationibus scelera, tanta in his minutis actionibus decora veræ laudis agnoscunt. Eóque me minùs piget, infinita prætereuntem hæc interdum aspergere; quòd ne profani quidem iudices minùs in subtilissimis operibus, quàm in vastis molibus eximiorum artificum laudes magnificant. Ergo, vt cœpta persequar, plenus Deo adolescens non tantùm suum in ministerio pensum sedulus persoluebat; sed etiam Fratrum præueniebat officia, quanquam prę imbecillitate vix sustineret se, quicquid erat laboriosum sibi præripiens. Eâdem constanti caritate in morbo grauiore, quoad aliquid virium superfuit, præripuit Infirmario labores, ipse sibi furtim ministrans, cum vultus serenitate perpetua, indice animi in afflicto corpusculo vigorem integrum conseruantis. Vbi verò extenuatis viribus afflictus lecto est; ne tum quidem caritatem, aut genus vllum religiosæ virtutis remisit. Adeuntes ad se consolandum Fratres; si quando

16 Matius Beringuccius Venetæ Prouincialis.

17 Iosephi Martinij mors, & laudes.

18 Patria, genus, & educatio.

19 Vita irreprehensibilis.

20 Obedientia singularis.

21 Eius literæ ad suum futurum Rectorem.

22 Monita salutaria petenti data.

23 Passionis Christi memoriam commendat.

24 Mauult mori inter Socios, quam natale solum repetere.

25 Ab studijs ad manualia translatus accuratè exercet.

26 In Christi disciplina minuta magna censenda.

27 Aliorum labores subleuat.

do purus, ac serenus dies esset, rogabat, vt in hortum ad respirandum concederent: pusillum illud laxamenti ipsorum fore sibi solatio suo longè iucundius. Paupertatis verò studium: ita retinuit; vt tam diuturno in morbo nihil in cubiculo, quo vtebatur, esse voluerit ex ijs, quæ solent adhiberi ad leuandos, hilarandosque ęgrotos: non mala punica, aut medica; non bellaria. Et quanquam rogatus à Rectore, vt indicaret si cuius rei appetentiâ tangeretur; nihil tamen vnquam petiuerit. Imò, cùm iam per imbecillitatem non valens carnes mandere, iuberetur eas, vt fit, in succum tundendo solutas exsorbere; ne id fieret cum lacrimis institit deprecari, pane ac vino se affatim contentum dicens. Porrò innocentia quanta fuerit, indè æstimetur, quòd etiam in scriptionibus, quas Rhetoricę studiosus condebat, verba quasi trutinâ examinabat, vt congruerent rebus, non studio artis, sed religione conscientiæ: ne in speciem mendacij transirent, si supra, vel infra materiam essent. Qua trutina in rebus alijs attentè vtens, rarò ad Confessarium noxam, cui sacramentalis absolutio ritè posset impendi, referebat. Quin Pater Marius Sardus, cui confitebatur, & ipse virtutis eximię, dixit nunquam se, tredecim spatio mensium (tandiu enim audierat) existimasse ab eo oblatam idoneam absolutioni materiam. Alius item vir grauis amplius elogium protulit. Quamuis Diuus Gregorius diceret, non solere Deum cunctas virtutes in vnum conferre; videri tamen sibi hac liberalitate cum Iosepho vsum. Ergo his ornamentis cognitis moribundo Fratres magna se commendabant fiducia, vt cum in Cælum veniisset, memor ipsorum esset: atque alij alia committebant. Vbi Confessarius, ne Satan ingerendæ adolescenti suorum meritorum fiduciæ rimam inueniret: Hi Fratres, inquit, pro sua hæc bonitate differunt: tu, mi Ioseph, conseruare humilitatem memento. Quam ad vocem statim ille, coniunctis ante pectus manibus, subiecit: Pater, præter illum preciosissimum sanguinem, nihil mihi spei est. Idque eo gestu, ea vocis, ac totius oris figura dixit; vt lacrimas Confessario plurimas excusserit: nec postea ferè posset sine lacrimis recordari. Cùm mentio incidisset de Sacerdote, qui post diuturnos labores in Societate vitam finiuerat, quidam ad Iosephum conuersus: Multis ille, inquit, non paucorum annorum laboribus Cælo vim intulit, & expugnauit: sed tu, mi Ioseph, parum admodum hac ætate facere potuisti: cui ille statim solutus in lacrimas respondet: Et hi mei Fratres tam securum Cæli aditum mihi spondent. Non defuit tamen Diabolus, quin supremo tempore conaretur ad magnam de sua sanctitate opinionem impellere: cui tanta vi humillimus Dei famulus restitit; vt in ingentem clamorem eruperit: quo exciti Fratres, cùm propè omnes accurrissent; collecto paulisper spiritu, insidias inimici calcaneo insidiantis aperit gemebundus: & sumpta in manus Christi è Cruce pendentis effigie, defixis in Dominum oculis, admirandum cunctis cum eo colloquium instituit: frequenter ingeminans spem omnem suam Cruci affixam herere: nihil in se, præter eam, meritorum agnoscere. Summè cupiebat die Sancti Ioannis Baptistæ natali terras relinquere: ac voti propè compos est factus. Pridie eius peruigilij Sacramentis communitus, votisque clara voce instauratis, longa perfunctus morte, nouissimum spiritum inter dulcissima IESV, & MARIÆ nomina immisit. Primus è Societate Parmæ mortuus: quem ipsemet Petrus Angelus Consul in tumulo collocauit, peculiaris erga eum studio pietatis. Hos quasi flosculos è Societate magno numero, suauitate, specieque virtutum gratissimos legit cælestis Agricola: tametsi ad fruges iam maturas ferendas præcipuè conseuit non sibi modò, sed ad communem etiam vtilitatem.

28 Ad eum adeuntes ex caritate dimittit.

29 Paupertatis studium.

30 Innocentiæ candor.

31 Confessarij de eadem testimonium.

32 Virtutes cunctæ in eo congestæ.

33 Eius fiducia in solo Christi sanguine.

34 De sui æstimatione in extremis à Diabolo tentatur.

35 Valide resistit.

36 Mori cupit S. Io. Baptistæ die, & obtinet.

Harum specimen frugum hoc anno inter Maronitas cœptum referri, colonis ex Italia missis. Quatuor fermè dierum itinere ab Hierosolyma versùs Orientem Mons Libanus est, sacris iuxtà, ac profanis clarus literis, in ditione, vt cetera circumsita, Tyranni Turcarum. Ab Septentrione in meridiem, vel potiùs ab occasu Solis æstiuo in exortum hybernum longo tractu excurrit, inhospitali fermè cacumine, propter niuium perennitates. Molliora iuga, & sedes hominum patiuntur, & cultum. Est vbi ardua, & saxis aspera terga montis solers necessi-

37 Missiones ad Maronitas Mõtis Libani.

38 Montis Libani situs, atque feracitas.

tas,

tas, extructis subinde macerijs, depressisque tumulis, completis humilioribus spatijs, in multas gradatim prope exæquauit planities, cùm visendæ amœnitatis, tum feracitatis non pœnitendæ. Tritici, vini, olei, mellis, & ceræ, item gossipij, & bombicis generosus prouentus est. Vineas aratro colunt, raris propterea ordinibus consitas. Adminicula vites nulla desiderant, libero errore proserpunt: nullâque iniuriâ ingentes telluris in gremio progignunt racemos prægrandibus acinis structos, aureoque colore, & suauitate, vbi maturuere, cum paucis comparandos. Ea solo vis, ea cælo inest clementia. Pecoris, præsertim caprini, magna copia, nec minor volucrum, & quadrupedum ferarum ad venationes, & aucupia. Perdicum vbique circumuolant greges, & amabiles vndique exiliunt luduntque Sciuri. Sed gloria prima Libano Cedri sunt, diuinis quoque celebratæ carminibus: procéritate primùm, tum materia odorata, æternaque memorabiles. Nec vbique proueniunt: sed syluæ sparsim per longa interualla visuntur. Etiamnum superest nemus vetustate atque adeo religione quadam venerandum (Cedros sanctas appellant) quas ab Salamonis vsque temporibus durare fama tenet. Parcitur ergo annosis truncis, nec semel violare aggressos Saracenos absterruere prodigia. Non vni Maronitę, sed aliæ multæ gentes incolunt Montem. Oppida maiora in eo ferè nulla: pagatim, vicatimque degitur. Radicibus claræ, ac numerosæ Ciuitates adiacent, quarum è primis, vel facilè princeps Damascus est. Nec obscura est Tripolis ad littus Phœnicij maris, vnde ab occasu Solis æstiui Libanus cooritur, ac sensim erigitur. Regioni quoque olim ab vrbibus tribus nomen Tripoli fuit: Vrbs est tamen hoc tempore, & emporium Turcis, Iudæis, variarumque sectarum Hæreticis, aliquot simul Catholicis frequens.

Passuum inde millia circiter duodecim Monasterium abest in Monte Libano situm, cui Sancta Maria à Canubino est nomen, Patriarchæ Maronitarum sedes. Haud temere vsquam sub Turcarum dominatu Catholicum Monasterium nobilius est. Monachi paulò plures viginti habent, sed virtutis eximiæ: & cùm Patriarchæ causa, tum religione Templi, quod Beatissimæ Virgini sacrum est, aduenarum ingenti concursu celebratur. Vni illi Monasterio longè per eos tractus Campanas Turcæ permittunt. Nec tamen semel impia, & auara gens demoliri conata est, vexauitque, ac funditus spoliauit. Patrocinio Deiparæ singulari haud immeritò stare creditur. Circa id Monasterium frequentes Maronitarum Pagi sparguntur sinceri, integrique, nulla siue Hæretici, siue Turcæ colluuione admixta: quod quidem haud gratuita benignitate impetratur à Turcis: nihil enim non vendunt, nihil non rapiunt. Quà multiplici, atque intolerando tributo, quà per calumnias, affictasque delationes, postremò per quicquid negotij cum ijs incidit, exhauriunt, & exinaniunt omnia. Itaque non tam soli malignitate, quàm inexplebilium Dominorum iniquitate fit, vt spectabiles nullæ diuitiæ inter Maronitas sint. Quin adeo, si cui pecunia luculentior est, obscuratur de industria. Nec ędificijs, nec corporis cultu, alioue splendore specimen editur, vnde Dominorum rabies, & rapacitas irritetur. Emyr nomen est Turcæ Præsidi, à quo reguntur. E sua gente duos habent rerum humanarum Principes, quos Diaconos vocant. Diuinorum potestas penès Patriarcham est, qui nonnisi è Religiosis adsciscitur, vel si fortè aliunde, fit pariter Monachus, & nomen, prętер proprium, ad Principis Apostolorum venerationem, Petrus assumit. Cooptatur autem Religiosorum, Cleri, populique suffragijs liberis, claraque voce delatis. Mores vulgò apprimè boni, ac pudici. Summa in negotijs, commercijsque, summa in matrimonijs fides: & ignorantur ibi meritoria scorta. Inuicta in religione constantia: erga Romanum Pontificem prorsus mira propensio, eâque laude haud immeritò gloriantur: cùm planè sit miraculi instar inter vndique obsidentes sectarum plurimarum Hęreticos ab Latinis catholicis obstinatè alienos, inter assiduas, & acerbissimas vexationes, rapinasque Turcarum, populum haud magnum, velut inter luporum turmas gregem agnorum pusillum, perseuerare illæsum. Ex eadem gente Tripoli, Damasci, Aleppi, & in Insula Cypro

39 Monasterium S. Mariæ à Canubino Patriarchæ sedes.

40 Hic Campanas Turcæ permittunt.

41 Inter Maronitas cur diuites non reperiantur.

42 Eorum Præses Turca Emyr vocatur.

43 Duces è sua gente Diaconi dicuntur.

44 Patriarcha non nisi ex Monachis, & omnes vocantur Petrus.

45 Quomodo eligatur.

46 Gentis mores.

47 Tripoli, Damasci, Aleppi, & in Cipro suas habent colonias.

Cypro paruæ degunt coloniæ. Vniuersa gens capitum ad millia quadraginta censetur efficere: quamuis longè maiorem numerum quidam prodant. Sacra latina iam pridem sequuntur, tametsi suos habeant ritus quosdam, suamque Liturgiam Arabicè. Sed vnde nomen acceperint, & aliquot ante seculis, quæ coluerint sacra, iuuat paucis exquirere, quod nequaquam ipsis in ea fama cum externis Scriptoribus conuenit. Porrò Maronæas in veterum monumentis non vnas videre est. Iam tum Homeri temporibus Cyconum in Thracia florebat hoc cognomento Ciuitas, vnde nomen Maronæo vino summæ prisco æuo nobilitatis. Alteram Ptholemæus ponit in Syria in regione Chalcidica, quę fortasse ea est, quam Sanctus Hieronymus in vita Malchi triginta fermè millibus ab Syriæ Antiochia in Orientem distare narrat, quanquam non modica est positionis in longitudinem discrepantia: nec Vrbem, sed viculum haud grandem Sanctus Hieronymus appellat. Leguntur, & quidam Maronitæ Episcopi, siue viculus ille in celebritatem Episcopo dignam creuerit, siue Ptolemæi Maroniam, si fortè diuersa est, aut cognominem aliam Vrbem rexerint. Vtcunque sit, simile verò mihi fit, non ex loco, sed ex homine, de quibus agimus, Maronitas traxisse nomen. Auctores habeo, qui ab Marone Hæretico Monothelita, cuius in dogma traducti per quingentos prope annos ab Catholica Ecclesia aberrarint, & ad quam primùm anno Domini millesimo centesimo octogesimosecundo redierint, propagatam sectam tradant, nomine quoque, vt Hæreticorum mos est, ab conditore sectæ transmisso. Sed attentiùs reuoluenti Annales, interque se seculorum multorum curricula comparanti, nihil dubij restare opinor, quin haudquaquam ab impio, sed ab Sancto homine Maronitæ & appellationem acceperint, & in catholica religione conseruati sint. Percelebris fuit per eos terrarum tractus Beatus Maro Abbas, qui & Primas omnium venerabilium Monasteriorum in secunda Syria nominatur, & eius legatus Ioannes pro omnibus Archimandritis, & Monachis de ipsa secunda Syria verba facit in quinta œcumenica Synodo. Deinde Alexander quoque Presbyter, & Archimandrita proditur Monasterij Beati Maronis, qui vnà cum suis acriter decertabat contra Hæreticos Monothelitas. Porrò cùm per Orientem latè Nationes scinderentur in varias sectas, Beatusque Maro, & eius Monachi tantùm pro orthodoxa fide certarent; quid propius fidem est, quàm secutos eius disciplinam primùm Monachos, tum populos etiam glorioſum inde nomen adamasse? Id eo certiùs suadetur; quòd Maronitarum Patriarchæ, nempe vt à Monacho Marone profecti, deinceps vniuersi ex Monachis cooptati sunt: nec aliunde mos, salue est cooptari. Deinde, quia si nomen ab Hæresiarcha manasset; dubio procul, vbi ad Catholicos rediisse primùm dicuntur, fœdum vocabulum execrari iussi essent, ac ponere: quod tamen factum ne Villelmus quidem Tyrius, qui primam eorum conuersionem narrat, adscribit. Quin adeo constat viguisse hanc semper inter Maronitas sententiam, à Beato se Marone Abbate profectos, cuius inter veneranda etiam Missarum solennia nomen religiosè vsurpant: quem etiam ad Romanum Pontificem profectum Abbatem (sub annum Christi quadringentesimum vixit) inde redijsse Patriarcham commemorant. Quæ per manus ad posteros lapsa fides obtinere pondus auctoritatis maximum debet. Ac meus quidem animus libens acclinat in eam partem, vt, quod ipsi Maronitę præclarum suæ nationis insigne ducunt, existimem, nunquam ab Orthodoxis per impiam pertinaciam dissensisse. At enim Scriptores Ecclesiasticarum rerum obstant. Primum quidem his nomen imposuit, quod ab Hæretico homine fluxisse suspicati sunt: quod cùm contra participatum nos ab sancto Viro docuerimus; reliquum est, vt eiusdem tenuisse dogmata censeantur. Deinde renouationem quandam mutui vsus cum Romana Ecclesia pro reuersione ad fidem, & discessione ab hæresi descripserunt. Quippe cùm nec admodum potens, nec numerosa natio esset, & in eo terrarum lateret angulo, & assidua cum Saracenis bella, cum Hæreticis, & Schismaticis acerba dissidia, vltrò citróque commeatus, & commercia, in tanta præsertim terrarum, ac maris longinquitate, interrumperent; necesse

48 Maronitæ nominis ethymologia, & origo.

49 Maronitæ non ab Marone Hæretico, sed à Sancto Marone Abbate denominati.

cesse erat multa tempora sine mutuo vsu cum Romanis Pontificibus intermitti. Tum verò cùm in simplici, ac bono populo, ac maximam partem agricolâ, nulla vigerent studia sapientiæ, & circumsiderent, immixtique agerent Hæretici, nec solùm sermones, sed etiam libros impios spargerent, adhærescebant videlicet sensim minimè sentientibus haud pauca ipsis quoque Maronitis vel à ritibus, vel interdum à dogmatis simul aliena Catholicorum: quæ tamen, vbi primùm idoneus Magister, præsertim ab Sede Apostolica destinatus demonstraret; tum ea incredibili propensione animi deserebant, tum quæ orthodoxa proponerentur, amplectebantur. Quod ipsum euidens testimonium est, pertinaciam superioribus temporibus abfuisse: nec nisi per imprudentiam fuisse peccatum. Ceterùm quia Magistri ante satis explicatas, confirmatasque res discedebant, nec dogmata satis commodè, (cùm per interpretes ageretur,) intelligebantur, manebant autem libri deprauati, & Hæreticorum ineuitabili consortio, redibant paulatim inueteratæ consuetudines, tenebantque quoad rursus catholicus doctor succurreret: quem nacti pristina illa facilitate, quocunque is duceret de integro sequebantur, & eiurabant hæreses, & execrabantur Hæreticos, & ritus pollicebantur commutaturos, & Romano Pontifici, Ecclesiæque catholicæ obedientiam deferebant. Tum scilicet manabat fama conuersorum ad Catholicam religionem Maronitarum, & conditores Historiarum, quin ipsimet, qui gerebant res, priora ignorantes tempora, nec nisi quod sua ætate fiebat considerantes, mandabant literis reconciliatos, cum Ecclesia Libaniotas: conuersionem vocantes, quòd veriùs intermissi per simplicitatem, per insciti am, per temporum iniquitatem vsus repetitio dici debuit. Quæ sine dubio causa fuit erroris Marco Oliipponensi Franciscani Cronici scriptori, cùm per Fratrem doctrina, & sanctitate nobilem, Griphonem nomine, natione Belgam, quem postea Callistus Tertius Episcopum, & Patriarcham Hierosolymitanum creauit, narrat anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo Maronitas ad fidem, & obedientiam Romanæ Ecclesiæ reuocatos: quod ita abest à vero; vt præter Innocentij Tertij anno millesimo ducentesimo quintodecimo, & Alexandri Quarti millesimo ducentesimo quinquagesimosexto data ad eorum temporum Patriarchas, vt planè Catholicos diplomata, extent etiam Eugenij Quarti literæ ad Patriarcham Ioannem datæ anno millesimo quadringentesimo quadragesimoprimo, cum insigni commendatione constantiæ Maronitarum. Miserat ad eos Eugenius institutionem, ac monita circa res, in quibus eos errare, aut labi posse suspicaretur. Detulerat Minorum ex Ordine Petrus Ferrarius. Acceperant Maronitæ singulari alacritate animi, atque constantia, & grates Pontifici maximas egerant. Ille mittit ad eos eodem Minorum ex Ordine virum doctum Antonium Troianum, qui vnà cum Petro Ferrario cœpta prosequatur, & literas pariter, quas modò nominaui mittit, quarum clausula, post paternam exhortationem, hæc est. Nec hoc dicimus, quia de tua, & tuorum animi constantia dubitemus, quos scimus, acceptis nostris, de quibus supra est dictum, tanta lętitia, tantaque cum audacia ostendisse gaudium mentis vestræ; vt Saracenos in quorundam ex vestris capita furere effeceritis: adeò vt, præter rerum iacturam, aliqui sint occisi. Quæ quidem omnia tam magno animo pertulistis; vt illud Apostolicum de vobis dici possit: Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Sed iuuat tecum loquendo ad ea exhortari laude, ac æterno præmio digna: quæ cùm iam feceris, & facere dispositum te sentias; conscientiam animi tui ex tanto Dei dono faciant exultare. Datum Florentię anno Incarnationis Domini millesimo quadringentesimo quadragesimoprimo, decimoseptimo Kalendas Ianuarij, Pontificatus anno vndecimo. Hæc ita cùm sint, quo quęso pacto Beatus Grifo conuertit ad Catholicam religionem eos, qui decennio ante pro ea tam multa pertulerant, tantum retulerant laudis ab summo sacrorum Antistite Eugenio? Sed fac temporibus erraſſe Scriptorem, & Grifonem ante Ferrarium cum Maronitis egisse; nihil tamen efficitur, nisi quod dixi, eos cum primùm nacti sunt catholicum Præceptorem, ac ducem; summa voluntate ostensam

50 Maronitæ nun. quam à fide defecerunt.

51 Falluntur, qui Maronitas à S. Griphone conuersos asserunt.

sam ab eo viam instituisse: quòd antè non perfidiæ studio, sed lapsu simplicitatis errabant. Quod quidem, & bonitatem gentis ostendit, & quantum animarum per culturæ inopiam pessum eat, ac postremò quantum Pontifici Gregorio Tertiodecimo, & Antonio Cardinali Carafæ debeant Maronitæ, qui susceptam semel eorum culturam ita ursêre: vt non quieuerint, donec Collegium in Vrbe statuerent, vnde & commercia perpetim miscerentur, & suppeditaret in omne posterum tempus doctorum Magistrorum copia, qui & errorum fibras paulatim euellerent, nec sinerent ex vicinorum afflatu Hæreticorum repullulascere. Ex hoc anno tam læti successus cœpta spargi semina per causam huiusmodi. Miserat in Vrbem electus Patriarcha Michaël de Gasarzaura Georgium de Besluchito Episcopum, & Clementem de Heeden Archipresbyterum è suis, obedientiam suo nomine Gregorio Pontifici delaturos, & imploraturos opem aduersùs quosdam Archiepiscopos, qui Patriarchæ iniussu, honore sibi assumpto, periculosum schisma conflabant. Ad Pontificem illi admissi, expositis mandatis, in testimonium suæ legationis, perqueue tustæ aduersùs Romanam sedem propensionis, autographum protulêre ipsum Pontificis Innocentij Tertij anno millesimo ducentesimo quintodecimo ad Hieremiam ea tempestate Patriarcham, & Maronitas ceteros missum. Commota sunt (vt erant promptissima) Beatissimi Patris viscera super filijs tam longè dissitis, totque inter difficultates vitam, & pietatem tolerantibus: Patronoque gentis Cardinali Carafæ impensè commendauit, vias vt inuestigaret opis ferendæ. Cardinalis cùm domi suæ recepisset Legatos, omnique honore, & benignitate haberet, nihil existimauit accommodatius fore, quàm si legatio vicissim ad eos institueretur, ad rerum cognoscendum statum, vsumque, & caritatem confirmandam. Probato consilio Pontifex, delegatâque Euerardo Generali administratione negotij; is in eam Prouinciam Sacerdotes duos, cum adiutore laico Mario Amato, Thomam Regium, & Baptistam Elianum, vt multarum peritos linguarum, & Orientalem iuuandi Ecclesiam studiosos in paucis, delêgit. Igitur hi redeuntibus Georgio, Clementique comites additi, traditis mandatis, vt Pontificis nomine salutarent Patriarcham, populumque Maronitarum, & summam in eos Patris Sanctissimi voluntatem testificarentur: tum veræ caritatis officijs eorum sibi conciliatis animis, rerum statum amicè scrutarentur: &, si quos reperirent errores; non eos tanquam pro potestate, sed velut significando, explicandóque quid Romanæ, & Catholicæ Ecclesiæ mos, ac fides haberet, conarentur depellere. Nihil Gregorius, nihil Carafa benignitatis, & indulgentiæ prætermisêre in Legatos: attributisque tum ipsis, tum ferendis ad Patriarcham muneribus, insuperque literis perhonorificis, per quas audienda libenter, quæ Patres narrarent, ad extremum exhortabantur, lætissimos, Romanâque beneficentiâ, & caritate magnum in modum adstrictos dimisêre. Terra, marique secundissimo cursu progressi, primo post Idus Ianuarias die in Syriam ad Vrbem Phœniciæ Tripolim appulêre. Vnde non procul (vti supra demonstratum est) Monasterium abest Canubinum, Sedes Patriarchæ Maronitarum. Namque is, ac ceteri fermè eius gentis Antistites, vt è Monachis leguntur; ita in Monasterijs degunt. Vbi præcognitum in Canubino est, adesse missos à Romano Pontifice Nuncios; egressi obuiam Patriarcha cum Clero, perhonorificè eos, perque humaniter excepêre: eò maximè lætis omnibus; quòd hominem nacti essent suæ linguæ peritum, cum quo communicare suas literas, & à quo doceri familiariter, quem probè intelligere, & à quo vicissim intelligi possent. Lingua vulgaris Arabica est: Chaldæâ vtuntur in libris. Pater autem Baptista Arabicè loquebatur, & scribebat optimè, & nonnihil norat Chaldaicè. Qui cùm literas Pontificis interpretatus esset, exultans lætitiâ Patriarcha: Nunc tandem, inquit, ipsum mihi videor alloqui, & audire Sanctissimum Papam. Nam quas adhuc accepimus ab Sede Apostolica literas, interpretis inopiâ nihil nisi, quod fuit in nobis, summa veneratione capitibus nostris, & oculis imposuimus, & in scrinium reconditas magnâ curâ seruamus. Nunc, quoniam quid à nobis requiratur, copia facta est intelligendi; docete, ac ducite

52 Patriarcha ad Greg. XIII. Legatos mittit.

53 Antonius Cardinalis Carafa Maronitarum Protector.

54 Cum Legatis ad Patriarcham remittuntur à Pontifice Thomas Regius, & Io. Baptista Elianus è Societate.

55 Ijs mandata.

56 Tripolim perueniunt.

57 Missi à Pontifice honestissimè excipiuntur à Patriarcha.

ducite in semitas veritatis. En animos vobis nostros ad omne obsequium paratissimos dedimus. Hæc alacritas vehementer Patres, præsertim Elianum exhilarauit, & ad omnem laborem, spe leuante onus, incendit. Igitur summo studio ad volumina eorum perscrutanda, cerimoniasque, ac ritus obseruandos, interrogandosque peritos conuertitur. Ac libros quidem nonnullos maculis Dioscori aspersos reperit. In ritibus autem animaduertit multa præter Catholicos mores per simplicitatem admixta. Infantes ante quadragesimum diem nefas ducebant baptizare, ne domum relati, vbi Mater etiamnum degebat, vt rebantur, immunda, immunditie eadem contaminarentur. Protinus autem secundùm Baptismum inungebant totos, nullum postea Chrismatis quoque ipsius confectura multa admiscebant, præter oleum ex oliuo, & balsamum. Item baptizatis infantibus ritu Græcorum continuò diuinam Eucharistiam impertiebant, Diuortia aliter, & alias ob causas, quàm ab Euangelio permissum sit, increbuerant; nec raræ inde nouæ nuptiæ. Hæc, atque huiusmodi alia cùm discrepare ab Ecclesiæ sanctæ norma monuisset Baptista; recepit obedienter Patriarcha, cuncta sese paulatim, Deo iuuante, & ipsis Patribus, correcturum: extemplóque manus operi admoueri cœpta. Simul autem perspectæ sunt aliæ grauissimæ inopis populi difficultates. Tanta sacri instrumenti penuria erat; vt sacrorum quosdam Calicum, ad commouendam misericordiam, statuerint Patres Romam deferre. Paucissimos libros, nec nisi scriptos manu, eosque nec absolutos, & erroribus multis contaminatos habebant. Ceterùm damnosissima erat sapientium virorum inopia. Chaldaicæ linguæ intelligentia docti censebantur: ijque vix decem vniuersa in gente numerabantur. His perspectis Baptista, cùm impensè illuc incumberet, vt aliquot catholicos libros Arabicè verteret, ac Synodum quoque vt cogeret Patriarchæ suasisset; grassari pestilentia Alexandriæ, & permanare ad Libanum, quo plerumque vtitur gradu, cœpit. Tum Patres consilio inter se habito, ne impeditis commercijs frustra in periculo desiderent; statum rerum relaturi Pontifici, & coram maiora apud eum præsidia curaturi, primo Vere insequentis anni in Italiam remigrarunt: Arabicis Biblijs secum aduectis, & duobus ductis adolescentibus, in primas educationis Romanæ stirpes, qui inter Neophytos in præsentia collocati. Ex hisce initijs, quo res anno millesimo quingentesimo octogesimo, ac deinceps promotæ sint; suis locis scribetur. Sed eodem hoc tractu temporis longè maiorem spem Suecica expeditio excitauit. Antonius Posseuinus eius princeps expeditionis superiore Autumno Roma profectus, magnis in itinere perfunctus laboribus, & periculis, StoKolmiam tandem cum Socijs ineunte hoc anno sospes peruênit. Acceperat ab Imperatrice Maria literas, quibus ad Regem Suecum nomine eius Legatus accedens, ac super Maximiliani Cæsaris obitu solenne officium soluens, id nomen religionis tractationi prætexeret. Grata fuit ea species Regi gaudenti suos respectus, ac metus inuenire fidem: cuius item voluntate religioso tantisper vestitu posito, honestorum secularium habitu Legatus incessit. Causam religionis iam Noruegus in eum locum adduxerat; vt facilè redditurus se Ecclesiæ videretur Rex, modò Pontifex, quò res non per abrupta cum tumultu, sed sensim per modicas inclinationes fieret, quædam initiò permitteret, ad fallendum dolo bono populum, vti loquebatur, necessaria. Ea erant præcipua, vt Sacerdotibus matrimonia, vsum sacri calicis populo, Missam vulgari lingua indulgeret. In his hærentem Posseuimus reperit: qui quamuis sciebat nequaquam talia Pontifici concessurum; tamen multis cum Rege colloquijs, hæresibus labefactatis, Ecclesiæque sanctæ Hierarchia ostensa, demum perpulit, vt edita rite professione fidei, peccata sacramentali confessione ritu catholico expiaret: sperans ipsa Sanctorum communione, vsuque Sacramentorum lumen diuinitus, ac robur affuturum cordi perpurgato, ad catholicam fidem fortiter, & integrè profitendam. Ergo spatio ad se præparandum sumpto, rursus post biduum aduocato Possemino Rex capita fidei ex Pij Quarti formula profitetur, hæreses execratur confessionem generalem instituit. Qua absoluta, iterum interrogatus num cunctis

58 Errores, qui in Maronitarum ritibus irrepserunt.

59 In Baptismo.

60 In Confirmatione.

61 In Diuortio.

62 Patriarcha errores corrigi curat.

63 P. Elianus cum Socijs Romam ad Pontificem redeunt.

64 Suecię expeditionis successus.

65 Possemnus StoKolmiam peruenit.

66 Imperatricis Mariæ literæ ad Suecum Regem defert.

67 Secularibus habitu vtitur.

68 Quæ Regem ad catholicam fidem fatendam morantur.

69 Possemni ad Regem consilium.

70 Rex fidem, ex formula Pij IV. profitetur, ac hæreses execratur.

ctis in rebus, ac nominatim in sumenda Eucharistia sub vna forma staturus esset Apostolicæ Sedis iudicio; cùm staturum promisisset, eum Possevinus absoluit: ac statim exsurgens, prosilienſque ad medium conclaue humi prostratus, & grates Numini agens, precatur Dominum IESVM, in cuius manu sunt corda Regum, vt perficeret ipse, quod cœperat: & Spiritum suum Regi ad ipsum reuerso copiosè infunderet, eiusque animam benedictionibus suis impleret. Quæ cùm Rex videret, audiretque, commotus ad Patrem accurrit, amicéque complectens: Et ego te amplector, inquit, & Ecclesiam Catholicam Romanam in æternum. Postridie in regio cubiculo adornato altari, sacrosanctum Possevinus sacrificium peregit, cui, cùm Nicolao BrasKio, & Ioanne regijs Secretarijs, bonisque catholicis, Rex prouolutus in genua religiosè interfuit. Tum verò confirmandæ Regis constantiæ, & spargendæ per populum pietatis, attentè Possevinus animo vias versans, redeundum sibi ad Pontificem duxit, vt Catholicorum Principum, ac præcipuè Summi Antistitis Rex confirmaretur literis: tum curaret aliquot Suecorum adolescentum, ad propagandos legitimos Sacerdotes, contubernia instituti: & nonnullos secum Romam adduceret. Ad hæc, quæ dispensari Rex petebat, tractaret, quo via saltem mollissimè negandi, inueniretur, interimque dies ipsa, & alia adiumenta exitum rebus commodum expedirent. Hoc consilio, acceptis à Rege ipso, Regina, & Sigismundo Principe (qui tertius eo nomine Polonorum Rex dum hæc scribimus sceptrum obtinet) quas omnium primas fertur scripsisse, literis, in Italiam redijt. In ea naui, qua Gedanum appulerat, traiecere in Sueciam è Polonia Socij quatuor, Pater Stanislaus Verseuitius, & Simon Visocius apud Reginam futuri (vti supra retuli Reginam postulasse) Laurentius RidzisKi, & Valentinus LusKi adiuturi Noruegum: is enim iam Collegium ordinauerat, multosque collegerat adolescentes satis bonæ indolis, quos distributos in classes, varijs præceptoribus è Belgio aduocatis, erudiebat: publicè quidem, ac palàm à rebus fidei, quas Hæretici peruertunt, tractandis, Regis iussu abstinens. Sensim tamen catholicam pietatem eorum animis instillans, non leui cum lucro, multis, qui deinde egregij extitere operarij, conuersis. Excepit læto animo redeuntem Possevinum Gregorius Pontifex, & eorum hominum ex præcipuis Cardinalibus, ac theologis Conuentum iussit instituti super Sueci Regis postulatis.

71 Confessionem generalem instituit.

72 A Possevino absoluitur.

73 Rex Possevino sacrificanti genuflexus adstat.

74 Possevinus Romam redit cum literis Regis Reginæ ac Sigismundi.

75 A Gregorio benigne excipitur.

76 Regis postulata Romæ examinantur.

Viennæ interim in Austria magnum momentum rei catholicæ Pater Laurentius Magius attulit. Aliquot iam annis in ædibus, quas vocant Prouincialium, publicè tradebatur impietatis disciplina, Opitio Flacciano Magistro. Is in Sartoris Opificio enutritus, literarum rudis, at lingua promptus, ingenio præsidens, concionari inter gregales exorsus, in eam opinionem euaserat, vt vel septena hominum millia in auditorio numeraret. Manabatque in dies latiùs malum, Procerum haud paucorum tutela subnixum, cum dolore, gemituque Catholicorum. Sed Deus, qui suæ Ecclesiæ nunquam patrocinium intermittit, fecit, vt Magius apud Rodulphum Cæsarem summam inueniret auctoritatem, & gratiam. Hoc Pater aditu inuento, non priuata commoda ex benignitate Cæsarea, sed Dei gloriam, Religionis defensionem, Imperatorisque, & populi æternam salutem sibi proponens, admissus in colloquium, quod vel duas horas impleuit, grauiter, ac liberè ostendit quantum dedecus Cæsari, quantam perniciem moribus, ac pietati, quantam Imperio labem afferret vilissimi homuli in oculis Principis, in Vrbe principali audax, & sacrilega impudentia. Deditque Summus ille Regum Rex famulo suo os benè sonans, vt planè placuerint verba eius in conspectu Principis. Itaque animum induxit draconum illud cubile funditus excidere. Cuius rei auram prouinciales Austriæ Dynastæ subodorati; trepidare, satagere, nihil intermittere rationum, terrorum, etiam minarum, vt constantiam Cæsaris frangerent: rati, si ex Vrbe Austriæ Metropoli hæretica concio exturbaretur; fore, vt in reliquis Ciuitatibus vel sua sponte corrueret. Sed prudens Imperatoris festinatio, edicto citiùs opinione vulgato, conatus omnes eorum peruertit, & sentinam Vrbis exhausit. Vndecimo Kalendas Iulias edi-

77 Viennæ Laurentij Magij labores.

78 Impietatis fatorem Rodulphi auctoritate comprimit.

ctum

ctum vulgatur, quo Opitius, cum commilitonibus, adiutoribusque nefariæ sectæ, eodem die ante Solis occasum decedere Vienna iubebatur: simul scholæ, ac totum Lutheranismi exercitium in domo Prouincialium introductum protinus tollebatur. Pudet referre quàm exeuntes sacrilegos, omnique execratione dignissimos prosequuta sit numerosa multitudo, quotque beneuolentiæ documentis, vt vel inde mali grauitas æstimari posset. Dolentium planè miserrimus erat dolor, præ cœcitate suarum animarum, carnifices à se ægrè ferentium auelli. Quod, si saperent, mercari quouis pretio debuissent. Ceterùm tumultus, quem in horas aduersarij Catholicis minitabantur, nullus interuênit. Conspicuo documento quàm sæpè plus nimio cauta prudentia, inanis obiectu formidinis, præclara cœpta opprimat: quæ freta Deo animi excelsitas ad effectum perducit, exitu prono inuento, vbi arduus terrebat ingressus. Recreari cuncta Vienna, tanto leuata malo, visa est, & Catholicis nouus ardor obortus, frementibus scilicet Hæreticis, & miris modis perditos Iesuitas optantibus. His Viennæ gestis Rodulphus secum Magium, sicut paulò ante Posseuinum in Vngariam duxerat, ita post duxit Lintium superioris Austriæ Metropolim, eo & confessionis, & diuinissimæ Eucharistiæ administro vtens, cùm à concionibus Georgium Schererum haberet. Hæc, quanquam adeo salubriter, summaque prudentia Magius administraret; tamen ne sermonum causa præberetur vulgo conquerenti in rerum publicarum tractationem admiscere se Iesuitas; Viennensi Collegio regendo præfectus est, vt stabilis sedes remoueret eum ab Aulæ commercio, & Prouinciæ loco eius Henricus Blissenius administrandæ succesſit. Distat ab Vienna sexaginta circiter milliaria, vt Germani metiuntur Hungariæ Vrbs Agria, aduersus finitimos Turcas ea tempestate firmo præsidio communita iam nostra ob scelera, an socordiam? in potestate Turcarum. Huius Vrbis Episcopus, qui pro Rege Hungariam administrabat, summè instituit, vt Sacerdotem è Societate suę Agrienſi plebi impetraret. Fuit Ioannes Lelesius natione Hungarus, qui tantùm non ipsam barbariem Turcicam in populo reperit. Ita religio, pariterque innocentia, & mores ceciderant. Adorandum Missæ sacrificium iam propè antiquatum. Omnino tota in Vrbe altare vnum restabat. Diuinissimum Sacramentum lignea iucluſum pixide inhonoratum latebat. Aderat ad mali cumulum, ac fomentum proclamator hæreticus per sese furentes ad insaniam porrò vrgens, Lelesius, quò desperatæ magis erant res, hoc enixiùs hinc diuinæ opi exposcendæ, illinc Euangelico operi insistens, tandem priuatis, publicisque sermonibus sacramentum Pœnitentiæ, vnicam reuocandæ sanctitatis viam, sic commendauit; vt inciperent Confessiones non paucorum menstruæ audiri. Sacrosancti Corporis Domini Sacramento in argenteo ciborio decôrè collato, venerationem conciliauit: alterum extruxit altare: rabulam illum, Satanæque tibicinem plenum minarum, & cędis, qui se verbo Dei, & gladio suo cuncta probaturum pro concione iactabat, ita deuicit; vt clam, cum tota domo, fugam ex Agria capessiuerit. Nihilominus deturpata, ac lacera erat Saluatoris tunica NiKelsburgi in Morauia. Hìc ad id temporis asylum fuerat omnium Hæreticorum: tanta impietatis vi; vt vel baptismum permulti, tanquam Presbyterorum commentum, reijcerent. Rem miserandam, sed impietati vsitatam, cui insitum est proruere vsque in præceps magis, ac magis, neque vnquam consistere, donec deuoluta in profundum contemnat, & dicat: Non est Deus. Sed bonitas Domini immensa, cui irato in populos acerrima vindicta est Principes eius pueros, & stultos imponere; clementer NilKelsburgenses respiciens, fecit, vt in potestatem catholici Dynastæ Adami ab Diectristain redirent. Is continuò cœpit vrgere, vt Sacerdos illuc è Societate nomine eius mitteretur. Missus est Michaël Tolmainer: quo consueta incassum præ mali grauitate remedia experiente, salutis via pandenda diuinitus fuit. Mulier parturiens, post acerrimos tridui dolores, quorum vis etiam miseræ mentem emouerat, tandem exanimem fœtum enixa, & ex phreneſi nonnihil compos sui facta, in ea primùm verba os soluit: Patrem accersite. Audiuit Pater confitentem, sub vna specie viuifico sacramento impertijt;

78 Imperatoris edictum.

79 Rodulphus se cum Magium ducit.

80 Maggius Viennensi Collegio præficitur.

81 Henricus Blissenius Prouinciæ.

82 Io. Lelesius Agriam mittitur.

83 Illius Ecclesiæ ob turcicam tyrannidem status.

84 Lelesij labores & fructus.

85 NiKelsburgi in Morauia Hæreticorum colluuies.

86 Michaël Tolmainer in Morauiâ mittitur.

87 Mulier desperatæ salutis sacramentis catholico ritu susceptis sanatur.

& quia haud dubiè deceſſuram cuncti exiſtimabant; oleo ſacro inunxit. Ecce autem ab ſacro Chriſmate, præter omnium opinionem, ſtatim redire vita, tum vigor, demum ſalus. Res pro miraculo celebratur: multum dignitatis catholicis ſacris redditur. Nec mora, duæ feminę vterum geſtantes prope maturitatem partus, quò ſe contra periculum præmunirent; confeſſione in templo rite peracta, primę ex Ciuibus publicè ſub vna forma communicarunt. Mox etiam vir difficultate ſpirandi in eas redactus anguſtias; vt iam ne commouere quidem domeſtici auderent, ne finem ei properarent; cognita puerpuræ moribundæ ſalute, eodem ſe beneficio poſtulat impertiri. Confitetur igitur vt vt poteſt, ſacro munitur viatico, inungitur, breuiſque cuius funus expectabatur, ipſe valens in publico apparet. Hac via benigniſſimus cæleſtis Pater ſuis cæleſtibus donis, quæ ſtultè negligebantur, gratiam nouam quæſiuit: hominum illiberalitate exuperantia ſummæ pietatis victa, ſalutem animi reſpuentibus attributa etiam corporis. Continuò igitur confitendi, & ſacram Euchariſtiam in ſpecie vnica percipiendi vſus reuocari cœptus. Ac Pater ex Arce in Pagos quoque excurrens, non cetera modò reſtituebat; ſed etiam inquirens ſi qui baptiſmum non recepiſſent, multoſque, & quidem grandi iam natu viros, ac feminas inueniens, ſalutari vnda tingebat, tanquam non iam purganda ſolùm Domini vinea, ſed de integro conſerenda eſſet. Ita eam aper de ſylua tartarea demolitus erat. Hæc à Viennenſibus Socijs geſta: qui egregium pignus Cælo quoque dederunt. Cornelius Brogelmanus natione Belga, Louanij quarto Idus Septembris milleſimo quingenteſimo quadrageſimoſexto Societati aggregatus, multis perfunctus varijs in Prouincijs laboribus, demum perdiu in excipiendis domeſticorum confeſſionibus verſatus, Viennæ quintum annum ſexagenario maior curſum conſummauit innocentiſſimæ vitæ, morum candore, ac lenitate bona conſpicuus. Brunæ Alexander Hellerus, adiuuante in primis Augbitio iam ſupremo Morauiæ Capitaneo, reuocauit veterem, ac piam conſuetudinem, vt Senatores in ſupplicatione ſolenni accenſis facibus Sanctiſſimum Sacramentum comitarentur. Itaque hoc anno, quo primùm die repetita ſancta conſuetudo eſt; vigintiſeptem interfuere, nullo prorſus deſiderato ex ijs, qui degebant in Vrbe: valuitque ad multorum captas mentes illuſtrandas tantæ fulgor auctoritatis. Vetus quoque fuerat Brunæ conſuetudo (quo damnet poſterorum ſocordiam in cuſtodiendis ſacris maiorum attentio) vt quo die quis Conſulatum iniret; cum Conſule totus Senatus adiret Templum; & Miſſam de Spiritu Sancto audiens, vbi ad oblationem ventum foret, viritim ad aram accederet, ac ſacras Reliquias, quæ ad id porrigebantur, oſcularetur. Is item mos quaſi poſtliminio reſtitutus. Alia ſuper hæc Senatus pro Catholica fide optimè geſſit: etiam ludimagiſtrum expulit hęreticum, Magiſtros è Societate ſperans: quare concedendi omnino fuere. Nonis Auguſti ſchola vna inchoata Auditorium ita ſtatim exuberauit; vt altera continuò fuerit adijcienda: tum aliæ acceſſerunt tres, familia inde Brunenſi & Domus probationis, & Collegij implente partes. Dudum expetebatur in Prouincia quoque ſuperioris Germanię vacuum alendis, inſtituendiſque Tyronibus domicilium: idque hoc anno Lanſpergæ inchoatum, mira Dei pietate: vt quod Societas vix audebat optare, id accipiens magnum dare beneficium videretur. Sita eſt Lanſperga optimo loco, ad Licum amnem; ſex ab Auguſta Vindelicorum, ſeptem à Monachio germanica menſura paſſuum millibus procul. Comes Sueichardus ab Helfenſtain ſobole carens, in Societatis, quam in ſe ipſo verę fidei olim reddendo perutilem erat expertus, propaganda ſobole leuamentum, ac precium ſuæ orbitatis ponebat: nec diſcrepabat moribus, & ſenſu Geneuſa coniux. Idoneos religioſo famulatui adoleſcentes alebant domi, ſenſimque pellectos, vbi maturum erat, Deo tradebant. Vbi verò Lanſpergenſem præfecturam à Duce Bauaro Comes accepit; intelligens, vt profitebatur, domorum Probationis neceſſitatem, & ſancta ſtudia, nec facilè inuentum iri, qui eas fundarent, pleriſque Collegia, ſcholarum gratia, præoptantibus; vt vnam ipſe Lanſpergæ inſtitueret, vel cum lacrimis ab Hoffæo contendit, nulla prorſus conditione

88 Sacramen orum medicamine alius etiam vit ſanatur.

89 Multi conuertuntur, ac baptizantur.

90 Cornelij Brogelmani mors & decora.

91 Alexander Hellerus Brunæ pium ritum in Euchariſtiæ ſupplicatione renouat.

92 Tum in adeundo Conſulatu.

93 Senatus Hæreticum Magiſtrum expellit.

94 Tyrocinium Lanſpergæ inchoatur.

95 Comes Sueichardus ab Helfenſtain & Geneuſa coniux fundat.

tione adiecta. Ergo cùm iam domicilium paraſſent, & abundè neceſſaria ad victum conferrent optimi coniuges, vndecimo Kalendas Maias, illuc Monachio cum Tyronibus Bonauentura Paradinus inſtitutor migrauit. Tum planè ad Conſtitutionum formam Tyrocinium accommodatum, & peregrinationes inſtitui cœptæ (Deo iuuante) feliciter, quæ vix antea tentabantur Hęreticorum metu. Poſiti etiam cum fructu labores in Oppido in carcere, ægrotiſque viſendis, admirante Ciuitate officiorum id genus: eò magis, quòd Concionatoris publici munus Carolo Peutingero obeunte, ſolitum Concionatori pendi ſtipendium remittebatur. Reuocatus extremæ vnctionis vſus, ferè ante incognitus. Ab hæreſi quidam expediti: multi in fide confirmati. Ille etiam mos peruerſus, qui à multis annis inualuerat, vt, abſoluto Euangelio ſacris non minùs diebus, quàm communibus, magna pars populi, quaſi præcepto perfuncta è Templo excederet; deletus omnino eſt. Sed operę pretium eſt cognoſcere quàm facilè ſimplicium mentibus Satan illudat, & ipſum virtutum vſum peruertat, niſi periti Præſidis cura inuigilet. Vltimo ſupplicio afficiendos, ne cruciatum mortis ſentirent, largo meri hauſtu temulentos faciebant. Itaque accurrebatur ad carcerem cum lagena, obſequium ſe Deo præſtitiſſe maximum arbitrantibus, qui temeti plurimum afferrent, incitarentque miſeros validiùs ad bibendum. Hanc quoque Patres perverſitatem aboleuere, melioribus longè poculis ſubſtitutis: vt non mero obſtupefacti non ſentirent noxij; ſed præſtantibus monitis inſtructi, & diuinis præmuniti myſterijs benè perferrent vltimam neceſſitatem. Interim & Nouitiorum mira eluxit conſtantia: quorum vnus ingenio, & pietate inſignis, cùm ad Tyrocinium iret, bis à ſuis interceptus, qui erant Hæretici, cùm eorum & blandimenta, & minas, & flagra, & carcerem repuliſſet inuictus, ad hæc lacrimas parentum, hortamenta, obſecrationes; tandem in Lipſiam Saxoniæ Academiam Lutheranam per fidum hominem amandatus eſt, vt à veteranis illis, famoſiſque errorum anteſignanis tentaretur. Sed nec Schmidelino, nec vlli ex eadem phalange, quamuis multas adhibuerint, machina vlla ſucceſſit. Adnectamus conſtantiæ ineuntis Societatem Nouitij, & alterius item Nouitij ad cæleſtem Societatem tranſeuntis patientiam. Coloniæ Nicolaus Luillerius, cùm ſingularia ederet benè valens humilitatis, & obedientiæ documenta; à cæleſti Magiſtro, qui ſeuerè eum exercere ægrotum decreuerat, vires pariter ad perferendum robuſtas accepit: tum obiecta etiam ſecundùm quietem ſpecie confirmatus eſt. Viſus enim ſibi eſt videre Chriſtum Dominum prægrandi Cruce oneratum, cuius ille veſtigia minori cum cruce, maiori tamen moleſtia ſectaretur. Verùm cùm aliquando vidiſſet Dominum graui ſub pondere labantem, & commiſeratus vellet in oneris eius partem ſuccedere; ſeuero ad eum vultu conuerſus Ieſus? Qui, inquit, magna, & aliena feras, qui tua, eaque leuiora non potes? Hac voce miro amore ſuccenſus quamplurima tolerandi, relicto Socijs illuſtri excelſi pectoris exemplo, ad Idus Iulias breuem cruciatum cum æterna iucunditate mutauit. Lętiſſimè interim florebat Colonienſe Collegium, auctoritate ac fructu; cùm Diaboli inuidia, qui Belgium totum inſanis permiſcebat tumultibus, huc quoque deriuare procellam tentauit. Coloniam multi è Belgio rerum diuinarum, humanarumque perturbatores confluxerant: vt, quod alibi fecerant, item ibi molirentur, ſi quo modo poſſent pacem publicam, religionem, & ſcilicet Ieſuitas exterminare. Hi paulatim progreſſi, auctaque ſenſim audacia, eò proceſſere; palàm vt in concionem ſuorum irent; exordiendoque vero tumultu ex facto cauſam darent, repentè rumore dicito Colonię quoque profanatis Templis Caluiniſtas dominari. Nec facilè mox potuiſſet reſtingui incendium; ſi paululùm ab Senatu ceſſatum foret: cuius vigilantia vbi ad euertenda omnia intercluſos ſibi conatus impij ſenſere; ſeparatim contra Ieſuitas graſſantur. In conuiuijs primùm, & circulis mendacia ſerere: mox ad Ciuium Tribus, quæ duæ & triginta Coloniæ ſunt, perfidum genus hominum Ieſuitas eſſe, conſpirare cum Hiſpanis, proditores modò fuiſſe Belgicarum Ciuitatum, nunc Colonienſium exitium coquere. Augent inuidiam pernicioſi quidam Ciuium, vxores à viris

96 Bonauentura Paradinus Tyronum Magiſter.

97 Carolus Peutingerus concionator ſtipendium cum admiratione renuit.

98 Extremæ vnctionis vſus renouatus.

99 Abuſus integram miſſam non audiendi ſublatus.

100 Tum inebriandi morte pnmendos.

101 Nouitij inſignis conſtantia.

102 Nicolai Luillerij Nouitij mors laudabilis.

103 Chriſtus Dominus Cruce oneratus illi apparet.

104 Reprehenditur a Chriſto quaſi minus tolerans.

105 In Colonienſe Collegium conſpirant Hæretici.

106 Calumnias, atque conuicia in Societatem ſpargunt.

à viris Iesuitarum imperio abductas, circumuentos callidè adolescentes, expilatas per confessionum nomen Matronas diuites. Demum, quod erat crimen terrimum, contra leges patrias aperuisse Templum, ita Sacellum appellabant, in eoque conciones habere, atque vtriusque sexus hominibus innumerabilibus sacramenta præbere. Ergo ex Tribubus duæ flagitant publicè, vt Iesuitas expellant: eo grauiore periculo, quòd eodem tempore cuncta fluctuabat Ciuitas, nec pauci coniurauerant aduersùs vectigalium pensionem, & collationes publicas, vt rebus, tanquam leuissimo momento suspensis, si quid commoueretur, nihil propius fieret, quàm vt boni omnes, & bona pessum irent. Sed summus rerum Arbiter, qui, vti frementibus Oceani fluctibus certos fines imposuit ita hominum nefariorum furorem non semper sinit pro libidine effundi; famulis suis, quos vexari iustè permiserat, propugnatores benignè excitauit. Conradus Bthzdorpius, & Petrus StemuiKius Senatus Consiliarij, quos vocant Sindicos, Societatis causam acerrimè suscepere. Accessit Archiepiscopi Colonienſis tutela, & commendatio Moguntini: postremò Cæsaris epistola, qua Senatum populumque grauiter commonebat, ne quid in Religione temerè mutarent, neu de Societate Iesu iniquius quicquam statuerent. Quæ dum in frequenti Senatu recitaretur epistola; quos nominaui Conradus, & Petrus de instituto Societatis disserere, & obiectas criminationes depellere exorsi, exciuere permultis lacrimas: maleuolorum audaciam, prolata mendaciorum peruersitate, penitus infregerunt. Itaque, detumescente paulatim tempestate, illustratis Societatis moribus, & multis per ignorationem rerum ante ancipitibus, dubitatione erepta, tantus consequutus est fructus; vt in ferijs solennibus nati Saluatoris plus mille ac ducenti sacram Eucharistiam in Collegij Sacello sumpserint, cùm ante vix sexcenti numerarentur. Cetcrùm in Prouinciam Belgicam immanitas tempestatis latiùs, atrociùsque incubuit. Anni superioris exitu Matthias Cæsaris frater adolescens in Belgium venit. Eum Ordines continuò sibi Gubernatorem cooptant. Quanquam verè Auriaci arbitrio cuncta agebantur. Ita pleræque Ciuitates aduersùs Ioannem Austriacum coniurant: se quidem velle in fide Philippi Regis manere prætendentes; sed sub administratione Archiducis Matthiæ: adolescentis nomine abutentibus Hæreticis ad dominatum Auriaco confirmandum, & cuncta trahenda in suas partes. Quod quò facilius consequerentur, vt Religiosos viros, atque Ecclesiasticos, vel peruerterent, vel cum causa aliqua ablegarent, populosque magistris Religionis, & ducibus spoliarent; singulos ad sacramentum adigunt. Iubent iurare ipsos, qua re possint auxilio Ciuitati futuros aduersùs Ioannem Austriacum, & omnino Statuum sequuturos partes. Balduinus ab Angelo Prouincialis Audomaropoli versabatur initio anni, cùm turbæ exortæ: qui ad dicendum sacramentum accitus; negauit id sibi licere: nam per instituta, legesque Ordinis sui auctoritate Apostolica comprobatas, vetatur Socios in secularia negotia se immiscere. Cùm tot annis nihil hostile vnquam in vllo suorum hominum deprehenderint; quid oportere fidem ab ijs, quam experti sint, sacramento extorquere? Se eadem omnino constantia, qua ad id locorum nec dicto, nec facto quicquam molientes aduersùs quietem, & publica commoda; suis ministerijs in iuuentute literis imbuenda, Sacramentis ministrandis, Euangelio prædicando Ciuitates adiuturos. Si tanquam bonis viris recusent fidem habere; liceat saluis abire cum publico commeatu. Hæc Balduinus cùm Audomaropoli respondisset, eandem formulam ad Collegia, quæ in Ciuitatibus erant fœderatis, misit, vt responsum darent vbique consentiens. Et Audomaropoli quidem, quanquam ægrè, multasque inter ærumnas manere permissi sunt. Traiecti verò id dudum agebant rerum potientes, tum subsidia, quæ pendebantur è publico, intercipiendo: tum supra communem modum recipiendi milites molestia vexando: tum per proditionis suspicionem perscrutando sæpè Collegium; tum alijs modis illudendo, vt ad voluntariam fugam Patres compellerent. Quæ omnia cùm religiosa constantia, & patientia pro Dei causa superaret; ac postremò ea sacramenti oblata formula idem redditum esset

107 Conradus Bethzdorpius, & Petrus Stemuikius Societatis causam suscipiunt.

108 Pacatis rebus fructus consequitur.

109 Tumultus, & conspirationes in Belgio.

110 Iuramentũ contra Io. Austriacum indicitur.

111 Balduinus ab Angelo Prouincialis illud nuncupare recusat.

112 Idem, vt alij recusent Socij curat.

113 Traiectense Collegium variè vexatur, & Patres illud deferunt.

esset responsum, quod Audomaropoli Balduinus ediderat; aliud quæsiere nomen, quo religioso præsidio Ciuitatem nudarent. Tertio Kalendas Maias Dominus de Heze Vrbis Præfectus, & Capitaneus princeps ad Collegium tendunt, monentque congregatos Socios imminere Vrbi obsidionem. Itaque cùm Minoritis Fratribus, & alijs, quibus nec militia apta, nec annona prouisa esset, ne tum ipsi opportuni iniurijs inter arma tum Reipublicæ graues forent; tantisper dum tranquillitas rediret, ex Vrbe egrederentur. Pater Ioannes Zantenus, qui præerat loco Rectoris, respondit, Societatis professionem eam esse, vt vitam, ac labores ad vtilitatem publicam conferat: nuper autem, etiam peculiari præcepto, mandatum Belgicis Collegijs à Patre Generali, ne vllo modo in calamitate, rebusque aduersis desint Ciuitatibus, tumque destituant, cùm caritas esset vberiùs expromenda: sed omnino, nisi Senatus iubeat, perseuerent solatio populis, cuiuscunque euentus consortes. Ad hæc Præfectus se cum Senatu acturum. Senatus, & Magistratus in alia omnia abeunt. Minari ille magnum malum, nisi auctores fierent. Cessere itaque minis, ac tempori, suam, ac Sociorum dolentes vicem: vt cùm Collegij claues in digressu Zantenus Senatui offerret, is repudiaret: iam sibi nihil relictum dicens auctoritatis. Traditis ergo Prefecto Vrbis, qui scripto fidem obligauit, cuncta fideliter asseruatum iri (quanquam fidem fefellit) pridie Kalendas Martij egressi, Leodium incolumes peruenere. Inde septem cùm Treuiros mitterentur, in via spoliatos à grassatoribus, Leodiumque reuersos Cardinalis Leodiensis iterum, cum itineris ducibus, & literis commendatitijs, dimisit. Ita demum saluos magna caritate, ac lætitia excepere Socij Treuirenses. Ioannes Astensis, qui iam concionum causa aberat, Dauentriam secessit, vbi columen ingens publicæ pietatis fuit. Post Traiectense Collegium, tempestas Antuerpiense corripuit. Feruebant hic quàm cum maximè, plurimóque Ciuium vsu sancta opera, eò impensiùs cunctis bonis ad pietatem, Deumque propitiandum incumbentibus; quò grauiorem, tanquam ex horrifica nube impendêre calamitatem videbant. Sed hæc populi studia furorem exacuebant Hæreticorum. Principio igitur formulam concipiunt, qua Ecclesiastici profiteantur pacem Gandauensem se comprobare, eamque defensuros: ac si quem quid moliri contra eam, aut commune bonum Reipublicæ Antuerpiensis senserint; delaturos ad Magistratum. Huic formulæ cùm Canonici, & Religiosi subscripsissent, præter Franciscanos, qui id modò scripsere, se Religiosos esse, neque velle hanc, aut illam partem eligere, neque ciuilibus implicari negotijs; postremò itum est ad Collegium: blandaque vsi præfatione suæ erga Patres beneuolentiæ, ad statum Reipublicæ delabuntur: cui se consultum cùm vellent singulorum occupare animos maturasse: petere, vt Societas quoque ad id operam conferat: quodque iam alij omnes fecerant, non recuset: id ipsum aduersùs multitudinis suspiciones temerè suborientes fore pignus fidei. Collegij Rector Pater Raynerus ex præmeditato respondit: Ciuitatis beneuolentiam Societati perspectam, vicissimque sperare cognitum nec laborem, neque obsequium ipsius in commune desiderari. Ceterùm scirent huic familiæ non communi tantùm professione Religiosorum, qua tanqnam mortui à sæculo abstrahunt se, sed proprijs etiam interdictum esse legibus tractare ciuiles res. Institere illi, & grauiter vrsere: sed nihil præterea potuerunt auferre. Post aliquot hebdomadas plerisque potentiorum, qui è Statuum partibus Catholicam religionem in ciuili dissidio saluam volebant; aut absentibus, aut planè insciis Edictum cudunt, ac vulgant, in quo molliter initiò rogatis concionatoribus, vt ad populum modestè agant, quæque Ciuitas faciat, in bonam partem interpretentur; tandem aculeo exerto denunciant, statuere se, vt omnes, non solùm laici, sed etiam Ecclesiastici, & Religiosi Magistratus in verba iurent: Ioannem Austriacum, & qui ab eo stent loco hostium futuros: ad eumque extra patriam summouendum opem cùm facultatibus, tum corporibus collaturos. Hæc in verba, qui non iurent perduellionis reos fore, publicatione bonorum, exilio, pœnisque alijs plectendos. Hoc edicto Typis impresso, & promulgato; Patres,

114 Patres apertè monentur abire Traiecto.

115 Recusant Patres, eadem cum Ciuibus æ-tumnas subituri.

116 Cedunt tandem Collegij claues Senatui offerentes, qui illas respuit.

117 Præfectus Vrbis claues Collegij accipit.

118 Treuiros tendentes Patres à grassatoribus spoliantur.

119 Antuerpiensis Collegij turbæ.

120 Formula nuncupanda Ecclesiasticis proponitur.

121 Subscribitur à Canonicis, & Religionis, exceptis Minoribus.

122 Nostris proponitur subscribenda.

123 Collegij Rector recusat.

124 Senatus edicto Ecclesiastici, & Religiosi adiguntur iurare in Magistratus verba.

125 Patres ad Catholicorum Procerum auxilium confugiũt.

tres, quia præuidebant primos aduersùm se futuros impetus, quorum causa tota illa machina constructa dicebatur; dant literas ad complures è statibus, expostulant de sacramenti iniecta necessitate, narrant quid metuant, rogant, vt auctoritatem suam in Concilio Statuum interponant, ne ipsis ea necessitas imponatur, Quippe iniquum, contraque Canones, & iura omnia esse Magistratum secularem, ac Duces militares à Religiosis viris iusiurandum exigere: se iam ante significasse quiduis potius pati, atque adeo egredi Vrbe paratos, quàm promissione vlla inuoluere se rebus ab instituto suo alienis, ne dum vt sacramentum eiusmodi concipiant. Quod si, vt edicti verba præseferunt, id eo sacramento spectarent, vt securiores essent; per ipsos licere omnino tutis, securisque esse, cùm satis coërcerentur Ordinis sui legibus, neque quisquam posset verè ostendere quicquam contra pacem publicam ad hanc diem dicto, factoue molitos. Hæc, & similia ad multos scripsere, qui, pro antiqua religione, posse adhuc aliquid, & velle videbantur. Eadem cum Canonicis tractant, rogatis, vt quoniam Episcopi locum iam tenerent, suas obeant partes, conuocent Clerum, omnes vno ore iusiurandum tam iniquum refutent. Rem omnem in celeritate positam: Religionem Catholicam fraudulenter peti, & nisi obuiam eatur, imminere perniciem: se quidem, pro sua virili parte, non defuturos; sed priuatas opes parùm valere: concordia, & consensione communi resistendum esse. Hæretici occasione captata, cùm viderent bonorum, ac potentium in Vrbe solitudinem; centuriones nonnullos, & quosdam è Magistratu ad Collegium mittunt. Erant omnes acerrimi catholicæ pietatis hostes: explicant iusiurandum, aiunt sic decretum à Statibus, locum tergiuersandi non esse. Patribus negantibus fas sibi esse tali Sacramento ab hominibus laicis obstringi: Ergo, inquiunt, hostium numero nobis estis. Et Patres Ostendite quid à nobis hostiliter vnquam perpetratum sit? Ne Reipublicæ quidem expedit nos negligentes esse legum nostrarum. Igitur facessite, inquiunt, Antuerpiâ, & sedes quærite, vbi arbitrio vestro viuatis, nam hîc non licet. Ita indignabundi discedunt. Postridie Abbas Maricolensis, Dominus de Villerual, & Dominus de Froimont ad Collegium profecti aiunt, se vereri, ne Collegium exturbetur, nisi fidei pignus aliquando certius dent; Scitantur solicitè, quid præstare vltimum possint. Respondent Patres artes sibi fingendi non esse, vt quibus nec studia sint priuatæ vtilitatis, causæque fallendi. Ab initio quid liceat, simpliciter protulisse. Populo iniqua petenti resistendum potius cum bona in Deum spe, quàm cum offensa diuinæ Maiestatis gratificandum. Stultam, & fallacem habendi imperij artem iniqua per obsequia. Quin ipsi capesserent Christi causam, & iniustis conatibus contrairent: quippe ipsorum esse has partes. Quod nisi adiuuent Ecclesiasticos hoc tempore; venturum tempus, quo eadem ipsi à populo patiantur, quæ alijs irrogari nunc cernant. Post multa vltrò citróque disputata disceditur cum ea sententia, vt ipsimet in proximo Statuum conuentu Societatis causam tueantur. Eodem die sub noctem quatuor milites in Collegium ad excubias nocte habendas veniunt, nulla admiratione seruorum Dei, quòd olim eiusmodi molestijs insuenerant. Postridie, quod erat peruigilium Pentecostes, ne causam darent tumultui, clausis ostijs, nec discipulos ad Scholas, nec Ciues ad Templum, admittunt. Die mox Pentecostes fit grauis altercatio ante fores Templi, Catholicis indignè ferentibus eo die sibi aditum ad sacra intercludi: cùm alter Consulum superueniens, qui erat catholicus, iussit aperiri Templum, & diuina pro more tractari: conquerens, se inscio, & dolente, ea fieri. Illico datur signum campana, læti conueniunt pij, sacrificia peraguntur, concio item habetur: succedit vltimum sacrum: quo vix peracto; ecce tibi manus Hæreticorum irruunt in Templum: quosdam, qui aderant Sociorum, acerbè vexant: tum facto in Collegium, impetu, primum ostium, alterum, tertium vi perfringunt, sclopis sæpius aduersùs obuios explosis, sed irrito ictu. Inter quæ milites conglobantur, & in genua prouoluti, ad inuocandum Deum, seque comparandos ad mortem applicant curam. Iam alijs, atque alijs ingressis tota domus plena erat armatis, clamantibus maturandam fugam,

126 Canonicorum opem implorant.

127 Hæretici aliqui, & ex Magistratu à Collegio iuramentum exigunt.

128 Renuunt Patres.

129 Ab alijs ad id blandicijs alliciuntur.

130 Patres in sententia persistunt.

131 Monitores suos reprehendunt.

132 Excubiæ mittuntur ad Collegium.

133 PP. continent se domi clausis foribus scholarum, ac Templi.

134 Pentecostes die Consul catholicus aperiri Templum, & solita munia peragi curat.

135 Peracto vltimo sacro Hæretici per Templum in Collegium irruunt, omnesque expellunt.

gam, ni vellent ab furente multitudine in frusta discerpi. Denique nec spatium concessum est pridianum soluendi ieiunium : quanquam non tam mensa terrena, quàm diuina curæ fuit fidelibus seruis. Pater Andreas Boccatius, recordatus venerabile Sacramentum in argentea pyxide in altari superesse ; ne iniurijs porcorum diuinissima Margarita relinqueretur ; fiducia haud paulo laudabiliore, quàm Romanus olim iuuenis sua sacra impia inter hostes, in Quirinalem collem detulit; digressus in Templum per medios Hæreticos ad aram accedit : flexoque genu adoratum Dominum cum pyxide asportauit, inspectantibus Hæreticis, nec quopiam ausо quicquam commouere : cùm tamen plus quàm trecenti strictis gladijs circumstarent. Denique vbi Socij omnes numero quatuordecim collecti sunt, bini egrediuntur cum pallijs per vias, quas armati ante obsederant, inspectante omni multitudine, mœstis nonnullis, plerisque lætabundis. Ad portum deducti, dum fidem publicam opperiuntur, qua salui Mechliniam quatuor inde leucis auehantur; Hollandis, & Zelandis Hæreticis, qui varijs cymbis circumsteterant, diu fuere ludibrio : alijs abducere, alijs proijcere in aquas, alijs spoliare, seu seriò, seu procaci ioco molientibus, inter fœdissima dicta, & probra. Vbi haud minore Dei prouidentia, quàm fuerat ablata è Templo, perscrutantes nefarios latuit sacra pyxis Nec fuit modestior globus militum, à quibus Mechliniam deducti sunt. Sed maius impendebat inde Louanium vsque discrimen, nisi Archidux Matthias ad dimidium vsque viæ præsidio militum munijsset. Quippe iam sexaginta Hæretici, eoque ampliùs ex composito vias insederant, trucidaturi euntes. Accessit iam discessuris Mechlinia nobilis Franciscanorum manipulus, glorioſi exilij consors : quorum aduersùs fallacias solicitatorum durarat victrix constantia. Nam cùm in suam quemque cellam seorsim inclusissent, aduocasse Custodem dicuntur, abnuentemque iurare, in secretum conclaue summouisse : tum ceteros singillatim pertentasse, turpissimo mendacio vrgentes : vt quoniam ante eos interrogati obedienter iussa fecerant; ipsi quoque cederent. Qua fraude, cùm simplicioribus imposuissent, cordatiorum constantiæ gloriam geminarunt. Hi ergo electi Socijs Mechliniæ adiunguntur. Vtrosque cum præsidio dimissos post medium iter duceni equites, peditesque ab Louanio excepere, & ad Vrbis portas Præfectus ipse cum suis nobilibus. Haud cunctatur Tornacensis Præfectus Antuerpiensi re cognita : Patrem Ioannem Mortagnam, vniuersumque Collegium eodem modo sacramentum detrectantes tertio Nonas Iunias eijcit, perinuito Magistratu : qui cùm retinere eos nequisset; benignè iuuit viatici parte. Nec minùs liberaliter Ciuium priuatim præsto fuit humanitas ad quinque redimendos, quos in itinere Scoti milites interceperant. Brugis quoque dimissi sunt, sed peramicè, prætexente Senatu, communi se tum Reipublicæ, tum Societatis cauere periculo. Quanquam Robertum Clayssonium Catholici prope tenuerunt inuitum, vt ipsis sacra clanculum administrando præberet. Nec magnum, si maneret, periculum apparebat, quòd Ciuis erat Brugensis. Interim & Duacenum Collegium violentus turbo disiecit sextodecimo Kalendas Nouembris. Cùm antegressa nocte nonnihil tumultuatum esset, orta luce forum armis completur : clamoribus, ac pertinacibus minis extorquetur à Senatu, vt Societas Duaco excedat : tum ad horam dici decimam cum vexillo, & tympano ad Collegium vadit tumultuaria cohors è populi fermè quisquilijs, eisque hæreticis. Recitatur pro foribus edictum, vt tranquillitatis publicæ causa homines Societatis Iesu, pariterque externi quotquot intra tres menses Duacum aduenissent, Vrbe egrederentur. Cùm quæreret Ioannes Seruius Rector, cuius imperio res gereretur ; respondent, Populi. Rursus, quid causæ esset, cur Religiosos electos vellent; respondent, sic visum plebi. Atqui Magistratum adibimus, inquit, Rector, scitabimurque quid ex nobis desideret. Conuicio illi respondent, penes se in præsens auctoritatem Senatus esse. Cùm denique peteretur, vt chirographo publico testatum fieret nulla Societatis culpa eijci; subiecere id tantùm curandum, vt maturarent fugam : ac protinus omnes Collegij aditus obsident, cum ignominia electuri, nisi

136 Andreas Boccatius Hæreticis circumstantibus Eucharistiam inoffensus aportat è Templo.

137 Nostri bini inter milites deducuntur ad portum.

138 Hic Hollandis, & Zelandis ludibrio diu fuerunt.

139 Sacra pixis scrutantes Hæreticos latuit.

140 Franciscanos dolosè inducere Hæretici curant.

141 Renuentes expelluntur.

142 Eandē ob causam Tornacensis Collegij Socij eijciuntur.

143 Tum Brugensis Collegij, sed humaniori modo.

144 Duacenum Collegium pluribus tumultuatur.

ad dictam horam exierint. Plena erant auditoria discentibus. Continuò dimittuntur: cuncta lacrimis, tumultuque complentur, frustrà quibusdam Senatoribus, ac Prætore ipso rem mitigare conatis. Dum raptim paratur discessus, nona cohors superuenit: obruitur domus armatis, clamatur inconditis vocibus, festinent abire, nisi experiri vim multitudinis velint. Obtinuit tamen Senatus, vt duo manerent Coadiutores ad custodiam domus, & misit apparitores, qui, quantùm fieri posset, prohiberent insolentiam militarem: tum inter dispositos hinc atque hinc armatos, & illudentium schommata Religiosa cohors egreditur, magno discipulorum, & Ciuium numero prosequente cum lacrimis. Aquicintum concessere. Eo statim Senatus, & Academici Thomam Stapletonium theologiæ professorem, & Ioannem Ferrarium, qui idem philosophiam, ac latinas profitebatur literas, communi nomine legant, rogantes ne longiùs abeant. Sperare enim mox, vbi populi impetus resederit, fore vt in Vrbem reuocentur: nec secus euênit. Edidit primùm Senatus decretum perhonorificum, quo simul quicquid aduersùs Societatem plebis nomine turbulenti per vim, & iniuriam fecerant, grauissimis verbis damnabat, antiquabat, abolebat; simul ipsam Societatem summis ornatam laudibus reuocabat: tum separatim, Senatus, & Academia postridie Nonarum Nouembrium ad Ioannem Seruium Stapletonio rursus, ac Ferrario legatis, dedêre literas, vt quando rescissum esset iniquissimum eorum eiectionis edictum, & contrarium promulgatum, cuius exemplum vnà mittebant, obliti, quemadmodum bonos Dei famulos decebat, quicquid temeritas popularis peccarat; ad suam stationem redire, & munera quæ adhuc summa cum vtilitate publica, & laude sua obierant, repetere ne grauarentur: idque primo quoque tempore, ne multis in rebus diuturnior eorum absentia incommodaret. Daturos se operam in posterum, ne talia flagitia euenirent. Iamque capite sanxisse, si quis redeuntes inquietaret. Ita quintodecimo exilij die regressi, non minùs expulsorum iniuriæ, quàm restitutorum beneficio grati, labores pristinos nouo impetu instaurant. Hos inter Duaceni Collegij fluctus, Traiectino, Antuerpiano, Tornacensi, & Brugensi, vt relatum est, dissipatis, è quatuor, quæ restabant, familijs, Leodiensis non habebat incommodè, Cameracensis, & Audomaropolitana ægrè tenebant se Senatus, bonorumque præsidio. Louanienſem sparsit pestifera lues arcano Dei consilio, tum maximè, cum grauitas tempestatis postulare videbatur artem gubernandi singularem, qui præcipuè idonei videbantur, ereptis: ad fiduciam nostram in Cælum validiùs erigendam, & diuinæ dexteræ vim promendam illustriùs. Omnium primus Vsmarus Boyssonius raptus est, qui, post alios labores, multos Romæ annos, interrogandis qui ad sacros Ordines, & Sacerdotia promouebantur, cum modestiæ summæ, & integritatis fama Domino famulatus, annoque superiore regressus in Belgium, super vires, ætatisque tolerantiam leuandis publicis malis insudabat, ac nominatim Lætiensis Monasterij Religiosos ad eam famam disciplinæ, quam deinde gloriosè tenuere, per exercitationes spirituales Sancti Ignatij reformarat. Lætissimus dicitur obijsse, eò præsertim, quòd vitam in Societate egisset: affirmans circumstantibus, nihil sibi in omni vita accidisse iucundius, quàm crebram beneficij huius recordationem. Subinde Antonius Salazarius natione Hispanus, multæ vir prudentiæ, atque virtutis extinguitur, contracto morbo in castris regijs, dum se in vtilitates militum, oblitus sui, totum effundit. Ostendit hominis in proximos caritatem, caritas erga ipsum proximorum: nam tum Ioannes Austriacus, tum cunctus exercitus dolorem ex eius desiderio acerrimum hausere. Maior tamen facta est iactura in Ioanne Harlemio, quem addita ad malorum cumulum, vt dixi, pestilentia Kalendis Octobribus abstulit. Idem Louanienſe Collegium, & quia bella Prouincialis curam intercludebant, Prouinciæ partem administrabat. Paulò erat quadragenario maior, annis haud plus duodecim in Societate traductis: vir iudicio, atque adeo veneratione omnium, qui nouêre, cunctis perfectæ sapientiæ partibus absolutus. Non latinè modò, græcéque, sed & hebraicè in primis sciens: quam linguam, vt loco suo retuli, ne

Doctor

145 Duo Coadiutores remanent ad custodiendam domum.

146 A Senatu, qui discesserant, rogantur ipse reditus longius ne abeant.

147 Senatus plebiscitū rescindit.

148 Patres Duacum reuocantur.

149 Quintodecimo ab expulsione die redeunt.

150 Louanium peste laborat.

151 Vsmari Boissonij mors, & laudes.

152 Exercitiorum fructus.

153 Vocationis existimatio.

154 Antonij Salazarij in iuuandis militibus mors.

155 Io. Harlemij mors, ac munera.

156 Linguarum peritus.

Doctor hæreticus irreperet, Louanij in Collegio trilingui aliquandiu docuit: deinde publicè in Societatis Collegio, vnà cum Roberto Bellarminio, magno auditorio, & summa commendatione aliquot annis Theologiam exposuit. Excellenti ad hæc prudentia: at morum suauitate, sinceraque modestia supramodum amabilis. Certum est moribundo viros Angelos: cùm inter recitandas litanias interrogaret præsentes, num & ipsi eos viderent. Audiebatque ab suo se custode Angelo euocari. Addidit Florentius Boncorstius, auctor sanè grauis, dum animam bonus Pater efflaret, insolitum lumen circa eum ab sese conspectum. Nec mirum sanè claritatem Dei circumfulsisse, & Angelos affuisse ei sub limen extremum vitæ, qui totam vt filius lucis egerat, beatisque illis Spiritibus, quàm Adæ soboli propiorem. Doctrinæ eius specimen nullum extat, nisi modicum, sed perutile. Index biblicus, qui sacris libris adiungi solet, eius est. Altero post Harlemium die Elisæus Heiuodus Londini in Anglia natus, vndecimo religiosæ palæstræ, duodequinquagesimo vitę anno, strenuus, accuratus, fidelis Christi Athleta ad coronam abijt. Meretur viri virtus, & erga Societatem studium, vt Ioannis Austriaci ne omnino tacitus prætereatur excessus. Cùm lues per Autumnum inuaderet, Princeps Patrem Ioannem Fernandium cum socio Vincentio Zelandro accersit. Fernandium apud se esse iussit, optans, vt dicebat, ad latus habere, si fortè quid sibi præter opinionem accideret. Vincentium præposuit auehendis Namurcum morbidis, id diligenter curatum cupiens, tum ad ægrotos iuuandos, tum ad conseruandos valentes. In partem laboris alter frater aduocatus est, Ioannes Duacensis nomine, vt eleemosynam distribueret, quam Pater Ferdinandius à Proceribus corrogabat egentibus sustentandis, qui inopia confecti lætiferos hauriebant morbos, vnde & pestis ingraueſcebat. Singulis ferè diebus ad vexilla militum Pater dicebat: fruges è diuina semente pœnitentiæ opimas legens, ac sæpe etiam aperto in campo aures pestilentibus commodabat. Austriacus inter hæc morientium vicem dolens, prouidi parentis, & Principis fungebatur officijs. Suppeditare quicquid posset, castra circumire, ægros eminus consolari, cùm febri & ipse pestifera inuaditur. Vnicum prope solamen habebat in Patre Ferdinandio. Ei sine arbitris aliquando admisso extractum sinu libellum precum suarum porrexit, rogans, vt singulis diebus eas pro se preces, dum ipsum capitis dolor prohiberet, persolueret. Has enim, inquit, ego diebus singulis, antequam quieti me darem, peragebam. Pater officium præstitit perlibenter, testatus deinde tam multas fuisse preces, vt horam totam implerent. Porrò Princeps verè Christianus, illud frequenter vsurpabat, auere se totum sanguinem pro Religione catholica fundere. Sæpè etiam gaudio penè exultans, ex oratione, quam quotidie valens perlegebat, hanc ingeminabat clausulam simplicem verbis, sed sententia perfectionis summam Euangelicæ complectentem. Domine, verte me quò vis, gira, & regira, fac de me quod tibi placet. Mane eius diei, quo die expirauit, cùm sensibus destitutus omnibus videretur, admonitus tamen in sacro, quod coram eo celebrabatur, corpus Domini eleuari: illico, tanquam excitatus à somno, caput erexit, iunxit manus, easque sursum attollens venerabile Sacramentum adorauit, quod omnibus admirationi fuit. Hora post meridiem prima, cùm supremos iam anhelitus traheret, videns Pater Ioannes circumstantes Proceres lacrimis coopertos, & quasi attonitos; progressus in medium symbolum Apostolicum hispanicè præiuit: quod dum vniuersi prosequuntur, ingens illa anima diuinis mysterijs optimè communita Deo caris, vt par est credere, Heroibus admista est, cum summo bonorum omnium, præcipuéque eius exercitus luctu. Quanquam diuina prouidentia fecerat, vt paulò ante Alexander Farnesius Princeps Parmensis Vicarius Austriaci generalis in expugnatione Lemburgensi, alijsque conflictibus clarescceret, ad spes militum sustentandas. Pater Ioannes, quasi perfunctus munere, sublato Principe, qui accinerat, simul ob discessum aliquot Hispanorum Dynastarum, desperans in castris dignum mora pretium, Parisios recessit. Verùm Principis Parmensis flagitatu redite ab Euerardo iussus, plenus

157 Moriens adstantes sibi Angelos intuetur.

158 Indicem biblicum scripsit.

159 Elisæi Heiuodi mors.

160 Io. Ferdinandij Vincentij Zelandri, & Io. Duacensis in morbidos labores.

161 Io. Austriaci mors, atque virtutes.

162 In ægrotos caritas.

163 Quotidianas preces fundere solitus.

164 Pro fide emori cupit.

165 Orationis eius clausula.

166 In Eucharistiam pietas.

167 Sacramentis munitus moritur.

168 Alexander Farnesius Io. Austriaci Vicarius generalis.

169 P. Ioannes in Galliam reuersus, in Belgium redit Farnesij Principis rogatu.

170 P. Euerardi dictum de Io. Fernandij obedientia.

gaudio iter repetijt, ex obedientiæ nutu, quem diuinum interpretabatur, & appellabat, quasuis subiturus ærumnas, ac sæpè vel sanguinem profusurus. Quæ simplex obediendi alacritas ita permouit Patrem Generalem; vt ea per literas Rectoris Parisiensis cognita, rescripserit: Vtinam huiusmodi Abrahamos plures haberemus.

171 Gallię res.

Hoc turbulentissimo Belgij statu sat quietæ res erant in Gallia, nulla admodùm memorabili re, nisi quòd Claudius Matthæius Aquitaniam, Maldonatus Franciam Prouinciam visit. Ac stylus properat Ioanni Austriaco Sebastianum adnectere Lusitaniæ Regem, alterum Ecclesiæ Christianæ lumen in Aethiopia extinctùm. Quod statim exequar, cùm memorabilia ex Hispanijs funera domesticorum perstrinxero. Pater Rodericus Hurtadus Berlangæ, quam supremam expeditionem obiuit, postquam optimum virtutis, & sanctitatis exemplum de se omnibus præbuerat, vitam insigni fine concluſit. Nam cùm cœpisset leuiter morbo tentari, properauit totius anteactæ vitæ noxas Hieronymo Turrio suo comiti confessione aperire, postridieque apoplexia repente extinctus est, tertio Idus Maij. Membra ita mansere in gelido cadauere tractabilia, & mollia; ac si etiamnum spiritus regeret. Dixere quidam etiam suauissimum odorem se sensisse, qui afflaretur è corpore. Sanè egregiam in Societate habuit virtutis famam, ac sæpius fertur in oratione, vel inter sacrificandum conspectus sublimis à terra. Notabilis quoque fuit lætitia prope exultans, ac gestiens, qua postremam hanc oblatam ab obedientia Berlangensem itionem susceptit, tanquam persentisceret illum sibi vltimum laborum, & gradum ad quietem æternam fore.

172 Roderici Hurtadi mors, ac decora.

173 Mortui cadauer tractabile & bene olens remanet.

174 Eius vocatio ad religionem.

Anno millesimo quingentesimo sexagesimoquarto, vigesimosecundo ætatis in transmigrandi ad nouum Orbem cura, Exercitijs spiritualibus Salmanticæ actis, mundum haud mutare, sed relinquere in animum induxit. Haud par exitus

175 Fratris eius dispar exitus.

Hieronymi eius fratris fuit, qui item Christi vexillum diu sequutus, dein matri, ac sororibus ad inopiam redactis consulturus, præter Moderatorum voluntatem, qui viam illius leuandæ inopiæ aliunde aptam inierant, in seculum regressus, non multis post annis insuauem vitam, dum opperitur in Italiam nauigationem, omni humano prope ac diuino destitutus auxilio, in quodam portu mœstissimè finiuit. Madriti quartodecimo Kalendas Iunias Frater Didacus Mendoza obijt, Antonij Araozij olim comes, omnibus obedientia, & humilitate, & studio orationis mirificè commendatus. Qua nocte expirauit, auditus est identidem cùm diceret: Feliciter, ac benè veneris Domini mei Mater, & Domina mea: vnde mihi benignitas, & indulgentia tanta? Cùmque infirmarius quæreret, cur se tantùm ijs vocibus fatigaret; respondit: Non vides, Frater, Sanctissimam Dei parentem? Tum preces in commendationem eius animæ Sacerdotes aduocati inchoarunt, & Didacus placidè in Domino obdormiuit. Vt nouerat solidam viri virtutem Araozius, seuerè exercuerat: quæ fuit humili Dei famulo præclara materia tum cælestis coronæ, tum domesticis pariter, & externis suæ explicandæ virtutis. Octauo Idus Octobris Gaspar Loartes Valentię præclarum religiosi curriculi cursum consummauit: in Italię multis locis, præcipuè Genuæ, saluberrimè versatus. Extant pietatis eius documenta in aliquot libellis, quos reliquit admodùm populo salutares. Obijt Hispali pridie Idus Maij Pater Ioannes Albototus, ortus Granatæ. Flagrantissimo ardebat studio gentiles suos ad finceram traducendi pietatem: & plurimos Domino lucrifecit. Miseris omnium generum hominibus, omnique humana ope destitutis, ijsque, qui in publicis custodijs detinebantur, benignum se parentem exhibebat, eos inuisens, consolans, deterrens à vitijs, de peccatis audiens, corrogata etiam recreans stipe: & quantùm instituta Ordinis patiebantur, causam cuiusque procurans. Quibus rebus cùm pietatem valde propagaret, etiam sibi gratiam apud omnes comparauerat, & opinionem præclaram virtutis eminentissimæ. Sed iam maius adest funus, & sanè funestum Lusitaniæ Sebastiani Regis. Neque enim ab hoc opere abhorret narratio. Iam inde ab infantia Sebastianus spiritus ingentes, & belligeros præ se tulit. Ferè decennis commentarium

176 Didaci Mendozæ mors.

177 B. Virgo illi adstat.

178 Gaspar Loartes Valentiæ moritur.

179 Io. Albototus Hispali.

180 Miseris subuenire solitus.

181 Sebastiani Regis Lusitaniæ mors, & præsagitia.

rium nactus bellorum à Carolo Quinto gestorum Lusitanicè scriptum, eius lectione non tenebatur modò, sed & incitabatur: sic vt totus ore incalesceret, & videretur ardere. Præcipuè Caroli res gestas in Africa commendabat, se olim Aui facta imitaturum ferens: nec temere libellum ab sinu ponebat. Hæc videns institutor eius Ludouicus Consaluius, vt erat prudentia, & sagacitate singulari, coërcere nimium illum ardorem, ac temperare sensim conabatur: sedulò quoad licebat prouidens, ne quicquam ad oculos, aureisque feruidi adolescentis veniret, quod adderet fomenta igni. Itaque cùm aliquando Eborense Collegium inuisentem Regem Socij de more vario carmine excepissent; Epigramma, in quo mentio fiebat Africæ, tolli Consaluius iussit, ne ad Regis oculos perueniret. At vbi robustior Sebastianus cum eo suum de expeditione Africana consilium communicauit; Ludouicus seriò, grauiterque respondit in hæc verba: Tria, Rex, conueniant simul necesse est, vt in Africam traijcere ipsemet cogites. Primùm quatuor, aut quinque maribus liberis fundatum habeas Regnum. Deinde necessitas tanta vrgeat; vt ipsa periclitetur Lusitania, nisi expeditionem eam suscipias. Postremò apparatum militarem in omni genere, pecunia, exercitu, commeatu, omnino abundantem habeas. Horum si quid desit; nullo modo de ea re cogitandum tibi est. Quæ sic dixit, vt æstum illum generosæ, exultantisque adolescentię in præsens restinxerit. Sed paulò post acriùs incaluit. Quare nec potuit contineri, quin eas inspecturus oras anno millesimo quingentesimo septuagesimoquinto in Africam transmitteret, mœsto supra modum Ludouico, tametsi iam se ab Regis consuetudine abstraxerat, & grauiter ex morbo laborabat, maximam partem, vt in loco demonstrauj, inde contracto, quòd animum Regis per seque, & paucorum adulationibus (vt fit studio placendi) plus nimio incitatum videret. Ad quem etiam hęrentem in Africa eas literas dedit, vt in Lusitaniam retraxerit. Ludouico demortuo, Mauritius Serpius, qui ei successit, nihilominus institit, vt ab temeraria voluntate Regem dimoueret: sed vt minus auctoritate, quàm Ludouicus valebat, & Sebastianus sententiam obstinarat; nihil effecit. Quod mirum non est, cùm neque Cardinalis Henricus, neque Procerum Regni sapientissimi quique, neque demum Philippus Rex quicquam aut rationibus, aut auctoritate valuerint. Certè Mauritius tanto depugnauit impetu, vt omnino se ab Rege statuisset auellere, nisi Moderatores vetuissent. Qui, si quam posset rebus adeo perditis opem afferre, tentare eum omnia voluerunt. Ita quamuis planè intelligeret, omnes ad interitum ruere, obtulit suum caput pro Rege, ac Regno, sanctaque obedientia in sacrificium Deo: ac Sebastianum in Africam sequutus, cum eo pariter cecidit. Hæc ita cùm sint, non defuere Scriptores historiarum, qui tantę cladis partem Societatis hominibus imputarent: non solùm falsò; sed etiam contra omnem speciem tolerandi mendacij. Nam, vt omittam Religiosorum hominum Regi familiarium sanctitatem, atque prudentiam; quis non videt, si quid hîc Societas commisisset, eam Lusitanorum Nobilitati summo esse odio debuisse post Regis occasum? Quod tamen secus euênit. Quippe gnara Nobilitate quid in re esset: quàm nullo Regis gratiæ violandæ respectu, vtilia pro placentibus ei inculcare, & inconsultum illud belli consilium disturbare Patres conati essent. Quid porrò fecisset Henricus Cardinalis, qui ita Regis profectionem acerbè tulit, ita afflictus occasu est? Et tamen postea Societatem impensius quàm ante, amauit, protexit, ornauit. Illud quidam vitio Ludouico vertunt, quòd primos Regis annos bellicarum amore laudum immodicè imbuerit: vt iam robustum cùm ille, ac ceteri de Societate coërcere voluerunt, seri fuerint. Qui sanè hoc arripuisse videntur, ne nihil dicerent. Nam cùm homines de Societate & prudentes, ac pios fateantur, & conatos reuocare ab Aethiopica expeditione Regem; consentaneum est nec puerum immodicè incitasse: qui enim alioqui prudentes, quæ pietas ad id incitare, vnde mox reuoces? Neque id aliunde ipsi possunt, quàm ex euentu argumentari, quod longissimè à sapiente abest. Quid igitur? Num Rex is, cuius impe-

182 Quam ad bellum natus.

183 Eius nimium ardorem Ludouicus Consaluius temperare studet.

184 Sebastianus expeditionem in Africam meditatur.

185 Consaluius retrahere conatur.

186 Rex tandem in Africam transmittit.

187 Consaluius per literas cum reuocat in Lusitaniam.

188 Mauritius Serpius Consaluio in Regis institutione succedit.

189 Mauritius Regem in Africam sequitur.

190 Sebastiani in Africam expeditio Societatis Patribus falsò tribuitur.

imperium ad vltimas terras protulissent arma, arma continerent, sine imperatoriæ gustu virtutis fuit alendus; vt quod ipse studium contemneret, id in subiectis quoque langueret: cùm tam insitum sit ad Principum mores popularibus fingi? Quid est autem illud, quod damnat immodicum? Num cuiuspiam in potestate Magistri est hoc in genere indolis modum ingenerare discentibus, præsertim Magistri nunquam in bello versati, in sinu pacis, & otij innutriti? Sed apparet calumniandi petulantia. Nam si fortè Sebastianus languidus, segnisque bellorum, ac periculorum fugitans euasisset, quamuis conatus esset Ludouicus ad spiritus martios excitare; tamen id ipsum in præceptorem contulissent, tanquam virile Regis ingenium effeminasset: nec Regem belli, pacisque moderatorem; sed desidem ad vota facienda Monachum effinxisset. Quæ profectò probabilior fuisset calumnia: quòd sæpè, vti parentibus filij similes sunt; ita discipuli Magistris. Sed quia hanc indoles Sebastiani eripuit; ad planè pugnantia vertuntur. At qui causas in Rege ardoris huiusce bellici curiosiùs inuestigant; an non potius, verique similius eundem aulicis tribuant, qui regiæ beneuolentiæ iam potiti, atque assentandi studio intenti, adolescentem Principem per suam ipsum indolem ambitiosè pensarent: minus id prouidentes, seruare sibi se viam ad fauorem eius per ipsius ruinam? Quid quòd disciplina domestica eò trahebat? Certè Ioanna Austriaca Sebastiani Parens ex Hispania filio vix dum adulto nulla ferè alia mittitare crepundia, muneraque consueuit; præter gladiolos, clypeosque, & ferreas fistulas, ceteraque huius generis irritamenta genij militaris, quo satis per se procliui ab natura ferox, ac præceps erat. Illud verò intolerandum infamiæ additamentum est, qua Societatem ijdem auctores aspersere: vt si mendacia iam fata non comprehenderent; hoc certè vnum feliciùs proueniret, perditæque tum Lusitaniæ ream eandem faceret: quam opinionem in animis hominum vtcunque moliri velle videbantur. Nam affingere Patribus calamitatis eius publicæ causam conati sunt, tanquam eorum consilijs Sebastianus, atque liberaliùs castimoniam amaret, eiusque percolendæ gratia ab vxore ducenda pertinaciùs abstineret: quò factum, vt ante susceptum Regni heredem, periculosam illam expeditionem obierit. Sanè calumnia, vel refellente nemine, se ipsa iugulat. Quis enim credat affinitates, & coniugia Principum, arcana illa Regnorum prima, & potissimas necessitudines, quibus iura dominandi, & latiores ipso dominatu spes plerumque nituntur, pendêre ab viris nullo imperandi suco imbutis, atque è cœnobio, quàm ex aula politioribus: quibus religiosa modò simplicitas, & sincera sanctitas pro auctoramento dominæ alicuius voluntatis, ac beneuolentiæ sit? Ecquid sui compendij speraret Societas ab Rege cælibe, quod non multò impensiùs obtinere ab marito posset? An non beatius eidem fuisset regiæ erga se caritatis, ac munificentiæ sortiri successores, quasi fauore Patris continuato in filijs, facilè alumnis disciplinæ suæ futuris? Qui verò neglectus prudentiæ, attentæque sagacitatis (qua certè nota vix ne abæmulis quidem hic Ordo vapulat) amantissimum sui Regem, eundemque stirpis masculę supremum, & spem tantam populorum intempestiuis consilijs ab cura propagandæ prolis arcere? Id sanè explorato compertum, indolem Sebastiano ab natura insitam mirè verecundam, incorruptęque pudicitiæ adeo amantem, vt eam à Deo quotidie precibus flagitaret. Sed sanè eius virtutem vitio vertit moderatoribus, quæ demum confidentia sit? perinde quasi aut eorum culpa euenerit, quòd is incestus non esset; aut illi castum simul & coniugem formare non possent. Neque Rex abhorrentem adeo animum gerebat à nuptijs, quas cum Regalibus feminis eo non insciente, simul etiam magno Pontifice Pio Quinto conciliante tentatas, Scriptores eius temporis tradidere. Quamuis, vt habent ea plerumque negotia inexplicabiles exitus, contigit, vt, quia caruit successu tractatio, difficultati rerum voluntatem Principis, & moderatorum eius auocamenta prætexerent improuidi correctores. Cùm tamen re ipsa quantùm Ludouicus Consaluius auctoritate contenderit, vt Rex coniugio maturus statim nuberet, in confesso tum apud omnes fuit. Cùm enim ageretur de quadam impari

191 Societatis calumnia refellitur.

192 Quę in Rege spiritus bellicos fouerint.

193 Societatis falsò obiectas.

194 Sebastiani Regis pudicitia.

195 Consaluius Regem ad matrimonium inducere conatur.

impari genere femina, quòd pari nulla tunc esset, in matrimonium adsciscenda; Ludouicus has ipsas Regi nuptias laudare non dubitauit: tolerabilius multò ratus ex maiestate Regia derogari quippiam, quàm Regiæ sobolis successionem in discrimen adduci. Porrò si Ludouicus, vt falsi Interpretes autumant, à coniugio Regio absterrebat; cùm hic è viuis abierit, ferè tribus ante cladem Africanam annis, cur toto illo tempore iuuenem consultore vacuum non occuparunt, adegeruntque vt nuberet, id qui tantum curabant, sublato iam moratore nuptiarum? Quanquam infelicis huiusce famæ, quæ Societatem in tantum inuidiæ tunc adduxit, felix sanè causa, & prosperum fundamentum fuit: ingens quippe beneuolentia, quam Sebastianus ab prima iam tum pueritia hæreditariam à maioribus accepit, atque auxit aduersùs moderatores animæ, ac studiorum suorum. Et Ludouicum in primis Consaluium non amabat modò, sed etiam obseruabat: nam præcepta eius obedienter excipere, neque segniùs obedire, sæpè etiam facienti ad aram regius adolescens, imo Rex idem, haud aspernatus obsequium, vltroque ad pedes eius abiectus, ipse inseruire, sacra ipse ministrare voluit. Sed nihil æquè voluntatem Regis aduersùs illum ostentauit (vnde maior Societati creuit, vt apud plerosque æstimatio, ita apud alios inuidia, quæ vmbra illius est fatalis, & pertinax) quàm quo sensu, & quàm exaggerato doloris ægritudinem eius, & mortem tulit. Agebat vnà cum regio comitatu, atque aulæ assectatoribus Eboræ Sebastianus, dum Olissippone conflictabatur morbo Ludouicus. Ergo solicitus Rex, anxiusque mentis, frequentes vltro citroque commeare nuncios iussit, cùm ægrotantem amicè salutatum, tum verò quid spei de ipso commodæ foret, sedulò relatum. Hac demum, & planè fraudatus, ingentem non modò hausit animo dolorem, mœroremque; sed præse etiam vultu, atque habitu toto corporis tulit. Imò se tacitè incusasse ipsum ferunt, haud nescium, sui causa contabuisse hominem ex dolore animi nimio, ob priorem Africæ expeditionem, eiusque belli posteriora meditamenta, quę ab eo constantiùs improbata, quàm feliciùs impedita non ignorabat. Accepto dein mortis eius nuncio, specimen præbuit insueti, & in priuatis funeribus plusquam regij luctus. Nam procul ab arbitris inuoluens ipse se in solitudinem intimi Conclauis, tres ipsas horas inaccessus omnibus, in mæsto, amaroque silentio perseuerauit. Mox aula deserta, velut pompam doloris Vrbi ostentans, per medium incessit, ita vt erat, atra, fluxaque veste pullatus, caputque coopertus lugubri cucullo, regiæ chlamidi ad humeros superducto, suspensoque. Hinc rectà in Cœnobium Diuæ Virginis, cui nomen ab Spineto, extra pomarium Vrbis abdidit se, totumque illum diem impransus, ac propè incœnatus, noctis verò plerumque insomnis, ac vigil, fenestris soli occlusis, atque in ministerium, vicemque lucis accensa face, in colloquium admisso nemine, solitarius in magna mœroris scena transegit. Cumque primarij è Societate Patres accessu impetrato Principem adijssent, enixè rogatum, ne se, Vrbemque totam luctu funestaret, hominis causa priuati, & qui cœli iam gaudio frueretur; inflexa non parùm ad quandam indulgentiam maiestate, respondit: imaginem illam insuetæ mœstitiæ mirari desinerent, insuetæ quippe iacturę debitam: idque protinus meminissent, nullum sibi vnquam Patrem, præter vnum Ludouicum Consaluium aut cognitum, aut dilectum. Neque horum ferè precibus, monitisue quicquam deferre voluit, donec quinos ipsos dies, quos explendo luctui destinauerat, in ea mœroris significatione consumpsit. His exactis, primo quoque tempore Olisipponem Ebora venit, Ludouici sepulcrum reuerenter inuisit, mortuale sacrum, funusque exequiale se coram celebrandum rite curauit: fuitque pro laudatione funebri Rex idem mutus, ac mœstus: argumentum illustre opinionis eius, qua virtutem, ac meritum instructoris quondam sui complectebatur. Hæc regij in Societatem fauoris documenta, omissis alijs multo pluribus, quæ suis per historiam locis sparsa sunt, equidem aliquantò fortasse latiùs commemorauj; vt potissimam, ac veram fallacis eius, aduersæque famæ causam semel in conspectum lectoribus darem. Tantæ siquidem, & tam vulgatę significationes amo-

196 Rex Consaluio sacrificanti ministrat.

197 Regis dolor de Consalui ægritudine, ac morte.

198 Quid se de ea morte consolantibus responderit.

199 Olisipponem ad Consalui sepulcrum accedit, ac veneratur.

amoris, vt in admirationem rapuere animos omnium; ita apud subitarios quosdam, & minùs æquos rerum æstimatores obtinuere, vt quicquid Rex aut olim fecisset, aut facturus in posterum esset, Societati, tanquam auctori, tribuerent; obliti, aut minus animo pensitantes, illum pupillari iam ætate deposita, stipatoribus non minus obsessum, quàm obnoxium, licet nunquam amorem, ac beneficentiam erga præceptores exuerit, excussisse tamen, vt plerumque contingit, obsequium, ac quòd diu momorderat frænum abiecisse, recepisse semet in principem, propriamque magis indolem, & consilia huic obsecundantia, quàm magistrorum regimen respectare in futurum cœpisse. Sed quicquid aliqui falsò commenti sint; illud licet sine iactantia profiteri Sebastiano disciplinam planè optimam ab Ludouico contigisse: sed exitus præstare quis, nisi Deus potest humanarum Dominus voluntatum? Consaluius ea erat opinione virtutis, & prudentiæ, vt in Societate, quæ viris sapientibus abundabat, Laynio Generali Assistens, hoc est vnus è quatuor post Præpositum primis, in generali Conuentu lectus esset. Ioannes Tertius Lusitaniæ Rex multifariam inclytus, eum à Confessionibus sibi legit, & Ioanni Principi institutorem. Aiebatque Catharina Ioannis Regis Vxor, sibi ipsum Regem mandasse, ne quem Sebastiano, præter eum, præceptorem opponeret: eòque tantùm, vt eum Roma acciret, Regina contendit. Tantus ergo vir priuatis omnino studijs vacuus, non spe terreni commodi ab tramite recto, nou incommodi metu abductus, ita formandum suscepit Regem; vt in eam curam totus & mente, & animo insisteret. Cunctis in precibus, & sacrificijs eam rem Domino commendabat: permulta, vt tota in Societate fierent à Generalibus impetrauit; illud insuper precatus; vt permitteretur sibi cuncta sua sacrificia in eam duntaxat causam referre. Ex quo facilè intellectu est, quàm piè, sanctéque educatus Rex ille sit. Atque, vt hoc etiam extet specimen, hæc præcipuè capita Ludouicus ei grandiusculo commendabat. Primum omnium, vt timorem Domini perpetuò conseruaret, eiusque custodiret præcepta. Tum daret operam, vt in omnibus oris acquisitæ recèns ditionis plurimùm augeretur Christiana fides. Ad hæc Reginam Catharinam Auiam veneraretur in primis, ac diligeret, eiusque obtemperaret voluntati: aptos ad id sæpè locos è diuinis literis, vel ex grauibus Auctoribus sententias ei proponens. Præterea curaret, vt vbique suorum Regnorum vigeret iustitia, bonisque honos, malis pœna redderetur. Denique ijs publica demandaret, munera, qui meriti essent, quique plus commendationis à virtute sua, quàm ab necessarijs haberent. Eiusmodi inter monita enutritus Rex, libellum sibi ipse confecerat, in quem vniuersam administrationis formam describerat, quam habebat in animo sequi. Neque hanc doctrinam Ludouicus è suo duntaxat ingenio, vsuque cum Deo promebat; sed ex Auctoribus quoque grauissimis, qui de Principum institutione libros ediderunt, quos & conquirebat, & terebat perdiligenter. Ex quo labore duo in primis est consequutus. Primum, vt quoad Rex in eius disciplina fuit, regnum optimè administraret, & spes, si postquam mors ipsum subduxerat, mortales fefellisset; nulla deberet in præceptorem nota redire. Cùm, quæ calamitas, & mutabilitas est humanarum mentium, nimium sæpè videamus discipulos, filiosque degeneres. Deinde coronam sibi apud Deum insignem peperit, & placidissimam in morte conscientiam, quod suo loco narraui: vt interrogatus eo articulo, numquid haberet, quod ad animi sui leuamen existimaret apud Regem curandum; Dei gratia, nihil planè esse responderit: alioque in sermone adiecerit sub eundem articulum apertum scilicet, ac veracem, grates se magnas Deo agere, ob multa in se collata beneficia: sed præcipuè, quòd cùm duorum Regum Ioannis Tertij, ac Sebastiani confessiones audisset; multoque apud eos in honore fuisset, ac gratia; nunquam tamen hinc tentatus est, vt vel suis commodis priuatim, vel consanguineorum studeret. Et mihi quidem hoc vnicum luce clarius argumentum est, studiosissimum regiæ salutis, ac stirpis Ludouicum fuisse. Nam si vir innocens, ac religiosus fuit, planè hoc suadebat virtus: si non ita bonus, suadebat studium erga propinquos, quibus Regis gratiam, vitam-

200 Consaluius quanta fuerit æstimatione virtutis, atque prudentiæ in Societate.

201 Quanta præstiterit, vt benè Regem institueret.

202 Monita præcipua à Consalbio Regi data.

203 Rex sibi libellum conscribit ex Consalui monitis.

204 Bonæ Regis institutionis fructus.

vitamque conseruare haud dubiè voluisset. Feramus igitur arcana Dei iudicia æquo animo, & veneremur, qui permisit seu studio gloriæ nimio, seu dilatandi Christiani nominis, seu arcendi ex propinqua prouincia Turcarum imminentium vires, cùm speraret Afrorum gentem magna ex parte viso Rege Seriphio, quem reducendum in regnum susceperat, cum exercitu redeunte ad eum transituram: audaciùs, quàm consultiùs suum caput, & progeniem regiam in discrimen vltrò coniecit. Patres vbi viderunt planè ei deliberatum expeditionis consilium; non solùm Patrem Mauritium, sed & alios è Societate quindecim ad consolandos, incitandosque milites periculorum socios addidere. Hi, quemadmodum copiæ regiæ, partim substiterunt in classe, partim descenderunt in terram. Eminuit inter eos, qui descenderant Alexandri Villaregij caritas. Nam cùm vehementissimis torreretur ardoribus, quippe æstate summa, suopte ingenio torrida Africa, & milites, præsertim germani, præ insolentia cæli, & æstus non solùm languore diffluerent, sed etiam grauibus corriperentur morbis; præsto erat cunctis, adiuuabat gradientes, tollebat in humeros, qui stare non poterant, ad Nosocomium deferebat, alloquio, opera, alacritate recreabat. Isque demum cùm prima in acie, ad conserendæ pugnæ signum, Christi Domini crucifixi effigiem sustulisset, nec destitisset vnquam intrepidi Christi militis animum ostentare; in manus hostium cum ceteris Socijs, qui descenderant, venit, præter vnum Mauritium, quem ferunt Sebastiani lateri summa fide, & constantia adhærentem, in acie cecidisse. Pro Sebastiani anima tanquam pro sex Collegiorum fundatore, & aliorum promotore insigni, cuncta in Societate Sacerdotes singuli vicena quina sacra facere iussi sunt, itidemque toties ceteri orare. Vbi funestus nuncius in Lusitaniam venit, summis, & infimis mœrore consternatis, Leo Henricius delectus à nobilitate est, qui Cardinali, ad quem Regnum pertinebat, in Cœnobio Alcobaza per id tempus commoranti, rem nunciaret. Ab eo Euerardus, vt qui norat animum Patroni beneuolentissimum, datis literis, ipso statim initio instituit, vt sic attemperaret studia sua erga Societatem; nulla vt in re eius alumnos ab institutis suis aliena vellet occupari: id affirmans summum regiæ benignitatis, atque magnificentiæ pignus fore. Quod fecit Rex vetito Leone quicquam negotij ciuilis suscipere. Hoc eodem anno etiam Catharina Sebastiani auia vitæ cursum absoluit: quæ perpetuæ suæ erga hunc Ordinem beneuolentiæ nequaquam oblita, supremis quoque eum tabulis honorauit. Qui sanè honor eò pluris æstimandus nobis, quòd cùm virtuti eximiæ implicitus esset, hanc ipsam ex disciplina Societatis excultam nemo ignorabat. Nam ex ea cognitorem, moderatoremque conscientiæ suæ delegit egregium virum Michaëlem Turrianum, quo cum assiduè versabatur, arcanaque pectoris, & negotia æternæ salutis communicabat. Ad hæc frequens in Templo Societatis erat: eidem in tantum addicta; vt princeps, rerumque dominatrix femina non modo præsentiam illi suam exhibere, sed operam quoque ac regium ministerium veluti locare non erubesceret: suis quippe manibus gestiebat telarium ipsa fatigare, cœlesti exornandæ hostiæ pretiosa ex auro, picturaque textili velamenta conficere, sacris consuendis linteolis, quæ diuino corpori in ara substernuntur laborare, ijsdemque amyli cremorem per se ipsa illinere: quæ iam obsoletiora, quàm vt cæleste mysterium decerent, Elisabetha Infantis Duartis vxor, exemplum Catharinæ sequuta, suis, & ipsamet manibus vnà cum regali sobole eluebat, purgabatque, facta ijs ab summo Pontifice sacras hasce telas contrectandi potestate. Ita regnatrix ea familia diuinum obsequium ab Societatis beneuolentia, studioque nunquam separabat. Cuius illud quoque fuit locupletius documentum. Cùm enim ab Ioannis Regis obitu Catharina, Sebastiani nepotis adhuc imperio immaturi vicem gereret, regnumque administraret, publico bono consultum putauit, vt scholas Theologiæ facultatis, quæ in Academia Conimbricensi explicabantur, interpretandas omnes, curandasque Societati tribueret. Neque rem amantiùs excogitauit, quàm perficere conata est. Nam accito in complementum magis, quàm arbitrium deliberationis huius Michaëli Turriano, cùm consilij sui ratio-

205 Arcana Dei iudicia veneranda.

206 Quæ fortè mouerunt Regem ad expeditionem in Africã.

207 Sexdecim è Societate cum Rege in Africam missi.

208 Alexandri Villaregij caritas erga milites.

209 Suffragia à Societate pro defuncto in bello Rege.

210 Euerardi literæ ad Cardinalem, & Regem Henricum.

211 Catharinæ Sebastiani auiæ mors, & laudes.

212 Eiusdem in Societatem beneuolentia.

213 Michaël Turrianus eidem à confessionibus.

214 Reginæ Elisabethæ laudes, & in Societatem caritas.

215 Academiæ Conimbricensis Scholæ Societati proponuntur.

nem expoſuiſſet; is qui Prouinciam vniuerſam cum poteſtate moderabatur, exemplo adductus Sancti Ignatij, qui non multo ante oblatam ſacræ Inquiſitionis adminiſtrationem eodem in Regno defugerat, qua erat & modeſtia, & auctoritate, perſolutis demiſsè gratijs, excuſatoque munere grauiore, quàm ferendo Societas eſſet; rogauit, vt pro ſumma ſua in eam caritate, ne vellet ipſam tanti honoris inuidia fatigari: ſiquidem quæ à pluribus æmulatoribus expetuntur antelatum opprimunt, ſi præſertim in poſſeſſionem ab alijs iam occupatam immittitur: non deeſſe in toto Regno viros virtute, & doctrina præſtantes, qui tueri Academiæ dignitatem facilè poſſent: illis ſua maieſtas vti pergeret: Patribus ſatis fore honoris, & muneris, ſi laborioſas Grammaticæ ſcholas, quibus initiati

216 Societas eas renuit.

nuper fuiſſent, & quas ambiunt oppidò pauci, procul ab odijs explanarent; diuinæque gloriæ, ac Ciuium commodis inſeruirent. Quo religioſæ moderationis exemplo ſagax, ac virtutum intelligens Regina non ſine admiratione delectata, votis eius indulſit, ac Societatem oneri deſtinato, non minore beneuolentia, quàm qua ſubijcere voluerat, demum exemit. In Angolana miſſione iam paulatim inter Aethiopes diuinum ſemen propagabatur. Hoc primùm anno baptiſmus celeberrimus in Oppido Sancti Pauli Loandæ Inſulæ altero die Paſchæ apparatu ſplendido peractus. Deduxere Patres Cathecumenos ordine, cum ardenti candela in altera manu, & ramo palmæ in altera, inter varium carminum, ſonorumque concentum. Septuaginta erant numero candidati Aethiopes. Quæ ſpecies ita commouit populum; vt alijs Pagis venirent vltro accerſitum Patres, vt ad ipſos quoque baptizandos accederent. Adeo meſſis parata erat copioſa, niſi obſtaret legentium paucitas. Nec multo poſt magnum factum eſt damnum obitu Patris Garziæ Simonij. Publico quaſi luctu mortem eius indigenæ proſequuti: quibus non ſolùm quaſi Pater vnicè carus, ſed etiam miraculo erat, quòd ipſorum lingua eos alloquebatur, erudiebat, audiebatque confitentes. Quarto Idus Maij ritè Eccleſiæ communitus præſidijs Aethiopicos æſtus cum cæleſti amœnitate mutauit. In eius locum Pater Balthaſar Barrera ſummiſſus è Luſitania.

217 Angolæ miſſio.

218 Solenni pompa Baptiſmus munificatur.

219 Garziæ Simonij mors, & laudes.

220 Balthaſar Barrera illi ſuffectus.

Interrupit Euangelij progreſſum hoc quoque anno in Salſettis prope Goam ſtrepitus belli. Nam cùm ex anni ſuperioris rebellione res ad priſtinam quietem prope emerſiſſent; grauius contra ipſam Vrbem, & Inſulam Goam mouit bellum Idalcan, cuius ditioni Salſettanæ terræ contmentes primæ motum ſenſere. Inde coacti Patres Goam ſeſe recipere, Chriſtianis magnam partem ſequutis, perque Pagos Inſulæ, & paræcias diſtributis, diuinis, humaniſque ſubſidijs præſto fuere. Egregium conſtantiæ ſpecimen dedere Neophyti tanta in calamitate, non ſolùm æquo animo patria ſede, copioliſque relictis; ſed aliqui etiam legis diuinę cauſa ſeruitutem, cruciatus, ac necem perpeſſi. Acceſſit ad militarem vexationem morborum quoque acerbitas, qui fuſi per Vrbem nullam neque interdiu, neque noctu Patribus requietem dabant: cùm ferè nemo ſatis conſcientiæ ſuę factum arbitraretur, qui ſupremo tempore non apud illos peccata depoſuiſſet. Collegio verò grauiter occupato, Cocinum pars Sociorum tranſlata eſt, miſſo pariter cum diſcipulis philoſophię Magiſtro: aliquot etiam, tanquam annuum tributum, meliori vitæ traditi. In his fuere Chriſtophorus Aloyſius, & Antonius Acoſta: ille oræ Piſcariæ, hic Salſettano Collegio præfectus. Vtrumque Indi Chriſtiani, tanquam parentem luxere. Amabant quippe eos ipſi amore verè paterno, inque laboribus eorum cauſa obeundis, in Mapalibus, in periculis denique, & inſectationibus ſuſtinendis triumphabant. Acoſta olim è Luſitania inter Patres ad Abaſſinos profecturos aduectus, etiamnum cupiebat primam obedientiæ deſtinationem exequi, prouinciamque illam tam laborioſam, ac ſterilem attentare. Præter hos Petrus Alphonſus obijt chirurgiæ apprimè peritus: qui in Societatem admiſſus Scholaſticus, Sacerdotijque curâ maioris, diuinæ laudis, ac ſuę humilitatis ſtudio poſthabitâ, duos & viginti annos primùm Goę, dein in Salſettis, cùm tranſlatum eò Noſocomium eſt, indigenis ægrotis curandis pari caritate, ſcientia ac felicitate operam impendit: quæ tanto

221 Salſettæ ab Idalcano bello vexatæ.

222 Neophytorum tolerantia.

223 Salſetię & morbis tentatæ.

224 Chriſtophori Aloyſij, & Antonij à Coſta mors, & laus.

225 Et Petri Alphonſi chirurgiæ periti.

tantò salubrior prædicatio fuit ad lucrandos Christo Indorum animos ; quantò pulchrior est forma pietatis rebus, quàm verbis expressa, mouentque magis sperata bona, cùm præsens quoque fructus commendat. Nam cùm Ethnicos æquè exciperet benignè, diligenterque curaret , quàm Christianos ; capiebantur homines nouæ exemplo caritatis, & religionem talium magistram operum hinc quasi ex fideli nota æstimantes , vltro complectebantur. Et quidem tanta erat opinio inter infideles Salsettani Nosocomij; vt cùm in superiore bello Mauri Ecclesias euertentes ad id venissent , reueriti sint, nec ausi contingere : quòd dicerent illam domum Dei esse, & caritatis. Susceptæ etiam frugiferæ in primis excursiones ad præsidiarios milites arcium Onoris , Barceloris, & Mangaloris, vbi penuriâ Pastorum , quibus annum iam quartum carebant, obruti peccatis iacebant milites. Tot inter aduersa tamen aliquid etiam profecit Euangelium. Neptis Mealis, ad quem Idalcanis regnum pertinet, ad fidem perducta, & baptizata est magna pompa sexto Kalendas Nouembris. Eodem die post meridiem Rodulphus Aquauiua priuatim viginti homines sacro fonte abluit, quam primum cupiens suæ culturæ primitias Deo offerre. In his fuit vir Maurus genere, qui nullius mortalis suasu petitum venit baptismum ex Balegate , quàm ocyssimè expiari cupiens, quòd, vt aiebat, nesciret quando esset moriturus. Ecce autem statim à baptismo, ita soluta est narium vena; vt cum immensa copia sanguinis supremo spiritu emisso, eodem tempore in militantem, triumphantemque Christi Ecclesiam adscriptus sit. Sed locus postulat, & personarum claritas, vt aduectorum ex Europa Sociorum hoc anno distinctiùs fiat mentio. Primùm Aloysij Ataidij secundùm ad Indicam administrationem pro Rege tendentis flagitatu, Pater Melchior nuper in Lusitaniam aduectus ex India, vt ibi Prouinciæ eius negotia procuraret , reuertit , eique Christophorus Castrius socius additus. Deinde nono Kalendas Aprilis quatuordecim tres in Naues distributi , lecti omnes discessere. In Naui Sancti Georgij ibat Martinus Syluius, qui Romam venerat Prouinciæ Indię Procurator , Rodulphus Aquauiua , Franciscus Pasius, & Georgius Caruaialus, nuper Sacerdotio in Lusitania initiati, & Rogerius Beruuottus Belga adhuc Nouitius. Omnes ad magna in Dei gloriam molienda animos ingentes ferebant. Sed præcipuè Rodulphus , qui eam expeditionem, cùm Romæ iam tertium annum daret operam Theologiæ in Collegio Germanico , magnus ad eius iuuentutis virtutem , ac doctrinam adiutor, summis precibus impetrarat, præcipuè martyrij cupidine : ita ab mortalitate , ac sensu carnis abstractus, vt ne significaret quidem eam voluntatem Claudio patruo suo, quem nec Pater Generalis super ea re consuluit. Adeo perfectè summa ratio, & Dei gloria administrabat omnia, nullo respectu terrenarum necessitudinum. In altera naui , quę Sancti Aloysij nomen habebat , Eduardus de Sande, Michaël Rogerius, & Balthasar Siguera Sacerdotes, Matthæus Riccius nondum Sacerdos , & Dominicus Ferdinandus rei domesticæ adiutor. In tertia, cui nomen a Bono IESV, tres item Sacerdotes Nicolaus Spinula, Lupus Abreus , & Georgius Ferdinandius, cum Ioanne Gerardino adiutore vitæ domesticę vehebantur. Quo ex numero præcipuam claritatem adepti, Rodulphus , qui martyrij lauream in Salsettis reperit, Michaël Rogerius, & Matthæus Riccius, qui primi in Sinarum mediterranea penetrarunt. Omnes secunda nauigatione vsi, & magno vectoribus toto cursu adiumento fuere : qui cùm dispertita inter se haberent munia, sua quique in naui , Rodulphus præcipuè curandis ægrotis occupabatur. Goam vbi peruenere ; singulari missos Dei instinctu Prouincialis professus est ad componenda nonnullorum lenitate laborantem domesticam disciplinam : nec dubiè adfuisse Euerardo Deum tantæ homines virtutis vt legeret, mitteretque eo rerum articulo : quemadmodum adfuerat, cùm miserat spoliatæ funeribus Prouinciæ cum Valignano tantum præter opinionem omnium supplementum. Neque recèns aduecti ad cetera solùm, verùm etiam ad studia literarum excitanda opportuni fuere : ac Rodulphus absoluendæ philosophiæ, reuocatis Cocino studiosis, prępositus est : Michaël Rogerius in oram pi-

226 Mauri Ecclesias vastantes Nosocomio parcunt.

227 Missiones ad milites in præsidijs arcium.

228 Neptis Idalcanis solenni pompa baptizatur.

229 Rodulphus Aquauiua laborum suorum primos legit manipulos.

230 Mauri singularis prædestinatio.

231 Ex Europa in Indiam veniunt P. Melchior, & Christophorus Castrius.

232 Tum Martinus Siluius, Rodulphus Aquauiua, Franciscus Pasius, Georgius Caruaialius, Rogerius Beruuottus.

233 Tum Euerardus de Sande, Michaël Rogerius, Balthasar Siguera, Matthæus Riccius Dominicus Ferdinandus.

234 Tum Nicolaus Spinola, Lupus Abreus, Georgius Ferdinandius, Io. Gerardinus.

scariam missus, statim vti cupiebat labores in Dominica vinea exorsurus: Franciscus Pasius Collegij minister creatus. Ceteram per Indiam Borealem iuxta & Australem satis res benè gesta: sed maximè in Insula Salsetta ad Bazainum, vbi duo toti Pagi ad fidem conuersi. Bazaini Emmanuel Texeira Rector magnum sedauit inter Vrbis, & Classis præfectos dissidium: indè ortum, quòd quædam Præfecti Vrbis mandata Classiarij contempserant. Iam vtrimque ad bellum ciuile animi exarserant, nec erat facilè viam inire compositionis. Sed Deus noluit tantam Diabolo, & hominibus christiani nominis hostibus creari lætitiam, vt Lusitanorum vires non parùm attritæ, se prorsus ipsæ conficerent. In ora australi cœpta apud Thomæos christianos superiore anno statio iam suos ferebat fructus, præsertim in imbuendis catechismo pueris. Conciliauit gratiam vniuersi populi Angamalensis Ecclesiæ, quę assumptæ Deiparæ dedicata est, celebratus magna pompa Cocinensium Patrum opera anniuersariùs dies. Detulere Cocino ad Templi, & Sacerdotum ornatum quicquid in sacra supellectili habebant spectandum: adductis ad canendum, quibus vtebantur peritis siue voce, siue fistulis. Hi more latino cùm vespertinas preces peregissent, quæ tum primùm magna populi voluptate auditæ ibi sunt; suas suo ritu peregere Catenares. Tum denunciata est indulgentia, quam Pontifex concesserat. Postero die sacrum magna cerimonia Patres exequuti supplicationem instituunt. Effigies Lauretanę Virginis præferebatur: duo chori, alter latinè, alter chaldaicè Dauidicos psalmos alternis canebant. Subinde Catenares suo ritu sacrificium peregere: habitaque concione ab vno è Patribus, cur Romana Ecclesia sub vnica tantùm forma diuinam Eucharistiam præberet laicis; eo modo plus mille communicarunt: canentibus interim eâdem alternatione hinc Latino choro, inde Chaldaico, iucunditate populi maxima. Inter hæc Cocinensis Collegij, & Goani obscurare auctoritatem Diabolus conatus est, Francisci Dionysij, & Lazari Lopij defectione. Dionysius Collegio præerat Cocinensi. Lazarus plausu populi non mediocri Goæ concionabatur. Vterque iam dudum in consuetudinem secularium se effusiùs dabat: inde paulatim in eorum, quos coërcere debebant, transgressi mores, licentiæ, quam quærebant, mutandi Ordinis voluntatem obtendunt. Tanquam ad Carthusianos transiturus Dionysius Cocino profugit. Lazarus ad Dominicanos Patres se confert. Hi virum doctrina, & facundia notum, rati tranquillandi animi, ac perfectionis studio agi, suo statim habitu ornant. Rodericus Vincentius Prouincialis ne impunitas vnius multorum labefactaret constantiam, postquam alias frustrà tentarat vias, ad hominem recuperandum, pontificio diplomate, & concessis eo adiumentis vtitur. Quibus factum vt Didaci Menesij, quem Rex Gubernatorem post Barretum nominarat, indulgentia, deponeretur apud Augustinianos, dum causa ampliùs cognosceretur. Inde sibi timens Lazarus clanculum fuga elapsus tandem in Lusitaniam nauigauit: iam ne mutare posset Ordinem valetudinem obtendens. Dionysius in Prouincialis manus cùm venisset, & quòd pœnitentiæ edebat signa; inter Tyrones refingi cœpit. Verùm quia mores non mutabat, antequam rursus maiore cum Societatis nota quicquam committeret; iussus est suas res agere. Erat hominis Castellani filius, sed ex matre Cafra, ex qua colorem, & oris figuram ferè traxerat. Sat habebat literarum, & consilij: eam ob rem Valignanus cùm inuenisset in Collegio Goano iacentem ad consultationes adhibuit suas, & mox Cocinensi Collegio, præsertim penuria hominum vrgente, præfecit. Sed euentus docuit, non semper communem rumorem spernendum. Horum fuga, & turbæ fecere, vt Gregorius Pontifex Romæ duas Societati apostolicas literas concederet. Alteras, quibus grauiter dolens diploma Pij Quinti contra Societatis Apostatas, non perinde acceptum, vt debuit, illudque confirmans, omnes in posterum tergiuersandi causas succidit. Alteras, quibus degentibus in India transitum ad Carthusiam obstruit: cum iam longo doceret experimento vsus, præsertim in Brasilia, postquam laborum Indicorum tædio, specie recessus ad contemplationem in oras meliores remearant, pleroſque omni religionis cura omissa, sese licen-

235 Emm. nuel Texeira componit dissidium inter Vrbis, & Classis præfectos.

236 Pompa in dedicatione Ecclesiæ Angamalensis.

237 Goæ Franciscus Dionysius Rector Coccini, Lazarus Lopius Concionator deficiunt à Societate.

238 Dionysius Cocino profugit, Lazarus ad Dominicanos se transfert.

239 Lazarus apud Augustinianos deponitur Inde fugam capessit in Lusitaniam.

240 Dionysius capitur, & inter Tyrones reponitur.

241 Domum dimittitur.

242 Gregor XIII. duas Societati Apostolicas literas concedit.

243 Nostri in India ad Carthusianos transire non possunt.

licentiæ mancipare: ac si qui ad Carthusianos transirent; eos vel non perseuerare, vel adeo turbulenter, & segniter; vt nullo suo profectu, ceterorum Monachorum pacem, disciplinamque perturbarent. In ora Trauancorienſi venerationem auxit rebus diuinis insigne miraculum. Cùm Regulus iussisset tres Ecclesias incendi, metum obtendens, ne in arces Lusitanorum euaderent, quamuis ex palea, & arborum ramis constarent; Crucem quoque iuxta cōstitutam Barbari conantur incendere: cùmque aggesta circum palea, & arida materia vehementer ardente, ignem Crux non comprehenderet; deiecere ad terram, & in altari, quod Ecclesiæ fuerat stratam, rursus magna vi pabuli flammæ aptissimi aggesta conantur absumere, sed frustrà. Itaque in admirationem versa gens absistit incœpto, reque cognita Christiani eundem in locum venerandum signum restituêre, multò etiam quàm ante religiosiùs adorantes. Illud nihilominus mirum, ac celebre fuit diuinæ vindictę exemplum. Præfectus, qui sacras ædes incenderat, ambobus luminibus captus est. Quin illud quoque animaduersum est. Quandiu Christiani illi caruere sacrificio diuino, ob incensas Ecclesias, cùm omnes piscatu victitent, nihil capere potuisse: at eo die, quo primùm restituta Ecclesia sacrum factum est; immensam vim piscium captam, eamdemque quæ olim fuerat, postea vbertatem perseueraſſe. Hæc quanquam ad annos superiores non dubito pertinere; cùm certus locus non liqueat; in hunc conieci, in quem Cocinensis Collegij literæ retulere.

244 Dum tres Ecclesiæ, ex palea & arborum ramis constantes Regis iussu succenderentur, Crux succendi non potuit.

245 Præfectus, qui Ecclesias succenderat ambobus oculis orbatur.

246 Dum Christiani diuino sacrificio; etiam & piscatu carent.

Tertio Nonas Iulias Machao quaterni Patres, Fratresque in Iaponiam discesserunt, nauigationis opportunitate vndecim mensibus expectata, vno Tyrone in eandem expeditionem misso, Machai piè vita perfuncto, Sacerdotum tres Itali erant. Paulo seriùs discessum è portu est, nec sine metu tempestatis: cùm iam ventus, quem Typhonem vocant, in eo tractu perniciabilis, dedisset argumenta sui exortus, eoque timeretur pestilentior, quòd aliquot annos prope siluerat. Postridie Iduum Iuliarum quinquaginta leucis procul Iaponia subsolanus exortus nonnihil vndarum exciuit. Sed timebatur plenilunium, quod instabat, nec sine causa. Tertio post die ecce Typhon tanto strepitu, & furore; vt omnes statim animum desponderent. Erant tres Nautæ in Scapha, ad quos cùm quatuor summissi essent auxilio ad exhauriendam aquam quam ingerebant fluctus; cùm neque hi possent obsistere; dum vociferantur miserando clamore, frustrà auxilium implorantes, absorbetur Scapha, & illi sparsi, fluctuantesque per vndas cernuntur. Quorum duo, qui Christiani erant, probique aliquandiu spectati manibus sublatis in Cælum, se Deo supremo illo tempore commendantes. Clamor repentè in Naui iubentium præcidi funem, ne pondere mersa Scapha Nauem vrgeret: ac pro se quisque ex paucorum casu suum præcipientes exitum; rationes animæ suæ raptim componere. Patres proposuere Deiparæ effigiem ad Nauis malum. Ad eam singuli itare cum ploratu, ac gemitu percutientes pectora, publicè sua crimina euulgantes, & ad se tempestatis trahentes causam: alijs attonitis, ne ad id quidem restabat animus. Quidam in Naucleri vultum intentis perstabant oculis. Is vti fluctus, & impressiones variè ingruebant, ita alternabat colores: adeo intentus in claui moderatione declinando maris incursu, expromendisque vltimis artis viribus; vt totus ad id collectus, nec hisceret, nec respiraret. Prædixerat nisi dolonem (id enim tantum velorum habebant) ventus infringeret; velle cursum dirigere in Coriam, quæ Insula est procul Iaponia Barbarorum crudelitate insignium, vt saltem captiuitate naufragium redimerent. Sed dolo, in quo vno spem habebant, paulò ante clausum diem frangitur, ac subinde gubernaculum. Ita Nauis planè ludibrium ventis, insanoque mari relicta; Patres, Fratresque sese complexi vnum conueniunt in globum pariter morituri: itidem ceteri vectores sese inuicem, & Nostros amplectuntur. Vosque beatos, aiebant, quos non argenti in Iaponiam sitis vehit, non hunc in locum quicquam mortale, sed tantùm religio adduxit. Vos quidem prope Martyres occumbitis. Hæc cùm dicerent, quidam militum, ac iuniorum applicabant se ad eos, vt pariter morerentur,

247 Macao octo discedunt in Iaponiam,

248 Tempestatibus iactantur.

249 Absorbetur ab vndis scapha.

250 Imago Beatæ Virginis malo affigitur.

251 Nautarum omniumque trepidatio.

252 Velum, & gubernaculum frangitur.

rentur. Nec omnes diuinæ eius lucis radium sterilem reddidere, vt infra narrabo. Iam grauiter gemebat nauis, iam fragor conquassatorum laterum, stridor, sibibusque procellæ, conuulsi murmur Oceani, vndarum irruentium moles, ac fremitus grauiùs ipsa morte exanimabant. Plerique se abdiderant in penitus reposta, ac cœca loca, stratosque viuos quodammodo sepeliuerant: alij circundatis collo arctè Rosarijs, expiatisque confessione animis, fortiùs expectabant supremum momentum. Socij se inuicem adhortati, oblatis ijs ærumnis pro Purgatorij pœnis, rogantes Dominum, ne ex eo numero, quemquam vellet palmæ expertem fieri, exercendis Theologicarum virtutum actionibus, imploranda Beatissimæ Virginis, ac suorum quisque Cælestium patronorum ope occupabantur: identidem ad Deum orantes: Non mea voluntas, sed tua fiat.

253 Mortem expectantium pietas.

254 Marinæ aquæ supremam malo partem quassant.

Ecce autem repentè alterâ parte immensæ vndæ dorso surrecta, alterâ in hiatum delapsa, sic in latus Nauis inuertitur; vt carchesio æquor flagellaret. Tum omnes tanquam supremum, Deus miserere, inclamantes corruunt: haud dubiè porrò prouoluendi in Salum, ni transuersa tabulata ruentes tenuissent. Nec tamen alia defuere pericula. Vnus Lusitanorum fortè ita in arctum inseruit collum, vt nec se expedire, nec vocem mittere, aut spiritum posset, mox suffocandus, nisi Pater Antonius Prænestinus memor Christi caritatis, vel cum suæ vitæ discrimine, opem ei tulisset. Bis præterea nauis tota sub vndis fuit.

255 Bis nauis sub vndis fuit.

Tandem cùm iactura facta, & alijs artis nauticæ leuamentis paulò meliùs iactationem ferret, quamuis nondum spes vitæ redisset, dies illuxit, & fortè erat Dominicus: cumque luce concidit ventus, conquieuit tempestas. Fit gratulatio Numini, & Cælestibus, exiliunt, qui se abdiderant, è latibulis, quasi rediuiui è sepulchris: mutuos ruunt in amplexus: se inuicem, quasi fratres eodem natali renatos, intuentur: suos quisque casus commemorant. Sed lætitiam noua cura interpellat. Die aliquantum adulta terra apparet: verùm non Iaponia, sed Coria. Vbi cognitum diuini quidem beneficij fuisse dolonem fractum: qui si perstitisset; paucis horis compulisset in siccum Nauim. At mœror recruduit, tanquam ex furore maris traderentur in hominum crudelitatem. Neque enim erat, quo Nauis regeretur spoliata gubernaculo, antennis, ac velis, malo proræ fracto, lateribus conquassatis. Ad hæc deficiente iam aqua, & commeatu, impendebat fames. Nauarchus, & milites accedendum ad Insulam putabant. Posse, cùm trecenti ferè idonei pugnæ adessent, locum aliquem muniri, & interim aquam peti, ac nauigiolo ex materia nauis concinnato accersiri auxilium è Iaponia: præstare enim cum hominibus pugna in terra, quàm cum inexpugnabili fame, ac siti inter vndas. Quid enim fore, si ita exarmata, & lacera oneraria mare quicquam moueat? Contra Gubernator, & alij quidam, Deum non extraxisse tantum numerum hominum è faucibus marinorum monstrorum, vt essent præda Barbaris: terram peræqrè adiri posse: milites distributos ad nauis, & aggeris defensionem neutri pares fore. Quò verò irent aquatum, cùm nemo esset locorum peritus? Quid si procul aqua petenda? Patres noluerunt sententiam dicere, quanquam miro terræ desiderio tenebantur: sed rem Domino precibus commendabant. Sub vesperam ortus ab terra ventus nauim cœpit repellere: qua vsus opportunitate Gubernator: Inuigilate, inquit, commeatui, ac præsertim aquæ dispensandæ: istinc nostra pendet salus: non est nobis, nisi in Iaponiam descendendum. Ita vix diuidi cœptum panis, & aquæ in octonos viros, quod vni satis alioqui foret. Cum ea inedia Naui modò præeunte puppi, modò ex lateribus pulsa modicis progressionibus tandem ad Insulam Iaponiæ Iuquiximam peruenere. Hîc iactis anchoris, cùm iam vacaret minora sentire mala; nouus Mercatores proiectis ex mercibus dolor incessit. Fuere quos in ea tempestate ita ludibria mortalium rerum exaturarunt; vt ad certiora conuerso cursu negotia, deuouerint se Societati: quorum recepti aliqui, alij in aduentum Patris Visitatoris dilati. Iquixima quinque leucis Firando distat. Quare cognito Patrum aduentu, Sebastianus Consaluius, qui Firandi sedem habebat, accurrit, aliquid ad miseros recreandos ferens. Inde tandem in Bungum

256 Tempestas sedatur.

257 Nouum periculum.

258 Varia, & contraria consilia.

259 PP. sententiam suam non aperiunt, sed rem Deo commendant.

260 Iaponiam tenent.

261 Sebastianus Consaluius Firando accedit ad nouos Socios subleuandos

perue-

peruecti, vt ediſcendæ linguæ operam darent, reperere cuncta in gratulatione ob recentem Senioris Regis baptiſmum. Quippe mira in Eccleſia Bungenſi rerum viciſſitudo fuit hoc anno. Nunquam ſic alternatim læta triſtibus conſerta ſunt: nunquam nec magis profectum, nec plaga maior accepta. Cicatondonus non potuit concoquere, vt Simon Cicatora, cuius baptiſmus ſuperioris anni tempeſtatem exciuerat, perſeueraret chriſtianus. Quare diu, multiſque modis fruſtrà concuſſum, abdicauit, eiecit. Quem Patres domum recepere. Tum cum ſorore ſua Regis ſenioris vxore (quam Iezabelem ob mores Iezabeli priſcæ ſimiles, nominabant Chriſtiani) cumque alijs paris ſuperſtitionis mancipijs coniuratione inita, delere funditus Chriſtianum nomen decreuit. Occinit aſſiduè ſeniori pariter, ac iuniori Regi, & multis confirmat falſis teſtibus, nouæ religionis nomine proditionem ſtrui: nouos iſtos cæleſtis Regni prædicatores Iaponiæ Regnis inſidiari. Ea cauſa laborum tantum ſuſcipere in faciendis Chriſtianis; vt cùm idoneum numerum ad ſeſe traxerint, accerſant Claſſem ex India, quæ Iaponiam inuadat, ipſique, Rege ſublato, dominentur. Hæc aſtuti, peritiſque calumniarum artifices iactabant: cetera Nobilitas irriſu, & contemptu legis diuinæ mandatis odium conflabat. Nam cùm iam diu ex longa pace præter Iaponiæ morem Bungum deliciæ, languor, intemperantia corrupiſſent, qui chriſtianam ſeueritatem pati nequibant, in circulis, & conuiuijs ludum ex ea ſibi faciebant, vt iam puderet eſſe Chriſtianos, ne vel ludibrio eſſent, vel de proditione ſuſpecti: ac Neophytorum alij fidem deſererent, alij non auderent palàm profiteri, & itare in Templum: Cathecumenus nemo vnus numeraretur: aduersùs Patres proditiones, dolique feruerent. Hi contra precibus, ſacrificijs, ieiunijs, flagellis, quæ Capralis per alia quoque domicilia imperarat, expoſcendo auxilio Numinis inſiſtebant. In vno rege Bungenſi ſeniore columen erat rerum. Huic tum, cùm omnia Princeps tenebrarum mortifera nocte tentabat offundere, Deo placuit radium diuinæ lucis immittere: & inde quodammodo, vnde grauiſſimè religio ſancta impugnabatur, conuerſionis aditum aperire. Ienxuenſium ſectam immortalitatem animi negantium (vt fere ceteri proceres Iaponiæ, quò ſecuriore licentia dedant ſeſe vitæ huius fruendis bonis) ad hanc diem ſequutus, quamuis tantum prudentia, iudicijque ſagacitate polleret, politamque chriſtianam ſacram, ac profanam pernoſſet, ac rebus chriſtianis faueret; adduci nunquam potuerat, vt ſeriò animum ad catechiſmum cognoſcendum aduerteret. Quin ſua in ſecta volens excellere, ita vanitatem eius intimè hauſerat; vt Patres quoque, nempè quos planè ſapientes exiſtimabat, eiuſdem diceret ſententiæ ſecum eſſe: ſed eos nequaquam id prodere, quòd populis regendis accommodatior chriſtiana diſciplina eſſet. Ceterùm cùm Iezabel in dies intolerabilior fieret, contraque diuinam legem atrocior, Rex diſſimulato conſilio, nouis ſibi ædibus extra arcem extructis, in eas ſeceſſit: ductaque in vxorem matrona, cuius filiam Sebaſtiano iunxerat, Iezabelem ſuas ſibi res habere iuſſit. Eodemque tempore Caprali ſignificat, velle ſe nouam coniugem Chriſtianam fieri: itaque Ioannem mittat, qui rite inſtituat. Lætus eo nuncio Capralis, Ioannem ire iubens, conuerſus ad domeſticos: Quis nouit, inquit, fratres conſilium Altiſſimi, num fortè velit per hanc occaſionem Regem quoque ad ſeſe pellicere? Date vos in preces, vt pro ſui nominis gloria tangat eius mentem, Regemque ſibi in Iaponia ſecundùm cor ſuum fingat. Haud mora, hi ſecedunt ad preces, Ioannes euangelizat, Rex interfuit cum attentione, ac voluptate mirabili. Item factum reliquis deinceps diebus, proſequentibus Dei famulis pias preces, itidem Rex catecheſim proſequutus, ſtatim ſcholæ cuiuſque capita retractans, ſuperque ijs cum Ioanne diſſerens multam in noctem, ſic aucta paulatim cognitionis ſuauitate, vt quamuis magni momenti negotia poſthaberet chriſtianæ doctrinæ. Vbi ventum ad ſuſceptam à Chriſto Domino humanitatem, eiuſque ſacram paſſionem, ad vxorem conuerſus: Hoc, inquit, mea ſententia optimum eſt omnium, quæ Chriſtiana lex docet, maximique momenti, ac fructus. Non hîc neceſſe eſt ingenium intendere, ſed ſponte oculos mentis claudere,

262 In Bungum veniunt.

263 Cicatondonus iam à ſe adoptatum Simonem domo expellit.

264 Cum Iezabele conſpirat contra Chriſtianos.

265 Falſas ſuſpiciones Regi inſuſurrat contra fidem Chriſtianorum.

266 Neophyti aliquâ deficiunt à fide.

267 Rex ceteroquin prudens Sectam immortalitatem animæ negantium ſequitur.

268 Catechiſmum audire renuit.

269 Iezabelem repudiat.

270 Sebaſtiani Sócrum ſibi matrimonio iungit, & Chriſtianam fieri curat.

271 Adſtat dum noua coniux catecheſim docetur.

272 Inter Chriſtianæ fidei myſteria Incarnationem, & Paſſionem maximè probat.

dere, & credere. Vbi satis noua Regina, eiusque filia Sebastiani coniux eruditæ sunt, prærnonito Rege, tametsi priorem vxorem amiserat, quòd per certas causas matrimonium constans non fuerat, nec poterat cum ea si fieret christianus, sine maxima contumelia Saluatoris viuere; tum christianam legem, cùm sit in omnes absoluta partes, vetare repudia, vtraque baptizatur, Matrique Iuliá, filiæ Quinta nomen imponitur. Tum scilicet Iezabeli sic ante dolenti, vt ne sibi vim afferret, dies, & noctes adhibenda esset custodia; cùm audiuit Capralem ante Iuliæ baptismum voluisse Regem spondere, permansurum cum ea vsque ad mortem, geminatus est furor: vt admoniti Patres sint, cauerent sibi à venenis, cauerent à nocturnis incendijs: quam illi custodiam Deo Domino, cui viuebant, magna ex parte reliquerunt. Prosequente deinceps Ioanne Dominico quoque die catechismum, cœpit extare etiam fructus in Rege. Mille, ac septingenta capita quarundam commentationum habent Ienxuani Bonzij, quorum capitum singulis diebus singula commentabatur ante Rex, quidque agitasset Magistro Bonzio renunciabat. At vbi intrare eius animum cœpit diuina lux, intelligens quàm inania essent figmenta hominum, intermisit Bonziorum vsum, inaniumque commentationum. Ad extremum sic Ioannem alloquitur. Ego homo sum ingenio minimè inconstanti: christianam fidem, statim vt illata in Iaponiam est, probaui: distuli tamen tot annos eius professionem, quia tempus opperiebar, quod nunc tandem oblatum est, posteaquam translato in filium Regno, nactus ostium sum vacandi mihi. Deinde quia penitus volebam perspicere, quò Iaponicarum sectarum mysteria, perfectioque perueniat. Atque de ceteris ex vna Ienxuensium experimentum capturus, id circo tanto impendio extruxi cœnobia, scientissimos Bonzios aduocaui, tantoque labore in decretis eorum scrutandis, volutandisque versatus sum. Et sanè nihil vnquam inueniebam, in quo animus meus vsquequaque conquiesceret: nihil quo mens clara luce illustraretur. Sed quo in eorum arcana vlterius penetrabam; hoc minus tranquillitatis, & obscuriores tenebras inueniebam. Vna Dei lex pacat, completque meum cor. Itaque renuncia Patri Caprali esse mihi in animo moras abrumpere. Quoniam in Ximum properat, studeat intra mensem hîc adesse: eius enim manu gaudeo sacro fonte lustrari. Interim quæ restant è catechismo ego commendabo memoriæ: vosque mihi nomen non admodum vulgare deligetis. Ioanne sic demisso, summisit hominem duos post dies, qui nunciet curam quærendi nominis ponant: subijsse sibi, quem primum vidisset è Societate, & ex quo audisset diuina, ei Francisco nomen fuisse. Et quia sanctimoniam quoque eius notam haberet, eo se nomine, quamuis auribus Iaponum subaspe-rum sonaret, appellari velle. Quod multo magis amauit postea, cùm pariter Sancti Francisci Assisinatis vitam sanctissimam, admirandamque cognouit. Inde non solum tanquam metuens Magistri puer, summa cura commendare memoriæ preces christianas, diuina præcepta, Symbolum Apostolorum, Confessionis generalis formulam, sed etiam quotidie totum Rosarium percurrere instituit, tria dispertitum in tempora, matutinum, meridianum, & nocte sub media. Ferre assiduè precatorium sertum è collo suspensum, vel in manu, in congressibus Procerum, tanquam concionabundus inferre de lege Dei sermones, præsertim de creatione rerum, & immortalitate animorum. Sexta feria, & Sabbato ieiunare, abolere impij cultus monumenta, pretiosis quibusdam simulacris (quod maximè omnes admirati sunt) in mare proiectis; vt indignatus inde Bonzius, qui Cœnobio Vsuquiano præerat, olim Meaco ad id accersitus, abiturum se comminaretur: id nimirum, quod iam Rex optabat, & ipse metuebat, ne stipendium luculentum amitteret. Denique die Sancti Augustini veneratione solenni Rex cum septem nobilibus in Sacello paulò admodùm splendidiùs exornato (quòd extraordinarium apparatum ipse vetuisset) cælesti lauacro initiatur: tum diuino sacrificio interfuit: post etiam magna humanitate pariter cum Patribus cibum sumpsit. Narrauit deinde cùm eo die domum repeteret; visum sibi aliud quoddam cor referre, alijs oculis in tueri res. Nam cùm in vijs frequen-

273 Noua vxor, & & eius filia baptizantur.

274 Iezabelis furor.

275 Rex multiplices, & vanas Bonziorum commentationes intermittit.

276 Cur tam diù distulerit Christianam fidem amplecti.

277 Nihil solidi in doctrina Bonziorum esse fatetur.

278 Capralem ad se baptizandum accedere curat.

279 Nomen in baptismo non vulgare sibi imponi desiderat.

280 Franciscus vult appellari.

281 Catechismum memoriæ mandat.

282 Quotidie totum recitat Rosarium.

283 Familiares sermones de Deo ac diuinis rebus habet.

284 Ferta sexta, & Sabbato ieiunat.

285 Idola etiam pretiosa demergit in mare.

286 Baptizatur vna cum septem Nobilibus, & apud Patres cibum sumit.

tem ſpectaret populum, ſuccurriſſe ſibi eos omnes Ethnicos eſſe, breui morituros, & ſupplicia adituros æterna, niſi Chriſtiani fierent. Inde reflexa ad ſe cogitatione non potuiſſe lacrymas continere, cogitantem quanta ſecum benignitate Deus rei nullius egens, vſus eſſet. Is primus non indignus maieſtate tanti nominis regium decus in Iaponia Chriſto ſubiecit. Nam Bartholomæo longè erant regio nomini inferiores opes, nec pares omnino erant eius fratri Andreæ tum cum ablutus eſt. At Rex Bungenſis in ſex regna dominatum habuerat. Ita verò prudentiæ fama celebrabatur ; vt vulgato eius ad Chriſtum acceſſu, alij dicerent tandem nimiam illam ſapientiam in inſaniam vertiſſe : alij non aliud præconium poſthæc, aut teſtimonium requirendum legis diuinæ. Rogarunt Patres, vt propter valetudinis infirmitatem, ſextæ feriæ, Sabbatique ieiunia relaxaret, cùm lex nulla præciperet, & labantem eius valetudinem premerent. Quibus ipſe reſpondit : In ſuam vitam oculos omnium eſſe coniectos, ac propterea oportere ſic viuere, vt poſſet ceteris ad Eccleſiam accedentibus forma eſſe. Vtque erat animi excelſi, ac planè regij, & gratia diuina vberrimè compleatur, captus amore chriſtianæ ſanctitatis, non ſolùm eius formam in ſe ; ſed etiam in populo vniuerſo optabat exprimere. Itaque cùm Fiungæ Regnum, vnde Rex Saxumanus propinquum eius expulerat, hoc ipſo tempore iunior Rex magna ex parte recepiſſet ; ſtatuit Franciſcus, cum Vxore Iulia, eò commigrare, præcones Euangelij ducere, nouam Vrbem condere, quę tota legibus Chriſtianorum temperaretur : populum denique nouum creare, ita perfectione chriſtiana nobilem ; vt fama eum Romam vſque celebraret. Die Sancti Franciſci in magno nauigio, in quo vexillum candidum cum punicea Cruce auro interſtincta fulgebat, cum vxore, cunctiſque domeſticis, Roſario ſingulis è collo pendente, Simonem quoqùe Cicatoram, quem adhuc domi Patres habuerant, ſecum ducens, diſceſſit. Vnà Pater Capralis, Ioannes Iaponius, & Almeida Regi admodum ob amicitiæ vetuſtatem carus, iuere. Iunior Rex annorum ferme duorum & viginti, ſtudio in chriſtianam rem Patri non abſimilis aduersùs Bonzios, Cames, ac Fotoques æmulum ſe Nobunangę gloriabatur, ab Collegijs Bonziorum ad ſuos Nobiles vectigalia transferens, & hos cupiebat eſſe Chriſtianos. Diſceſſurus ad belli Fiungani reliquias, iam Caprali cum Franciſco profecto, Patrem Aloyſium Froëm accerſit, rogat vt Reginam ipſius coniùgem ſtatim baptizet : cupere enim chriſtianam relinquere. Cui Pater : Hinc Rex, inquit, intellige, quàm lex chriſtiana diſtet à Bonziorum ſectis. Nam quis Bonziorum, ſi tantus Rex ita in abdito Reginæ poſtularet ipſorum initia, moram vllam interponeret ? Sed Chriſtiani aliud tenent iter : qui cuncta ratione temperantes, animorum bono, æternitatique inſeruiunt. Oportet igitur Reginam ante ſacram aſperſionem planiùs cognoſcere myſteria, & præcepta Chriſti, exercerique in ijs : præſertim cùm æquum ſit, hæc hominum capita, vt prima accedunt ad Chriſtum, ita præferre ſuccedentibus facem, legis diuinæ perfectâ cuſtodiâ. Poſtremò nec clanculum gerenda res eſt. Nam vt nullo loco committenda ſunt, quæ perperam fiunt ; ita lucem amant, qui rectè faciunt. Ergo vti ad Eccleſiam baptiſmi cauſa Rex Pater tuus acceſſit : ita boni exempli erit, ſi idem præſtet tua coniux Regina. Hæc oratio mirificè Regi placuit, qui addidit eam quoque commoditatem fore in Templo, vt ſacroſanctis Miſſæ myſterijs poſt baptiſmum interſit. Vnde locum nactus Aloyſius explicandi, quanti Reges chriſtiani diuina ſacrificia æſtimarent, cùm referret, Sacella eos extructa habere domi, quo inter occupationes faciliùs tempora ad rem diuinam decerpant ; Rex ſancta æmulatione ſuccenſus, protinus iuſſit Sacellum in arce conſtrui. Tum adorata Beatiſſimæ Virginis effigie, & reliquijs è ligno ſanctiſſimæ Crucis, in bellum proficiſcitur iam planè catechumenus. Regio eſt tribus ab Vſuqui leucis, Noccu vocabulo, multis frequens Pagis. Huc vbi peruênit, Aloyſium aduocat, & commendare memoriæ chriſtianas precationes, & fidei elementa incipit. Continuò & Proceres, Regis exemplo, per atria, aulas, vias, ſecum ſeorſim catechiſmum immurmurare. Sed Aloy-

287 Ad Ethnicorum aſpectum lacrimatur eorum miſerans ignorantiam.

288 Regis Bungi potentia, & opes.

289 Ad aliorum exemplum abſtinentiam non intermittit.

290 Nouam Vrbem condere ſtatuit in qua chriſtiana tola fides colatur.

291 Iunior Rex vxorem baptizari curat.

292 Aloyſius Froës Reginam priùs inſtruendam cenſet.

293 Tum palam baptizandam.

294 Eius conſilia approbat Rex.

295 Sacellum in Arce conſtrui curat Crucem, ac B. V. imaginem adorat.

296 Catechiſmum memoriæ mandat.

297 Illum Proceres imitantur.

sio perpauci eorum baptismo visi maturi. Summa tamen voluntate princeps ex accolis virum, cui Leo nomen impositum, cum vxore ducentisque domesticorum consignauit. Et dabat Leo magni olim in sanctitate christiana profectus indicia. Is statim Idolorum fanis subdere faces aggressus, ijs, qui monebant

298 Primarius vir cum vxore, ac ducentis domesticis baptizatur.

posse illa conuerti in Dei Templa, vel certè materiam suppeditare ad noua condenda, respondebat, primùm indecorum sibi videri, vt quæ Dæmoni tam nefariè inseruissent, ad veri Dei cultum adhiberentur: deinde ita se animatum esse; vt superstitionis in eo tractu vestigia restare nulla vellet. Quædam simu-

299 Hic Idola igni tradit.

lacra Idolorum abscissis capitibus in riuum deiecit, quæ transeuntibus vadum

300 Profana in sacra conuerti indecorum putat.

præberent, interimque proculcarentur. Ædificauit suo impendio sacram ædem: multa in pauperes piè erogabat, diuinæ legis non modò custos perdiligens, sed etiam strenuus promulgator. Aliquæ ibi statutæ Cruces; quarum

301 Ex confractis Idolis vadum præbet riuum transeuntibus.

vnam homo Ethnicus elephantiacus ab amico Christiano singulis diebus salutare, & ab Christianorum Deo ex animo precari salutem iussus, dum magna fidè obtemperat, tertio die repentè sanus apparuit, riteque eruditus per sacrum lauacrum mundus factus est totus. Iam Rex Franciscus in Prouincia Cocinoci,

302 Ecclesiam construit, Pauperes subleuat, Cruces erigit.

(id nomen loco Regni Fiungæ quò venerat) totus erat in molienda christiana Ciuitate planè fideli, ac sancta. In Sacellum excitatum ex tempore, quamuis tempestate perfrigida, frequèns itabat, frequèns diuina vsurpabat mysteria. Cum Patribus sic agebat comitate, ac vitæ genere; quasi vnus è religioso numero. Nemine eorum conscio, tribus se votis obstrinxit. Primùm christianam

303 Ethnicus Elephantiacus Crucem adorans sanatur, & baptizatur.

religionem nunquam deserendi, quamuis mors subeunda foret, vel acerbissima. Deinde castimoniam coniugalem nunquam violandi. Postremò, non diuina

304 Franciscus Rex senior nouam Ciuitatem condere incipit.

modò præcepta, sed & consilia, quantùm consequi posset, implendi. Hoc insigni feruore, & rerum cœlestium gustu præparabat eum diuina sapientia ad plagam benè ferendam, qua statim perculsus grauissima est, vt nouus populus à cura terrenorum abductus, spei assuefaceret bonorum cælestium. Cicatondonus cum Bungensi exercitu arcem totius Fiungani Regni clauem obsidens,

305 Tribus votis se astringit

ob successum ad id temporis rerum in socordiam lapsus, omnia summa negligentia administrabat. Contra Saxumanus sua omnia agi in ea arce persuasum habens, aduersis, vt plerumque fit, casibus solertior, ac necessitatis telo acriot

306 Aduersis rebus à Deo probatur.

factus, coacta è tribus suis Regnis militari cuncta ætate, raptim in Fiungam duxit. Tum parte copiarum collocata in insidijs, cum reliquis ad hostem securum, eòque ignauum progressus, commisso prælio facilè ab obsidione pellexit

307 In fugam ab hostibus se dat, nec à Patre Capirali retineri potest.

in insidias. Itaque hinc coorti insidiatores, inde conuersi, ac fixo gradu, qui retrocesserant, inde eruptione facta ex arce præsidiarij milites fortes, ac pleni ira Bungenses in medio cædunt. Ad viginti millia dicuntur cæsa. Trepidè ad

308 Fugiens Crucem assumit commeatu relicto.

Regem Franciscum cum atrociore etiam vero cladis fama peruolat nuncius, qui, accedente domesticorum pauore, sic impleuit bonum senem formidine; vt Pater Capralis suadens consistere, & reliquias exercitus colligere, & sustentare magnitudine consilij labantes suorum animos, quod vnicum sanè erat cala-

309 Patres fugientem Regem nudis sequuntur pedibus.

mitati leuamentum, retinere à fuga nequiuerit. Cùm promisisset diem posterum expectaturum; ea nocte, ne commeatu quidem assumpto, cùm multorum dierum fuga per vasta bellis loca esset tenenda, ex improuiso abijt, solum cru-

310 Plura in itinere sufferunt incommoda.

cem, quam Pater in Ecclesia collocarat, obliuisci non potuit: eam abstulit secum. Luce orta Capralis omnia sola videns, sarcinulam supellectilis humeris

311 Rex de immissa calamitate gratias Deo agit palam.

Christiani Iaponij imponit, & Almeidam grauiter laborantem in iumentum: ipse, & Ioannes frater pedibus, & quidem nudis fugam capessunt. Erat summa hyems: iter per ardua montium fiebat, pedibusque asperitate saxorum laceratis, vt descendebatur in conualles, torrentes erant tranandi frigidissimi. Interdum exacta sub dio nox inter pluuias. Cumulus erat malorum fames, qua fluxi artus sustinere nec laborem, nec corpus valebant. Sed omnium acerbitatem ærumnarum superabat zelus Domus Domini, ac solicitudo Ecclesiarum, ne fortè bellica offensio Regum concuteret animos, fidemque labefactaret. Quem angorem magna ex parte pietas diuina breui leuauit. Vbi primùm ad Regem ven-

ventum est, isque Patrem Capralem conspexit, positis in publico humi genibus, sublatis in cælum oculis, & manibus, excelso animo gratias Deo de immissa calamitate egit; tum ad Patrem conuersus: Pater, inquit, Dei gratia Christianus sum, eroque dum viuam: neque aduersitas vlla vnquam tanta erit, quæ ab sanctissima me hac religione excutiat. Quin adeo testor augeri mihi plagis hisce constantiam, & perfectè Deo famulandi voluntatem. Hæc cùm ex animo faceret, ideo faciebat publicè, quo mitigaret publicam Patrum inuidiam. Eos verò priuatim alloquens: Sat norat, inquit, diuina Maiestas meum cor, quamque religiosum populum in Fiunga meditarer. Sed quoniam aliud ei placuit, ob arcana sui consilij, placet etiam mihi, eiusque sapientiæ hebetem meum sensum volens summitto. Interdum etiam dicebat videri sibi eam cladem illatam ab Deo ad expediendum religioni cursum, sublatis eorum plerisque, qui maximè retardabant. Non minorem initiò iunior Rex animum præ se tulit. Quamuis passim summi, & infimi, Bonzijque petulantissimè exprobrarent Socijs, hanc esse à Camibus, ac Fotoquibus immissam pœnam, quò eorum cultum abrogarent. Neque stetit calamitas hìc, sed annus exijt.

312 Arcana Dei cõsilia reuerentur.

313 Iunior etiam Rex æquo animo tolerat aduersa.

At non ita res gesta Omuræ est. Extincto superiore anno Isapha, Bartholomæus, & Omurana Ecclesia respirabant: quanquam non diuturna pax fuit. Potentissimus in Ximo per id tempus erat Riosoges, cui & Bartholomæus parebat. Sed cùm penitus dominatu, & vita eum vellet exuere, Vndecimo Kalendas Februarij cum sex militum millibus propè Omuram constitit. Christiani (nam soli iam Christiani eas terras habebant) contra egressi magno animo, & armis Cruce insignibus, ad quadringentos hostium in primo conflictu interemptis, reliquos compellunt in fugam. Instat loco motis, magnam faciunt cædem, multum vulgaris turbæ, quatuordecim Primores tollunt, plurimos vulneribus malè mulctant, ex quibus tamen multi postea cecidere: vt ferret hostis lætales adeo plagas fieri nequisse, nisi Omurani glandes venenatas in fistulas immisissent. Ita Deus arrogantiam infregit superborum, & nomen Christianis acquisiuit. Ferebant quoque Ethnicorum quidam, & fama inter eos latè celebrauit, dum agger Cagi (id loci nomen prope Omuram) oppugnaretur, montes circa conspectos peditum, & equitum vi magna oppletos pro Christianis pugnantium: & inde tantam sibi stragem illatam: cùm mirarentur vnde eæ copiæ Omuranis. In Regno Arimano filius Andreæ, qui nuper tam acerbè Ecclesiam vexauerat, mitigatus, non solùm potestatem fecit Patribus restituendi Cruces, populoque siue transeundi, siue redeuudi ad Christum; sed etiam fratrem se æuo minorem baptizari permisit, spe facta se quoque olim Christianum fore. Sangadonum quoque vnum Meacensis Ecclesiæ columinum Satan exercuit. Translata & is in Mantium filium arcis, ac rerum administratione, sede sibi prope Templum posita, in eius tantùm ornatum, & custodiam intentus, suos populares iam Christianos vniuersos supra duo capitum millia, tanquam sedulus Pastor, curabat: cum à Tarondono vno è Præfectis arcis Vacai, quæ duabus leucis Sanga distat, Nobunangæ de proditione defertur, sperante eo sublato christianum nomen in Regno Cauacci occasurum. Sacumandonus Regni eius moderator pro insigni suo erga Christianos amore, & innocentiæ Sangadoni notitia, quò eum insidiantium manibus eriperet, ad Castellum suum in Regno Vomis, Nangauaræ nomine transtulit. Deo sic vertente in lucrum suæ gloriæ improbitatem hominum: vt quoniam cuncti Sangæ incolæ iam Christum susceperant, Nangauaram Sancius ad nouam congregandam Ecclesiam transferretur. Tum vertit calumnias Tarondonus in Mantium, ex quibus, præter omnium opinionem, & morem Nobunangæ, cum eum bis iussisset occidi, & spoliatum omni re supremo afficiendum supplicio haberet in vinculis, eiusdem Sacumandoni patrocinio, & multo magis precibus ad Deum ab Ecclesia pro ea re fusis, liberatus est, & in idem Sacumandoni Castellum relegatus. Interim Christianorum per Meacensem oram numerus, vel inter bellorum strepitus, accessiones non pœnitendas accepit.

314 Omuræ Bartholomæus oppugnatur à Riosoge.

315 Christiani Cruce signati cædunt, & fugant hostes.

316 Ab Ethnicis visa sunt castra Angelorum pro Christianis pugnantia.

317 In Regno Arimano Andreæ filius mitior erga Christianos fit.

318 Fratrem minorem baptizari permittit.

319 Meacensis Ecclesiæ status.

320 Brasiliæ res. In Brasiliam anno ineunte nouus Prætor Laurentius Vega, qui Prouinciæ toti præesset è Lusitania appulit. Ita ciuilis administratio ad vnum iterum caput reuoluta est: sed sacra diuisa. Nam simul aduectus est Bartholomæus Simonius

321 Ciuilis, & sacra administratio. Pereria Sacerdos, qui Administratoris nomine in Sancti Sebastiani Vrbe australibus Ecclesijs præesset, cum vniuersa, quæ communicari potest Episcopi potestate, neque in eo iure Episcopo subiectus. Eodem tempore redijt ab Vrbe

322 P. Georgius Serranus cum sexdecim Socijs Roma venit. Pater Gregorius Serranus Procurator cum Sexdecim Sociorum supplemento. Glisscebant contra Patres calumniæ, & querimoniæ exterorum, quarum sæpè ante facta est mentio, tanquam eorum lucris obstarent, quia indigenarum libertati fauebant. Vbique nouo in Orbe siue ad ortum, siue ad occasum aperto, id est certamen permolestum cum Europęis assiduè certandum, sed in Brasilia maximè. Quippe Brasilia neque auri, neque argenti, neque pręterea metalli cuiuspiam venas, quæ quidem repertæ sint, habet. Mercium summa eius

323 Contra Patres calumniæ, ac querimoniæ. oræ in ligno Brasilio ad vestes rubro tingendas vtili, vnde vocitata Prouincia,

324 Brasiliæ merces præcipuę. ac pręcipuè in saccaro est. Hoc quanquam non passim, tamen multis locis felicissimè prouenit. In hoc negotiorum diuitiæ continentur. Sed cùm ad con-

325 Magnitudo opum in quo sita. ficiendum magna vis operarum necessaria sit, in magnitudine familiarum opum magnitudo consistit. Ergo nouum in Orbem terrarum cùm perpauci cælestium, plerique terrenorum bonorum causa transeant: neque in ijs syluosis fabuletis

326 Seruitutis impatientes sunt. aliunde sit quæstus, quam ex multitudine mancipiorum, quæ vel vendantur, vel habeantur in opere saccararijs in officinis, ea iniuriarum origo multarum est. At Brasilij gens non modò libera, sed prope belluarum ritu assueta vagari, & vitam omni solutam labore, ac metu agere; nihil acerbius ferebant, quàm ad opus adigi vi, minis, plagis: eò maritima fugientes, in syluas, ac solitudines sese eijciebant, quiduis seruituti præoptantes. Homines autem, quorum peribant lucra, inopiâ operarum, nunc armata manu pacatos mancipabant, nunc blanditijs, magnisque pollicitationibus ex latebris, syluisque ad mare pellectos, præcipuè legis Dei, cælique, & vitæ æternæ præclara mentione, non secus atque empto iure mancipia, vinctos cogebant in Ergastulis opus facere. Lusitani Reges inde ab initio huic malo salutaribus legum decretis obuiam ire. Sed quid

327 Patres Europæorum auaritiam coercent. cupiditatem satis infrænet, vbi diuina lex parùm valet, præsertim ijs in solitudinibus, tamque communi morbo? Patres tamen, qui soli adhuc Religiosorum in Brasilia versabantur, non poterant dissimulare iniurię grauitatem, atque perniciem: vt qui non solum pro debita Deo, Regibus Lusitanis, Romanoque Pontifici fidelitate, Christianorum arguere vitia, sed etiam remouere impedimenta, quæ Euangelio obijcerentur, debebant. Hinc igitur Europæorum

328 Inde calumnijs apud nouum Prætorem onerantur. aduersùs eos offensio, & minui lucra, & argui sua crimina dolentium. Statim vt nouus Prætor aduênit, occupare criminationibus maturant. Aiunt Patres, per speciem religionis, turbare omnium negotia, & concitare familias. In eorum Pagos, vt cuique libitum fuerit, tanquam in asylum perfugium esse. Nemini autem mortalium, tanquam sacrosancti forent, Neophytum eorum Pagorum fas quemquam attingere. Et tamen eos tum frustra laborare ob indolem gentis nequaquam virtutis, ac religionis capacem, tum etiam in sua, vel quorum libeat amicorum commoda sine scrupulo tanquam mancipia exercere. Hæc

329 Prætor re bene cognita Patres tuetur. audiens Prætor, quanquam planè falsa intelligebat; tamen rem exploraturus certiùs, ipsemet quatuor Neophytorum Pagos inuisit, tanta cum animi sui voluptate, vsurpata oculis non humanitate modò gentis; sed etiam insigni religione, cùm & precantes, & ad diuinam mensam accumbentes, & in se flagellis desæuientes vidisset; vt lacrimas dicatur tenêre non potuisse. Itaque & Prouinciali, qui comes ibat, & ipsismet Brasilijs comiter operam suam detulit ad libertatem obtinendam, vti strenuè præstitit. Cuius præsidio octingenti hoc anno ad

330 Lues in Brasiliorum Pagis labores Patrum cumulat. hos Pagos se aggregarunt Ethnici. Sed cùm Christianorum, tum ipsorum plerosque in vitæ fine baptizatos pestiferi rapuere morbi, magna Patribus exercendæ caritatis interdiu, noctuque materies non solùm diuinis, sed humanis quoque subsidijs opportunè suppeditandis; cùm ita teter ex affectis corporibus odor

affla-

afflaretur; vt multi ea grauitate in languorem soluti collaberentur. Et omnino Patres succubuissent oneri, nisi strenuè ex ipsis Neophytis ij iuuissent, qui participes diuinæ mensæ fiebant. Hi circumibant Pagum, & si qui confessione, baptismate, vel sacro oleo indigerent, Patribus renunciabant. Hi stipem ad egenorum inopiam subleuandam vicatim emendicabant: ijdem præparandis aderant cibis, ligna, aquam ægrotis aduehebant, & quicquid vsus ferebat obibant constanter. Cùm verò in dies ingraueſceret malum, indictis supplicationibus, species erat, quæ potuisset saxea mollire pectora, miserias videre turbas quàm piè supplices in cælum manus tollerent, quanto clamore; vbi ad sanctas Cruces extra Pagum certis statutas locis venerant, Dei, cælitumquæ auxilium implorarent. Ceterùm non breuem, neque caducam Deus præparabat ijs salutem: tot enim hoc, alijsque superioribus annis absumpti sunt; vt singulari clementia vexationi, ac seruituti sublatos ad inhiantes cupidorum eludendas fauces, videretur festinatò cælestis Pater in æternam transferre felicitatem. Iam noui Prætoris patrocinio tutiores erant: tamen ita Patres sermones aduersi fatigarant; vt seriò consultarint, Romamque sententias in vtramque partem de Pagorum cura deserenda miserint. Disputabatur ex vna parte congruentiùs mori ceteræ Societatis esse, si cura animarum intermissa temporarijs missionibus Pagi excolerentur. Quod si nequiret fieri sine aliquo damno Brasiliorum; at communioris boni profectus compensatum iri: calumnias vel omnino, vel magna ex parte, traditis Episcopo Ecclesijs, occasuras, simulque inuidiam: eoque fore, vt cum Lusitanis vtiliùs opera poneretur, & faciliùs coërcerentur intra iustitiæ leges. In alteram partem afferebatur experimentum anni milleſimi quingenteſimi septuageſimiprimi, cùm, reuocatis ab Pagis Patribus, sic breui cuncta pessum ierant vt rursum onus fuerit subeundum. Societati tantùm complexæ Ethnicorum conuersionem necessariò assumenda quædam munia nouis in Ecclesijs, quæ in veteribus alijs satis idonei administri tractant. Nam promulgare Euangelium, & conscribere in Christi militiam populos, nec deinceps excolere, perinde esse, atque vineam conserere, quam deinde patiare syluescere. Quid? num idcirco tantum adiri periculorum terra, marique, vt paucis negotiatoribus, quibus si velint capessere, & nota, & aperta via salutis est, oneri sint? Quod si præcipuè Euangelij propagatio intendatur, vt verè intenditur; non esse ad id, nisi ea nitendum via, quam tot ab initio annorum experimenta monstrarint. Quid quòd ne sermones quidem hominum ea ratione minuerentur? Nam vtrum nam crederent citiùs euenturum, vt deserti Brasilij post hac tutiores, an opportuniores iniurijs essent: Quandiu, inquiebant, alienigenarum cupiditas immodicè sese efferet (quod vtinam non semper sit) tandiu libertas gentis periclitabitur. Ergo si nunc nostra sub tutela, Regum munita iussis, tamen abducuntur; quid fiet cum deserti, tanquam prædæ, iacebunt in medio? Tum verò nos tacebimus, nec ne? Et iterum calumniæ, sermones, inuidiæ. Si obsistamus eò quoque turbulentiùs, quò minus ad nos videbitur ea custodia pertinere. Si taceamus, quid agas canibus mutis? Cur in Brasilia simus? Cur vectigalibus regijs alamur? Qui Deo, nominique nostro, regiæ conscientiæ faciamus satis? Non est ergo id paci consulere, sed palàm fugere, & labores, & maledicta, & odia, insectationesque hominum propter iustitiam, quibus nihil glorioſius, aut beatius Christi seruis, si quantum in se sit nullam iustam præbeant causam. Rectè agere, maléque audire lucrum, & negotiatio nostra hisce in locis est. His, & alijs ex hoc genere in vtramque partem rationibus disceptabatur. Quibus Pater Generalis respondit, rem magni momenti ampliùs deliberandam. Cœpta interim modestè vrgerent, ac fortiter, cauentes summopere, ne studio nimio quempiam, præsertim Capitum, offenderent. Nec probauit Pater Generalis, quòd & in Baya, & in Vrbe Fluminis Ianuarij cum Prætoribus interdùm potius iure, quàm modestia, ac submissione certassent. Ceterùm vtrobique nouorum aduentu Præsidum alium tênere cursum cœpere res. Et in Vrbe Fluminis Ianuarij tum administratoris egregio erga Societatem, & indigenarum conuersionem studio, tum Præfecti Oppidi, deinde, etiam Prouincialis comi-

331 Patres à Neophytorum caritate subleuantur.

332 Piæ supplicationes institutæ ad Iuem amoliendam.

333 Patres calumnijs fatigati Pagorum curam deserere cogitant.

334 Rationes Romam mittunt.

335 Euerardus, maturius rem considerandam respondet.

336 Cum Prætoribus non iure, sed modestia certandum.

comitate, ac sancta modestia, non solùm recalescere cœpit in Brasilijs amor baptismi, sed etiam Ciues reconciliati Collegio sunt.

337 Mexici res.

Ab Mexico venit Romam hoc anno Petrus Diaz Procurator Prouinciæ lata nuncians. Ab Archiepiscopo Mexicano, non ad Regem modò, sed ad Pontificem quoque Gregorium vltro datas in commendationem Societatis literas attulit, in quibus augeri Sociorum numerum postulabat. Id ipsum petijt Prorex, ac nominatim, qui ad Insulas Philippinas mitterentur. Hoc habuit insigne Mexicana Prouincia virtute, vt equidem reor, & gratia apud Deum Prouincialis. Inde ab ortu secundissimis vsa est incrementis, cum pace domestica, & approbatione, ac fructu populi. Sodalitas Beatæ Virginis Mexicana Romanæ adiuncta est: eique Romana pignus beneuolentiæ, ac fraternitatis decem millia granorum piacularium dono misit. Ferdinandus Suarius, & Ioannes Ferrus duntaxat hoc anno ex Europa soluêre: insigni Dei beneficio peruecti incolumes, cùm totam Classem tempestas grauissima iactasset, nauibus quatuor demersis. Quàm pacatæ res in Hispania noua, tam turbulentæ in Peruuia erant: nec vsquam pax, aut quies, nisi in sede Iulienſi. Iam Cusquensis Collegij fundatio planè admissa erat, quam Didaco Sylua mortuo Teresa Orgonia vxor peregit. Iam & Arequipæ & Potosij cœpta Collegia, cùm contra omnia coorti turbines. Cusquensi Episcopus, & Clerici Cathedralis Ecclesiæ negotium facessebant ob vicinitatem. Obtinuit tamen ius suum Societas, eoque loco mansit, qui ipso Clericorum Collegio auctore, Ciuitatis Senatu, ac Prorege anno millesimo quingentesimo septuagesimo primo fuerat ei attributus in platea maxima, mirè opportuno tum ad exteros, tum ad indigenas sacramentis, ac verbo diuino pascendos. Grauiùs Collegia cetera concussa. Prorex totum se Societatis ferens, nescio qua specie inductus siue doleret, quòd Pater Generalis Orepesanum Collegium ab ipso præcipuè oblatum cunctaretur excipere, siue in Peruuia vellet, eo pacto ad suscipiendas passim Paræcias adigere; meliore mente, quàm consilio, maxima autem Aulicorum quorundam Societati grauissimè infestorum incitatus susurris, dudum in Ciuitate Pacis receptum Collegium incolis frequentari prohibebat. At Arequipa, & Potosio, quòd ipsius iniussu inchoata erant domicilia: per vim, ac potestatem Socios eiecit. Super hæc cùm Limæ Vniuersitatem constituisset, ad eam frequentandam nonnulla etiam Magistrorum Collegia, nimia in pelliciendis auditoribus sedulitate offensus, iussit prorsus scholas intermitti, quæ aliquot annis dum ex Hispania regio iussu restituerentur, non sine iuuentutis incommodo tacuere. Rex non scholas modò Limæ, sed Collegia cuncta protinus restituit: valuitque ad firmitatem posteri temporis concussa fuisse primordia. Interim Patres, ne in publicum cederet incommodum priuata vexatio; Socios Arequipæ aliquos in Xenodochio collocarunt, qui cœpta perurgerent euangelizantium munia. Potosium permisit Prorex reuerti multis conditionum nexibus implicatos. Inter cetera, ne ære campano ad diuina populum conuocarent, aut vllum præterea signum darent. Panamæ tamen statio inchoata hoc tempore ea occasione. In Oceanum illum occidentalem transgressi Piratæ Galli, totam maritimam Peruuiæ oram habebant infestam. Cum Classe, quam Prorex contra eos misit, Pater Petrus Michaël Fontius cum comite profectus, præter opem allatam Classiarijs, qui feliciter pugnarunt, cùm Panamam venisset, Ciuitatis rogatu ad stationem ibi inchoandam substitit.

338 Petrus Diaz Procurator ex Mexico Romam venit cum literis Archiepiscopi honorificis, ad Pontificem pro Societate.

339 Congregatio B. V. Mexicana Primariæ Romanæ adiungitur.

340 In Peruuia turbantur res.

341 Prorex Societati aduersatur.

342 Scholas, & Collegia claudit.

343 Rex omnia in pristinum restituit.

344 Petrus Michaël nouam sedem fundat.

HISTO-

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV PARTIS QVARTÆ

A. D. 1579. **Liber Septimus.** Soc. 40.

1 Congregatio Procuratorum ad Nouembrem statuta in posterum.

HOC Anno Procuratorum Conuentus Romæ habitus est ineunte Nouembri, quod posterioribus annis, ob opportunitatem, obseruatum, ac sancitum est tempus. Vnus defuit Prouinciæ Belgicæ Procurator, qui Collegijs partim ob tumultus bellicos dissipatis, partim commercijs pestilentia intercluſis, legi nequiuerat. Pax, consensio, communisque omnium lætitia in conuentu singularis extitit. Nec quicquam inesse causæ visum est, quare Congregatio generalis coge-

2 Gregorius Decimustertius Congregationis impensas pecuniæ summa subleuat.

retur. Pontifex eò tempore eximiam suam benignitatem præstitit non modò admittendis humanissimè Patribus; sed etiam collata ad impensas idonea pecuniæ summa: quam suam prope pluſquam paternam pietatem aduersùs Collegium Romanum prolixiùs explicauit. Arcta erat Romæ annona, Collegium inopia summa premebat. Claudius Aquauiua, qui in Prouincialatu Romano accersitus Neapoli Ioanni Nicolao succeſſerat, omnem difficultatem Beatissimo Patri expoſuit. Ille non modò opem tam extremis temporibus neceſſariam tulit; ſed & verbis ampliſſimis Societatem laudans, adhortatur ad numerum augendum: admonens ne metu inopiæ retardarentur ab quamplurimis aggregandis, quòd talibus auxilijs Christi Eccleſia (ita enim loquebatur) indigeret: nec ſine cauſa Christus Dominus hanc Societatem tam calamitoſis temporibus excitaſſet. Paulò poſt, quia increbeſcebat de peſtilantia rumor Genuam depopulante; quò Collegium poſſet tempeſtiuè ſibi ad quemcunque caſum neceſſaria comparare: cùm adnumerari bis mille aureorum nummùm iuſſiſſet, ac negaret Datarius ea ſe in promptu habere; addidit vt alicunde, vel fœnori accepta, ſtatim repræſentaret. Nec alimenta tantùm præbendo corporibus, ſed & alacritatem addendo animis, hanc ſuam quaſi cohortem promouere, foris quidem Pontificia benedictione ad omnes tranſmiſſa Prouincias: Romæ autem ad commune bonum ſua præſentia auctoritatem ei quærens, ſtudebat. Collegium Romanum, Seminarium Collegia etiam Germanicum, & Anglicanum inuiſit: ſummè omnia vbique probans. Præcipuè laudauit in Germanico Alumnorum numerum theologorum, qui ſeptuaginta cenſebantur, ac tota familia centum quinquaginta explebat: additis hoc anno aliquot Hungaris, quorum in fundum Sancti Stephani Templum, cui vulgò à figura Rotundo nomen eſt, cum reditibus ſuis attribuit. Nec fallebant hæc quaſi plantaria ſpem, indulgentiamque Summi Patris. Ex ijs nobiles, ac frugiferæ ſtirpes, iam non ſolùm per Eccleſiæ agrum in terra lætiſſimo prouentu transferebantur; ſed etiam feliciſſimè in cæleſtem paradiſum. Nam Ioannes Villarius in Germanico eruditus Collegio, cùm Neruiæ, qui Diœceſis Leodienſis eſt Pagus, commiſſam ſibi plebem paſceret doctrina, ſacramentiſque catholicis; dum redit ab ægro, ad quem diuiniſſimam Euchariſtiam detulerat; in via Hæreticis inuadentibus, primùm contumelijs vexatus indigniſſimis, tum ad acriorem religionis iniuriam ad terram affligitur, ſacris veſtibus, & vaſis impiè conculcatis, poſtremò per ſummam immanitatem trucidatus eſt. Qui nuncius Romam perlatus iuuenum Germanicorum præſtantes animos decoris eiuſdem, ac palmæ cupidine vehementer ſuccendit. Sed Collegium Anglicanum ſuperiore cœptum anno, hoc verò planè Socie-

3 In Collegio Romano numerum Sociorum augeri mandat.

4 Duo nummorum aureorum millia dono mittit.

5 Benedictionem etiam abſentibus per Prouincias impertitur.

6 Romanũ Collegium, Seminarium, Collegium Germanicum, & Anglicanum coram inuiſit.

7 Collegiũ Germanicum ſummè laudat.

8 Hungari additi Collegio Germanico cum Eccleſia, & reditibus S. Stephani Rotundi.

9 Io. Villarius Collegij Germanici Alumnus ab Hæreticis dum Parochi munus exercet occidi tur.

10 Anglicanum Collegium Societati commissum.

11 Eius fundationis origo.

12 Guilielmus Alanus, adiuuante Audoëno Ludouico, extorres Anglos congregat in Seminarium Duaci.

13 Gregor. XIII. Euerardi suasu centenos aureos in singulos menses ei Seminario attribuit.

14 Bellis gliscentibus in Belgio Alanus Seminarium Rhemos transfert in Galliam.

15 Audoenus suadet Pontifici Romæ aliud Anglorum Seminarium excitare.

16 Sanctis. Trinitatis Anglorum Xenodochium in Collegium Anglicanum conuertitur.

17 Collegio præficitur Mauritius Koleno Kius.

18 Io. Paulus Nauarola, & Ferdinandus Capecius domesticæ disciplinæ formam instituunt.

19 Honorificæ Alani literæ ab Euerardo postulantes, vt Collegij Anglicani curam suscipiat.

Societati commissum Confessorum nobilium, & Martyrum fœcunda schola, meretur, vt paulò altiùs eius origo repetatur. Postquam Elisabetha, Angliæ occupato imperio, grassari in Catholicos cœpit; permulti nihil ab pietate Anglorum prisca degeneres, iactura patrimonij, & patriæ post religionem habita, exulatum in aliena Regna vltro abiere. In his præcipuæ nobilitatis, sapientiæ, ac virtutis fuit Guilielmus Alanus, qui adiuuante Audoëno Ludouico Referendario Apostolico, & Archidiacono Hannonienſi anno millesimo quingentesimo sexagesimooctauo Duaci adolescentes profugos, sparsosque per Academias catholicas colligens, ac stipem vndecunque corrogans, eorum contubernium instituit: in quo non solùm ad vitam vbiuis honestè agendam; sed etiam ad auxilium laboranti patriæ olim ferendum instruerentur: ne paucis, qui restabant, catholicis pastoribus in Anglia senio, vel iniurijs impiorum consumptis, paulatim religio sancta aboleretur. Inde vsque à principio hanc Nationem, & Societatem singulari caritate Deus coniunxit, vt vehementer piam adeo iuuentutem, tamque honesta causa suis extorrem sedibus adiutam Societas cuperet: & iuuenes Angli mira fiducia, & facilitate Societatis disciplinam sequerentur. Anno tandem millesimo quingentesimo septuagesimoquinto, commendatione in primis Patris Euerardi, Gregorius Pontifex centenos in mensem aureos in alimenta Duaceno Seminario addixit. Quo subsidio admodùm amplificatum, cùm maximè floreret; anno superiore dum cuncta vbique turbantur in Belgio, atque Hæretici præpollent: Alanus transferre suos Alumnos aliò coactus, Rhemos in Galliam commigrauit. Eodem tempore Romam profectus Audoënus, cum Summo Pontifice de altero instituendo Romæ Seminario egit: quod & propter celebritatem sanctæ Vrbis, vel ex Anglia adolescentes posset multos pellicere: ad hæc propter quietem publicam tutum, propter summum religionis oraculum ad catholicam sobolem, in ipso veluti fonte imbuendam, vero pietatis colore apprime idoneum esset. Opportunitatem ferebat Xenodochium, quod excipiendis Anglorum Peregrinis, iam diù in Vrbe stabat sub Diuinissimæ Trinitatis, & Sancti Thomæ Cantuariensis nomine prope Campum Floræ. Nam videbatur longè commodius ad iuuenes alendos verti posse. Pontifex consilium comprobauit, vt qui non solùm nomine, & ceteris factis; sed etiam præcipua erga Anglicanam gentem propensione, Apostolica Magni Gregorij decora æmulabatur. Noui Collegij administratione Mauritio KolenoKio attributa, rogatu Moroni Cardinalis patroni. Duo è Societate Sacerdotes, qui administrationis seriem, ac domesticæ disciplinæ formam describant, & collocent, conceduntur Ioannes Paulus Nauarola, & Ferdinandus Capecius: ille vt res ad pietatem, hic ad studia literarum spectantes ordinaret. Hi tum caritate, cura, industriaque sua, tum facilitate, ac virtute iuuenum, tum præcipuè diuina aspirante gratia, ita rem gessere; vt cunctos fermè Alumnos perpetuæ Societatis disciplinæ ardens cupido incesserit. Idque ipsum hac Epistola, quam, ad magni illius, & sancti viri gratam memoriam, iuuat hîc ad literam exscribere, à Patre Generali postulauit Alanus. Etsi, inquit, calamus meus apud te iam diu cessauit; tamen animus meus, & corda meorum apud communem Dominum, pro te, lectissimoque grege tuo non silent vnquam. Cùm enim in his diuturni exilij, & difficillimorum temporum continuis calamitatibus omnibus facti simus per Christum debitores; vestræ tamen Sanctæ Societatis in nostros homines merita, ceterorum officijs vniuersis antiquiora, gratiora, ac sanè salutariora semper extiterunt. Meministi etenim, Colendissime vir, nisi forsan (quod facilè crediderim) aliis à te, tuisque præstiti beneficij christianè obliuiscaris: alioquin in Belgio tum degens, & exules Anglos summopere complectens, meminisse posses (& ego lubens sanè recordor) iam tum ab initio desolationis nostræ, plerosque ab illa perditione ereptos, vel in sacrum Ordinem vestrum receptos, vel Ecclesiæ Matri vestrorum studio, ac opera restitutos: vel sequentibus deinde annis Louanij primùm, tum Duaci, tandem etiam Romæ consilio, caritate, consolatione, auctoritateque in primis vestra fuisse seruatos. Vt de hoc quantulocumque agri domi-

dominici relicto semine post Deum, ac Sanctissimum Patrem Gregorium, eiusque summos ministros, vobis patria nostra, si quam vnquam habituri sumus, primas gratias debere videatur. Inter cetera tamen recentissimum est istud, & planè singulare priora omnia beneficia vestra complectens, quòd ad nostrorum istic studiosorum institutionem non ita pridem ex Societate, alioquin varijs caritatis muneribus occupatissima, homines commodissimos concesseritis. De quo cùm multa mihi domum ad me nuper rediens Gregorius Martinus meus iucundè narrauerit, plurimaque lætè, ac libenter ex Vrbe Reuerendus Dominus Archidiaconus Audoënus, & ij ipsi, ad quos hæc felicitas maximè pertinet, sæpè ad me scribant; ego, qui nihil in Orbe illorum iuuenum salute, & sancta educatione carius habeam, intimum de Reuerendissimæ Paternitatis Tuæ beneficio ipsis præstito, animi mei gaudium celare non potui. Equidem, mi Pater, quoad in hoc seculari, quo viuimus statu, fieri potuit, & licuit, dedi operam semper, vt nostri non alijs, quàm vestris studijs, institutis, moribus, quibus nihil est hodie, vel ad doctrinam expeditius, vel ad pietatem sincerius, vel quod maximè nunc requirimus ad zelum lucrandarum animarum accommodatius, præcipuè imbuerentur. Et illi ipsi, nescio qua animi inductione, sed diuinitus, vt interpretor, indita longè lubentissimè vestra vbique & gymnasia consectati sunt, & mores imitati. Ad quam rem non quantùm optauimus, sed quantùm consequi tum potuimus, vicina nobis sæpè Collegia vestra commoditatem præbuerunt. Sed nunc, cùm id sit à Deo nobis per suam sanctitatem tributum, vt in illo Ecclesiæ, ac Orbis principe loco, Collegium habeamus, & per tuam pietatem porrò concessum, vt id nactenus vestrorum opera, atque prudentia gubernetur, & instituatur; omnia sanè mihi, meisque in Christo donata sunt. Neque aliud desideramus, quàm vt eius istic, nostrique hîc Collegij, totiusque gentis nostræ causa, sua gratia, & auctoritate apud Sanctissimum Dominum Nostrum continuò fiat commendatio: atque vt hoc tuum etiam, Patrumque beneficium diuturnum esse velis: vt velis autem (mi Domine Colendissime) Alanus omnibus vitę suæ officijs filius, & famulus tuus, tuorumque sincerus amator per Christum rogat, vel Respublica potius, ac Patria nostra rogat: illiusque caritatis, & solicitudinis, quam in omnes gentes christianas, ac barbaras geris, partem aliquam supplex postulat. Nec repellas iustissima petentes, Pater; & qui per tuos apud extremos Indos, oues Christo colligis; perditam ouem Britannicam nobiscum quærere ne dedigneris. Si onus est; Christi onus est: qui & augebit vires vt possitis, & caritatem vt velitis ferre. Et quicquid sit, omnium nostrorum, qui vbique gentium sunt exulum precibus, operis, oblationibus tolerabilius fiet. Quo loco nunc Orbis christianus (Sapientissime vir) sit, & quantopere nitendum sit, ne impiorum hominum conspiratione, & scelerata diligentia fides, & religio prorsus pereant, nemo te meliùs videt, aut magis curat. Nec sunt multi, cùm armis, & potentia iam pridem aduersarij propter peccata nostra superiores esse videantur; qui non iam labentibus, sed ruentibus rebus, ita ut vos, succurrere velint, aut possint. Habetis nunc optimas, ac maximas rei benè gerendæ occasiones: talem Pontificem, qualem fortassis sequentia tempora non dabunt, diuinitus, certè his Ecclesiæ calamitatibus concessum nobis: & ita rebus humanis, his maximè institutis Seminarijs consulentem; vt nesciam, an vlla alia æquè expedita ratione religioni succurri queat. Sub tali Patre, & Pastore vobis, mihi, omnibusque zelum Dei habentibus, niti, laborare, instare, vrgere, facere, pati, mori pro communi fide periucundum esse debet. Sed indignitas horum temporum, gentisque meæ, longa, & coacta calamitas, ac meorum amor effecerunt, vt maximarum occupationum tuarum oblitus tam multa non necessaria Tuæ Reuerendissimæ Paternitati dixerim, cùm sciam tuam pietatem hæc omnia videre, & multo plura facere, quàm ego desiderare, aut postulare ausim. Christus ergo IESVS Tuam Reuerendissimam Paternitatem diutissimè Ecclesię, suis nostrisque seruet incolumem, ac dignetur nostram paruitatem suorum sanctissimis sacrificijs commendare, in primisque Reuerendum Patrem Dominum Oliue-

rium à me multùm salutare. Rhemis Septimo Kalendas Nouembris millesimo quingentesimo septuagesimooctauo, Addictissimus seruus Guilielmus Alanus.

Hæc cùm scripsisset Alanus, tamen Euerardus Societati tam multis Romæ oneribus pressæ, ne nouum adderet, quanquam Anglis omnibus perinuitis, Patres reuocauit: ac Nauarolam Senas Rectorem misit. Sed rem Deus, vt sunt viæ eius admirandæ, inopinato modo confecit. Mauritius Collegio præpositus, etsi vir erat bonus, nec alienus à literis, idemque prudens, vt Reginæ Mariæ temporibus in Anglia Episcopali curæ par iudicatus fuisset; vnus tamen cùm esset, & multùm iam ætate prouectus, neque vnquam in eiusmodi procuratione versatus; nequiuit satis, aut voluntati facere, aut necessitati Alumnorum. Accedebat eius origo ex ea Britanniæ parte, quæ antiquos Britannos ab Anglis victos olim exceperat, quæque ex ijs hodie Cambrobritannia, seu Wallia dicitur. Nam cùm inter hosce Wallos, veroſque Anglos, vt diuersorum populorum posteros, ex antiquæ præsertim æmulationis memoria, vt fit, nascantur dissidia, multæ cœperunt querelæ, ac suspiciones existere de non recta, æquabilique administratione, tanquam Walli meliùs, quàm Angli tractarentur. Eoque processit offensio; vt Angli vniuersi numero tres & triginta, cùm pauci reliqui essent Walli, flagitare institerint, regimen vt Collegij ad Societatem deferretur. Eam & numero, & facultate Magistrorum, ac ceterorum, qui gubernarent; item peritia iuuentutis regendę, & notitia propositi Seminario finis, aptissimam esse. Gratia super hæc, atque auctoritate tum apud Pontificem, tùm apud alios posse Collegio plurimùm commodare. Hoc certamen tanto ardore animorum cœptant, vt curam non solùm Audoëno, qui pro Mauritio laborabat, sed etiam Patri Euerardo nouum onus reformidanti, inijcerent. Itaque varijs modis nunc suasionibus, nunc obiurgationibus, ac minis, modò cum vniuersis, modò cum singulis certatum est, vt quiescerent. Vbi nil procedit, Cardinalis Moronus, simul vt Patri Euerardo indulgeret, simul vt Mauritium iam diu sibi cognitum tueretur, simul denique ne videretur iuuenili factione victus; Pontifici persuadet, vt reiectis tandem libellis, quos per Blanchettum Pontificium Cubicularium ipsis fauentem Angli frequenter offerebant, iuberet vel Mauritio subesse, vel Collegio excedere. Quod cùm iussisset denunciari Pontifex; eodem die sub initium Quadragesimæ Collegio abeunt vniuersi. Iamque se comparabant ad iter magno populi sensu: qui, Concionatoribus vbique ferè è suggestis eorum inopiam commendantibus, stipem haud grauatè conferebat. Et sanè erant inter eos expectationis magnæ adolescentes nonnulli etiam Sacerdotes, eo vitæ proposito, vt in Angliam reuersi Hæreticorum furori vitas suas obiectarent. Rebus in hasce redactis angustias, rem Pontifex cognoscit. Commouentur viscera Sanctissimi Patris. Aduocat ad se eiectos, consolatur, iubet ad Collegium honorificè reduci, administrationem sine mora à Societate suscipi. Tum Commissarij Pontificij in Collegium veniunt, vt omnes, qui deinceps in eam familiam admitterentur, iurarent se sacros ordines suscepturos, ac decursis literarum studijs ad Catholicam fidem proseminandam in Angliam reuersuros, Atque ecce tibi mira vicissitudo: iurare soli illi abnuerunt, qui in Collegio remanserant, ac Pontificis iussu eiecti omnes. Primus è Societate Alphonsus Agazarius Collegij administratione suscepta, non tantùm in formam perfectam rectè institutæ familiæ perduxit, sed ædificijs etiam, ac vectigalibus satis fundatum reliquit, Gregorij Pontificis liberalitate, qui, præter trecentos aureos in mensem, quos ex ærario Apostolico dum vixit persoluit, etiam Abbatiam Sancti Sabini in Placentina Ciuitate trium fermè millium aureorum censum ferentem attribuit. Primis autem illis initijs cùm valitura plurimùm putaretur Alani presentia ad Seminaria inter se Romanum, ac Rhemense certa ratione copulanda, ordinandasque missiones, curarunt Patres apud Pontificem, vt illum Romam accerseret. Quod Pontifex fecit libenter, vt qui plurimùm ei viro tribuebat. Porrò quanquam perægre nouum onus Societas subierat, tamen ita respondit adolescentium bonitas excolentium votis; vt abundè laborum mole-

20 Euerardus onus Collegij Anglicani suscipere renuit.

21 Patres ex Anglia reuocat.

22 Mauritius Anglis Alumnis non satisfacit.

23 Angli Alumni administratio nem Collegij demandari Societati postulant.

24 Cardinalis Moronus iubet Pontificis nomine Alumnos vel subesse Mauritio, vel Collegio discedere.

25 Alumni denunciatione audita è Collegio discedunt.

26 Pontifex reuocat, honorificè ad Collegium remittit, & administrationem Societati tradit.

27 Adiguntur iurare se redituros in Angliam absolutis studijs.

28 Renuunt iurare qui in Collegio remanserant. & Pontificis iussu eiecti sunt.

29 Alphonsus Agazarius primus Anglicani Collegij Rector.

molestiam compensaret. Namque vt omittam cetera pietatis studia, Sacramentorum frequentem vsum, vitam innocentissimam, quæ alibi erant Sodalitatum Beatæ Virginis inter lectos adolescentes exercitationes, eas cuncti obibant pariter Angli alumni: plerique exercitijs spiritualibus interiorem pietatis hauriebant notitiam, ac sensum: vniuersi ardebant iuuandæ patriæ incredibili studio. Quare eò cogitationes, eò sermones eorum ferebantur, vt vel de literis, vel de ratione subleuandi religionem oppressam, vel de martyrio fortiter subeundo loquerentur: affirmantes Sancti Gregorij de ea gente Elogium potiùs Angelos vocari debere, quàm Anglos. Aduênit deinde Alanus, qui omnes, tametsi ardentes, hortatu, auctoritate, exemplo suo acriùs inflammauit. Atque inter cetera, quæ dum ille fuit Romæ, in emolumentum religionis curata sunt; illud fuit maximum, vt in Angliam aliqui è Societate mitterentur, quod fusè anno proximo referetur. Interim ad Vrbis ipsius augendam sanctitatem duo præclara opera Pater Ioannes Tellerius magno labore suo perduxit ad exitum: quorum altero carcere detentos viuos, altero mortuos iuuaret. Fidelium animas Purgatorio inclusas carcere quò iuuaret; dedit operam, vt vesperi, post Salutationis Angelicæ signum, certo tinnitu homines ad faciendas pro ijs preces inuitarentur. Singulos conuênit Parochos, remque tam salutarem, ac piam studiosè commendans, vt nomen in eam rem darent, perpulit. Tum vbi in libello omnium collegit nomina, ad Pontificem pertulit, qui opere delectatus, certis etiam Indulgentijs vltro promouit. Sudandum ampliùs in viuorum commoda fuit: non tamen requieuit, donec nouam Sodalitatem admodum frequentem honestissimis Viris instituit, qui leuandam vinctorum inopiam, causas expediendas, curandos morbos, & alias necessitates tollendas susciperent. Hoc quoque opere lætatus Pontifex, tum Indulgentijs, tum Archiconfraternitatis titulo Sodalitatem ornauit, potestate facta, vt ijs in quamuis custodiam pateret aditus. Hæc est Sodalitas, quæ nomen à Caritate gerens, sanè vtilitates miseris hominibus attulit, affertque immensas, & plurimas. Hique fuere postremi laborum Patris Tellerij, qui iamdudum viribus in proximorum, maximeque calamitosorum leuamentum exhaustis, quintodecimo Kalendas Octobris domi Professorum occubuit. Erat natione Gallus, & Nobilis, vir verè sitiens animarum, & nunquam satur laborum, vias omnes tentans, experiensque, quò plurimos Christo lucrifaceret. In eaque re non vigilantiæ modò, ac sedulitatis, sed etiam dexteritatis, ac felicitatis raræ. Admirationem augebat robur spiritus, intabescente sensim corpusculo, vt omnes admirarentur, quemadmodum posset se ipse, ne dum tot labores sustinere. Denique ingentem cunctis domesticis pariter, atque externis relinquens mœrorem, vitâ non tam morte ereptâ, quàm caritate consumptâ, eò migrauit, quò non solùm præclara merita, sed modo quodam sese paulatim præmiserat. Illustre exemplum dedit Senis adolescens Collegij auditor: qui cùm diu reluctatus nequisset tandem effugere, quò minùs Comædiæ partes quasdam agendas susciperet; tum ceteræ actionis languore, & affectato frigore satis ostendit, inuitum se eam personam sustinere. Tum verò vbi ad locum ventum est paulò à verecundia christiana alieniorem; planè obmutuit: cúmque primò suggerendo, si fortè memoria defeciisset, deinde obiurgationibus incitaretur ad prosequendum; respondit sibi quidem adesse memoriam, sed credere gratius facturum spectatoribus, si ipse christianus adolescens in tanto Christianorum numero virorum, ac feminarum nobilium, quę non deceret audiri, non promeret. Varius inde rumor, & animorum sensus: fabulam qui dabant, indignari, ac fremere: auditorum plerique nouo spectaculo plausum dare: neque eadem erga Patres animorum commotio, qui habebantur eius rei, perturbatique spectaculi auctores. Parens in primis adolescentis dolere, frustrà conatus eum rursus, cùm fabula reponeretur, ad agendum compellere: nam fugâ sese subduxit. Sed mox, vbi dies perturbationem sedauit, filij sapientiam, ac virtutem maiorem suâ cognoscens, vt iterum reciperetur in disciplinam ad Collegium supplex accessit. Neapoli domus Professorum, quæ iam diu erat in optatis,

30 Pontificis liberalitas in Collegium Anglicanum.

31 Alanus à Pontifice Romam vocatur.

32 Collegij Anglicani progressus.

33 Alanus Romam venit, & Collegium promouet

34 Iò. Tellerius signum ad orandum pro defunctis in Vrbe instituit.

35 Idem Societatem Caritatis instituit quæ carcere detentorum causas susciperet.

36 Tellerij mors, & laudes.

37 Senis modestus adolescens in scena personam non modestam sustinere recusat.

tis, tum ad copiosam messem tam frequentis Vrbis maiore operarum numero, & conatu legendam, tum ad Collegij leuamentum cœpta hoc anno. Claudius Aquauiua, antequam Romam accerseretur, pro nota Neapolitanorum liberalitate in pijs, vbi inchoata sunt, prouehendis, audendum ratus, & admouendam operi manum; ædes, quæ in præsentia non malæ ad manum erant, prope Sedem Nidi, interim dum meliorum facultas offerretur, emendas censuit. Eò traductis professis, Ioannes Nicolaus de Notarijs præpositus, qui Romanam Prouinciam rexerat, Prouinciæ autem Neapolitanæ Pater Alfonsus Scariglia præfectus est. Dum Patres noua in domo Professorum opera expeditiùs tractant; additus Collegis est feruor, vt festis diebus per fora, & compita dispersi ad confessionem, & odium peccatorum turbam popularem adhortarentur. Quæ munera annis deinceps consequentibus incredibili successu retenta. Domus autem Aleti cœpta in Collegium versa est, Raphaële Staiuano census annuos tribuente: quos cùm initiò cunctarêtur recipere Euerardus, ne fortè Aletinos offenderet; cuncti ferè Nobiles priuatim, ac publicè datis literis, vehementer vt reciperet flagitarunt. Anno insequenti tres literarum apertæ Scholæ, plausu, fructuque votis omnium pari. Neapolitanam Prouinciam sub anni finem Carolus Regius ex Procuratorum conuentu in Siciliam rediens inspectare iussus est. Ad visendam Mediolanensem, absoluta Romanæ recognitione, Sebastianus Morales est missus. Et erant res eius Prouinciæ nonnihil afflictæ. Genuense Collegium inter pestilentiam, ac famem, quæ Ciuitatem vniuersam miserrimis modis exercuere, conflictabatur. Qua in calamitate suam Respublica, & viri locupletiores exercuere pietatem. Socij & consilio, & opera præsto fuere. Magistratu postulante ad Nosocomium morbidorum missus Pater Ioannes Augustinus Andora: qui tanto ardore, gaudioque perrexit; vt admirationem omnibus commoueret: tamque effusè in miserorum se impendit obsequia, vt tertio die hausta ex contactu morte, sui grauissimo relicto desiderio, extinctus sit. Inualescente malo certæ per Vrbem destinatæ ædes, in quibus diuersarentur Religiosi ad audiendas pestilentium confessiones expositi. Et Patres ad faciendum alijs exemplo animum, vnam sibi delegere in Vrbis parte grauissima. Quare duo Sacerdotes Iulius Palmerius, & Ioannes Martinius, qui ibi summis precibus, vt collocarentur impetrauerant, citiùs mense ambo perculsi cecidere. Nec modò Ciuibus, sed etiam exteris opera fideliter nauata est: magnoque in primis militum Hispanorum numero, quos ab maritima vexatione in tempestate sæuissima morbi letiferi corripuerant. Inuasit postremò & Collegium lues, duosque Fratres extinxit. Ceterorum parti ad perfugium singulari humanitate Siluester Cataneus suburbanum suum concessit, sacello ibi propterea extructo, nec sine magno impendio ad Religiosorum commoda domicilio exornato. Mediolani Societatem haud paulò magis metuenda peste Satan ambibat. Suborta inter Gubernatorem, & sanctum Archiepiscopum Borromæum de iure administrationis controuersia, vti Ciuitas, ita Patrum quidam diuisi in partes sunt. Ea est populi conditio, vt quæ seueriora sunt, admiretur facta, dum fiunt oderit: quia virtus experimento insuauior est, sed fructu dulcissima, tum cùm operis difficultate, quæ ingrata est, præterlapsa, pura manet honesti facies. Ita plerique integerrimum Cardinalis zelum ferre non poterant. Et quia plurimùm cùm aliorum Patrum, tum maximè Patris Francisci Adorni opera vtebatur; serpebat rumor, pleraque eius consilia, & facta ab Societatis hominibus proficisci. Inde fiebat, vt quò liberior est in imbecilliores inuidia, eò grauior in Societatem ingrueret. Eam ob rem Prouincialis Perusçus parciùs existimabat vtendum Cardinalis benignitate. Adornus verò vel nutus Sanctissimi Antistitis præuertendos. Eaque diuersitas sententiarum manabat ad membra. Accessit inconsideratus cuiusdam Concionatoris è Nostris ardor, quem quòd è suggestu Gubernatori fauere, & Cardinalis acta visus est perstringere; is concione interdictum, imminuti iuris Ecclesiastici reum fecit. Quæ res apud populum quidem, ac Nobilitatem Societati gratiam quæsiuit, sed Euerardus Generalis acerbissimè tulit. Romam

causa

38 Neapoli Domus Professa fundatur.

39 Io. Nicolaus de Notarijs eius Præpositus.

40 Alfonsus Scariglia Prouinciæ Neapolitanæ præficitur.

41 Nostri per fora concionantur.

42 Raphael Staiuanus fundat Collegium Aletinum.

43 Carolus Regius Neapolitanam Prouinciam visitat.

44 Sebastianus Morales Mediolanensem.

45 Genua peste, ac fame laborat.

46 Io. Augustinus Andora ad iuuandos morbidos missus moritur.

47 Iulius Palmerius, & Io. Martinius in audiendis peste infectorum confessionibus occumbunt.

48 Pestis Collegium inuadit.

49 Siluester Cataneus suburbanum suum Patribus concedit.

50 Mediolani Sanctus Carolus, & Gubernator in contentionem veniunt.

51 Inde etiam inter Nostros orta dissensio.

causa transfertur, & Concionator accitur: qui ne qua in Ordinem vniuersum labes manaret; Præpositi quæstionibus fidei domesticam custodiam permisêre. Anceps erat negotium, nec audebant Patres vrgere Cardinalis optimi, deque Societate optimè meriti verecundia: tamen pro culpæ leuitate, cùm in doctrina nihil, sed tantùm in prudentia quiddam peccatum esset; breui confectum: iussuque Euerardi Claudius Prouincialis ad Sanctum Antistitem (cùm per eos dies Romam venisset) ipsummet Concionatorem perduxit, quem Cardinalis erroris suppliciter petentem veniam christiana excepit indulgentia. Ita odiosissimæ causæ feliciter finis impositus, detersa omni animorum amaritudine. Hoc enim dissidiorum inter bonos ingenium est, vt exerceant, non minuant caritatem. Quin optimus Cardinalis cùm eandem beneuolentiæ significationem erga Societatem præ se semper tulisset, & hoc propriè anno primum Mediolani, quo die Sancti Fidelis Templum apertum est, post sacrum in eo magnificè factum, conuiua se Patribus, cum suorum honestissimis, commodato, deinde Romæ post adita perbenignè cetera Societatis domicilia, Collegij cohonestata mensa, illud addidit beneficium, quod iamdudum petebatur, vt Seminarij Mediolanensis procuratione Societatem exoneraret. Hoc igitur rerum Mediolanensium statu peropportunus, ad fibras omnes elidendas domesticæ dissensionis, aduentus Sebastiani moralis Visitatoris fuit. E Taurinensi Collegio in Vallem Perosæ Petrus Regius, & Ioannes Leonius Sacerdotes, Ducis Sabaudi postulatu, missi egregios peperere fructus. Iuuit populi studia liberatus sub primum aduentum ab vexatione Dæmonis Energumenus. Quo facto cùm vehementer commota gens oculos ad veritatem intenderet, erroris ministros acris cura incessit. Itaque ad consuetas fraudes conuersi, illustrem de Patrum sanctimonia sparsam opinionem vt infuscarent; duas inducunt feminas, quæ violatas se ab ijs, voluntariam publicè ad Templi fores subeundo pœnam, vt ibi mos est, profiterentur. Sed vt in Sancti Athanasij calumniatores, ita hîc in ipsos fraudis architectos fraus vertit. Quippe interrogatæ diligenter à Prætore feminæ, nec multùm versatæ, planè confessæ sunt sese à Ministris subornatas: neque eos Patres, quos criminabantur, vllo modo sibi notos, aut vnquam conspectos. Quo factum est, vt nihil offecerit messis vbertati calumnia.

52 Noster Concionator inconsideratè loquens placet populo non Euerardo qui eum Romam vocat.

53 Concionator à S. Carolo supplex veniam petit.

54 S. Carolus non solum reconciliatur, verum etiam beneuolentiæ signa in Societatem profert.

55 Petrus Regius & Io. Leonius ex Taurinensi Collegio in Vallem Perosæ mittuntur.

56 Energumenum liberant.

57 Hæreticorum Ministri calumniam Patribus imponunt.

58 Patrum innocentia apertè probatur.

Interim in Sueciæ expeditionis successu animi erant plerorumque intenti. Nam Posseuinus Romam superiore anno, vti tum demonstraui, reuersus, rebus diligenter peractis, rursus in Sueciam Pontificis iussu iter intendit, magnam vim catholicorum librorum, quos vbique fereret, secum vehens: acceptisque à Pontifice literis, cùm ad alios ex itinere Principes, tum ad Regem Suecum, per quas hortabatur, vt fidenter, & apertè religionis causam susciperet, prudentia carnis posthabita, quæ sæpè inimica est Deo: Diuinam haud dubiè opem in promptu fore, & plurimùm catholicos Principes gauisuros. Quare, quos sibi Deus commendassset populos, eos ad verum cultum traduceret: ac trium Regnorum coronis, quartam hanc pretiosissimam adderet. Dedit & ad Reginam literas Pontifex consolans, hortansque, vt filios in religione sancta enutriens, ab eorum diligentissimè arceret vsu, quorum pestifer sermo serpit, vt cancer. Principi quoque Sigismundo benignissimè respondens, de pietate gratulabatur: quem tanquam filium carissimum complectens, commendabat plurimùm, bonaque cælestis auxilij spe complebat. Supererat adhuc in ea vastitate, horridaque hæresum sylua, quasi floridus, & concluſus hortulus, Cœnobium Virginum Vastenis in Vestrogothia; & ad has Sanctissimus Pater literas, & mandata Posseuino dedit. Addidit plenam indulgentiam ijs, qui redirent ad sanctæ Ecclesiæ complexum, in diem, quo arbitratu suo electo, de peccatis rite confessi communicarent. Alijs item fidelibus ad annos viginti proximos eandem concessit quater in anno in præcipuis festis. Inter cetera retulerat Posseuinus Pontifici Cracouiæ in Vrbe regia Poloniæ pietatem catholicam summum adire discrimen: quam ob rem iussu Pontificis in eam expeditionem par Sacerdotum eximium destinauit Aloysium Odescalcum nobilem Nouocomensem, qui bis philo-

59 Posseuinus in Sueciam reuertitur multos catholicos libros eo inuehens.

60 Literas Pontificis ad Principes ex itinere & ad Regem Sueciæ defert.

61 Tum ad Reginam.

62 Tum ad Sigismundum Principem.

63 Tum ad Moniales Vastenensis Monasterij.

philosophiam vniuersam Romæ exposuerat, & Basilium Cerinum, qui biennium Theologiam Louanij tradiderat: cum his, & duobus præterea Collegij Germanici Sacerdotibus alumnis Ioanne Ardolfo, & Nicolao Milonio, quorum opera in Suecia vteretur, discessit, in itinere ita instituto, vt christianæ virtutis vestigia, & doctrinæ cælestis semina, vbique relinqueret. Ineunte Februario in Bauariam Monachium venit, redditisque Alberto Duci à Pontifice literis, duo institit suadere, alterum vt ex vltimis ditionis suæ finibus adolescentes euocaret, quos deinde rectè institutos, tanquam viuas, & animatas arces in ijs finibus collocaret, non modò ad intercludendum impietati aditum, sed etiam ad pietatem in loca finitima propagandam. Idque quo proniùs effici posset; iuberet tertio saltem quoque anno descripta sibi afferri nomina adolescentium, ex quibus idonei legerentur: magnam vel inde gratiam collecturus apud populares, quòd, tanquam sedulus Pater familiam recognoscens, paternam illorum curam præseferret. Deinde suasit, vt cùm in Germaniæ plagis, quas hæresis arripuit, Lutheri, aliorumque similis corruptelæ libri in hospitiorum hypocaustis passim prostent, ad externos quoque sensim eâdem lue inficiendos; ipse contra per Bauariam sacra volumina, pias in Euangelia homilias, vitas Sanctorum in publicis diuersorijs proponi iuberet, quæ Germanis vltro citroque commeantibus esca salubris essent. Cœpit agere, & de Augusto Saxonum Duce ad Ecclesiæ gremium inuitando: sed ad ea respondit Albertus rem frustrà tentari. Se paulò ante in Ratisbonensi conuentu solum cum solo seriò egisse super ea re: at Saxonem fatentem prope palàm erratum, dixisse vlteriùs iam fuisse processum, quàm vt esset receptui locus. Adeo miseri mortales videntes, volentesque se ipsi priuant sempiternis bonis, ne inania, & caduca in periculum dent. Monachio Pragam Possevinum tendentem magno periculo Deus exemit. Georgius Rheni Comes, ac Sueciæ Regis affinis, cùm ad Cæsarem peracerbas literas scripsisset, conquestus nescio quos ire, & redire in Sueciam, vt Regem illum ab Euangelio deducerent: exploratores constituerat, qui Possevinum, & Socios interciperent. Ecce autem sub id tempus, quo Possevinus iter habebat, Episcopus Rossensis Scotus, dum Cæsar in Galliam redit, intercipitur, quasi is esset, qui Suecam rem tractaret, eoque pacto Possevinus elapsus Pilsnam venit claram Boëmiæ Ciuitatem, quæ nunquam Vsitico errori, nec Ducis Ferdinandi tempore rebellium quorundam coniurationi subscripsit. Hâc superiore anno cùm Possevinus transiret, acceperat à Senatu Pilsnensi literas ad Pontificem, ab eoque referebat responsa, aliasque præterea literas tum proprias Senatui separatim, ac Ciuibus, tum communes, quibus Summus Pontifex Ciuitatem sub perpetuum Diui Petri patrocinium accipiebat. His literis Boëmicè versis, & publicè recitatis, admoniti Ciues à Patre de sanctæ Sedis beneficio, & ad constantiam in religione catholica, quam adhuc præstiterant, incitati; communi gratulatione decernunt, vt is dies, quo literas à Summo Domino accepissent, anniuersaria celebritate festus esset: tum vt publica supplicatione gratijs actis Deo in æde principe monumentum susceptæ patrocinij, ac Pontificiæ benignitatis aureis literis poneretur. His Pilsnæ gestis inter magna pericula ex aquis latè stagnantibus ipsa sub cineralia Pragam ventum est, inde Olomucium commendatitijs literis à Cæsare impetratis. Suaserat Pontifici Maximo Possevinus, ad restituendam religionem in Sueciæ Regnis, duo instituenda Seminaria, alterum Olomucij, alterum Bransbergæ. Hæc quia statim è Suecia nauigantibus occurrit, vicinitate ipsa commoditatem habebat. Olomucium verò secessu, vt eo mitterentur, si quos longiùs à patria abesse oporteret. Gauisi sunt Olomucienses eam præcipuè à Romano Pontifice lectam suæ benignitatis sedem. Conductæ illico ædes, & formari cœpta familia, in quam Alumnis è Suecia, Gothia, Vandalia, Norwegia, Dania, Prussia, Liuonia, Moscouia, & Hungaria liceret admitti, nulla vitæ certa ratione, sed tantùm restitutione impensarum iniuncta, si quando à recta fide deficerent. Domestica disciplina ad Collegij in Vrbe Germanici formam temperata. Inchoato Olomucij Seminario Cracouiam ad ponendam ibi Societatis

64 Aloysius Odescalcus, & Basilius Cerinus Pontificis iussu mittuntur in Cracouiam.

65 Io. Ardolfus, & Nicolaus Milonius Collegij Germanici alumni Possevinum in Sueciam comitantur.

66 Possevinus Monachium venit, & cum Bauariæ Duce multa in religionis bonum tractat.

67 Rheni Comes insidias Possevino parat.

68 Episcopus Rossensis non Possevinus in eas insidias incidit.

69 Pilsnensis Ciuitas incorruptam fidem seruauit.

70 Literas Pontificis Pilsnenses magna religione suspiciunt.

71 Possevinus cum commendatitijs Cæsaris literis Olomucium venit.

72 Olomucense Seminarium instituitur.

73 Ad quid tenerentur illud ingressuri.

tatis ſtationem quinque dierum itinere perrexere. Regia Vrbs eſt Cracouia in minori Polonia ad caput Viſtulæ ſita, frequens, & opulenta præcipuè ſalis fodinis. Ceterùm eo ſtatu rerum, ſicut modò ſignificaui, vt Religio valde periclitaretur, nec locus in ea fore Societati magnis ſine turbis videbatur. Sed vbi maturè conſultum eſt, proque Deo ſincerè geritur res; ipſe audentes protegit, prouehitque. Aloyſius, & Baſilius apud Thomam Plazam Diui Thomæ parochum relicti, ſtatim cœperunt conciones habere latinè, ſuffragante ipſo Quadrageſimæ tempore, Gregorij Pontificis liberalitate nullis comprehenſa terminis ſuppeditante in victum. Magnæ fuere initiò difficultates: reque lentiùs procedente, vt mox referam, Odeſcalcus ad lætiorem tranſlatus eſt meſſem in Tranſyluaniam, Cirino cum Sacerdote Polono ſtationem eam tuente. Poſſeuinus paucis diebus ordinandæ ſtationi Cracouiæ exactis, ad eamque Cracouienſis Antiſtitis auctoritate confirmandam, ad quem habebat à Pontifice literas, Illzam profectus, tum Varſauiæ cum Regina, & Nuncio Pontificio mandata exequutus per Viſtulam ſecundo curſu Gedanum, inde Bransbergam venit. Hîc ordinando Seminario viris idoneis præpoſitis ad Stephanum Regem Vilnam excurrit, magno ſanè operæ pretio tum ob alia benè geſta, tum ob peſtilentem Volani librum in tempore oppreſſum. Is Caluiniſmum per Poloniam ſpargens aduersùs Franciſcum Turrianum, & Petrum Scargam, à quibus ante fuerat refutatus, volumen nouum ediderat, eò peſtilentius, quòd tum emiſſum, cùm Poloni Dynaſtæ Vilnam belli cauſa, quod contra Moſcum Rex apparabat, confluerent, curioſis rerum nouarum ingenijs dira peſtis inſinuabatur. Et Volanus quorundam patrocinio potentum nixus ipſum Regem, cui librum inſcripſerat, omni ratione captabat. Ergo cùm properato opus eſſet. Poſſeuinus prolixam ad Stephanum epiſtolam ſcripſit, quæ varias in linguas tum verſa, tandem latinè edita eſt cum eius Moſcouia. Ea epiſtola Rex perlecta, iuſſit in Volanum inquiri, librum ſupprimi, pollicitus ſi ad ſuas veniret manus, confeſtim in ignem iacturum. At vnus è primarijs Secretarijs, quem iam prope peſtifer afflatus corruperat, planè ex epiſtola ea ſalutem hauſit. Inſignem erga Poſſeuinum tum ceteri præ ſe tulere benignitatem, tum maximè venerandus Antiſtes Collegij fundator Valerianus. Is plenus dierum bonorum, & podagra decumbens, à diſceſſuro Patre ſalutatus, iuſſit hominem genua ante lectum ponere, tum productam paginam, quam ſingularibus benedictionibus implenerat, ſuper eius verticem recitat: quibus precationibus adiutum ſe Poſſeuinus in viæ periculis, ac difficultatibus, quæ in Suecia excepere multùm exiſtimauit. Bonus autem Antiſtes ſupremo huius anni die obdormiuit in Domino, Collegium ſatis conſtabilitum, & priuilegijs Academiæ, à Rege, & Pontifice hoc eodem anno ornatum relinquens. In Cathedrali Templo conditus eſt, magnifico funere ab Gymnaſij auditoribus cohoneſtatus. At Poſſeuinus Bransbergam reuerſus iam paratum inſtrumentum inueniens, Seminario initium fecit: in quo præ ceteris etiam quidam è Sancti Franciſci Ordine (quos Bernardinos ibi nominant) recepti ſunt, Prouincialis eorum rogatu, magno ſanè commodo pietatis. Subinde Naui, quam Rex è Suecia ad id cum regio Secretario, ac plenis humanitate literis miſerat, Regiomonti conſcensâ, varia per pericula exeunte Iulio StoKolmiam venit habitu, cultuque communi Societatis. Iam enim maturum videbatur apertè agere, quò adderetur Caholicis ſiue notis, ſiue occultis animus. Neque mox quaſi deceptos ſe querentibus turbandi cauſa offerretur Hæreticis. Ceterùm magnæ erant coortæ difficultates. Rex quoſdam Catholicos in vincula coniecerat: miſſum à Catholico Rege Legatum ſuo conſpectu arcebat: quàm cum maximè finitimorum Lutheranorum vim, popularium perfidiam, Caroli fratris potentiam formidabat. Laurentius Noruegius Collegium StoKolmiæ adminiſtrans aſſiduè Miniſtrorum petebatur inſidijs: quanquam cùm lingua Sueca ſimul concionaretur, præcipuum ipſe rerum munimentum erat. Rex Vpſaliæ agebat Hæreticis cinctus, & Lutheranorum Principum literis, miniſque conterritus, magno etiam confeſſionis Auguſtanæ volumine à Dauide Chithræo ipſi nouiſſimè dicato, & ad omnes

74 P. Poſſeuinus Cracouiam venit ad ſedem ſtabiliendam.

75 Aloyſius, & Baſilius Cracouiæ laborantij à Pontifice aluntur.

76 Odeſcalcus in Tranſiluaniam tranſit Cirinus Cracouiæ permanet.

77 Poſſeuinus Varſauiæ cum Regina, ac Nuncio mandata Pontificis exequitur.

78 Bransbergæ Seminarium inſtituit.

79 Vilnæ Stephanum Regem adit & contra Volanum ſe opponit.

80 Antiſtes Collegij fundator Poſſeuinum diſceſſurum in Sueciam benedictionibus, & gratijs cumulat.

81 Antiſtitis eiuſdem mors.

82 Poſſeuinus Bransbergæ Alumnos in Seminario collocat.

83 Regiomonte in Sueciam miſſa ſibi à Rege naui ſoluit.

84 StoKolmiam venit Societatis veſte indutus.

85 Multas offendit difficultates.

omnes Regni Proceres missō, à catholica religione reuocatus. Super omnia difficultatem augebant negata à Pontifice, quæ maximè vrgebat Rex, capita, de vsu Calicis populo concedendo, Sacerdotum coniugio, Missa populari idiomate celebranda. Tot inter angustias deprehensus Pater, commendandæ Deo causæ, & quantùm posset humana industria expediendæ aliquot dies StoKolmiæ subsistit: tum venit Vpsaliam, vbi ad Regem admissus, post breuem salutationem publicam, solùs, ac sine arbitris in conclaue interius seuocatur. Cupiebat Pater responsa Pontificis non primo congressu referre: sed postquam Rex lectis catholicorum Principum gratulationibus, interpositoque nonnullo spatio primos impetus infregisset; & factus est voti compos. Nam inter colloquendum febri correptus, perque benignè ab Rege dimissus, aliquot dies decubuit: sic tamen, vt nihil intermitteret, quæ ad præparandas res pertinebant, curare: præsertim ad legendos intentus adolescentes, qui in destinata Seminaria mitterentur. Meliusculè cùm haberet reuocatus à Rege duarum horarum difficillimo colloquio in exponendis causis, cur ea postulatorum capita Pontifex negasset, laborauit. Sed enim occupauerat ita animum Regis amittendi Regni metus; vt ad veritatis speciem, ac voces, neque oculos posset, neque aures aduertere. Erigere hominem Posseuinus, & ad fidendum Deo excitare, reuocare in mentem quæ quàm manifesta recepisset pignora diuinæ tutelæ, cùm à fratre sæpè neci expositus, dein quatriennium in custodia habitus, postremo iam Rex varijs coniurationibus patefactis, sine humano penè vllo præsidio, è summis periculis euasisset: A Domino, inquit, factum est istud, Rex, cuius dextera non elanguit: quin ita potest, polletque; vt quod hominum mens non assequitur, id si certam Deo, ex Vicarij eius interpretatione, habeas fidem, tam sancta, & glorioſa cœpta perductura ad exitum sit. His nonnihil commoto Rege finitus est sermo, nouæ tractationi loco relicto. Interea domi quotidie sacra faciebant Patres, ac diebus festis concio habebatur germanicè à Nicolao Milonio, ad quam Nobiles Aulici, & filius etiam Regis spuriùs ventitabant: cùm, ad solatium in tanta sterilitate soli, adfuit clanculum senex rusticus ex intimis syluis, antiquam se fidem tenuisse asseuerans: auditoque Patrum aduentu, peccata expiaturum prodijsse, quòd ab anno penè quadragesimo Sacerdotem nancisci non potuisset. Promit Rosarij partem, quod sæpè auulsum sibi è manibus, atque odio religionis à Ministris dispersum semper collegerat, ac seruarat in auitæ pietatis monumentum. Expiatus, diuinoque pabulo primus Vpsaliæ è gente Sueca refectus, ad suas syluas plenus gaudio remeauit. Ita sibi Deus miris modis ex omni gente segregat, quos infinitæ eius sapientiæ, bonitatique visum est. Illud Patribus apud Reginam versantibus Varseuitio, ac Visocio priuatim solatio accidit. In Templo, quod olim Archiepiscopale fuit, Sancti Erici Regis, ac martyris ossa ex vrna lignea in argenteam inauratam transtulere inter Litanias, & pia carmina, Hæreticis ministris, quos excluserant, audientibus ad fenestras, atque ringentibus. Sed electionis diuinæ in eo quoque illustre documentum conspectum est. Reuersis StoKolmiam Patribus, ac mox Rege sequuto, Tartari legati duo, quorum alteri Zaccariæ, alteri Antonio nomen erat, ex taurica Chersoneso, qui Præcopenses dicuntur, cum sex famulis, & nobili Polono appellunt, operam, militemque Sueciæ Regi sui Principis nomine oblaturi. Hos Posseuino Vilnæ Rex Stephanus commendarat. Rex verò Sueciæ, nec dum benè cognitos in custodiam dat: quæ fuit causa eorum salutis. Nam cùm se Posseuino, qui apud Regem fauit, penitus, totosque permisissent; arrepta inde occasione interioris commercij, demum cum Ecclesia reconciliati, bisque diuino refecti pabulo, donis, regijsque ornati literis, ad hæc pijs libellis, rosarijs, iconibus, numismatibus donati à Posseuino, Societatis in se beneficientiam prædicantes abiere, multa polliciti. Interim res Sueciæ grauius turbantur. Carolus Regis frater, Germanique Proceres quidam, & Legati à Lubeca superueniunt, qui vnà cum aliquot è regio Consilio, totum cierent Regem. Is inde Posseuinum sæpè perstringere, conquerique quòd nihil à Pontifice retulisset: vrgere Laurentium, vt si Collegium

86 Vpsaliæ Regem conuenit.

87 Rex Posseuinum benignè excepit.

88 Posseuinus à Rege inanem timorem amouet.

89 Nicolaus Milonius germanicè concionatur.

90 Senex rusticus inter Hæreticos catholicam fidem custodit.

91 S. Erici reliquiæ honorificè translatæ.

92 Legati Tartarorum ad Regem Sueciæ missi.

93 In carcere custodiuntur.

94 Hac occasione à Posseuino Ecclesiæ reconciliantur.

95 Libertate honorificè donantur.

96 In Posseuinum conspiratio.

gium obtinere velit, obstringat se sacramento in verba Regis, & sacrum lingua Sueca facere, ac sub vtraque specie Eucharistiam porrigere animum inducat. Demum apertè causas quærere religionis negotium abrumpendi. Itaque cùm Laurentius libertate Sacerdote religioso digna respondisset, se alieno arbitrio viuere, nil præter sui Præsidis nutum facturum: neque ignorare Regem à quo venisset, & quam ob rem. Se, si Rex permittat, concionaturum sic, vt nullam præberet turbæ causam: nisi id velit, nunquam tamen orationes ad Deum pro eius Maiestate intermissurum. Consilio inter se habito Patres, diuque re Spiritui Sancto commendata, ad vltima prope tentanda, intimo Regis Secretario, ipsisque peramico sat longum scriptum per opportunitatem Regi recitandum tradunt, cuius hæc erat summa. A Pontifice Maximo Regis Sueciæ Legatus Pontus à Guardia, cùm Sacerdotem petisset catholicum, missum Antonium, & nuper, nequid officij prætermitteretur, remissum. Nullis eum peperciſſe incommodis, nec periculis, nec vitæ ipsi. Perhonorificum christianis Principibus de pietate Sueci Regis testimonium edidisse. Restare religionis negotium, cum quo & Matrimonium, quod Rex inter Principem filium, & sororem Cæsaris optabat fieri, & amicitia cum Rege catholico coniuncta essent. Quod religionis negotium si minùs conficeretur; præterquamquod Summus Pontifex, alijque Principes data sibi verba meritò crederent; videret Rex ne ingrati animi crimine apud Deum reus, Christianis Dynastis, cunctis Europæ populis, denique posteritati, cui illustrissimum exemplum, & immortale decus posset afferre, ludibrio esset. Proinde recordaretur sextumdecimum Maij diem anni superioris, cùm Patri catholicè confessus, absolutione percepta, ita post multas lacrimas in eius complexum irruit, vt in ea verè Christiano, verè Rege digna verba erumperet: Ego te amplector, & catholicam Ecclesiam in æternum spondens, nec sub vtraque specie communicaturum, nec super ea moliturum quicquam, nisi qua ratione Sanctus Spiritus per os supremi Antistitis, ad quem Patrem idcirco remittebat, sibi faciendum esse significaret. Hæc omnia Pontifici, Cæsari, alijsque nonnullis Principibus, quanquam secretò, tamen planè nunciata, quòd ad veram dignitatem, & ad negotia promouenda Regis momentum ingens haberent. Neque aliunde tanta Pontificis, Cæsaris, ac ceterorum Principum catholicorum studia amicitiam eius expetentium profecta, quàm quòd illum tanta cum laude audierint catholicæ religionis restitutionem meditari. Neque Deum, neque Christianos Dynastas aliud petere ex Suecia; nisi quòd ad Regis, & Regni commodum, ac decus spectat. Interim, quod & Tartari ipsi, ac Turcæ permittunt, saltem concedat, vt Catholici suum habeant Templum, & liceat, si quis velit, ad Catholicos sese adiungere. Si Rex, vt est perspicaci ingenio, interiùs inspiciat, quò tendant terriculamenta à maleuolis obiectari solita; intellecturum eò spectare, vt cùm aliorum Principum bona existimatione, & amicitia nudatus esset, ipsi in rerum administrationem insinuent se, ac fidelissimo quoque familiarium Regis ablegato, eum quasi constrictum vinculis teneant, suo cuncta nutu ferant, agantque. Sanè suis oculis statum religionis Posseuinum vidisse in Gothia, & Suecia, intelligereque multis ex rebus, colloquijsque multorum, eos populos nihil ardentius expetere, quàm vt Rex aperiret sese catholicum: sanguinem pro ea re deinde, si opus sit, libentissimè profusuros: nec aliam causam afferre cur se ipsi non prodant; nisi quòd minis, & metu deterreantur. De Laurentio verò Noruego Regem ipsum testificatum sine illo multa, quæ ad pietatem attinent nunquam potuisse promoueri: susceptos ab illo labores sine vllo stipendio, in summis victus angustijs, potuisse mundo testari quorsum eius studia spectent. Si non concedit Regi Apostolica Sedes aliquarum rerum dispensationem; sapientem eum esse, qui possit intelligere nullo id odio, aut errore effici, cùm Concilia legitima, & generalia plures annos habita sint ea de re: cùmque filiorum sit non præscribere matri, sed obedire, eique matri, quæ est columna, & firmamentum veritatis. Si Ministri rationes Sanctæ Ecclesiæ, quas impunè è suggestis vexant, velint audire; facilè eos doceri posse. Si

97 Tum in Laurentium.

98 Laurentij libertum responsum.

99 Libellus supplex à Patribus Regi traditus.

Rex propagandæ catholicæ pietati seriò insistat; per Sanctorum Patrum scripta, legitimosque Doctores, & eos, qui non ex se currunt, sed ritè mittuntur, tore vt breui suos populos è tenebris Lutheranismi euoluat, sempiternamque sibi coronam paret in Cælo. Id autem facillimum factu esse, quicquid veritatis hostes, trepidantes vbi non est timor, Regnorum euersionem vaticinentur. Satis enim vel hoc seculo perspectum hæresibus, non catholica fide regna euerti. Diuinæ, quæ sibi ad hanc diem perpetuò adfuisset, dexteræ vim, ac præsentiam reputans, fine dubio crederet quantò diuinam causam fortiùs gereret, tantò eam validiùs affuturam: cùm quod infirmum est Dei, potentius sit omnibus hominibus. Hoc scripto Rex distrahebatur animo, & miserè torquebatur, hinc conscientia, excitataque de se tot apud Principes expectatione, hinc iniectis maleuolorum æstu terroribus miserè lacerantibus. Hoc enim meritò supplicium luunt in causa diuina segnes, atque degeneres, vt luctentur secum, ac ne caducorum quidem bonorum, quorum causâ vera contemnunt, frui suauitate possint. Tamen placatus non nihil est Patribus, & Collegio alimenta, quæ modò negauerat, suppeditauit paulò benigniùs, cùm rebus vsque eò incommodis pestilentia incubuit. Dei famuli nequaquam animum desponderunt: sed quantò maioribus vrgebantur angustijs, tantò impensiùs ad coniungendos se cum summa bonitate, expiandos, ornandosque virtutibus insistebant: exhortationibus domesticis, sacrificijs, spiritualibus etiam repetitis exercitijs sanè peropportunè. Nam ipso quoque Patrum Diuersorio lues occupato, Gabrielem Paulonium de Societate adolescentem obedientia præsertim insignem, sacrosanctis mysterijs præparatum eripuit: tum duos adolescentes Suecos, qui domesticis in muneribus Patres iuuabant: quos omnes Pater Laurentius ritu catholico sepeliuit. Appetebat dies Sanctis omnibus sacer, in quem Iobelæum pauculos inter Catholicos, & nonnullos recens conuersos edictum fuerat. Ijs dicta die expiatis, increbescente periculo, ad paruam Insulam saxeam, & syluestrem, vt fere sunt omnes in eo tractu, Collegio attributam, cum parte familiæ, Possevinus migrauit. Tugurium concinnant ligneum horrido loco, perangustum, nullis discretum conclauibus: tantùm in angulo paulò cultius excitata Ara, vbi quotidie sacrosancta hostia litabatur: ac Socij, vt in plurima mortis imagine vndique obuersante, vitali pane muniebantur. Vita omnis, cùm plerique domesticorum spiritualibus exercitationibus excolerentur, antiquis Anachoretis erat simillima. Nulla erat facultas proximos adiutandi: tantùm rustici quidam, qui plana Insulæ siliginis vtcumque feracia excolebant, aduocabantur ad Litanias: quibus cùm precationem satis longam Possevinus adijceret latinè, qua Sueciam Deo commendabat; eadem ab interprete per singulas periodos Sueco idiomate clara voce pronunciabatur. Ita cultus sincerus, & Sanctorum inuocatio rudibus illis sensim instillabatur. Quippe (quod miserationem plurimùm mouet) gens simplex, ac bona quoscunque nanciscatur, duces, ac magistros vel ad vitam, vel ad mortem sectatur. Eodem tempore StoKolmiæ, dum abest aula, magistratus silet, minorque obseruantium turba est, catechismus Canisij paruus Suecè versus typis est datus, latè per ea loca ferendus. Germanicè item mille quingenti impressi. Extremum anni tempus in Reginæ prædio sub StoKolmiam Torvesundio nomine Possevinus egit cum suis: Præfecto Insulæ, & Finlando adolescente, alijsque pauculis Deo restitutis. Laurentius in Vrbe præsenti animo operam suam morientibus exhibens, non tamen multos potuit pellicere, vt vel supremo spiritu cogitationem susciperent æternæ salutis. Quin potius inter pestilentiam ebrietas, & spurcitia omnis grassabatur. Tantùm hæresis humanæ gentis occæcat animos, moresque corrumpit. Illud curæ erat Ministris, quemadmodum ex morientibus quæstum quàm vberrimum facerent. Itaque persuaserant plebi summo honori fore, si ad demortui corpus concio funebris haberetur, pro singulis talerum exigentes. Hac arte benè saginati nullas de cetero supplicationes, nulla placamenta Deo offerebant. Varseuitius, & Visocius apud Reginam, quæ cum Rege Araosiam secessérat, præclarè operam posuere, præsertim promulgato Iobelæo, cuius

100 Regis commotio supplici libello perfecto.

101 Gabriel Paulonius peste eripitur.

102 Patres in syluestrem Insulam se recipiunt, ne peste consumantur.

103 Ibi incommodè sed piè viuunt.

104 Catechismus Canisij Suecè imprimitur.

105 Hæretici in peste nihil resipiunt.

106 Auaritiam exercent.

107 Varseuitius, & Visocius apud Reginam benè rem gerunt.

cuius causa Regina, ceterique Catholici penè omnes generales totius vitæ confessiones habuere. Sed & ipsos procella corripuit. Nam cùm Rex Sigismundum Principem filium soleret sæpè ad conciones hæreticas, & sacra execranda Lutheranorum accire; Varseuitius Reginam monendam censuit, vt caueret, ne adolescens ad id ætatis in fide catholica enutritus, iamque designatus Rex, opiniones prauas hauriret. Ea protinus accersitum Principem de periculo salutis admonuit. Is captato tempore Regi modestè significat, malle se regno, vitaque priuari, quàm sacris Hæreticorum interesse. Exarsit furore Rex, & innocentem adolescentulum sæpius in facie verberauit. Tum furorem vertit in Patres, verbera ijs, carcerem, exilium, comminari. Hi nulla re de statu vocationis suæ eam ob rem, Deo miserante, dimoti, Secretarijs regijs hæc tandem, præter alia multa, responderunt: Ipsos quidem nullas discordias serere: at lætari vehementer Regis, Reginæque concordiâ, precarique Deum, vt perpetuam velit, & augeat. Principi non contumaciæ, sed obsequij, & reuerentiæ, quæ regiæ Maiestati debetur, auctores esse. Verùm vbi diuina violetur Maiestas; dissimulare non posse: tum enim Deo potiùs, quàm hominibus obediendum. Videre autem ipsos Principem, dum sacris Suecis cogitur interesse; piaculum ingens concipere. Quamobrem rogare etiam, atque etiam Regem, vt nolit animam filij innocentis ab gratia Dei alienatam pertrahere in interitum sempiternum. Hac libera, modestaque oratione, res factæ quietiores. Sed mira sunt sempiternæ mentis consilia. Dum pietati aditus in Suecia intercluditur; in Transyluania aperitur penè fortuitò.

108 Varseuitius Sigismundum Regis filium ab Hæreticorum concionibus reuocare curat.

109 Rex iratus filium in faciem cedit, & Patribus multa minatur.

110 Patrum ad Regem responsio.

111 Rex nonnihil mitescit.

Agebat Agriæ, vt anno superiore narratum est, Ioannes Lelesius. Eum Ioannes Callai vir nobilis, fama viri commotus, ab Agriensibus Canonicis impetratum suos in pagos accersit. Non multùm apud eum profecit, sed in tres incidens Transyluanos, qui sacrorum ordinum causa ad Episcopum Canauiensem venerant, audiensque ex ijs de parata in Transyluania messe, oblatam sibi diuinitus occasionem ratus; expeditus, ac leuis, nullo vitæ subsidio munitus, omnium rerum egenus, stipem tantùm largiente Nobili Hungaro, dat se in viam. Varadini, quam primam Vrbem Transyluaniæ inijt, publica gratulatione excepto hospitium adornant, œconomum destinant, publico ære suppeditant victum. Sed Pater ad Christophorum Bathorum Vainodam Stephani Regis fratrem festinans, postridie se, quanquam ægrè, ex eorum manibus explicauit: qui faustis precationibus, & pecunia in eleemosynam prosequuti sunt abeuntem. Tertio die Claudiopolim, quod Colosuar Hungaricè est, Franciscì Dauidis Trinitariorum Antesignani quidem peruênit Hîc vbi inauditum, adesse Iesuitam; lumen cælitus affulsisse bonis diceres. Turmatim accurrunt, ad genua accidunt, manus, vestes, quod prehendere quisque poterat, osculantur, lacrimis, & singultibus includentibus verba. Commorant & Patri viscera: atque vt statum regionis intelligens, inter prandendum tres sat grandi natu baptismo perfudit: totum diem in eo ministerio positurus, si consilium fuisset subsistere. Aliquot præterea in itinere baptizatis, Albam Iuliam ad Principem venit. Exultare ille lætitia, omni benignitatis officio prosequi hospitem, vetare abscedere: quin se quamplurimos primo quoque tempore ei Socios acciturum. Protinus sedem Claudiopoli Collegio destinat, datque ad Summum Pontificem, & Patrem Generalem literas, ad Patres Prouinciæ Austriæ, ad suum fratrem Poloniæ Regem: contestans exiguo tempore innumeros prope mortales partim infirmos in fide, ac nutantes statutos, partim falsis opinionibus irretitos ad veram pietatem Lelesij concionibus, innocentique vita traductos: addito in literis ad Regem Stephanum, quo die eas literas ipse dederat, eo die quadraginta Arrianos suscepisse baptismum. Illum opportunissimum esse Societatis inducendæ articulum, cùm Hæresiarcha Dauid, nouis opinionum monstris progeneratis, ex odio populi datus esset in carcerem. Hæc fecere, vt Romæ Pontifex, Stephanus in Polonia sedulò vrgerent rem. Itaque lectos decem Socios Prouincialis Poloniæ Sunyerus ipsis Kalendis Octobribus Claudiopolim induxit. In his Iacobum Vangrouium,

112 Io. Lelesij in Transyluaniam Missio.

113 Missionis occasio.

114 Varadinum primum venit, vbi honorificè excipitur.

115 Tum Claudiopolim.

116 Aliquos baptizat.

117 Albam Iuliam ad Principem venit.

118 Claudiopoli Collegium à Principe destinatur.

119 Inuectis decem Socijs, Collegium extra Vrbem inchoatur.

tium, qui ceteris præesset, ab Vilnensi Collegio, quod regebat, & Aloysium Odescalcum latinè concionaturum ab Cracouiensi sede translatos. Nullum prope tota in Transyluania reliquum erat Templum ea tempestate, quod non occupassent Hæretici. Ac ne ipse quidem Princeps, nisi domi priuatim diuinis mysterijs, & prædicationibus audebat interesse. Societati attributa sedes est in Abbatia Colosmonostra nomine, extra Vrbem, verùm adiuncta suburbijs. Sed illud admiratione non caruit, fuisse in conuentu Prouinciæ Societatem liberè admissam, vt cuncta, quæ soleret, tractaret munera. Et Caluiniani quidem prædicantes strenuè obluctabantur, vt Nobilitas, quamuis & ipsa hæretica superauit, Magistrorum cupidine, qui lapsam omnino institutionem teneræ ætatis, vnde barbaries, & cuncta vitia succreuerant, reuocarent. Momentum tamen maximum erat in Principe: qui cùm rebus ceteris, tum studio veri cultus, germanitate Stephani Regis se dignum præstabat. Sed Stephani supra cereras laudes digna quoque relatu est modestia, & sapientia singularis. Nam cùm Societatis opera plurimùm vteretur; in operarum delectu, aut distributione nil sibi penitus assumebat, cuncta integra Societatis relinquens Præsidibus. Itaque quamuis Patris Vianę labores admodùm probaret; tamen reuocante eum Euerardo, ne aulæ vsu nimio religiosæ disciplinæ vis relaxaretur, moram nullam iniecit. Quo de beneficio Regi rescribens Pater Generalis: Simul, inquit, Maiestatis vestrę sapientiam admirati sumus, quæ id planè perspexerit, quod res est: Nullam posse religiosæ disciplinæ maiorem plagam afferri, quàm si eius libera administratio extrinsecùs impediatur. Hac igitur vtens sapientia, cùm item Societati Nepotem suum erudiendum permitteret; id voluit citra tamen disciplinæ domesticæ incommodum fieri. Pari moderatione Rodulphus Cæsar cùm Patrem Ioannem Mesquitum vellet perpetuum detineri aulæ suæ Prædicatorem: postquam id Societati reque, & exemplo pernicioſum cognouit fore; incœpto destitit: contentus opera eius vti, quandiu Moderatoribus videretur. Nec dubium est, quin hanc sapientem modestiam, si cuncti Principes possent perdiscere, haud paulò magis fideles, & opportunos haberent ab religiosis familijs administros. Norunt enim Præsides, quæ cuique facultas, quid spiritualium virium sit: ac nisi extrinsecùs retardentur; in tempore adhibent remedia: quibus tum religiosæ familiæ disciplina, & fama, tum Principibus administrorum vtilitas conseruetur.

120 Caluiniani Ministri obluctantur.

121 Stephanus Poloniæ Rex in religiosorum dispositione se ingerere recusat.

122 Et Rodulphus Imperator eadem facit.

123 Quantum Religionibus obsit libera administratio extrinsecus impedita.

Hoc anno Pragæ, quò vberiùs consuli Boëmis posset, certa attributa domi est hora Boëmicæ linguæ discendæ, cœptique pueri christiana rudimenta doceri Boëmicè. Drascouitij Iaurienſis Episcopi, regnique Hungarici Cancellarij postulatu ad Ciuitatem eius Sabariam missus est Pater Marcus Pithodius. Synodum celebrauit Antistes octoginta Præsulum conuentu. Pater in ea pro concione de Sacerdotibus veris, eorumque celibatu disseruit optato successu, Hæreticis non audentibus contra mutire, multisque Ecclesiæ restitutis. Socium verò eius Antistes pueris edocendis præposuit, dum catholicus ludimagister inueniretur. Per id tempus Gregorij Valentiæ nomen terrori maximè erat Hæreticis. Hic Ingolstadij Theologiam profitens, Sapientis præcepto, qui iubet stulto responderi iuxta eius stultitiam, ne sibi sapiens videatur, acriter impios flagellabat, & fortiter veritatis laqueis irretiebat. Nominatim autem Herbrandi, quem si Moderatores permisissent, prouocare ad publicum certamen statuerat, loquacitatem, & maledicentiam retudit, qua Tubingæ in Societatem latrabat. Amisit optimè de se meritum Societas hoc anno Bauariæ Ducem Albertum Ingolstadiani, & Monachiensis Collegij Fundatorem, ac perpetuum inde à primordio Ordinis nostri patronum: amisit & magnum columen Catholica religio. Sed damnum resarsit Guilielmus, qui non magis dignitatis, & coronæ, quàm pietatis paternę hereditatem accepit. Duos memorandę virtutis Fratres Cælo dedit Colonia Ioannem Berchensem, & Guilielmum Peschium. Ioannes in Ianitoris munere primùm ita versatus, suo vt exemplo, piaque consuetudine non domesticis modò satisfaceret; sed multùm quoque prodesset externis. Deinde

124 Pragæ Nostri Boëmicam linguam ad Boëmorum salutem addiscunt.

125 Marcus Pithodius Sabariam Episcopum adiuturus mittitur.

126 Gregorius Valentia Ingolstadij Hæreticis infensus.

127 Albertus Bauariæ Dux moritur.

128 Io. Berchensis Coloniæ mortui laudes.

de ædituus factus, dum similis perseuerat sibi, inque Sacelli cura, ornatu altarium, loci splendore industriam, ac diligentiam adhibet singularem; inter vestiendos parietes fallente vestigio lapsus è scalis, & crure confracto, acerbissimo dolore ex distorsione neruorum extinctus est. Guilielmus Collegij erat obsonator simplicitatis candidissimæ, à qua non abesset necessaria eius procurationi solertia: idemque ita potens sui, ac Deo assuetus; vt in procuratione adeo mentis & curarum rapaci, nunquam serenum tranquillitatis suæ vultum mutaret, nunquam segregari ab conspectu, vsuque Dei iucundissimo videretur. Horum loco copiosam iuxta, atque egregiam sobolem, ad aliarum quoque Prouinciarum subsidia, Prouincialis Costeri in primis eximia ad id piscationis genus facultas suffecit. Peregrè interim multa præclarè gesta, Aquisgrani præcipuè, vbi Pater Macherentinus, id quod sæpius frustrà tentatum fuerat, tandem expressit, vt in Ducis Iuliæ schola præcipua Catechismus Canisij iuuentuti prælegeretur, explosis Monhemij de rebus fidei tumultuosis quæstionibus.

129 Tum Guilielmi Peschij.

130 P. Costerus egregius animarum piscator.

131 P. Macherentinus Aquisgrani Canisij Catechismum introducit in scholis.

Interim Prouinciam Belgicam bella, & pestilentia deuastabant. Belli vis, Traiecto ab Alexandro Farnesio Parmensi Principe expugnato, & pace cum duabus Prouincijs Annonia, & Artheſia facta, nonnihil remisit. At pestilentia Louanij, Leodij, & alibi recrudescens multos mortales absumpsit, atque è Societate Viros insignes. Leodij domicilij eius præses Nicolaus Minutius, Ægidius Gibbarius, & Ludouicus Frater Coadiutor cecidere. Huic, quem ob columbinam simplicitatem, vitæque integritatem amantissimè cuncti venerabantur, solennes exequias vltro Ciues in Paræcijs omnibus, Religiosorumque Cœnobijs celebrandas curarunt: in emptoris ministerio, quod obibat, virtute populo cuulgata. Eâdem celebritate Minutij cohonestarunt excessum. Vixerat in Societate ab anno millesimo quingentesimo quinquagesimo primo quietè, modestè, obedienter. Patria erat Dionantinus. Neapoli ab Collegij eius initio supra octo annos egit: inde in Galliam: postremò in Belgium missus grammaticam latinam & græcam ad duodecim annos, aliquandiu etiam hæbraicam docuit. Duaci Pater Balduinus Hanguart integerrimæ vitæ pridie Natalis Sancti Ioannis Baptistæ obijt, quem Iulio insequenti quinque secuti sunt Fratres. Sed Louanij flos virorum amissus, Pater Rainerus Rainerij, Andreas Boccatius, Arnoldus Hæsius, Ioannes Iacobi Astensis. Postremus, quem nominaui, vtili multis populis peregrinatione perfunctus, cùm Louanium fractus laboribus redijsset, beato fine requieuit. Societatem anno millesimo quingentesimo sexagesimotertio, cùm pastor fuisset Antuerpiæ ad Sanctum Iacobum, iamque Neomagi in summo Templo Decanus ageret, Coloniæ ingressus. Plurimum concionibus valuit. Bransbergensem Ciuitatem sub ipsa Collegij primordia excoluit. Multa passus Elbingæ, quæ suo loco narrata. Demum reuersus in Belgium in suprema excursione, dum Geldriam, Cliuiam, & Frisiam concionibus, & catechismo peragrat, Dauentiæ substitit. Qua ab Hollandis obsessa aliquot mensibus perseuerauit modò ad Canonicos, modò ad Ciues reliquos, & milites Germanos ibi præsidiarios quotidie verba faciens: tam singulari Dei præsentia; vt non rarò hostiles globi præteruolarent concionem, vel proximè inciderent planè innoxij. Per Vrbem Neomagensem, quam adiutum ibat, tanquam vrsæ latro deductus, ac derisus est, aliaque multa vir Apostolicus Dei causa fecit, ac pertulit. Arnoldus anno millesimo quingentesimo quadragesimonono Romæ Societati adiunctus, exinde fidele ministerium in salutem animarum præbuit. Anno post receptus est Coloniæ Boccatius, ac Romam subinde missus, inde in Siciliam, postremò Belgio restitutus, summo labore ad Parisiorum culturam, ex quibus erat oriundus, aliquot annos non magno prouentu incubuit. Nouissimè exul Antuerpia Louanium cùm venisset, asportato magna cum constantia diuinissimo Sacramento, hinc ad patriam permanentem, ac beatam translatus est. Rainerius præerat in præsens Louaniensi Collegio prudentia pollens, facultateque fingendi hominum mores priuatis colloquijs, annum iam quintumdecimum suaue Religionis iugum cum laude ferens.

132 Belgij res.

133 Louanij, & Leodij pestis recrudescit.

134 Ludouici domestici emptoris mors, & virtus.

135 Tum Nicolai Minutii Collegij Rectoris.

136 P. Balduinus Hanguart Duaci mortuus.

137 Io. Iacobi Astensis Louanij mortui laudes.

138 Arnoldi Hæsij mors.

139 Tum Andreæ, ac Boccatij.

140 Tum Rainerij Rainerij Collegij Louaniensis Rectoris.

141 Patmensis Princeps Patres Traiectum mittit ad Vrbem hæresi purgandam.

142 P. Io. Ferdinandi bene gesta.

143 Galliæ res.

144 Mussiponti Lotharingij Ducis filij, & duo Reginæ Galliæ Fratres Collegij scholas adeunt.

145 Card. Vadimontanus in iisdem scholis disputat, & theologiam describit.

146 P. Nicolaus Clerus nobilem virum à Caluino abducit.

147 Maldonatus Academię leges condit.

148 Sodalitates duas instituit.

149 Monachos ad vitam communem reuocat.

150 Collegio Parisiensi Lectores ad Romani Collegij normam assignat.

151 Burdegalæ Catechismum in Paræcijs inducit.

152 Ad euangelizandum Xantonibus mittit.

153 Missio ex Turnonensi Collegio.

154 Vbi tres erant Catholici tres tantum Hæretici relicti sunt.

155 Augerius Dolæ Societatem Misericordiæ instituit.

rens. Interim, quamuis mors vndique fremeret, nequaquam intermissa solandi afflictam plebem solennis cura: postulatuque Ciuitatis, & Parmensis Principis, aliquot remissi Traiectum, qui inductam ab Hæreticis rubiginem conarentur abstergere. In his fuit Pater Ioannes Ferdinandus Principi, exercitui, Ciuitati percarus; cuius laboriosa, & potens caritas vsque eo profecerat; vt etiam earum gentium linguis posset pro suggestu populos alloqui. Nihil est enim, quod gloriæ diuinæ studium non euincat, præsertim si cum sui contemptu, & demissione coniungitur.

Per idem tempus in Prouincia Franciæ gymnasium Mussipontanum claritate Auditorum florebat & numero: inter quos ipsi Lotharingi Principes, Ducis filius, & duæ Reginæ Galliæ Fratres spectabantur. Et quidem ita vt Cardinalis Vadimontanus neque disputare, neque excipere, quæ Præceptor Theologiæ dictabat refugeret. Nec minori erant lumina illa iuuentuti ad pietatem incitamento, cùm quotidie interessent sacro, ac festis diebus sacro magno, concioni, precibus vespertinis: ad hæc statas confessiones sedulò obirent. Hîc Pater Nicolaus Clerus nobilem virum cognomento Harocourtium à Caluino abduxit. Maldonatus cœpta superiore anno spectando perficiens, seriem studiorum dispensauit, leges Academiæ condidit, duas Sodalitates, vnam è Ciuibus sub nomine Venerabilis Sacramenti, alteram è discentibus in tutela Cæli Reginæ conflauit. Tum ex itinere Casæ Dei Monachos adhortationibus amore perfectionis incensos ad communem vitam reuocauit. In Collegio Parisiensi, ad Collegij Romani formam, duos, qui Theologiam subtiliter pertractarent, vnum qui sacras explanaret literas, alium qui conscientiæ quæstiones, apposuit. Burdegalæ explicationem catechismi puerili ætati tribus in Paræcijs induxit, cùm ante non appositè ad rudes annos, sed è superiore loco more concionatorio, ac theologicè catechismus explicaretur. Quosdam in Xantones misit Apostolico ritu Euangelio promulgando. Indigebat grauissimè tractus ille cultura. Antistiti non animus deerat, sed coloni. Itaque Socios auidè excepit, totâque sua Diœcesi dispersit. Illi etiam Rupellæ, totâque illa vicinitate diuinum fecere præconium, obuijs animis, supra quam potuisset sperari, vbique excepti: innumeris tum confirmatis in fide, tum ab hæresi explicatis. Haud minùs feliciter in Prouincia Aquitaniæ ab Turnonensibus Patribus in circumiectis Pagis aduersùs opinionum monstra pugnatum, vt alicubi nulla reliqua facta sint, alibi perpauca, eaque valdè fracta. In vno quiddam similiter euênit, atque olim Neocæsareæ Sancti Gregorij Thaumaturgi tempore. Cum tres numero Catholici inuenti fuissent, planè tres modò reliqui Hæretici facti sint. Edmundus Augerius cùm quascunque attingeret oras diuinum semen spargens, messem vberrimam legeret; Dolæ hoc anno ex sententia laborauit. Ea Vrbs Sequanorum est Catholico Regi parentium præcipua, vbi & literaria Vniuersitas est, & supremum consilium Prouinciæ. Hîc Edmundus Sodalitatem, cui à Misericordia nomen fecit, condidit, tum ad alia pietatis, tum ad hominum extremo supplicio afficiendorum curam. Ad Prouinciæ comitia ex ceteris quoque Ciuitatibus Nobilitas coacta, sic sanctâ eius eloquentiâ capta est; vt vbi domum reuertit, famam disseminans, multos ex remotis locis ad hominem audiendum incitarit. Atque ipse simul operam confitentibus nauans, antemeridianas in subsellio horas, ac pomeridianas ponebat omnes summa patientia: tum ad alias atque alias regiorum Præfectorum accitu digressus Vrbes, pari vbique prouentu cæleste semen effudit. Miro inde Collegij desiderio Dolani succensi, idonea Vrbis regione, & ampla, domum areamque ad extruendum Templum magno statim pretio coemunt. Literas ad Pontificem dant, quibus rogant in reditus annuos Prioratum transferri: alias ad Regem catholicum, vt boni consulat Dolæ sedem figere Societatem. Ita demum certarunt, vt initium Collegio nonnullum factum sit. Ruthenis Ioannes Rogerius religioso triginta annorum famulatui finem sanctè imposuit. Lutetiam Parisiorum habuit natalem. In Collegijs Bononiensi, Panormitano, Romano, Apamiensi versatus, & variarum disciplinarum publicè doctor

doctor. Euênit sub annum seculi huius septimum & quinquagesimum, vt nescio quo inconsulto zelo Societatem deserere, ac patriam repetere statueret. Eam ob rem ab Romano Collegio discessit magno omnium mœrore; quibus alioqui bonitate, atque adeo doctrina in oculis erat. Itaque Socij ad preces, quæ publicè indictæ, pariter confugêre omnes. Atque interim Rogerius cùm ad Ciuitatem veterem venisset mari iturus, mutato repentè consilio, Viterbium petijt, facturus per Hetruriam iter. Sed neque hoc consilium stetit, existimans satius fore Lauretanam ædem de via salutare. Narnium itaque iter vertit. Ibi obuium habuit hominem de Societate, cuius sermone ad Collegium reuocatus est. Ita dum pro eo preces non intermittunt Fratres, quasi earum nexu teneretur, animaduersum est circuisse, nec longiùs milliario quadragesimo potuisse secedere. Confirmatus Dei gratia, solutoque Apamiensi Collegio Ruthenas translatus, magno illic cùm domesticorum, tum Ciuium emolumento Rector annos permultos egit, comparique eorum luctu vitæ cursum absoluit. Celebriorem tamen famam sanctitatis reliquit Cęsaraugustæ sexto Kalendas Martias Ioannes Ximenius Frater adiutor quartodecimo fidelis ministerij anno. Is in Regni Valentini Montanis ortus in Pago nomine Biar, Medici, qui amissa vxore ad vitam solitariam secesserat, hortatu ad Societatem pellectus: acceptaque ab eo schedula in commendationem ad Patrem Cordesium, tum Aragoniæ Prouincialem, dedit se Valentiam versùs in viam. In itinere grauis molestia hominem, & inde languor inuasit, viriumque defectus. Itaque bis, terue residere coactus, totusque anhelans, secum ingeminabat: En, Ximeni, quò pergis cum parua ista in manu pagella? nempe ad homines, quos tu ignoras, & qui te ignorant. Hæc dictitanti, ac pleno mœroris è cælo robur repentè insolitum, & lumen affuit: vt conuersus ad Deum crebrò iteraret: Spondeo, Domine, me omnino iturum, vt amoris tui gratia illis Patribus seruiam. Spondeo nil me acturum, nisi tui amoris gratia. Quia re vera ignoro equidem quò pergam, & quibus seruitum eam, nisi tibi, Domine Deus meus. Inde vigore etiam corpori restituto, alacer Valentiam venit. Ter recipiendus nec ne esset Prouincialis consultationem cum suis instaurauit: illisque repellentibus, quòd non appareret; quem in vsum posset recipi; tandem fertur dixisse omnino recipiendum, & quidem in eum vsum, vt fieret sanctus: nam ad id planè factum videri. Nec fefellit Ximenius expectationem, sed longè superauit, & ad Sanctitatem profecit eximiam, & magno vsui sedulo ministerio fuit. Statim domum admissus, dum varia illi ministeria enumerantur, & interrogatur quid commodissimè posset exequi; quod infimum, ac sordidissimum reperit, ad illud se idoneum respondit. Inde Cæsaraugustam translatus, præcipuè in Villæ cura, rebusque Collegio necessarijs plaustro vehendis agens iumentum, vitam exegit: quam cùm semper miri exempli duxisset; triennio tamen ante excessum, quasi de integro se Deo tradidit, ac longè pleniùs ipso vicissim vberiora vsque in eum cæli dona superfundente. Vestitu semper, attrito, ac lacero, & calceis aut ruptis, aut nullis vtebatur, ægrè ferens si quis Rectorem ea de re admoneret, dicens se animum suum planè permisisse Moderatori, multo magis permittere corpus debere: atque illum per sese, quid expedire iudicaret, prouisurum. Totum diem strenuè laborans, noctu tres, vel cùm plurimùm quatuor horas quieti, ac ferè vestitus dabat, reliquum tempus orationi. Hæc tota in meditatione sanctæ Christi passionis versabatur: quam versiculis vernaculo rithmo ipsemet explicarat. Eos versiculos lentè pronuncians, ac mente reuoluens, primùm in fletum abibat totus: deinde penitus abripiebatur spiritu, sic vt potens sui non esset: quod ex ipsomet cognitum est, cùm Moderatori conscientiam aperiret. Ac dicebat se meditari sanctam Passionem, quòd sibi in ea esse omnia viderentur, extra eam nihil. Ex hoc cum Maiestate summa commercio hauriebat simplex illud, ac purum pectus, inæstimabiles lucis radios, & fiduciam de summa bonitate singularem. Et quia intelligebat se ad labores, non ad quietem vocatum; huc suas meditationes dirigebat, se ad asperrima parans. Et inter opus cum Deo, tanquam præsente familiariter colloquens; quæ vel aptissimâ diuinæ vsu consuetudinis assiduè fruendi,

157 Eiusdem eloquentiæ vis.

158 In audiendis confessionibus patientia.

159 Dolani de Collegio fundando serio agunt.

160 Io. Rogerius apud Ruthenos sanctè moritur.

161 A Societate aliquando defecit.

162 Ad eandem Sociorum precibus redijt.

163 Io. Ximenij vocatio mirabilis.

164 In via debilitatus diuinitus roboratur.

165 Vt ineptus ad Religionem reijcitur, vt aptus ad sanctitatem recipitur.

166 Vilissimum sibi eligit ministerium.

167 Cęsaraugustam missus villicum agit.

168 Sui corporis cura neglecta totam superioribus relinquebat.

169 Breuis in somno in oratione prolixus.

170 Orationis materia Passio Christi.

171 Abundat lachrymis.

172 In Passione omnia se inuenire dicit, extra nihil.

173 Meditationem ad labores dirigit.

174 Manus ad laborem, mentem ad Deum intendit.

175 Cum Deo familiariter in laborando colloquitur.

176 Laborandi, ac patiendi desiderio flagrat.

177 Quomodo res difficiles faciles sibi semper redderet.

178 Socios, quibus inseruit, Angelos, & Dei præcones æstimat.

179 Laboriosa magis ab Socijs sibi assumit.

180 Pro se contemnentibus rogat.

181 Pijs sermonibus proximos iuuare studet.

182 Obitus sui diem prædicit.

183 Extrema morientis verba.

di, dulcemque conseruandi deuotionis sensum est via. Sæpe dicebat: Domine, vtere opera mea: cumque sibi ipse, quasi voce Domini responderet: Quo pacto opera tua vis vtar? subijciebat: Vt vis, Domine. Aliàs: Sic me, Domine, vtere, vti quispiam homo pauper suo vtitur iumento. Post totius diei laborem, cùm vesperi onustus herbis, ac frugibus à Villa domum rediret; se ipse, tanquam Domini voce, compellabat: Quid egisti Ximeni? ac respondebat: Laborani pro te, Domine. Tum subijciebat: Si vbi domum veneris, iubeant te totam noctem terram fodere; quid agas? Non iubebunt, Domine, sat enim norunt totum diem me non cessasse. At si iubeant, quid demum agas? Terram, Domine, tui amoris causa, fodiam: atque vtinam iubeant. Vbi ad exiguam illam quietem recedebat, sic precabatur. Domine, si cui hac nocte interrumpenda quies est, atque exeundum ad caritatis officia; is ego sim. Vtere hac nocte, Domine, opera serui tui. Non aliter ad alia, & quidem ad durissima quæque præparatum assiduè gerebat animum affirmans, cùm quis minutis in rebus obedientiæ difficultatem sentit; oportere eum animo ardua præcipere, ac singulis diebus offerre Deo maiora, quò procliuiùs minora præstentur: Nam statuo, aiebat, obedire vsque ad sanguinem, vitamque pro obedientia fundere; cúmque arduum quidpiam mandatur; tum me ipse ita appello: Ximeni, nihil est, quòd queraris: nam quod iuberis non est vt sanguinem, vel vitam des, quod tu tamen proposuisti. Ita dilatans ad magna animum, saltem assequor parua. Aiebat antequam se totum, ac penitus sanctæ obedientiæ permisisset, subtristem interdum, & inquietum fuisse: postea verò iugem tranquillitatem, & iucunditatem adeptum. Inde quoque suis laboribus condimentum addebat suaue, ac sanctum, quòd Patres, Fratresque scholasticos intuebatur tanquam Angelos Dei, & diuinos Euangelij præcones: eumque spiritum in alijs Coadiutoribus Fratribus conabatur inferere: quò non solùm alacriter, sed etiam religiosè sua obirent ministeria: non Christum modò venerantes in famulis suis; sed eiusmodi in famulis, qui professione Christo quàm simillimi essent, & suas vitas in eius gloriam, & animarum salutem deuouissent. Hisce cogitationibus flebat, vt nuhquam defatigaretur: quin & molestissima quæque, ac laboriosissima ad sese ab Socijs auerteret. Sique eueniret, vt super labores sermo aliorum, vel contemptus accederet; tanquam de geminato gaudebat lucro: quòd tum præcipuè ostendit, cum lignatum aliquando cum Fratre Nouitio pergens, ab manu agrestium contemptim, ac rusticano ioco Ignatianorum mancipia appellantium, exceptus, ad socium conuersus: Commendemus, inquit, Domino eos homines: texunt enim nobis coronam. Non tamen opportunitates iuuandi proximos, si quæ dabantur, prætermittebat: imo & captabat studiosè, præmeditatas habens rationes, ac vias, quibus pro modulo suo, posset proficere. Cúmque initiò non ita liberè cum omnibus auderet pios inferre sermones; vbi diuinitatem vberiùs hausit, animum induxit, quod & præstabat, de Deo, rebusque sanctis apud quosuis loqui. Inter hæc studia vbi fidelis operarius ad vesperam sui laboris peruênit, magnis correptus febribus, denunciauit octauo se post die abiturum. Sexto autem ita morbus increuit; vt post præbita sacramenta, tanquam mox excessuro, cœperit sacra Domini Passio recitari: at ille cùm paulum audiuit: Sat est, inquit, in præsentia: vbi maturum fuerit, prosequemur: ac repentè ita leuatus est; vt videretur omni planè defunctus periculo. Die tamen octauo aduocato Patre, qui ante legebat, monitoque iam tempus adesse sacræ historiæ recitandæ; vix hora interiecta, ad mercedem capiendam migrauit. Interrogatus iam moribundus, vellet ne in Cælum tendere; Nihil, inquit, volo, nisi quod Domino pridem spopondi, vt sanctissima eius voluntas perfectè fiat. Ac subijciente Patre: Pari ergo voluntate carcerem infernum subires? Non istuc nunc agitur, inquit: nam quod erat futurum iam completur. Ex qua voce, ac cetera vita non dubitarunt Patres, quin ad æterna euolarit gaudia, eiusque rei prænotionem ante diuinitus accepisset. Pater Balthasar Aluarius & ipse vir inclytæ sanctitatis; dum Cæsarauguſtanum Collegium visit, Viri virtutibus cognitis, eas egregio testimonio in epistola ad Collegij eiusdem Fratres scripta explicauit.

cauit. Caranacæ Ferdinandus Garzia, domo Calaguritanus anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimonono in Societatem adſcitus pridie Nonas Martias mortales miſerias cum æterna beatitate commutauit. Nam quò virtutem ſuam Deus in infirmitate clariùs oſtenderet; hunc famulum ſuum ingenio maximo, & præſtantibus donis à natura ornatum, maluit patientia, quàm rebus cum vulgi plauſu gerendis inſignem facere. Adoleſcens cùm occaſiones innumerabiles peccandi conſideraret; inſtitit à Deo precari, vt ad eum ſe ſtatum vitæ deduceret, in quo maximè Maieſtati eius inſeruiret. In qua precatione amplius biennio perſeuerans; ſemper magis, ac magis ad Societatem trahi ſe ſenſit: præſertim quòd in ea orationis, meditationiſque florere ſtudium intelligeret, optimum aduersùs peccata munimen. Porrò ingreſſus, tanquam ſe hominem oblitus, omnia vilitatis, & auſteritatis auidè animo complexus genera, optabat vitam in humillimis miniſterijs totam conterere, ab omnibus deſpici, & proculcari. Ieiunia, flagella, & id genus aſperitates ſine modo: etiam ad Indos eam ob cauſam pergere: vt quò ceteros mortales auri, & gemmarum cupido trahit; illic ipſe paupertatis, ærumnarum, periculorum theſauros quæreret. Sed fecit Deus, vt inueniret in Europa. Nam cùm valetudine, quam fortè ſub initium intentiore cura concuſſerat, ſemper vſus eſſet aduerſa; poſtremo vitæ quadriennio cum dolore acerbiſſimo capitis, cordiſque, affixus aſſiduè lecto, hectica febri conſumptus eſt. Videbatur, vt vſu venit auaris, quorum auiditas lucris extimulatur, fieri aſperrima tolerando, appetentior duriorum. Adeo non modò patienter, ſed alacriter, & cum gaudio, cumque ſumma in Deum fiducia, illam opinione vulgi intolerabilem molem ferebat. Cum eo etiam obedientiæ, ac ſeueritatis ſtudio, vt cùm iam Medicus, tanquam depoſito, iuſſiſſet dari quicquid optaſſet; interrogatus vt peteret, ſi quid futurum ſibi iucundum putaret; commotior reſponderit: Ego ne, Deus bone, id petam, quod futurum iucundum ſit? Id erit optatiſſimum quod dederitis. Vna res habebat ſolicitum, ne cùm cuperet vehementer diſſolui, & eſſe cum Chriſto; eam cupiditatem ad finiendos dolores ſui amor exciret. Itaque quod alij laborant in temperando vitæ amore; hoc ille laborabat temperando amore mortis. Sancti Thomæ Aquinatis die, vti quatriduo ante prædixerat, præparatus Myſterijs ſacroſanctis, è vita diſſus eſt. Maria Diaz ſanctimoniæ celebris femina octauo poſt die viſum eum ſibi affirmauit cum corona in capite Solis inſtar micante. Vnde intelligebat iam beatum diuina gloria colluſtrari, pretioſis patientiæ ſuæ gemmis inſignem. Nemo fuit, qui talem Virum non gauderet à corpore mortis liberatum. At Granatæ octauo Idus Ianuarij Collegij Rector Ioannes Emmanuel Leonius Hiſpalenſis genere, eoque nobili, domeſticos pariter & externos obitu acerbo afflixit. Supra fidem prope eſt quàm carus, ac venerandus eſſet domi, foriſque ſuarum merito virtutum, modeſtiæ in primis, prudentiæ, & caritatis. Anno quinquageſimoquinto ſeculi, ſuę ætatis duodeuigeſimo in Chriſti militiam dederat nomen. Sancti Dominici, Auguſtini, & Franciſci non inuitati Ordines exequijs eius interfuere, cumque multis honoratis è Clero Archiepiſcopus. Minor iactura ſed luctuoſior, ob caſus indignitatem, & additos calamitatis conſortes, Patris Alphonſi Lopij mors fuit. Sextodecimo ab Granata milliario, dum rediret Accio conſecratus Sacerdos, Idibus Martij, poſtridie eius diei, quo fuerat initiatus, ipſum, ac tres Auguſtinianos, & aliquot ſeculares abductos in interiora montis graſſatores ex Maurico genere crudeliſſimè interemere. Cadauer vix viginti poſt dies repertum eſt: ſed mirè deformatum, vt niſi ſchedula Sancti tutelaris, qui eo menſe ei obtigerat in ſacculo inuenta, & quædam veſtium notæ feciſſent indicium, de facie agnoſci non poſſet. Relatum ad Collegium, chriſtianaque cerimonia humo datum. Alios multos ad ſe euocauit vitæ Auctor dignos quidem æterna memoria. Sed hîc recenſenda ſunt capita: quanquam & fortè, quæ humanæ ſunt mentis tenebræ, ſilentio quoſdam inuoluimus memoria digniores. Quibus nihil equidem detractum velim: ſed ne opus in infinitum excreſcat; adhibendus eſt modus. Sua ſtat illis illibata in Cęlo gloria, & celebritas

184 Ferdinandi Garziæ mors, & dotes.

185 Eius ad Societatem vocatio.

186 Humilitatis ſtudium.

187 Patiendi deſiderium.

188 Suæ voluntatis omnino expers.

189 Mori cupit.

190 Prædicto die moritur.

191 Mariæ Diaz apparet lumine coronatus.

192 Io. Emmanuelis Leonij Granatæ Rectoris mors, decora, & funus.

193 Alphonſus Lopius à graſſatoribus Mauricis interimitur.

194 Ouetense Collegium fundatur a Magdalena Vlloa.

britas abundè par meritis, olim in suprema quoque vniuersitatis gentium panegyri reponenda. Ouetensis Collegij, liberalitate Magdalenæ Vlloæ multa tibi in cælo tabernacula æterna præparantis, hoc anno fundamenta sunt posita, Alphonso Ruitio, Prouinciali olim Romano, primo Rectore. Rem frustrà ante tentarat Andreas de Prada Abbas Tunnonis. Deinde Ferdinandus de Valdes

195 Alphonsus Rutius primus Rector.

Archiepiscopus Hispalensis institutam ab se Academiam Societati destinarat, & ipso morte prærepto, testamenti eius Procuratores tradiderant: sed subortis litibus maluit Societas suo iure cedere, quàm cuipiam dolorem afferre. Neque in præsentia defuere (Satana obstare præclaris initijs consueto) graues difficultates. Verùm breui, vbi religiosorum laborum specimen editum est, ac cœpere diuino verbo personare Templa, Paræciæ, & compita catechesi, omnibus animarum necessitatibus prompta opera tempore omni esse, admirabilis consequuta est cuncto in populo conuersio voluntatum: ipseque Antistes, antea lentior

196 Nostrorum in animarum commodum labores.

in recipienda colonia, perfusus gaudio omnem repræsentare cœpit Patris amantissimi caritatem. Quini Patres, Fratresque incolæ primi fuere: qui cùm pro se certatim singuli nouam vineam colerent; Rectoris tamen, quanquam inter aduersam valetudinem, in suggestu, in subsellio confessionali, in catechistica sella, vbicunque opus esset, ardor, infractusque animus eminebat. Atque inter cetera, vt vbique fiebat, statim inductus diuinorum vsus mysteriorum, & sancta æmulatione excitati veterum cultorum conatus. Multò magis deinde profectum excursibus in agros ad rudem agrestium turbam, vbi occupatorum in excolenda terra incultas, & spinis obsitas animas purgantes, & conferentes diuino semine, fruges aluere in cæli horreum inuehendas. Initiò vna tantùm puerorum instituta est Classis primas discentium literas, cui aliæ deinde additæ, consueto &

197 Pampilonæ Collegium fundat Io. Pinerius.

doctrinæ, ac pietatis prouentu. Pampilonæ quoque receptum Collegium est: Quippe cùm Vrbs ea sit præcipua regni Nauarræ, tum per se laborum Societatis idoneus campus erat, tum sedes opportuna ad latè excurrendum, etiam ad excubandum aduersùs Hæreticos finitimæ Galliæ. Hasce ob causas Ioannes Pinerius indidem ciuis, quæ dudum agitarat, vrsit validiùs, patrocinium nactus

198 Franciscus Hurtadus Protex promouet.

Proregis. Is erat Franciscus Hurtadus Marchio Almazani, qui reuersus ab Austriaca Legatione, Regnoque Nauarræ Præfectus, vt impensè Societatem, ac salutem animarum amabat, suscepit rem ad exitum perducendam auctoritate, & opibus suis, Pinerio ipsi, quanquam per se curreret, stimulis additis. Hoc libentiùs eam sedem capiebant Patres, quòd non solùm sub Episcopatu Pampilonensi sunt felicia incunabula Sanctorum Ignatij, atque Xauerij; sed etiam Pampilonæ arx stabat, in cuius propugnatione accepto vulnere Ignatius, perque illud salute animi, excelsos illos spiritus ad digniora se bella transtulerat. Ipse Prorex indignum solebat dicere, vt quando ex Ignatio, & Xauerio, tanquam duobus stirpibus, totum in Orbem terrarum propagati erant rami, & fructus; parens, & altrix eorum terra extra partem adeo publici boni relinqueretur.

199 PP. Baptista Martinius, & Lugus primi nostra ibi munia exercent.

Empta est, quanquam non sine nonnullorum strepitu, percelebri Vrbis loco domus, missique ad spiritualem sementem inchoandam Patres Baptista Martinius, & Lugus. Venit & ad locum spectandum Auellaneda. Quo ex itinere Loyolam cùm diuertisset; domum Ignatij alumnam pietate summa ingressus, nouo se quodam spiritu instinctum, nouoque pietatis æstu, ex quo præter morem incalescceret, profitetur succensum. His duobus Collegijs in Castella Pro-

200 Domus Professæ Valentiæ, & Hispali fundantur.

uincia additis; in Aragonia Valentiæ, in Bœtica Hispali domus accessere Professorum. Valentinæ domui Hieronymus Domenechus præpositus, Templum

201 Hieronymus Domenechus primus Valentiæ Præpositus.

possessione pridie inita, die Pentecostes, Archiepiscopo Hidruntino sacrum faciente, dedicatum est. Ad concionem Patriarcha dixit, interque cetera monuit populum, grates vt ageret Deo, quòd Societatem loco tam Ciuitati opportuno constitueret. Nihil enim Patribus, nisi populi emolumentum propositum esse: proinde vterentur occasione. Se quidem beneficium agnoscere in primis, quòd ad sui leuamentum oneris, gregisque sibi commissi commodum ea res pertineret. Eodem die noua in domo conuiuium Patribus, seque conuiuam dedit,

vnà

vnà cum compluribus præstantibus viris. Auxit gratulationem, populique admirationem ingressus in Societatem eodem die Franciſci Scribæ magna nobilitate ac re, maioreque mortalium bonorum ſpe Sancti Spiritus igne in holocauſtum Deo incenſis. Erat quadragenarius, doctus, ac ceteris ad abſoluendam Euangelici miniſtri perſonam donis inſtructus. Iuuit etiam ſua bibliotheca ſat locuplete naſcentis domus penuriam. Initium fecere mendicandi pendentibus ex humero manticis ipſe Pater Domenechus, & Pater Barzius, binaque in hebdomada emendicatione affatim panis corrogabatur, ita diſtributa Vrbe, vt ad eandem domum non niſi quintodecimo die rediretur. Recens Patrum impetus, rei nouitas, ædis ad hæc ſacræ opportunitas breuì diuina myſteria octauo quoque die obeuntium numerum geminarunt. Suſceptæ ſuperiore anno ad circumpoſitos Neophytos catecheſes vtilitate ſumma retentæ. Homines miſerrimi numero maximo, vt erant ab omnibus deſtituti, ac ſuapte ſponte chriſtianæ pietati minus addicti, prorſus iacebant in tenebris, & vmbra mortis. Poſt Gaſparem Loartem, in ea re plurimùm ſudauit, profecitque Pater Simon Dominicus. Initiò permagnæ difficultates occurrêre ex odio, quod ea natio aduersùs veteres Chriſtianos ex impotentium contemptu, ac vexatione conceptum habet. Tamen experimento eſt cognitum minùs opinione deploratum negotium eſſe. Caritate Patrum, comitateque pellecti, non pueri modò ad chriſtianæ doctrinæ ſcholas, ſed grandiores quoque non grauatè itabant, diſcebantque facilè chriſtianos ritus, & induebant mores. Hiſpalenſis domus collocata eſt in veteribus Collegij ædibus, nouoque Templo, quod per id tempus diuinis addictum eſt. Collegium in ædes migrauit, quas ædificandas, & cenſu annuo muniendas Ciuitas benignè ſuſcepit. Non nihil in populo offenſionis, ac ſermonis exciuit damnatio ad triremes presbyterorum Lorenenſium, quos Hiſpalim ductos vulgus Theatinos vocabat. Sed maturè obuiam iuit Archiepiſcopus, innocentiam Societatis iubens in omnibus Eccleſijs vulgari, nequa ei ex falſo rumore labes, cum auctoritatis imminutione, adhæreſceret. Nec modo (vt erant Primores ſat rerum gnari, & in vniuerſum Ciuitas optimè affecta) calumniæ omnes facilè diſcuſſæ: ſed per occaſionem vulgatæ Societatis laudes, ac celebratæ, Deo gloria, cuius eſt opus famulos ſuos, & à culpa defendere, & laudandos efficere. Quanquam in hac Prouincia hoſtis humani generis, & oſor pacis æternus graues iam diu ad diſtrahendos Sociorum animos intentabat pugnas: ſcilicet, qua arte bonos aggreditur, ſpecie honeſtatis maioris obiecta, quaque via alibi ſæpè ſchiſma tentauerat. Querebantur inferiores nimio ſe imperio, duriùſque tractari: culpas leues non modo puniri grauiſſimè, ſed æternam earum memoriam conſeruari, & exſuſcitari cum putabatur extincta. Moderatoribus hanc eſſe curam maximam obſeruare, ac vexare ſubiectos. Inde manare malum, ac fundi per inferiores, vt ipſis quoque ſummum eſſet negotium notare alienas noxas, explorare vitas, & crimina. Inde neque inter ſubiectos inuicem fratrum, neque erga Moderatores filiorum vigere fiduciam, ſed potius degeneres quaſi in regno mores indui. Ita erat vniuerſa Prouincia duas diſtracta in partes, ac malum iamdiu natum, nunc tandem erupiſſe dicebatur, aditu per Garziam Alarconium Viſitatorem patefacto, quem plurimi tanquam cælitus miſſum excepere. Habebantur ſeueritatis principes in præſentia Pater Ioannes Cagnas, quem quaſi fontem eius mali nominabant, Petrus Bernardus Prouincialis: qui cùm ante ſuauitatis laude carus vulgo eſſet; paulatim ferebant, ſiue Magiſtratus diuturnitate, ſiue ſeueriorum familiaritate, ad eorum ſectam abſtractum. Præterea Franciſcus Vaſquius, Gregorius à Mata, Ignatius Caſtellus, aliique nonnulli non eiuſdem modò ſenſus, ſed etiam inter ſe quaſi quodam fœdere colligati. Qui in Congregatione prouinciali, vt longè ſuperabant numero è ſuis partibus Procuratorem Ignatium Caſtellum delegere: qui Romam profectus, tum eorum facta apud Patrem Generalem defenderet, tum contra partes aduerſas præmuniret, ne ea adminiſtrationis ratio mutaretur. Sanè plerique eorum eximiæ erant, præſtantiſque virtutis, nec niſi nimio zelo peccabant, ſi quid peccabant, ad conſeruandam

202 Franciſcus Scriba Societatem ingreditur.

203 PP. Domenechus, & Barzius bis in hebdomada per Ciuitatem emendicant.

204 PP. Gaſpar Loartes, & Simon Dominicus Neophytos catechiſmo iuuant.

205 Domus Profeſſa Hiſpalenſis in Collegii ædibus collocata.

206 Archiepiſcopus Hiſpalenſis bonum Societatis nomen curat.

207 Sociorum querelæ domeſticæ.

208 P. Garzias Alarconius Prouinciam viſitat.

209 PP. Io. Cagnas & Petrus Bernardus Prouincialis querelarum cauſa.

210 Tum Franciſcus Vaſquius, Gregorius à Mata Ignatius Caſtellus.

211 Recta disciplina à moderamine non discedat.

dam religiosæ disciplinæ integritatem, rectamque apud proximos famam intenti. Cetervm dum supra imbecillitatem humanam custodiam intendunt, nec modum adhibent; caritatem, quæ debet esse in omni recta administratione membrorum cum capite nexus, & vinculum, non leuiter conuellebant: cùmque in omni multitudine, quantumuis eximia, ac lecta, nunquam possint eorundem cuncti esse virium, nec eâdem via duci: & verò semper aliqui tanquam fex, ac scoria sint, querimonijs, artibus non bonis, Satanæ fallacijs pandebatur aditus: obstructa ea via, per quam fuisset occurrendum, nempe perfugio ad Præsides intercluso. Et sanè cùm vbique arduum est rerum modum inuenire; tum religiosa in prefectura diuinæ cuiusdam est artis ita attemperare cum seueritate lenitatem; vt neque per hanc soluantur mores, neque per illam caritas infirmetur. Itaque Euerardus ægrè ferens tum cetera austeritatis immodicæ, tum præcipuè illam veluti factionem; sedulò ad eam soluendam incubuit: qnod non difficilè factum est, quibusdam in alias prouincias opportunè amandatis, ipsaque Prouincia, postquam lustrauerat totam, Garziæ Alarconio demandata.

212 Seueritas cum lenitate coniungenda.

213 Euerardus discordias componit.

Alia quoque tentabat via Castellanos inter, ac Lusitanos Socios discordiarum sator caritatem deterere. Nam cùm Rex Lusitaniæ Henricus præ senio non multùm abesset â fine, successore incerto; ferebat fama in Castella per Lusitanos Patres stare, quominus cum pace controuersia præcideretur, in Philippi verba ab Henrico, ante suprema, populis sacramento adstrictis. Itaque Castellanorum Patrum quidam, quorum aures externorum querimonijs verberabantur, & auctoritas, gratia, res discrimen adibat; laborabant, vt Lusitanos à culpa defenderent. Hi è contrario plurimùm cauebant, ne quomodo eam disceptationem attingerent, neu Lusitano populo ad omnes suspicionum auras erecto darent vllam in partem propensionis indicium: adeo ut cùm Dux Ossunæ Regis Catholici Legatus in Lusitania instituisset, vt Pater Aloysius Gusmanus ad se confessarius mitteretur; eum Patres Lusitani perbenignè acceptum, omnino perpulerint suam vt rediret in Prouinciam. Hæc notarim, vt animaduertant Religiosi viri, quàm vigilanter custodiendæ paci, Nationumque studijs penitus ex animo eradendis debeant insistere, quamque procul ab omni seculari procuratione abesse: cùm suspicio ipsa vires habeat maximas ad nomen foris maculandum, pacem domi concutiendam. Quod ipsum eò etiam clariùs perspectum in Lusitania est. Leo Henricius Regis erat Confessarius: sed, quemadmodum supra narraui, ita cum Rege conuenerat, vt is sineret eum religiosæ humilitati, simplicitatique seruire, nec pateretur Regni immiscerì curis. Hoc dum Leo fideliter exequitur, qui voluissent Regem primo quoque tempore successorem sibi sufficere, præcauentem ne ad alienos regnum peruenirèt; querebantur de Leone, quòd non Henricum ad id pro munere, auctoritateque apud eum sua adigeret. Quam tamen inuidiam ipse Rex Proceres allocutus, vt erat vir optimus, suique consilij rationibus expositis, ac professus suo iussu Leonem nihil attentare, magna ex parte molliuit. Porrò dum Philippus Rex lectum militem per Italiæ præsidia distribuendum mittit, Classe tempestate dispersa, vt ij, qui Genuam appulere Genuensibus Patribus, ita pars Carthaginem nouam reiecti Murcianis exercendæ pietatis materiam attulere: vtrosque enim pessimè vexatos graues corripuere morbi. Hos cùm Nosocomium Carthaginense non caperet, Murciam primùm, inde Valentiam transferebant, sed ferè omnes extinguebantur in via; eò visum est Murciæ curandos. At ne ibi quidem hospitium capax erat, neque vlla facultas leuandæ calamitatis. Itaque Patres cùm ab Ciuitate, Senatu, Episcopo, Canonicis, alijsque ad tria millia aureorum nummûm, vimque ingentem vestium, tum ad induendum, tum ad lectos, & ceterum instrumentum corrogassent; sex ampla conclauia adornarunt Nosodochij in modum, vbi milites prope quingenti curabantur. Vnus Canonicorum, itemque Præsidum Vrbis toti negotio quasi œconomi præerant. Sex Medici vocabantur. E Collegio per vices quaterni Fratres adibant inseruituri ægrotis, & quidem Sacerdotes ad solandos, expiandosque. Multum exhaustum incommodorum, & graues susce-

214 Castellanos inter ac Lusitanos Socios serit Satan discordias.

215 Religiosi caritatem non nationum studia foueant.

216 De Leone Henricio Regis confessario Lusitani conqueruntur.

217 Henricus Rex eum defendit.

218 Murciani Collegij Patres caritatè in ægros milites exercent.

219 Nosodochia instituunt.

pti

pti morbi, sed citra funus. Enituit Ciuium quoque Murcianorum in ea calamitate pietas, non solùm stipe, sed etiam opera conferenda. Olysippone, vbi pestilentia, quæ se anno insequenti diriùs effudit, leuiter cœpit existere. Ciuitas extra Vrbem receptaculo morbidorum condito, cui domus salutis nomen fecit, duos è Societate ad animarum curam Sacerdotes expetijt. Missi Ferdinandus à Prato, & Petrus Mascarenia, ambo animi fortis, spectatę virtutis, ardentissimæ caritatis. Nec longo tempore laborum suorum intercluſi sunt fructu. Ferdinandus duodecimo Kalendas Septembris, paulò post Mascarenia operi sancto immoritur. Postremus hic parentibus illustrissimis Vasco Mascarenia, & Maria Mendozia genitus, incertum maiorem ne sanguinis, an virtutis prosapiam traxerit. Ea quippe feracissima stirps, non tamen fœcundior, quam felicior, selectissima germina non tam generi, quàm religioni dedit. Nam Petro quatuor, ex ceteris, fuere Fratres sacris addicti Ferdinandus Martinus, Franciscus, Nonius, & Antonius Mascarenia. Primus fuit Farensis Episcopus, & sacrosanctæ fidei in Lusitania generalis Quæsitor, vir moribus, & virtute præclarus, & cùm disciplinarum omnium, tum Theologiæ præsertim excellenti scientia toto Regno laudatissimus. Reliqui tres in Societatem adlecti. Ex his Franciscus quidem, non sine fama maturæ virtutis, ætate licet immatura, diem extremum obijt. Nonius verò, & Antonius grauissimis in Prouincia perfuncti muneribus, Romæ insuper apud Præpositos generales hic Claudium, ille Mutium, magna vbique opinione prudentiæ, & religionis Assistentes diu fuere. His quartus accessit Petrus non genere magis, quàm disciplina germanus, quem ab ijsdem haud sanè degenerantem vidit Lusitania. Præferuidus quippe vir, licet egregijs animi, naturæque laudibus in paucis excelleret, quas in Europæ luce, velut in theatro, explicare cùm pompa, plausuque posset; nihil tamen optatius habuit potiusque, quàm vt in Africam, aut Indiam terrarum vltimas, ignotasque plagas mitteretur: quam expeditionem non constantiùs, quàm ardentiùs flagitauit, vt sanguine, ac vita recentem illam Christi messem irrigaret, & coleret. Id verò cùm sæpè repulsus, & veluti reiectaneus impetrabile non videret esse precibus, fortunam aliam eâdem spe complexus, in hanc se dedit aleam, quæ vltrò ipsa se obtulit, grassantis per Prouinciam pestilentiæ, primusque Sociorum Præsides obtestando fatigauit, liceret sibi laborem, operamque inter ea obsequia caritatis consecrare. Quo demum obtento, in publicum sese coniecit contactorum hospitium: vbi nulla mali atrocitate retardatus, nulloue sui respectu, aut mortis passim in oculos occurrentis metu, indiscriminatim omnibus ingenti alacritate impertiens ipse se, post alterum infatigabilis seruitij mensem, contagione luem contraxit, ex qua mox animam immortalium meritorum plenam Deo restituit. Ferunt supernis proximum, cùm Maurus quidam Ethnicus, pestilenti morbo iam ictus ad eum strato iacentem obrepsisset, lustrarique se sacro fonte postulasset; velut mortis cui tunc acriùs obluctabatur, oblitum, aut negligentem, collegisse quantùm potuit in seminece corpusculo spiritum, extensaque dextera sacrosanctam ei lympham affudisse: sicque vitam alijs cælestem tribuendo, ipsum humanam gratabundum, dissoluique cupientem exhalasse. Ad eius exceſſum sequutus est publicus dolor, tanquam ob iacturam hominis bono publico, ac præcipuè miserorum nati. Neque luctu abstinuit Henricus ipse Rex. Nam & morbo laborantem seruare omni ope conatus est, missis ad eum magnæ efficacitatis, ac pretij medicamentis (quæ tamen Petrus pauperum, quàm sui studiosior, in eorum salutem, neglecto se, distribuenda curauit) & fato præreptum vehementer indoluit, interque multa animi complorantis documenta, in illud elogium exclamauit: Eo demum die Olysipponensis Vrbis remedium, salutemque concidisse. Neque promerita commemoratione fraudandi sunt fortissimi Sacerdotes, inuictissimique Fratres: illi quidem Petrus Correa, Laurentius Fonseca, Balthasar Esteuius: hi verò Antonius Abreus, Alexander Coëlius, Andreas Annesius, ac Rodericus Gomesius: qui nimirum omnes Socij non laborum minus, quàm palmarum, inter hæc eadem huiusce temporis discrimina malo-

220 Olysippone Ferdinandus à Prato, & Petrus Mascarenia inseruiunt peste infectis, eaque absumuntur.

221 Petri Mascareniæ genus, & laudes.

222 Tres habuit in Societate Fratres.

223 Franciscum immatura morte sublatum.

224 Antonium Claudij, & Nonium Mutij Generalium Assistentes.

225 Petrus in Indiam mitti, vel in Africam petit, sed non impetrat.

226 Ad peste infectos mitti petit, & obtinet.

227 Moribundus Mauro baptismum impertit.

228 Eius mortem plerique condolent.

229 Pretiosa medicamina non sibi, sed pauperibus tribus curabat.

230 Henrici Regis de eo elogium.

231 Alij ex Societate in infectorum obsequium demortui.

malorum, pro humana æternaque Ciuium incolumitate vitam proposuere. Eorum in locum alij statim suffecti optimo exemplo Ciuitatis. Certus quin etiam Sacerdotum numerus, ac Fratrum, sepositum in diuersorium secreti, qui saucios peste per Vrbis domos inuiserent. In his, vti cupidè flagitauit, Rodericus de Gois Nouitiorum Magister fuit. Idibus Iulij ante ortam pestilentiam Simon Rodericius, vnus è decem primis, in senectute bona decessit: aduersùs fallacias Diaboli quàm nemo sit tutus, quantopere vigilandum sit, non leue exemplum. Bonus alioqui vir, religiosæ mentis, & virtutibus multis ornatus mortem tandem obiuit eo homine dignam, quem inter primos huius Ordinis auctores diuina voluntas legisset. Ortum duxit Simon Rodericius Azeuedus Vouxellæ, quod Lusitaniæ oppidum in Lamecensi ditione, Vicensique Diœcesi situm est, parentibus honestissimis, Ægidio Gonzalio, & Catharina Azeuedia. Illum recenter ad vitam editum, morti ipse proximus, cùm ad brachia excepisset Pater benè ei precaturus, defixosque in eius vultum oculos continuisset; improuiso quodam æstu mentis ad vxorem conuersus: Tu ne verò vides, hæc, inquit, ingenui lineamenta pueri? magna quædam, & præclara diuinæ gloriæ facinora minantem vides. Fac tibi commendatus impensè sit, vt tanquam sacri quippiam in spem egregij successus, eximia cum cura, ceterisque præ liberis liberaliùs educetur, & crescat. Siue hæc fuerit naturæ præsensio, qualis haud rarò morientibus incidit, siue cælestis oraculi vaticinator impetus, non equidem curiosè disquiram. Certè neque imperio mulier, neque prædicto euentus fefellere fidem. Nam vbi primùm domestica ex disciplina solidiorem in frugem adoleuit Simonis ætas, missus Parisios, vt Ioannis Tertij Lusitaniæ Regis impensa bonis artibus imbueretur, cùm haud impares indoli successus in literis, ac moribus faceret, in Ignatium incidit eadem studia, non eâdem spe, ac mente versantem: quippe non vanis honoribus, sed diuinæ gloriæ prorsus intentum. Huius primùm fama sanctitatis, mox & consuetudine paulatim illectus Rodericius, sese illi totum, ac planè subiecit, donec in vota Societatis instituendæ, vnà cum ceteris eiusdem vitæ consortibus, conspirauit. Nec minore constantia sanctum illud animi propositum deinde prouexit, quàm fortitudine suscepit. Licet enim haud semel amore solitudinis, superniscque rebus sine interpellatoribus, aut arbitris vacandi studio solicitatus, in suscepto consilio nonnihil vacillarit, vt suis prænarratum est locis; semper tamen diuina veluti manu, ac cælestibus ostentis in fide confirmatus, hanc ipsam præclaro operæ pretio, & magnis in Societatem præsertim Lusitanam meritis acerrimè tenuit. Ea certè illi Prouincia illi se, cœptaque, & stabilimenta, atque incrementa sua debet. Erectionis Collegiorum, beneuolentiæ Ciuium, gratiæ Principum, patrocinij Regum, ille quondam fundamenta iecit: quæ in tantam deinde molem excreuere; vnde ingentem apud omnes hominum ordines opinionem Societatis, ac sui excitauit. Et verò, vt peculiaria eius opera, & per totam retrò historiam sparsa facinora, declinando, & meo, & lectorum fastidio, repetere hîc supersedeam; sed aliqua tantùm his adhuc annalibus intacta delibem; vir fuit egregio concursu laudum famę suæ par, & qui videri possit, vel sola rerum suarum appendice, magnus. Principium à caritate faciam, quæ virtus chorum ceterarum non ducit modò, sed etiam trahit. Hęc in Rodericio tanta erga Deum fuit; vt cùm eodem arctissimam coniunctionem per crebra commercia affectaret. Quam vt ardentiùs excoleret, atque inflammatis in cælum affectibus indulgeret; post duodecim iam exactos Præfecturæ Prouincialis annos, non quidem laboris, atque molestiæ, quibus pro diuina gloria potius inhiabat, sed distractionis à Deo, quam ipsa negotia necessariò faciunt, abundè pertæsus; abdicauit se omni planè magistratu, deprecatusque curam gerendarum rerum, regendorumque Sociorum, in secessu vltimo Sancti Felicis caro se totum inuoluit otio contemplationis; cælestisque amoris perfruendi facta copia, in eum vim omnem, & vires animi æstuantis effudit. Sed præcipuo quodam volatu cordis in Christum Iesum ferebatur, eiusque pro generis humani salute patrata opera, & præsertim consecuta supplicia, illicia faciebat repensandæ vicis.

232 Rodericus de Cois pestilentium seruitio se mancipat.

233 Simonis Rodericij mors, & decora.

234 Patria, & genus.

235 Morientis parentis de eo tum nato vaticinium, seu præsagium.

236 Parisijs litteris vacans cum S. Ignatio necessitudinem contrahit.

237 Cum eo, ac Socijs de Societate instituenda conspirat Ignatius.

238 Prouincia Lusitaniæ eum auctorem, & fundatorem æstimat.

239 Eius in Deum caritas.

240 Vt cum Deo arctiùs agat, abdicat se magistratu.

241 In solitudinem se abdit.

242 In Christi passionem præcipuè fertur.

vicis. Quare? sub rudimenta primæ conuersionis ad Deum, potiri concepto profectionis Hierosolymitanæ voto, cùm per temporum difficultatem minimè licuerit (quanquam eius se voto liberatum non ignorabat) persoluendi tamen prona voluntate magis, quàm solicita religione ductus, per hæc ipsa vitæ spatia negotijs vacua, facultatem ab Ignatio impetrauit in Palestinam commigrandi, ibique aliquandiu commorandi: vt ea cælestis in homines caritatis expressa vestigia conspectu recoleret, imitatione calcaret, suamque ab Christo Domino longiorem absentiam, ipsa locorum, quibus ille præsens aliquando fuerat, imagine falleret, ac solaretur. Sed eum Venetias idcirco aduectum, cùm soluturus iamiam esset in Cyprum, importuni præpedimenta morbi, seu potiùs diuini prouidentia Numinis, concepte dudum spei prorsus exortem fecere. Neque tamen propositum ille mentis abiecit, sed permutauit: & quæ Domini patientis insignia in suis quæque domicilijs osculari, complectique non potuit; eadem proprio ipse in corpore, in quo mortificationem Christi circumferebat, descripta, impressaque venerabatur: sanè qui Christum diligit, & crucem eius aut non portat, aut odit; hunc esse peramantem apparet quidem, minùs tamen Christi quàm sui. Ergo Rodericius, quod ab primis spiritus incunabulis in consuetudinem, vsu deinde assiduo roboratam induxit, acriùs perrexit duriter, hostiliterque carnem accipere, rudi ac preparco cibatu, neque cubatu commodiore, quotidiana, & immisericordi verberatione, setis ad nudum adpressis gestatisque, ceterisque huiusce generis documentis, quibus ipse se pœnarum Domini sui crebrò commoneret, ad eiusque amorem velut stimulis incitaret. Verùm illi nihil æquè aut memoriam peruellebat, aut sitim alebat Dominicæ tolerantiæ, quàm argutum sanè ac nouum inuentum, à nemine, quod legerim antè vsurpatum. Nam sub vitæ sanctioris initia, vt ardori suo teneriùs, vel ipsa duritate, indulgeret; summa sibi cute supra pectus signatè discissa, notabilem dodrantali magnitudine, ac latitudine digitali Crucem, acuto in vulnus stilo, descripsit extrinsecùs: viuax argumentum interioris eius, quam telo præferuidæ caritatis inciderat è regione in medulla cordis. Huius porrò luculenti stigmatis cicatricem veluti memoriale, nunquam deinde obductam, deletamque ad sepulcrum secum vnà portauit. Sed quia sacrosanctæ Cruci propria, ac dotalis humilitas est, ne fortè vt illam conseruaret hanc perderet; diligenter dum vixit, rem alijs inobseruabilem, occultamque, & velut arcani mysterij quippiam in sinu suo clam omnibus habuit. Morti verò proximus, metu ne, dum ipsa se proderet, curatoribus cadaueris rerum inscientibns opinionem faceret ostenti humano maioris, binos ad se Patres seorsim à ceteris accitos, præparata silentij fide præmonuit, si fortè Fratribus defuncta membra componentibus insculptum pectori suo signum Crucis appareret; ne id tamen insuetum quid, & prodigiale mirarentur: sed quicquid esset, inconsulti quondam, atque immaturi femoris sui vestigium scirent, & monumentum esse. Hoc enim imprudentiæ velum ille humilitatis excelsæ vir studio diuexandi sui, & Crucis imitandæ prætendit. Nam demissionis sanctæ cultor apprimè, fautorque fuit: cuius haud moriens modò, sed tota passim vita non vnum illustre documentum, ac specimen dedit, declinatione præsertim honoris, despectione sui, & appetitione contemptus. Cùm obijsset Georgius Almeida Conimbricensis Episcopus, eaque iam vacaret occupaturo sedes; Ioannes Lusitaniæ Rex Tertius in eam ipse cogitationem altè descendit, optimum factu fore, si Rodericium expertę iam, probatæque virtutis Virum, muneri tanto præficiendum curaret. Neque id cupidiùs suscepit, quàm ardentiùs perducere ad effectum institit, neminem habiturus aduersarium, præter vnum ipsum, cui acerrimè studebat. Cùm enim Simoni rem insinuasset; perculsus non improuisa magis, quàm odiosa denunciatione Pater, repugnando, obtestandoque, ac miscendo precibus lacrimas, vsque adeo conatus est, donec sapientissimum Regem ad deditionem perpulit. Qui ne homini, quem vnicè diligebat, ac pro meritis æstimabat, molestiam crearet, ab incœpto destitit, viri modestia recreatus: qui cùm ab honoribus sponte sequacibus ambiretur; tanto eos studio fugie-

243 A S. Ignatio profectionem in Palæstinam impetrat.

244 Exequi illam non potuit.

245 Carnem asperitatibus varijs domabat.

246 Crucem cultro sibi fixit in pectore.

247 Semper dum vixit occuluit.

248 Morituus duobus ostendit ne post mortem inuenta diuinitus facta crederetur.

249 Demissionis studium singulare.

250 Episcopatum Conimbricensem recusat.

fugiebat, quanto plerique fugitiuos ambiunt, & assectantur. Quæ sacratioris Infulæ, atque honorificæ Præfecturæ generosa propulsatio laudabilior fuit; quòd nondum promulgatis Societatis legibus, necdum voto dignitatis declinandæ susceptο, Rodericius sponte magis, atque impetu humilis animi, quàm vllo externo auocamento, nexuque rem seipsa pellacem, despectuque arduam, eandemque vltro oblatam, imperatamque, primus Sociorum, qui talia refugerint, ceterisque exemplo futurus, glorioso, ac sancto fastidio ablegauit ab se. Sed hunc primariæ Vrbis sacrum magistratum feliciùs deuitare potuit, quàm literarium magisterium adolescentis Principis. Exercebat tunc illud vir clarissimus ex Augustiniana familia Ioannes Suarius Concionator aulæ: quem cùm Rex Conimbricensem Episcopum, loco Rodericij, renunciandum curasset; in hunc, muneribus permutatis, vices illius transferri iussit. Neque is subtrahere se imperio, atque oneri potuit, ne, vno iam excusso, alterum subterfugiens, videretur deferre nihil regiæ voluntati velle: cùm præsertim vtrumque Ignatio parenti fore gratum intelligeret: nempe vt illud respueret, hoc subiret: sic enim se molli velut aditu gratiæ Societatem vix dum adolescentem in Lusitania, totoque vastissimi Orientis tractu, faciliùs beneuolente Principe prouecturum. Verùm adeo Simonis oculos, quod secus plerumque solet, non perstrinxit aulæ fulgor, non animum labefactauit; vt huius mores ipse potius afflarit, ac recrearit exemplo, quippe quam habuit quasi theatrum religiosæ humilitatis, & exquisitę officinam virtutis. Quotidie illuc vnà cum socio itabat pedes, vestem fului plurimùm coloris, eamque longo iam vsu detritam indutus, quam ad iugulum rudis è corio ligula subnectebat. Exprobrantibus indignum regio Præceptore ornatum, eoque docentis incultu dedecorari auctoritatem nobilis Prætextati discentis; respondebat, nunquam audisse se ex Magistri vestitu institutionem pendere discipuli: id certò exploratum, ex lacero, vilique palliolo sæpè robusta, atque aurea præcepta explicari. Ad iter confectando Principi ex necessitate susceptum, remissis generosioribus equis, ac decenter instratis, qui eius vectioni è stabulo regio destinabantur; clitellario iumento, eoque fortuito, & conductitio vtebatur. Accidit aliquando, vt in magnum quendam, & magna ęstimatione virtutis, ac prudentiæ Pręsulem ita vectus incideret. Is ad improuisum Simonis aspectum, in admirationem cultus adeo demissi, ac planè sernilis erectus, equo, ceteris idem factitantibus, repentè desilijt, & non sine benigna quadam indignatione dequestus, quodnam illud esset regij dehonestamenti genus in regio tanti nominis administro; ita ne verò talem virum, Principisque continuum, tam abiectè iumentario agasoni damnatum, ac traditum ferri? Mulam eximiè procuratam, phaleratamque inscendendam obtulit, nec precibus tantùm, sed amico quoque conuicio institit, vt is si non sui, certè Regis ratione habita reliquum iter paulò decentiùs, honestiùsque conficeret. At Rodericius hominem comiter intuitus: Te verò, vir optime, ignorare, inquit, non arbitror, quantum honoris in ipso honoris neglectu posuerit Deus, quantoque celsitudinis autoramento humilitatem animi sanctam ornauerit. Æquum igitur est, vt maiestatem regiam, quando præterea in me nihil est, tanto fastu, atque fastigio dignum, hac vna certè, qua possum demissionis sublimitate cohonestem. Neque adduci vnquam potuit, vt vilem illum vectorem suum honorario permutaret: honesto illo virorum comitatu demirante, sed magis approbante religiosæ abiectionis exemplum. Porrò hanc ipsam in luce regalis aulæ necessitatem commorandi, purgatorium ille suum, merumque carcerem vocitabat: illudque adijcere solitus est, malle se domesticum Collegij carrucarium, quàm aulicum Principis institutorem esse: & duo sibi molestissima omnium accidisse quondam in vita: alterum cùm excidit expeditionis Indicæ spe: proximum, cùm inter fauorem potentum, mundique splendorem versari coactus est. Quam ille pompam, popularemque inde auram inuito sibi renuentique vltrò influentem crebro sui contemptu ludificari conabatur: adeò vt sæpè per loca regijs assectatoribus insessa sordidatus incederet veste lutea, sublatoque in humeros vili pultario,

251 Munus instruēdi literis principem recusare non potuit.

252 Io. Suarius Augustinianus in Rodericij locum Episcopus renunciatur.

253 Rodericius humili habitu aulam adit.

254 Equos bene paratos recusat, vilibus contentus.

255 Purgatorium, ac carcerem Aulam vocabat.

256 Suis humeris ollam cum pulmento ad carceres deferebat.

tario, vir quo nemo notior, æstimatiorque, ad eos, qui carcere attinebantur; pulmenta deferret. Vt verò primùm laxato tantisper imperio ex aureis illis aulæ catenis expedire se licuit; non auidè modò ansam caræ libertatis arripuit; sed ijs semel excussis, impediri se nunquam deinde passus est. Sanè multò post Sebastianus Rex, Aui sui vestigia sequutus, cùm Rodericium ex Hispanico secessu reuertentem, misso Archiepiscopo Vlisipponensi, accerseret, vt confessionibus Regijs aurem præberet; id ille muneris sedulò deprecatus planè reiecit, excusata in speciem ætate, ac valetudine: re tamen vera aulæ tædio, aut etiam metu, cuius incantamenta semper animos illigant, rarò absoluunt, sæpè subuertunt. At in Rodericio non ambitionem modò non exciuit honor; sed ne cupiditatem quidem illexit aurum, sequax illa, ac lenta materies, tamque de facili adhærescens, cuius blanditia viscus merus est. Nunquam tanto Regum, ac Principum fauore & gratia, sibi, aut consanguineis, quos habuit multos, & quidem priuatæ rei per eius occasionem augendæ haud incuriosos, non rarò minus, quàm præclaro exemplo, quicquam à quoquam, aut vltrò petijt, aut oblatum accepit. Imo affines (vt id quoque, licet alienum huic loco, non tamen, quando incidit mentio, importunum interseram) affines, inquam, locupletandi adeo curam omnem abiecit; vt pio potius odio tum eos, tum verò quicquid saperet, oleretque naturam prosequeretur: cuius illud illustre documentum. Cùm fortè iter haberet Viseum, adraderetque necessariò Bouxelam natale solum, vnde longissimum tempus abfuerat; nullis Sociorum peruinci precibus potuit, vt illuc breui diuerticulo deflecteret; dum sororem, agnatosque alios ex nobilioribus Oppidi, quos viderat nunquam, ex quo primùm inde discesserat, salute, ac pio solatio impertiret. Facinus memorabile, neque degenerans ab exigua illa, & primigenia Societatis familia, ac potissimum Ignatio, Xauerioque, quibus insita, & penè sueta cum ipso spiritus lacte ad carnem, & sanguinem aspernatio quædam animi sancta, virtutisque rigor, ac toruitas erat. Verùm vt ad generosum pecuniæ neglectum redeam; cùm aliquando Conimbricense Collegium alumnis pressum, alendi verò commoditate penè omni defectum esset, Rodericius, quoniam Dei cogebat obsequium, persuasit ipse demum sibi, vt illud subsidij alicuius causa commendaret Regi. Hic, qua erat & animi magnitudine, & in Societatem beneuolentia, centum nummorum millia in eam rem statim attribuit, persoluique iussit. Æstimauit, qua par erat actione gratiarum munus Rege dignum Rodericius: sed ex ea summa, reiectis ceteris, duodeuiginti tantùm millia regiæ liberalitati accepta habuit, satis id præsenti leuandæ difficultati fore testatus. Non tamen post multo percrebuit passim terror inundantium Turcarum, magnoque exercitu imminentium Abylæ, Ceutam vulgò dicunt, quod propugnaculum è regione Calpes in faucibus situm Gaditani freti (Herculeas fabulæ columnas hîc statuunt) clausstrum est ex Africa irrumpentibus in Hispaniam. Cùm igitur ab Rege, eiusque Consilio decretum de munienda aduersùs inuasionem, atque impetum arce factum esset, quod sine magnis, enormibusque impensis ad effectum perduci non poterat; Rodericius eam ipsam pecuniam nuper à Principe acceptam, eidem vltrò restituit, ac repræsentauit, causatus publica incommoda, quibus priuata posthaberi deceret: quare vteretur Rex beneficio suo in commune bonum: sic enim honestiùs collocari: se verò, si quid iuuare possent, suorum non modò viuendi angustias, sed vitas etiam ipsas oblaturum. Neque aurum tam liberaliter proiectum descendit in sterilem humum: imo nec perdi poterat, de quo fides cum munificentia decertabat. Et Rex quidem, miratus illam proprij compendij præ alieno negligentiam: vsus est in rem præsentem pecunia tam amanter oblata: mox tamen amplificatam rependit, iactis Collegij Conimbricensis in ingentem amplitudinem fundamentis, collatoque magnificè reditu annuo in perpetuum Religiosorum alimentum. Verùm Rodericio non purior animus, magisque intactus humani honoris, rerumque fluxarum cupidine, quàm turpium voluptatum fuit. Tenuit fama, certis auctoribus, illibatum homini viguisse, ad occasum vsque vitæ, virginitatis

257 Vt absit ab aula munus confessarij Regis Sebastiani recusat.

258 Principum gratia nunquam in sui, aut suorum commodum vsus est.

259 Patriæ, ac parentum affectus omnino expers.

260 Ex oblatis à Rege centum millibus aureis ad leuandas Collegij Conimbricensis angustias octoginta millia respuit.

261 Ipsa viginti millia pro Republica Regi restituit.

262 Rex ea recipit sed mox Collegium cum fœnore fundat

263 Rodericius virginitatis florem seruauit.

nitatis Angelicæ florem, cæleſte illud in terris paucorum decus. Quod ſanè diuinum munus, niſi gratuitò accepiſſet; mereri haud dubiè poterat præclarè factis. Neque enim vno tantùm experimento intaminatum, caſtumque pectus, & ad frequentia illiciorum fædè titillantium inuitamenta ſemper impenetrabile comprobauit. Pariſijs dum in primo ætatis flore litteris operam daret, ancillam, domeſticum malum non verbis modò procacibus, ac ſceleri palàm lenocinantibus, ſed factis etiam impudicis, ac vi nefariè laceſſentem, cæleſti virtute protectus, ita reiecit; vt ſeſe veneno intactum ex impuris amplexibus expedierit. Alia vice, dum per Gallias iter haberet inverecundæque frontis puellam pellicientem impotenter ad facinus, magna voce latrones inclamans, iniecto per pudicam ludificationem metu fugauit. Sed illud inter ceteramemorabile, quod homini contigit per Italiam peregrinabundo. Cùm enim Rauenna tranſiret, ſtipemque vicatim, more pauperum, corrogaret, incidit emendicando in oſtium ignotæ domus, iuſſuſque conſcendere, occurrentes ex inſperato vidit mulierculas tres, meliori forma, quàm (vt apparebat) pudicitia, adeo licentiam verbis, ac vultu, quem libido protriuerat præferebant. Enimuero Simon ad conſpectum tanquam viperarum, oculis, ac lingua vibrantium, retro reſiliens, præcipitem ſeſe de gradibus ad imum vſque veſtibulum dedit. ibique ſubſiſtens, ita vt erat cæleſti flamma ſuccenſus, cœpit tanta diuini ſpiritus copia de rebus ad ſalutem ſpectantibus dicere; vt petulantes feminæ, quæ pellicere conabantur, allectæ ipſæ concionabundi hoſpitis gratia, ad audiendum primò acceſſerint, deinde ſuiſmet retibus, & captura captæ, atque ad ſeriam præteritorum criminum pœnitentiam redactæ ſint. Ex his vna præcipuè tacta diuinitus, cùm lacrymarum vim ingentem profunderet, ſeſeque miris modis deteſtatione facinorum diſcruciaret; ſtatuit, non ipſa modò turpitudine, ſed turpitudinis etiam ſede relicta, Romam cum Rodericio proficiſci, vt nouo ſub cælo nouum, ac ſanctiùs inſtitueret vitæ genus: ipſomet fruſtrà vagabundum, atque imprudens improbante conſilium ſemellæ adeo perculſæ, eumque ſequi obſtinantis animo; vt à nauticis arcenda vi fuerit, ne ſe, quod furtim tentauerat, in nauim conijceret, & occultaret. Hîc verò quiddam euênit dignum relatu, quod ipſi Rodericio rem deinde narranti ſuſpicionem maioris humano, fortuitoque ſucceſſus haud immeritò fecit. Dum enim Simon acriore dicendi ſpiritu in atriolo prædictæ domus aduersùm feminas raperetur; ex improuiſo illuc ingreditur ignotus neſcio quis defecta ætate ſenex atro, oblongoque corporis indumento, quale Monachi ſolet eſſet colore fuſco, deformi vultu, totoque frontis habitu triſti, atque inſignitè mœſto: ſed ſanguinei præſertim, & interlucentes oculi, luridique dentes, & partim ſemeſi, aut ſemitriti, partim enormes, & ſcabri monſtrum hominis magis, quàm hominem arguebant. Is quaſi vicem ſuam mirè ſollicitus, atque ad perorantem non ſine ſtomaco, & indignatione conuerſus: Quid tu, inquit, vocem, ac latera incaſſum fatigas? ſi fortè ſperas abs te feminas iſtas ad Deum poſſe conuerti; proiecta planè fiducia eſt, irritus labor. Age verò, & iter, quo cœpiſti perge, aut mecum potius hinc ſecede, meliori ſucceſſui operam daturus. Sed cùm nihil verbis proficeret, Simone in rem ſuam intento; cuncta ſeorſim tacitè obſeruabat vultuoſus, ac tumidus, nec ſine anxio ſupercilio mærens. Abſoluta concione, Rodericio comiter ſalutanti, & vnde, & quo ita ſolitarius, interroganti: cùm profectum ſe Roma Venetias petere, reſpondiſſet; abrupto ſermone, ad oram fluminis proripuit ſe. Quò non multo poſt cùm & Rodericius, vnà cum ſocijs, ſoluturus acceſſiſſet; inuênit hominem, tanquam inquietus animus vertigine ſua corpus traheret, in partes ſeſe varias indiſcreto pene curſu verſantem, eodemque momento diuerſis longè in locis apparentem, vt ſpeciem præberet negotiatoris in magno cogitationum æſtu perquam ſtudioſè cauentis, ne quid ſibi quæſtus immodici, cariue mercimonij deperiret. Interea, dum rem planè inſuetam ſilentio notat, ac ſuſpicit Simon; repentè interuenit femina plorabunda, factorumque pœnitens, vt vnà ſe in nauigium intruderet, ac Patres, quos ſalutis ſuæ auctores vocabat, ſequeretur. Sed hi cùm eam

264 Ab impudicis feminis bis aggreſſus victor euaſit.

265 Rauennæ tres impudicas feminas ad meliorem frugem conuertit.

266 Satan Rodericium diſturbare conatur.

eam metu exempli, ac suspicionum humanarum ab ingressu repulissent, rejectamque consilijs opportunis, ac rectè viuendi præceptis in futuros fortè conflictus armassent; ipsi ad iter destinatum vela fecere. Ceterùm importunus ille dicentis ad feminas Rodericij interpellator, illo Monachi habitu, sed factis, ac dictis habitum aspernantibus, incomitatus, ac solus, truci illa figura vultus, illo gestu totius corporis insedati, turbulenti, motuque inobseruabili tanquam spiritus videri simul cœptantis, simul desinentis, speciem haud improbabilem præbuit satagentis Satanæ, seque solicitè discruciantis, ne sibi de manibus tot annorum lucra vno temporis puncto in ea puellarum pœnitentia raperentur. Et verò ingens ille ardor alienæ salutis, quem Rodericius in primo cælestis per Ignatium spiritus conceptu, vnà cum Socijs, hausum retinuit deinde semper atque auxit, meritò curam inijcere vel hosti Tartareo poterat. Tantus enim is fuit: vt priuata non solum cuncta vitæ commoda posthaberet; sed nihil expeteret vehementiùs, quàm vt inter subducendos ab Dæmonis seruitute populos, vitam ipsam, sanguinemque profunderet. Quoties afferebantur nuncij de Socijs pro religione disseminanda trucidatis; sanctæ cuiusdam inuidentiæ facibus exardescebat in voces amantium querelarum, at sibi residem esse operam iacenti in otio regalis vrbis, infringique quotidie in manibus palmam, quam illi cælo feliciter inferebant. Terrarum totum Orbem votis complectebatur: & quantùm se ad aulam, velut ad carceres infrœnari obedientia dolebat; tantùm illuc animo anhelabat: & quo proficisci non poterat; Socios saltem vicarios suæ in homines caritatis in varias Asiæ, Africæque, atque Americæ plagas Euangelij spargendi causa subinde mittebat. Ipse auxiliarem illam pectoris flammam barbaris accensam, popularibus totam suis in Lusitania insumebat, Nam aula non contentus, quam verbo, atque exemplo ad exactam Christianæ legis obseruantiam conabatur adducere; consuetudinem quoque suam sub primi spiritus rudimenta susceptam retinuit adhuc ætate, famaque prouectior concionandi sub dio, atque in plateis ad plebem, excurrendi ad rudes animos Euangelio imbuendos, pauperum, ac miserorum Nosocomia non excolendi solùm identidem alleuamento vocis, operæque, & documentis æternæ salutis; sed, vt per otium id faceret, etiam incolendi. Hoc enim postremum illi præcipuum semper, adeoque proprium ab initio fuerat; vt ob heroica planè facinora in hoc genere perfecta non semel, quod horrori naturæ solet esse, naturam ipse fecerit. Vnum referam, quod illi Venetijs desperata profectione Hierosolymitana, Romam cum Socijs properanti re, succesſuque magnum, atque admirabile contigit: ex quo liceat arguere, qui cursim talia, & in transitu gessit; quid sensim, studioque, & in mora patrauerit. Nam in Xenodochio, cui nomen à Sanctis Ioanne, & Paulo, dum curandis, solandisque de more ægrotis operam daret, essetque illi cum Sodalibus, de suimet victoria generosum, piumque certamen; nocte iam adulta leprosus quidam ad fores, eiulatu misero deprecabundus, vt admitteretur in hospitium, flagitare cœpit. Pernegabat loci præfectus vacuum esse lectum, quo recipi posset. Sed, vt sunt immisericordia ipsa pertinaciores miseriæ; instabat; vrgebatque mendicus multò constantiùs, quàm arcebatur. Inter hanc vtriusque contentionem Rodericius, pauperis illius ex animo misertus, extorsit ab valetudinario precibus, vt rogantem modò intromitteret: sibi curæ futurum, vt illi de strato prouideret. Igitur homini fœda illa scabie laboranti proprio cubili tacitè commodat, seque illi ad latus vnà componit, ac somnum sui securus, atque hospitis capit. Mirum dictu, diluescente die, cùm euigilasset, adeo videri leprosus desierat; vt neque in lecto, neque in reliqua domo appareret, vllumque sui vestigium præberet vsquam, affirmantibus cunctis sibi eum neque cognitum, nec conspectum. At Rodericius reperit vicissim ipse se lepra tactum, turpique velut squamularum tabe toto corpore coopertum. Lætabatur ille quidem oblata occasione tolerandi aliquid obsequio caritatis: sed respectu Sociorum, quos sua causa mœstos videbat; contagione potius alieni doloris, quàm suamet ipse iactabatur. Cùm Deus, prompta fidelis serui voluntate contentus, pœnam remisit, Nam euanescenti-

267 Rodericius Socijs pro Christo trucidatis inuidebat.

268 Quos per se iuuare non poterat, per alios iuuari curabat.

269 In plateis ad pauperes concionatur.

270 Venetijs cum morbidum in suo lecto collocasset, & eum eo dormiuisset, mira acciderunt.

bus repentè pestiferis sponte sua maculis, metuque omni sublato putrescentium pustularum, postero die Socijs non mirantibus magis, quàm gaudio gestientibus, incolumis, ac valens lecto surrexit. Hæc equidem vti gesta sunt, & ab ipso, cui contigere, commemorata, tradere posteritati simpliciter, & cum fide volui: coniecturam eorum in medio lectoribus relinquo. Certè, tametsi miser ille veri hominis personam sustinuerit, & non eius potius Dei, qui se quondam leprosum dixit, & percussum à Deo (quod & plerique non ex vano interpretantur, & non rarò alijs vsu venit) vtcunque tamen fuerit, facinus ipsum per se magnum, & eximiæ caritatis illustre miraculum fuit. Hoc porrò ardore in aliena cùm animæ, tum corporis salute curanda, non ipse modò flagrabat, sed vt eodem alij quoque inflammarentur; spiritu eum suo ventilabat. Legem suis inuiolabilem sanxit, vt si quis domum rediret, nemine externorum pijs alloquijs per diem excitato ad meliorem vitæ frugem; is ad mensam accedere ne prius auderet, quàm culpa Superiori nudata veniam impetraret cibi sumendi, quo se per eum studij defectum fraudasset, indignumque fecisset. Expeditiones Euangelicas in Oppida, atque Vrbes, & crebrò suscipiebat ipse, & suis frequenter imperabat: easque non alia exerceri ratione itus, reditus, status volebat, quàm qua idem vtebatur, & quæ diuini verbi præcones, sequacesque Christi deceret. Ea fuit, vt pedibus ingrederentur, viatorio ad manum Scipione gestato, reiecta in humeros expedita scriptorum sarcinula, sacrarum precum breuiario sub axillam suppositò, receptuque non nisi apud hospitalia pauperum tecta quæsito. Vt vni potissimum debeatur honorifica consuetudo iam tum per Lusitaniam sparsa, ac diutissimè retenta, vt Societatis homines nullo passim alio nomine, quàm Apostoli vulgò dicerentur. Cum hac igitur virtutum indole, collectaque ex virtutibus apud regnum, regnique Proceres opinione, famaque, nec minore reuerentia, ad ipsas vitæ metas non grauior ætate, quàm meritis, tandem accessit. Iam per assiduos pro Dei gloria, & animarum salute susceptos labores fractis planè viribus erat: iam macerandæ carnis, ac spiritus perdomandi cura, per afflictiones immodicas, modicissimi, incommodissimique somni, atrocium flagellorum, setosæ vestis, & exigui ac duri cibatus, ad nihilum prope senilia membra redegerat; cum insuper in febrim incidit lentam illam quidem alimento, sed diuturnitate robustam, quæ debilitatos iam per se satis artus adeò extenuauit, vt mera neruorum, ossiumque compages tenui inducta cute viderentur. Nunquam tamen toto illo valetudinis tempore, qui annum excessit, persuaderi passus est sibi, vt voluntariæ vexationis tenorem, vsumque ponarum aliqua suimet indulgentia temperaret, ac ne inspoliato quidem corpore cubandi consuetudinem diuturnam tanto concursu dolorum intermitteret. Sic intestinis ille malis, quæ propter dissolutam hiantemque membrorum commissuram, intoleranda propemodum erant, adscitis vltrò externis, remedium, aut solatium afferebat. Sed maior cruciatibus patientia exemplo omnibus erat. Medicos morbi conscios in admirationem etiam rapuisset, nisi palàm, atque in oculis esset, sensum penè omnem mortalis ægritudinis cælesti dulcedine hebetari. Arduum dictu est, quàm abundanti pietatis liquidę copia, inter ea tormenta diffluueret. Suauissima cum Deo alloquia crebrò miscebat, vibrabatque in cælum ac superos, mentis, ac vocis ardentissima iacula: neque parcebat lacrymis, gemitibusque, quibus lacessebat beatam æternitatem, diuinique conspectus desideria irritabat: idque identidem cum Regio Propheta, nec sine suspirijs repetebat: Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Sæpè Ignatium, optatissimum vitæ socium, ac parentem amicis vocibus compellabat, eiusque, & vnà cum eo communis videndi, fruendique Domini studio æstuabat. Ad primam vicini obitus mentionem, velut reuiuiscere gaudio visus est, eaque frontis fiducia, qua cæteri recuperatam sibi salutem gratulantur, ipse nuncium desperatę accepit, anxia quadam ostentatione lætitiæ interpellans, num in promptu mors esset: compertoque superfuturam adhuc vitam, ad recrescentem vsque Lunam, quæ proximè aberat, inexplicabile verbis est, quanto cum

271 Rodericius refectione indignum æstimabat qui eo die vel vnum ad meliorem frugem non reduxisset.

272 Quo apparatu ipse iret, & alios mitteret ad euangelicas expeditiones.

273 Longa febri torquetur.

274 Inter corporis dolores animus spirituali exultat dulcedine.

275 Mori cupit.

276 Propinquæ mortis nuncium reuiuiscere videtur.

cum animi sensu dictum audierit; cùm in cælum sublatis oculis amara quadam mentis dulcedine: Itane verò, inquit, ò Domine mecum agitur? tandiu ne quæsitissimo conspectu tuo carendum mihi est? Veni age, Domine veni, Deus animæ meæ, adesdum bone IESV, neque cunctare diutius, sed me quàm citissimè hinc ad te ipsum abripias. Illis ipsis diebus Patres frequentissimè adeuntes enixè rogauit, vt officiosis salutationibus deinceps abstinerent, seque solo cum Deo solum agere paterentur, erumpentem pectoris vota, animæque negotia sine arbitris transigentem. Quo toto tempore vix vllum diu, noctuque momentum elabi permisit immune suauissimis alloquijs, semper sibi præsens & Deo: mirumque erat, quàm nihil animi voluptatibus intentior, acutiorque corporis dolor obstreperet: planè vt vno simul momento Rodericius & pœnis delicta redimeret, & beatitudinis æternæ præmia prælibaret, idemque homini lectus & purgatorium esset, & cælum: nisi quòd & pœnas ipsas ab se Christi causa toleratas, suam ille felicitatem ducebat. Ceterùm amore, quò semper inexplebili flagrauit sanctæ paupertatis, cùm sese rebus humanis omnibus iampridem exuisset; tum verò ardentissimè expetijt, impetrauitque, vt illa ipsa modicissima supellex, qua sine traduci vita non poterat, auferretur: cùm diceret nihil sibi gratius fore, quàm vt nudo è cubiculo, nudus ipse cum Christo nudo in cælum migraret. Atque inter hæc fauoris diuini blandimenta, & exempla virtutum, præsumpto cælesti viatico, sacroque inunctus oleo, animam exhalauit Idibus Iulij hoc ipso anno sesquimillesimo septuagesimonono. Iusta illi celebrata, tanquam publico parenti, publico luctu, magnaque hominum, ac præcipuè Procerum vtriusque ordinis cum sacri, tum profani frequentia. Ferunt eo ipso noctis intempestæ puncto, quo spiritum Rodericius Deo reddidit, virum quendam insignitè grauem, ac pium fortè, inscienterque quid ageret, importuna, insuetaque surgendi hora, nescio quo ductum impulsu desiluisse lecto, reseratasque tractim fenestras, vigilantibus oculis conspexisse manifestam lætissimæ indolis lucem domui Professorum Societatis rectà imminentem, ex qua illi in animum sensus liquidissimæ voluptatis influeret. Cùm admiratio eum cepisset ingens, neque tamen quid illud immensi, gratique splendoris esset, coniectare posset; mane statim primo ad ipsam Sancti Rocchi ædem aduolasse scitatum ex Patribus interpretamentum inexploratæ rei, tum notato visi momento, locoque propriè designato: & vtroque cum decessione, cellaque Rodericij comparato; comperta esse omnia ita conuenire, vt dubitari vix posset, quin illustre prodigium argumento esset gloriæ, quam præclarus ille animus in cælo sortiretur. Certè id aliaque huiusce generis supra naturæ legem euenta non abhorrent à cetera eius vita quem Deus, naturæ moderator, ob mutuam caritatis eximiæ vicem præcipuè dilexit. Optimum quippe miraculorum auctoramentum virtus est, quæ sæpè vel incredibilibus ostentis, credulitatem ex similitudine veri, vel sola conciliat. Huiusmodi plura de Rodericio peruulgata sunt: quorum aliqua, quæ boni auctores fidei mortalium vindicant, si tacitus prætterirem; equidem iniuriam à me illatam non tam illi, quàm historiæ putarem. Et primò quidem haud pauca Simon longè ante præuidit, prædixitque, quæ mox vt prædicta sunt euenere. In ea Lusitaniæ plaga, quæ Durium, Miniumque celebrata incolis flumina interiacet, opidum est, cui nomen à Comite. In eo vir quidam grauis habitabat Dionysius Pintus, qui causis orphanorum cum arbitrio, & potestate præerat. Is persanctè, ingentique cum asseueratione narrabat, tria sibi ab Rodericio quondam disertè pronunciata, quæ cùm nullam sui tunc spem, speciemue præberent; mox non sine admiratione contigerint. Primum sibi Conimbricæ literis operam nauanti apertè illum præcinuisse, ne se falsò deluderet: nam licet Theologiæ tunc studijs sacerdotij causa diligenter incumberet: non tamen Ecclesiastico sese ordini vnquam dicaturum. Alterum, fore vt non multò post tempore in Oppido Comitis, quod supra commemini, & cuius ipse soli neque natiuus erat, neque futurum se aliquando incolam præcogitabat, domum sibi à fundamentis extrueret, in qua vitam, vnà cum suis, honestè transigeret. Tertium eâdem

277 Dulces cum Deo querelæ.

278 Cum alijs agere recusat, vt solus cum Deo agat.

279 Omnibus expoliatus cum nudo Christo mori cupit.

280 Sacramentis munitus sanctissimè moritur.

281 Honorificum illi funus celebratur.

282 Morientis cubiculum cælestè lumen illustrat.

283 Rodericius multa prædicit, quæ euentus probauit.

eâdem in domo sese inuicem ipsos opportunè visuros, summaque cum vtriusque animi voluptate mutuò salutaturos. Addebat, duo quidem priora successum tempestiùè, vti prænonstrata fuerant, habuisse. Postremi, cum ex quo prædictum fuit in multum iam æui nullo exitu excessissent; non modò spem sibi omnem, sed etiam memoriam, præsertim in exteris longè terris agente Rodericio ita excidisse; vt huius vnius euenti siue mora, siue, quam potius suspicabatur, fallacia duobus iam alijs apud se fidem, tanquam fortuitis abrogaret. Cùm triginta omnino post eiusmodi præsentionem annis ex nec opinato, insperatoque apparentem illum ea ipsa præsignificata in domo repentè sibi in conspectu stetisse, vix vt oculis suis, quod viderent, crederet satis: obstupescente non magis animo ob vaticinationem exitu comprobatam, quàm gestiente ob complexum, & adeptionem amici. Sed illud latè, nec sine plausu infamatum si digna, qui plaudatur, calamitas est. Cùm inambulanti per Vrbem Rodericio quidam è primaria nobilitate puerulus fortè occurrisset; conuersus ad Socios Pater, ac prægredientem digito monstrans: Videtis ne, inquit, pusillum istum? is Societati nomen aliquando dabit: vos verò eundem grauia illi turbamenta publicæ quietis conciturum scitote. Neque ætas, neque indoles, neque præiudicium naturæ illud talia tunc in puero ostentabant: sed quamuis ex duabus hisce rebus prioris maturus euentus, posterioris verò serus; neutrius tamen irritum, falsumue præsagium fuit. Ingressus est Societatem adolescens, in ea diutius vixit, haud mala apud contubernales, fama, sed summa expectatione, metuque eorum, qui Rodericium ipsi prædiuinantem audierant. Vtque diuturno successum experimento præmonita eius obtinuerant, vt instar oraculi æstimarentur; ita in omnium pectora hoc ipsum latè discenderat. Quadragesimo igitur post prædictionem anno fœda illa, quæ tandiu intra vaticinij nubem compressa tumuerat, erupit tandem in Societatem ab eo viro tempestas, & verbis, & scriptis infamibus conflata. Quæ nonnisi turbatoris ipsius expulsione, delatione nominis, publicæque ab Iudice pronunciatione sententiæ diffari, redimique potuit. Aliud huic geminum, neque obscurius adijciam. Vitæ supremis haud longè Simonem admotum adierant salutatum iuuenes è Societatis Tyrocinio tres, rogatumque sibi feliciter precaretur peregrè profecturis, vt consuetum patientiæ libamentum superioribus ex sese darent. Accepit eos Rodericius benigno complexu: dimissosque id præcisè, & cum sensu animi inculcantis monuit: irent, redirent propitio numine, se breuì prægressurum, ipsosque in cælo præstolaturum. Agite, subiecit rursum, arrigite mentes, meque hæc dicentem diligenter attendite: in cælo, inquam, morabor ego vos, fratres. Iamque abscedentibus, & ab conspectu auulsis, quasi non satis fideret, ad terga solicitus institit, assequutusque anxia quadam non sine cura dictum iterauit, aduerterent sedulò animos, opperiturum se illos in cælo. Vos itaque, subdit, diligenter cauete, vt vestrum nemo deficiat: nemo planè fidem fallat: præstate, inquam, ne quis fallat omnino fidem. Hæc sensa perturbati Patris, toties, tantoque cum pondere, & penè ad fastidium aurium repetita, suspicionem tunc fecere audientibus, sinistri alicuius ominis, quod ijs tribus portenderetur. Et verò non ita multo post, quod timebatur, euênit. Nam ex tribus, gradum vnus perpetuò religionis tenuit, reliqui deseruere. Sæpè etiam per rerum aspectabilium imagines oranti Rodericio species arcanas, abstractasque à sensibus formas obiecit Deus. Quo tempore orientem Romæ Societatem primi eius alumni strenuè promouebant; Simoni in preces effuso, diuinumque tanti operis patrocinium imploranti, repræsentata per visum ante oculos est vinea incultu horrida, subnascentibus passim herbis infelicibus, quæ vim omnem vitium fœdè luxuriantium imputatis præsertim, laxatisque palmitibus enecabant. At in alia senescentis iam vineæ parte visendam se dabat erecta sublimiùs pampinosæ vitis, & læta viriditas, sarmentis latè pertinentibus, surgentibusque in racemos, fœcundissimos illos quidem, ac fœtos, sed adhuc vindemię immaturos. Porrò vitis huiusce propagines vuis, ac frondibus conuestitæ per herbas noxiè syluescentes erratico, multiplicique lapsu,

284 Prædicit puerum Societatem ingressurum ac turbas in ea excitaturum.

285 Alios breui morituros.

286 Visio Rodericio inter meditandum oblata.

lapſu ſerpebant ad languidos, ac ſemeſos vitium ceterarum ſurculos, quos malleolis ſuis, clauiculiſque velut brachijs complectebantur. Hæc igitur Rodericio inter cæleſtia meditamenta manifeſtè contuenti, certa incidit mentis illuminatæ diuinitus perſuaſio, per eiuſmodi ſimulacra rerum præberi ſpectandam ſibi ſpeciem hinc quidem Eccleſiæ tum fortè in mores, opinioneſque hominum pernicioſas herbeſcentis, hinc verò Societatis ſuæ inter rudimenta ſurgentis, ſeſeque per Orbem terrarum vniuerſum iugandæ eius vineæ, nouoſque in fructus recreandæ cauſa propagantis. Alia rurſum vice inter contemplandum vidit arborem ſatu pulcherrimo, proceritate mediocri, tereti trunco, & velut in cylindrum aptè tornato: cuius in vertice fruticantes pariter rami, & tanquam menſura caſtigati, ne alterum alter excederet, in orbem, & quaſi coronam circumtorta cæſarie explicabantur. Quæ ſanè ſpectacula dum ſecum ipſe reputat mirabundus, perſentitque animo, per arborem illam haud dubitanter Eccleſiam deſignari, repentè conſpexit erumpentem ad radices eius viticulam ſanè nouellam, & gracilem, ſed quæ proceritatis indolem vigore ſuo iam tum oſtentaret, cùm ſenſim deinceps in longitudinem iuſtam adoleſcere, arboremque procliuiter adminiculantem circumplexa vitilibus quaſi manibus, ſubrigere ſe, enitique ad faſtigium videretur. Quo viſo admonitus, cęleſtique inſuper imbutus lumine intellexit notari Societatem Eccleſiæ innaſcentem, eiuſque vtilitatibus obſequenter implicitam, ideoque ne vnquam in ſe ipſa deficeret, nexu quodam penè indiſcreto, & inexplicabili eidem adhæreſcentem. Neque minora cæli munera percipiebat inter diurnum Sacerdotalis officij penſum voce perſoluendum. Sæpè ad certa quædam inuitamenta verborum, abundantibus ſpontè lacrymis, per altum mentis exceſſum abalienatus à ſenſibus interſiſtere diu cogebatur, dum ea cæleſtium deliciarum velut alluuio defluęret. Cùm ſe Præfectura Prouinciæ, abdicaſſet relictaque Vrbis, atque Aulæ frequentia vacaturus vnicè Deo in receſſum, ſedemque Sancti Felicis, velut in ſinum montanæ ſolitudinis recepiſſet; contigit aliquando, vt diuinæ pſalmodiæ intentus ad fontem irriguum, cui ab Magdalena nomen, inter pronunciandum ea nuptialis cantici verba: Adſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato: repentè per quendam mentis à corpore ſeceſſum, in Reginam ipſam Virginum contemplatione delatus, eiuſque in pulchritudinem planè mortalibus inæſtimabilem raptus, molem ipſam membrorum animo ſubleuante, pectoriſque incendio inflammante vultum, erectis in cælum oculis, tolleretur in ſublime ſubductus à terra, rurſumque deprimeretur, impetu ſpiritus tanto, vt artuum tota compages diſſolui propemodum concuſſu, colliſuque videretur. Iam verò qui multis hominum millibus æternam animæ ſalutem, indulgente precibus eius Deo, & laboribus adſpirante, procurauit; pronum eſt coniectari, valetudinem quoque corporis, annuente ſimiliter numine, licet indignante natura, non paucis ab eodem prodigiosè reſtitutam. Aliqua ex his ab viuente Rodericio patrata, ſuis quæque locis enarrauit, qui hanc hiſtoriam ſcribere aggreſſus eſt primus. Ea non equidem hîc repetere in animo eſt. Vnum ab obitu eius geſtum attexere decreui, vt faſtidium ſimul legentium anteuerterem, ſimul ne poſteritatem noſtram rerum à maioribus cum laude geſtarum memoria fraudarem. Vitus Linerus Societatis Sacerdos erat è Prouincia ſuperioris Germaniæ, ipſe Germanus. Is quatuor poſt Rodericij deceſſum annis peregrinatum ibat pietatis ergo Flauium Brigantium, Hiſpaniæ Vrbem in Callaicis, Apoſtoli Iacobi reliquijs venerabilem, vulgò Compoſtellam vocant. Cum Olyſipponem veniſſet, atque à Patribus viatorium ſuſtentando pedeſtri itineri baculum precariò petijſſet, oblatum fortè vnum cum gratiarum actione ſuſcepit. Eo Simon Rodericius ad expeditiones Euangelicas obeundas vti conſueuerat. Ventum eſt Lauarem, Oppidum ad Vaccæ fluminis oſtia (Auerum indigenæ compellant) conductumque in eo diuerſorium. In hoc puer iacebat ægritudine lethali correptus, ac Medicorum, parentumque ſpe planè depoſitus, & deploratus. Hic vbi Vitum aſpexit, maiore, quàm pro ſemiuiuo puerulo, alacritate, oculis, nutu, voce, totiuſque iactatu, ac geſtu corporis,

287 Eiuſdem interpretatio.

288 Alia viſio, eiuſque ſignificatio.

289 Quo animi ſenſu Rodericius diuinum recitaret officium.

290 In eo recitando ſubleuatur à terra B. Virginis pulchritudinem ſuſpiciens.

291 Baculus, quo Rodericius vſus, moribundo valetudinem reſtituit.

poris, porrectisque extra cubile brachijs plorabundus, dari actutum sibi ad manus, quem Pater gerebat, baculum, sine intermissione, ac requiete flagitabat: vt aspectantibus, præproperamque in ægro festinationem mirantibus, opinionem faceret haustæ aduersùs hospitem insuetæ è cælo fiduciæ. Vt primùm votis potitus est, Vito scipionem tradente, atque ad spem iacentis irritandam', affirmante, vsui quondam illum ipsum fuisse viro insigniter sancto; puer auidissimè correptum, nouo quodam animi ardore complecti, ideoque nullum eiusdem osculandi, atque ad pectus, ad vultum apprimendi finem facere; vt Vito denique discessuro vi, atque arte opus fuerit ad sacrum illud pignus è manibus eius extorquendum. Res non visu magis, quàm auditu mirabilis. Ad baculi attactum, tractatumque is, qui tum cum accepit, prope animam agebat, momentò velut reuixit, atque in integrum valetudinis restitutus cunctis cernentibus, ac præ rei nouitate in stuporem gaudio mixtum auersis, præcipitem lecto se dedit, cœpitque per conclaue subsultim ingredi pedibus atque exilire, perinde quasi nulla vi morbi tentatus, nedum ad suprema perductus modò fuisset. Igitur baculum, tanti instrumentum prodigij, noluit in futurum Vitus vsui cuiquam, sed omnibus velut emeritum, religioni esse. Nam suspensum reuerenter ab humeris in Germaniam eum auexit, multaque alia in tam longo, periculosoque itinere diuinitus sibi collata beneficia tam fido comiti accepta deinde retulit: quem cultui semper tum ipse, tum ceteri omnes habuere, ad quos miraculi per eum, eiusque venerabilem gestatorem Rodericium patrati fama peruenit. Huius sce facti legitimum documentum idoneis testibus, solennique cetero iuris apparatu, ac publici tabellionis auctoritate confectum, hodieque seruatur in Collegij Conimbricensis tabulario, fidemque rei diuinitus prodigiosæ facit.

292 Multa alia mira operatur.

E Patribus captiuis in Africa Pater Melchior Oliueria reuersus est, nec multo post, vti optabat, in Salutis domo collocatus morbidorum adiutor, hoc illi beneficij, largiente Deo, vt in fortibus exercere operibus virtutem posset, ex bello in captiuitatem, ex captiuitate ad pestilentium obsequia translatus. Ad ceterorum curandam redemptionem, consolandosque, & expiandos captiuos milites missi Pater Antonius Brittus, & Franciscus Gomius: qui dum impigrè, ac fortiter gerunt rem, Patremque Alexandrum Vallaregium, & Petrum Martinium eodem in officio laborantes iuuant; Brittus mortem ærumnis accitam Septræ oppetiuit.

293 Melchior Oliueria peste in fectis seruiens moritur.

294 Antonius Brittus, & Franciscus Gomius missi ad captiuos redimēdos.

In India, perstrepente adhuc bello, religionis propagatio, quanquam prope interquieuit; tamen in confirmandis Neophytis præcipuè è Salsettana ora profugis, ac multis subinde baptizandis non modico fructu exactus est annus. Neptis illa Mealis, quæ anno superiore baptismum susceperat, cum Henrico Ternatini Regis consobrino viro forti, & militaribus factis claro coniuncta matrimonio est. Quod beneficium tanti fecit sponsæ frater; vt inde statuerit catechismum audire, admirans Patrum caritatem, qui adeo ex vero patrocinium Christianorum susciperent: apertèque profitens nunquam sorori suę tam honestam conditionem adfuturam fuisse, si in superstitione patria perstitisset. Regi Sebastiano, vt cui plurimum Societas Indica debet, exequiæ quàm celeberrimæ peractę. In ijs nouus Archiepiscopus Henricus de Tauora, qui Episcopus Cocini fuerat, sacrum fecit: Pater Rodericus Vincentius Prouincialis dixit ad populum.

295 Indiæ res.

296 Bella fidei propagationem impediunt.

297 Regi Sebastiano exequias Nostri persoluunt.

Regis Nosocomij procurationem, quam superiore anno Prorex, quòd administrorum incuria plerique ægrotorum occumberent, in religiosas familias diuiserat, assignato cuique suo in orbem mense, tandem totam in Societatem conuertit, publica quidem Ciuitatis gratulatione, sed Prouinciali, cui ad curandas animas non suppetebant operæ, perinuito. Paulò post adfuere ex Lusitania naues, cum lecto manipulo Sociorum duodecim, & maximo numero vectorum ægrotantium. Ad hos statim deducendos tanta alacritate, tamque veris officijs profecti Patres; vt primo illo excensu recreari sibi miseri viderentur: tanquam in India quoque parentes, fratresque reperirent. Illud mouit admirationem Nosocomij præfecto, & œconomo, quòd cùm Patres ęgrotorum suscepere administrationem, fermè triginta iacerent depositi, chrismateque supremo inuncti, duobus,

298 Ægrotorum cura Societati demandatur.

299 Duodecim Socij ex Lusitania in Indiam veniunt.

duobus, aut tribus exceptis, conualuere omnes: quod euênit Patris Ferdinandi Aluarij in primis cura, atque solertia. Nam Deus, qui admirabili consilio cuncta administrat, in Goana Insula, in qua plurimos dissenteria aufert, contra id malum in herba ibi proueniente remedium efficacissimum recondidit: cuius apto vsu, temperamentoque Pater inuento, multos ab ipsis faucibus mortis extraxit. Quandiu bellum fuit duo Sacerdotes ad Sancti Laurentij perstitere, erumpentes eum propugnatoribus, magnaque fiducia se inter globos maiorum, minorumque tormentorum ad expiandos, iunandosque saucios inserentes. Nonnullarum quoque Ecclesiarum Archiepiscopo rogante, tantisper dum Parochi inuenirentur, cura suscepta, & rursùs ad arces ad meridiem positas, Onorem, Bacelorem, Mangalorem iamdudum sacerdote carentes, vti anno superiore excursum profectu vberrimo, sublatis inimicitijs, electis scortis, vel legitimo matrimonio copulatis, supra consueta opera confessionum, catechismi, adhortationum. Duo Fratres præcipuum sui desiderium vita functi superstitibus reliquere, Petrus Alcaceua supra annos triginta in laboribus religiosis olim cum Xauerio aliquandiu in Ioponia, tum annos plurimos in Goani Seminarij procuratione strenuè versatus: & Ioannes Consaluius quinque & viginti annos Christo Domino famulatus in Societate. Is in machinis ferreis egregia subtilitate fabricandis excellens, Horologiorum præcipuè molitione, ac Malabaricorum caracterum formis excudendis vsum maximum Indiæ vniuersæ præbuit. Quo in opere ad exactam vsque ætatem vegeto, integroque conatu perseuerans humilitate, & caritate, dum diuinarum rerum studio, sui afflictandi seueritate, non solùm viuus veneratione fuit, sed moriens opinionem sanctitatis reliquit. Bazarini Patrem Petrum Almeidam opportuna mors rapuit, ne abominationis desolationem videret. Permissa enim per eas oras Idololatria miseram stragem animorum fecit. Quod malum dum ipse prohibere conatur; excessit è vita luctu publico Neophytorum, quorum commoda ardentissimè semper, & constantissimè procurarat: vt qui Euangelium summè cupiebat, vel suo sanguine irrigare. Damani elementariorum schola inchoata, in quam ad ducentos pueri confluxere bono priuatim, ac publicè incomparabili: cum iam in humanitate iuxta, ac pietatis cognitione, & vsu educarentur, qui antea in licentia, ac petulantia nullo cultu adolescebant. Hîc inter ceteros recèns conuersos vir fuit domi honestus, qui vltro se obtulit baptizandum, duabus sibi noctibus apparuisse veneranda specie Matronam memorans, in cæruleo vestitu puerum sinu tenentem, admonentemque vt fieret christianus. Quare, cum sua tota domo, vitali aquæ caput subiecit. In Insula Salsettana Pagi Conduti, vbi Iaponici Patres suum habent fundum, absolutum est nouum Templum, natalique die Sancti Ioannis, cui dedicatum est, quingenti apparatu ornatissimo baptismo lustrati, quamuis Satan contra frenderet, inuidiaque disrumperetur. In Malucum ad visendos, consolandosque Patres Tidoretanæ, & Amboiniæ sedis, & iuuandos afflictos Neophytos, cum Patre Georgio Ferdinandio, & Gome Amaralio missus est Bernardinus Ferrarius, Malacense quoque Collegium ex itinere Prouincialis loco inuisurus. Hic verè fidelis Dei seruus, & Crucis Christi amator præclarum virtutis specimen nuper ediderat inter Christianos Thomęos, apud quos posuit fundamenta Vaipicotanæ Stationis, summèque elaborarat in linguis Malabarica, & Chaldæa edisc endis: ea mansuetudine, ac modestia gerens se; vt non Archiepiscopo solùm, Archidiacono, & ceteris Christianis; sed Ethnicis quoque esset in amoribus. Itaque in celebri supplicatione, quæ peracta Vaipicotæ est, ipse Ethnicorum Præfectus natione Naires, religione idolorum cultor, interesse voluit, & procedentium agmen regere, non minore cura, quàm si foret christianus. Tantas habet vires ad animos, quamuis contumaces, & barbaros mitigandos sinceræ fulgor modestiæ. Nec Bernardinus in vna Vaipicota consederat; sed cùm Patre Petro Aloysio ad amplius viginti Pagos nuper excurrerat, catechesim vbique exponens, sacrum faciens, elidens si quæ inueniret errorum semina, & cetera talium peregrinationum consueta obiens. Nominatim illum

300 Ferdinandus Aluarius naturali remedio plerosque sanat.

301 Missiones Castrenses.

302 Petrus Alcaceua S. Xauerij olim socius moritur.

303 Tum Io. Consaluius horologiorum, & caracterũ faber.

304 Petri Almeidæ mors, & laus.

305 Damani schola elementariorum inchoata.

306 B. Virgo monet Indum, vt baptismum suscipiat.

307 In Salsettis in nouo Templo quingenti baptizantur.

308 Bernardinus Ferrarius in Malucum Visitator venit, & multa præclarè gerit.

309 Præfectus Ethnicus supplicationi Christianorum interest.

in Machaum accersebat Valignanus, vt Sinicam linguam ad eius regni aditum rursus omni ope tentandum, addiscceret. Sed decus hoc Michaëli Rogerio seruabatur. In Ora Piscaria Rogerius versabatur, pauciscque mensibus tantum linguæ Tamulicæ perceperat, quantum iam sacro confessionum tribunali sat esset. Itaque cùm ceteris quoque abundaret animi, corporisque præsidijs; visus Prouinciali est aptior, ob eam præsertim linguarum ediscendarum facilitatem, ætatisque vegetioris prærogatiuam, cum Sinica lingua, si vlla, immensi laboris, ac temporis ea tempestate haud immeritò crederetur. Non poterat Rogerio quicquam optatius euenire: nam & in itinere ex Europa in Indiam, siue ab cupiditate, siue ab diuiniore causa visus erat sibi per quietem Sinas adire. Propiore cum spe momenti haud multo minoris in exitu anni suscepta expeditio ad Mogores est, ipsius inuitatu Regis, ab quo Goam ad deducendos duos è Societate Sacerdotes Legatus Ebadola nomine, cum duabus mulis, literisque ad Proregem, ad Archiepiscopum, ad Patrem Prouincialem venit. Harum verba hæc erant. Ad Patrem præcipuum in nomine Domini, literæ Zaladini Mahemetis Echebarisxa Regis manu Dei constituti. Patres Collegij Sancti Pauli primores, scitote me vobis valde amicum esse. Mitto istuc Ebadolam Legatum meum, & Dominicum Perium (hic erat christianus interpres) petitum, vt ad me duos Patres doctos mittatis, librosque legis, & nominatim Euangelium, & legem, eiusque perfectionem cognoscam; auet enim mihi cor eam nosse. Oro igitur omnino veniant cum ijsdem Legatis, & libros legis adferant. Sciantque Patres, qui venerint, me eos excepturum quàm honestissimè, & gratissimos habiturum. Postea verò quàm ego satis legem, eiusque perfectionem cognouero; licebit ijs suo arbitratu abire, à meque commeatu, & premijs peramplis honorabuntur. Veniant securi: ego eorum defensionem in me recipio. Hactenus literæ. Porrò erat hic Rex Orientalium maximus, septimus gradu posteritatis à magno Tamberlane eius imperij fundatore. Regnum eius inter inclyta flumina Indum, & Gangem latè explicatum, ab Oriente, India vlteriore, quæ demum ad Sinas pertinet, terminabatur, ab Occidente, Regno Persarum: ab Septentrione, imperio Tartarorum: à Meridie, Oceano Indico. Tum in eo cuneo terrarum, in quo Goa est, quique longè ad promontorium vsque Comorinum excurrit, Regno Calecutano, postea freto Bengalæ. Itaque si terrarum situs diligenter inspiciatur, Mogorici imperij regio vera est India, sæculis priscis inclyta. Echebar, de quo sermo est, vir bello potens, ac felix, & valens ingenio, quanquam literarum expers, nihil non assequebatur solertia; nullum vt prope esset operum, quę manu fiunt, quod non scitè elaboraret, summè cupidus sciendi; imperiorum, ac religionum per terrarum Orbem præstantium apprimè peritus. Gens Mogorum impiam Mahometis superstitionem colit. Rex externa specie dissimulans, ad alias quasuis vergebat magis: & mores Christianorum ex nonnullo cum Lusitanis vsu, & narratione probabat maximè. Ergo siue curiositate intinctus, seu potius diuino spiritu, ad cæleste lumen, & regnum vocante è suo Castello Satagano, Ægidium Eanem Pereriam accersit Sacerdotem prædicatione Lusitanorum, atque etiam Ethnicorum raræ virtutis. Qui vbi peruenit, exceptusque comiter, & quid sentiret de Mahometana, deque Christiana lege iussus profari; liberè denunciauit christianam legem vnicam esse veram. Rex inde alia, atque alia requirere. Bonus presbyter quàm sciebat optimè respondere: sed vt sanctitate magis, quàm literis abundabat; addebat ingenuè se comparatione Patrum christianorum indoctum esse. Inde Regem cupido incessit Patres Sancti Pauli Goani, quorum celebre nomen tota est India, accersendi. Atque hæc fuit missionis huiusce origo. Cùm primùm Goam legatus à Rege, ac literæ peruenerunt, erecta ingenti expectatione, ac spe Ciuitas est omnis. Exarsit in Collegio inter Socios generosa cupiditas, & æmulatio glorioſum sibi laborem, ac discrimen deposcentium. Denique re Domino plurimùm commendata, & Sancto Bartholomęo Apostolo, qui primùm in ijs terris prædicasse Euangelium creditur; tres lecti sunt Sacerdotes. Moderator totius expeditionis,

310 Michaëlis Rogerij in Ora Piscaria labores.

311 Ad Mogores Nostrorum expeditio.

312 Regis literæ, quibus expeditionem petit.

313 Regis Mogoris genus, Regnique amplitudo.

314 Eorundem religio.

315 Missionis Mogoricæ origo.

nis, Rodulphus Aquauiua, tum Antonius Monserratus eximiæ religionis, & doctrinæ vir, & Franciscus Henricius natione Persa, ac perfice doctus, qua Nobiles Mogores lingua vtuntur. Hos Pater Prouincialis Damanum vsque dum borealia Societatis domicilia recognoscit, prosequutus, Dei gratiæ commendatos dimisit. Illi Damano Idibus Decembris profecti, Surratum primùm venêre, quæ Regis Mogoris est arx in Regno Cambaiæ, Inde iter prosequuti in mediterranea pridie Kalendas Martij anni octogesimi Vrbem Fatepur, vbi Rex plurimùm agitabat, ampliùs menstruo perfuncti itinere contigerunt: adeo Regi expectati; vt præcognito eorum ab Goa discessu, dies itineris numeraret, disponens ipse sua opinione mansiones.

316 Rodulphus Aquauiua, Antonius Monserratus, & Franciscus Henricius ad Mogores missi.

Inter hæc Valignanus Visitator ab Macao prospera sexdecim dierum nauigatione nono Kolendas Sextiles cum Patre Laurentio Mexia, & Fratre Oliuerio Toscanella perunêt, tanquam gubernator diuina submissus prouidentia, qui in tempestate, quæ Bungensem Ecclesiam grauissimè iactabat, clauum teneret. Iam cum eo, & aliquot indigenis mox receptis, Socij in Iaponia quinque & sexaginta censebantur, Christiani ad centum millia.

317 Valignanus in Iaponiam venit.

318 In quo statu rem christianam, ac politicam reperit.

Rerum status secularium hic erat. Nobunanga maximus Regum Iaponiorum sex & viginti regnis imperitabat: proximę opes Regi erant ex Yamanguciano Moridono regnorum tredecim dominatori. Hic Ocazensi adiunctus Bonzio graue bellum aduersùs Nobunangam iam diu gerebat. Qui si victoriam ferret spes augendæ diuinæ rei non magna offerebatur: sed planè magna si superaret Nobunanga, ad quem non obscurè victoria inclinabat. In Ximo Rex Bungensis malè gesta re cum Saxumano inter magnas versabatur angustias. Ex tertia parte Iaponiæ, quæ Xicoquus nominatur, quatuor continente regna, Rex Tosæ baptismo Funaij susceptо, cùm auxilium petitum venisset à Rege Bungensi, vt demonstratum suo loco est, sed rursùs eiectus à suis desiderium regni terreni, cælestis spe mitigabat. Præcipuus Christianorum numerus erat in Ximi oris, vt vicinioribus ijs portubus, ad quos Lusitani è Sinis appellunt, ac præcipuè in regno Figeno, cuius maximam partem obtinebat Riosoges capitalis Christianorum hostis, sed cupidine Lusitani commercij contra eos vim temperabat. In hoc regno Omura, & Arima, & Firandus sunt. Ditio Omurana Bartholomæo subiecta ad capitum quinquaginta millia numerabat, nullo iam reliquo Idolorum cultu. Ad eos Christianos excolendos habebat Societas sedes tres, vnde ad minores Pagos excurrebatur. In portu Nangasacchi vnam, quo ferè Lusitana nauis appellebat. Hìc Christianorum ob fidem extorrium conuentu è dumetis Oppidum supra quadringentarum domorum Patres conflarant, pulcherrima origine, longeque dissimili Romæ natalibus. Duo Sacerdotes, cùm Fratre eum tractum curabant. Altera erat sedes Omuræ. Tertia Cori, & vtrobique Sacerdos cum socio. Bartholomæus Riosogi parebat, nec tamen aberat metus belli ob insatiabilem cupiditatem dominandi Riosogis, vt omnia ad se traheret. Arimanus Dynasta totum prope olim regnum Figenum obtinebat, neque Riosogi in præsens parebat, sed populares ob multorum defectionem, haud plures Bartholomæo numerabat, ex quibus duodecies mille Christianos constantissimos, plurimosque in Cocinoci portu, vbi sedes erat Sacerdotis, ac socij. Præterea Firandi Sacerdotes duo cum Fratre agebant, excurrentes ad Christianos in Ioannis, & Antonij Insulis: quorum Procerum metus faciebat, ne Firandensis Fixus ferè par Arimano potentia, quicquam contra Ecclesiam auderet. In eo Tractu supra tria millia Christianorum numerabantur. Finitimum Figeno regno est regnum Fingi in potestate Regis Bungi, vbi Insula Amacusa tres leucas à Cocinoci portu. Ex quinque eius Insulæ Tonis Princeps cum vniuerso suo populo ad decem millia capitum Michaël nomine christianus erat. In Oppido Amacusa duo Sacerdotes cum socio. In Arce Fondi Sacerdos, & Laicus versabatur, qui excurrebant in Xiquim ad excolendos circiter mille Christianos reliquos in ditio-

319 Nobunanga viginti sex regnorum Rex.

320 Moridonus regnorum tredecim.

321 Regis Bungensis cum Saxumano dissidia.

322 Rex Tosæ à suis eiectus.

323 In Ximo maior Christianorum numerus.

324 Riosoges Christianorũ hostis.

325 In Omuræ ditione Christiani omnes.

326 Societatis Residentiæ Nangasachi, Omuræ, & Cori.

327 Residentiæ Amacusæ Arcis Fondi, & Facatæ.

ne Ioannis Apostatæ. Ex altera parte Regni Figeni Cicugenum est, in eo Facata ampliùs iam septem millibus accolis frequens, item Regno Bungensi parens. Facatæ pauci Christiani, paulò plures in aliquot circa Pagis habitabant, ad quos excolendos habebant duo Sacerdotes cum adiutore Facatæ sedem. Regnum Cicungi item Bungo subiectum nonnullos habebat Christianos, sed ob bellicos tumultus inde in regnum Figenum Patres receperant se. Iam in regno Bungi fideles numerabantur non plus quinque millibus: tamen Funaij, & Vsuqui domicilia habebant Socij in Collegij, ac Tyrocinij modum. Rexque ipse, vt supra narratum est, Francisci cooptato nomine, se Christo subegerat. Nec procul aberat à regno Dei iunior Rex, nisi ob arcana Dei consilia, Satanæ inuidiam, & grauia populi scelera, bellum cum Saxumano Rege susceptum luctuosum exitum habuisset. Ex eo bello, vbi Cicatondonus, qui putabatur in acie cecidisse, Vsuquin redijt, renouata est contra Patres adeo grauis inuidia; vt apparere in publico nequirent: cum amissos alij filios, alij fratres ab ijs requirerent: eorum culpa tantum exitium illatum exprobrantes. Inter Iaponicæ vitia latè patet perfidia. Nam vt spes suas, præsertim Magnates, vltra hanc vitam non porrigunt, ius, fasque nihil pensi habent. Suis quocunque modo opibus augendis intenti, vt vix vitio, aut pudori sit ad hos, illosque deficere, pro opportunitate, vel si facultas datur, dominatum inuadere. Ita vbi Bungensis clades vulgata est, in quatuor eius regnis Bugeno, Cicugeno, Cicungi, ac Fingi, Dynastæ multi rebellant: afflictum pro se quisque Regem premere, ac spoliare. Ineunt inter se fœdus, & cum Riosoge, & quatuor in dictis regnis circa Bungum crudele incœptant bellum. Ergo in deterius labi res Bungi. Contra Christianos, auctoresque nouæ religionis sermones, & odium inualescere. Instare occasioni Bonzij, iunior Rex labare: mox fidem quibusdam promittentibus, si iusiurandum in certa capita per Cames, & Fotoques daret, miser corruit. Hac tanquam rima ingressi Tartarei satellites, latè ruinam faciunt. Quippe peregrè suffl aminatur scelus: cùm impetum cœpit, ruit. Capita ei proponunt deteriora, vectigalia fanis, solennes Idolis honores, cerimoniasque restituat, patrocinium Christianorum eijciat, & voluntatem baptismi. Quæ omnia superstitione patria penitus se Ethnicum professus iurauit. Quanquam interdùm dictitaret amittendi regni metu, & ad retinendos in fide Tonos ea se committere. Quasi verò labentibus diuinis stare humana possint, & vinculum fidei inter homines sit Deo perfidum esse. Iam quod necesse erat, Christi famuli non vbique solùm contumelijs opplebantur; sed destinabantur ad necem, & ab amicis subinde alijs, atque alijs nuncijs, iam iam irrupturos hostes admonebantur: quo fiebat, vt nec vesperi se posteram lucem visuros, nec mane peruenturos ad vesperam putarent. Magno sanè lucro, multorum adepti martyriorum pretia, & compulsi vitam agere optimam. Nam ea demum vitæ hora est optima, quam quisque quasi supremam viuit. Ampliùs duobus mensibus, ac dimidio perpetua habita est oratio, succedentibus per vices sibi fratribus, ieiunia frequentia, & flagella repetita, ac cetera diuinę iræ placamenta. Vnicum erat solatium Rex Franciscus, qui tanquam arx firmissima altè fundata in petra, nihil nec ventorum impetu, neque imbrium tempestate commouebatur. Par constantia, par animi excelsitas Leonis à Noccu. Franciscus Rex tametsi regni gubernacula dudum posuerat, grauissimas tamen literas ad regni Proceres dedit, vetans quicquam moliri aduersùs Patres. Se enim esse christianum, & in ea religione moriturum; nec prius quippiam aduersùs eos, quàm contra se tentaturos. Quibus literis præstans de sapientia viri opinio pondus dedit. Illud diuini consilij visum est, quòd in consultatione Bungensium Dynastarum, cùm Cicatondonus vellet inferi capitibus Regi proponendis, vt eijcerentur è Bungo Patres, & destrueretur Vsuquiana Ecclesia; Cicafixus, inter Dynastas princeps, quamuis rebus christianis nunquam ante fauisset, aduersatus est, vt Cicatondono, cuius erat inimicus, quòd eum sciebat pessimè Christianos odisse, dolorem inureret. Ita per occa-

328 Residentiæ Funaij, & Vsuqui.

329 Contra Patres conspiratio quasi causa rei male gestæ in malo.

330 Iaponiorum vitium perfidia.

331 Multi Bungi rebellant à Rege.

332 Bonzij faces in Christianos suscitant.

333 Rex iunior in fide labat, & contra Christianos inuehitur.

334 In Christianos turbæ.

335 Ad preces confugiunt.

336 Rex Franciscus imperterritus fidem custodit.

337 PP. suis literis per Regnum commendat.

338 Cicafixus licet infidelis Christianos tuetur vt Cicatondono aduersetur.

occasionem sæpè annunciatur, ac protegitur Christus : nam & postea patronum se profiteri cœpit Christianorum, solùm vt inde oculi Cicatondono dolerent. Sed ne is quidem diu fidem Regi præstitit ; statim enim rebellans, tametsi breui ex morbo decessit, filio tamen bellum reliquit, vnde in vltimum periculi res Bungi redactæ. Neque pax Christianis Insularum Gotifuit. Quin iunior Tonus acriter in eos coortus, plerosque ad veterem pietatis cultum retraxit, paulò plus ducentis in fide perstantibus. Meacensis domus, quam ad id temporis nunquam plures è Societate, quàm bini Patres Fratresque incoluerant, hoc anno geminatus est numerus. Christiani in vrbe perpauci : plurimi in Cunocuni regno. Quippe plus octo millibus in Tacacuqui arce, & Pagis. Sed Araques eius regni moderator ab Nobunanga ad Ozacanum, Amangucianumque transgressus, in magna pericula omnes coniecit, simulque Patres. Nam statim ingressus regnum Nobunanga magnam eius partem subegit. Verùm arcem diu frustrà obsessam inexpugnabilem videns, ob ingenium loci, & circumiectas aquas, animum iusti, quem norat summè christianum, ita aggreditur. Meacensibus Patribus partim in custodiam datis, partim in sua castra accitis, nunciari Iusto iubet, vt quoniam obsides dederat Ozazano filium suum, ac sororem ; videat vtrum eorum vitam, an omnium Christianorum, & Patrum duceret potiorem. Nam si cunctaretur arcem tradere, ante oculos eius statim crucibus suffixurum quotquot Christiani nominis suis in regnis forent. Ploratus ad hanc famam excitur in Christianis, non suam, vt aiebat, sed Patrum calamitatem lamentantium. Patres iam se ad mortem composuerant, eò faciliùs, quòd longo vsu iam obcalluerant mortis ad nomen. Sed Iustus alloquitur milites, quorum plerique Christiani : & posthabere se non filij modò, & fororis ; sed & suam vitam tot innocentium saluti, & præcipuè legis diuinæ Magistris contestatus, de eorum voluntate tradidit Nobunangæ arcem, liberatis periculo ceteris Christianis, bonus Darius discrimen extremum adijt. Ne Araques filium ipsius, ac neptem interimeret, ad eum transfugit, Nobunanga supra modum ea re offenso. Itaque cùm arcem quoque Araquis mox occupasset ; nemo erat quin capitè animaduersurum statim in Darium arbitraretur. Contra tamen euênit, Deo, vt omnes existimarunt, id rependente viri optimi meritis, auctis Iusto opibus, Darium quoque incolumen reddidit. Insignem Foquexiani Bonzij, & asseclæ hoc anno acceperunt cladem. Nam in disputatione, quam apud Nobunangam Iodoxis pœna capitis proposita victis obtulerant, victi ipsi, nonnulli capite plexi, alij infamia notati, cęsi virgis, relegatique sunt, cunctis in vniuersum, si vellent ad pristinum locum redire pretio immani impositio. Profuit hæc calamitas ad insignem Foquexiorum superbiam comprimendam, & aperiendum aditum legi diuinæ : nam latissimè illa patebat secta, maximè inter potentes, vt quæ sensui maximè blandiretur, & grauissimè, vt omnino contraria, Christianæ religioni obstabat. In ijs, qui suscepere baptismum duo fuere latrones ipsis in Crucibus baptizati. Adeo latronibus fauet crux, eique confine est cœlum, per quam & partum est. Hoc statu Iaponię inuento Valignanus, quanquam omnia videret tanquam tenui filo suspensa ; præstantissimum tamen id operum Societatis existimauit, summoque gaudio perfusus est ex vita Sociorum : cùm inter tot ærumnas, tot discrimina animi, & corporis, tam duro asperoque, & insolenti victu, non modò eximiam sanctimoniam conseruarent, vel Collegijs Europæ, in quibus cuncta temperata legibus, disciplinæque custodia seuerioris septa sunt, præferendam ; sed etiam nemo vnus è tanto numero esset, qui non libenter in ea Cruce degeret, certus vltimum ibidem spiritum exhalare, oblitus cuncta ceterarum terrarum commoda. Id enimuero præstans sibi videri gratię diuinæ miraculum Valignanus ad Patrem Generalem scripsit.

339 Residentia Meacensis aucta.

340 Christianorum status in Cocuni Regno.

341 In Patres, ac Christianos periculum.

342 Iusti Christiani Ducis magnus, & constans animus.

343 Bonziorum clades.

344 Duo latrones in Cruce baptizantur.

345 Valignanum Sociorum fervor exilarat.

Tertio Kalendas Iunias cum Petro Dia, qui venerat procurator, discessere in nouam Hispaniam egregij operarij quindecim, quo subsidio propagari Societas cœpta, & Collegia Mechoacanum, & Guaxacanum formari. Angelopoli

346 Petrus Dia cum quindecim Socijs venit in nouam Hispaniam.

poli quoque posita sedes, ad quam transtulit, Patris Euerardi consensu, Sebastianus Lassius Vega, quod ante Mexicano Collegio donarat. Digna est memoria huius viri erga Societatem propensio. Nam quemadmodum ipsemet ad Patrem Generalem scribit, cùm esset ex Vegarum gente, memor quantum Ioannes Vega in Sicilia, eiusque liberi Societatem ornassent; cùm filios sibi omnes mors rapuit, heredem Societatem scripsit: quod ipsum pari studio coniux Maria Leonia fecit. Ad hanc Prouinciam visendam extremum sub annum Plaza venit, quem

347 Plaza nouæ Hispaniæ Visitator.

& manere, vti ipse Petrus Sancius postularat, Euerardus Prouincialem iussit, magna eius Prouinciæ felicitate duos virtute præstantissimos fundatores sortitæ Sancium, & Plazam. Vndè licet palàm intelligere quanto plus in rebus gerendis, præsertim in religiosa administranda republica, polleat solida virtus, & familiaris consuetudo cum Deo, quàm admirabiles populo siue eloquentiæ, siue scientiæ dotes, & vsus, & gratia mortalium Procerum.

348 Peruuiæ res.

Dum hæc Prouincia secundo prouehitur cursu, nouæ in Peruuia turbæ concitæ, Aloysio Lopio ad Sancti officij Quæsitores delato. Is multis ante annis Rector Collegij Cusquensis in Collationibus de conscientiæ quæstionibus super sacrorum Quæsitorum decreto, per quod iubebant certa crimina deferri, nulli alij re indicata, respondérat, si crimen incideret, de quo

349 Aloysius Lopez ad Inquisitores delatus.

ambigeres an deferri necesse esset; licere super ea re consilium sapientis exquirere, nec iustè id posse prohiberi. Id responsum in vnius Limanorum Patrum schedulis Prouincialis, qui iussu Quæsitorum scripta Collegij omnia recognouit, inuentum concerpsit. Ille inter cuius scripta schedula fuerat, siue falsa religione incitatus, siue aliunde inductus à Dæmone, nomen Aloysij detulit, qui primò aliquot menses, tanqnam custodia, septis Collegij circumscriptus, deinde etiam in carcerem abductus non sine strepitu, vt fit, linguarum, præsertim crimine non palàm certo vulgato, sed quoque ex ingenio confingente, eoque in populo, cui miseranda nonnullorum naufragia suspicionem deteriùs exacuerant. At Societatem grauiùs torquebat delatoris exemplum, cui conscissum à Prouinciali, qui consiliarius sacrorum Quæsitorum

350 Variæ inde vulgi opiniones.

erat, scriptum, non omnem scrupulum exemisset, vt non nemo suspicaretur,

351 Prouincialis de delatione in Visitatorem conscius putatur.

delationem nequaquam ipso Prouinciali inscio factam, ægrè ferente Visitatoris moram: nam quartum iam annum in Peruuia sederat Plaza, longa, sed necessaria mora: non solùm vt longa die, & vsu regionis vastitate perlustranda, gentisque moribus cognoscendis, quoniam ea prima erat inspectio, quid ferret nouus ille Orbis, quomodo Societatis res componendæ absque errore deprehenderet; sed etiam quia res inciderant in offensione Proregis, vt nullo modo abeundum putaret. Ad hæc Prouincialis neutiquam omnino vitæ, administrationisque genus probabat. Multa sibi, multa alijs Acosta indulgebat:

152 Prouincialis & Visitator in quo inter se discrepant in Prouinciæ regimine.

frequenter vsurpans in Peruuia, non alia expetenda miracula in virtutis testimonium, quàm conseruatam integrè castitatem. Quòd cùm absurdè dictum non sit pro locorum ingenio; tamen nec quæuis virtus satis religioso viro debet esse: nec verum erat, vbi pudicitia tot, tamque validos haberet hostes, diligentiam tum in cetera eius custodia, tum in vitæ asperitate remittere. Itaque Plaza, quem ardor virtutis potius in contrariam nimiæ seueritatis partem rapiebat, metuebat ne familiaris rerum diuinarum tractatio, studium orationis, legum domesticarum custodia, & vniuersa religiosa disciplina ab se constituta, se absente corrueret, nisi planè confirmatam relinqueret. Acosta interim eius & potestatem supra suam, & oculos grauissimè ferre: nec verò dissimulare; sed conqueri palàm, & inde offensum dictitare Proregem, & reprehendere, quòd se Plaza Aloysio Lopio nimiùm tradidisset. Lopij consilio trahere eum moram in Prouincia, quoad literæ Roma perferrentur, per quas iuberetur in Prouincialatu succedere. Hæc eius offensio, præsertim aduersùs Lopium, aperiebat suspicioni viam: sed vehementer eiusdem mos affirmabat, quòd non semel aliàs Proregis, & Quæsitorum sacrorum auctoritatem interposuerat, ad

res

res Societatis suo arbitrio administrandas, quæ vnica est religiosarum familiarum pernicies, cùm aliunde petuntur, quàm ex Institutis ipsis, gerendarum rerum principia. Cùm primùm in Peruuiam venit Portillo suadens, vt tantisper Lima concederet, id sacris Quæsitoribus videri dixit: cùm à Portillo missus Cusquum Aloysium Lopium Rectoratu summouit, eandem causam attulit, quòd ita videretur sacri officij magistris. Plazæ autem Visitatori & Prorex initiò, & Quæsitores commendarunt, vt quæ statueret, cum Acosta consultaret. Quæ omnia faciebat, vt delationis Lopij Acosta non inscius crederetur. Ceterùm protectò Plaza in Mexicum, tametsi querimoniæ domesticæ quieuerunt, externis tamen turbis nouæ additæ, vt insequens annus docebit.

HISTO-

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV PARTIS QVARTÆ

DEVENIMVS ad annum seculi octogesimum, Euerardo supremum, ac toti ferè Europæ funestum vel pestilentia, vel malo nihilo minus tetro, præter nomen. Hoc anno cùm Gregorio Summo Pontifici ex institutis Collegijs tanquam fidei propugnaculis animus augeretur; Moroni Cardinalis Illyricæ Nationis patroni admonitu, Illyricum additum est. Merebatur id præsidium Gentis in fide constantia, & discrimina multa, grauiaque, quibus obsidebantur. Quippe cùm vel in potestate Turcarum mediterraneus ille tractus sit, vel in proximo hostem habeat, itemque Schismaticos, & Hæreticos: ad hæc commercia cum Hebræis Orientalibus; periculum erat, ne commixti inter Gentes Catholici discerent opera eorum. Iamque inualescebat ignoratio diuinarum rerum: obsolescebat diuinorum mysteriorum vsurpatio: quodque inde necesse est consequi, labebantur mores, & vitia exuberabant: eo propiore exitio; quò minor præsto aderat Sacerdotum obstantium copia. Et huius disciplinam Collegij Pontifex Societati imposuit. Qui dum Prouincialis Claudius Aquauiua ab Euerardo ad onus deprecandum missus, enumerat quàm multos de Societate tam alioqui pusilla, paucorum institutio adolescentium angustis inclusos parietibus distineret non sine publici boni damno; excepit: Nonne professionis vestræ est quascunque terrarum oras, ac gentes adire, vt eas conuertatis ad Deum? En quos dispersos cum labore eratis quæsituri, nos vobis tradimus congregatos. Credite, non est vbi labores vestros fœnerari possitis maiore cum lucro. In exiguo numero Nationes vniuersas excolitis: èque semente non magna messem longè maximam præparatis. Sedes Collegij Laureti optata: itemque impensa ex ædis sanctæ vestigalibus attributa: tanquam ei Nationi, apud quam suam Cellam aliquandiu voluisset hospitem esse benignissima Dei Mater, hospitij vicem rependeret. Primus Rector Thomas Radius missus ab Vrbe est. Fermè triginta capitum instituta familia: quæ quo pacto decem ferè post annis translata Romam, postremò ab Societatis disciplina abducta sit; referetur in tempore. Ipsam in Dalmatiam Pater Bartholomæus Sfondratus missus est cum Episcopo Stagni Visitatore Apostolico: cui cùm ad salutem eius gentis sedulò nauasset operam; Epidaurum secessit expeditioni inchoandæ, de qua anno proximo dicetur.

1 Collegij Illyrici institutio.

2 Aquauiua Prouincialis pro Euerardo Pontificem rogat, ne id Collegium Societati tradat.

3 Pontificis responsum.

4 Quare id Collegium Laureti positum.

5 Thomas Radius primus Illyrici Collegij Rector.

6 Epidauricæ Missionis initia.

Ad Maronitas Ioannes Baptista Elianus, cum Ioanne Bruno, cœptis biennio ante prosequendis remissus. Vbi primùm in Vrbem Ioannes Baptista reuenerat, statum rerum diligenter Cardinali Carafæ, summoque Pontifici renuntiarat. Ante omnia populi bonitatem, & paratissimos ad omnem disciplinam, & obsequium animos demonstrarat: tum difficultates, quibus maximè ab salutarium librorum, ab supellectilis sacræ, ab doctorum hominum inopia conflictarentur exposuerat: quæque tot leuandis incommodis ex vsu viderentur, addiderat. Nominatim de fingendis ære typis vnde Chaldaicæ, Arabicæque linguæ libri excuderentur: de accersendis Romam adolescentibus, qui religionem, ac literas in sancta Vrbe sub ora Christi Vicarij (velut nationibus alijs Gregorij pietas suppe-

7 Ad Maronitas missi Io. Bapt. Elianus, & Io. Brunus.

suppeditarat) condiscerent: de mittenda in Syriam sacri apparatus bona copia. Quæ; & id genus alia cùm libentissimè Pontifex audisset, probassetque, iamque auctoritate eius, & benignitate, tum industria, & studio Eliani ipsius, qui & libellos Arabicè verterat, & præfuerat imprimendis, comparata essent; maturum visum est repeti legationem. Ad ceteram liberalitatem adiecit Gregorius non mediocrem, ad solatia quoque tenuiorum, pecuniam. Diploma item confirmati Patriarchæ, & ad eundem plenæ potestatis insigne Pallium misit. Fidei quoque profitendæ formula perlata est Arabicè concepta, atque edita typis, in quam cuncti animarum quouis modo custodes iurarent. Multa etiam Patribus ijsdem Iulius Antonius Cardinalis Sanctæ Seuerinæ, quæ cum Iacobitarum, Cophtorum, & Armenorum Patriarchis tentarent, agerentque mandauit. Euerardus hæc maximè profecturos admonuit, vt à quo, quem in locum, & quam ob rem mitterentur crebrò reputantes, darent operam, ne Christi Domini Vicarij sanctæ menti, ac liberalitati deessent: neque operi præstantissimo, totque miserè pereuntibus animis, ijs præsertim circa locis, quæ, cùm Dominus IESVS CHRISTVS ipsarum causa tot olim cum laboribus peragrarit; documentum sunt, quàm ei sint caræ, quidque conandum sit hominibus, qui sacra eius vestigia sequi se profiteantur. Eniterentur autem, vt idoneos se diuinæ gratiæ administros redderent: primùm quidem innocentis, & irreprehensæ vitæ exemplis, tum sinceræ caritatis significatione, erga omnes pietatis christianæ præseferentes præcordia, ac purum studium eorum salutis: ad hæc pro captu populi exponendo veritatem, & quicquid vel moris, vel consuetudinis alienum inuenirent, reuocando ad catholicam normam, ad eademque retinenda edoctis, comiterque pellectis Pastoribus: memores tamen vbique prudentiæ, ac modi essent: quia, vt languor ac mollitia nunquam cœpta percoquunt; ita calor, ac zelus præferuidus sæpe opprimunt. Igitur ad alendam cælesti fomite in sese erga animas caritatem; lumenque à Patre luminum hauriendum, suæ conscientiæ examina, stata meditationum tempora, ceteraque Ordinis religiosas actiones, ac frequens cum sempiterna Maiestate commercium sedulò conseruarent: mutuo se auxilio, consilioque cum perfecta consensione adiuuantes. Res verò ciuiles nullo pacto attingerent, ne literis quidem, quas Romam, aut quopiam darent: tantùm contenti sancta modestia ciuilium Præfectorum gratiam, & patrocinium religionis negotio demereri. Hisce cum mandatis profecti, diuino ductu, tertio Kalendas Iulias Phæniciæ Tripolim sospites aduehuntur mira opportunitate, cùm vigesimo iam ferè die pestilentia constitisset. Hîc obuiam habuere Episcopum Georgium à Patriarcha missum. Ad Monasterium inde Canubinum progressi gratulatione maxima cum festo omnium campanarum sonitu excipiuntur. Patriarcham lecto morbus affixerat: qui ad eorum aspectum tollens in cælum manus, & oculos, plenus lacrimarum, nullum faciebat finem Gregorio Summo Pontifici, Cardinali Carafæ, Deo denique grates agendi. Tum verò gaudio exilire, cùm partem sacri instrumenti, quod Sanctissimus Pater mittebat, aspexit, Diplomata Apostolica, balsamum ad sacri Chrismatis confectionem, sacrum Pallium, librorum Arabicè impressorum vim ingentem, pulcherrimis ad eam rem formis à Sanctissimo Domino comparatis, magnum sacrorum Calicum numerum, multa ad sacrum oleum habendum decora vascula, Altarium frontalia octoginta, formas quoque ad fingendas hostias complures, Rosaria, pias imagines, & alia id genus copiosissimè. Nec minor ceterorum, quàm Patriarchæ gratulatio extitit. Addidit alacritas tanta Patribus spem, & animos. Ergo vrendum tempore rati, ne in cassa modò officia communis lætitia defloresceret; sed in solidum, perpetuumque religionis exuberaret prouentum, continuò dant operam, vt Synodum Patriarcha edicat. Instabant Assumptæ in Cælum Deiparæ solennia, cui ad Monasterium Canubinum sacra ædes, ad quam veteri religione populus confluere ex circumiectis solebat Pagis; Tum verò multo plures fama missorum à Pontifice Nuntiorum exciente ad benedictionem Apostolicam concurrere. Quibus omnibus è sua tenuitate Monasterium alimen-

8 Pontificis liberalitas.

9 Euerardi monita ad Maronitas proficiscentibus.

10 Patres summa gratulatione excepti.

11 Patriarchæ ingens lætitia ad pontificiorum donorum aspectum.

12 Synodus indicitur.

alimenta subministrauit : nam perantiqua est ei Cœnobio aduersùs omnes hospitalitas. Magnus in ea celebritate rerum sacrarum, libellorum, Rosariorum, vestium sacerdotalium, & calicum diuisus est numerus, cum plausu populi lætissimo, omnibus extollentibus Sanctę Romanæ Ecclesiæ pietatem : in ea se, proque ea millies obituros mortem profitentibus, ac sectas quascunque detestantibus. Proximis inde diebus Synodus habetur in Templo, vbi perspecta gentis bonitas : nam nisi Patrum modestia obstitisset, cùm duas sellas ijs posuissent, sedere humi Patriarcha, ac reliqui volebant, & alioqui nullus apud eos sedium vsus est. In eo conuentu postquam Ioannes Baptista Arabicè Legationis causas exposuit, & quam ob rem conuentus haberetur, pronis auribus, & animis ad obsequium paratissimis auditus : subiecit de confirmato à Pontifice Patriarcha, & misso ad eum Pallio : Nostis, inquit, inde ab anno millesimo ducentesimo quintodecimo, cùm Hieremias vester Patriarcha confirmatus est ab Innocentio Tertio Romano Antistite, ceteros deinceps eandem Sedis Apostolicæ auctoritatem adhibuisse. Quem sanctum, ac necessarium morem cùm Reuerendissimus Michaël Petrus conseruandum putasset, Sanctissimus Dominus Gregorius magna voluntate auctor est factus, hoc misso Diplomate, ac Pallio : quæ dicens vtrumque spectandum obtulit, vsumque, & honorem Pallij breuiter explicauit. Dein prosequens : Sed vt rite, inquit, cuncta fiant ; Sanctæ Romanæ Catholicæ Fidei formulam ad vos Sanctissimus Dominus misit, qua vera complexi, internoscere errores, fugere, atque execrari possitis. Ex huius professione cuncta, quæ sumus acturi æquum est auspicari, nisi si cuipiam vestrum aliter videtur. Cùm valde omnes assentirentur, prosternuntur in genua, ac Patre clara voce in verba præeunte, vniuersi formulam enuntiant, in eamque, sacris Euangelijs tactis viritim iurant. Formula erat, quam Pius Quartus edidit, multis adiectis, quæ propria eius Ecclesiæ conditio postularet. Posthęc Patriarcha concepto iureiurando, quod ad confirmationem, & susceptionem Pallij exigitur, ab Archiepiscopo Sarchis (erat germanus frater ipsius Patriarchæ) ad id à Pontifice nominato, confirmatur, & Pallium accipit, ac sibi statim circundat. Quæ cùm fierent, & ante oculos curas Apostolicas haberent, immensa repleti lætitia, & insolito instincti motu vniuersi pariter in clamorem erumpunt ingentem, Laus Deo, & Kyrie eleison ingeminantes, simul Gregorij Pontificis, & Carafæ Cardinalis, & Patrum interferentes nomina, nec vllum inueniebant finem clamandi, cùm interim quicquid erat æris campani validè personaret : & Patres, & pauci Latini, qui intererant, illis clamantibus vbertim flerent : quod in populo tam remoto ab Italia, inter steriles saltus, quodque caput est, inter Infidelium, Hæreticorum, & Schismaticorum pestifera senticeta tantam aduersùs Romanam Sedem propensionem cælestis Pater ingenerasset. At illi non antequam à Patribus, vt sibi temperarent, admoniti sunt, quieuere. Alijs subinde conuentibus, quæ ad consensionem sacrorum dogmatum pertinebant, proposita. Catechismum confecerat Pater Ioannes Brunus, quo, præter sinceram doctrinam fidei, Orientalium Hæreticorum errores complexus, eos accommodatis gentis rationibus confutarat. Eum libellum & à Patribus doctis probatum, & Arabico sermone à Ioanne Baptista versum, atque editum typis detulerant : eundem cognoscendum Synodo, & excutiendum proposuere, vt si cui quid difficultatis oboriretur, in medium proferret, perque eius explicationem cetera magis confirmarentur. Non defuere, qui magna libertate, quæ videbantur, opponerent : cùmque per accuratam collationem illustrata essent omnia, omnesque planiùs edocti, atque in omnes partes factum sibi satis profiterentur, summa voluntate receptus est Catechismus. Hoc posito religionis fundamento, aliud Patres addendum putarunt, vt Canones aliquot Synodus conciperet, quibus Orthodoxas, & contrarias Hæreticorum accolarum erroribus sanciret sententias. Intelligebant enim, quo pluribus opportunum est lupis ouile, hoc pluribus esse muniendum sepimentis. Illud præterea fore, vt & immorando eorundem tractationi dogmatum, interius ea quisque cognosceret, &, quæ ipsimet decreuissent, sanxis-

13 Eliani oratio Arabica ad Synodum.

14 Iuxta formulam Pij Quarti fidem omnes profitentur.

15 Patriarcha Pallium accipit.

16 Lętæ in Synodo acclamationes.

17 Catechismus Io. Bruni examinatur & approbatur à Synodo.

sanxissentque, eadem haberent cum ipsi, tum posteri cariora. Conditi igitur à Ioanne Bruno sunt Canones de Sacrosancta Trinitate, de Processione Spiritus Sancti à Patre, Filioque, velut ab vno principio: de duabus in Christo naturis, itemque voluntate duplici, & operatione: de Trisagio catholicè vsurpando, prætermisso Petri Gnaphei additamento: de Purgatorio carcere, & Oratione pro mortuis, deque proprio cuiusque statim à vitæ fine iudicio: tum de Sacramentorum numero, materia, forma, ritibus, vsu, administro, vbique explicatis, nominatim quę locus requireret. Addita ad extremum de Reformatione apprimè salubria decreta. Quę omnia prudenter, ac doctè à Ioanne Bruno latinè comprehensa, & Arabicè ab Eliano reddita; cùm ad extremum publicè essent miro consensu recepta, Chirographo firmata sunt Patriarchæ, ac ceterorum. Postque latissimas acclamationes (formula est eis acclamandi Kyrie eleison) Gregorio Pontifici, & Cardinali Carafæ, & Apostolicis Nuncijs, Augusti die sextadecima dimissa est Synodus. Canones, & Decreta Synodi Romam postea perlata, magnopere qui videre sapientes, & ante omnes Cardinalis Carafa, laudarunt. Sub finem Synodi non incommodè accidit, vt Episcopus Dioscorianus ad Canubinum veniret, qui inuitatus à Maronitis, vt quid sentirent Nuntij Romanæ Ecclesiæ de duplici natura, voluntate, & actione in Christo Domino, non dedignaretur audire, haud grauatè adfuit. Illico posita quæstione Ioannes Brunus ita disseruit. In Christo Domino si fuit vnica tantum natura, vt Dioscoro placet, hęc vel est diuina tantùm, vel humana tantùm, vel ex vtraque mixta. Non vtique fuit diuina tantùm, quia non potuisset crucifigi. Continuòque Episcopus: Humana tantùm fuit, inquit, Et Brunus extemplo: Quomodo igitur Christus Deus est, si humana tantùm in eo natura est? Quomodo miracula edidit sua virtute? Et Elianus adiecit: Quid porrò factum est de natura diuina? Obmutuit Episcopus. Ingens consecuta approbatio doctrinę, quam Nuntij Apostolici tradebant. Magnus plausus in tam celebri consessu Episcoporum, Sacerdotumque ceterorum, ac Nobilium Maroniticæ gentis. Magnum pariter ad veritatis Apostolicæ venerationem factum incrementum, quam suis penè oculis viderant, ita redarguere tenebras Hęreticorum. Iam digredientibus absoluta Synodo Presbyteris, & Episcopis, quod reliquum erat instrumenti sacri distributum est, parte eius pecuniæ, quam suos in vsus Patres acceperant, ne quem indonatum dimitterent, & subtristem, ad cumulandam benignitatem Sanctissimi Patris, conuersa. Supererat graue negotium, vt tres Episcopos, qui, vt supra memini, dignitatem sibi arrogauerant Patriarchæ iniussu, in eius gratiam & obsequium restituerent. Fuit opus laboriosum, ac molestum. Tuebantur se veteri more, quo volebant licere inconsulto Patriarcha consecrari Episcopos: graues Romam vsque in eum calumnias perscripserant: denique animos contumacia obstinarant: sed, Deo tandem adiuuante, & Maronitarum præcipuis, huic quoque malo facta est medicina. Sed Patres cùm res in communi satis viderent compositas, vt ad priuatas etiam Ecclesias pertineret vtilitas, Diœcesim quoque lustrandam sibi putarunt. Ergo Patriarcha, vel quopiam Episcoporum comite, dant sese in viam. Magna gratulatione quacunque iter haberent excipiebantur, obuiam populis cum Episcopo effusis: turba mulierum ante domos, & in tectis patrium carmen, vt in festis celebrioribus genti solenne est, concinente. Conuocatis in vnum Sacerdotibus, primisque paganorum adhibebant opportunas cohortationes, decreta eadem, quæ Catechismo, Synodoque proposuerant, explicantes pro captu auditorum. Superat prope fidem ad depellendam inscitiam quantùm viua vox, & commercium linguæ profuerit, cùm suo idiomate, sine internuncio, & interprete edocerentur. Nec equidem magis aliunde factum crediderim, vt in tanta obseruantia, tantoque obsequio adversùs Romanam Ecclesiam, multa tamen tam diu resederint in moribus, ritibusque nominatim damnata Pontificum litteris, quàm doctoris inopia. Addidere Patres ad euulgandam etiam num magis eorundem Decretorum notitiam, & ad posteros propagandam, illud quoque subsidium. Præcipua eorum capita

18 Canones à Io. Bruno condidit.

19 A Synodo approbantur.

20 Io. Brunus cum Dioscoriano Episcopo de duplici Christi natura disputat.

21 Tres Episcopi cum Patriarcha conciliantur.

22 Cum Patriarcha, & Episcopis Patres Diœcesim visitant.

Arabicè multis exemplis descripsere, tum singulis in ædibus sacris vnum aliquod exemplum tabellis affixum prope Altaria relinquebant. Hoc igitur ritu pagatim Ecclesias peragrantes edocebant Præsides, populos solabantur, & incitabant, Rosaria diribebant, explicata qua vterentur ratione, quam & vernaculo libello vulgabant. Catechismos item spargebant, scrutabantur libros ipsorum ad tollendos errores, peruersas consuetudines abolebant, pijs inductis. Religiosis viris, ac feminis, alijsque egentioribus de pecunia Pontificia stipem largiebantur gaudente populo, & animo ad cultum, & constantiam religionis acriùs vsque firmante, vt nunc demum reflorescceret Libanus, sponsoque cælesti digna specie, & gloria vestiretur.

23 Missi ad Salutios Pontificijs impensis Petrus Regius, Io. Antonius Grassus, Cæsar Casullus, & Io. Baptista Righius.

Eodem vere, quo Maronitica, instituta est Anglicana Missio : de qua mox, cùm stilum ab Italia ad Septentrionem transferam, fusè narrabitur. Ad Salutios in Alpinis Italiæ finibus item iussu, impensaque Pontificis Petrus Regius, & Ioannes Antonius Grassus, Cæsar Casullus, & Ioannes Baptista Righius, profecti. Periclitabatur in ea plaga summè Religio, septem iam Hugonottis Ministris tartareas spargentibus faces, cum discrimine totius Italiæ, nisi maturè occurreretur. Euentus inter pericula assidua capitis, & bellicos tumultus egregiè respondit optatis, vt insequenti anno, ad obsecundandum prono operis cursu, penè duplicandus fuerit numerus operarum.

24 P. Hieronymus Natalis moritur.

Vere eodem Hieronymus Natalis suarum peregrinationum supremam, ac beatissimam obiuit in patriam. Superiore anno reuersus è Germania absoluto opere Annotationum in Euangelia, plenus bonorum dierum, annum agens septuagesimumtertium decessit in Probationis Domo ad Sancti Andreæ tertio Nonas Aprilis summo mane, vt videretur, cùm idem esset dies Domino resurgenti sacer, in occursum triumphantis properare, & vocari ad gloriæ partem, qui tolerantiæ particeps fuerat. Staturæ fuit modicæ potius quàm pusillæ, vultus in modestia, ac religione admodum viuidi. Porrò animo indefessus, industrius, acer ingenio non solùm ad rerum humanarum, diuinarumque scientiam promptissimo, sed etiam ad res gerendas, viasque negotiorum ineundas sagacitatis, & efficacitatis eximiæ. Societatis Institutorum post Generales, ac Polancum haud dubiè peritissimus : quippe quem ipse Ignatius ad multas circummisit Prouincias ad promulgandas Constitutiones, & explicandas. Cùmque iussisset Sanctus Pater, quem is gessisset se eo in munere, primores Patrum perscribere, trium virorum testimonia, quæ non auctoritatem modò, sed etiam religionem ob personarum sanctitatem habeant, Antonij Quadrij, eius, cui tam multum debet India : duorumque inclytorum virorum Consului Sylueriæ, & Ignatij Azebedij libet afferre. Inter ceteras laudes Quadrius scripsit, illud mirum accidisse omnibus, quòd Natalis, quę voluisset, effecisset in Lusitania : & sæpè contra sententiam, voluntatemque multorum : & tamen nullus esset in Lusitania, cui non abundè satisfecisset, eiusque acta summè probaret. Sylueria admirabatur, quòd semper idem, & quodammodo immutabilis in sancta grauitate, caritate, prudentia, humili libertate, prouida constantia persisteret, & alias his quoque maiores laudes accumulat. Azebedius Olysipponensis tum Collegij Rector affirmauit tam intimè eius animo Societatis Institutum impressum, inque negotijs conficiendis, ac rebus ordinandis tam se expeditè, tanta cum alacritate, prudentia, simplicitate, ac reliquis virtutibus gessisse ; vt videretur ad id officium, propter quod Ignatius miserat, conformatus à Deo, & eiusdem singulari consilio lectus. Non immoror post hæc in aliorum præconijs. Solùm ironiam non iniucundam adscribam, qua Prouincialis, tanquam notaret vitia, præstantissimas virtutes expressit. Quoniam notare, inquit, Natalem iubemur, quò omni obedientiæ genere Domino seruiatur, parebo. Primùm vir duplex videtur. Nam cùm sit natura iracundus, victoria sui, & prudentia se quasi phlegmaticum gerit : hactenus duplicem voco. Deinde cùm videatur in litteris, ac rebus agendis non sanè nihil intelligens ; in obedientia intelligere videtur nihil. Præterea potest videri maledicus : sibi enim obtrectat, & opinor iniuria, & fortè est debitor famæ. Ad vltimum, Pater, is homo eiusmodi est, qui nobis honorem, pecu-

25 Corporis, animique eius ratio.

26 Antonij Quadrij de eo iudicium.

27 Tum Consului Sylueriæ, & Ignatij Azebedij.

28 Tum Prouincialis, qui lepida ironia eum laudat.

pecuniam, & alumnorum optimos, si quid horum habebamus abstulit : nunc-
que idem, si rediret, efficeret, nec esset, qui quereretur. Nam cùm Rhetor non
sit, habet tamen quandam vim, quæ eiusmodi sit nescio, illud scio, quicquid
velit efficere, nec nisi optimè velle. Sanè non aliorum modò Patrum de Socie-
tate, atque etiam externorum virorum Principum, qui hominem nossent, sed
etiam Ignatij, quod potest instar omnium esse iudicium, ea fuit opinio, vbi im-
plicatum negotium, atque arduum esset; aptiorem ad omnia explicanda, ac
transigenda ex voluntate, Natali non facilè inueniri. Itaque Beato Patri postre-
mis annis pessimè valenti substitutus Vicarius est : ab eodem iterum in Hispa-
niam missus : tum à Lainio, ac Borgia ad Societatem prope vniuersam recogno-
scendam : postremò Vicarius Romæ Generalis relictus à Borgia. Ac primis illis
temporibus, cùm haud dum certæ erant editæ singulorum ministeriorum regu-
læ, monitis Patris Natalis ferè cuncta Societas vtebatur. Nec adeo mirum est
tam solita ei cuncta succedere. Nam ad cetera diuina, humanaque dona adhi-
bebat curam insignem. Præmeditabatur rerum agendarum vias, conficiebat-
que ephemerides : in quibus non solùm præcipua, quæ gessisset, sed vitæ suæ
seriem totam explicabat : vnde erat necesse augeri in dies magis, roborarique
prudentiam. Collegium Romanum summè amabat. Nec secus quàm prouidus
Parens, si quid inter peregrinandum ex piorum liberalitate colligeret; ad eius
leuationem penuriæ seponebat. Germaniæ quoque fuit perstudiosus : quòd op-
timè poni in ijs Oris ad tuendam religionem contra Hæreticos existimaret la-
bores. Solebat dicere à Societate non solùm ceteros mortales, sed etiam reli-
giosas familias adiutum iri. Cùmque singulari quopiam beneficio vellet eam
Deus afficere, ad id præparare insectationibus, ac vexationibus exercendo : quod
& aliàs memini. Haud dubiè siue mentis sagacitate, siue diuinitus, Claudium Aqua-
uiuam, quem vnicè amabat, præcognouit futurum Generalem : quem & aliquan-
do Iuuenem, cùm Euerardus creatus est Generalis, ad Patres Congregationis in
Romano Collegio eruditè concionatum, tanquam iocans monuit, vt à tam mul-
torum Sanctorum Patrum, quos citauerat, lectione, studia ad Constitutiones So-
cietatis transferret : in his curas eius versaturas. Tam verò tenax fuit exempli; vt
adolescentem propinquum suum Romam ad studia literarum missum domum redi-
re iusserit : ne quo pacto amori aduersùs carnem, & sanguinem in Societatem adi-
tum aperiret. In eadem Probationis Domo sub noctem mediam, quæ Augusti Ka-
lendas consequuta est, Euerardus Præpositus Generalis ex populari morbo diffici-
lis pituitæ, quæ cum febri, capitisque dolore latissimè Italiam, atque exteras per-
uagata Prouincias, mortalium vim immensam confecit, magna pietate decessit, octa-
uo initio Generalatus anno, sexto & sexagesimo ætatis. Natus erat Mercurij (vulgò
Marcour) in pago, Ducatu Luxemburgensi, Prouincia obsidem in Deum ac Regem
suum notissima, ex parentibus honestis eoque in loco primarijs, at non opulentis. Vir
bonus, & innocens, ac sine querela : apprimè prudens, scienque vitæ spiritualis, ac
regendi religiosos cœtus. In Collegio primùm Perusino cognitus, quod primus
rexit : tum in Belgio Commissarius, ac Prouincialis : deinde Assistens : postremò
Generalis Præpositus. Quo tempore totus incubuit in eam curam, vt germanum
Societatis spiritum conseruaret, aleretque, Summario Constitutionum excerpto
ad communem omnium vsum, ac legibus singulorum ministeriorum ordinatis : ta-
metsi prædixit fore in Societate, quod euenerat in Sancti Dominici familia, vt quin-
tus Generalis formando legibus, & institutis Ordini summam manum imponeret.
Suæ igitur administrationis illum cardinem, illum vertícem statuebat, vt conserua-
retur Ordo, ac peculiaris forma, quam summa Sapientia per Patrem Ignatium de-
scripserat. Itaque nihil monebat, inculcabatque grauius, ac frequentius, quàm vt
abstinerent homines de hoc Cœtu à negotijs, quæ aliena essent ab Instituto. In ijs
enim nequaquam adfore Dei auxilium, quod ea nollet à nobis. Quare nil mirum fo-
re, si aduersos exitus sortirentur : nam neque coronam propositam nisi legitimè
certantibus. Ex altera parte intra Instituti sese cancellos continentibus, haud dubiè
affuturam cælitus opem, vt is rerum esset successus, qui diuinæ gloriæ maximè con-
grueret.

29 S. Ignatij de Natali opinio.

30 Natalis Collegium Romanum summè amabat.

31 Tum Germaniam.

32 Aquauiuam Generalem futurum præcognouit.

33 A sanguine coniunctis alienus.

34 Euerardi Generalis mors.

35 Eius munia ante Generalatum.

36 In quo bonam Societatis gubernationem ponebat.

37 Aliena à Societatis Instituto non arripienda.

38 Monita ad Prouinciales, ac Rectores.

39 Admonitoribus, & Consultoribus vtendũ.

40 Monita ad nouos Superiores.

41 Visitationes cum mora à Prouincialibus agendas.

42 Subditorum dispositionem patienter ferendam Superioribus localibus.

43 Principes Societatis Instituti officere cauebat.

44 Suos arcebat ab aulis.

45 Principes sibi Confessarios nominare non amabat.

46 Qua prudentia negotia cum Principibus tractabat.

47 Euerardi humilitatis studium.

48 In itineribus incommoda.

49 Paupertatis affectus.

50 Quid de Religiosa paupertate sentiret.

grueret. Prætèrea Prouincialibus, ac Rectoribus studiosè curandum, vt Admonitorum, & consiliariorum vterentur opera. Nam quando hæc adiumenta Societatis ijs dedisset, hanc esse viam, qua diuina prouidentia eos docere vellet, ac regere. Idcirco Admonitori semper aditum apertissimum esse debere, obuiaque benignitate occurrendum. Itemque Consiliarijs tribuendum permultum: & hanc esse viam coniungendę suauitatis, ac fortitudinis; si res prius cum Domino in oratione tractetur, deinde cum Consiliarijs, tum demum prodeatur ad opus secundum præscriptas à Societate leges. Monebat præterea præsertim, qui recèns ad gubernaculum admouerentur, ne se abripi sinerent vigore virium recenti, & nimio secundæ auræ afflatu, vt qui nondum flatus aduersos erant experti: sed continerent se, ac pedetentim progrederentur, noua non attentantes initiò, nec nimiùm multa complectentes. Cupiebat visitationes quoque Prouincialium esse cum mora: vt ipsi coram, quasi experimento, & vsu statum rerum pernoscerent, & quę decernerent confirmata vsu relinquerent. Nolebat in retinendis, quos existimarent sibi vtiles operarios, esse Præsides supramodum tenaces: vt si rerum commodiùs agendarum spes in alienis Prouincijs appareret, priuatum quasi commodum communi præferrent. Itaque Prouincialem Austriæ Laurentium Magium, qui leuiter conquestus erat, hominem sibi ereptum, alioque misso malè compensatum; increpauit quòd ijs de foro vocabulis vsus esset. Nam nec eripi, inquit, quicquam potest, quibus nihil est proprij, nihil iure debitum: nec qui mittuntur in aliorum vicem, eo consilio mittimus, vt compensationem faciamus: sed vt pro viribus pro causa Dei, & communis Societatis vtilitate laborent. Hoc modo Moderatores Societatis formans, eo quoque vires intendit, vt externi Principes prophani, aut sacri nihil Societatis Institutis officerent. Certauit quamplurimùm ne quispiam à Societate versaretur in Aulis: quin etiam certum hominem Hispano Dynastæ in confessarium sibi petenti, planè negauit, ne morem induceret, vt certi postularentur: cùm sæpè fieri possit, vt ij maximè postulentur, quos tamen ipsis Principibus, tum Religiosis priuatim, tum demum vniuerso Ordini minimè expediat concedi. Tractaturus cum Principibus negotia, res apud se multa meditatione pręparabat: eaque qua digesserat serie, atque adeo ijsdem sententijs, ac verbis exponebat. Atque ita paratus accedens ad omnia, ac præmunitus aduersùs ea, quæ possent ab religiosa modestia, prudentiaue, in ipso quasi conflictu auertere, non solùm transigebat è sententia id, quod habebat in manibus; sed etiam quorumcunque veniret in congressum, eos gratissimo Christi odore perfuso, & Societati conciliatos relinquebat. Neque ignorabat religiosam seueritatem in loco vrbanitate graui condire; vt cùm in Procerum Belgicorum corona, dum varijs sermonibus Hæreticorum, qui se de reformata religione appellabant, mores referrentur, nec sine commendatione; interrogatus à Ioanne Marchione Bergensi, quid illis de hominibus ipse sentiret; Respondit sibi videri homini, qui praua crura sint, necessariam esse talarem vestem: quæ dicti opportunitas plausum consequuta, stultam illam commendationem excussit, gratia ab ijs quoque inita, quos refutabat. Ceterùm ita erat modestiæ, sanctæque obscuritatis amans; vt cùm latinè, græcè, hæbraicè, item humanas, ac diuinas disciplinas probè nosset; nunquam nisi locus postularet verbum emitteret, vnde homine idiota eruditior videretur. In itineribus, quæ fermè conficiebat pedes, è publicis diuersorijs legebat obscuriora, & cibos maximè vulgares, religiosæ studio paupertatis. Eodem studio asperrimam aliquando hiemem Tornaci egit, pedes in sporta fœno referta ob frigus continens, quo posset orationi, studijsque animum intendere. Rebus ad vsum vitæ concessis, sic dicebat vtendum Religioso, ac si nouo perpetim munere eas diuina bonitas daret. Nam earum ius voto sic abdicatum; vt si loqui res possent dicerent: Nihil nobis iam tecum est, quibus renunciasti. Qua ex consideratione volebat intelligi, quàm parcè, ac modestè, quàm pio, & grato animo vtendum rebus foret, intuendo eas duntaxat tanquam Domini annonam ad famulos suos pascendos: simul pietatem eiusdem admirando, atque adnitendo fidele ministerium rependere. Cùm creatus

est

est Generalis, acceptis ab germano fratre tenuis admodum fortunæ litteris, quibus paupertatem ei suam commendabat; respondit: Posteaquam esset Generalis creatus, nihil sibi accessisse amplius, quam vt maiori cum onere vniuersorum Societatis IESV Religiosorum famulus esset: neque vel postremo eorum vlla re ditiorem esse, eaque libertate non solùm paupertatis studium conseruauit; sed etiam primo quasi germine spei inanis propinquis extincto, multarum tricarum semina oppressit. Obedientiæ necessitatem in religiosis conuentibus, & præsertim in Societate obsequij nautici similitudine explicabat: nam quemadmodum si vnusquisque Nautarum pro arbitrio velit Nauim propellere: neque ad vnum exequendum Naucleri imperium vniuersi consentiant, non certus tenèri cursus, non vitari naufragia possunt; ita Religiosos, nisi vnius obseruent Gubernatoris nutum; neque singulos, neque cœtum vniuersum ab discrimine procul esse. Et quoniam id præcipuè Societati conueniret; idcirco summo eius Gubernatori Deo curæ esse, vt nonnisi vel admitteret, vel retineret in hac sua Nauicula tractabiles homines, & ad parendum intentos. Ita ijs, qui cooptantur in Societatem quatuor præcipuè gradus scandendos. Primum vt cuncta, externa ab sese abdicent. Deinde etiam affectiones exuant, Tum exerceantur in rebus sensui, iudicioque suo aduersis. Postremò totos se Præsidum potestati permittant. Qui vni ministerio idonei non sunt, quòd alij cuipiam voluntatem addixerint; nulli fore idoneos, quòd vbique eandem voluntatis propriæ pestem retenturi sint. Ad perfectam verò æquitatem animi erga omnia eo maximè alumnos Societatis impelli debere, quòd Deus id omnino velit. Nam qui condidit Institutum, in quo perfecta indifferentia necessaria est; in ijs qui ad Institutum illud accedunt, sine dubio vult illam inesse. Nouitios, dum primi calor spiritus viget, mollesque, ac dociles, & quamuis in formam tractabiles reddit, fingendos: èque mortificationibus deligendas, quæ non tam noceant corpori, quàm spiritui prosint, sensumque subiugent: vt sunt improuisa iussa, & mortificationes nec opinatæ, & his consimilia. Magistro Nouitiorum exhortationes non tam ex libris, quàm ex vsu, experimentoque ducendas. Non enim hanc esse scholam litterarum, sed virtutum. Itaque eò intendendam curam, vt instituto Societatis intimè cognito, & regulis discernendorum spirituum, singulos item Tyrones optimè norint, & ad Instituti Societatis modum, & ad eam virtutum quasi figuram, quam propriè illud exigit, non eâdem omnes, sed aptissima cuique ratione, fingulos forment. Per gratiam vocationis dicebat excitari homines ad propriam religiosæ disciplinæ normam complectendam, & consectandam: tanquam viam, qua Dei voluntatem exequi, & salutem inuenire æternam possent, idque persuasum habentes viuo quodam sensu, & efficaci: similiter, atque excitaretur is, qui audiret in suo agro thesaurum inuentum: nam si audiret repertum in alieno; non magis afficeretur, quàm historica quapiam narratione. At audiens repertum in suo; statim lætitia gestiens concitaretur ad opus, ad comparanda ferramenta, & quicquid foret vsui thesauro effodiendo: inde diuitias, inde dignitatem, vitam quietam, cuncta bona sibi, ac suis promittens. Ad gratiam verò vocationis alendam, augendamque tres præcipuè è Societatis legibus valere. Primum vt cuique gratum sit quicquid animaduersum in ipso fuerit, referri Præsidibus: nam desiderium eiusmodi argumentum est hominis suam imbecillitatem cognoscentis, qui iudicet per sese nec adipisci virtutes, neque cognoscere satis, vel corrigere vitia sua posse: quæ humilitas, proficiendique voluntas acceptissima Deo est. Deinde vt è rebus vitæ necessarijs sibi datum iri deterrimas ad maiorem profectum in spiritu suum existimans; simul sit æquissimo animo talia paratus excipere. Postremò vt ab omnibus, quæ mundus amat, & amplectitur abhorrens, contraria ijs amplectatur, amet, exoptet, quo Christi Domini vestibus indui, & decorari insignibus possit. Hos pacis, hos diuinæ gratiæ conferuandæ quasi fontes esse. Quippe animis ita præparatis, nil posse molesti contingere, nihil aduersi: at perpetuum Dei patrocinium, qui superbis restitit, & humilibus dat gratiam, præsto esse. Fuit Euerardus corpore procero, latis

51 Quid de obedientia.

52 Quales volebat Societatis homines.

53 Quales Nouitios.

54 Quales ad eos exhortationes habendæ.

55 Gratiam vocationis quid operari diceret.

56 Quæ iuuent gratiam vocationis.

57 Euerardi corporis, & animi ratio.

latis humeris, ceruice prominente, capite grandiore, fronte exporrecta, facie candida, ac liberali, oculis placidis, ac plerumque demissis, ore venerando, barba modica, nec densa: moribus grauis, & compositus, præsenti animo ad quæcunque ageret, diceretue, in loquendo parcior, at in quouis audiendo in primis benignus. Notabile fuit in supremo morbo, cùm vis mali tota caput subisset, tamen vsum mentis ad extremum vsque spiritum retinuisse. Diuinis Sacramentis, benedictione insuper Pontificia præmunitus, toti Societati benè precatus, magna animi, & corporis tranquillitate acceptum Deo spiritum reddidit. Eo ad Domum Professorum iustis funebribus rite humi dato, congregati ex formula iam concepta Professi sex & viginti, Vicarium Oliuerium Manareum subrogant. Is Congregationem ad nouum creandum Prepositum in diem octauum Idus Februarias anni insequentis Romam edixit. Pontifex cognita à Patre Iulio Fatio Euerardi migratione, Bonum Prelatum amissum dixit: tum percuntatus, quæ in interregno esset administrationis forma, quæ deinde creandi Præpositi ratio; vbi cuncta cognouit: Renuncia, inquit, Patribus istis, velle nos omninò, vt in istis electionibus integrè, atque exactè Institutum suum, ac leges seruent: quòd satis intelligimus quanti id referat ad Societatis commodum, Deique, & huius Sanctæ Sedis obsequium. Natali, atque Euerardo duobus emeritis, & quasi triumphalibus viris, adijciatur iuuenis stipendia meritus non multa, sed glorioſissimè, Ianuarius Duchus, in Gallia Cisalpina, Brixiæ natus, Parentibus opulentis, & claris. Is Patre puer orbatus, Romamque missus in Collegij Germanici, disciplinam, vitæ innocentissimæ opinione contubernalium ad se omnium, amorem, ac venerationem conuertit: illa opinione feliciter vtens ad contumaciorum leniendos spiritus, & pietatem in familiari vsu disseminandam. Quanta verò diuinitus ipse dulcedine repleretur, ostendebant, præter cetera, lacrymæ, quibus ad diuinam accumbens mensam ita madefaciebat solum; vt ex eo vestigio monstraretur locus, in quo Ianuarius orasset. Ad Societatem anhelans, per alia ex alijs impedimenta, quatuor ipsos retardatus est annos: quo tempore, cùm Patriam conatus reuisere, cuncta reperisset inimicitijs inter suos turbulenta, ac plena periculis; multa incommoda pertulit, sæpè in armis peruigili nocte traducta. Tandem Patrimonio luculento, & octoginta aureorum millibus, quę Patruus donarat, paupertatem euangelicam pretiosiorem existimans; anno millesimo quingentesimo septuagesimoquarto, quartodecimo Kalendas Nouembris, die suo natali, nudus Christi Domini nuditatem secutus est. Quinque dein & viginti aureorum millia testamento Societati legauit, cuncta secum Deo dicandi studio: tametsi ea liberalitate Societas, ne nimium alioqui feruentes hominum sermones incitaret, tanquam recipiendis locupletum filijs, captet hæreditates, vti noluit. Firmissima erat valetudine, sed siue ex intentiore ad corpus macerandum studio, siue ex incommodis paulò antè perlatis in Patria, siue quòd vellet Deus virtutem eius in infirmitate perficere; in medio Tyrocinij cursu tentari cœpit morbo, quo paulatim contabescens, sex penè annos circumtulit mortem: ita Medicorum dicto obsequens; vt ne acinum quidem vuæ eorum iniussu gustauerit: quin etiam miraretur quempiam esse tanta cupiditate, vt ad infringenda Præfectorum mandata, pertrahi ea se sineret. Ad hęc nihil vnquam aut præcipuum postulauit, aut recusauit commune. Philosophiæ curriculum confecit. Perusiæ annum vnum Grammaticam docuit. Domi ex quotidianis muneribus quamplurima, & vilissima occupans, etiam beneualentibus anteibat. In Tusculanum si quando mitteretur, iucundissimum illi diuerticulum erat coquo inseruire: & id genus ministeria tanta dexteritate aucupabatur; vt vix quispiam intelligeret ea ipsum appetere humilitatis causa. Ipsi Domui Tusculanæ aliquot menses præfuit: euenitque, vt repentino Fratris Coadiutoris aduentu, cùm alia non supperet culcitra; eam, in qua cubabat ipse, clanculum illi tribueret, super asseres fractum suum corpusculum sternens. Intelligebat spatium sibi vitæ non longum fore: eòque studiosiùs dabat operam, vt sarciret temporis breuitatem multitudine, præstantiaque rectè facto-

58 Sacramentis munitus tranquillè moritur.

59 Oliuerius Manareus Vicarius Generalis creatur.

60 Generalis Congregatio indicitur.

61 Pontifex in futuram electionem Instituti leges seruari iubet.

62 Ianuarij Duchi Patria, & educatio.

63 Copiosè lacrimatur dum ad Eucharistiam accedit.

64 Societatem ingreditur.

65 Societati multa donat, sed hæc recusat.

66 Infirmitate probatur in tyrocinio.

67 Medicis obsequentissimus.

68 Absoluta Philosophia Grammaticam docet.

69 Vilia munera obit.

70 Cubat super asseres vt alij lectum cedat.

71 Colloquia cum socijs nonnisi ac Deo.

factorum. Consuetudo eius cum Socijs, vel in colloquijs de Deo, vel in piorum lectione librorum versabatur. Inter legendum locis, qui vehementiùs afficerent, interstistens, eosque collecta parumper mente versans, quasi dulce pabulum gustandum animo per otium porrigebat. Idem faciebat cùm extraordinario quopiam motu diuinitus tangebatur: in eam vnam rem viribus animi conuocatis, Deo suo vacabat, identidem ingeminans: Loquere, Domine, quia audit seruus tuus. In perpetua vixit cura dolendi peccata, quæ puer admiserat. Ea cura cùm supremis diebus ad anxium vsque pauorem aggraueseeret, Natali Sanctissimæ Dei Matris, vbi Sacrosanctum Christi corpus susceepit, vocem interiorem audiuit iubentem benè sperare, quicquid admisisset esse iam condonatum. Ita mirum in modum recreatus, Confessario confirmauit, nihil se de venia dubitare. Haud leuius indulgentiæ diuinæ pignus fuit, quòd cùm doloris morsu ex intercluſa respiratione acerbissimo, ab diuinarum rerum consideratione retardaretur; precatus Deum, vt tantisper dum confessioni, communionique operam daret, illa immanis acerbitas leniretur; sic voti compos est factus, vt ijs temporibus, quasi factis cum dolore inducijs, summa corporis, animique tranquillitate frueretur: mox verò vbi ab Valetudinarij Procuratoribus de finienda oratione admonebatur, continuò in pristina tormenta recideret. Quæ tamen constantia in omnes partes admiranda tolerabat. Nunquam ingemuit. Nihil vnquam ad solatium petijt. Nihil quod offerretur ad curationem reiecit. Imo cùm Medici ad leuandum anhelitum, & doloris punctionem, quam ex intercluſa alicùbi anima suspicabantur cooriri, pertentatis nequicquam consuetis remedijs, ad longè asperrimum descendissent, vt latere dextro inter costas consciſſo, aditum ad præcordia aperirent; hanc Ianuarius carnificinam ita volens, ac lætus excepit; vt non constringi, non causticum ad carnem macerandam adhiberi voluerit: cùmque Chirurgus loco primum scalpello patefacto, ac pertentata intromisso digito profunditate vulneris, quod non satis amplum reperisset, iterum scalpellum exercuisset amplificandæ plagæ; non ingemuit, non oculos, non vultum mutauit: cùm tamen, vt Ludouico Massellio suo Confessario interroganti aperuit, cruciatum sentiret acerrimum. Ab sectione releuari nonnihil visus, paulò post subitò deficere cœpit: quod ille sentiens, iam ceteris præsidijs diuinis instructus, vsitatas pro morientibus precationes recitari iussit. Tum iacuit diu sine sensu immobilis; cùm repentè oculis apertis sese in alterum latus conuertit, vbi Crucifixi effigies stabat, & continuò animam in eius quasi manus efflauit sextodecimo Kalendas Octobris, feria sexta, paulò ante lucem. Eam conuersionem periti nequaquam iudicarunt fieri ab homine sic exinanito, & moriente potuisse. Neapoli sancto item fine excessit octauo Kalendas Maias Consaluius Melendius, vir ad Societatem adiunctus in Boetica anno ante duodecimo; cùm Christophori de Royas Cordubensis Episcopi Prouisor laudatissimè fuisset: dein Madritano Collegio præfectus. Ob insignem prudentiam, atque virtutem, à Rege, & Nuncio Apostolico ad cognoscendos Sacerdotum, ac Religiosorum mores in Boeticam missus est: quod ita nonnullos, quorum res agebatur, offendit; vt confictis criminibus ad sacrum Quæsitorum Tribunal eum vocarint: quibus vt explicaretur molestijs, ac rerum ab se gestarum rationem redderet, vocatus Romam, dum Neapoli magno cum domesticorum exemplo, externorumque versatur, in grauissimos incidit, diuturnosque morbos. Paucis verò antequam moreretur diebus, cùm vno, eodemque tempore multis, acerrimisque doloribus torqueretur; inter susceipiendam diuinissimam Eucharistiam, incertum an corporis oculis, an tantùm illustrata mente, vidit Christum Dominum, qui ostendens ei multitudinem, acerbitatemque cruciatuum, quos olim in terris causa nostra susceperat; addebat: Hinc intellige quanto sint minora, quæ tu pateris: qua ex visione quoad spiritus superfuit, solatium cœpit maximum. Prouinciæ Siculæ Drepanitanum Collegium accessit, accersitu Ciuitatis. Nicolaus Barlotta vnus ex Magistratu Iuratorum rem vrsit in primis: ex priuata verò nobilitate Marianus Mongiardinus, qui dein se, suaque Societati, atque

72 Lectione spirituali recreatur.

73 Peccatorum dolore afficitur.

74 Peccatorum condonationem audit.

75 Ad confessionem, & communionem morbi dolores illi parcunt.

76 Insignis tolerantia.

77 Ad Crucifixum mirè conuersus moritur.

78 Consaluij Melendij obitus.

79 Visio ei ante mortem oblata Christi patientis.

80 Collegij Drepanitani institutio.

atque ædes dedit, in quibus hodie Collegium est. Marci Antonij Columnæ Proregis studio Ecclesia Sancti Michaëlis attributa: partimque publicè, partim priuatim Ciuibus conferentibus, census annuus operis viginti alendis desponsus. Pater Emmanuel Ximenius natione Lusitanus, è primis Collegij auctoribus, primusque eius Rector fuit. Scholæ anno insequenti apertæ.

81 Marianus Mongiardinus se ac sua Societati dedit.

82 Anglicana Missio.

Iam magnæ iuxta molis, ac laudis expeditionem Anglicanam, vt tanti operis postulat dignitas, exequamur à capite. Maria rerum Anglicarum potiente, inque sanctæ fidei restitutionem intenta, vti ceteras Terrarum oras, ita nobilissimum illud Regnum caritate complexus Sanctus Pater Ignatius, Ribadeneyræ, quem mittebat in Belgium anno millesimo quingentesimo quinquagesimoquinto addidit in mandatis, vt exploraret, si qua via posset Societati ad sancti operis partem aperiri. Verùm exitum res non habuit, tum ipso Sancto Patre, tum paulò post etiam Regina erepta mortalibus. Vbi verò Regnum inuasit Elisabetha, paulatimque pestiferas opiniones alere cœpit, prisca sacra amoliri, Ecclesiæ Sacrosanctæ hierarchiam conuellere, seque non modo humanarum, sed etiam diuinarum rerum per impudentissimum sacrilegium Gubernatricem ferre; multo maior Præpositos Societatis, homineſque priuatos cupido cœpit tantæ indolis Nationi, tam quondam catholica fide, ac sanctitate florenti, vel cum certo capitis periculo, opis ferendæ. Tentataque res est non semel. At deerat hominum copia, præsertim gnarorum linguæ, ad glorioſum conatum, per vincula, per mortes sustinendum porrò, ac prouehendum: Interim accessere ad Societatem Angli alij, atque alij ingenio, ac virtute præstanti: annoque millesimo quingentesimo septuagesimoquinto tam multi recepti Romæ; vt diceret Euerardus: Iam haud dubiè Deum aduersùs Angliam comparare bellum, nequaquam irrito omine. Nam in ijs fuere Robertus Personius princeps hoc anno expeditionis, & rerum deinde gestarum pars maxima: atque Henricus Garnettus post multorum certamen annorum iam cruentus Cælo miles ascriptus. Iamque è Seminarijs Anglicanis redierant in Patriam Sacerdotes egregij, & Catholicis miræ commoditatis: qui cùm ab disciplina ferè Societatis prodijssent; aliquem de ea videndi cupidinem populo excitarant. Ad hæc, ipsa per sese faustissimis natalibus iam in Londinensibus custodijs Societas orta erat. Nam Methamus, & Thomas Poundus vitæ sanctimonia, eruditione, ac stirpe conspicui, datis è custodia ad Patrem Generalem litteris, Societatem fama duntaxat cognitam, vt eius & consilijs, & precum, rectèque factorum communicatione munirentur, enixè precati, facilè impetrarant. Hi, cum alijs è nobilitate Catholicis, flagitioſorum Receptaculum in Scholam disciplinæ cælestis, ac Templum Dei conuerterant: ita se inuicem extimulantes studia pietatis ardenter, assiduèque tractabant: & quoscunque nanscisserentur, ad bonam mentem conabantur adducere. Hæc ita cùm essent, Guilielmus Alanus anno superiore dum Romæ fuit, Pontifici Catholicorum Anglorum vota expoſuit, quàm auidè cuncti aliquos è Societate Sacerdotes expeterent. Ipsos esse, qui suorum Anglorum Duaci, ac Romæ magistri, atque institutores fuissent. Ergo si tantum afferrent solatij, atque emolumenti ij, quos instituerant; liceret ipsos intueri Magistros, & audire: quorum etiam regendis, consilioque iuuandis ipsis Seminariorum Sacerdotibus valitura esset auctoritas. Adire Indiam Patres, ac profiteri suæ Vocationis esse inferre Christi cultum in omnes terras, ac restituere inter Hereticos: cur ergo prætermitterent Angliam, vbi ampliſſima esset parata messis? Eam orationem cùm probasset vehementer Gregorius, agi cum Euerardo iussit. Is quanquam, vt dixi, summè Angliam adiutam cupiebat; tamen difficultatibus considerabat opus maximis interseptum: imminere certa in horas vitæ pericula: incerta fore etiam alimenta corpori sustentando: nec discrimina impendêre minora animis. Nullam ibi posse religiosæ disciplinæ teneri formam: agendum assiduè inter vitæ communis mortales. Non oculos Sociorum, non consilia, & vigilantiam Præsidum habituros. Ipsum quin etiam, quod per litterarum commercia ferri posset, auxilium incertum, secum prope nullum fore. In Indijs pacatiora omnia, & ferè vbique stationes collocatas:

83 S. Ignatius illam in votis habuit, sed morte præuentus non instituit.

84 Qua occasione postea instituta est.

85 Robertus Personius Missionis anteſignanus cum Henrico Garnetto.

86 Ex Londinensi carcere Thomas Poundus litteris ab Euerardo Nostrorum missionem postulat.

87 Alanus cum Pontifice de eadem agit.

88 Pontifex consilium probat & Alanum ad Euerardum mittit.

89 Euerardo multæ occurrunt difficultates.

tas : ad quas subinde instaurandis animi viribus ab aliena cura Patres receptum habeant. Hæc, & id genus multa incommoda cùm prospiceret Euerardus ; tamen voluntate Summi Patris, operis præstantia, pretij magnitudine, demum diuino patrocinio fretus, Oliuerio in primis, & Claudio Aquauiua Prouinciali, qui nomen suum in eam protectionem dabat, incitantibus, suscepit rem. Delecti sunt inclyti facti duces Robertus Personius, eo commodum tempore fine theologicis studijs impositi, prudentia, & rerum agendarum solertia pollens, qui totam missionem regeret : atque Edmundus Campianus virtute, eloquentia, & diuinarum, humanarumque rerum scientia eximius : qui Pragæ ad Dei gloriam sextum iam annum varijs ministerijs cum fructu vberrimo desudabat. Itaque Socij Pragenses perægrè dimiserunt. Sed coniectabant, tum ex Campiani sanctissima vita, tum ex rerum Anglicarum statu, ad præclarum quid ab summo lectum Numine. Ille verò, quò videbatur magis in propinquo palma ; hoc ex periculorum magnitudine audentior factus ; ad iter se lætus accinxit. Quam alacritatem Pater Generalis commendans, optima de successu ipse quoque auguratur, his verbis. Ex epistola Reuerentiæ Vestræ iam eam & in procinctu esse cognoui, & eius in obediendo alacritatem, ac studium perspexi : quod quidem gratissimum mihi fuit, tum per se, tum etiam quòd spem mihi fecit non dubium fore, vt Dominus tali obedientia, & feruore vtatur ad multas res pro sui nominis gloria gerendas. Iter ingressus, ac penè toto pedibus confecto, Romam Sabbato sancto admodum labore fractus attigit. Octo dies substitit, non ad quietem, sed exposcendo diuino præsidio, obeundisque eam ob rem Vrbis Sanctæ Basilicis. Interim fama susceptæ à Societate expeditionis Anglis non modò Seminarij alumnis, sat alioqui ardentibus ; sed etiam alijs in Vrbe degentibus acres faces admouit. Imò alienigenas quoque succendit, memorabili per eam occasionem Iacobi Sancij ad Societatem accessu. Is ex Pago Hispalensis agri oriundus, Gregorij Pontificis erga viros doctos liberalitate Romam excitus, aliquid opperiens beneficij, vitam ducebat innocenter, ac piè : cùm audito Anglicanæ expeditionis apparatu, ita rem suspexit ; vt statueret huc suas cogitationes conuertere : neque aliud à Pontifice postulare beneficium, quàm vt se euntibus in Angliam Patribus aggregaret. Adit Sanctissimum Dominum, ac votum exponit. Gregorius nouum postulati genus admirans, benignèque collaudans : Dares ne, inquit, istius profectionis causa in Societatem nomen ? Cùmque Doctor, si ab eius Sanctitate iuberetur, nihil facturum moræ respondisset, subiecit Pontifex : Neutiquam id ego præceperim : Religiosa consilia planè libera esse debent : tute rem Deo commenda. Nec mora : Protinus in Sancti Petri Basilicam descendit : & ante diuinissimum Christi corpus effundens cor suum, inter alia dicebat : Tuus, Domine, Vicarius eò videtur vrgere, vt Societatem capessam : atque ego haud sentio me à te ad eam vocari : si in tuam cessura laudem res est ; en, Domine, paratus est famulus tuus : tantùm, quid placitum tuæ Maiestati sit, norim. Mirum dictu : Eodem momento temporis, vox ingens è sacro Tabernaculo erumpens clarè insonuit. Esto de Societate Nominis mei. Eam ad vocem corruens in terram Iacobus, duo planè admirabilia in se per eam effecta sensit : nam ita immutata voluntas est ; omnino vt arderet amore Societatis : deinde scientiam de Sanctissimo IESV nomine, & Christo Domino, adeo singularem accepit ; vt quoties postea de ijs loqueretur, admiratione quantumuis sapientibus afferret. Aegidius certè Consaluus, tum Assistens, qui hæc ex ipsomet Sancio cognita vulgauit, neminem à se tam granditer, tamque magnificè disputantem de mysterio Redemptionis auditum asserebat. Atque ille quidem incunctanter Societatem petijt, admissusque est quarto Nonas Iunij, cùm iam Roma Patres in Angliam discessissent. Et quanquam aditum illuc deinde non habuit, ne ob nationem suspiciones Hæreticorum inanes augeret ; tamen in Belgium translatus, multas ærumnas in regij exercitus vtilitates exantlauit, quoad graui correptus morbo reuocatus in Galliam, inde postremò Hispalim in Hispaniam remissus est. De cuius beato fine anno millesimo quin-

90 Oliuerio, & Aquauiua suadentibus de missione in Angliam decernit.

91 Mittit Robertum Personium & Edmundum Campianum.

92 Personius Praga Romam venit in Angliam discessurus.

93 Iacobi Sancij vocatio mirabilis.

94 Ab Eucharistia diuinam audit vocem ad Societatem vocantem.

95 Cum vocatione scientiam hausit de diuinis rebus.

quingentesimo octogesimooctauo dicetur. Ceterùm Patres cum Rodulpho Emerſono Fratre Coadiutore, & adiuncta aliorum Sacerdotum manu ex Anglicano Collegio, omnes tredecim numero, bona precatione Pontificis communiti, ingentibus animis, diuinaque fiducia pleni, ab Vrbe diſceſſere quartodecimo Kalendas Maias, plerique pedibus, Campianus in primis, qui totum iter in Galliam vſque, præter exiguum ſpatium, quo mala valetudo non ſiuit, eo pacto confecit. Bononiæ Gabriel Paleottus, Mediolani Borromæus ſanctiſſimi Cardinales magno ſtudio complexi, menſaque ſæpè dignati inclytum manipulum, Taurinum cùm attigiſſent, quòd miles Hiſpanus ex Belgio rediens rectam viam complerat, inque Lugdunenſi agro ciuilis inter nobiles, ac ruſticos gliſcebat ſeditio; flexerunt iter Geneuam, comperto nihil in ea fore periculi. Habitu tamen, vultuque commutato: ne ſi agnoſcerentur, in Angliam præmitteretur indicium. Vrbem ingreſſi Magiſtratui ſiſtuntur medio foro ſedenti: multis, vt apparebat, aſſiſtentibus Caluiniani verbi Miniſtris. Interrogati an religionis nouæ eſſent; reſpondent ſe eſſe Catholicos. Nullo inde offenſionis argumento ad magnificum deduci hoſpitium iuſſi, lautè tractantur. Confluxere multi, præſertim inquilini Angli, cum quibus ſtatim coortæ concertationes de religione acres, eminente Campiani feruore: qui, vt libenter gaudebat vniuerſo comitatui inſeruire; famuli habitu, cultuque aſſumpto, Patritium ſe Hibernum nominabat. Cum Beza diabolicæ eius Sinagogæ ſacrilego Patriarcha de Eccleſiæ Anglicanæ adminiſtratione, ac poteſtate Reginæ in cauſis Eccleſiaſticis actum eſt Sciebant enim Noſtri vulgo etiam Genuenſibus illam Reginæ impudentiam execrandam videri: Beza verò ne Anglorum Hæreticorum gratiam perderet, improbare palàm non audere: itaque ancipiti quæſtione inuolutum Vxor explicauit, ſubmiſſo in tempore literarum faſciculo, tanquam ex Gallia perlato, per cuius occaſionem, aſtutus elabitur. Sed in digreſſu ab Vrbe alium è Miniſtris fortè obuium Campianus aggreſſus, interrogat, quæ adminiſtratio Geneuenſis Eccleſiæ ſit: cùmque ille reſpondiſſet à nouem regi miniſtris per ſuffragia cooptatis: iterum quærit, quod caput ſit: nullum ille reſpondit. Tum Campianus: Cur ergo Reginæ Angliæ, quæ iſtam ſectam ſequitur, quæ nullum habet caput, ſe ipſa Anglicanæ Eccleſiæ caput fecit? Negare id Miniſter primò ita eſſe. Sed planè reuinctus ne nihil diceret: Vocauit ſe caput, inquit, quia eſt chriſtiana Regina. Tum Campianus: Rex igitur Galliæ maximè caput eſt, quia eſt Rex Chriſtianiſſimus: Nequaquam, inquit, Miniſter: nam Eliſabetha non quouis modo, ſed catholicè chriſtiana Regina eſt. Inſtat Campianus, & in effugio comprehendit: Igitur Rex Hiſpaniarum verius caput eſt, quia eſt Rex catholicus. Demum ita miſellum Miniſtrum verſauit; vt non modo de ſententia, ſed de mente propemodum deturbarit. Puderet me, pigeretque has ineptias prodere, niſi foret opere pretium cognoſcere, qui ſemel ab recta aberrarunt ſemita, quæ abrupta, & præcipitia ne errorem confiteantur, tuto, planoque regreſſui præoptent: quantoque ſe magis vſque, ac magis pudendis plagis inuoluant, ne ſemel capti videantur. Rodulphi Sheruini, qui ex Anglicano Seminario vna ibat, eò feruor proceſſit; vt ſponderet ſe poſtera die cum Beza, vel quouis Miniſtrorum in certamen venturum medio foro: ea conditione, vt accenſo ibidem igne, in eum, qui reuinctus eſſet, inijceretur. Neque nihil effectum eſt. Multis dubitationes iectæ: vnus recepit ſe Catholicorum libros lecturum: dein etiam Romam iturum acceptis in commendationem literis à Perſonio ad Alphonſum Agazarium. Geneua Chriſti præclara cohors digreſſa, primùm cum altiſſimis montium iugis, deinde cum vehementiſſimo æſtu in Gallicana planitie conflictata; pridie Kalendas Iunij Rhemos tenuit. Lætitia, gratulatio, officia, quibus ab Alano, ab Antiſtite Aſſaphenſi, qui præceſſerat, ab vniuerſa Collegij Iuuentute excepti ſunt, non eſt facile explicare. Campianus rogatus, vt ad alumnos verba faceret; de præſtantia Martyrij diſputauit: dumque de igne, quem Dominus ſe dicebat veniſſe in terram miſſurum, loqueretur; in tantum exarſit, totieſque ac tantis clamoribus, ignis ingeminauit, ignis; vt audientes famuli, & quidam

96 Tredecim Roma in Angliam diſcedunt.

97 Bononiæ à Cardinali Paleotto Mediolani à S. Carolo benignè excipiuntur.

98 Geneuæ quomodo ſe geſſere, & excepti ſunt.

99 Campianus diſputat cum Beza, & in arctum adducit.

100 Diſputat cum alio Miniſtro, & penè de mente deturbat.

101 Rodulphi Sheruini feruor.

102 Geneua diſceſſi Rhemos veniunt.

quidam vicinorum, tanquam excitato alicubi incendio accurrerent: sed nimirum cælesti illo igni cor eius ardedat, quo demum in Anglia deflagrauit. Eodem tempore superuenere ex Anglia duo, qui iam cognitam Hæreticis Iesuitarum profectionem, ac iussu Reginæ Portus diligentissimè asseruari nunciarunt: ipsam quin etiam Personij, Campianique effigiem vulgo propositam, quò faciliùs, simul ac aduentarent, cogniti caperentur. Quæ audita exactêre Patrum properandi voluntatem. Tamen ne nimiùm ardore animi sui Campianus videretur abripi, Alanum consuluit, censeret ne laborum, atque discriminum expeditionis eius causa tum susceptorum, tum imminentium constaturum pretium, præsertim cùm Pragæ agrum tam fertilem reliquisset. Cui Alanus in hæc verba respondit. Id, Pater, quod Pragæ per te fiebat, vnus vel alter de Societate vestra præstabit. Dein plus tu Angliæ, quàm Boëmiæ: Londino, quam Pragæ debes. Quanquam lætor aliquid oræ illi per te repensum, ob eam plagam, quam à Ioanne Wicleffo de gente nostra olim accepit. Ad hæc optimè nosti vnius lucrum animæ laboribus, ærumnisque omnibus abundè præponderare: ac spero te plurimas quæsiturum, vt est copiosior, ac maturior apud nos messis, quàm vnde venis. Quid ergo de operæ pretio maiore dubitas, cùm demum in Anglia Martyrij corona tanto promptior, quàm in Boëmia sit? Hic sermo ex venerandi eius viri ore ita in Campiani pectus descendit; vt solatium, atque incitamentum ingens postea ex eo se inter ærumnas profiteretur accipere. Sed Audomaropoli, cum domesticis pariter, atque exteris amicis, meliora expectanda tempora suadentibus, colluctandum acerrimè fuit. Namque afferebatur sæuire quàm maximè in Catholicos tempestatem, Sledum Doctoris Sandersoni Angli famulum, cum simulatè catholicæ religioni se Romæ reconciliasset, antegressum in Angliam, nomina omnium, qui mittebantur euulgasse, & oris figuram: vnde expressos vultus portis affixerant. Itàque arctissima Portus tenêri custodia. Tamen Personio, atque Edmundo, quando eo vsque processerant, visum est porrò pergendum, ne ipsorum cunctatio timorem catholicis Sacerdotibus, audaciam Hæreticis adderet. Sed visum, non omnes vnà contendere, quò faciliùs exploratorum manus effugerent: sique quid eueniret; nequaquam vniuersam spem in casum darent. Ergo Personius, vt magis ad res agendas solers, ac expertus, idemque totius expeditionis moderator præcedit, moniturus inde Campianum, vt mercatoris habitu, si daretur ingressus, Dorobernium sequeretur. Se enim, si faciles inueniret aditus, & ipsum præmoniturum: si quid secus contingeret; aliunde tentaret accessum. Deo duce, Caleti naue conscensa, Dorobernium tenuit, Ducis militaris ornatu, comitateque ac prudentia conciliatis sibi exploratoribus, non solùm euasit incolumis; sed etiam certum mercatorem, Campianum significans, si adueniret, commendauit, vt esse molesti nollent: simul per litteras aduolare Campianum iubet, Tum ad Portum Graueſendiensem progressus, Londinum inde subuehitur. Ea Vrbs regia est secundùm flumen Tamesim in ripa boreali porrecta sexagesimo ab mari milliario, opportunitate mira commercij. Nam statis interuallis reciprocante æstu, mare in flumen ita effunditur: vt non lintres modò, sed & naues etiam maximæ in aduersum nihilo operosiùs subeant, quàm si secundo amne laberentur. Ergo Personius nocte subuectus ad Thomam Poundum in custodia religionis causa degentem, iamque, vt supra demonstraui, Societate donatum, contendit. Ab eo statim Georgius Gilbertus accersitur. Is iuuenis erat nobilitate generis, naturæque donis præstantibus ornatus: qui cùm in Puritanorum secta adoleuisset, Parisijs à Patre Thoma Darbischiro valde commotus, tandem Romæ Personij opera penitus errores eiecerat. Inde reuersus in Angliam de matrimonio agitabat, honestissima conditione oblata: cùm ad Personij aduentum, cura omni mortali secreta, ad religionis restitutionem, seque totum, ac res suas addixit. Itaque cùm totius esset expeditionis columen, resque ad Regni Consiliarios, ac Reginam permanasset; non minùs quàm Iesuitæ conquirebatur: eoque non longo post tempore, vt ab Hæreticorum manibus vitæ eius, ac bonis insidiantium summouere-

103 In Anglia portus custodiuntur, & effigies Personij, & Campiani proſtant.

104 Alanus Campianum ad Anglicam missionem hortatur.

105 Personius, & Campianus in Angliam diuersa via contendere statuunt.

106 Personius Caleto Dorobernium venit habitu militari non agnitus.

107 Londinum venit.

108 Thomam Poundum custodia detentum adit.

ueretur, Romam venit: vbi sanctè vitam concluſit. Hanc in his literis memoriam hominis virtus, & humanitas incredibilis, cum ſummo rerum, ac vitæ diſcrimine Patribus exhibita, merebatur. Apud eum non diù Perſonius initiò conſtitit: nam ſtatim ab Henrico Nortono accitus, in Inſulę interiora perrexit. Qua in peregrinatione felices, vbereſque obtulit Deo primitias, multis reconciliatis Eccleſiæ ſanctæ Nobilibus. Primus omnium fuit Thomas Treſſamus Eques auratus: ex alijs inſignes Guilielmus Catisbeus item auratus Eques, & Baro Comptonus, magnæ in Aula claritudinis, & Franciſcus Dimocus vir illuſtris, & Catisbeus alter Equitis modò nominati patruus, qui multos in Aula annos ſolutè admodum vixerat, ſiue ſuorum conſilio, ſiue ex curioſitate cum Perſonio de religione congreſſus; primum omnium dixit, neceſſe eſſe, vt Pater ſibi oſtenderet Deum eſſe: quòd cum Perſonius, vt licuit, feciſſet ex tempore; inde intelligens, quo redacta res eſſet, anno inſequenti de ea re diſputationem luculentam euulgauit. Extemporaria autem illa dictio ſic apud Hæreticum perfecit; vt mox planè à Campiano conuerſus, non multis poſt menſibus Londini ſanctiſſimè obierit. Soror autem Dimmoci Maria nomine magni ingenij, animique femina, quæ diu in Reginæ verſata aula, frequentandis Hæreticorum concionibus eo inſanię venerat, vt crederet Infernum nullum eſſe; propter quemdam conſcientiæ morſum, pellecta à Fratre, vt Perſonium audiret; non ſolùm blaſphemiam illam eiecit; ſed etiam paulò poſt abiectis rebus mortalibus tranſgreſſa in Galliam, in vita monaſtica, quamdiu vixit, cum magno omnium exemplo annos plurimos egit. His fauſtis exordijs Perſonio rem diuinam aggreſſo; interim Campianus Caleto, cum Rodulpho fratre, in Portum inuehitur, Dorobernij, lætus ac ſpe bona plenus, quòd is dies erat Sancto Ioanni Baptiſtæ Natalis, quem ſibi Patronum aſciuerat; eo quod Titularis erat Collegij Oxonienſis, in quo aliquandiu vixerat Campianus, & magiſtratum publicum totius Vniuerſitatis in eo geſtarat. Statim vt naui deſcendit, dubia luce fauente, poſuit humi genua, Deoque ſe planè deuouit, ac dedit ad omnem paratum ſucceſſum, quem ſumma illa bonitas tribuiſſet: tamen mox cùm periclitaretur, ſublata in Cælum mente orauit, vt ſaltem annum vellet ſibi laborum, ærumnarumque concedere, antequam morte donaret: quod votum abundè Deus compleuit: nam quatuordecim & eo amplius menſes liberos ad laborem tribuit. Hunc ingreſſum ipſemet ad Patrem Generalem ſcribit his verbis. Dei conſilio factum interpretor, vt cùm dies ipſos quatuor, ventos ſecundos expectaſſem, quinto demum, qui feſtus Ioanni Baptiſtæ fuit, Diuo Tutelari meo, cui cauſam, iterque ſæpe commendaueram, veſperi nauigarem. Poſtridie ſummo mane Dorobernium appulimus homulus meus, & ego. Ibi minimum abfuit, quin caperemur. Coram Prętore Ciuitatis iuſſi comparuimus. Ille multa coniectat nos eſſe, qui eramus, hoſtes hæreticarum partium, amantes auitæ fidei, diſſimulaſſe nomina, religionis cauſa domo abfuiſſe, eius propagandæ ſtudio redijſſe. Vnum vrgebat Alanum eſſe me: quod quidem ego iurando, ſi opus eſſet, interpoſito, me negaturum profitebar. Tandem decernit, idque crebrò repetit, cum certa cuſtodia ad Regni Proceres tranſmitti oportere. Neque ſcio quis illi nouam mentem iniecerit, præter Deum: cui tacitus interea ſupplicabam, Diuo Ioanne adhibito precatore, cuius auſpicijs eo perueneram. Repentè prodit ſenex, cui Deus benè faxit. Placet, inquit, vos dimitti. Valete. Auolauimus. Hęc, & his ſimilia, quæ hîc experior, cùm apud me reputo; confirmor in ſententia, comprehenſum iri, cùm ea res ad maiorem Dei gloriam ſpectabit, non prius. Moroſius autem inquiſitum in ipſum eſt, quòd intentiores habebantur cuſtodiæ, ſuſpicione increbeſcente iam Perſonium fefelliſſe oculos exploratorum, atque in Inſulam penetraſſe. Illud verò iucundum eſt, quòd cùm placuiſſet initio Prætori Campianum, ac ſocium equis imponere deportandos ad Proceres, iamque parati ſtarent equi; eos ipſos Campianus, vbi poteſtas abeundi facta eſt, conduxit. Pari felicitate Londinum ſubuectus ſub lucem, in Thomam Iamium incidit, ex ijs, qui præmoniti à Perſonio ad

109 Deinde in interiora Inſulæ penetrauit, accitus ab Henrico Nortono, & multos Nobiles reconciliat cum Eccleſia.

110 Campianus Angliam ingreditur.

111 Campianus Alanus reputatur.

112 Perſonium in Angliam penetraſſe diſſeminatur.

113 Campianus Lõdinum venit.

ad Ripam Tamesis subinde apparebant. si fortè appelleret, excepturi. Ab eo ex coniectura agnitus ad Georgium Gilbertum deducitur: quæ ipse sic narrat. Londinum attigi, duxit me bonus Angelus nescientem in eandem domum, quæ Patrem antea Robertum exceperat. Accurrunt nobilissimi iuuenes: salutant, vestiunt, ornant, armant, emittunt ex Vrbe. Vbi Personius, & Campianus congressi sunt: duas ante omnia expediendas censuere controuersias, quibus inter se Catholici distrahebantur: vt coniunctis viribus, animisque validiùs impiorum impetus propulsarent. Altera erat controuersia de ieiunio: altera de adeundis Ecclesijs Protestantium. Vetus erat consuetudo in pleraque Anglia sexta feria, & peruigilijs Beatę Virginis ieiunandi: eamque consuetudinem seniores catholici Sacerdotes constanter tuebantur: non modò quia à pueris insueuerant; sed etiam quia inde vsque ab Anglicanæ Ecclesię exortu ab Sancto Augustino putabant inductam, Gregorij Magni auctoritate: qui cum illùm in Angliam mitteret, admonuit, vt non Romanæ Ecclesiæ tantùm consuetudines; sed & si quas laudabiles in alijs obseruaret Ecclesijs, prout videretur, induceret. Sacerdotes verò in Seminarijs extra Angliam educati, vt aliam hausserant viuendi viam, tantùm volebant Romana ieiunia. Ergo ad tollendum schisma Patres conuentum censent habendum. Vile domicilium vltra Tamesim, quò minimo cum periculo conueniretur eligitur. Hic quam maximo potuit veterum, ac recentium Sacerdotum coacto numero, reque diligenter expensa, constituitur, nihil è consuetudine veteri mutandum: sed quibus in Prouincijs vigeret mos ieiuniorum; eum Sacerdotes quoque conseruarent. Grauior erat quæstio altera. Nam cùm grauibus pœnis Hæretici Præfecti vrgerent Catholicos, vt adirent eorum Ecclesias; quidam id metu præstabant: alij opinantes fas esse in tanto periculo, saltem præmissa contestatione se id non facere, quòd religionem nouam probarent; quod è doctiorum quoque numero non nemo docebat; sed facilè conuentum, nequaquam licere: quòd ea itio sic, vti imperabatur, non modò periculum rectæ fidei, ac censurarum Ecclesiasticarum nexus afferret; sed planè ab tacita professione hæreticę disciplinæ seiungi non posset. Auxit hæc conspirans tam hominum Societatis, quàm secularium sententia constantiam Catholicis: & acriter pugnugit Protestantes, aucto inde numero Recusantium (sic enim appellant adire ipsorum Ecclesias abnuentes) fuit & illud consultandum. Thomas Cottamus, nomine in Societatem Romæ dato, cùm ecthica febri consumeretur, Lugdunum tentandi Cœli causa: inde cùm deterius potius haberet Rhemos missus; meliore iam valetudine, & Sacerdos creatus perrexit in Angliam. Medio Iunio Dorobernium appulit, cum Ioanne Harto, atque Eduardo Ristono Sacerdotibus, atque Elisæo Iurisconsulto: qui cultu, ornatuque militari Hauardum se nominabat. Cottamus ex indicijs, quæ pessimus proditor Sleddus præmiserat, tenetur: bonaque fide ab Solleno Dorobernensi Prætore traditur Iurisconsulto, qui (vt dixi) Hauardi nomen assumpserat, vt quando Londinum tendebat, hominem ad Cobbamum Baronem Portuum Prefectum duceret. Iurisconsultus nihil in præsentia reluctatus, vbi tutum fuit: Auertat Deus, inquit, vt ego eò demum veniam, Carnificis vt fiam minister: fædumque ministerium ab Sacerdote catholico ducendo, Catholicus auspicer. Vbi Londinum venerimus ego mihi consulam: item tu tibi Pater consule. Ecce autem, dum Cottamus non sistitur, vis in Cauponem, apud quem captus Dorobernij fuerat, conuertitur: qui mox, cùm Londinum venisset, ad inquirendum versus, fortè in Hauardum incidit: tenet hominem, iubet quem spoponderat sistere, vel ipsum sequi. Cùm is datis vadibus spopondisset omnino vel se, vel Cottamum certa hora affuturum, Patres quid agendum sit consulit. Hi censuere, quamuis ambo soluti viderentur ab omni præstandæ fidei officio, cùm iniquè, ac per tyrannidem exerceretur ea inquisitio; tamen ne ea res fraudi cuipiam innoxio esset, tum ad contestandam veritatem, bonitatemque Catholicorum, expedire, vt Cottamus sisteret sese. Is iam se paratum ante obtulerat; quare multa cum voluntate, & gratiarum diuinæ Maiestati actione ad Vicarium Cobbami, nomine Andream, pergens, vltro se

114 Personium reperit cum quo controuersias inter Catholicos expedit.

115 Conuentus Sacerdotum ad controuersias dirimendas.

116 Thomas Cottamus in Angliam venit.

117 Ex indicijs præmissis ab proditore Sleddo agnitus traditur catholico occulto ducendus in custodiam.

118 Londini Dimittitur à ductore.

119 Repetitur Cottamus à Cauponе.

120 Hic illum repetit ab eo, cui ducendum tradiderat.

121 Cottamus vltro se tradit in custodiam.

se in custodiam dedit, nobili inde morte, vt infra dicetur, transmissus in Cælum.

122 Comprehenditur Robertus Ionsonus & penè omnes alij comprehensi essent, nisi casu euasissent.

Ceterùm parùm abfuit, quin inter eas consultationes vnà vniuersi Patres, Sacerdotesque comprehenderentur. Adeuntem ad ceteros congregatos Robertum Ionsonum conspicatur Sleddus. Indicat Vicepræfecto, suspicari se eum hominem catholicum esse: sequeretur euntem: in ea domo; in quam se immitteret, haud dubiè alios inuenturum. Præfectus rogat Sleddum, vt simul eat. Is cùm nondum se manifestum Catholicorum tortorem ferret, ne pro proditore agnosceretur, abnuebat. Præfectus nec se iturum ait: nam forte erat Catholicus; quanquam dissimulabat. Proditor instat, ac minatur. Iamque ad Tamesim Robertus peruenerat, & lintre conscenso properabat trans flumen. Dum certat Proditor, reluctatur Præfectus, audit circumfusa multitudo, de qua re sit altercatio: fit signum vt linter consistat: Robertus demum capitur; & ducitur in vincula: vnde & ipse ad glorioſam deinde productus est palmam. Verum diuino haud dubiè consilio factum est, ne, vti contendebat Proditor; sinerent destinatum ad locum progredi; & cunctis simul comprehensis, prima tantarum rerum semina, quod Satan agebat, extinguerent. Inter hæc tamen increbuerat Iesuitarum, ac Seminariorum fama: intentiùs custodiæ habebantur ad Portus: plures per Vrbes exploratores: Hæretici ministri, ac rerum potientes iactare in vulgus nefariæ coniurationis nomen, ac proditionis contra Patriam, & Reginam initæ: eo promptiùs ad fidem, quòd hoc eodem tempore Nicolaus Sanderus Gregorij Pontificis auxilio, coniunctis cum quibusdam Catholicorum Comitum in Hibernia viribus, aduersùs Hæreticos ciebat bellum. Quare Angli sibi timebant tum à Pontifice, tum à Rege catholico: cui Lusitania nouissimè addita, tantum accesserat virium. Hac præparatione populi, Regina Idibus Iulij noua Edicta vulgat, quibus Iesuitas, duorumque Collegiorum extramarinorum Presbyteros, atque Alumnos omnes denunciat reos læsæ Maiestatis, & variarum in ipsammet, ac Rempublicam conspirationum auctores: ac proinde Progenitoribus, ac Tutoribus mandat, vt suos primò quoque tempore in Regnum reuocent: Mercatoribus, ceterisque omnibus grauissima proposita pœna, ne Collegijs illis, aut vllis ipsorum Alumnis pecunias transmittant: omnibus demum vniuersè in Anglia, ne quis eos domum, aut ad colloquia admittat, aut quouis modo iuuet: sed Præfecto viciniori, seu proximo Magistratui tum illos, tum qui eos vel hospitio recipere, vel fouere nouerint, statim prodant. Hæc talia cùm essent, Patres vt inuidiosissimam opinionem adeo rebus gerendis aduersam sedarent, & aduersùs quemcunque casum veritatem præmunirent; quæ habebant à Præsidibus suis mandata, ne se vllo pacto rerum ciuilium administrationi insererent, multis viris grauibus ostendere. Et Campianus veras aduentus causas scripto comprehendit, fallacias Hæreticorum, quibus plebi miserè imponunt aperiens. Aiebat veram, cur Iesuitæ venissent, causam non esse, vt seditiones concitarent, quod aduersarij falsò iactabant; sed vt pacatè homines ab errore ad veritatem, à prauis moribus ad virtutem traducerent: idque vel iureiurando probaturos: prolatoque Præsidum suorum præcepto, quo vetabantur res politicas attrectare. Ceterùm Sanctissimi Domini eam esse mentem; vt nunquam ab sancto illo cœpto desistat, modisque omnibus Anglicanam hæresim tentet euertere: ipsis pariter Societatis Moderatoribus certum, ac fixum esse, opus in nomine Domini cœptum tueri constanter, ac prosequi: neque vllis periculis cedere, dum habeant quos mittant: scire priùs defuturam aduersarijs ad mactandos homines vim, quàm alijs ad succedendum caritatem. Proinde intelligerent Anglicani Hæretici, eos, qui venissent, ad omnem euentum paratos esse: nec quicquam magis cupere, quàm pro Dei gloria vitam effundere. Priùs tamen quò veritas illustretur; rogare, vt sibi potestas disputationis publicæ fiat. Huius scripti autographum Campianus apud se retinens, vt secum, si fortè ipse in manus Hæreticorum veniret, caperetur, exemplum apud Thomam Poundum suo subscriptum nomine deposuit, quo posset, cùm vsus ferret, Proceribus fieri causa testatior. His ita Londini gestis, simul vt periculorum ingruentem tempestatem declinarent tantisper; simul vt latiùs diuinæ

123 Diligentius custodiuntur aditus in Angliam.

124 Patres Patriæ proditores imputantur.

125 Noua edicta contra Iesuitas & Collegiorum Alumnos.

126 Campianus scripto causas aduentus Patres comprehendit.

diuinas faces spargerent; partita inter se Insula, Campianus ad Prouincias Oxonienſem, Barcherienſem, Northantonam, & alias versùs Occasum: Personius versùs Septentrionem ad Glosſestrenſes, Vigornienſes, Erefordienſes excurrit. Deducebantur à iuuenibus nobilibus, qui, & ad vitam suppeditabant necessaria. Modum peregrinationis Campianus ita describit. Partem aliquam regionis obequito penè quotidie: ingens omnino messis est: sedens in equo meditor conciunculam, quam ingressus in domum perpolio. Deinde si qui me adeunt; colloquor, aut confitentes audio: mane peracto sacro verba facio, aures afferunt sitientes: sacramenta percipiunt frequentissimi. In ijs administrandis passim iuuamur à Sacerdotibus, quos vbique reperimus. Ita fit vt & populo satisfiat, & hæc Prouincia minùs laboriosa nobis reddatur. Presbyteri nostrates, ipsi doctrina, & sanctimonia præstantes, tantam opinionem nostri Ordinis excitarunt; vt venerationem, quam nobis exhibent Catholici, nonnisi timidè commemorandam existimem. Quo magis videndum est, vt subsidiarij, quibus nunc maximè indigemus, eiusmodi sint, qui hæc omnia probè sustentent. Ante omnia concionibus habendis exerceantur. Diu euadere manus Hæreticorum non possumus: tot oculi, tot ora, tot hostium insidiæ. Habitu dementissimo sum, quem sæpè commuto, itemque nomina. Lego ipse litteras, in quarum prima pagella scribitur: Campianus captus est. Hoc iam ita decantatum circumsonat aures meas quocunque venio; vt mihi timor ipse timorem excusserit. Anima mea in manibus meis semper. Hoc afferant meditatum, qui supplementi gratia mittuntur. Verùm quæ solatia in hoc negotio miscentur, ea non solùm formidine pœnæ, sed etiam pœnas quaslibet infinita dulcedine compensant. Conscientia pura, robur inuictum, ardor incredibilis, opera insignis, numerus innumerabilis, summi, medij, infimi, omni ætate, & sexu. Hic inter pios Hæreticos, si qui sunt paulò æquiores, prouerbium inoleuit: Catholicos esse, qui argentum resoluant, quod debent: adeoque, si qui Catholici iniuriosiùs quempiam tractant; expostulatur eo nomine, quòd à talibus minimè istud fieri conueniat. Hactenus Campianus. Cùm igitur primùm domum cuiuspiam diuertebant, salutabant eos domestici, quasi externos, & ignotos: dein cùm fieri tutò poterat, ad conclaue interius adducebant, in quo Oratorium adornarant. Ibi omnes è familia prouoluti in genua, Sacerdotis benedictionem postulabant humillimè: tum interrogabant, quamdiu apud eos mansuri essent, quod esse tempus quàm longissimum voluissent. Si die postero discessuros se dicerent, quod ferè solebant, ne longiori mora periculum crearetur; omnes eo ipso vesperi ad peccatorum se confessionem parabant: postridieque diluculo, audito sacro, sanctissimum Ecclesiæ Sacramentum sumebant: tum habebatur concio: rursus impertita benedictione, Patres cum faustissimis precationibus, ac desiderio summo dimittebantur. Nulli erant, qui de longioribus sacris quererentur: imò si Missa quæuis horam ferè non expleret; ægrè satisfactum sibi putabant. Si Sacerdotis copia esset, octauo quoque die conscientiam expiabant. Lites inter Catholicos vix vllæ. Denique ea fere omnium vita, vt appareret fieri diuinitus cum tentatione prouentum; atque infectationem eo tantùm valere; vt quasi pietatis facem ventilans, non extingueret, sed vehementiùs inflaret. Extremum sub Autumnum recepere sese Londinum versùs. Campianum satius visum est non redire in Vrbem. Itaque facta sibi optione, quascunque liberet Prouincias peragrandi; Lancastriam, & Eboracensem tractum delêgit. Personius Londini nouas turbas inuênit. Venerat è Polonia valetudinis causa Iacobus Bosgrauius Sacerdos è Societate ex Anglicana quidem familia nobili ortus; sed puer extra Insulam enutritus vt neque linguam, neque rerum Anglicarum prope quicquam nosset. Ignorabant aduentum eius Patres: neque ille audiuerat de ijs: cùm statim interrogatus, vellet ne Ecclesias adire Protestantium; aditurum sese respondit. Bonus homo fraudem non intellexerat: tantùmque agi putabat de adeundis spectatum, vt fit, atque etiam concertatum. At Hæretici ea professione læti, potestate facta vti liber ageret; rem latè spargunt:

127 Personius, & Campianus in diuersas partes discedunt.

128 Campiani litteræ.

129 Quam cautè in Missionibus se gererent Patres.

130 Londinum conueniunt.

131 Iacobus Bosgrauius è Societate Protestantium Ecclesias inscius adire promittit.

132 A fratre acriter reprehenditur.

Inuentum Iesuitam, qui doceret, suoque confirmaret exemplo, Ecclesias adiri fas esse: quem sermonem Bosgranij germanus, moribus alioqui non admodùm seueris, cùm accepisset; hominem adortus, docet quid fortè per imprudentiam commiserit, quantum periculum crearit pusillis, quantam Catholicis, & Societati, & familiæ Bosgraniæ notam inusserit. Cohorruit, ille execratusque fraudes Hæreticorum, quicquid à se peccatum sit facilè emendaturum spondet. Adit protinus Pseudo-Episcopum: qua se aditurum Ecclesias dixerit ratione exponit, in eaque posstans sententia, datur in vincula, quorum exitum infra reddemus. Præter hunc sermonem de Bosgranio Charci Caluniani Ministri, & Hammeri libri cuncta turbabant. Poundus, Campiani scriptum si veniret in manus hominum è re catholica fore existimans; euulgarat non sine profectu, vt dolor ostendit Ministrorum. Illud igitur, & vniuersum Iesuitarum Ordinem, Sancti item Ignatij vitam miris modis exagitabat, addito libro, quem nuper in Germania à Paulo Floreno, & Christiano Franco in Societatis vituperationem, à quo ob hæresim exterminati fuerant, compositum, Anglicè conuerterat. Hanc ergo flammam restincturus quàm ociſſimè Personius secedit in Catholici nobilis domum, in libros Charci, & Hammeri censuram aggreditur: quodque planè tantis in angustijs, tot inter assiduè intentas aures, tot vigiles, interdiu, noctuque oculos mirum videatur, viam tentat, qua librum typis excudat. Guilielmus BriuKleas excellentium partium vir vltro operam defert, omnia comparantur, conducuntur Impressores, vel Catholici, vel qui vellent reconciliari Ecclesiæ: Typographia instituitur in Villa prope Londinum miro silentio, pari festinatione. Conatus est Diabolus interturbare præclara cœpta, capto, & in quæstionem adducto BrinKlei famulo: sed eo nihil enunciante, in publicum repentè apparuit Charci censura. Tot ibi mendacia auctoris, ceterorumque eodem è grege patefacta tam apertè, ad hæc ita explicata Societatis Instituta; vt Charci elucubratio ad illustrandum, non ad obscurandum nomen Iesuitarum valuerit. Nam iubebat Personius præsertim considerari, quænam Florenus, & Francus, quorum auctoritatem Charcus tantùm celebrarat, in Societate criminarentur; apparebat enim esse dignissima laude, atque odio duntaxat virtutis irrideri. Criminabantur nimiam religiosæ disciplinæ custodiam: iuniores absumi: Castitatem cum scrupulosa contentione aduersùs vel minimas commotiunculas conseruari: in administratione omnia ad formam quandam supra humanam exigi: meditationibus cerebrum frangi, & alia id genus: quæ luce clariùs demonstrabant, non vitia eorum, qui accusabantur; sed accusantium mores. Haud minore felicitate scriptus, impressus, vulgatus est liber ad Recusantes purgandos. Iam enim publica edicta erant Comitia, quibus grauis multa decerneretur, si quis ab Ecclesia Protestantium abstineret: iamque præcipui Catholici perducti erant in custodiam, & multi capiebantur in dies: nec rursùs deerant, qui in supremo illo periculo dissimulare fas ducerent, docerentque. Ergo Personius ostendens non per contumaciam, neque planè vllam ob aliam causam Catholicos abstinere ab Ecclesijs Protestantium, nisi quia conscientia impediebat; id tot, tamque apertis, atque euidentibus rationibus confirmauit; vt aduersarij ipsi refragari non possent: nisi Atheorum more vniuersam conscientiæ rationem penitus negligendam censerent. Hi libri statim vt impressi erant, Londinum à Villa furtim inuehebantur, ibique in Sacerdotum manus centeni, aut quinquageni distributi, eodem tempore in vniuersas Regni oras diuulgabantur. Cumque lictores Catholicorum domos erant de more ad eos tollendos scrutaturi; non deerant copioso numero iuuenes nobiles, qui proxima nocte eos ipsos libros in Hæreticorum ædes, & officinas inferrent, perque plateas, & ipsam per Aulam disseminarent: vt alicui interim lectione prodessent, atque Catholici non possent accusari tanquam soli eos habuissent. Non tamen hæc sine solicitudine perpeti, maximisque periculis administrabantur. Quin eo res demum angustiarum deuenerant; vt primores Catholicorum contra eundo nil nisi exasperatum iri, malum, nec posse diutius

133 Errorem suum purgat, & in vinculis detinetur.

134 Libri contra Societatem impressi.

135 Personius Apologiam parat.

136 Imprimi curat.

137 Alia Apologia pro recusantibus Hæreticorum adire Ecclesias excusa.

138 Personij libri in vulgus spargũntur.

vitas

vitas Patrum conseruari existimantes, cedendum parumper tempori planè statüerent. Itaque Vilsonum, eum, qui Seminariorum rem procurarat in Anglia, ætate iuxta, ac præstanti virtute venerandum Sacerdotem, allegant ad Personium: ipsos quidem maximè gaudere, proficereque Patrum aduentu, atque præsentia; multùm commoueri, excitarique constantia: tamen quoniam videant in eos, & causa eorum in ceteros Catholicos tempestatem adeo insanam exciri; rogare, vt tantisper extra Regnum secedant, ac se tempori meliori reseruent. Viaticum, tutamque abnauigationem ipsis curæ fore. Ad quæ Personius, gratijs actis de solicitudine, consilioque Nobilium, quæ non dubitaret ab optima mente profecta, respondet: Homines Societatis, vti non sua sponte in Angliam venerant; ita excedere non posse iniussos. Tempestatem satis iam dudum visam, cùm planum sit Dæmonem vbique talibus inceptis talia obiectare impedimenta. Ad omnia se cum diuina gratia paratos adesse. Catholici agerent sanè securi: nihil ab Societatis hominibus, nisi commodum habituros, neque domos eorum adituros, nisi accersantur. Ad extremum benignitate, qua viaticum deferebatur vsuros se, vbi per Superiores euocarentur. Non ingratum accidit id responsi, magnique animi specimen Optimatibus. Atque adeo ipsi ad se primi Patres accibant: neque permisit Deus glorioſa incepta segni formidine interrumpi, nec paterna eius in tantis periculis custodia deerat. Euênit aliquando, vt domo, in qua Personius diuersabatur, ad eum capiendum obsessa, in contiguum fœnile transgressus, interque fœnum delitescens, satellitum manus effugerit. Sed illud multiplicem Numinis tutelam clariùs ostendit. Eduardi Ristoni germanus frater Londinum è Lancastria venerat, maximè, vt Personium videret. Admonitus Pater, ad hominem adit in publico hospitio, cui signum erat Rosa rubea, diuersantem in ædium parte, ad quas post vestibulum ad dexteram per portulam intrabatur. Sed cum inuenisset in magno conuiuarum numero; aliud tempus condicunt. Fortè inter conuiuas vnus erat è grege delatorum. Is ad Franciscum Valsingamum supremum Regni Secretarium defert indicium, visum â se hominem vestitu cineraceo, procera statura, ore, ac demum totius figura corporis, Personium esse, Dominico die vesperi in ea hospitij parte, vti spoponderat, affuturum. Lætus indicio Secretarius; milites post hospitij portulam furtim collocat, qui aduenientem teneant. Vbi clauso die tutum spondebant iter tenebræ, & minutus inuabat imber; Personius cum seruo ad hospitium redit, ac vestibulum ingressus, quia illam dextrorsum portulam clausam reperit; cœpit de loco ambigere, perturbataque memoria, interrogat, ex turba, quæ in atrio versabatur, multa: num hospitium illud, sit Rosæ candidæ. Negat turba: ille circumspiciens, memoriamque excutiens, atque adeo noscitans locum, iterum instat: Nonne id Rosæ candidæ hospitium est? Illis iterum negantibus, pergit quærere, vbi eo signo hospitium esset. Ostendunt quoddam admodùm inde procul: quod cùm Pater nequaquam id esse, quod quæreret, intelligeret; rursùs quærit, num aliud sit propinquius. Demonstrarunt in eadem vicinia Cauponulam: quò cùm abijsset, nullis vestigijs repertis eius diuersorij, quod volebat; notat diligenter loca, & noscitando progrediens statuit omnino, quod prius adierat, id esse, vbi expectaretur, hospitium. Redit eò, insistitque de integro quærere: Num Rosæ candidæ ea Domus esset: quod toties fecit, vt iam homines quidpiam suspicantes intendere in eum oculos inciperent, admurmuranteſque capita inter se conferre: ac statim insolitus Patrem terror inuadit, vt quò se verteret ignoraret. Eduardus abierat Catholicos conquisitum, qui concionem de more eo vesperi audirent. Eius frater consultò se tenebat in cubiculo, ne alienis interuentoribus locum aperiret. Ita factum est, vt in nullum è notis Personius incideret: eaque portula hospitij nunquam aperiretur, neque eam pulsare ipsi in mentem venerit. Denique confusus, cùm tenebræ essent graues, & imber densior, seruo in aliam domum misso, ipse mœstus in domum eiusdem vicinię, vix ab eo hospitio quatuor interiectis domibus dissitam, infert se. Erat Domus Thomæ Gerardi Equitis

139 Catholici legatum ad Personium mittunt.

140 Personij ad eum responsum.

141 Personius in fœno latens satellites effugit.

142 Insidiæ tenduntur ad capiendum Personium.

143 Parum abest quin capiatur.

144 Diuertit fortuito ad Thomam Gherardum.

aurati, cuius filius Ioannes Gerardus virtutis eximiæ Societatem postea sequutus est. Nihil poterat ei domui contingere magis, præter, ac supra vota. Fit concursus ad hospitem, & gratulatio, & plausus. Vnus dolebat Personius, quòd sciebat se expectari, & hospiti die postero abeundi necessitatem esse. Incipit ergo narrare quid euenerit: illi interpellant, iubent curam ponere, sibi à Deo missum. Post solennia Catholicorum officia, cubitum omnes eunt. Vix quietem vllam admisit Personius, cùm in silentio noctis fores vicinorum pulsari, fierique insolitum strepitum audit: atque se Deo commendans in omnes casus vigilabat intentus: neque frustra ea erat cura. Collocati in insidijs satellites, vbi post longam expectationem, qui in primis petebatur, non apparuerat

145 Alij capiuntur pro eo.

Ristono Sacerdote, septemque alijs captis, in vicinis etiam domibus Personium conquisierant: ac, Deo ita volente, cùm contiguas explorassent, non attigere illam, in qua degebat. Secretarius Valsingamus ad eam vsque noctis partem vigiliam protraxerat, auidèque cùm appropinquasset, sensit cum præda satellites: sciscitatus, num cineraceus ille adesset; vbi negatum est, noctem perditam ait. Vbi primùm illuxit, Personius, ad hospitium Rosæ rubeæ accedens, planèque locum agnoscens, auebat interrogare de amicis hospitibus: sed ob nocturnum strepitum, veritus ne quam suspicionem moueret, paulùm procedit, inque nobilium adolescentium catholicorum vnà simul in contubernio studentium coronam infert se, vni eorum duntaxat de facie notus. Cœptis sermonibus superuenit Nuncius Personium captum esse in hospitio Rosæ rubeæ.

146 Ad alios Catholicos diuertit.

Commouetur Pater ore nonnihil. Quare is, cui notus erat, eum seducit, & quid esset interrogat. Pater rem ordine, quaque via ipsum diuina bonitas seruauit, exponit. Adolescens admirabundus, ac plenus gaudio: Vis ne, inquit, hosce omnes lætitia impertiamus? Vt libet, inquit, Pater, si fides certa est. Introducuntur omnes: res singillatim narratur: fit gratulatio maxima. Et quoniam

147 Mutat vestes, ne agnoscatur.

non amplius tutus erat ille color cineraceus, cùm pro indicio haberetur; totum abijs vestibus induunt, & emittunt. Ita Deus hominem seruauit, qui expeditionem illam tot deinde spatio annorum, summis laboribus, curis, periculisque sustineret. Quod si memoria constitisset in hospitij nomine; vel si tam multum, ac sæpè circa id versatus in aliquem è notis incidisset, quod erat facillimum factu, cùm sic expectaretur; vel portulam inuenisset patentem, vel clausam pulsasset, vel vnus aliquis è turba non semper negasset tantùm id hospitium esse Rosæ candidæ; sed adiecisset aliquando esse Rosæ rubeę; vnde sui erroris potuisset admoneri: vel denique si, vti ceteræ vicinæ, ita contiguam ijs Thomæ Gerardi domum satellites explorassent; nihil propius erat, quàm vt Hæreticorum vota succederent. Sed Deus, qui volebat semen relinqui, ne vniuersa insula, iacturam multorum in vno faceret; nec deesse, per quos ex ea Gente æternæ gloriæ destinatos, ad propositi sui exitum adduceret; ex hoc, alijsque periculis fidelem suum administrum eripuit. Iam exitus instabat anni: quosque nominauit Thomas Cottamus, Iacobus Bosgrauius, Robertus Ianſonus, Eduardus Ristonus, præterea Rodulphus Sheruinus, & alij permulti dati erant in carcerem; cùm violentiùs Hæreticorum furor exarsit, & varias à Proditoribus, atque Apostatis, etiam Diabolus exciuit procellas: quæ vnà cum Campiani, aliorumque nobili morte, ad ornanda insequentis voluminis exordia, si Deo cordi fuerit, referentur. Hoc progressu cœpta expeditione Anglicana; Missio Suecica euentum inferiorem expectatione sortitur. Nihil omissum à Possevino est in-

148 A Deo in Angliæ salutem ad multos annos seruatur.

149 Suecicæ Missionis inanis exitus.

dustriæ, ac laborum. Verbo, scriptisque Regem, ac Secretarios, qua maxima in Dominum poterat constantia, prudentiaque tractauit. Irriti euentus non vna fuit sententia. Hi credidere non ausum Regem, quæ rectè intelligebat fortiter exequi. Alij nunquam sincerè toto hoc in negotio versatum; sed ad sua commoda ludificatum Catholicos. Quippe cura ad recuperandum aurum Neapolitanum adiecta; eam ob rem Pontificis, Regisque Catholici gratiam adamasse: sed intra gratiam item Hæreticorum. Vt Dano, Saxoni, fratrique suo, facti sui rationem reddens, ostenderet ex vna parte pecuniæ magnitudinem,

150 Variæ huius rei existimatæ causæ.

pro

pro qua pretium extaret simulationis: ex altera nihil missis vltro citroque Legatis in religione immutatum, cuncta perseuerare, vt erant ante Lutheranica. Pontifici verò supplicasse, vt dispensaret certis in capitibus ad simulationis integumentum: at ea delecta capita, quæ sciret nunquam impetratum iri. Alij crediderunt, Regem, qui præ se omnes sapientes contemnebat, ex ingenio suo nouam quandam religionis formam architectatum, minus ab catholica abhorrentem: idcirco & Liturgiam affinem catholicæ edidisse, nec penitus Pontificiam auctoritatem negligendam putasse. Illud quidem certum est multa ab eo homine verè cognita. Lutherum, Zuinglium, aliosque profanos nouitatum auctores nullo in pretio apud eum fuisse, sed in magno Patres antiquos. Quo grauiores miser Domino Deo tanta secum clementia vso dabit apud Inferos pœnas. Illud quoque prope est certum, si seriò, & audenter complexus rem foret; ita populum, & plerosque Proceres animatos fuisse; vt multò minore motu, quàm sibi fingebat, restitui religio sancta potuerit. Quòd si etiam tam sancto in cœpto Regnum, ac vitam dedisset; quid illo beatius? Et verò quid sceptra terræ ad Regnum Cæli sempiternum? sed non omnes intelligunt verbum istud. Ergo Posseuinus cùm videret nullam superesse spem operę cum precio in Suecia ponendæ; modestè, atque ita vt relinqueret commercio patentem viam, & infixos in animo Regis acres aculeos, relictis etiam scripto responsionibus ad multas eius quæstiones, quas in Bibliotheca selecta dein vulgauit, commeatum petijt, discessitque vnà cum Patre Guilielmo Good, ac Laurentio Noruego die Sancti Laurentij sacro. Porrò Noruegus prospero, vti memoratum est supra, opus ingressu exorsus, eò gratiæ, atque auctoritatis apud Regem processerat: vt eum ad Collegium instituendum, sibique in disciplinam dandum compulisset, in quo Sueci adolescentes bonis litteris informarentur. Nec malè res procedebat, catholicis è Belgio iuuenibus ad docendum accitis. Verùm post Posseuini reditum infracti eius conatus sunt. Bonus Pater vbi cognouit tam obstinatè Regem dispensationes petere, ne si non impetrarentur, obtentu illo Rex vteretur ad hæresim conseruandam; in omni sermone ab eo consilio conabatur auertere: interdum acriùs, ac fortius, quàm Regis, & quidem suo iudicio, sapientis, ferre stomachus, posset. Neque solùm id ægrè Rex tulit, sed suspicari quoque cœpit, aut certe simulauit Noruegum apud Pontificem obstitisse, ne postulata concederet. Ergo siue offensione hinc orta, vti Rex volebat videri, qui cùm Noruegum dimitteret, ad annum duntaxat dixit velle eum abesse, si fortè interim Pontifex flecteretur: seu potiùs quòd felices eius conatus vellet abrumpere, ne nimiùm procederent, cùm adolescentes non pauci catholicam religionem cum litteris haurirent: alijque prærerea frequentes conuerterentur, ac Pater lingua Gentis, & dicendi facultate, & dexteritate animos hominum pelliciendi multùm valeret; Collegium soluit, scholam Hæreticis reddidit, conciones Laurentio interdixit, postremò è Suecia iussit excedere. Substitere apud Reginam Staniſlaus Varseuitius, & Gaspar Viscius, cum Vberto; & Ardulpho Sacerdotibus nouitijs, quorum Vbertus ex Belgio aduenerat in ijs magistris, quos Laurentius aduocarat: Ardulphus ab Collegio Germanico secutus erat Posseuinum, vterque bonus Sacerdos, & iam Suecicè aliquid loquens. Hic fuit Suecæ missionis exitus impar votis, sed nec pœnitendo, neque cum simplici fructu. Per eam occasionem Olomucij, & Branspergæ Seminaria instituta: permulti adolescentes ad Catholicam fidem, aliique perducti; cuncto in populo excitata pristinæ pietatis memoria: illatus Catechismus Romanus lingua Suecis vernacula, alijque vtiles sparsi libri. At Vastenensibus Virginibus auxilium, ac solatium, quasi de cælo allatum. Vastenæ Gothiæ Orientalis Oppidum est, situ, & venerandis ossibus Sanctæ Brigittæ, & Beatæ Catharinę eius filiæ in primis nobile. Hic Cœnobium Virginum olim florentissimum à Sancta Brigitta ortum habens, adhuc stabat, quasi in horrida sylua amœnus hortulus, numero Virginum ad duodetiginti redacto. Omnibus præerat Abbatissa Catharina Benedicti nomine, venerandа non ætate magis, quàm sanctitate: quæ religionem catholicam non in suo

151 Posseuinus cum Socijs à Rege recedunt.

152 Vastenense Cœnobium aditum.

tantùm

tantùm, sed etiam in ceterarum Virginum pectore castissimè conseruarat. Verùm tredecim iam annis præerat, nunquam nacta legitimum Antistitem, per quem confirmaretur. Septem item Virgines aliquot iam annos expectabant hominem, cui rite profiterentur. Has igitur primùm Stanislaus Varseuitius eò Reginam comitatus, deinde etiam Posseuinus mirificè iuuerunt. Posseuinus pro tradita sibi à Pontifice potestate septem illas, prius fidem consueta professas formula, ad votorum solennem Professionem admisit. Abbatissæ, & quam Priorissam vocant, confirmauit præfecturam: omnibus sacrosanctam Eucharistiam impertijt, orationibus habitis ad formam quadraginta horarum, ante sacratissimum Christi corpus palàm propositum. Quę gesta omnia tanto Virginum, ac Patrum sensu; vt hi cunctas ærumnas abundè vna illa cælesti voluptate compensatas ducerent. Ipsę autem Virgines multa commemorabant admirandæ ad ipsas tutandas diuinæ prouidentiæ argumenta. Erat præterea Vastenis schola centum ferè discentium, cui pręerat Ludimagister Hericus nomine, à Patre Laurentio Noruego tum literis eruditus, tum conuersus ad catholicam fidem. Ei quoque Patrum aduentus perutilis fuit: nec planè frustrà sensim ipse studebat aliquid promouere finceram pietatem. Adeo apparebat salutare fuisse Noruegi consilium per litterarum professionem insinuandi catholicam fidem; vt re ipsa nulla videatur fuisse causa, cur Rex eum amandauerit: nisi quòd nimios verebatur successus: eandem enim ob causam quædam eius scripta vetuit legi.

153 Posseuinus moniales ad professionem admittit, & Abbatissam confirmat.

154 Poloniæ res.

Quàm verò in re catholica lentus, & varius Rex erat Suecus; tam se constantem, ac strenuum ferebat Rex Poloniæ Stephanus. Is Polocensi Ducatu ex Basilio Magno Moscouiæ Duce, quem annum iam decimum septimum obtinebat, vi recepto; Arceque Polocensi, quam hostis firmissimè communiuerat, prope miraculo potitus; nihil habuit antiquius, quàm vt Societatem in eum tractum induceret: eo consilio, quemadmodum ipsemet scribit ad Franciscum Sunierum Prouincialem, vt ad Deum rerum gestarum gratiam, fructumque referret; eorum locorum homines, quibus aut nulla religionis cognitio, aut schismate omnis contaminata esset, ad pietatem, atque Ecclesiæ catholicæ obedientiam adduceret: eosdemque arctiùs adiungeret sibi, vt qui perspicerent, Regem studia, & benè gestas res ad religionis venerationem, atque ad animarum salutem potius, quàm ad vtilitatem suam referre: tum litterarum cultura ad humanitatem perpoliret. Eadem de re litteras eo ipso die, quo in Arcem hosti ereptam ingressurus erat, ex Castris ad Patrem Scargam Vilnensis Collegij Rectorem dedit. Ergo ad Collegij exordia duo Sacerdotes Stanislaus Lecicienſis, & Staniſlaus Alandus, cum Georgio Nanceo adiutore lecti, exeunte Iunio peruenerunt, Scarga duce, quem Rex misit, suborientes vt quosdam motus auctoritate, quæ apud Proceres multùm valebat, sedaret. Fuit hæc statio Societati multos in annos patientię, constantiæque palæstra nobilis. Nam Polocensis Palatinus obfirmatissimus Caluinista nihil prætermisit, quo catholicum præsidium exercere, vexareque posset, vt ad fugam tandem capessendam vexationis acerbitate compelleret. Iusserat Rex domum ijs, & Templum aliquod ex ligneis, quæ fuerant Ruthenorum, & vacua tum erant, attribui: sed, causante Palatino, nil esse vacui, ipso die Sanctis Apostolis Petro, & Paulo sacro, Patet Scarga, cùm vidisset patentem ædiculam ipsis Apostolorum Principibus dedicatam, & domunculam proximam item desertam; Francisco Zulgo Arcis Præfecto, apud quem adhuc diuersati erant, fauente, in eam Socios induxit: locoque perpurgato cœpit Societatis munia exequi die sacro Visitationis Deiparę: frustrà Palatino, & Vladica Ruthenorum lites aggressis: nam Regis præualuit auctoritas. Ludo literario aperto, quinque numero discipuli conuenere initiò: sed caritas nil despicit. Mox amplificatus est numerus: quin & Palatinus ipse, ac Ruthenorum Episcopus, alijque è primis suos liberos addidere. Interim alij alibi per Poloniam Patres, ac Nicolaus Sedcouius in Samogitia hoc Regis patrocinio, & fauore prælarè rem gessit. Martinus Laterna Regem contra Moscum tendentem comitabatur, sua aduersùs Dæmones, prauasque opiniones bella

155 Collegij Polocensis initia.

156 Palatinus Collegio inchoando se opponit.

157 Arcis Præfectus Collegium promouet.

158 Gymnasium aperitur quinque auditoribus.

159 Martinus Laterna cum Rege ad bellum proficiscitur.

bella & ipse gerens. Audiebatur libenter à milite, & audiebat ipse non paucos de criminibus confitentes: multosque etiam ex nobilibus Deo, Ecclesiæque reconciliauit. Poloniæ Prouinciam Laurentius Magius ex Austria missus cœperat recognoscere, domesticorum pariter, atque exterorum gratulatione quam maxima, præsertim Francisci Sunyeri Prouinciasis: cùm interrupit opus nunciata mors Euerardi, qua extraordinariæ potestates finiebantur: & subinde Sunyerius ipse geminato Prouinciæ luctu decessit. Is patria Barcinonensis dum Perusiæ Ciuili, Pontificioque iuri dat operam, ad Societatem receptus, Romæ in tradenda christiana doctrina, in concionibus ad vinctos in custodijs, & circa Romam in Oppidis exercitus: tum in Austriam missus, Philosophiaque Viennæ explicata; in Poloniam Societatem primus inuexit: primusque eam Prouinciam, inde vsque ab ortu, Prouincialis administrauit. Vir perhumanus, ac mitis, rari exempli, carus & ijs, quos regebat, & alienis Septentrionalium nationum amantissimus, eoque ad mores sese gentis candidissimè totum fingens: & quicquid aliter assuetis difficile toleratu est, caritate Christi sic condiens, vt etiam suaue sentiret.

160 Laurentius Magius Poloniam visitat.

161 Francisci Sunyerij Poloniæ Prouincialis mors, & laudes.

Regis Stephani conatus egregiè æmulabatur eius frater Transiluaniæ Princeps Claudiopolitanum Collegium vrgens. Nondum tamen nisi in Kolosmonostra scholæ habebantur. Interim concionibus ibi, & Albæ Iuliæ nonnihil promouebatur. Pagi verò tres iam ad Collegij vectigalia assignati, ad fidem propè conuersi. Sed mentis illius sempiternæ consilia inenarrabilia iuuat in Augustano fundando Collegio recognoscere. Alias perstrinxi suscepta certamina, vt è statione, quam ibi iamdudum habebat Societas, Collegium ad instituendam quoque iuuentutem efficeretur. Duces Bauari, Augustani Antistites, Maximilianus Cæsar, Cardinales multi, Romani Pontifices Pius Quintus, & Gregorius Tertiusdecimus ad id efficiendum litteras, atque adeo internuncios misêre, nullo euentu. Adeo Hæretici, quorum pars præpollebat, obstinauerant animos. Sed voluit Deus intelligi suum id opus: nec difficile ipsi ventorum qnoque reflatu nauim propellere. Quatuor fuere Fratres Fuggeri Christophorus, Vldaricus, Ioannes Iacobus, & Georgius. His duobus mortuis, multiplici relicta prole, moritur Christophorus celebs, & intestatus: ita hereditas ad demortuorum fratrum filios, & ad Vldaricum denênit. Is Haydelbergæ degebat, secta Caluinianus: scripsit tamen ad coheredes, quoniam hereditas pecuniæ erat pergrandis, æquum sibi videri, vt è communi summa bona portio diuidenda pauperibus seponeretur. Consensere heredes: sed curarunt in conuentis scribendum, diuidendam pios in vsus: secreta summa, liteque coorta de distribuendi modo, ac loco, alijs aliò transferre suam partem volentibus; Senatus Augustanus pronunciat eo standum, in quo pars heredum maior consenserit. Tum filij Ioannis Iacobi, qui tredecim cum filijs Georgij, qui quinque erant catholici omnes, & apud Societatem educati, consensu totam illam pecuniam erigendo Augustæ Collegio destinant. Reclamare, indignari, fremere Vldarici Procuratores: sed frustrà fuere. Vicit Dei ars admirabilis, qui fecit, vt hæreticus homo primùm mentionem induceret partis ex hereditate in eleemosynam segregandæ, & vel inuitus decem florenorum millia in Societatis Collegium conferret. Addidere Philippus, & Octauianus de suo ędes, cum peramplis hortis. Nec verò minor apparuit Dei sapientia, in Ciuitatis, ac Senatus ad eam rem eliciendo consensu. Septem circiter hebdomadis disceptatum est: & tandem, quod nunquam Ecclesiasticis agentibus, & infinitis commendationibus potuit, per Sæculares, & nonnullos Hæreticos impetratum est, vt ædes haberet suas, scholasque Augustæ Societas. Christophorus Antonius Bellingerus Vrbis Præfectus optimè Societatis studens, sed futurarum turbarum metu, in hac causa lentior, narrauit deinde se ad eam suscipiendam prope diuinitus fuisse commotum. Nam visam sibi secundùm quietem super caput lucernam, eamque, quòd fulgore offenderet, extinctam voluisse, quò promptiùs obdormisceret. Itaque mandasse famulis, vt extinguerent, & ipsum se, ad eam rem, ore spiritum collegisse. Verùm priusquam efflaret,

162 Transiluaniæ res.

163 Collegij Augustani insignis fundatio.

164 Christophorus Antonius Bellingerus Vrbis Præfectus ad Societatem tuendam per visum monetur.

ret; vocem, incertum vnde, perueniſſe ad aures: lucernam ne extinxeris: volo enim noſtris lumen præbeat ſempiternum: ſtude potiùs fomenta adhibere. Luce orta, cùm tractari cauſam Societatis ignoraret, ad Templum eunti Octauianus Fuggerus occurrit: rogat, vt per eum liceat ſibi, & fratribus Collegium Societatis Auguſtæ ponere. Conſtitit Præfectus ad nec opinatam, & plenam inuidia petitionem prope ſtupens: nec auſus abruptè negare; conſultaturum ſuper ea re ait. Paucis poſt horis Vrbis ad ſe Cancellario accito exponit, qua poſſet illis occurri. Cancellarius vir pius, ac ſincerè catholicus, & vix duabus ante horis à Patre Gregorio Roſephio domicilij tum Societatis Præſide tota de re edoctus, ac præparatus, continuò cœpit copiosè diſſerere, quàm foret vtile Ciuitati conſilium, quod Fuggeri meditarentur. Quin etiam poſſe ipſum ex ea re nomen ſibi parere ſempiternum: quæ poſtrema vox, reuocata ſomnij memoria, ita viſa congruere cùm illa eſt, quam audiuerat in quiete; vt ſtatim lucernam Societati accommodans, ac monitorem vetantem extinguere Cancellarium interpretans; ad promouendum negotium cum eo conſpirarit: quorum maximè patrocinio res ad exitum felicem venit. Interim dum vetera quoque domicilia confirmantur, & Lanſpergæ noui Templi extructio inchoatur, & Græcij perducto iam ad faſtigium gymnaſio, ad latinas litteras de Philoſophia, deque Hæreticorum in religione controuerſijs diſputatio additur; & res præclarè adminiſtratur tum ab alijs alibi, tum Norimbergæ à Canſio, quem Pontifex, Delphino Epiſcopo Brixienſi miſſo, ad conuentum adeſſe iuſſit, & à Prouinciali Auſtriæ Henrico Bliſſemio, qui item aduocatus eſt. Suauis Dei ſapientia in Collegio Friburgi Nuithonum quoque fundando apparuit. Franciſcus Bonhomius Vercellenſis Epiſcopus, dum Heluetios Apoſtolica auctoritate viſit, Collegio Friburgi excitando ſedem percommodam exiſtimauit, prouentum latè in omnem regionem vberem ſperans; præterquam quod præſens vrgebat neceſſitas. Nam vel Beonam, vel Leſanam, & Geneuam Friburgenſes Catholici filios imbuendos mittebant litteris magna cum religionis iactura. Opifices quoque paſſim locabant Hæreticis operas: eoque res familiaritatis venerat; vt Geneuenſis Senatus auſus eſſet à Friburgenſi petere, vt vellet coniungere dextras, & communibus vitam, ac Rempublicam legibus temperare. Et quanquam quæ debuere conſtantia Catholici repudiarunt; tamen apparebat conſtare periculum, non mediocre. Igitur re Bonhomius ſignificata Pontifici, ab eo protinus iubetur conferre cum Hoffæo. Hic gnarus pleroſque Collegiorum vtilitate inuitatos, poſteaquam ea impetrauere impendijs, quæ non prouiderant, deinde feſſos, opera imperfecta relinquere; ipſo initio quæcunque ad firmamentum, inſtrumentumque erant Collegij neceſſaria expoſuit, atque ita, vt rerum copia deterritus Nuncius cœptum omiſerit non inuita Societate, cui Soboles ad noua examina minùs exuberabat. Interim Sacerdotium Friburgi vacat: remque Collegij, oblitis alijs, non oblitus eſt ſanctiſſimus Pater Gregorius: & in eam rem, inſcijs omnibus è Societate, vltro addicit. Hiſce natalibus meritò & Societati, & Ciuitati gloriandis ortum eſt Friburgenſe Collegium in Heluetia. Adiacet Heluetię ad Septentrionem Alſatia, magnam partem Argentoractenſium Epiſcopo ſubiecta. In media ferè Diœceſi Moltzemium eſt itinere horarum trium procul Argentoracto, Oppidum admodum frequens, multiſque circa minoribus cinctum. Hî Argentoractenſis Antiſtes optimus vir, & religionis Catholicę percupidus iam diu expetitum tandem Collegium poſuit in ampla domo, quod fuiſſe Xenodochium aiebant. Templo item amplo adiuncto, quòd ante annos ducentos ſexaginta Ioannes Epiſcopus, quem populus inter Sanctos colit, conſecrarat. Omnia erant neglectu, æuoque ruinoſa, & ſquallida: quæ Fundator diligenter inſtaurauit, in Collegij tota inſtitutione non liberalitate ſolùm, ſed etiam pietate, atque indulgentia Patris vſus. Ita libera cuncta ad Societatis modum reliquit, amanter, ac prouidè ſuppeditauit. Iacobus Ernſelderus, qui præeſſet, alijque nouem, Moguntia plerique miſſi, felicia poſuerunt initia. Ex vſu reuocando Sacramentorum reſarcire pietatem aggreſſi. Ad con-

165 Viſionis interpretatio.

166 Caniſius in Conuentu Norimbergenſi adeſſe iubetur à Pontifice.

167 Collegij Friburgenſis initia.

168 Moltzemienſe Collegium.

cionem,

ciones, & ad expiandas quoque conscientias Ciuium multi & Canonicorum Argentoracto ventitabant. Inductæ in Collegio puerorum, & puellarum seorsim scholæ catechisticæ magno vsu, & plausu parentum. Idem in vicinis effectum Pagis agrestium postulatu. Litterariæ scholæ lætior erat progressus, cùm à pietate, primisque elementis inchoanda esset doctrina. Magnum anno insequenti Præsul exorsus ædificium, quo gymnasium Societatis, ac Seminarium, quod moliebatur ambitu vno complecteretur. Ad Rhenî, Mosellæque confluentes Vrbs est inde nomen sortita Confluentia. Iacobus Archiepiscopus Treuirensis iampridem hîc Collegium meditabatur: quare decennali prope lite, qua de Archiepiscopatu cum Treuirensibus disceptauit, prosperè perfunctus, eam inter primas curarum susceptit; vt meditata perficeret, Cœnobio quod Monialium Cistercienſium fuerat, aliò translatis Virginibus, de Pontificia auctoritate, ignaris hominibus nostris, in eam rem addicto: cui vt res gereret, præparandis exordijs Guilielmus Limburgius, cum socio concionatore, constitutus est Confluentiæ à Prouinciali Costero. Paderbona occidentalis Saxoniæ, quàm Vestphaliam vocant Ciuitas est Episcopalis: cuncta ferè errores occuparant, quippe cùm Episcopus quoque defeciſſet: Canonici tamen summi Templi egregiè catholici, ac pij perseuerabant. Qui iuuenum in Fuldensi Seminario educatorum oratione in primis commoti, ad Societatis auxilium oculis adiectis, eò sperabant non populum modò, sed & Antistitem in rectum tramitem reducturos. Illis ergo rogantibus Christianus Aluerius, cum Socio, Paderbonam profectus egregiè cœpit operam ponere concionando ad populum, ad Cœnobia, ad Nosocomia: calumnijs, quas initiò excitauit de more Satan, rectè factorum constantia breui dilutis. Haud minus fructuosè Aquisgrani Ioannes Macherentinus item cum socio desudauit, ædis primariæ Decani accitu, qui præter excitatam sacramentorum frequentiam illud summi momenti perfecere, ne Lutheranis, Caluinianisque, quę ab Senatu petebant Templa concederentur. Fluctuabant interim res in Belgio, vt Cameracense quoque Collegium, quod adhuc tot inter turbines steterat, dissipatum hoc anno sit. Plerisque Sociorum Duacum receptus fuit in ædibus Collegio seiunctis. Iam traiectenses de sua recuperanda Colonia concertabant: & quia ad vitę subsidia, vt in rebus bello perditis nequibant censum addicere; Canonici optabant in eam rem duos Canonicatus conferri: tanti existimabant scholas reuocari Societatis. Amabant tantam caritatem Patres: sed commodiorem, ac minùs odiosam optassent vectigalium viam. Sed cùm nulla prætereà offerretur; Romani Pontificis auctoritate prima vsi sunt. Interim cum aliquot Socijs Ioannes Zantenus concionibus, alijsque ex Instituto operibus Ciuium animos sustentauit. Louanij Adrianus Adriani non minùs rectè fautornm, quam bonorum dierum plenus ab mortalibus emigrauit, Anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimoquarto, in Societatem allectus milleſimo quingenteſimo quinquageſimoprimo quatuor vota professus, Antuerpiensis origine. Multos annos in summa egestate Louanienſi Collegio præfuit: sed præcipuè claruit in Pœnitentium animis regendis laude prudentiæ, ac pietatis: multosque ad perfectionis studia egregiarum laudum adolescentes, ac viros siue in Societatem, siue in alios Ordines duxit. Multos item libros reliquit pios, ac doctos Teutonica à se lingua editos, partim iam latinè conuersos, qui cum fructu lectitantur. Refert Oliuerius Manaræus Hernia laborantem, cùm cingulum, quo ad sustinenda intestina vtebatur, quia audiendis confessionibus impedimento erant, abiecisset, dicens sibi otium non esse ægrotandi; statim eo morbo expeditum. Louanium missu Gregorij Pontificis venit Franciscus Toletus ad Academiam, curaturus, ne damnatæ è Pio Quinto Pontifice opiniones Michaëlis Baij inualescerent. Diligenter ante Patres, ad eas sine strepitu recidendas, cùm repullulascerent, ac præsertim Bellarminus curam intenderant: verùm vbi armis cuncta turbata, ac propagari cum agendi audacia cœpit, etiam opinandi licentia; discipuli Michaëlis noua eius commenta audentiùs euulgabant.

169 Confluentini Collegij initia.

170 Paderbonensis missio.

171 Aquisgranensis missio.

172 Cameracense Collegium dissipatur.

173 Traiectense Collegium restitutum.

174 P. Io. Zantenus hic cum Socijs allaborat.

175 P. Adriani Adriani Louanij mortui laudes.

176 Franciscus Toletus Louanium à Pontifice mittitur.

bant. Rerum statu perturbatissimo Toletus inuento, quicquid raptim confici potuit, sedulò exequutus in Vrbem reuertit.

177 Gallię res.

Multa hactenus diuinæ argumenta clementiæ prosperas inter, aduersasque res tanquam lumina emicantia retulimus hoc anno varijs in Prouincijs: eadem alibi, ac præsertim Lutetiæ Parisiorum perspecta. Hìc Cardinalis Borbonius anni initio idoneas ædes loco saluberrimo, ac peropportuno in Sancti Antonij Vico comparatas, ad Professorum instituendam familiam addixit. Rex Societatem nouis literis, vt quæ sui Instituti sunt exercere posset, admisit. Fouebant Nuncius Apostolicus, præterque Cardinalem Borbonium, ac Reginam Matrem, ipse Episcopus, vt putaretur facilè Senatus quoque auctoritas decreto regio accessura, cùm Parochorum plerique litem grauem intentant. Ipsorum iniussu nulla administrare Sacramenta Societati contendunt licere: neque Pontifici fas fuisse hanc potestatem, quæ, vt ipsi interpretabantur, non ad ædificationem, sed ad euersionem pertineret, cuipiam impertiri. Causa erat eò incommodior, quòd schisma ipsos inter Catholicos Hæretici gaudebant existere, ac præsertim Pontificiam conuelli auctoritatem. Dum hæ opponuntur Professorum Domui moræ; aduersùs Collegium Academia se vertit, omnibus tentans modis suo illud iuri summittere. Non erat hæc tam difficilis controuersia, quàm molesta, cùm facile esset proferre, quæ proximis annis Patres gesserant, quò Collegium in corpus Academiæ cooptaretur: quod ne fieret, cùm per Academicos stetisset; nihil erat cur in præsentia quererentur, ipsum suo iure priuatim vti. Scholarum interim quàm florentissima iuuentute refertarum nomen in dies magis inclarescebat, cùm pestilentia interuenit, tanquam ad pietatem Collegij, non minùs quàm scientiam illustrandam. Nam vt in dubijs, periculosisque temporibus amicorum fides cernitur; ita eorum, qui se pro diuino obsequio, & publicis vtilitatibus deuouere, solidam constantemque virtutem grauissimi quique casus maximè probant. Vt igitur publicum ingrauescere malum, nec solum corripere, sed etiam exhaurire domos cœpit; Odo Pigenatius Collegij Rector, Viris Ciuitati præpositis Societatis opem, ad tantæ calamitatis leuamen, vltrò defert. Quam inusitatam caritatem admirati illi, cum laude, suoque vicissim patrocinio prolixè delato, exceperunt. Tum in Collegium Pater reuersus, si quem diuinus spiritus ad sanctum hoc opus præcipuo incitaret impulsu, edere nomen iubet. Vixque siue è senioribus, siue iunioribus Patribus, Fratribusue reliquus fuit vllus, qui pestilentem illam prouinciam non auidiùs, quàm solent mortales quæstuosas, & inuidendas ambiret. Tum Odo, ex omni numero duodecim delectis, quorum sex in domicilio Domus Professæ opus aggrediantur: sex in Collegio, cùm aliquot alijs, tanquam in subsidijs maneant in eorum locum successuri, queis placeat Domino in sancto labore vltimum diem afferre; ijs, quos tanquam in aciem primos eduxit, ducem se, ac socium addidit. Nam, plerisque Sociorum per Collegia circa Lutetiam distributis, in Collegio iam prope vacuo Rectoris vsum non existimabat relictum; quin potius lectum illum manipulum, qui tam fortiter certum se pro Christo in periculum dabat, nequaquam tam difficili tempore deserendum; sed consilio, opera, laborum, periculorumque Societate iuuandum. Addebat, cùm tam robustæ, perfectæque caritatis prouinciam, vel maximè ad Professos Patres pertinere existimaret, circumspectis omnibus, neminem à se inuentum, quem non maiore cum incommodo, iacturaque Societas, & Ecclesia Dei, quam se ipsum amitteret. Furere iam, ac debacchari mortis impotentia, sterni totas familias, deesse solandis, expiandisque miseris adiutores: inhumata iacere cadauera extra Vrbem: quæ & canes lacerarent: vbique tetra funera, & stragis funestissimæ imago. Igitur sex, quos dixi, vbi se confessione generali, votorum instauratione, fusis precibus, susceptisque Sacramentis præmuniuerant, atque incenderant, vt erat maior, quam numerus contranitentium, mali vis; ita ipsi supra vires conari. His alloquio solandis: illorum audiendis confessionibus: curanda alijs sepultura: vi-

178 Lutetiæ Domus professa instituitur.

179 Parochi litem illi intendunt.

180 Academia Collegio aduersatur.

181 Pestis Parisios inuadit.

182 Rector Collegij ad curandos peste infectos Socios offert Ciuitati.

183 Cum laude Ciuitas eos accipit.

184 Duodecim deliguntur, sanctumque opus aggrediuntur.

185 Pestis strages miseranda.

sendis,

sendis, qui passim letiferis saucij vlceribus iacebant, insistere: sibi nec diem, nec noctem parcere: tanto populi plausu; vt vbi apparerent, salus cooriri videretur, illis certatim benedicerent, illis ad reficiendas vires domum, cibos, omnia libentissimè offerrent: ijs liberos Parentes mitterent, quibus benè precarentur: eorum vestes alij ex pietate contingerent: omnes diuturnam vitam sanctis operarijs exposcerent à Deo, ac vires ad sanctos labores continuandos. Demum prudentes dicebant: Nunc primùm perspectum Parisijs quid Societas foret: fortique hac caritate cum aduersarijs omnibus debellatum. Sed in pulchri huius stadij medio cursu, seuerum obedientiæ à Prouinciali præceptum, non sine increpatione, quòd iniussu in eum locum vitam coniecisset, Odonem reuocauit; qui alioqui ad iussa gestiens, hac in re ita obtemperauit, tanquam grauiùs in discrimen conijceretur, quàm vnde reuocabatur. Est enim id Crucis amantium: quàm velociter ad molesta festinant, & lentè gradiuntur ad prospera; tum ad his libenter, ægrè ab illis eximi. Quia, Magni Gregorij sententia, nec perfectè obedit, qui ad læta aliquid affert de suo: nec qui non affert ad tristia. Sed illud Patrem Odonem consolabatur, quòd apud ignaros non obediens, sed timidus sua nulla culpa videri posset: eoque promptiùs, quando non poterat caritatis victima cadere, obedientiæ se gladio immolauit. Ceterorum è numero tres Sacerdotes in hostias sibi Deus delegit. Omnium primus ineunte Augusto cecidit Pater Anatolius Reginaldus, vir, vt Prouincialis Claudius Matthæus appellat, sanctissimus, qui in Societate ita tredecim annos vixit; vt eximiarum virtutum domi, forisque exemplum haberetur insigne: modestiæ, lenitatis, obedientiæ singularis. Tres annos in Collegio Parisiensi perfunctus Ministri munere, nunquam aut commotiore perspectus est animo, aut molestia quempiam affecit. Videbatur planè à Deo factus ad eximiam sanctitatem: corde molli ac tenero: ad diuina tanquam sponte nutu tendente: vt inter orandum amore Dei totus ignescere. Voluit Deus insignem famuli sui virtutem extraordinarijs quoque argumentis ostendi: nam è demortui corpore nulla hominum cura adeo suauis afflatus est odor; vt planè apparuerit, vitam eius omnem, tamque sancto in ministerio obitam mortem, quasi holocaustum perfectum, accepta in odorem suauitatis fuisse. Porrò suauis ille afflatus eo visus admirabilior est, quo celeriùs, ac fœdiùs pestilentium corpora computrescunt. Altera subinde succedit victima Emondus Morangius, vir fortis, & industrius, & ad cuncta Societatis obeunda munera peridoneus. Tertia mox tertio Idus Septembris Franciscus Bilques, eò gratior Cælo, quòd generosæ caritatis impetu stimulatus, dum alij Parisijs fugiunt; summis ipse precibus impetrauit, vt eò ad iuuandos morientes è Collegio Mussipontano accurreret. Horum in locum aliorumque, quos pœnè omnes vis dira percussit, statim alij, atque alij continenter submissi. Has Professorum Domus laborum primitias tulit. Tanta fortitudine, & caritate ea primùm tecta imbuta sunt. In ijs, qui secreti ad idem opus, accurrendi nutum expectabant intenti, erat Bernardinus Castorius. Sed illi aliud virtutis experimentum Diuina Maiestas parauerat. Cum Apostolici Nuncij rogatu, quædam exemplaria Bullæ Cœnæ Domini, quæ Nuncius deinde Episcopis Galliæ diuisit, imprimenda curasset; iussu Regis ineunte Octobri datur in carcerem, vnà cum Bibliopola. Bonus Pater non callidè, non per fraudem, neque omnino offensionem metuens cuiuspiam, petenti Nuncio operam amicè nauarat: quin & Bibliopola, euidens bonæ fidei argumentum, nomen suum exemplaribus apposuerat. Senatus eam ob rem vtrosque iudicauit insontes. Quid enim quisquam aduersi suspicaretur, cùm eius Bullæ exempla extarent anno millesimo quingentesimo trigesimoseptimo cum Priuilegio Regis item Parisijs impressa, & commentarijs à Rebuffo explicata: itemque alia anno millesimo quingentesimo septuagesimotertio in eadem Vrbe edita: & Nauarri Manuale, in quo eandem auctor illigauit, tum Lugduni, tum Parisijs excussum esset, & passim venderetur in Gallia? Hinc factum est, vt breui honorificè liberaretur, non modo probantibus, sed & adnitentibus summo studio omnium ordinum hominibus. Ceterùm

186 Populorum acclamationes in Nostrorum labores.

187 Rector à Prouinciali reuocatur, quòd iniussus se obiecerit pestilentium seruitio.

188 P. Anatolij Reginaldi pestilentibus seruientis mors, & laudes.

189 Tum PP. Emondi Morangij, & Francisci Bilques.

190 P. Bernardinus Castorius iussu Regis in custodiam datur.

191 A Senatu innocens pronunciatur.

terùm dum Parisijs lectus ille manipulus aduersùs pestilentiæ impetus tendit suæ prodigus vitæ, quo æternam proximo pariat; haud ferè minora per pericula inter importunitatem Hugonottorum, alter manipulus aduersùs errores dimicauit in Xantonum Vrbe, tractuque, & Insulis proximis. Missos aliquot in eam plagam superiore anno à Maldonato memorauimus: illis adeo prima conatuum successere; vt tanquam ad prosequendam latè victoriam auxiliares aduocandi Socij fuerint. Igitur septem versati in ijs oris, ingentem vim mortalium, & quidem alicubi, nec magnis oppidis, millenos ad pristina religionis castra reuocauerunt: inter quos etiam insignem Piratam, qui in Soriæ Naui, cum triginta nouem de Societate in Brasiliæ cursu in odium fidei interempti sunt, militabat, Oliuerius Hamelius Dux expeditionis huiusce fuit. Insulam, quam latronum appellant, quòd Piratarum soleret receptaculum esse, duo nondum Sacerdotes Bernardus Roilettus, & Quintinus repurgarunt. Quinque ibi magna Oppida sunt. Pagi ferè triginta, vix vspiam vllis vestigijs castæ pietatis extantibus. Duo tantùm Sacerdotes, alter muneri iam per effætam ætatem impar: alter homo nequam, & perditus, & multarum transfuga sectarum. Populus, quod neglecta religione necesse est, in barbariem, ferinosque mores corruptus: qui tamen sensim, paulatimque molliter pelliciendo cicuratus, incredibili auiditate aures, animosque ad veritatis voces vertit. Itaque depulsa insciția, scelera ablegata, correcti mores, facies noua rerum inducta est: conseruandoque demum, ac promouendo operi, curatum, vt par Sacerdotum probatæ vitæ, doctrinæ non indignum mitteretur. In reditu autem Quintinum, atque Bernardum cùm intercepissent Hæretici prædones; alij item Hæretici vindicarunt in libertatem, veriti ne Catholici in possessiones ipsorum per liberandi eos occasionem irrumperent. Mussiponti decretum à Duce, vt Collegij Rector idem, atque Academiæ esset: ne religiosæ quieti externi homines Iuris ciuilis, & Medicinę Doctores obturbarent. Biturgibus Ioannes Niquettus fundator diem obiuit extremum repentino potius, quàm ex improuiso. Interfuerat mane sacro, & pridie communicarat: à prandio multa piè (vt solebat) de morte cum Patre Reginaldo Prorectore Collegij disseruerat, cùm scabello insidens, ac preces matutinas detecto capite recitans, ceruice paululum inflexa, expirauit hora ante vesperam, octauo Kalendas Martij. Paucis ante diebus Maldonato narrauerat visum sibi secundùm quietem apertum Cælum: seque ad gaudia euocari æterna. Quod Pater mente sua recondens, tantùmque tum respondens, horam mortis incertam, ac proinde paratos semper esse oportere, deinde in laudatione eius funebri omnibus euulgauit. Vniuersa hominem Ciuitas luxit. In Societatem non receperant Patres, quia per ætatem, & valetudinem religiosis muneribus iam nequibat sufficere: de reliquo agebat tanquam vnus è Societate, quam amabat, colebat, admirabatur ex animo: atque adeo librum conscripserat ad Galliæ Regem, in quo quanta ex eius laboribus in Regnum priuatim, ac publicè manarent commoda persequens, hortabatur Regem, vt in singulis Oppidis stationem eius aliquam collocaret: sed reddi librum Regi, nequis fortè auctorem alium interpretaretur, Patres noluerunt.

192 Missi ad Xantones Socios vocant in capturam.

193 Latronum Insula per Bernardum Roilettum & Quintinum purgatur.

194 Missionis fructus.

195 Nostri incidunt in latrones sed liberantur.

196 Mussiponti Collegij Rector etiam Academiam regere iubetur.

197 Io. Niquettus Collegij Biturigensis fundator repentè, sed sanctè moritur.

198 Mortis præagium præuiderat.

Nunquam est egregiorum virorum Hispania non parens Cælo fœcunda. Altero ineuntis anni die Balthasarem Loartem dedit è Placentino Collegio. Hic Gasparis Loartis frater, diuque sub Magistro Auila condiscipulus cum eodem ad Societatem pariter anno millesimo quingentesimo quinquagesimoquarto Granatæ aggregatus, eius Vrbis Collegio instituendo, rerum, quas possederat pleraque dedicauit. Vir fuit, animo, vt ad sentiendas proximorum calamitates admodum misericordi; sic ad leuandas industrio, ac forti, apprime deditus orationi, atque obedientiæ. In consilijs, quæ ad vitam suam pertinerent legendis; sibi non magis, quàm si nihil saperet, tribuebat. Præsidum autem sententiam, quam quasi certorum diuinæ voluntatis interpretum, præire volebat in omnibus, auidè complexus tenebat securus, ac fidissimè sequebatur. Non multis post diebus sexto Kalendas Februarij addidit Naualcarnerum candidissimam animam

199 Hispaniæ res.

200 Balthasaris Loartis mors, & laus.

Ioannem

Ioannem Brionium sexdecim in Societate, cum qua pastoritiam vitam commutarat, annis exactis in ministerio coquendarum escarum, eiusmodi alacritate, humilitate, ceterarumque virtutum exemplo, vt ob id maximè in Probationis Domibus Villaregij, aut Naualcarneri habitus sit: magno vsui Tyronum Magistris ea quoque re, quòd Nouitiorum perturbatos, ac nutantes ad eius colloquium missos non solùm liberabat molestia, sed etiam implebat cælesti dulcedine: quamuis nihil ferè diceret, nisi quasdam sententias è libello de mundi contemptu. In ministerij sui loco decenti ad parietem Deiparæ imaginem affixerat, quam olim pastor, quòd præteriens videbatur sibi ab ea vocari, comparauerat. Eam ingrediens, & egrediens salutabat: ante eam de genibus Rosarium percurrebat. Sabbatis autem, & peruigilijs, festisque diebus Sanctissimæ Matris maximè insigni celebritate venerabatur. Patres quoque, ac Fratres, qui ad se iuuandum venirent, vt venerarentur monebat. Acerrimus erat corporis sui vexator, flagellis quotidie cædens: sæpè cilicijs, alijsque asperitatibus macerans, vel publicè, vel in secreto. Quotidianam Meditationem ante diuinissimum Sacramentum peragebat, reliquo tempore, diuinam ante oculos habens præsentiam, neque nisi de Deo loquens: & quicquid ministerij sui causa ageret studens inde pietatem excerpere, & ad Deum transcendere, poterat haud temere cum Apostolo dicere: Conuersatio nostra in Cælis est. Harum odio rerum Diabolus non desistebat negotium famulo Dei facessere, tùm maximè cùm ad sese verberandum media nocte surgebat. Perstrepens horrendum in tecto, tanquam tegulas, imbricesque omnes commisceret, ac frangeret. Quæ terriculamenta, cassosque fragores ille haud paulò magis infernæ belluæ horribili sonitu abigebat, validis ictibus non maiorem corpori suo dolorem, quàm obturbatoris superbiæ per contemptum inurens. Alia quoque de eo miraculi instar narrantur: sed virtutes, superque dictas, patientia singularis, & idem vultus inter dolores grauissimos, quibus demum conflictatus est admirabilitatis multò plus habent. Facta potestate singulis diebus diuinum pabulum vsurpandi, eum morem ad extremum vsque conseruauit. Pridie autem, quàm moreretur, simul ac Pater Rector sacrosanctam Hostiam è Pixide protulit: Ecce Agnus Dei pronuncians, in ecstasim Ioannes raptus, tandiu perstitit sensuum impos; vt Rectori redeundum in Templum fuerit: cum diceret iam spiritu eum communicasse. At vbi ad sese redijt frater, non spirituali tantùm communione contentus, veneranda mysteria rursùs afferri precatus, ijsque magna pietate susceptis; non multò post ad eum, quem sub inuolucris complexus erat, palàm fruendum excessit. Sed insigne Cacodæmonis odium quidam aduersùs Patrem Rodericum Consaluium notarunt. Nam cùm is quædam de veneficijs scripta, ad maiorem Diaboli talium dirarum architecti ignominiam, in latrinas potius, quàm in ignem coniecisset; earum postea ruina sic obrutus est, vt vix ad diuina mysteria recipienda superans, quarto Nonas Iunij obierit, in Collegio Madritano: vbi literas humaniores magno bono iuuentutis, & Procerum quoque plausu quintum iam annum docebat: libenter interim feriatis diebus, magnoque spiritu in animarum auxilium auribus, & lingua desudans. Multò fuit Societati acerbior Patris Balthasaris Aluari Toletani Prouincialis migratio, paucis ab inito Prouincialatu mensibus. Belmonte ereptus est die Sancti Iacobi. Quo temporis momento pia Virgo Burgis inter orandum ad videndum glorioſum valde Deo accepti viri obitum inuitata in spiritu; vidit inter Angelorum chorum pulcherrimum, & virorum Ecclesiastico ornatu clarissima luce conspicuos viros quinque Cælo lapsos, ad moribundi lectulum accedere: cùmque qui medius erat vberiori luce emicans, quem Sanctum Ignatium post fuisse didicit, ægri manum apprehendisset, accepta sinu beata anima, cum vniuerso Angelorum, & Virorum illo spectabili choro auexisse ad sydera: duobus tantùm reliquis Angelis, qui odoribus primùm cadauer suauissimis condiuere: deinde per exequiarum modum thure sæpius affiarunt. Beatæ quoque Theresæ IESV diuinitus significatum est sublimi in Cælo sede donatum. Et sanè vir ea virtute fuit, quæ pronum

201 Tum Ioannis Brionij.

202 Tyrones iucunde solatur.

203 In B. Virginem maxime propensus.

204 Mortificationis studiosus.

205 Antè Eucharistiam orare solitus.

206 Diabolus eum persequitur.

207 Quotidie sacro vescitur pane.

208 Roderici Consaluij mors, & laus.

209 Balthasaris Aluari mors, & decora.

210 Pia quædam Virgo eius animam in Cælum duci videt.

211 S. Theresæ eadem anima in Cælo collocari ostenditur.

cre-

212 Patria, & genus.

213 Castitatem vouet, & Societatem ingreditur.

214 Scientia diuinitus illi infunditur.

215 Cum Deo vnionem obtinet.

216 Quanta solicitudine proximos iuuandos diceret.

217 Quomodo suos pœnitentes iuuabat.

218 Cum pœnitentibus non nisi de rebus diuinis loquebatur.

219 S. Theresa, & Maria Diaz ab Aluaro institutæ.

creditu faciat quicquid singulare concessum ei narretur. Ortus in Oppido Ceruaria, Diœceseos Calahorræ, loco perhonesto: cùm annorum circiter quindecim castitatem vouisset; sexto post anno Societatem Compluti ante commissa, vt aiebat, expiandi studio, ingressus: ac Septimancæ illa eius temporis admirabili vitæ austeritate imbutus, totum se Deo, studijsque eum summa illa maiestate intimæ coniungentibus dedit. Inde Burgos, & mox Abulam ad theologica studia absoluenda missus est. Hic propter alienas occupationes mœstiori, quòd non quantum putabat necesse, cognoscendis fidei, & christiani officij doctrinis liceret insistere; adfuit lux insolita, per quam, & theologica apprehendit dogmata, & in ambiguis officij quæstionibus sine errore, & angore animi statuebat sententiam. Eodem lumine sanctarum quoque litterarum intelligentiam accepit. His experimentis Deo fidere, & sanctæ obedientiæ ductum sequi assuescens: hinc enim factum est, vt profiteretur experimentis se in dies edoctum, quantæ in obsequio diuitiæ sitæ sint: ac frequenter haberet in ore, Deum qui onus infirmo imponit, eius infirmitatem non obliuisci. Sacerdos, & Collegij Minister factus, cùm incommodorum affatim, vt ea ferebant tempora, domi essent, ad sese trahebat grauissima: quanquam in instituendis interim ad perfectam virtutem proximis eius, vel maximè elucebat diuina vis. Nam primùm omnium studens arctissimè cum Deo sese coniungere, quòd securis, vt aiebat, cuius exacuta acies sit, plus exiguo spatio facit operis, quàm longo retusa. Hoc sibi pariter persuaserat pertinere ad Institutum Societatis, non ad quemuis virtutum gradum; sed ad quam liceret excelsissimum homines perducere: neque esse quenquam vllo in Ordine, qui non posset suo in statu magis ac magis perfici: proinde non curandum, quàm multos quis numeret pœnitentes; sed vel paucos conandum perpetuis incrementis reddere meliores: quippe & grauiter vindicaturum Deum in spiritualis vitæ magistris, non culpas modò, à quibus non auerterint, quos instituebant; sed etiam prætermissam perfectionem, ad quam non euexerint. In hac sententia, quasi in fundamento firmiter animo constituto admouebat manum operi summo labore, curaque, & industria. Ante omnia suos Deo precibus commendabat: cùm diceret, cum pœnitentibus non ita multùm agendum, sed planè multùm cum Deo. Fuitque opinio eum inter sacrum ab Angelis custodibus pœnitentium (nam ad hos præcipuè, tanquam ad communis operis consortes confugiebat) quæ ad regendas eorum animas pertinerent, cognoscere. Deinde securim quodammodo ad radicem applicans, operam dabat, vt à rebus creatis paulatim abstraheret, præsertim ab ociosis, ac superuacuis familiaritatibus, quas in Societate quoque plurimùm detestabatur: vix intelligi affirmans, quantum animorum cursum ad Deum, & illapsum Dei in eos impediant: ac ne erga seipsum quidem volebat humanitus affici, munuscula, & omnes amoris priuati illecebras respuens: profitensque gratum etiam sibi fore, si interdum alios confessarios pro voluntate adirent. Hac libertate vtens, inque sui victoria non molliter exercens, ad orationis studium pertrahebat. Super omnia legem sibi præfixerat, ne cum pœnitentibus, nisi de rebus diuinis, loqueretur: vnde fiebat, vt ne ipsi quidem Dynastæ, cum quibus ageret, alios auderent sermones inijcere. Ille autem, vt ex pleno, & ardenti pectore verba fundebat, tanta vi, tanta sublimitate disserebat; vt vel vnico sermone sapientiæ cœlestis amore audientem succenderet: quam vim in cunctis Societatis alumnis requirebat, vt ex eorum colloquijs reuerterentur homines, non secus atque olim ab Caluario, percutientes pectora sua, ac dicentes: Verè filij Dei sunt isti. Ceterùm intima vis, & subtilitas diuini magisterij, per quod Sanctus Spiritus eius opera ad excellentem perfectionem eos, qui cum illo agerent, erudiebat, explicari nequit; sed æstimari potest ex alumnorum præstantia. Nam vt alios taceam, Abulæ Maria Diaz, & Teresa IESV sanctitatis opinione inclytæ, alijque per totam Castellam virtutis eximiæ Viri, ac feminæ ex disciplina eius profecti sunt. Vnde pariter, cùm ferè, vt quisque est, ita discipulos formet; potest eius intelligi sanctitas, sed præcipuè ex illustrium personarum profectu. Cùm ipsemet diceret:

Qui

Qui velit rectè agere cum Magnatibus, ei magno spiritu opus esse. Nouem annos Abulæ ita versatus; hac virtute, scientiaque, & felicitate mystici magisterij spectata; instituendis Nouitijs Methymnæ Campi præficitur. Neutiquam expectationem fefellit: quin potius non Tyrones modò fingens; sed multos quoque veteranorum reformans, magnam Prouinciæ partem renouauit. Hîc quoque cum Deo pleraque transigebat. Habebat in cubiculo Christi crucifixi effigiem, in quam intentis oculis, cùm à Tyronibus consulebatur, tacitè rogabat Dominum, vt famulos ipse suos solaretur, doceret, regeret. Monebat Tyrones, vt inciperent curriculum perfectionis ex abnegatione perfecta suæ voluntatis, & indicij. Hunc indicasse Dominum primum moueri gradum debere, cùm dixit: Qui vult venire post me abneget semetipsum. Nec quicquam putarent se profeciſse, quoad vnusquisque suo in corde Crucifixum non haberet. Obedientiam inde commendabat; quòd non per interualla, vt ceterarum actiones virtutum, sed semper, & vbique in manibus ea sit. Quare magnum, ac perpetuum lucrum, vel detrimentum agi, rectè ne, an secus tractetur. Neque minutum id sit, an grande, quod iubetur, spectandum. Nam concionari quam amplitudinem habet (inquiebat) si Deus hoc non vult? Quam è contrario vilitatem habet domum euerrere, si hoc Deus vult! Ad hæc, in medijs occasionibus adfore cogitationes sanctissimas ei, quem obedientia muniat: cui munimentum id desit; vel in secessu cubiculi æstuaturum. Quippe nec posse cum Deo malè vspiam esse, nec benè vspiam sine Deo. Pauupertatis incommoda monitorem vocabat, qui excitaret ad subleuandam curam in Cælum, eo psalmi versiculo: Renuit consolari anima mea, memor fui Dei: itàque suis intentos commodis monitore se illo priuare. Item, cùm quid aduersi contingit, fungi res creatas officio suo: quod est ad Deum nos compellere. Cuius verò animus amore Christi saucius sit, eius corpus carere plaga non posse, ob ingenitam natura inter vtrumque concordiam. Inde fieri, vt, si Dominus non immittat dolores; per se is, qui amat, assumat. Erga Christum Dominum studebat omnes vehementer afficere, deplorans cœcitatem hominum: qui cùm talem habeant fratrem, tam opulentum, liberalem, ac nobilem; suam ipsorum conditionem ignorent, vt olim Fratres Iosephi, illo in Ægipto regnante. Verba autem, quæ sanctissimo suo ore Dominus protulit, præcipuo gustu meditabatur, hac vtens præparatione: Domine (inquiebat) tibi, mihique à tuo Patre æterno duo iniuncta munera sunt simul obeunda: tibi Magistri, mihi discipuli. Nam dixit: Hic est filius meus, &c. ipsum audite. Ergo quod tuæ gloriæ sit, exequamur iussa. Et quia Magistri est loqui, discipuli tacere; ego silebo, tu loquere, Domine, quia audit seruus tuus: &, vt attentiùs audiam, oculos claudam: & quia tu non magister modò, sed & Dominus meus es; genua flectam: & quia non homo solùm, sed etiam Deus es, iungam manus, atque sustollam audiens te, pariter adorans, precans: nec vllo modo commouebor, ne è tam salutari doctrina verbum me vllum prætereat: quicquid inciderit molesti offerens tibi in specimen profectus, & pignus rerum maximarum, ad quas tua causa me tolerandas paratum sæpè in his orationibus obtuli. Commendabat etiam permultùm clientelas cum Sanctis: quos dicebat dupliciter rogari posse: vel precibus ad ipsos prolatis, vel orationem Dominicam, vel salutationem Angelicam, tanquam libellos supplices offerendo reddendos Domino, vt accedat ex ipsorum manibus gratia. Nec verò magis proficiebat monitis, quàm exemplis. Quotidie sese, ad horrorem vsque audientium, flagello cedebat. Post sacrum frequèns rapiebatur in ecstasim: nec vnquam minus semihora in gratijs agendis ponebat: illud tempus, dum apud nos Christus esset, particulam boni diei appellans: de qua monuit Sapiens cauendum, ne nos præteriret. Totas interdum noctes traducebat in contemplatione rerum diuinarum. Vestes nunquam, quod tota vita seruauit, induebat nouas. In cubiculo nullam sedem, sed tantùm scabellum habebat, nullo vel ad applicandum tergum, vel ad reponenda brachia adminiculo. Nil singulare in victu sibi patiens apponi: & ex appositis, quod maximè arri-

220 Tyronum magister etiam veteranos reformat.

221 Quid de obedientia sentiret.

222 Quid de paupertate.

223 Quid de rebus aduersis.

224 Qualis eius in Christum affectus.

225 Qualis orandi modus.

226 Quomodo Sanctorum auxilium impetrandum docebat.

227 Quotidie se flagellis cædit.

228 In ecstasim rapitur post sacrum

229 Noctes orando traducit.

230 Pauperratis amantissimus.

231 Abstinentia singularis.

232 Communis vitæ rectator.

233 Prouinciæ procurator eligitur.

234 Iter habendi modus.

235 Romæ nonnisi sancta inuisit.

236 Laureti à B. V. admonetur, vt colat S. Iosephum.

237 Cum B. Borgia redit in Hispaniam, & Castellam visitat.

238 Euerardo de suo orandi modo rationem reddit.

239 Aragoniam visitare iubetur.

240 Peruuiæ Prouincialis eligitur omnibus se excepto reclamantibus.

241 Toletanæ Prouinciæ mox præficitur.

242 Eius corporis forma.

243 Lumina è Cælo accepta scripto excipiebat.

arrideret non attingens: cùm diceret buccellas optimas dandas Deo. Ad hanc formam Tyrones instituebat, vt communia vnicè amarent: vel breuiorem vitam sic actam, aliter actæ longiori præstare. Communia esse, quibus Deus benedixisset. Quare studendum potius, vt communia rectè, quàm vt multa præter ordinem fierent. In hac Tyronum disciplina magno nomine, & animi sui gaudio versans, anno millesimo quingentesimo septuagesimoprimo Prouinciæ Procurator eligitur, non sine aliquo sensu, quòd ab sancto otio abstraheretur. Cetèrùm vim obedientiæ reputans, & Sanctorum exempla, qui ad vocem Domini in publicum prodierant, conuersa ad exposcendum à Deo proprium Societatis spiritum cura, dedit se in viam. Solitudinem non tam relinquens, quàm secum deferens: cùm stata nunquam suarum orationum, & contemplationum tempora, nunquam quotidianum Sacrificium, si fieri posset, intermitteret: nec vlpiam, vel ipsa in Vrbe, nisi sancta loca inuiseret. Ad Lauretanam ædem ex itinere profectus, illic à Beatissima Virgine, vt Sanctum Iosephum eius Sponsum præcipua obseruantia coleret, quantùm potuit ex eius dictis conijci, admonitus est; nam summa cura obtegebat singularia sibi dona diuinitus collata. Reuersus cum Patre Borgia in Hispaniam; eius iussu Castellam Prouinciam visit. Nec multò post Collegio Salmanticensi ab Euerardo præfectus, florentem literis iuuentutem, qua solebat priuatim, ac publicè orationis efficacitate, disciplinæque peritia tractans, quasi nouam Collegio formam dedit: haud interim parcè operam ad externos quoque deriuans. Post triennium Villagarziensi Tyrocinio præpositus, cùm non nemo de orandi eius modo dubitaret; totum vitæ suæ cursum, & quos per gradus diuina se duxisset Sapientia, simplicitate, & humilitate magna Patri Generali exposuit. Quæ cùm Pater probasset Aragoniæ Visitatorem fecit, magno Prouinciarum gaudio, ac bono. Aliquot dies, antequam inspectionem auspicaretur, in singulis Collegijs postulando à Deo lumini in secessu insistebat: vtiliter etiam ad incitamentum, vt idem Socij factitarent. Eo perfunctus munere, Peruuiæ Prouincialis eligitur. Reclamare illico Hispani prope omnes domestici, atque externi: solus ipse in æquitate animum conseruans, tacere: nam de se cùm ageretur; hoc habebat perpetuum, vt paratus ad omnia non Præsides vllam in partem alloqueretur; sed preces ad Deum intenderet: vt Præsidum ipse consilia ad maiorem sui nominis gloriam regeret. Itaque ad Patrem Generalem scribens, rogat, ne vllo modo sententiam mutet gratia vllius hominis. Magdalena Vlloa grauissimè obstabat, vt quæ profectum in pietate suum illi totum debebat. Hanc placare ipse aggressus, quia commemorans, quantò posset vtiliùs, latiùsque nouo illo in Orbe suam operam collocare, non audiebatur; sincerè addidit, nequaquam se credere, velle tam piam feminam, vt ipse, quod superesset vitæ, in mœstitia, atque amaritudine degeret: Nunquam enim, inquit, poterit mihi angor, & scrupulus eximi, intelligenti, vbi Deus velit me esse, & alibi quàm vti velit, degenti. Verùm cùm Pater Generalis simul dolorem grauium personarum, simul quàm Patris valetudini alioqui fat perditæ, nauigatio aduersaretur cognouisset, mutato consilio, Prouinciæ Toletanę præposuit. Exhilarauit ea res omnes. Sed multò magis ipsum paucis post mensibus impositus mortali peregrinationi finis. Staturæ fuit mediæ, oris figura ampliore, fronte magna, naso modicè incurvo, oculis mediocribus, ferè semiclausis, vt etiam labris pressioribus ob animi in se recessum: faciem irrugarat, & malas depresserat macies, tum ex habitudine corporis ficcior, tum austeritate voluntaria. Barba erat ex fusco rufescens: totius oris, & corporis habitus cum religiosa grauitate hilaris, & sanctimoniam spirans. Diligenter tota vita obseruauit, scripto excipiens, sensus, ac lumina, quæ illi Deus immittebat: idem faciendum cunctis negotia virtutum exercentibus dicens: esse enim cælestis ignis semina, quæ subinde relegendo quasi excussa, torporem arcerent. Porrò quàm cuncta aptè ad pietatem referret, illud exemplo sit. Cùm ex puero audisset in Villa admodum tenui Dynastam habitare, quod ibi sua habebat bona; statim tacitus ad Christum: Quid mirum, inquit, Domine, si tu, cùm

cùm in Cælo plenus gloria regnes, etiam in terra habitare velis? Hîc habes hereditatem tuam animas nostras: & quia sancta Ecclesia debet custodire, vis in vitam æternam. Corpus anno millesimo quingentesimo nonagesimosexto Villagarziam, Magdalenæ Vlloæ postulatu, magna ceremonia, & publica supplicatione, discipulis, Religiosis, clero obuiam profectis, translatum est: Capite iam villaregium ante deportato: & multa narrantur edita viuo, ac mortuo supra naturæ modum, quæ vnà cum vita proprio volumine Franciscus Salsedus de Societate vir grauis perscripsit. Prouinciali sublato, Patres Toletani professi Ioannem Emmanuelem Præpositum Toletanę domus legêre Vicarium: sed quia iam ante Euerardus Aloysium Gusmanum Domui Toletanæ præfecerat: & quanquam nondum adierat munus, tamen Pater Generalis perstiterat in sententia, vt adiret; eundem Pater Oliuerius iam Vicarius voluit Prouincialis loco esse, præsertim quòd ei labori propter tenuissimam valetudinem Ioannes Emmanuel ferendo non erat. Obijt Barcinonæ sextodecimo Kalendas Nouembris Iosephus Ayala Madritanus ortu, domo opulenta, vir christiana pollens eloquentia, viris principibus valde carus: sed eorum gratia nonnisi in eorum æterna commoda intra religiosæ obedientiæ limites, ac citra professionis laxamentum vsus. Multùm ei Barcinonense Collegium, multùm Valentina domus debet: huius enim auctor, illius perfector fuit.

244 Eius corporis translatio.

245 Franciscus Salsedus eius vitam descripsit.

246 Iosephi Ayalæ mores, & laudes.

Inter hæc Lusitania miseris modis, fame, pestilentia, bello conflictata; multiplici Religiosorum virtuti campum aperuit: præsertim, cùm Regis Henrici occasu, successoris iure in incertum relicto, res ad disceptationem, vimque deuênit. Tum acutissimè quisque obseruare, quò sermo, quò nutus, aut vultus hominum Societatis inclinaret, & pro libidine spargere in vulgus, & ad concertantes deferre. Quippe insita plerisque altissimè opinio est Societatem in multa ciuilium se negotiorum intrudere, & quam in partem accedat, momentum facere. Quam opinionem, ad nouæ huius contra se phalangis, quasi hebetanda arma, sæuit Sathan, aluit quorundam ex aulicis iniquus dolor, suspicans in deterius arripuit vulgus, & confirmauit. Cùm tamen seuerè proprijs legibus sancitum sit, ne tale quicquam instituti huius sectatores attrectent: & illud præterea additum, vt si qua dissidia christianos inter Principes, ac Dominos existant, sese in medio sustentantes, partes, quamuis inter se contrarias vniuersali quodam amore in Domino complectantur. Quod cùm hoc, si vnquam, tempore, tanta in causa Præpositis excubantibus, accuratissimè seruaretur; tamen Philippi Aulam, totamque Castellam vehemens rumor peruasit, rationibus Catholici Regis Lusitanos Patres aduersari. Eodemque tempore ita Conimbricæ contraria temere enata suspicio increbuit; vt cum armis populus ad Collegium tetenderit, cunctaque curiosè latibula explorarit, num arma, armatique pro Philippo delitescerent in insidijs. Ita populis, quod singulis hominibus, euenit, vt pro diuersitate studiorum in suspiciones rapiantur diuersas: adeoque arduum negotium est inter sese aduersis satisfacere: cùm præsertim, quo facere vulgus nequit, vt studio factionum suos animos prorsus liberet; idem nec posse alios credat. Ceterùm Euerardus cùm rei grauitas intentiorem postularet curam; Patrem Sebastianum Moralem coram mandatis instructum Roma transmittit in Hispaniam, qui ex itinere, purgata apud Regem Catholicum Societate, in Lusitaniam pergeret, Prouinciæque administrationem recens, vegetusque susciperet, Emmanueli Rodericio post sexennium quiete concessa. Ita Deo benè iuuante factum est, vt apud Principes, rerumque peritos Societatis fama æquabilis, & illibata constiterit. Profuit Conimbricæ ipsa Collegij inspectio. Nam cùm passim vel cilicinas, vel comparatas ad publicam verberationem vestes, vel flagella pendentia cernerent; & vno in Sacello cunctos Tyrones genu flexo, qui ad matutinum examen fortè secesserant: in altero inter multas ardentes faces eleganti ornatu sacrosanctum Christi Corpus propositum, & multos orantes inueniissent (cùm per eos dies ferè vbique Societas ad propitiandum Numen, præter corporis acres afflictationes, perpetuam, succedentibus sibi alijs atque

247 Lusitania fame, peste, ac bello premitur.

248 In Aula catholici Regis Patres Lusitani aduersarij Regis habentur.

249 Conimbricæ à Lusitanis putantur stare pro Rege.

250 Sebastianus Morales Societatem apud Regem purgat.

251 A scrutatoribus Collegij Conimbricensis spiritualia arma pro temporalibus inuenta.

alijs per vices haberet precationem dies, ac noctes) His, & id genus inuentis armis, non sine pudore abscessere: cognito quod intra ea tecta genus militiæ tractaretur. Accessit non ad abstergendas modò suspiciones aduersas; sed ad

252 PP. inseruiunt peste infectis.

planè redintegrandam Lusitaniæ gentis erga Societatem beneuolentiam, perspecta in leuando pestilentiæ malo constantia. In Viculo prope Conimbricam, (Cellas vocant) quem sæua lues primum corripuit, Sacerdos cum socio ita trimestri spatio miseris opem tulere: humana quoque præsidia è Ciuium pietate Conimbricensium, sed maximè ab Collegio suppeditantes; vt ea vox Oppidanorum esset, officia quam multa, quæ illi præstabant, nonnisi sanctos homines, aut Angelos præstare posse. Re igitur benè gesta, cùm in Sancti Sebastiani nomine etiam ædem sacram incolæ extruxissent; domum incolumes reuerterunt. Sed noua subinde violentiùs coorta flamma Conimbricam ipsam inuasit. Continuò duo Sacerdotes in excitatam ad id extra mœnia domum salutis mittuntur: quorum vterque calamitatis particeps factus. Sed Pater Antonius Mendes Cælo

253 Antonij Mendes mors.

maturus diuino iudicio habitus, cùm iam annum vndenigesimum in virtutis schola vixisset. Inita dein ratio est, vt mutatis subinde operarijs, par auxilium ægrotis, minore inseruientium periculo præberetur: secreto extra Vrbem loco,

254 Eboræ peste contacti.

in quem fessi sese reciperent. Sæuiùs Eboræ in gloriosos operarios, ac vitæ pro salute Ciuium prodigos pestilens flamma exarsit. Martinum Aluari primùm magnæ expectationis, magni in virtute profectus adolescentem, septimo religiosi famulatus anno extinxit: tum Sacerdotes duos Franciscum, & Gasparem Rodericios insignes operarios: illum octodecim, hunc anno amplius in Vinea Domini excolenda exercitum. His extra Vrbem sublatis, è selectis ad Vrbanorum auxilium vnus desideratus Laurentius Freitas, qui egregijs ingenij dotibus, multarumque rerum scientia clarus, virtute verò planè absoluta annorum viginti trium, quos Christo Domino militauit, annos septem latinas literas, octo Philosophiam docuerat. Iamque Ecclesiasticis munere, simul & conscientiæ quæstionum interpretis magna cum laude, & fructu fungebatur. Is salute sua pro communi neglecta, omnes ferè Reipublicæ partes à suis desertas Moderatoribus vnus obibat: idem corrogabat distribuenda in pauperes: idem diuidebat: idem infantibus, puerisque vrbis sedulò prospiciebat: idem opera, alloquio præstò omnibus erat: vnde factum est, vt eius funus luctu prope publico Ciuitas decorarit. Olyssippone dum cœpti superiore anno labores continuantur; Michaël

255 Michaëlis Vasæi mors.

Vasæus vndenigesimo religiosæ vitæ anno obedientiæ vir, contemptusque sui laude spectandus, reddita auctori in eo sancto opere vita breui, æternam recepit: cui non multò post, qui in laboribus fuerat socius, mercedis quoque consors

256 Item Melchioris Oliueriæ.

accessit Melchior Oliueria ætate iam grandi, cuius partem maximam sub leui Christi iugo traduxerat, haud ille quidem leuiter, cùm animum ad ineunda ob Dei gloriam grauissima quæque pericula promptum in primis, & magnum sortitus esset: quod præter annuam operam in hac morbidorum curatione intrepidè positam; quæ superiore anno de eius expeditione Africana, & captiuitate narrata sunt, testantur. Et tamen quem non tot ærumnæ consumpserant, dum ad Sancti Felicis sedem respirandi causa mittitur, populare grauedinis malum

257 Item Ludouici Henricij.

extinxit. Memorandus quoque est Patris Ludouici Henricij in Olyssipponensi Collegio excessus. Hic ob indolem virtutis præstantem, miramque suauitatem acceptus omnibus, nec modò virtutum, sed etiam natalium splendore illustris, laudatissimè annis ferè viginti in perfectionis stadio decursis, in morbidorum animis, corporibusque curandis semestri nauata opera, non alio vtens antidoto, quàm aspersione lustralis aquæ, quam secum quoquò pergeret in ampulla gestabat; tandem contagione infectus, cùm vesperi, quòd nullum in proximo instare videretur periculum, sine custode relictus esset; postridie mane mortuus inuentus est, Crucifixum, quem è vicino acceperat, complexum tenens. Adnumerandus est multis nominibus ijs, qui animam suam amicorum, ideſt hominum

258 Item Alexandri Villaregij.

causa, quos Christiani omnes, Christo Domino interprete, proximos habent, posuere, Alexander Villaregius, qui in Africam, vnde redemptus ipse remearat;

rat; alios Regis iussu redempturus. Cum pecunia magna reuersus, fideliter suo perfunctus munere, dum Septæ pestilentia laborantibus animosè operam nauat; eâdem contagione pereulsus ita decessit è vita; vt sui magnum desiderium cunctis reliquerit; ijs præsertim, qui eum in Sebastiani Regis exercitu viderant, prælata Christi Domini in Cruce fixi effigie, militum animos erigentem, plumbeis interdum glandibus, vt ipsi confirmabant, nullo damno ictum: quique præclara eius erga captiuos omnes merita recordabantur: vt prædicarent Dei ipsis benevolentis consilio factum, vt ad leuandas captiuorum calamitates ille pariter caperetur. Is est, qui primus è Iaponia Romam venit, ad maxima omnino gerenda idoneus, si modum feruori interdum adhibuisset: tamen dignus à Deo existimatus, qui in Europa, Asia, Africa ob diuinæ gloriæ laudem multa pateretur, & faceret. Claudatur funesta narratio Cardinalis, ac Regis optimi officiosa memoria, qui cùm Societatem vnicè adamasset semper, studium erga eam suum testatum posteris voluit: non modò Eborensi Collegio, & Academia condita olim, fundatisque nuper Olysipponensi, ac Bracharensi Collegijs; sed etiam hac testamenti commendatione perhonorifica. Præterea, inquit, obnixè contendo, atque efflagito, quod mihi tum ab eo in primis præstari cupio, quemcunque mihi tandem successorem iura decreuerint: tum ab ijs omnibus, qui vllo vnquam tempore legitimè succedent, vt & ceteris semper Religiosorum hominum Ordinibus præsidio sint, & Hieronymianæ, Franciscanæque, ac Dominicanæ familijs præsertim faueant. Religionem verò Societatis IESV, eiusque Collegia, atque Academias tueantur, & foueant: quippe in quibus tam multa fiunt, quæ ad honorem Dei redundant: tamque multi instituuntur, & educantur, quorum vbique officia vsui sint futura: quique tanto cum fructu operam suam collocare possunt in ijs gentibus ad fidem Christi perducendis, quarum ad hoc maximè Regnum spectat, saluti consulere. Quibus verbis illud quoque, quòd sæpè commemorabat, demonstrat: quanti existimaret momenti idoneum numerum Sacerdotum instituì, qui non è Lusitaniæ solùm inculcioribus Terris, sed etiam ex Infidelium Regnis ignorationem pietatis expellerent: quæ illi causa vnica erat Societatis Collegia instituendi. Extremum vitæ diem, cui voluit assiduè Patrem Leonem Henricium interesse, piè, vt omnem vitam traduxerat, obiuit Almerini pridie Kalendas Februarij: quo die annum ætatis sexagesimumoctauum complebat. Iusta illi funebria Societas tum alibi, tum præsertim Eboræ sic peregit; vt hominum expectationi suspicantium nullam tantæ viri benignitati parem gratæ memoriæ significationem inueniri posse, abundè sit satisfactum. Hic sibi marmoreum ipse tumulum extruxerat: sed quoniam regnarat; vetusto more in Regum Bethlemici Templi, quod Olysippone erat, inferendus fuit sepulchrum: quo vbi tertio post anno translatus est, non sine admiratione incorruptum corpus, & nil graue olens inuentum narratur.

259 Henrici Cardinalis, ac Regis in Societatem beneficia.

260 Pia eius mors.

261 Funus à Societate ei splendidè peractum.

262 Eius corpus post triennium incorruptum repertum.

Hoc anno, pace cum Idalcane redintegrata, cœperunt Salsettanæ Ecclesiæ respirare: & Patres ad earum procurationem regressi. In Vrbe Goa emptis ædibus in vsum valetudinariorum Collegij, constitutisque aliquot ibi Patribus, qui in æde Sanctæ Mariæ Rosarij propinqua dabant operam proximis, initium quoddam Professorum Domus est factum. In his ædibus sub cura Sociorum ipse quoque grauiter ægrotans Prorex voluit curari: facilè non ad corpus modò recreandum; sed & ad animi augendas vires idonea adiumenta excipiens. Inchoata Ciauli quoque est domus: cùm Ferdinandus Castrius eius Vrbis Præfectus in Eborensi Academia à puero educatus Sacerdotum par secum duxisset, ac duos Fratres, quos Ciaulani excepere propensissima voluntate: voluitque Præfectus Templi ædificationem inchoari, cui ab Sanctorum Apostolorum Principibus Petro, & Paulo nomen attributum. Puerorum quoque cœpta Classis ad trecentorum frequentiam.

263 Salsettanarum Ecclesiarum, quies.

264 Goæ Professa Domus inita.

265 Ciauli etiam altera, & puerorum Classis.

In magna erat omnium expectatione suscepta anni superioris exitu ad Mogores expeditio. Echebar Rex aduentu Patrum valde lætatus, cùm statim ad se

266 Expeditio ad Mogores.

267 Missam à Rege pecuniam remittunt Patres.

voluisset deduci, & multis allocutus esset insigni benignitate, iussit hospitaliter accipi, missa ingentî pecuniæ vi, qua vterentur: sed illi vniuersam remisere, explicata religiosæ paupertatis professione, parvo, ac solùm necessarijs vitæ contenta: quam Rex abstinentiam plurimùm commendauit, haud talem vsitatam dicens Sacerdotibus suis: deditque negotium eos alendi Dominico Patrio, qui

268 Regis Mogoris qualitates.

Regius erat interpres, & Goam cum Legato Ebadola, vti dictum est, venerat. Inuenere Regem ætate fermè quadragenarium, oris colore non absimili Europæo, ingenij sagacis, ac magni: Christianis ita fauentem; vt etiam quosdam desertores impios ad regressum pecunia, & beneficijs incitarit. Sacellum, quod

269 PP. Sacellum ingreditur, Deumque multi modè adorat.

Patres statim exornarunt, iuuisens, primum Mahometanorum more stans, ceruice, humerisque profundè inclinatus: deinde more Christianorum flexo genu: tum ritu Ethnico totus humi prostratus adorauit, dicens: Dignum esse Deum, qui omnium gentium ritibus adoraretur: sententia non improbabili, si ex vera prodiret sapientia. Deinde cùm rursus tribus filijs, & aliquot intimis comitantibus Sacellum reuiseret, spectaturus effigiem Beatæ Virginis, quam in Indiam

270 Cum filijs, alijsque nudis pedibus ad B. V. accedit imaginem.

Roma à Patre Martino Syluio, delatam Goa Pater Prouincialis in hanc expeditionem ob picturæ maiestatem miserat, calceis positis, nudo pede intrauit, & idem facere comites iussit. Attulerant præterea Patres, quòd ipsemet sacros libros postulauerat, regia quatuor linguarum Biblia septem tomis compacta, opere eleganti, & magnifico Regi donanda. Quæ vbi primùm obtulere, Rex

271 Corona deposita sacra scripta capiti suo imponit.

singulas assumens partes, detracto cidari, capiti reuerenter imposuit, & osculatus est, nominatim quod esset Euangelium percunctatus: tum suum in conclaue magna omnes cura recondidit. Instituit subinde disputationem, præcipuis

272 PP. Mahometanis cum Sacerdotibus disputant.

Mahometanorum Sacerdotibus conuocatis, quos Mulassos appellant: qui tertio congressu ita reuicti sunt, vt non alij modò intelligerent; sed ipsi quoque profiterentur, nihil restare, quod contra afferrent, interque se maximè dissentirent. Duobus eos capitibus Rodulphus premebat grauissimè. Nam si Mahometes

273 Mahometem non potuisse esse prophetam conuincunt.

propheta verus est, inquit, vestrum est id confirmare idoneis testimonijs. Non enim cuicunque quiduis de se affirmanti credendum est. Idonea porrò testimonia Prophetæ sunt, quibus nos quicquid de Christo docemus ostendimus. Imò ipse vester Alcoranus multa loquitur de Christo perhonorificè. At vos quæ habetis diuina oracula Mahometem canentia? Quin ipsemet, quamuis fraudulentus, minimè potuit negare se peccatorem, atque Ethnicum fuisse, cùm caruisse peccato Christum, & natum ex Virgine fateretur: vnde intoleranda

274 Euangelium veteri correspondere testamento, Alcoranum dissentire ostendunt.

eius manifesta sit arrogantia, talia cùm profiteatur, tamen se maiorem Christo Prophetam affirmare non dubitantis. Ad hæc nostrum Euangelium reliquis sacrarum literarum libris vsquequaque congruit: Alcoranus repugnat, planèque aduersatur vniuersæ diuinæ scripturæ. At veritas vna est: vti Deus est vnus. Disputata quoque multa de mortuorum anastasi, de supremo iudicio, quamque

275 Fidei dogmata explanant.

ob causam Deus patiatur fieri peccata, quæ in eius redundant iniuriam. Planèque de omnibus satisfactum. Patrum responsa eò Mulassos acerbiùs vulnerabant; quòd cùm Psalterium, & Pentateuchum reciperent; reliquos veteris Testamenti libros prohibebantur legere. Quare & Rex, vt qui Alcorani ineptias fastidiebat, id sæpè Mulassis ad inurendum dolorem obiectabat: vt demum nodum, quem nequibant soluere, incidere animum induxerint, abrogando libris diuinis auctoritatem. Sed adhuc ab suomet Alcorano laqueis inexplicabilibus inuoluebantur: nam cùm lex ab eo christiana laudetur, necesse

276 Rex in Alcorano nutare incipit.

est veram esse. At si vera est; verè ergo edocet vnam esse Ecclesiam: neque extra eam vllibi salutem: atque adeo neque in Alcorano. Tum

277 Mulassi miracula exposcunt.

Mulassi ad poscenda versi miracula. Fuitque eorum vnus de grege, qui ignem se cum Alcarano ingressurum, idem si vnus Patrum cum Euangelio sanctitaret, profiteretur. Quod Rex vehementer probabat, tum propter curiositatem, tum quia dicebat Mulassum illum hominem esse sceleratum, & planè

278 PP. Deum non tentandum respondent.

supremo dignum supplicio, cupereque, vt eo pacto meritò daret pœnas: sed Patres ab eo consilio deterruere: non tentandum Deum, nec quærenda miracula.

racula, vbi aliæ essent ordinariæ viæ veritatis noscendæ. Se quidem minimè ignes formidare : idque vt cognosceret, iuberet protinus rogum incendi, & in eum pro Christi lege conijceret. Quibus verbis, quanquam non facilè, tamen ad vltimum acquieuit : qui illud ex Euangelij lectione fatebatur intelligere se Christi miracula maiora esse, quàm vt humana possent virtute perpetrari. Verùm non posse intelligere, quemadmodum filium Deus haberet. Id si explicaretur, se, quamuis vniuersum Regnum amittendum esset, si aliter nequiret, Goam iturum, vt ibi Christianus viueret. Vtque nulla homini superesset excusatio, id quærenti aliquando Regi, vnus Mulassorum, quem Patres antea edocuerant rem omnem, itemque alter causam sacræ Domini Passionis exposuit. Itaque Rex liberalior erat verborum, quàm rerum. Ac primùm cùm metiri suo res vellet ingenio, eoque diligentiùs oporteret eum doceri ; nunquam inducebat animum seriò aures præbere Christianæ doctrinæ : rarò audiens, & breuiter, & aliud agens : quod quidam dissimulandi studio factitare eum interpretabantur. Ab infinitis voluptatibus, & amplius centum concubinarum consuetudine tenebatur implicitus : totus in ludicra opera, & spectacula, quibus Elephantos, Tauros feroces, aliasque belluas committebat, intentus : vnde fiebat, vt statim atque Sanctus Spiritus bonam cogitationem eius menti inijceret, diuinum semen vel infernæ volucres raperent, vel exortæ spinæ obruerent. Fecit tamen potestatem, qui vellent fieri Christiani, vt impunè liceret : cùm diceret, cùm in suo Regno pateretur versari Ethnicos, iniuriâ exclusum iri Christianos : quanquam rogatus, vt eam voluntatem literis testaretur ; pertinaciter abnuit, suam satis esse vocem affirmans. Dedit vnum è liberis Lusitanicè edocendum, quem Patrum volebat etiam cura institui. Patres precibus, & sacrificijs propitiando Deo in primis occupati : ac Pater Monserratus diuturno morbo exercitus : Rodulphus in linguam Persicam addiscendam sic incubuit ; vt paucis post mensibus Regem sine interprete alloqueretur. Vt simul aliquod daret christianæ pietatis documentum, & materiam ipsi exercendæ caritatis haberent, & consuetudinis ineundæ cum indigenis ; statuerunt Nosocomium instituere : & Rex consilio probato ad impensam suppeditatum sese recepit. Inter prauas Ethnicorum memorata antiquius etiam num vigebat consuetudo, vt in mariti rogum vxores sese conijcerent. Inuitauit ad id spectaculum Rex aliquando Patres, multùm commendans constantiam, fidemque feminarum : at Rodulphus, quanquam modestè, tamen liberè monuit, videri non esse illam virtutem : quin vltrò sibi mortem consciscere naturæ vetitum sempiterna lege : quin & ipsum peccare Regem, si talia probaret. Libera hæc vox totum emanauit in populum ; atque alios quidem admiratio cœpit fiduciæ Sacerdotis Christiani, qui ausus esset Regem ita affari. Ethnici autem conqueri cœpere, quòd ipsorum leges, & pulcherrimos mores euersum iret. Quas res ad Patrem Euerardum scribens, clausulam hanc addit. In hac extrema epistola communicabo cum Vestra Paternitate lætitiam, qua perfruor in his oris : maxima ea est quòd proximus obeundæ in odium fidei glorioſæ morti sum : quia confessi sumus, & non negauimus Christum Dei filium esse : quorum posterius audire hæc Natio nequit, & aures statim obstruit. Prius quicunque dixerit ; iam sine vllo iudicio reus est mortis. Nosque coram Rege, & vniuersa eius Aula diximus Mahometem Antichristum esse. Itaque ad supplicium sumendum nulla mora est nisi vita Regis. Accedit, quòd Ethnici quoque odere nos, quia publicè reprehendimus consuetudinem, quæ hîc inoleuit, vt vxores superstites in rogum mariti se comburendas coniiciant : ac Regem monuimus peccare eum si talia velit.

279 Dubio, quod Regi occurrit satis fit.

280 Non tamen conuertitur Rex.

281 Alios fidem amplecti consentit.

282 Filium Lusitanice edocendum tradit.

283 PP. Nosocomium instituunt.

284 Immanis consuetudo feminarum coniiciendi se in rogos virorum.

285 Rodulphus ad monet Regem id non licere.

286 Rodulphi literæ ad Euerardum.

Ita incertis rebus Mogoriæ Missionis, quod tantùm optabat Rodulphus, vt sanguinem pro Christo funderet, videntur assequuti Patres Georgius Ferdinandus, & Gomes Amaralius. Hos, vt superiore annali retuli, Pater Bernardinus Ferrarius ad Moluchas ducebat in supplementum : sed cùm negotiationis Molucensis Mioparo, in quo ibant, data ab Iais fide, in eorum portum commeatum paraturus iutrasset ; Barbari, apud quod fides, ac perfidia tantidem sunt, impetu facto multos occidêre, atque in iis Patres, quos dixi, dum audiendis vectorum confessionibus occupantur.

287 In Molucis Georgius Ferdinandus, & Gomes Amaralius sanguinem pro Christo fundunt.

Lector

LEctor aduerte in elogijs Virorum Illustrium, quos his Historijs complexus sum, nonnulla me obiter attingere, quæ sanctitatem ipsis videantur adscribere: perstringo nonnunquam aliqua ab ijs gesta, quæ cùm vires humanas superent, miracula videri possunt, præsagia futurorum, arcanorum manifestationes, reuelationes, illustrationes, & si quæ sunt alia huiusmodi: beneficia item in miseros mortales eorum intercessione diuinitus: demum nonnullis sanctimoniæ, vel martyrij videor appellationem tribuere. Verùm hæc omnia, ita meis lectoribus propono, vt nolim ab illis accipi tanquam ab Apostolica Sede examinata, atque approbata, sed tanquam quæ à sola suorum auctorum fide pondus obtineant, atque adeo non aliter quàm humanam historiam. Proinde Apostolicum Sacr. Congregationis S. R. & vniuersalis Inquisitionis Decretum anno 1625. editum, & anno 1634. confirmatum integrè, atque inuiolatè iuxta declarationum eiusdem Decreti à Sanctiß. D. N. D. Vrbano Papa VIII. anno 1631. factam, seruari à me omnes intelligant, nec velle me, vel cultum, aut venerationem aliquam per has meas narrationes vlli arrogare, vel famam, & opinionem sanctitatis, aut martyrij inducere, seù augere, nec quicquam eius existimationi adiungere, nullumque gradum facere ad futuram aliquando vllius beatificationem, vel canonizationem, aut miraculi comprobationem; sed omnia in eo statu à me relinqui, quem, secluſa hac mea lucubratione, obtinerent, non obstante quocunque longissimi temporis cursu. Hoc tam sancte profiteor, quam decet eum, qui Sanctæ Sedis Apostolicæ obedientißimus haberi filius cupit, & ab ea in omni sua inscriptione, & actione dirigi.

N. N.

INDEX

INDEX
IN QVARTAM PARTEM
HISTORIARVM
SOCIETATIS IESV.

Cuius prior numerus demonstrat numerum librorum: posterior verò numeros ad marginem dispositos.

A

Abbas Fuldensis tuetur Societat. lib. 1. num. 91.
Ab Academiæ legibus Societ. eximimur. lib. 1. num. 96.
Academia Scriptorum. l. 2. num. 46.
Achilles Gagliardus lib. 6. num. 3. & 6.
Adrianus Adriani moritur. lib. 8. num. 175.
Ad quid venisti? l. 1. n. 43.
Aegidius Consaluius. l. 1. à n. 2. & 5.
Aegris inseruitur. l. 1. num. 139. 140. lib. 2. n. 79. l. 7. n. 299.
ab Alexandro Villaregio. l. 6. nu. 208. l. 7. nu. 218. 219.
Aeger sacro sanatus. l. 5. n. 142.
Aethiopem sanctè lauat Gomius. l. 4. n. 177.
Afflictis in rebus quid facto opus. l. 2. n. 99. l. 4. n. 117. l. 5. n. 232. l. 6. n. 311. l. 7. n. 335. l. 8. n. 223.
Agriæ res catholica laborat. l. 6. n. 83.
Agricultura Orphanorum. l. 4. n. 180.
Aleramus Becutus Soc. benefactor. l. 2. n. 27.
Aletinum Collegium. l. 2. n. 15. l. 6. n. 42.
Alexandri Helleri industria. l. 6. n. 91.
Alexander Villaregius. l. 6. n. 208.
Moritur. l. 8. n. 258.
Alexander Valignanus Soc. intrat. l. 1. n. 54.
Fit Visitator. l. 2. à n. 9.
Monita. à n. 99.
Cocini. l. 3. n. 206.
Auctoritas l. 3. n. 210. Vide Valignanus.
Almeidæ beneficentia. l. 5. n. 260.
Aloysius Froës. l. 1. n. 162. 163. 165.
Energumenam baptismo liberat. l. 5. n. 197.
Aloysius Grana B. V. ope adiutus. lib. 1. num. 176.
Aloysius Lopez in Inquisitione patitur. lib. 7. num. 349.
Alphonsus Lopius à Mauris cæsus. lib. 7. num. 193.
Alphonsus Romanus. l. 3. n. 174.
Ambitio cauenda. l. 1. n. 33.
Amicitiæ malæ. l. 1. n. 40.
Anabaptistæ. lib. 4. num. 94.
Anatolij Reginaldi mors in seruitio peste infectorum. l. 8. n. 188.
Odor è mortuo. ibid.
Andreæ Bocacij egregium facinus. l. 6. n. 146.
Eius mors. l. 7. n. 139.
Andreas Lipomanus Fundator. l. 2. n. 27.
Eius laudes. ibid.
Andreæ Quiedi mors. l. 5. à n. 265.
Vox de illo audita. l. 5. n. 270.
Aegri sanati. l. 5. n. 269.
Hæretici conuersi. l. 5. n. 271.
Pluuia impetrata. ibid.
Futura prædicit. l. 5. n. 289.
Viuendi ratio. l. 5. n. 272.
Lectio. l. 5. n. 275.
Mira. l. 5. n. 283.
Misericordia. l. 5. n. 276. & 280.
Apparet. l. 5. n. 287. & 291.
Moritur. l. 5. n. 292.
Angeli à moriente visi. l. 4. n. 89. l. 6. n. 157.
Circa morientem, & cadauer. l. 8. n. 210.
Angelorum castra pro Christianis. l. 6. n. 316.
Angelus custos euocat è vita Ioannem Harlemium l. 8. n. 157.
Angeli Custodes pœnitentium. l. 8. n. 217.
Angelina arbor æterna. l. 4. n. 200.
Angeli Sibillæ senioris mors. l. 5. n. 59.
Anglicani Carceres. l. 8. n. 148.
Anglicanum Collegium. l. 6. n. 6. & 10.
Eius origo. l. 6. à n. 11.
Societati commissum. l. 6. n. 26.
A Greg. XIII. illi prouisum. l. 6. n. 29.
Alumnorum Anglorum laus. l. 6. n. 32.
Erga Anglos studia Societatis. lib. 7. num. 123. 13. 19.
De Anglia epistola Alani ad Etuerardum. l. 7. n. 19.
Anglicana Edicta contra Iesuitas. l. 8. n. 125.
Anglicanum iter. l. 8. n. 96.
Anglicana Missio. l. 8. n. 23. 82. 90.
Angli multi in Societate recepti l. 8. n. 84. 86.
Anglus Conleddus Romæ fictè conuersus proditor

ditor sanguinarius. l. 8. n. 117. 122.
Antonij Araozij obitus. l. 1. n. 112.
Talenta. l. 1. n. 115.
Antonius à Costa moritur. l. 6. n. 224.
Antonij Mendes mors. l. 8. n. 253.
Antonius Possevinus à Pontif. ad Ioannem Sueciæ Regem missus. l. 5. n. 91.
In Suecia. l. 6. n. 65.
Rex confitetur, & illum amplectitur. l. 6. n. 72.
Eius iter in Sueciam iterum. l. 7. à n. 59.
Industriæ pro re Catholica. l. 7. n. 66. & 104.
Cum Rege Stephano quid. l. 7. n. 79.
Cum Sueco. l. 7. à n. 86.
Supplex libellus ad Regem. l. 7. n. 90.
Abit è Suecia. l. 8. n. 161.
Vastanenses Moniales iuuat. l. 8. n. 153.
Antonij Salazarij mors. l. 6. n. 154.
Antonij Vinchij mors. l. 4. n. 76.
Antuerpiæ in rebus afflictis quid actum. lib. 4. n. 114. l. 6. n. 119. 135. 137.
Collegium. l. 2. n. 60.
Apostatæ à Societate. l. 6. n. 242.
Apostolicarum literarum veneratio. l. 6. n. 57.
Apostoli dicti Nostri. l. 7. n. 272.
Apparet viuus Quiedus. l. 5. n. 287.
Et mortuus. l. 5. n. 291.
Aqua lustrali sanatus. l. 1. n. 172.
Aquæ eiusdem vsus. l. 8. n. 257.
Aquisgrani, Canisij Catechismus. l. 7. n. 131.
Missio. l. 8. n. 171.
Arbor Angelina sine senio. l. 4. n. 200.
Archiepiscopi zelus. l. 3. n. 44. & 47.
Archiep. Treuirensis liberalitas. l. 5. 107.
Archinti pectus cum stigmatibus. l. 2. n. 7.
Argenteum Flumen. l. 2. n. 144.
Argenti locus inhospitalis. lib. 2. n. 146.
Argenti Vrbs. l. 2. n. 144.
Arimanus Rex ab Almeida, & alij postea plurimi baptizati. l. 4. à n. 224.
Arundines igne tostæ. l. 4. n. 210.
Auaritia inimica zeli animarum. l. 5. n. 297.
Audaciæ inconsultæ clades. l. 6. n. 206.
Audomoropolitanum Collegium. l. 5. n. 109.
Aulica negotia. l. 2. n. 86. l. 2. n. 82.
Aulę relinquendæ. l. 2. n. 87. l. 7. n. 255.
Aulicus Confessarius. l. 7. n. 216.
Magister. l. 7. n. 251.
Augustani Collegij mira fundatio. l. 8. n. 163.
Augustinus Triuisanus. l. 3. n. 62. 63.
Aureus homo repertus. l. 2. n. 143.
Austrię Prouincialis Magius. l. 2. n. 19.
Axiomata vitæ Mariæ Parmensis. l. 5. n. 65.

B

Balthasar Aluarez moritur. l. 8. n. 209.
In Cælum duci visus. l. 8. n. 210.
Eius gloria. l. 8. n. 211.
S. Ignatius morientem ducit ad Cælum. lib. 8. num. 210.
Angelorum circa illum officia. l. 8. n. 211.
Eius vita. l. 8. à n. 212.
Officia. l. 8. à n. 210.
Scientiæ lumen infusum. l. 8. n. 114.
Obedientiæ thesaurus. l. 8. n. 214. 221.
Vnio cum Deo. l. 8. n. 215.
Confessariorum exemplar. l. 8. n. 217.
Virtus excelsa. l. 8. n. 215. 216.
Corporis forma. l. 8. n. 243.
Colloquia diuina. l. 8. n. 218.
Monita Tyronibus. l. 8 n. 220. 231.
S. Theresiæ, & aliarum Magister spiritus. l. 8. num. 219.
Crucifixus illius Consultor. l. 8. n. 220.
Paupertas. l. 8. n. 222. 230.
Oratio ante meditationem. l. 8. n. 225.
Iter cum summa pietate. l. 8. n. 234.
Sanctorum cultus l. 8. n. 226.
Flagellatio quotidiana. l. 8. n. 227.
Sacrum quo ardore faceret. l. 8. n. 228.
Orantis compositio sancta. l. 8. n. 225.
Mortificatio. l. 8. n. 227.
B. V. & S. Iosephi cultus. l. 8. n. 236.
Lumina cælestia scripto adnotata. l. 8. n. 243.
De Christo sensus. l. 8 n. 224. 225.
Illius funus. l. 8. n. 243.
Balthasar Siguera. l. 6. n. 233.
Baptismi vis. l. 5. n. 280.
Baptismi successus boni. l. 5. n. 263.
Baptismi solennitas. l. 6. n. 218.
Baptismum B. Virgo suadet. l. 7. n. 306.
Baptismus Reginæ. l. 6. n. 273.
Baptismus Regis à Caprale. l. 6. n. 278. 286.
Baptizatus moritur. l. 6. n. 229.
Baptizati duo latrones in Crucibus. lib. 7. num. 344.
Barbari mores compositi. l. 2. n. 125.
Bartholomæi Ilæ mors. l. 4. n. 151.
Vocatio. l. 4. n. 152.
Virtutes. l. 4. à n. 154.
Bartholomæus Rex. l. 2. n. 113. l. 5. n. 253. l. 6. num. 315. l. 7. n. 325.
Batorius Rex. l. 2. n. 4. Vide Steph. Batorius.
Beata Virgo. Vide Maria Virgo.
Belgici tumultus. l. 4. n. 113.
Belgij res. l. 7. n. 132.
Belli allegoria. l. 2. n. 3.
Bellici motus Meaci. l. 1. à n. 159.
Idaleani. l. 6. n. 221.
Benedictus Palmius. l. 3. n. 74.
Pacis artifex. l. 3. n. 81.
Assistens. l. 1. n. 32.
Benedictus Iustinianus turbas ciet. l. 6. n. 3.
Roma summotus. l. 6. n. 6.
Ad quietam mentem redijt. l. 6. n. 7.
Benedictiones pro itinere. l. 7. n. 80.
Bernardinus Castorius innocens patitur, & absoluitur. l. 8. n. 190. 191.
Bernardinus Realinus. l. 2. n. 16.
Bernardini Ferrarij virtus. l. 7. n. 308.
Bibliothecam Lucernensem instituit Pontifex. l. 5. n. 105.
Blasphemia in Crucem anus punita. l. 3. n. 251.
Bonzij conuersi. l. 3. n. 248.
Disputatione victi, & magna passi l. 7. n. 343.
Bonzij Neophyti constantia. l. 4. à n. 209.

Bon-

INDEX

Bonzius Societati se dedit. l.4. n.258.
Bracarense Collegium. l.1. n.124.
Bransberge Seminarium. l.7. n.78.
Brasiliæ res. l.2. n.120. lib.3. n.260. l.4. n.261. l.6. n.320.
Gentis genius. l.6. n.326.
Cibus. l.2. n.128.
Brugense Collegium. l.2. n.60. l.6. n.143.
Brunæ gesta. l.3. n.113.
Scholæ. l.6. n.93.
Nouitiatus. l.4. n.91.
Brunensium pia consuetudo cum Magistratu. l.6. n.62.
Bungi res. l.6. à n.262.
Calamitas. l.7. n.331.
Burdigalense Collegium patitur. l.2. n.67.
Busaquij Collegium. l.5. n.128.

C

CÆcus musicus. l.1. n.158.
P. Cæsaris Helmij obitus. l.4. n.75.
Calculosus liberatur. l.5. n.141.
Calix per visum propinatus. l.5. n.287.
Calumniæ. l.5. n.298. l.6. à n.190.
Camacio morienti adest Christus. l.5. n.305.
Camaricum, id est, stipem exigere. lib.4. n.275. 276. 283.
Camberij Collegium. l.5. n.117.
Cameracense Collegium dissipatur. l.8. n.172.
Campianus. l.8. n.91. Vide Edmundus.
Candela Dei, quæ gestatur ad Christi corpus. l.1. n.186.
Illa gestata vir ferox illuminatus, & accensus. ibid.
Canonici Societatem defendunt. l.1. n.87.
Canonicorum Traiectensium erga Societatem beneficentia. l.7. n.173.
Capilli superstitiosi in vertice. l.3. n.213.
Captiui redempti. l.2. n.78.
Precibus liberati. l.5. n.286.
Apparitio. l.5. n.291.
Tres captiui. l.1. n.4.
Capuccinorum caritas. l.5. n.118.
Carcerum cura. l.5. n.10. l.6. n.100.
Carcer sanctus. l.4. n.5. l.8. n.86.
Carolus Archidux amantissimus Societatis. l.1. n.72. & 73. l.3. n.103.
Sanctus Carolus Borromæus Card. l.1. n.22. l.7. n.54.
Carthusiensium Ordinem in India nostri intrare non possunt. l.6. n.243.
Catechesis. l.2. n.9. & 208.
Industriæ. l.8. n.22. 3.5. & 47.57.
Scholæ. l.4. n.70. 286.
Reginæ. l.6. n.271. l.2. n.136.
Regis. l.6. à n.275.
Celebritas. l.1. n.195. & 301. l.6. n.296. l.7. n.196. 204. l.8. n.17.
Catharinæ Reginæ mors, & laudes. l.6. à n.211.
Catholicorum ardor. l.8. n.129.
Catholici Recusantes dicti in Anglia. l.8. n.115.
Cedri sanctæ. l.6. n.38.
Centum millia Christianorum in Iaponia. lib.7. n.318.
Cerrutus conuersus lectione. l.1. n.40. Vide Iacobus Cerrutus.
Christiani Thomæi dicti. l.5. n.177.
Eorum numerus apud Coccinenses. l.5. n.177.
Lætitia. l.5. n.252.
Christi passi caritas animos permouet barbarorum. lib.2. n.112.
Visio. l.8. n.79.
Christus frater noster. l.8. n.224.
Magister. l.8. n.225.
Possessor. l.8. n.243.
Christianorum victoria. l.2. n.117.
Ardor pro martyrio. l.5. n.237. 238.
Exemplum. l.5. n.239.
Christophori Aloysij obitus. l.6. n.224.
Christophorus Castrius. l.6. n.231.
Christophori Batori Principis zelus. l.7. n.117.
Christophori Bellingeri lucerna. l.8. n.164.
Christophorus Colladus fulmine tactus. lib.3. n.181.
Christophori Sancij mors. l.4. n.288.
Claudius Aquauiua. l.3. n.27. l.4. n.57. l.5. n.56.
Cupit ire in Angliam. l.8. n.90.
Futurus Generalis prædicitur. l.8. n.32.
Claudiopoli Collegium destinatum. l.7. n.118.
Coca herba. l.1. n.147.
Collegiola soluta. l.1. n.58. & 64.
Collegij fores, porta Paradisi. l.5. n.60.
Collegia. V. de Pijs locis.
Coloniæ res. l.6. n.102. 105.
Coloniæ Collegium vexatur. l.6. à n.106. 107.
Coloniæ à stulto tres occisi. l.2. n.48.
Compostellanum Collegium. l.3. n.165.
Concionator. l.3. n.147. l.6. n.237. l.7. n.52.
Concio temerè audita. l.3. n.14.
Conciones in plateis. l.5. n.19.
Concubinæ trecentæ. l.3. n.117.
Confessariorum norma. l.8. n.217.
Confessiones, quomodo audiendæ. l.3. n.161.
Confessiones Generales. l.3. n.59. l.4. n.7. lib.7. n.107.
Confluentinum Collegium. l.8. n.169.
Congregatio Generalis. l.1. n.1.
Congregatio litteras contra institutum iubet comburi. l.5. n.156.
Congregationem generalem Pontifex vult fieri exactè secundum institutum. l.8. n.61.
Conimbricensi Collegio Sebastianus Rex Templum, & Eremitorium donat. l.5. n.207.
Consalui Aluarij virtus. l.1. n.147.
Consaluus Cardosus occisus. l.2. n.103.
Consalui Esquilenij mors, & laus. l.3. n.177.
Consalui Melendij mors, & laus. l.8. n.78.
Visio. lib.8. num.79.
Consilium in rebus turbatis. l.6. n. 111. 112. 115. 123. 125.
Consuetudines sanctæ. l.8. n.114.
Consultationes quasdam cautè tractandas. lib.4. n. 188. 220.
Corona è contemptu. l.7. n.180.
Controuersiarum fidei Sodalitas. l.4. n.231.

INDEX

Conuersatio in colloquijs spiritualibus. l.4. nu.168. 231. l.6. n. 283.
Conuersiones insignes. l.1. n 4. l.5. à nu. 199. ad 212. l.7. n. 154. 181.
Conuersatio nimia cum secularibus. l. 6. num. 237.
Conuictus. l.1. 56. l.2. 23.
Cor aliud refert domum. l.6. n. 286.
Cordis vnius homo, nullius cordis homo, prouerbium Iaponum. l.4. n. 240.
Cornelij Brogelmanni mors. l.6. n. 90.
Cracouiæ res. l. 7. n. 74.
Cranium mortui stimulus vitæ. l.5. n. 304.
Cretæ Insulæ res. l. 3. n. 53.
S. Crucis reliquiæ. l. 3. n. 206.
Crucis è collo pendentis vis. l.4. n. 249.
Crucis cultorum victoria. l.6. n. 315.
Cruces erectæ in Iaponia. l.5. n. 262. 264.
Crux nostra minor, quam fuerit Christi. lib. 6. n. 103.
Crux succendi non potuit. l.6. n. 244.
Crux adorata sanat. l.6. n. 303.
Crux pro fugæ præsidio. l.6. n. 308.
Crux incisa pectori. l.7. n. 246.
Cubiculum expoliari vult moriens Simon Rodericius. l.7. n. 29.
Cubiculo eiusdem morientis cæleste lumen imminet. l.7. n. 282.
Cubiculi deuotio. l.4. n. 263.
Cultus Sanctorum. l.1. n. 187. l.3. 44. l.8. 26.
Cunocuni Regni res. l.7. n. 340.
Patiuntur ibi Nostri. l.7. n. 341.
Curionis exemplum. l.4. n. 44.

D

DArius miles zeli plenus. l.3. n. 236.
Liberalitas eiusdem. l.3. n. 237.
Aliæ virtutes. l.3. à n. 239.
Dæmonis exulis voces. l.3. n. 253.
Dæmon flagellantem se obturbat. l.8. n. 206.
Defuncti iuuandi quotidie. l.6. n. 34.
Dei prouidentia. l.1. n. 180. 181.
Diaconi Principes Maronitarum. l.6. n. 43.
Didaci Mendozæ mors. l.6. n. 176.
B. Virgo adest illi morienti. l.6. n. 177.
Dies tripartitus. l.6. n. 282.
Dionysij Vasquij animus, & calamus perturbatus. l.5. n. 152
Libellus contra Societatem ab ipso auctore conceptus. l.5.n. 165.
Disciplinæ apud Brasilos. l.2. n. 125. 129.
Publica à Nobilibus facta. l.2. n. 105.
Disciplina religiosa. l.3. n. 295.
Disciplina seuerior. l.2. à n. 81.
Disputatio de Christo. l.8. n. 20.
Et cum Mulassis Mahometanis. l.8. n. 272.
Dolæ Collegium petitur. l.7. n. 159.
Doloris induciæ. l.8. n. 75.
Domesticæ querelæ. l.7. n. 207. & 352.
Dominicus Ferdinandus. l.6. n. 233.
Domus Dei, & caritatis est Nosocomium. l.6. n. 226.
Domus Probationis Tarraconæ. l.3. n. 173.
Domus Professa Xerensis. l.3. n. 176.
Drepaniranum Collegium. l.8. n. 80.
Duacensis turbo compositus. l.4. n. 122.
Laudes eius Collegij à Stapletono. l.4. n. 124.
Idem Collegium vexatur. l.6. n. 144.
Duo in illo manent, alijs expulsis. l.6. n. 145.
Reuocati Nostri breui. l.6. n. 149.
Duellum. l.1. n. 141.
Dulce mysterium Incarnationis. l.6. n. 272.

E

EDmundus Augerius. l.1. n. 109.
Eius industria. l.7. n. 155.
Edmundus Campianus Praga in Angliam abit. l.8. n. 91. 96.
Geneuæ disputat. l.8. n. 99. 100.
Eius ignea exhortatio. l.8. n. 102.
Imago. l.8. n. 103.
In Angliam intrat. l.8. n. 100. 113.
Eius ad Euerardum Generalem epistola l. n. 110. 114. 128.
Scriptum in Anglia. l.8. n. 126.
Eduardus de Sande. l. 6. n. 233.
Electores quadraginta septem in electione Euerardi. l.1. n. 31.
Eleemosyna extemporanea. l.4. n. 45.
Eleemosynæ Patris Pinnæ. l.2. n. 131.
Elephantiacus Cruce sanatus. l.6. n. 303.
Elisæi Heiuodi mors. l.6. n. 159.
Emerij de Bonis missio. l.3. n. 42.
Emmanuel Ferdinandus viuus, & absens absenti apparet. l.5. n. 287.
Emmanuel Lopius laudatus. l.1. n. 149.
Emmanuel Texeira dissidium componit. lib.6. n. 235.
Emondus Morangius peste contactis seruit, & moritur. l.8. n. 189.
Energumena liberata. l.2. n. 58. l.5. n. 197.
Episcopi zelus ardens. l.4. à n. 209.
Episcopus ab hæresi conuersus. l. n. 126.
Episcopi Bayensis erga Societatem studium. l.5. n. 294.
Episcopatus recusatus à Simone Roderico. l.7. n. 250.
Eremitorium à Lapa, B. Virginis Sacrarium l.5. n 308.
A Sebastiano Rege Societati concessum. ibid
Episcopus laudatus. l.1. n. 183.
Eremita, olim in Societate. l.5. n. 40.
S. Erici reliquiæ translatæ. l.7. n. 91.
Ethnici conuersi. l.1. n. 138. 155. 166.
Eucharistia. l.3. n. 283. l.8. n. 63.
Inter ruinas intacta. l.1. n. 66.
Eius cultus. l.1. à n. 69. & l.4. n. 159.
Fructus. l.1. n. 284. 186.
Ad eam patentem perpetua oratio. lib. 2 n. 64.
Eius desiderium. l.2. n. 126.
Sodalitas. l.2. n. 127.
Honores Brunæ. l.6. n. 91.
Defenditur. l.6. n. 36.

INDEX

Ex eius tabernaculo vox. l. 8. n. 94.
Sumptio quotidiana. l. 8. n. 207.
Euerardus Mercurianus. l. 1. n. 13.
Renunciatur Generalis Societatis. l. 1. n. 31.
Eius laus. l. 1. n. 36.
In Collegio Romano mora. l. 2. n. 2.
Exhortatio de quinque punctis ex Instituto. l. 2. n. 3.
Eius monita. l. 1. n. 53. l. 2. n. 85.
Vetat accipi munera. l. 5. n. 49.
Archietam creat Prouincialem. l. 5. n. 293.
Ad Pontificem delatus. l. 6. n. 3.
Laborat ne quis è Societate in Cardinalium Collegium cooptetur. ibid.
Querelas à Pontifice intelligit. l. 6. n. 5.
Et eius auctoritate turbatores, nullo humano respectu habito, Roma submouet. l. 6. num. 6.
Non vult à Societate Ciues deseri in ærumnis. l. 6. n. 115.
Magnus obedientiæ æstimator. l. 6. n. 170.
Beneuolentia Principum erga Societatem quomodo vsus. l. 6. n. 210.
Selectæ virtutis homines destinat in Indiam. l. 6. n. 234.
Eius studium pro Societatis modestia cum externis. l. 6. n. 335.
Pro Anglis opera vtilis l. 7. n. 13.
Literæ ad Stephanum Batori Regem. lib. 7. n. 121.
Domesticas discordias sedat. l. 7. n. 213.
Monita ad Maronitas euntibus ab eo data. l. 8. n. 9.
Moritur. l. 8. n. 34. & 58.
Eius laudes, munia, monita præclara. l. 8. à n. 35.
Prudentia sagax. l. 8. n. 46.
Ab aulis Nostros arcet. l. 8. n. 44.
Solida humilitas. l. 8. n. 47. 50.
Prudens, cautum, & facetum responsum. l. 8. n. 46.
Eruditio. l. 8. n. 47.
Itinera. l. 8. n. 48.
Studium paupertatis. l. 8. n. 49. 50.
Auulsus à carne, & sanguine. l. 8. n. 50.
De Societate, & obedientia quid sentiret. l. 8. à n. 51.
Nouitios quales desiderat. l. 8. n. 53.
Eius corporis, & animi ratio. l. 8. n. 57.
A Pontifice dictus Bonus Prælatus. l. 8. n. 60.
Anglos multos ad Societatem recipit. l. 8. n. 84. 86.
In Angliam Nostros mittit. l. 8. n. 90. 96.
Campiano scribit. l. 8. n. 91.
Alani ad illum epistola. l. 7. n. 19.
Exempli vis. l. 5. n. 140.
Exemplum Regis. l. 6. n. 289.
Exemplum superiorum. l. 2. n. 8.
Exemplum à mortuo. l. 5. n. 304.
Exempli auditi vis. l. 4. n. 61.
Exempli narratio. l. 4. n. 286.
Exemplum modesti adolescentis. l. 6. n. 37.
Exemplum Scholasticorum. l. 7. n. 144.
Exercitia. l. 1. n. 89.
Eorum fructus. l. 4. n. 7. l. 6. n. 152.
Extremæ vnctionis vis. l. 6. n. 87. 88. l. 7. n. 299.
Eius vsus reuocatus. l. 6. n. 98.

F

FAmes. l. 5. n. 295.
Farnesianum Templum Romæ. l. 5. n. 22.
Fœminarum aspectus horrendus. l. 4. n. 167.
Ferdinandi Aluarij pro ægris inaustria. lib. 7. n. 300.
Ferdinandi Garziæ mors & laudes, l. 7. n. 184.
Ferdinandus Imperator Societati fauet liberaliter. l. 7. n. 92.
Festorum cultus. l. 3. n. 211.
Filiorum educatio qualis. l. 4. n. 31.
Flagellum pro munere. l. 5. n. 113.
Flagellantium æmulatio. l. 5. n. 140.
Flagellatio quotidiana. l. 8. n. 227.
Dæmoni inuisa ibid.
Franciscus Bilques peste afflatorum obsequio immoritur. l. 8. n. 189.
Francisci Capralis labores. l. 1. à n. 150.
Francisci Gomij mors, & laudes. l. 4. n. 172.
Franciscus Goueanus captiuus. l. 3. n. 196.
Moritur. l. 3. n. 201.
Franciscus Gusmanus Societatis amans. lib. 1. n. 121.
Et pauperum omnium. l. 1. n. 122.
Francisci Ioanelli laudes. l. 1. n. 100.
Constantia. l. 1. n. 102. 106.
Carcer. l. 1. n. 107.
Fuga. l. 1. n. 108.
Franciscus Pasius l. 6. n. 132.
Franciscus Perius percussus. l. 2. n. 102.
Franciscus Rex. l. 7. n. 336.
Votis se obstringit. l. 6. n. 305.
Francisci Rodericij mors, & laudes. l. 1. n. 133. 135.
Franciscus Scriba. l. 7. n. 202.
Francisci Sunyeri mors & laudes. l. 8. n. 161.
Franciscus Toletus. l. 8. n. 176.
Idem flagellans. l. 5. n. 140.
Friburgense Collegium. l. 8. n. 167.
Fuggerorum consilia, & beneficentia erga Societatem. l. 8. n. 163. 165.
Fuldense Collegium. l. 1. n. 88.
Ab insano vexatum. l. 4. n. 11.
Fuuij Adrotij mors, & dotes. l. 3. à. n. 64.

G

GAlliæ res. l. 5. n. 114. l. 6. n. 171. l. 7. n. 143.
Garziæ Simonij mors. l. 6. n. 219.
Gasparis Loartis mors. l. 6. n. 178.
Generalis ne sit Neophytus. l. 5. n. 18.
Liberè eligendus. l. 1. à n. 24.
Vnicus esto. l. 5. n. 158.
Sit Romæ. l. 5. n. 158.
Genuensæ Collegium patitur ob suspiciones. l. 3 n. 76.
Genuæ pestis, & fames. l. 7. n. 45.

INDEX

Noſtrorum in peſte opera. l. 7. à n. 45.
Georgius Caruaialus. l. 6, n. 232.
Georgij Gilberti zelus, & periculum. l. 8. num. 108
Georgius Schoritius laudatus. l. 1. n. 186.
Georgius Ferdinandus. l. 8. n. 287.
Germanicum Collegium Romæ. l. 2. n. 12. l. 3. n. 11.
Illi adiuncti Hungari. l. 6. n. 8.
Floret. l. 6. n. 7.
Mexicani illud imitati. l. 5. n. 301.
Gladij mucro retortus parcit vitæ Patris Lopij. l. 2. n. 103.
Goanum Collegium. l. 6. n. 221.
Eius cura diſciplinæ. l. 6. n. 234.
Morbi. l. 2. à n. 98.
Goæ Domus Profeſſa. l. 8. n. 264.
P. Gomes Amarilius occiſus. l. 8. n. 287.
Græcij Styriæ Collegium cum celeritate extructum. l. 1. n. 73.
Græcij Epiſcopus Societatem defendit. l. 3. n. 112.
Græcij conuictus. l. 4. n. 97.
Græcij Philoſophia. l. 8. n. 165.
Græcij Templum, ac Seminarium. lib. 5. num. 102.
Græcij conuerſi. l. 3. n. 109.
Granatenſe Collegium. l. 3. n. 164.
Gratia vocationis. l. 8. à n. 55.
Gregorius XIII. Collegium Germanicum auget vectigalibus. l. 1. n. 55. 57.
Litem pro nobis decidit. l. 1. n. 118.
Societati beneficus. l. 3. n. 10.
Collegium Romanum iuuat. l. 7. n. 3. & 4.
Congregationem Generalem ſubleuat. l. 7. num. 2.
Anglicano Collegio prouidet. l. 7. n. 29.
Hungaros Germanico Collegio adiungit. l. 7. n. 8.
Liberalis ſupra modum. l. 8. n. 8. & 11.
Gregorius de Valentia Ingolſtadij. lib. 7. num. 126.
Guidi Toſci mors. l. 4. n. 74.
Guilielmus Good. l. 8. n. 151.

H

Hæretici Euchariſtiæ hoſtes. l. 1. n. 71.
Noſtros capiunt. l. 2. n. 89.
Pro eijcienda Societate ſatagunt. l. 5. n. 79.
Noſtros ab hæreticis prædonibus liberant. l. 8. n. 195.
Sed non ex caritate. l. 1. n. 2.
Societatis calumniatores. l. 7. n. 57.
Eorum Synagogæ non adeundæ. l. 8. num. 115.
Eorum Miniſtrorum deſcriptio à Rege facta. l. 5. n. 93.
Hectoris Leoncelli mors. l. 4. n. 74.
Helflenſtein Fundator. l. 6. n. 95.
Henricus Cardinalis Rex Luſitaniæ moritur l. 8. à n. 259.
Henricus Garnetus. l. 8. n. 85.
Herculis columnæ vbi. l. 7. n. 260.
Hieronymi Azaillæ mors, & laudes. l. 3. n. 14.
Hieronymus Natalis Halæ. l. 2. n. 45.
Moritur. l. 8. n. 24.
De eo elogia, præſertim Sancti Patris Ignatij l. 8. n. 29.
Ratio prudentiæ illius ibid.
De Societate patiente quid ſenſerit. l. 8. n. 31.
Claudium Generalem fore prædixit. l. 8. n. 32.
Eius mortificatio circa affectum erga conſanguineos. ibid.
Hieronymus Olmedus. l. 1. n. 144.
Hiſpaniæ res. l. 3. n. 145.
Hiſpaniæ nouæ res. l. 7. n. 346. 347.
Homo aureus repertus. l. 2. n. 143.
Hungarorum fundatio adiuncta Collegio Germanico. l. 7. n. 8.

I

Iacobus Cerrutus lectione conuerſus. lib. 1. n. 40.
Scheda vna in Nouitiatu ad feruorem accenſus: Ad quid veniſti? l. 1. n. 43.
Trecenties lambit quotidie pauimentum. l. 1. n. 45.
Lauretum ſanctè viſit, & incaleſcit. ibid.
Tentationem ſuperat. ibid
Eius viſio, & vocatio ad Societ. l. 1. n. 41.
Eius erga Sanctiſſimam Trinitatem, & B. Virginem deuotio ſolida. l. 1. n. 43. 46.
Humilitas ibid.
Cubiculum. ibid.
Votorum quotidiana renouatio. l. 1. n. 44.
Oratio & mortificatio. l. 1. n. 45. 46.
Illuminatio radio Dei. l. 1. n. 406.
Cognitio Dei. ibid.
Sancti electi. l. 1. n. 43.
Oculorum mortificatio. bid.
Pro ſuis qualis oratio. ibid.
Paupertas. ibid.
Patiendi ſitis. l. 1. n. 46.
Litaniæ noctu. ibid.
Vnio cum Deo. l. 1. n. 48.
Zelus. l. 1. n. 49.
Mortis memoria. l. 1. n. 49.
Mors. l. 1. n. 50.
S. Iacobus victoriæ auctor. l. 1. n. 141.
Iacobus Boſgrauius. l. 8. à n. 131.
Iacobi Ledeſmæ mors, & virtus. l. 3. à n. 15.
Iacobi Sancij vocatio. l. 8. n. 93.
Iacobi Scipmani mors. l. 4. n. 125.
Iaculatoriæ preces. l. 7. n. 173. 174.
Iamabuxi Dæmoni familiares. l. 4. n. 246.
Ianuarij Duchi pia mors, & virtutes. lib. 8. à n. 62.
Iaponiæ res. l. 2. à n. 104. l. 4. n. 203. l. 5. n. 190.
Collegium. l. 5. n. 2. 58.
Domus Profeſſæ nullæ. l. 5. n. 259.
Templa. l. 5. n. 262.
Reſidentiæ Societatis. l. 7. n. 326.
Iaponica perfidia. l. 7. n. 330.
Idola contrita à pueris. l. 3. n. 250.

Pro-

INDEX

Pretiosa mari mersa. l. 6. n. 285.
Pro vado calcata. l. 6. n. 301.
Contempta. l. 4. n. 234.
Ieiunium feriæ sextæ, & Sabbati l. 6. n. 284.
B. Virginis. l. 8. n. 144.
IESV paruuli effigies. l. 1. n. 119.
IESVS MARIA in pectore Archinti l. 2. n. 7.
IESV, & MARIÆ nomen. l. 3. n. 19.
Iezabel noua. l. 6. n. 269.
Repudiata, furit. l. 6. n. 274.
S. P. Ignatius de Collegio Germanico verus vates. lib. 1. n. 57.
A moriente Simone compellatus l. 7. n. 275.
P. Balthasarem Aluarezium ducere ad Cælum visus. l. 8. n. 210.
Ignatij Fonsecæ mors, & virtutes. l. 5. n. 140.
Vis precum. l. 5. n. 141.
Prædictio. l. 5. n. 144. 145.
Ignatij Tolosę pia institvta. l. 1. n. 168. 179.
Iaroslauiense Collegium. l. 2. n. 30. l. 3. n. 98.
Ignis parcit cubiculo Christiani. l. 5. n. 151.
Illyricum Collegium. l. 8. n. 1.
Societati datur. l. 8. n. 2.
Imago B. V. horrori est energumenæ. l. 4. num. 247.
Imago B. Virginis. l. 3. n. 285. l. 6. n. 250. 295.
Ioannem Brionium vocat. l. 8. n. 203.
Nudipes illam adit Rex Mogorum. l. 8. n. 270.
Lauretanæ in pompa ducitur l. 6. n. 236.
Imago Personij, & Campiani. l. 8. n. 103.
Incarnationis dulce mysterium. l. 6. n. 272.
Incendium memorabile. l. 1. n. 161. 164.
Indiæ operarij. l. 2. n. 90.
Indiæ Meridianæ Ecclesia. l. 4. n. 197.
Indiæ res. l. 5. n. 167.
Inferni contemptor moritur. l. 2. n. 132.
Inimici conciliati. l. 1. n. 126. 127.
Ingolstadij res. l. 4. n. 90.
Ingolstadij Collegium auctum. l. 5. n. 106.
Innocent. Fontana ad Societ. vocatur. l. 5. n. 22.
A moribundo audit se ope B. Virginis in Societatem recipiendum. l. 5. n. 32.
Recipitur die suæ aduocatæ S. Catharinæ Senensis. l. 5. n. 35.
Eius constantia. l. 5. n. 36.
Argutum, & verum responsum l. 5. n. 38.
Mors. l. 5. n. 44.
Institutum Societatis non placet turbulentis. l. 5. n. 151.
Reueretur illud Stephanus Rex. l. 7. n. 121.
Et Rodulphus Cæsar. l. 7. n. 122.
Ioannis Albototi mors. l. 6. n. 179.
Ioannes Austriacus Laureti. l. 4. n. 39.
Eius mors, & virtus. l. 6. n. 161. 162.
Preces solitę. l. 6. n. 163.
Eucharistiæ veneratio. l. 6. n. 166.
Precandi formula. l. 6. n. 165.
Precum libellus l. 6. n. 163.
Ioannes Baptista Archintus IESV, & MARIÆ nomen pectori inurit. l. 2. n. 7.
Eius mors, & laudes. ibid.
Ioannes Baptista Carminata. l. 3. n. 88.
Ioannes Baptista Elianus apud Maronitas. l. 6. num. 54. 63. lib. 8. num. 7.
Ioannis Braui mors. l. 3. n. 235.
Ioannes Brunus. l. 8. n. 7.
Ioannis Brionij vocatio. l. 8. n. 203.
Imago B. Virginis illum vocat. l. 8. n. 203.
Pastorium genus. l. 8. n. 201.
Flagellationes dæmone obstrepente. lib. 8. n. 206.
Viaticum cum estasi. l. 8. n. 207.
Quotidiana communio. l. 8. n. 207.
Mors. l. 8. n. 201.
Ioannis Capralis mors. l. 3. n. 234.
Ioannis Castanedæ mors, & virtutes lib. 3. num. 179.
Ioannis Diæ mors. l. 5. n. 173.
Ioannes Emmanuel Leonius moritur. l. 7. num. 192.
Ioannis Fernandi virtus. l. 5. n. 50. & seq.
Ioannes Fernandius pro ægris laborat. lib. 6. n. 160.
Cum Ioanne austriaco. l. 6. n. 162.
Ab Euerardo laudatus nomine Abrahami propter obedientiam. l. 6. n. 170.
Eius zelus. l. 7. n. 142.
Ioannes Gerardinus. l. 6. n. 234.
Ioannis Harlemij mors. l. 6. n. 155.
Linguarum peritia. l. 6. n. 156.
Morientis Angelorum visio. l. 6. n. 157.
Litaniæ ibid.
Ab Angelo custode vocati. ibid.
Morientis splendor. l. 6. n. 157.
Index Biblicus. l. 6. n. 158.
Ioannes Haugbitius Societatem tuetur. lib. 2. num. 41.
Ioannes Hayus Eucharistiæ vindex victor. l. 4. n. 131.
Ioannis Iacobi Astensis mors, & laudes. lib. 7. n. 137.
Ioannes Lelesius Agriæ in Vngaria rem Catholicam curat. l. 6. n. 82. l. 7. n. 112.
Ioannes Maldonatus patitur. l. 3. n. 141.
Eius gesta. l. 2. n. 66. l. 7. n. 147.
Ioannes Niquettus Fundator Collegij moritur. l. 8. n. 197.
Inuitatur ad Cælum. l. 8. n. 198.
Ioannis Petri Pitrarellæ senioris mors. lib. 5. n. 57.
Ioannes Polaneus Siciliam visit. l. 2. n. 95.
Ter quotidie meditatur vitam Christi. l. 4. n. 24.
Orat pro Socijs. l. 4. n. 25.
Erga consanguineos qualis. l. 4. n. 29.
Eius monita. l. 3. n. 96.
Tranquillitas mentis in strepitu negociorum. l. 4. n. 25. 26.
Gratus animus. l. 4. n. 27.
Obedientia. l. 4. n. 28.
Mors & virtus. l. 4. n. 15.
Labores. l. 4. n. 19.
Tempora distributa. l. 4. n. 23.
Præparatio ad mortem. l. 4. n. 35.
Ioannes Rastellus moritur, vt Hoffæus viuat. l. 5. n. 106.

Ioannis

INDEX

Ioannis Roserij mors, & vita. l. 7. n. 160.
Ioannis Ruitij mors, & virtutes. l. 4. n. 146. 147. & seq.
Ioannis Sebastiani mors. l. 5. n. 304.
Ioannes Tellerius curat vesperi signum pro defunctis. l. 6. n. 34.
Sodalitatem pro captiuis. l. 4. n. 6. l. 6. n. 35.
Sagax operarius. l. 5. n. 11.
Ioannis Tristani mors, & laudes. l. 3 n. 14.
Ioannis Ximenij mors. l. 7. n. 163. 193
Vocatio. l. 7. n. 164. 165. 185.
Paupertas. l. 7. n. 168.
Somnus breuis. l. 7. n. 169.
Passionis meditatio. l. 7. n. 170.
Labores sancti. l. 7. n. 172. 173.
Iaculatoriæ preces. l. 7. n. 173. 174. 179.
Obediendi ars. l. 7. n. 177.
Reuerentia erga Fratres. l. 7. n. 178.
Reliquæ virtutes. l. 7. n. 179.
In morte corona redimiti. l. 7. n. 191.
Ioannes Zantenus. l. 8. n. 174.
Ioannis Zunigæ mors, & laudes. l. 5. n. 303.
Eius Socij mors sancta. l. 5. n. 305.
Iobelæus Annus. l. 3. n. 1.
Iobelæi anni Processio. l. 5. n. 120.
S. Iosephi cultus. l. 8. n. 236.
Iosephus Acosta. l. 2. n. 144.
Iosephus Anchieta Prouincialis. l. 5. n. 293.
Iosephus Ayala moritur. l. 8. n. 246.
Iosephi Martinij mors, & virtutes. l. 6. n. 17.
Contemptus sui. l. 6. n. 21.
Monita morientis. l. 6. n. 22.
Morienti dicta. l. 6. n. 33.
Aestimatio. l. 6. n. 32.
Tentatio. l. 6. n. 34. 35.
Vota instaurata. l. 6. n. 36.
Iter sanctè susceptum. l. 8. n. 234.
Iudæi curati. l. 4. n. 3.
Iulius Mancinellus. l. 3. n. 42. & 46.
Iunci genus aptum ad plura. l. 2. n. 242.
Iuramenti vitandi lex. l. 4. n. 44.
Iuramentum à Societate recusatum. l. 6. n. 110.
Iusti Christiani Ducis constantia. l. 7. n. 342.

L

Labores Sancti. l. 7. n. 172.
Lacrymarum gratia. l. 8. n. 62.
Lambertus Auerus moritur, & eius laudes. l. 1. n. 37.
Landspergæ Tyrocinium. l. 6. n. 94. 96.
Fructus. l. 6. n. 97.
Latronis beneficium. l. 2. n. 204
Latronum insula perpurgata. l. 8. n. 193. 194.
Latrones duo in ipsis Crucibus baptizati. lib. 7. n. 344.
Latus apertum. l. 8. n. 76.
Laurentius Magius. l. 6. n. 77.
Rector Viennæ. l. 6. n. 80.
Laurentius Noruegus. l. 5. num. 82. lib. 9. n. 151. 153.
Laureti domestica. l. 4. n. 37.
Lectio sancta. l. 1. n. 40. l. 5. n. 212. l. 6. n. 182.
Lectio fortuita. l. n. 179.
Lectio spiritualis in carcere. l. 4. n. 5.
Leodij patitur Collegium. l. 4. n. 119.
Leonardus Kessclius a stulto occisus. l. 2. n. 48.
Eius Sanctimonia. l. 2. n. 49.
Leo Dynasta conuersus. l. 6. n. 298.
Libani montis descriptio. l. 6. n. 38.
Libelli contra Societatem. l. 5. n. 148. 152.
Libellus precum Ioannis Austriaci. lib. 6. num. 163.
Libellus, in quo monita P. Ludouici conscripsit Sebastianus Lusitaniæ Rex. l. 6. n. 201.
Liber de Societatis laudibus. l. 8. n. 198.
Libri contra Societatem. l. 8. n. 134.
Liber impurus dena carminum millia continens, die Veneris sancto combustus. l. 3. n. 8.
Limæ Templum. l. 2. n. 140.
Linguarum exercitatio. l. 4. n. 195. l. 7. n. 124.
Litaniæ. l. 3. n. 42. & 45. l. 5. n. 232.
Locustæ precibus exanimatæ. l. 5. n. 284.
Londinum Vrbs Angliæ. l. 8. n. 107.
Longobardiæ res. l. 4. n. 68.
Louanij pestis. l. 6. n. 150.
Loyolæ domus pietatem spirat. l. 7. n. 199.
Lucerna vila per quietem imago Societatis. l. 8. n. 164. 165.
Lucernensium Collegium. l. 5. n. 104.
Eorundem Litteræ ad Euerardum. l. 5. n. 105.
Ludouici Emptoris mors. l. 7. n. 134.
Ludouicus Consaluius. l. 2. n. 82.
Regi carus. l. 7. n. 87.
Abit ab aula. l. 2. n. 86.
Æstimatus. l. 6. n. 200.
Eius mors, & virtutes. l. 3. n. 184.
Longum morbum optat. l. 3. n. 185.
Assistens è ministro electus. l. 3. n. 184.
Rexilli ad sacrum ministrat. l. 6. n. 196.
Regis de illius morte dolor. l. 6. n. 197.
Quid ad eius sepulchrum. l. 6. n. 99.
Regem instituit. l. 6. n. 201.
Rex illius monita libello mandat. l. 6. n. 201.
Morientis consolatio. l. 6. n. 204.
Sui, ac suorum neglectus. ibid.
Ludouici Mesquitæ mors. l. 2. n. 121.
Virtutes. l. 2. n. 122.
Ludouici Henricij mors, & laudes. l. 8. n. 257.
Lue pestifera immortui, dum illa infectis seruiunt. l. 4. nu. 62. 74. lib. 6. num. 46. lib. 8. n. 188.
In Belgio. l. 7. n. 133.
In Brasilia. l. 6. n. 330.
Parisijs. l. 6. n. 12. l. 8. n. 181. 185.
Factæ illis acclamationes. l. 8. n. 186.

INDEX

Lue graſſante facta ſupplicatio. lib. 6. num. 332.
Lumina cæleſtia ſcripto adnotata. l. 8. n. 243.
Lupus Abreus. l. 6. n. 234.
Luſitaniæ res. l. 5. n. 306.
Calamitates. l. 8. n. 247.

M

MAdridij mors. l. 1. n. 38.
Idem Aſſiſtens creatus prius, quam profeſſus. l. 1. n. 39.
Madritanum Collegium. l. 1. n. 116.
Malabaricus typus. l. 5. n. 181.
Malacæ Collegium. l. 4. n. 205
Mamaluchus ſignificat filium Europæi, & Braſilæ. l. 3. n. 275.
Marcelli Vaſæi mors. l. 4. n. 202.
Marci Prancudi mors. l. 4. n. 185.
Labores. l. 4. n. 186.
Marcus Pithodius Sabariæ. l. 7. n. 125.
Marganenſe Collegium, l. 2. n. 97.
MARIA Virgo à Iacobo Certuto quomodo culta. l. 1. n, 43. 46.
Gutterio quomodo ſe oſtendit. l. 1. n. 8.
Granam iuuat. l. 1. n. 176.
Periclitantibus opitulatur. l. 1. n. 175. 176. 182.
Adeſt morienti. l. 6. n. 177.
Indo. l. 7. 306.
Mariæ Sodalitas. Vide Sodalitas.
Mariæ Roſarium. Vide Roſarium.
Mariæ nomen inuſtum pectori. l. 2. n. 7.
Mariæ Imago. Vide Imago.
Mariæ pulchritudo. l. 7. n. 290.
Maria Dimmoca conuerſa. l. 8. n. 109.
Maria Mendoza fundatrix. l. 4. n. 145.
Mariæ Parmenſis mors, & laudes. l. 4. n. 63.
Marius Fabritius. l. 4. n. 45.
Maronitiæ Miſſiones. l. 6. n. 37. 54. 57.
Maronitarum res. l. 8. n. 7.
Synodus. l. 8. n. 12.
Acclamationes. l. 8. n. 16.
Monaſterium. l. 6. n. 39.
Campanæ. l. 6. n. 40.
Inopia. l. 6. n. 41.
Mores. l. 6. n. 42.
Conſtantia. l. 6. n. 50.
A Marone Abbate nomen. l. 6. n. 49.
Laudes. l. 6. n. 51.
Legatio. l. 6. n. 52.
Errores. l. 6. à n. 58.
Martinus Guterius captus. l. 1. n. 2.
Aegrotat. l. 1. n. 5.
Moritur. l. 1. n. 6.
Eius virtutes, & vita. l. 1. à n. 7.
B. Virginem Societatem ſub pallio protegentem videt. l. 1. n. 8.
Eius ſepultura à B. Virgine curatur. l. 1. n. 9.
Martinus Siluius. l. 6. n. 232.
Martini Lucernæ conciones. l. 4. n. 80.
Statura. l. 4. n. 81.
Acta. l. 8. n. 159.
Martirij præparatio. l. 5. n. 232.
Deſiderium. l. 5. n. 235. l. 6. n. 232.
Matrimonij illegitimi pœna. l. 5. n. 144. 145.
Matthæus Riccius. l. 6. n. 233.
Matutina deuotio. l. 4. n. 159.
P. Mauritius cum Rege cadit. l. 6. n. 208.
Maurus in Societate. l. 4. n. 179.
Maximilianus Cæſar moritur. l. 4. n. 83.
Meaconſes opes. l. 1. n. 159. l. 4. n. 251.
Eorum Templa B. Virgini. l. 4. num. 253. 255. 260. l. 6. n. 319.
Mechuacana Prouincia. l. 3. n. 293.
Mediolani contentio inter ſummos. lib. 6. num. 50. 51.
Meditationum libellus. l. 1. n. 9.
Meditatio, & viſio Simonis Roderici. l. 7. num. 286.
Melchior Carnerus Patriarcha. l. 5. n. 292.
Melchior Caſtrius. l. 6. n. 231.
Melchior Oliueria peſte infectis ſeruit, & moritur. l. 7. n. 293. l. 8. n. 256.
Mendacium contra Societatem. l. 7. n. 57.
Menſtrua communio. l. 3. n. 45.
Menſtrui Sancti cultus. l. 1. n. 187. l. 3. n. 44.
Mexicanę res. l. 2. n. 192. l. 2. n. 133. 135. l. 3. n. 287. l. 4. n. 267. l. 5. n. 301.
Mexici peſtis. l, 5. n. 302. l. n. 337. 339.
Michaelis Botellij mors, & laudes. l. 4. n. 73.
Michaelis Ochoiæ mors, & vita. l. 3. n. 91.
Michael Rogerius. l. 6. n. 233. l. 7. n. 310.
Michaelis Tolmainer labores. l 9. n. 86. 89.
Michael Turrianus. l. 6. n. 212.
Michael Turrius. l. 2. n. 92.
Michaelis Vaſæi mors. l. 8. n. 255.
Miles ferox ad confeſſionem diſpoſitus. l. 5. num. 143.
Minimorum æſtimatio. l. 7. n. 17. 18.
Miracula perpetua totius Societatis. l. 3. num. 24.
Miſſæ quotidie audiendę, deuotio memoranda. l. 1. n. 154.
Miſſa morbus pulſus l. 5. n. 285.
Miſſa mors impetrata. l. 5. n. 288.
Miſſæ longæ deſideratæ. l. 8. n. 129.
Miſſæ irritę pœna. l. 2. n. 116.
Miſſæ vis l. 5. n. 142.
Miſſa iuuat piſcationem. l. 6. n. 246.
Miſericordia quotidiana. l. 2. n. 127.
Miſſionum fructus. l. 4. n. 272.
Miſſionum modus. l. 4. nu. 273. l. 5. nu. 50. 52. 295 296. l. 6. n. 37. 54. 57.
Miſſiones; Veillana, & Forchemiana. l. 1. n. 93.
Nouiomagi. l. 1. n. 94.
Ad Inſulam Gratioſam. l. 1. n. 126.
Aliæ. l. 1. n. 188. 189. 201. l. 2. n. 14. 44. 59. l. 2. à n. 18.
Angolana. l. 2. n. 88.
Cum militibus. l. 2. n. 123. l. 5. n. 112.
Aliæ. l. 3. n. 40. 50. & à n. 264. 298. 299. l. 4. n. 48. l. 5. n. 123.
Ad milites. l. 6. n. 227. l. 7. n. 201.
Mogorica. l. 7. n. 315.

Ad

INDEX

Ad Salutios. l.8. n.23.
Clam obitæ. l. 8 n.129.
Succica. l.8. à n.149.
Aliæ. l.3. n.129.
Transyluanica. l.7. n.112.
Xantonum. l.8. n.192.
Maronitica. l.8. n.7.
Missionum monita. l.8. n.9.
Missio Petri Gomij. l.1. à n.126.
Modestia studiosorum insignis. l.5. à n.120.
Mogores adiuti. l.7. à n.311.
Mogoris Regis potentia. l.7. à n.313.
Mogoris gentis genius. ibid.
Mogorum expeditio. l.8. n.266.
Mogorum Rex B. Virginis imaginem veneratur. l.8. n.270.
Non conuersus, quia carni, & nugis deditus. l.8. à n. 280.
Moguntiæ Collegium. l.5. n.108.
Molsemiense Collegium. l.8. n.198.
Monachij Philosophia. l.1. n.80.
Moniales Peruuianæ. l.2. n.141.
Nonostorienſis locus. l.7. n.119.
Montes inter tonitrua. l.2. n.145.
Moribundus maurum baptizat. l.7. n.227.
Moriens Pater Simonis Rodericij de filio nascente quid prædicit. l.7 n.235.
Morientium cura. l.5. n.296.
Moriturorum Iaponum dona. l.2. n.115.
Mors à stulto illata tribus Nostris. l.2. 48.
Mors viri simplicis. l.2. n.152.
Mors deuota. l.3. n.15,
Mors cantilenis arcetur, opinione quorundam. l.3. n.200.
Mors in religione. l.5. n.136.
Mors repentina, non improuisa. l.8. n.197.
Mors repentina persecutoris. l.5. n.254.
Mors Adriani Adriani. l.8. n.175.
Anatolij. l.8. n.188.
Bocacij. l.7. n.139.
Ouiedi. l.4. n.265. 292.
Ioannis Harlemij. l.6. n.157.
Patris Sibillæ. l.5. n.59.
Araozij l.1. n.112.
A Costæ. l.6. n.224.
Salazarij. l.6. n.154.
Vinchij, l.4. n.76.
Loartis. l.6. n.178.
Sebastiani Romæi. l.2. n.8.
Islæ. l.4. n.151.
Helmij. l.4. n.75.
Camacij. l.5. n.305.
Colladi. l.3. n.181.
Sancij. l.4. n.288.
Aloysij. l.6. n.224.
Esquilenij. l.3. n.176.
Melendij. l.8. n.78.79.
Brogelmanni. l.6. n.90.
Mendozæ. l.6. n.176.177.
Heiuodi. l.6. n.159.
Morangij. l.8. n.189.
Euerardi. l.8. n.58.
Garziæ. l.7. n.184.
Francisci Rodericij. l.1. n.133. 135.
Gomij. l.4. n.172.
Sungeri. l.8. n.161.
Androtij. l.3. n.64.
Simonij. l.6. n.219.
Leoncelli. l.4. n.74.
Azaillæ. l.3. n.14.
Natalis. l.8. n.24.
Cerruti. l.1. n.50.
Ledesmæ. l.3. n.15.
Scipmani. l.4. n.125.
Duchi. l.8. n.62.
Archinti. l.2. n.7.
Fonsecæ. l.5 n.140.
Fontanæ. l.1. n.44.
Albototi. l.6. n.179.
Braui. l.3. n.235.
Capralis. l.3. n.234.
Castanedæ. l.3. n.179.
Diæ. l.5. n.173.
Leonij. l.7. n.192.
Astensis. l.7. n.137. Vide alios in nominibus singulorum.
Mortis cura. l.5. n.137.
Mortis exemplar. l.2. n.8.
Mortis incerta certitudo stimulus ad baptismum. l.6. n.229.
Mortui in obsequio ægrorum. l.4. n.183.
Mortificatio. l.5. n.140.
Etiam in morbo vltimo. l.7. n.273. & passim.
Mortificationis instrumenta loco armorum reperta. l.8. n.251.
Mulieres præsidiariæ. l.1. n.117.
Murmur de nationibus. l.1. n.16.
Mussiponti Academia. l.2. n.73.
Collegium. l.3. n.135.
Magni discipuli. l.7. n.144.
Regit Academiam Noster. l.8. n.196.
Academia Vexata, vicit. l.4. n.129.

N

NAtionum diuersitas. l.1. à n.14.
Promotio. l.1. n.17.
Discordia. l.7. n.214.
Naufragium Sociorum. l.1. n.146.
Naufragij imago. l.6. à n.251.
Neapolitani Collegij feruor. l.2. n.17.
Domus Professa. l.6. n.38.
Neophyti. l.1. à n.17.
Exempla. l.6. n.329.
Fortis animus l.6. n.22.
Nicolai Villerij Nouitij mors. l.6. n.102.
Patientia. l.6. n.104.
Is Christum Crucis baiulum videt. l.6. n.103.
Nicolai Becani mors pretiosa. l.4. n.88.
Nicolaus Coccius Nouitius laudatus. l.2. n.26.
Nicolaus Leopardus Collegii Recinetensis institutor. l.6. n.9.
Nicolaus Spinula. l.6. n.234.
Nicolaus Nunnius diem obit. l.4. n.202.
Nichelspurgi in Morauia res. l.6. n.85.

INDEX

Nomen haud vulgare. l. 6. n. 279.
Nominis Petri reuerentia. l. 6. n. 44.
Nouitius tepidus inflammatur. l. 1. n. 43.
Tentatus curatur. l. 1. n. 52.
Nouitij zelus. l. 1. n. 194.
Nouitij legenda epistola. l. 5. n. 136.
Nouitij de morte moniti. l. 7. n. 285.
Nouitij quales. l. 8. n. 53
Nouitij constantia. l. 4. n. 8. l. 6. n. 101.
Responsa. l. 4. n. 9.
Intentionis altitudo. l. 4. n. 9.
Victoria. l. 4. n. 10.
Nouitijs monita. l. 8. n. 220. 231.
Nouitiatus Brunæ l. 1. n. 76. l. 2. n. 40. l. 4. n. 91.
Lanspergæ. l. 6. n. 94. 96.
Messanæ. l. 1. n. 61.
Azonensis. l. 1. n. 67.
Nosocomij reuerentia etiam ab hoste. l. 6. n. 226.
Nosocomium Domus Dei, & caritatis ibid.

O

Obedientia. l. 4. n. 134. 163. l. 8. n. 214. 221.
Obedientia Societatis æstimata. l. 5. n. 147.
Obedientiæ defectu turbæ. l. 3. n. 163.
Obsidionis tempore quid actum. l. 4. n. 217.
Odo Pigenatius Rector se deuouet obsequio peste infectorum vnà cum suis. l. 8. n. 184.
Reuocatur à Superioribus. l. 8. n. 187.
Officij diuini recitatio. l. 7. n. 289. 290.
Olomucij Seminarium. l. 7. n. 72.
Collegium l. 2. n. 40.
Olysippone pestis. l. 7. n. 220.
Omurani Christiani glorioſi. l. 6. n. 316.
Oppida nonaginta vno die combusta. l. 1. n. 161.
Oratio dominica, dæmonis terror. l. 4. n. 249.
Oratio in carcere. l. 1. n. 9.
Oratio ante meditationem vsurpanda. l. 8. n. 225.
Oratio cum confidentia. l. 1. n. 171.
Oratio cum compositione externa. l. 8. n. 225.
Orationis religiosæ vis. l. 7. n. 162.
Orationis modus nouus prohibitus. l. 2. n. 78.
Otho Truchses Cardinalis Societatis studiosissimus. l. 1. n. 51.
Nouitium reducit. l. 1. n. 52.
Otiosæ familiaritates perniciosæ spiritui, lib. 8. n. 217.
Ouetense Collegium. l. 7. n. 194.

P

Paderbonensis missio. l. 8. n. 170.
Pagus integer baptizatur. l. 4. n. 230.
Pampilonæ Collegium. l. 7. n. 197.
Panamæ sedes inchoata l. 6. n. 344.
Panis Brasilus. l. 2. n. 128.
Parisijs Domus Professa. l. 8. n. 178. & seq.
Parochia. l. 4. n. 275.
Parochia Iulienſis. l. 4. n. 285.
Pastorem imago B. Virginis vocat. l. 8. n. 201.
Pater Christianorum quis dictus. l. 4. n. 192.
Paterfamilias bonus. l. 4. n. 7.
Patientia. l. 4. à n. 198.
In Rege. l. 6. n. 311.
In ægro. l. 8. n. 76. 79.
Eius Magister Christus. l. 6. n. 104.
Eius præsidia. l. 4. n. 210.
Patitur Societas innocens. l. 5. n. 103.
Paulus Hoffæus alterius peregrinatione, & morte sanatus. l. 5. n. 106.
Paupertatis cura. l. 2. n. 17. l. 3. n. 35 l. 8. n. 222. 230.
Circa pecuniæ contemptum. l. 8. n. 267.
Peccati horror. l. 5. n. 136.
Pedes Apostolorum. l. 2. n. 17.
Peruuij status. l. 2. n. 137. l. 3. n. 296. l. 4. n. 268. l. 6. n. 240. l. 7. n. 348.
Petri Alcaceræ, & Petri Almeidæ mors. lib. 7. n. 302.
Petrus Antonius Spinellus. l. 1. n. 60.
Petri Azebedij mors. l. 1. n. 112.
Humilitas. l. 1. n. 113.
Cognatorum neglectus l. 1. n. 114.
Petri Alphonsi Chirurgi mors. l. 6. n. 225.
Petrus Canisius. l. 8. n. 116.
Petrus Dia cum Socijs. l. 7. n. 346.
Petri Dinis mors defleta. l. 1. n. 137.
Petri Gomij missio. l. 1. n. 126.
Exemplar Missionum. l. 1. n. 127.
Petri Lophertij prudentia. l. 4. n. 104. 105.
Fortitudo. l. 4. n. 107.
Petri Manricij mors. l. 5. n. 134.
Vocatio. l. 5. n. 135.
Petri Mascareniæ mors, & dotes. l. 7. n. 221.
De eodem Elogium Regium. l. 7. n. 230.
Petri Michaelis verum somnium. l. 2. n. 55.
Petri nominis veneratio. l. 6. n. 44.
Petrus Ribadeneira. l. 5. n. 154. & se 6.
Petri Scargæ patientia. l. 2. n. 32.
Petri Touar mors. l. 2. n. 233.
Pestis, & Nostri peste extincti dum seruiunt. l. 5. n. 62. 267. 118.
Pestis in Suecia. l. 7. n. 101. Vide Lues.
Pietas superstitiosa l. 1. n. 159.
Philippi Contareni mors l. 5. n. 70.
Læta abiectio. l. 5. n. 71.
Colloquia pia l. 5. n. 72.
Philosophastri impudentia l. 2. n. 70.
Pilsna laudata. l. 7. n. 79.
Plana sine fulgure. l. 2. n. 145.
Polocense Collegium. l. 8. n. 155. & seq.
Poloniæ noua Prouincia l. 2. n. 29.
Pontificis diploma defensum. l. 4. n. 174.
Pontificis milites habet Societas. l. 5. n. 159. 160.
Pontificis in Societatem beneficentia. l. 5. n. 161.
Porta Paradisi est porta Collegij. l. 5. n. 50.
Prædestinationis exemplum. l. 6. n. 229.
Præparatio ad mortem. l. 6. n. 253.
Pragense Collegium. l. 1. n. 77. l. 3. n. 105.
Pragæ res l. 7. n. 124.
Precum Religiosarum vis. l. 7. n. 162.
Professi mendicant. l. 7. n. 203.
Prouidentia diuina. l. 5. n. 296.
Pudicitia adolescentis in Comœdia. l. 6. n. 37.

Q

QVadrageſimæ ieiunium reſtitutum. lib. 5. n. 193.

R

RAdfuilij conuerſio. l. 2. n. 31.
Radfuiliorum fratrum virtus. lib. 3. num. 109.
Raphaelis Peregrini mors. l. 3. n. 180.
Recinetenſe Collegium. l. 6. n. 7.
Rector Cocinenſis deficit à Societ. l. 6. n. 237.
Recuſantes Catholicorum nomen. l. 8. n. 115.
Regis Bungi filius mauult eſſe Chriſtianus, quam Bonzius. l. 3. n. 254.
Regina noua Iezabel. l. 4. n. 232.
Rei familiaris cura. l. 3. n. 12.
Religioſus eſt mortuus. l. 5. n. 137.
Religioſi honorandi omnes. l. 2. n. 100.
Religionum vnio ad concordiam neceſſaria. l. 3. n. 212.
Reliquiæ. l. 3. n. 206. 285.
Reliquiæ tranſlatæ l. 4. n. 69.
Rex Chriſtianos protegit contra vxorem. l. 5.
Eius Vxor à dæmone poſſeſſa. l. 5. n. 250.
Rex baptizatus cum Patribus prandet. l. 6. num. 237.
Robertus Perſonius. l. 8. n. 85. 90.
Quid in Anglia. l. 8. n. 106. 109.
Eius conſtantia. l. 8. n. 140. & ſeq.
Seruatur diuina prouidentia. l. 8. n. 144.
Roderici Conſaluij, dęmoni inuiſi, mors. l. 8. n. 208.
Roderici Texeirę humilitas. l. 1. n. 134.
Roderici Hurtadi mors. l. 6. n. 172.
Notabilia circa mortuum. l. 6. n. 173.
Oratio. l. 6. n. 173.
Vocatio. l. 6. n. 174.
Rodulphus Aquauiua. l. 7. n. 316.
Eius mirus baptiſmus. l. 6. n. 239.
Socij. l. 6. n. 232. l. 8. n. 282. 285. 286.
Rodulphus Scheruinus zelo fidei plenus. lib. 8. n. 101.
Rodulphus in Cæſarem electus. l. 4. n. 85.
Liberalis in Societatem. l. 5. n. 100.
Prudens illius factum. l. 6. n. 77.
Rogerius Beruottus Nouitius. l. 6. n. 232.
Roma peregrinorum mater. l. 3. n. 3.
Roſarij pietas. l. 1. n. 131. l. 3. n. 256. l. 6. n. 283.
Roſarium è collo nauigantium. l. 6. n. 290.
Quotidie recitatum. l. 6. n. 282.

S

SAbariç geſta. l. 7. n. 125.
Sabbathi ieiunium. l. 6. n. 284.
Sabbati deuotio. l. 1. n. 182.
Sacerdotum Catholicorum conuentus. l. 8. n. 115.
Sacramentis ſanatus. l. 6. n. 88.
Sacrum miſſæ deridentis pœna. l. 2. n. 116.
Vide Miſſa.
Salmæi Epiſcopi virtutes. l. 3. n. 136.
Salſettanæ Eccleſiæ turbo. l. 5. n. 168.
Salſettanæ res. l. 6. n. 221. l. 8. n. 263.
Sanitas per confeſſionem. l. 3. n. 59.
Sartoris conuenticula. l. 6. n. 77.
S. Sebaſtiani in Vrbe Braſiliæ Collegium. lib. 1. n. 168.
Sebaſtiani Luſitaniæ Regis mors. l. 2. n. 87. 93. l. 6. n. 181.
Exequiæ. l. 7. n. 297.
Africanæ cogitationes. l. 6. n. 184.
Exequiæ l. 7. n. 297.
Pudicitia l. 6. n. 194.
Erga Patrem Conſaluium amor. l. 6. n. 196. ad 199.
Pro Rege ſuffragia. l. 6. n. 209.
Libellus. l. 6. n. 203.
Sebaſtianus Romæus moritur l. 2. n. 8.
Eius virtutes. l. 2. n. 8.
Secta de mortalitate animæ. l. 6. n. 267.
Seminarij Romani conuictoris facinus. lib. 5. nu. 24.
Senex ruſticus tenax religionis antiquæ. lib. 7. n. 90.
Sermocinatio de diuinis. l. 8. n. 218.
Seueritas nimia. l. 7. n. 209. 211. & ſeqq.
Sigiſmundi Regis filij zelus pro fide. l. 7. num. 108.
Simonis Roderici Luſitani mors, & præclara virtutes. l. 7. n. 233. 280.
Morientis Patris de Simone naſcente dictum notabile. l. 7. n. 235.
Eius peregrinatio. l. 7. n. 243.
Mortificatio. l. 7. n. 245.
Crux inciſa pectori. l. 7. n. 246.
Epiſcopatus repudiatio. l. 7. n. 250.
Magiſterium Principis, l. 7. n. 257.
In aula mors. l. 7. n. 253. 254.
Tędium aulæ. l. 7. n. 257.
De Aula ſententia. l. 7. n. 255.
Ollæ geſtatio. l. 7. n. 256.
De Principum gratia vſus. l. 7. n. 258.
Pecuniæ contemptus. l. 7. n. 260.
Virginitas. l. 7. n. 263.
Victoria de impudicis contra latrones. lib. 7. n. 264.
Impudicarum reductio. l. 7. n. 265.
Dæmonum profligatio. l. 7. num. 266.
Martyrij deſiderium. l. 7. n. 267.
Zelus. l. 7. n. 268. 271.
In Leproſum caritas. l. 7. n. 270.
Itinera. l. 7. n. 272.
Mortificatio in morbo vltimo. l. 7. num. 273.
Deliciæ ſpiritus. l. 7. n. 274.
Ignatium compellat. l. 7. n. 275.
Paupertatis amor. l. 7. n. 279.
Funus. l. 7. n. 281.
Morientis illuſtre Cubiculum. l. 7. n. 282.
Prædictiones. l. 7. n. 283.
Meditatio, & viſio. l. 7. n. 286.
Oratio. l. 7. n. 290.
Baculus. l. 7. n. 291.

INDEX

Societas patitur. l. 1. n. 85. 89. 91. 99. n. 83.
Impetitur. l. 2. n. 15. 67.
Scommata suffert. l. 1. n. 91.
Stipendia non admittit. l. 1. n. 95.
Eius concordiam seruat. l. 2. n. 6.
Laudatur. l. 5. n. 105. 159. 160.
Societatis perpetua miracula qualia. lib. 3. nu. 24.
Cauet inuidiam alios reformandi. l. 3. n. 158.
Patitur domi l. 5. n. 148. 152.
In Hispania infamiam patitur innocens. lib. 4. n. 138.
Eius Calumniator punitur. l. 4. n. 142.
Eius gradus oppugnantur. l. 5. n. 151.
Eius viuendi rationem asperrimam esse ait Eremita. l. 4. n. 40.
Contra scriptitationes defensa. l. 5. n. 154.
Recusat honorifica. l. 6. n. 216.
Est Vinea. l. 7. n. 286.
Est vt nauis. l. 8. n. 51.
Lucerna ardens l. 8. n. 164.
A Pontifice Regi Cocinensi commendatur. l. 5. n. 179.
In conuicijs Transiluanicis admissa. lib. 7. n. 120.
Illius exilium vnà cum Franciscanis. lib. 6. nu. 138. 140.
In suspicionem vocata, cum laude absoluitur l. 8. n. 251.
Societatis modestia erga aduersarios. lib. 1.
Societatis filij degeneres, & infideles qui. l. 8. n. 148.
Societatis cor vnum. l. 5. n. 162.
Societatem ingressi Fratres plures. l. 4. nu. 14.
Sociorum virtus in Iapone. l. 7. n. 345.
Sodalitas Duaci post Romanam prima. lib. 1. n. 97.
Sodalitas B. Virginis. l. 2. n. 9.
Vilnæ. l. 1. n. 69.
In Belgio. l. 6. n. 109.
Eucharistiæ. l. 2 n. 127.
Caritatis pro captiuis. l. 6. n. 35.
Misericordiæ. l. 1. n. 185. l. 2. n. 127.
Hospitalitatis. l. 3. n. 3.
Nominis I E S V. l. 3. n. 49.
Colloquij de rebus diuinis. l. 4. n. 231.
Controuersiarum fidei. l. 4. n. 231.
Mexicana l. 6. n. 339.
Sodalium B. Virginis caritas. l. 5. n. 119.
Spirense Collegium. lib. 1. n. 85. l. 3. n. 123. lib. 4. n. 102.
Staniſlaus Varseuitius missus in Sueciam. l. 2. n. 33. ad 36. l. 5. n. 95.
Stephanus Bathori Rex Poloniæ Societatem aduocat. l. 2. n. 42. l. 3. n. 102.
Eius in Societatem beneficia. l. 4. n. 78.
Eius de Societate literæ. l. 5. n. 77.
Victoriam retulit, facto voto de fundando Collegio. l. 5. n. 78.
Eius erga Societatis institutum reuerentia. l. 7. n. 121.
Eius virtus. l. 8. n. 154.
Stratagema. l. 2. n. 117.
Sueciæ res. l. 5. n. 80. l. 6. n. 64.
Sueciæ Rex confitetur. l. 6. n. 70. l. 7. n. 85.
Superiores quales l. 2. n. 85.
Supplicatio Niniuitica. l. 4. n. 54.
Supplicatio studiosorum. l. 5. n. 120. 122. 124.
Synodo Goanæ adsunt Nostri l. 3. n. 294.

T

TArtarorum legati conuersi. l. 7. n. 92.
Taurinense Collegium, l. 3. n. 67.
Tempestas. l. 2. n. 134. 138.
Templa succendi qui iussit, excæcatur. l. 6. num. 245.
Terra cæli iniurijs vexata. l. 2. n. 145.
Tertius Probationis annus Romæ. lib. 6. n. 11.
Ex eo missiones. l. 6. n. 12.
Testamentum Henrici Cardinalis Regis Lusitaniæ. l. 8. n. 259.
S. Theresia quid de Patre Balthasare Aluarezio l. 8. n. 219.
S. Thomas Apostolus. l. 5. n. 177.
Thomas Cottamus. l. 8. n. 116. 121.
Thomas Poundus in carcere. l. 8. n. 108.
Toletana domus. l. 1. n. 118.
Tornacensis Collegij calamitas. l. 6. n. 142.
Tosæ Rex electus. l. 7. n. 322.
Tragœdiæ de Christo Iudice. l. 2. n. 13.
Traiectense Collegium. l. 2. n. 60. l. 3. n. 132. l. 6. n. 113. l. 8. n. 173.
Transiluaniæ res. l. 7. n. 112. 120. l. 8. n. 162.
Treuirense Collegium. l. 3. n. 126. l. 5. n. 107.
Trinitatis Sodalitas hospitalitatem exercens. l. 3. n. 33.
Typus Catholicus occultus. l. 8. n. 135. 137.
Typi Malabarici primus inuentor Frater Coadiutor. l. 5. n. 181.

V

VAlentiæ & Hispali Domus Professa. lib. 7. n. 200.
Valignani (Alexandri) exacta diligentia. lib. 3. n. 232.
Dexteritas in turbis. l. 4. n. 186.
Angamalæ gesta. l. 5. n. 178. 182.
In Iaponia. l. 7. n. 317.
Valli soleti studia. l. 4. n. 144.
Veneta Prouincia, & Mediolanensis. l. 6. n. 14.
Veneficia. l. 8. n. 208.
Veniale peccatum. l. 5. n. 147.
Veritas odium parit. lib. 3. n. 147.
Victoria respectuum humanorum. lib. 6. n. 37.
Viennense Collegium. l. 1. n. 78. l. 2. n. 39.
Seminarium. l. 2. n. 38.
Viennæ conuersi. l. 3. n. 104.

INDEX

Viennæ res. l. 6. n. 77.
Proscripti Sectarij. l. 6. n. 78.
Vilnæ Collegium. l. 3. n. 99.
Visio Christi passi. l. 8. n. 79.
Visio Simonis. Vide Simon.
Vitis est Societas. l. 7. n. 286. 288.
Vocationis æstimatio. l. 3. n. 24. l. 4. n. 60.
Vocatio Bartholomæi Islæ l. 4. n. 152.
Vocatio Manricij. l. 5. n. 135.
Roderici Hurtadi. l. 6. n. 174.
Ioannis Ximenij. l. 7. n. 163. 164.
Garziæ. l. 7. n. 185.
Sancij. l. 8. n. 93.
Ioannis Brionij pastoris. l. 8. n. 203.
Voluntatis cum diuina coniunctio. lib. 6. n. 312.
Vox è Tabernaculo Eucharistiæ. l. 8. n. 94.
Magistra scientiæ. l. 8. n. 95.
Vrbs argenti. l. 2. n. 144.
Vri populi mortalium simplicissimi. l. 2. n. 142.
Vsmari Boissonij mors læta. l. 6. n. 151.

X

XAntonum in Vrbe missio. l. 8. n. 192.
Xerensis Domus Prof. ssa. l. 3. n. 176.

Z

ZElus in Rege. l. 6. n. 290.
In conuiuio Dynasta. l. 6. n. 298.
In Rodericio. l. 7. n. 271.

FINIS.

AD MAIOREM DEI GLORIAM.

Collegii Societatis IESV Paderbornæ 1670.

Errores typo currente commissos, qui maiores sunt; facilius aduertes, & corriges, benignè Lector: qui minores; facilius excusabis. Vale.

BIBLIOTHECA SOCIETATIS
PARS IV.
PARIS IV
TOMUS

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

PARS IV.
ET
PARTIS V
SV
3 4